# ANTONII DE PADILLA Y MENESES REGII in Pintiano auditorio Consiliarij,

## In titulum de *TRANSACTIONIBVS* C. commentarius

### ¶ *Summa rerum Rubricæ de Transactionib.*

1 *Rubrica continuatur.*
2 *Idem tractatur.*
3 *Transactionis vtilitas proponitur.*
4 *Iudex an litigantes poßit ad concordiã & transactionem compellere.*
5 *Contendentibus duobus ad eiusdem rei poßeßionem, iudicem quid oporteat facere.*
6 *Si ex aliquorum dissensione periculum reipublicæ immineat, iudex eos ad concordiã compellet.*
7 *Ad inducias autem semper iudex eos compellet.*
8 *Et quid si Præsidi datum sit liberum arbitrium.*
9 *In causis ciuilibus nõ coget iudex partes ad transactionem.*
10 *Sed neque ad compromissum.*
11 *Iure nostro neque coniuncti cõpelluntur ad compromissum.*
12 *Sed id Principem facere posse.*
13 *Declaratur tex. in c. cum inter. de elect.*
14 *Partes diu litigantes ad transactionem compelluntur.*
15 *Vel si lis vertatur inter Magnates.*
16 *Transactio quid sit.*
17 *Transactio vnde dicatur.*
18 *Et an sit Transactio contractus.*
19 *Et an Transactione gabella debeatur.*
20 *Transactionem distractum potiùs videri.*
21 *Et an sit nominatus vel innominatus contractus.*
22 *Et an simplex vel respectiuus.*
23 *Et bonæ fidei sit an stricti iuris.*
24 *Et quo iure Transactio inuenta sit.*
25 *Transigens an videatur adire hæreditatem.*

### ¶ *Rubrica de Transactionibus.*

BArtolus author est. in. l. 1. huius tituli statim in princ. titulũ hunc præ cæteris qui hoc codice continentur, subtilem vtilem ac difficilem esse. Addit Fulgosius titulum hunc ita esse difficilẽ & pulchrum vt sit alius huius voluminis. Præterea Paulus de Castro in rub. de collat. inquit se iudice hunc titulum, atque illum de collationibus. difficiliores esse quàm sint in vniuerso hoc codice Iustiniani: hunc eo nomine quòd sublimes materias contineat, illum verò propter diuersitatẽ temporum quibus variè collatum est. Glossa rubricæ
1 continuat titulum hunc in hũc modum. De pactis in genere actum est, iam igitur in specie agi oportet, est enim transactio pacti species. gl. opinionem sequuntur Petrus Cinus & Bart. & cæteri. Sicuti adoptio genus est, species arrogatio. l. 2. ff. de
2 adop. Secundò Rubricam hanc cõtinuat Bart. in rub. suprà de pact. paulò altiùs rẽ contemplatus, considerat enim ille pro ingressu cuiusque litis primum omnium offerri libellum, atque ideo in principio huius libri fuisse propositum titulũ de edendo. Dato libello citatur pars contra quam libelli actio edita fuit, quapropter titulũ de edendo sequutus fuit de in ius vocando. Sed quoniam post datum libellũ partemque in ius vocatam amici summi partium ipsarum atque populares solent interuenire, quorum opera atque industria pars quæ alteram in ius vocauerat facit pactum gratuitum super lite ipsa, proposita de pactis rubrica est. Sed quoniam frequens euenire solet, ne partes faciant huiusmodi pactiones gratuitas, sed potiùs accepto aliquo transigant, subiecta rubrica hæc de Transactionibus est. Et quoniam ingenia quædam hominum sunt ad lites

exercendas pronata, quique litigare malunt, quàm transigere. Et his aduocatis iá opus est & Procuratoribus subditæ ab Imperatoribus sunt Rubricæ illæ de postulando. de Aduocat. diuers. iudic. & quoniam personæ quædam malè sibi cauentes in iudicio, vel sui facilitate, vel dolo aduersarij lædi solent, subiecta Rubrica est De in integrum restitutione. cũ vniuerso tractatu ad eam pertinenti. Posteà verò opportunè satis titulus de iudicijs fuit propositus. Hanc Bartoli continuationem plærique omnes approbarunt, communemque eam esse affirmat Curt. Iunior. ibi. num. 19.

3 Est autem iudicio meo vtilissimus hic Transactionum tractatus, nam cùm sententiæ dubius incertusque sit euentus. l. quod debetur. ff. de pecul. adeò vt inter casus fortuitos facto hominis prouenientes sententiam iniustam enumerauerit Baldus in. l. quæ fortuitis. col. 2. num. 2. vers. item potest. C. de pignor. act. & sequutus est Ioannes Igneus in. l. contractus. nu. 69. ff. de regul. iur. Lopius in rep. rubr. de donation. inter vir. & vxor. §. 65. num. 32. præstabit quidem interdum transigere quàm iudicis quantumcunque incorruptissimi iudicium expectare, Adde quòd imprudentia quoque iudicis & errore, ius partis deperire solet. l. si per imprudentiam. ff. de euict. l. ex maleficijs. vers. si iudex. ff. de act. & oblig. in princ. Institut. de oblig. quæ ex quasi delict. nascunt. quod si hæc omnia cessent, commendatione dignissimus est qui lites execratus transigere maluit, quàm sæpiùs propter rem aliquam litigare l. item si res. §. 1. vers. non tamen. ff. de alienat. iudic. mut. caus. fact. l. illud. in princ. vers. quid tamen. ff. de tribu. act. Dies quoque feriarum cùm in honorem Dei atque sanctorum tũ etiã in hoc inducti sunt, vt iudicis actibus vacantibus ad transigendum partes prouocentur. l. fi. ibi transactiones loquantur J. de fer. Sed neque valeret statutum generaliter prohibens transactionem tãquàm publicę quieti inimicum. quod Cacialupus de transaction. obseruauit. q. 22. neque iuramentum de non transigendo. quod idem scripsit. q. 23. item Marianus Socinus cons. 32. num. 13. vol. 3.

4 Sed iudex an partes quæ litigant possit ad concordiam atque trãsactionem compellere, & in hoc separanda est causa criminalis à ciuili, quare duabus conclusionibus propositio hæc absoluetur, quarum est prima. Partes discordantes atque ad pugnam & arma prosilientes iudex potest compellere ad concordiam, cur enim ad arma & rixam procedere patiatur prætor, quos potest iurisdictione sua componere? l. æquissimum. in princ. ff. de vsufru. in authen. de mand. princip. in princ. vers. Deinde conueniens. collat. 3. maximè cùm pacem atque quietem popularium prætori ipsi atque præfecto vrbi iura semper commendauerint. l. 1. §. cura carnis. vers. quies quoque. ff. de officio Præfect. vrb. ne ex frequentibus ciuium dissensionibus Respublica lædatur. l. si quis ingenuam. §. in ciuilibus. ff. de capt. & post. reuer. Et hac ratione frequenter apud nos iudices eos qui corrixati fuere, detinent in carceribus quousque nouam amicitiam & gratiam ineant. Sed reuera hæc non est trãsactio, sed iusta quædam boni iudicis prouidentia curantis, ne seditiones ac scandala irruant in Rempublicam, quod eum curare semper oportet. l. denuntiamus. C. de ijs qui ad eccles. confug. l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de officio præsid. vsqueadeò vt si iudex corrixantes non cohibuerit, officio rectè priuetur, quod ex Petro, ac Cyno, Bald. vt notabile scripsit in. l. 1. §. quies. nu. 3. ff. de officio præfect. vrb. quorum sententia probata mihi videtur in. l. si quos. ibi vel propter negligẽtiam. C. de officio præfect. Orient. & Illiric. hincque Bartol. obseruauit in illa. l. æquissimum. quam ille legit sub. §. fin legis

5 præcedentis duobus ad eiusdem rei possessionem contendentibus iudicem vtrisque, ne rem illam ingrediantur rectè præcepturum

cepturum ne iam hinc ad arma perueniatur, atque Bartolus, Baldus quoque in proprio loco subscripsit. Sed hoc verum quidem est, si neuter contendentium possideat, nam alterutro possidente etiam si timor adsit armorum, iudex possessoria, ditum ad rem quam possidet non negabit. quod eleganter idem Baldus notauit in. l. quidam existimauerunt. col. 2. post medium. vers. secundo casu. ff. si cer. pet. idem Ias. ibi num. 4. dicens hoc esse quotidianum. Quod si hoc casu vterque contendat se possidere, iudicis partes erunt summatim cognoscere vter possideat, & cùm sibi constiterit, parti quæ non possidet, iubebit ne accedat ad possessionem; ita enim ex grauissimis authoribus Iacobo Butricario, Andrea de Pisis, ac Innocentio, tradidit idem Bald. in. l. ordinarij. col. 3. vers. Sed hic quæro. C. de rei vendi; dicens hoc esse multùm notabile apud Regium hoc tribunal, contendentibus duobus possidere ne ad arma procedatur; interdictum quoddam, quod interim vocamus, est vsitatissimum, in quo senos testes partes producunt, ex quibus iudices cui sit adiudicandum vsus pascuorum vel rei quæ petitur, quod à Paulo de Castro videmur accepisse consil. 3. libro. 2. & partes huius interdicti rectè explicauit Episcopus Ciuitatens. in Pract. quæst. c. 17. est & illud vsitatissimum, vt si timor adsit armorum, fructus rei de qua controuersia est apud sequestrum deponantur; quod ex Speculat. & alijs retulit Iason, idem sequutus in. l. si fideiussor. §. si satisdatum. nu. 27. ff. qui satisdar. cogan. tametsi sequestratio regulariter sit prohibita. l. vinc. de prohibit. sequest. pecu. l. 1. titu. 9. par. 3. Sed postquàm delictum est iam perpetratum, iudici liberum erit partes ad pacem atque concordiam adhortari, non tamen in hoc quemquam compellet, nisi priùs delictum emendauerit. ita enim voluit Bal. in. l. transigere. 10. opp. hoc titul. idem in. l. cùm affirmes. col. 1. vers. item perpetrato delicto. j. de liberal. caus. idem Baldus in. l. ex stipulatione. num. 2. vers. & sume argumentum. C. de sent. et interloquut. omn. iud. vbi ille eleganter scribit Prætori non licere quenquam qui offensus sit ad pacem compellere, sed oportere eum delictum vindicare ac punire, idemque idem Bald. obseruauit in illo. §. quiesnume. 2. vers. nunquid ergo. vbi inquit æquitatis rationem non pati, vt inuitus iniuriatori parcere cogatur, excepta causa fori pœnitentialis. idemque voluit idem Baldus in. l. quidam existimauerunt. col. 2. vers. primo casu. ff. si cer. pet. vbi inquit iudicem in delictis non interpositurum pacem, sed gladium iuris atque punitu-rum delicta, nisi partes ipsæ concordauerint: atque iuxta hanc primam conclusionem accipienda est sententia Bartoli in. l. congruit. numer. 4. ff. de offici. præsid.

6 Limitabis tu hanc primam conclusionem, vt minimè habeat locum, si graue Reipublicæ ipsi periculum immineat ex aliquorum lite & discordia, quoniam fortasse proceres illi sunt aliquarum factionum, tunc enim impunè iudex poterit hos componere, atque ad pacem & gratiam compellere, etiam si delictum adhuc emendatum non sit. Limitatio hæc colligitur ex Bal. in illa. l. cùm affirmes. 4. & eam tenet Ripa in. l. 4. §. hoc autem. num. 20. ff. de dam. infect. & ex eo præthereà probatur, quod publicæ vtilitatis causa, semper sit præferenda priuatæ. lib. 1. in fine. C. de cadu. tollen. & cùm dilatio hîc periculum adferre possit, iudex rectè periculum præueniet. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui oper. nunt. l. si quis filio. §. hi quoque. ibi non pœnæ festinatione, sed præueniendi periculi causa. ff. de iniust. rupt.

7 Secundò limitabis hanc primam conclusionem, vt non habeat locum in indu-

cijs, quas Pontifices treguam vocant, ad has enim potest iudex partes compellere. c. 1. de tregua & pace. vbi eum text. expendit Panormit. in hoc. 1. notabi. idem Panormit. in rubr. eiusdem tituli nume. 2. Felin. ibi nume. 9. Claudius in. l. 1. §. & post operis. nume. 6. ff. de noui operis nuntiat.

8 Tertiò limitabis hanc primam conclusionem, vt non habeat locum in præsidibus vel rectoribus ciuitatum, quibus datum est arbitrium super bono & pacifico statu ciuitatis, illi enim ex hac concessione arbitrij huius poterunt ciues suos ad pacem atque transactionem compellere: ita enim eleganter voluit Bartolus in. l. ambitiosa decreta. nu. 18. ff. de decret. ab ordin. faciend.

9 Secunda huius propositionis conclusio est, In causis ciuilibus non potest iudex partes ad transactionem compellere, sed eis litigantibus ius suum debet tribuere. Conclusio hæc deducitur expressim in text. eleganti in authē. vt litigant. iur. §. quia verò lex. ibi aut cogere transactiones, aut pacta quædam cum suis aduersarijs exponere. coll. 9. ex quo textu colligit ibi Angelus huiusmodi transactiones, quæ iussu iudicum fiunt, nullius esse momenti, cùm lex apertissimè illis resistat. tenuitque hanc secundam conclusionem gloss. ordinaria in. l. æquissimum. in parte iurisdictione. ff. de vsufruct. vbi idem sequuntur Bartolus, Baldus, & Angelus. idemque voluit glos. in. l. furti. §. qui iussu. in gloss. 1. ff. de ijs qui not. infamia. vbi Bartolus eius sententiam sequutus. num. 2. eam plurimum commendauit. & eam sequuntur ibi Baldus. 1. lectione. nume. 1. Angelus num. 2. Fulgosius numero 2. dicens eam gloss. esse singularem. Soletq; in hoc allegari gloss. in. l. 1. §. & post operis. in gloss. committunt. ff. de noui oper. nuntiat. quo in loco Alexander allegans multos, testatur nume. 7. hanc esse magis communem opinionem, & ibi eam sequuntur Claudius, & alij, quæ probari prætereà videtur ex text. eleganti. in. l. ex constipulatione. C. de sentent. & inter. omn. iudic. vbi nil egit præses prouinciæ, partes quæ litigabant ad transactionem hortatus. atque eum text. in hoc notarunt ibi Baldus & cæteri. Solet prætereà in argumentum huius propositionis allegari text. in. c. fi. ibi vel compellatur componere. de rescript. quem ibi notauit in hoc Baldus num. 5. & sequuntur hanc opinionem Panormitan. & Feli. in rub. de tregua & pace. & testantur esse communem Panormitan. in. c. cùm inter. R. nume. 9. de elect. Hippolytus consilio. 98. num. 8. Et

10 habet locum hæc secunda conclusio etiam in compromisso, sicuti enim nemo compellitur trāsigere, ita nec compromittere. Par enim causa est in hac specie transactionis & compromissi, quod plerique omnes quos paulò antè allegaui admittunt. Et prætereà Baldus in. c. 1. §. si quis quinque solidos. nume. 2. vers. & est argumentum. de pace tenen. libr. feud. Paris de Puteo allegans alios de Syndica. verb. con-

11 cordia. nume. 9. Sed neque consanguinei apud nos litigantes ad compromissum cogi possunt. quod excellentissimus Carolus Segouiæ statuit, annò. 1534. petitione 28. tametsi passim referant Doctores Itali apud eos frequentia esse statuta quæ consanguineos ac etiam affines iubent causas omnes compromittere.

12 Limitabis primò hanc secundam conclusionem, vt non habeat locum in Principe, hic enim potest partes coram se litigantes cogere ad transactionem. ex text. eleganti in. c. cùm inter. R. seniorem. de elect. vbi Papa Celestinus quendam Rodericum litigantem ac cum instantia, iam (quod text ille inquit) sententiam postulantem transigere coëgit, atque pro abbatia ad quam fuerat electus, custodiam & prioratum accipere præcepit. & ita notarunt eum

runt eum text. in hanc propositionem plærique ex canonistis ibi. & eandem conclusionem ex eodem textu deduxerunt Paulus de Castro in. l. quidam existimauerunt nume. 6. vers. princeps verò. ff. si cert. pe. Alexander ibi nume. 4. Iason nume. 4. vers. Tertiò fallit. Alexand. in. l. 1. §. & post operis. numer. 8. ff. de noui oper. nunt. Felin. in rubr. de tregua & pace. nume. 3. ver. Fallit secundò. Ioannes Baptista Cacialupus in tractat. de transaction. quæst. 20. num. 5. sed hoc non est generaliter accipiendum, sed in illis duntaxat causis in quibus princeps habet liberam administrationem, Nam in illo. c. cùm inter. ideo potuit Papa compellere partes ad transactionem, quoniam causa erat beneficialis, in qua summus Pontifex habet liberam administrationem. c. ad honorem. de authori. & vsu pall. c. proposuit. de concess. præbend. Cle. 2. vt lit. pendent. c. 2. de præbend. lib. 6. cumque Papa posit quemlibet clericum beneficio ecclesiastico priuare. gloss. 2. in c. per principalem. 9. q. 3. multò magis poterit litigantem super beneficio ad transactionem compellere, sed in alia materia, in qua Papa non habet ita liberam administrationem minimè posset partes ad transactionem compellere. ita enim textum in illo. c. cùm inter. interpretatur
13 in proprio loco Panormitanus numer. 9. & ante eum ita illum text. restrinxerat Antonius de Butrio. in. c. 1. de mut. petit. numer. 24. Ioannes de Imola ibi numè. 9. Alexand. in dicta. l. quidam existimauerunt. Felinus in rub. de treg. & pace. num. 4. & est dubiò procul communis hic intellectus. text. in illo. c. cùm inter. Pro quo allego ipse text. elegantem in. c. cùm pridem. de pactis, vbi iussu Papæ fuit facta quædam transactio, cui partes acquiescere noluerunt, & tamen Alexander tertius author illius decretalis, non iubet eam seruari, sed vt in causa ordinario iudicio procedatur, quasi transactio illa minimè valuerit. atque ita eum text. expendit Panor. ibi nu. 6.

14 Secundò limitabis hanc secundam conclusionem non procedere, si partes diu multumque litigassent, nam hoc casu posset iudex eos ad concordiam atque transactionem compellere. ex text. eleganti. in c. placuit etiam. 90. distinctio. ex quo text. conclusionem hanc deduxerunt Antonius de Butrio in. c. 1. de mut. petit. numer. 25. dicens eum text. esse optimum in hoc. Imola ibi numer. 9. dicens eum esse mente tenendum. Panormita. in illo. c. cùm inter. R. num. 9. idem Panorm. in. c. cùm pridem. de pact. numer. 6. dicens notabilem esse in hoc text. in illo. c. placuit, atque idem Panormit. in c. fi. nu. 2. de maior. & obed. dicens posse iudicem partes compellere ad concordiam si diu litigassent, atque lis ipsa non facilè posset extricari, & inquit Panormitan. textum illum iudicio quidem suo esse notabilem, & obliuioni non tradendum. idem Panormitan. in rub. de tregua & pace. num. 1. dicens eum text. esse notabilem. Felin. ibi numer. 5. Romanus in. l. 2. in princip. nume. 20. ff. solut. matrim. Petrus Belluga in specul. princip. rubric. 27. §. milites conqueruntur. num. 48. Alexander in illo. §. & post operis. nume. 7. dicens notabilem esse text. in illo. c. placuit. idem Alexand. in. l. qui bona. §. si quis iuxta. num. 4. ff. de damn. infect. dicens text. illum esse singularem. idem Alexander & Iass. vterque numer. 4. in illa. l. quidam existimauerunt. dicentes eum text. esse notabilem. Aretinus. in. l. 2. §. ex his. numer. 12. Galiaula. ibi. nume. 17. ff. de verb. obligation. testatur esse communem opinionem Aemilius Ferret. in. l. cùm ij. numer. 17. ff. eo. titu.

15 Tertiò limitabis hanc secundam conclusionem, vt non procedat si lis vertatur inter egregias quaspiam personas quę

sua cõcertatione magnam reipublicę partem conturbant, hoc enim casu in causis ciuilibus liceret iudici partes ad concordiam atque transactionem cõpellere. Quæ limitatio colligitur quàm optimè ex dicta l. æquissimum. vbi eam tenent Bal. et Ange. & cõmuniter recepta est ab his quos superius allegaui.

16 Vlteriùs igitur progrediens, ne rem difficultatis plenissimam illotis (quod aiunt) manibus aggrediamur, quæro ipse Transactio quid sit, vt à definitione disputationem hanc incipiamus. Et cum omnis definitio periculosa sit in iure ciuili, rarò enim est vt subuerti non possit, transactionis tamen definitio constat apertissimè ex textu in leg. prima. ff. de transact. Est enim pactio non gratuita super re dubia ac lite incerta, tamet si contra vulgo receptissimas sententias verba illius textus interprætetur Duarenus in leg. prima. §. conuentionis. col. 2. ff. de pact.

17 Secundò quæro Transactio vnde dicatur? Et Bartolus in leg. Siue apud acta. numer. 22. j. eodem. existimat transactionem deriuari à præpositione, trans, & nomine, actio; quasi transactio sit transitus ac recessus ab actione. atque hanc Bartoli deriuationem sequuntur in præsenti Iasson & Lancellotus. Decius. communem esse testantur eam sequuti Curtius iunior. nu. 12. & eam sequitur Cacialupus in tract. De transact. 2. q. ex qua etymologia constat transactionem propriè cõuenire actori qui ab actione discedit: reus enim impropriè transigere videtur. quod gloss. 1. obseruauit in. l. 2. infra eodem.

18 Tertiò quęro Transactio an sit contractus? Quod videtur, cùm vterq; ex transigentibus facta transactione remaneat obligatus, est igitur contractus. l. labeo. §. contractum. ff. de verb. signifi. quare trãsactionem contractum esse probat textus in. l. cum te. ibi de fide contractus. infra eo. in. l. cõtractus. infra de fide instrumẽt. in lege. Si donationis. de ijs quę vi. metusue caus. fiunt. in lege. final. infra de litigio. vbi à regula quadam in cõtractibus proposita transactio excipitur. est igitur contractus, cum exceptio semper fiat de regula. lege. nam quod. §. fina. ff. de penu. legat. glos. tamen ordinaria in illa. l. contractus. in parte, transactionum existimat transactionem impropriè cõtractum esse. Sed verius est contractum propriè hunc esse quod multi authores tenuerunt. & hoc referens Andreas Tiraquellus de vtro. re. tract. 4. 1. glos. 14. num. 65. & Alciatus præter hos in præs. nume. 17. Cacialupus in tract. de transact. quæst. 4.

19 Vnde cõsequitur, quòd cum apud nos
ex contractibus debeatur gabella, hoc est
decima pars pecuniæ pro qua res vẽditur,
ex transactione quoque gabellam de be-
ri. Sed verius esse mihi videtur si fraus ces
set, vereq; transactio fiat, gabellam mini
mè deberi: cum leges nostræ vendẽtes tã
tum & permutantes ad gabellæ solutionẽ
obligauerint. l. 3. & multis alijs eiusdẽ tra-
20 ctatus in codice gabellarum. obseruauit
tamen Bal. eleganter. in. l. 2. ff. de iureiurã.
in repetit. col. 6. versicu. ad veritatis. domi
nus meus, transactionem respectu sui es-
se contractum, obligat enim transigen-
tes nõ petere, sed respectu partis disceden
tis a lite potius dici distractum quàm con
tractum.

21 Quartò quæro an sit contractus hic transactionis nominatus vel innominatus? Et videtur contractum nominatum esse, vt in quo non sit locus pœnitentiæ re integra. l. quamuis. j. eo. quod proprium est contractuum nominatorum. leg. iurisgentium. in primo. ff. de pact. Sed in innominatis re integra locus est pœnitẽtiæ. leg. si pecuniam. in princi. ff. de condict. ob caus. verius tamen est transactionem esse contractum innominatum, habet enim

enim nomen generale, quod alijs etiam conuentionibus adaptatur.l.1.§. conuentionibus.iúcta glo.transigendi.ff. de pact. vbi eum tex.in hoc notant Barto. nume.1. Alexan.nume.13. Iasso.num.7.l. trásacta. 229. ff. de verbo. signifi. vbi id notat Alcia.& idem probat tex.in.l.2. ff. de iureiu. vbi transactio largius sumpta, significat omnem actum,per quem disceditur a lite. & ibi eum tex.notat. Barto. num. 1. dicés ibi esse casum de hoc.& post Barto. in eandem sententiam expendunt text. illum Fulgo.& Alexan. num.1.Ias.num.1.& huius quoq; propositi & opinionis videtur esse glo.pacto.in.l. siue apud acta.j. eo. exigit enim illa res interuentum vt ex transactione actio oriatur. Est igitur cótractus innominatus transactio: nam si esset nominatus, etiam citra interuentum statim actionem pareret. l. iurisgentium. in principio. ff. de pact. & hanc opinionem sequuntur Barto. in dicta. l. siue apud acta. num.20.versi.quaero secundo. Bal. col.fi. versic.querit hic Bartolus.j. Ange.ibi nu. 11. Alexander.nume.15. Iasson.nume.8. & testatur esse hanc opinioné communem Curtius senior.ibi.num.52.quam etiam sequútur Bal.in.l. Post rem.nu. 4.ff.eod.idé in rub.j. de rer.pmut nu. 4.Ias.in.l.dedit. in princi.num. 12.ff. de condict. ob caus. Alexan.consil.40.num.3. vol.5.idem Alexand.per tex.ibi in.l. cum proponas.2. de pact. sup. col. 1. Decius ibi num.1. & ante hos omnes Barto,quem illi non citant in. l.1.num.2 ff.pro empt. Imola. in. c. super eo.nu.6. de transact. Alciat.in.l. trásactio. col.1.j.hoc titu. Riminaldus cons.167. nu. 9.vol.1. Corneus in.l. quamuis.col. 1.hoc titu.Fulgo.quem nemo refert in. l. 1. ff. de iureiu.num.4.Cacialupus in tract. de trásactio.quaest.5.nu 1.Mattheus de Afflictis decis. 108. nume.2. noster Gregorius in. l. 5.titu.6.part.5.in glo.1 Bolognetus in praesenti.nu.19. neminem allegans. Aretinus cons.96. num.7.& est dubio procul communis haec praeceptio & tenenda, tametsi Ioannes Corrasius lib.1.miscell. quaest.c. 23. contendat aduersus oés probare hunc esse contractum nominatum, nam quòd in hoc contractu re integra poenitentia non admitatur, fauor litium sopiédarum est in causa,non quòd contractus nominatus sit, quod in illa.l.quamuis.latius explicabo. quod si per acceptilationé transactio fiat,erit cótractus nominatus. quod Bal. rectè notauit in rub. de trás. ex nu. 10.

22 Sed simplex sit an respectiuus contractus hic posset dubitari. Et noster praeceptor Salmanticae Oroscius idemq; huius regij pretorij auditor egregius in rubri. ff. de transact. simplicem eum esse magna authoritate arbitratur: qui idé tradiderat in l.1.§. conuentionis. nume.10 ff. de pact. qui ita inquit ceteros sentire,quasi statuat communem esse opinionem hanc. quam & ille tertio defendit in.l si cum fundum. nume 16.ff.eo titu. Sed opinio haec quam & Salmanticae ille nos docuit, falsa prorsus esse videtur:respectiuus enim contractus hic est. nemo enim à lite discedit nisi propter respectum aliquem vel prelatioé,sed iuxta subiectam materiam huic vel illi cótractui innominato assimilabitur id quod ex facti propositi specie facillimè apparebit,& ex exemplis quibusdam quę adduxit Cacialupus. de transact.q 5.

23 Sed bonae fidei sit an stricti iuris. Et stricti iuris esse videtur,vt qui non sit enumeratus in. §. actionum.de act.Inst.& voluit Bal. expresim.in.l. post rem iudicatam.3. lect.nu.4 ff de transact. Imola. in.c. super eo.de transact.nu.6. vt mihi nulla disputatio hac de re suscipienda esse videatur. Et recepti° quoq; hoc esse autor est Alciatus nu. 16. idem sequitur Bolognetus nu. 20. quibusdam existimátibus bonae fidei esse, si super cótractu bonae fide fuerit interposita,argu. tex.in.l. ab emptione.ff.de pact.

24 Postremò quaero ipse transactioné cui iuri referri oporteat.Et cũ nusquá hoc relatum

tum viderim, existimo ipse contractũ hũc iure gẽtiũ fuisse inuentũ. Mouet me, quòd cùm iam à principio ante ius ciuile lites esse cœperint (quibus dominiorum distinctio causam dedit) non dubium est, quin idem ius gentium transactiones quoque excogitauerit. Præterea ius illud obligationes atque contractus omnes instituit, exceptis quibusdam qui à iure ciuili introducti sunt. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. Sed
25 an transigens super re hæreditaria videatur hæreditatem adire, & non dubitauerim hæreditati hunc se obligare, cùm actus hic geri non possit citra ius, & nomen hæredis, inducit igitur additionem hæreditatis. l. gerit l. pro hærede. de acq. hæred. præterea transactio similis est solutioni quæ inducit aditionem hæreditatis. l. parentubus de inoffi. test. l. 2. de iur. de liber. ÿ.

## *Summa rerum. L. Neq; pactio.*

1 *Expenditur textus hic pro eleganti quadam Bart. decisione.*
2 *Habere locum text. hunc etiam in pacto.*
3 *Transactio facta cum vno tutore, quare cæteris non prosit.*
4 *Expẽditur difficultas. l. si ex duobus. de tut. & ratio. distrab.*
5 *Et an habeat locum text. hic in acceptilatione vni tutori facta.*
6 *Tutor qui non transegit, in quantum sit conueniendus.*
7 *Tutoribus pupillo datis, datur beneficium ordinis vt primò conueniantur qui administrarunt, quàm qui non administrarunt.*
8 *Nisi omnium nomine tutela à quibusdã gesta sit.*
9 *Sed in neglectis oẽs sine beneficio ordinis tenẽtur.*
10 *Competenti ordinis beneficio, quo pacto procedat hæc lex. Et nu. 11.*
12 *Competere etiam ordinis beneficium, procuratoribus in solidum obligatis.*
13 *Tutores gratis, procuratores accepto salario soleri administrare.*
14 *Duobus reis quoque beneficiũ ordinis competere.*
15 *Tutoribus etiam beneficium diuisionis competere, exemplo fideiussorum.*
16 *Esse tamen inter hos insignẽ quandã differentiã*
17 *Beneficium diuisionis in vim quoque exceptionis posse impetrari.*
18 *Beneficium diuisionis an tutoribus detur, qui dolo communi administrarunt.*
19 *Declaratur text. in. §. nunc tractemus. l. 1. de tut. & rat. distrabend.*
20 *Declaratur text. in. l. in magistratus. de magist. conueniend.*
21 *Tutori ex proprio dolo conuento, non dari beneficium diuisionis.*
22 *Beneficium etiam cedendarum actionum competere tutoribus exactis, & vtilißimum esse hoc beneficium.*
23 *Lex hæc quo casu sit accipienda.*
24 *Beneficiũ etiã vtiliũ actionũ tutoribus cõpetere.*
25 *Quare superiora beneficia quæ tutoribus impenduntur, ad fideiussores non pertineant?*

## *¶ L. Neque pactio*

LEgem hanc existimat Bartol. difficilem esse in textu, ac etiã in glossis, sequẽtes quoq; scriptores plurimum legis huius difficultatem commendarunt. Diuiditur in duas partes: in priori loquitur Imperator in genere: in secunda, veluti illatione quadam dubitationem præpositam dissoluit. Secũda est ibi. cùm igitur tres. Diuisio hæc Accursij est in. 3. scholio, quam & Bart. sequitur. & esse communem affirmat Purp. nu. 4. Summatim hoc cõtinet, Transactio facta cum quibusdam ex administratoribus, cæteris quibus cum non est transactum non prodest.

1 Ex tex. ibi. communiter rẽ gesserunt, collige quod cõmuniter fieri dicitur, quod fit ab aliquibus promiscuè, quare iuuare videntur verba hæc sententiam Bartoli in l. quintus. nu. 3. ff. de annu. legat. vbi inquit ille iubente testatore filios suos stare in cõmunione videri eum præcepisse, vt fructus patrimonij communiter expendantur, & colligantur, & si vnus ex illis habuerit maiorem familiam, quàm alius, æqualiter tamen collatio vt fiat. & illam Bartoli decisionem sequuntur in præsenti Aretinus.

2.notabili.Riminald.col.1.Philippus col. 1.Purpuratus.nume.14.Iacobinus nu.3.

2 Sed videtur text. hunc redundare dicentem: neque pactio neque transactio. contra text.vulga.in.§.quibus.sed glos.1. respondet pactionem hic & transactionem synonyma non esse, illam enim gratuitam esse, hanc non gratuitam. loquitur igitur text. hic & in pacto & in transactione.gl. intellectum sequuntur Bartolus in vtraque lect.1.opposit.Fulgosi.ante numerum primum,hinc colligens in titulo hoc incidenter de pactis quoque agi. nam & in titulo de pactis Fulgosius inquit, agitur interdum de transactionibus.l.cùm proponas.illius tituli.

3 Secundò contra text.hunc ita argumentor, videtur enim quod pactio atque transactio prodesse debeat cæteris tutoribus propter communionem & vnitatem actionis.argum.text.in.l.1.si vnus ex plur. appella. & quoniam factum vnius ex correis cæteris prodesse solet.l.fi.C.de duob. rei. Huic difficultati respondet glo.4. dicens in pactis atque contractibus aliud esse, neque enim illa extenduntur ad personas alias quàm sint in pactis ipsis atque contractibus comprehensæ.l.si vnus. §.ante omnia.ff.de pact.l.Imperatores.in princ.& in.§.fi.ff.de transact. quæ regula ampliatur ex hoc textu.secundum Alexandrum col.1.Decium.1.notabil.vt procedat etiam in habentibus ius connexum. Adde quod neque pactum factum super re principali extenditur ad appendices.l. penult.§.mancipia.ff.solut.matrim.neque de tempore ad tempus fit extensio in contractibus.l.epistola.§.fin.ff.de pact.l.si cùm Hermes.C.locat.neque in contractibus argumētum à similibus ad similia vnquam procedet.quod Alexander notauit, & retulit Decius in præs.nu.1.argumento autem legis.fi.C.de duo.respondet Bald. col.1.textum illum agere in petitione vel exactione quę veniebat ex natura actionis, legem nostram in transactione, quæ non est de natura actionis tutelæ.& hunc Bald. intellectum probauit etiam Iacobinus nu.8.Bal.immemor.prætereà agit textus ille in duobus reis, tutores autem licèt sint in solidum obligati, non tamen ex hoc censentur duo rei.l.rem hæreditariam.ff. de euict. quem textum in hoc expendit Angelus in.l.2.§.si tamen hominem.ff.de verbor.obligat.nu.2.vbi inquit eum text. esse menti tenendum in hoc. cumque in idem notarunt Aretinus in præs.nume.3. Riminal.1.notabi.

4 Sed contra textum hunc iterum oppono textum.in.l.si ex duobus.vers.quòd si conuentus.ff.de tut.& ratio.distra.vbi ex duobus tutoribus qui rem pupilli administrauerant, vnus soluit certam quantitatem.& textus inquit,hanc solutionem alteri profuturam, tametsi ex dolo communi tutores ibi conuenirentur.sed gl.magna paulò post principium hic soluit difficultatem hanc,dicens solutionem factam ab vno tutore prodesse alteri in accepta quantitate, non vltra, transactionem autem non præiudicare hic adulto vel maiori cum duobus ex tribus tutoribus vel curatoribus transigenti.gl.intellectum sequuntur Bart.2.opposit.& esse hanc solutionem communiter approbatam afirmat Philip. Decius nu.4 qui post Cumanum quem allegat,existimat idem esse dicēdum in confessione solutionis facta per adultum vel maiorem in fauorem vnius tutoris, nam ea proderit cæteris contutoribus, si confessio talis sit, vt arguat solutionem.

5 Sed an idē in acceptilatione dicendum sit; fingo enim Celerinum in præsenti hos duos tutores vel curatores per acceptilationē liberasse, an eis facta acceptilatio prosit tertio cōtutori. Quod videtur, cùm acceptilatio sit quædā imaginaria solutio.§.1.vers. est autē.Inst.qui.mo.toll.oblig.l.& per iusiurādū.l.& vno.ff.de accep.atq; has duas leges Bar.hic allegauit.sed melior tex.est in l.si ex plurib.ff.de acceptil.in.l.3.§.nunc de effectu.ff.de lib.leg.& Bar.quidē in hac difficultate

cultate breuiter sed eleganter distinguit, inquit enim ille: quod si acceptilatio simpliciter facta sit, quoniam liberauit quis suos tutores per acceptilationem profuturam eam cæteris, si verò acceptilatio sit interposita super transactione, veluti transactionis naturam & ipsa sortita, non magis profuturam eam cæteris quàm in præsenti profuit ipsa transactio. argument. text. in. l. age cum Geminiano. §. eo. hanc Bartoli distinctionem sequuntur Paulus de Castro, & Alexander num. 8. Decius nu. 9. Alciatus num. 21. qui ei declarationes quasdam accommodat. Purpur. num. 102. Curtius Senior. num. 6. affirmans recentes scriptores transire cum Bart. in hoc. Iunior verò num. 34. dicens doctores transire cum Bartolo, neque est dubium, quin hæc sit magis communis opinio.

6 Sed cùm text. hic tutorem cum quo transactum minimè est, impunè permittat conueniri ab ipso adulto, in qua parte sit conueniendus minimè declarat, hìc igitur paulisper immorandum. Et oportet quidem pro huius rei intelligentia præmittere, quòd plures tutores eandem tutelam administrantes, atque etiam curatores sunt in solidum obligati. l. diui. l. tres tutores. ff. de administ. tut. l. 2. infra. de diuen. tut. vbi duo casus ab hac regula excipiuntur: prior est, quando testator tutelam diuisit posterior, si à iudice diuisa sit, quibus pro sua quisque parte tenetur non alterius: tertius casus est, quando sunt tutores diuersæ speciei, quoniam vnus est testamentarius, alius datiuus, quo casu pro sua quisque parte tantum tenetur. l. Lucius. §. cum testamento. ff. de administ. tut. vbi eum textum ita interpretatur Bartolus, atque eodem modo declarat eum textum Bartolus in præs. num. 4. Iacobinus nume. 11. & communem esse testantur hunc intellectum Alexander num. 3. Curtius Iunior num. 10. Tametsi gl. ibi in parte aliàs existimet diuisionem ibi fuisse factam à testatore, cuius intellectus ex eo arguitur, quòd text. ipse inquit in illis verbis, ac si testamento in partes dimidias tutores dati essent, his igitur casibus quibus tutores non tenentur in solidum, potest accipi hæc lex dum inquit, in his quæ separatim, licèt autem tutores in solidum teneantur, habent ipsi inter se quatuor beneficia, ne in solidum excutiantur.

7 Primum est beneficium ordinis, secundum beneficium diuisionis, tertium beneficium cessionis actionis, quartum beneficium vtilis actionis, de quibus sigillatim hìc agendum est. Beneficium igitur ordinis competit, quando sunt plures tutores, quorum aliqui gesserunt alijs minime gerentibus, nam non gerentes si conueniantur, beneficio ordinis poterunt impetrare, vt primò qui gesserint conueniantur. l. 2. in princ. infra. si tutor non gesserit. l. cùm interdictæ. C. arbit. tutel. & inquit eleganter Baldus in præsenti. fi. col. vers. demum quæritur naturali æquitate fuisse introductum, vt primò reddat rationem qui administrauit, quàm qui non administrauit, atque ad gerentem priùs manus porrigantur. adde hoc ordinis beneficium & ad hæredes non gerentium extendi. l. pater. vers. priùs. §. de hæred. tut.

8 Limitabis tamen hanc regulam vt minimè procedat, si gerentes gesserint ex mandato eorum, qui non gesserunt, tunc enim omnes gessisse videntur. l. ita tamen. §. gessisse. ff. de administrat. tut. existimante Saliceto in præsenti col. 2. non sufficere hoc in casu simplicem permissionem. Sed eius obseruationi obstare videtur textus in. l. tres tutores. §. non solùm. ff. de administ. tu. ibi ei qui permisit. sed benè Purpuratus respondet nu. 50. in illa. l. non solùm simplicē permissionem adfuisse, sed mandatum videri potiùs propter exactam stipulationem rem pupilli saluam fore. & Saliceti quoque opinionem proba

runt

runt Alciatus num.11. Claudius num.4.

9 Secundò limitabis hanc regulam vt minimè habeat locum in neglectis, in his enim omnes æqualiter sine beneficio ordinis tenebuntur. l. 2. vers. si qua. C. si tut. non gess. l. tutor qui. §. in eum. ff. de administrat. tut. nisi neglecta appendicia sint eorum quæ gesta fuere. l. tutores. vers. in dein eo. ff. de administrat. tut. tex. optimus in l. quid ergo. vers. iudicio. ff. de contra. iudi. tut. quare si in specie huius legis Celeri
10 nus transegit cum eo tutore, quem ex ordinis beneficio oportuit primò conueniri, si agat ex post facto contra alium tutorem non habet locum lex nostra, quoniam tutor conuentus beneficium ordinis rectè opponet atque illo se perpetuò defendet, & neque qui primò fuit conueniendus iam conueniri poterit, obstante transactione, sed si transactum sit cum eo qui secundo loco erat conueniendus, tunc poterit impunè agi contra alium, atque hoc in casu loquitur text. hic, quòd Bart. rectè obseruauit nu. 5. & ante eum Petrus, & Cynus. fi col. vers. quæro ergo. atque horum intellectum communem esse eum sequutus affirmat Curtius Iunior nu. 14. in eo autem quod ad adultum peruenit ex causa transactionis, proderit cæteris transactio. vt in. l. si ex duobus. iam allegata, idque non propter transactionem, sed propter solutionem.

11 Sed si is qui primò erat beneficio ordinis conueniendus trãsactionem fecit cum adulto, cùm soluendo non esset, an hoc casu possit adultus, non obstante transactione alium tutorem conuenire. Et non posse existimat Cynus in præsenti allegat ille tex. in l. vir ab eo. ff. de iur. dot. sed accipienda hæc doctrina est ex Saliceto & Decio in præsenti, vt eatenus transactio hæc prosit contutori, quatenus primus ille soluendo inuenirtetur. Sed Cyni opinionem generaliter acceptam testatur communiorem esse eam sequutus Alciatus nu. 7.

12 Superioribus addi oportet non solùm in contutoribus ordinis rationem habendam esse, sed in procuratoribus etiam, qui licèt in solidum teneantur, primò tamen est conueniendus qui gessit, quàm qui non gessit. glos. notabilis in. l. creditor. §. duobus. in glo. pro solido. ff. mandat. vbi eam sequitur Salicetus num. 2. Albericus tamen post Iacobum de Aret. videtur de glossæ illius opinione aliquantulù dubitare, atque contra eam videtur esse text. in l. 2. §. si tres curatores. ff. de curat. bon. dand. vbi curatores non habent hoc ordinis beneficium. tametsi glo. ibi in parte veriorem iterum repetat suam illam opinionem, quam tenuit in illo. §. duobus mihi. adhuc opinio Iacobi de Aretio & Alberici verior est, quam & Purpurat. hic tenet, alios allegans num 53. Curtius Iunior nu. 15. qui inter tutores & procuratores hanc differentiæ rationem prætendit, quòd cùm tutores eligantur inuiti, nec nisi certis ex causis à tutelæ munere possint se excusare. l. propter litem. ff. de excusat. tut. cum vniuerso illo excusationum tractatu lex voluit illis hoc ordinis beneficium impartiri, procuratores verò voluntarij administrant. l. filiusfamiliâs. §. inuitus. ff. de procurator. l. inuitus. C. de procurat. quare non est quòd his ordinis beneficium competat, quoniam magis fauet lex facientibus actum ex necessitate quàm ex voluntate. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui sat. cogant. atque hanc rationem videtur mihi Vlpianus ipse significasse in illo. § si tres cu-
13 ratores. ibi nisi inuitus factus est. Est & alia ratio iudicio meo inter hos, quòd tutores liberaliter tutelam administrant, nullum enim salarium regulariter habere solent, nisi aliqua ex causa hoc eis iudices statuerint. l. à tutoribus. § quemadmodum. ff. de administrat. tut. vbi hoc notat Bartolus, idem Bart. in l. pupillus. nume. 6. ff. de tut. Imola in c. 1. num. 4. de pecu. cleric. Guido Papæ. decis. 68. Angelus in. §. actionum numer. 36. de acti. Inst. Anania in. c. qualiter. §. licèt. nume. 10. de accusat. Maynerius in. l. quo tutela. nume. 77. ff. de regulis iuris. Ias. in. l. litem. de procur. infrà

nu.2.licèt

num.2.licet lex regia.2.tit.7.lib.3.foro legũ.quæ ex facto seruatur apud nos quod est notissimum, & scripsit præceptor diligentissimus atque iudex integerrimus Ioannes Orosciusin l. sumptus. nu. 10.ff.de pact. Decimam partem redituum pupilli vel minoris decernat tutori. quæ lex iustissima mihi videtur, vt est iudicio meo iniquissima consuetudo capitis histrie qua obtinuit,vt tutores lucrentur omnes fructus bonorum pupilli,quã refert Rochus in.c.fi.de consue.nu.724.Procuratores verò accepto pretio procurationis officio funguntur,minùs igitur his quàm illis erit indulgendum.

14 Est & in duobus reis in solidum obligatis beneficium ordinis admittendũ, nam is primò excutiẽdus est qui commodum sensit ex obligatione ex text. eleganti in. l. vnde quæritur.ff.commodat. cui rei præstat etiam argumentum non leue textus in.l.quid ergo. ff.ad municipal. & in l.1.C. quo quis ordin.conueni. libr. 11. & tenuit hanc opinionem Barto.in.l.cum plures.§. vestimenta. ff. locat. Paulus de Castro. ibi nu.2.idem Bartolus in. l. in duobus.§. vbi duo.ff.de duo.re.nu.12.idem in authẽ.hoc ita.nu.29.C.de duob.re.Paulus de Castro in.l.si vt certo.§.si duobus. nu. 17.ff. commod.Fulg.ibi nu.4.Salicet.num. 25.Angel.in illa.l. vnde quæritur. Roman. cons. 114.num. 4. licèt in principio opinionem hanc arguere videatur Angel. de Aretio in.§.duo.nu.4.de duob.re.Platea in.l.1.nu. 5.de conuenien. fis. debit.lib. 10. Aretinus cons.35.col.5.Anania cons.60.Alexander in.l.Marcellus.in additionibus ad Bart. ff. de fideiuss. Lopius in repet. c. per vestras. De donat.inter vir.& vxor.§.77.vers.quin to dicit text.num.10.ad finem.Rodericus Xuarez in.l.2.tit.de citationibus.lib.2.foro leg. Hippol.in rub. de fideiuss. nume. 65.idem singul. 2. Ripa in.l. si ex toto.§.1. num.20. ff.de leg.1.dicens ita se obtinuisse Purpur. impres.num.93.& dicitur hanc fuisse opinionem Guilelmi de Cugno in l. Sed Iulianus.§.idem ait. ff. ad Macedo. quæ est accipienda modò is, qui hanc ordinis exceptionem proponit, suis sumptibus iudicium agitari permittat,quòd probat tex.in illa. l. vnde quæritur ibi periculo suo. Secundò est eadem propositio admittẽda modò is qui reuera commodum sensit ex obligatione facilè possit conueniri ex tex.in.l.cum plures.§.vestimentum. ff. loca. & cum duobus reis in solidum obligatis beneficium ordinis admittamus, multò facilius idem admittemus in fideiussoribus qui se simul & in solidum pro aliquo obligauere:licet enim vnus eorum dicat se constituere fideiussorem & principalem debitorem ac solutorem si nil ad hunc peruenit magis quàm ad alios confideiussores, nil est cur eum prius creditor excutiat, sed primò is est conueniendus ad quem aliquid peruenit, deinde inter omnes diuidetur obligatio ex gl. ordinaria in auth.de fideiussorib.in prin. verbo fideiussorem,ibi.item quid si principaliter.col. 1.atque secũdum eius glos. opinionem lite per bina auditoria remissa in causa graui pronuntiauimus, atque hæc sententia lite iterum ad sequẽs auditorium remissa fuit
15 confirmata.Secundum beneficium quod tutoribus impenditur est diuisionis, licèt enim omnes gesserint vel nullus gesserit, itavt non sit locus ordinis beneficio,competit tamen tutori conuento beneficium diuisionis quo impetrari solet vt obligatio inter omnes diuidatur qui soluendo reperti fuerint.l.1.§.si pupillus.vers.nunc tractemus. ff. de tut. & ratio. distrahen. vbi text.inquit hoc esse iure introductum ad similitudinem fideiussorum, qui licèt plures intercesserint & sint in solidum obligati, diuiditur tamen inter hos obligatio ex epistola diui Adriani. §. Si plures. de fide
16 iuss.l.si.§.de const. pecu. Est tamen hac in causa insignis quædam differentia inter fideiussores ac tutores, licèt enim inter vtrosque obligatio diuidatur, ac proinde tutor conuentus diuisionem postulans teneatur probare contutorem soluẽdo esse. l.si dubitetur. in prin. ff. de fideiussor.fideiussori

iussori, necesse est probare alterũ fideiussoré soluendo esse tẽpore litis contestatæ, vt in illo. §. si plures. tutori tamẽ satis est, si probet contutorem fuisse soluendo tempore depositæ administrationis. l. 3. ÿ. de probat. idque Fulg. notauit, quem referunt & sequũtur in præsenti Alci. nu. 15. Purp. nu. 55.

17 Et competit quidẽ hæc exceptio fideiussoribus vel tutoribus, non solùm in modũ exceptionis, sed etiã per iudicis officiũ possunt impetrare, vt inter eos diuidatur obligatio. gl. singularis in. l. si contẽdat. in gl. 1. ff. de fideiuss. quam ibi sequitur Bar, & testatur esse singularem & communiter approbatam Angelus de Aretiñ. §. si plures. nu. 8. de fideiuss. Instit. cuius meminisse hîc videtur Bal. col. 2. paulò post mediũ. ibi de diuisione, & eã sequitur Alexander in præsenti nu. 4. dicens eam non esse alibi, esseq; communiter approbatã affirmat Felinus allegãs alios, idem sequutos in. c. si autem. fi. col. de rescript. atque hanc opinionẽ ipse sequor. tametsi Raynerius de Forliuio tenuerit hoc diuisionis beneficiũ excipiendo duntaxat opponi posse, quem & Purpur. sequutus videtur. nu. 60.

18 Sed an hoc diuisionis beneficiũ pertineat ad tutores, qui ex communi dolo cõueniuntur. Et gl. magna in præsenti in vers. nam & vterque. refert in hoc opinionem Azonis contra Hugolinum, existimantis dolosè gerentibus non dari hoc diuisionis beneficium: atque Azonis sententiæ videtur adesse text⁹ in. l. 1. §. planè. ff. de tut. & ratio. distrahend. vbi tutori conuento ex dolo cõmuni non competit beneficiũ vtilis actionis, quare eadem ratione nec diuisionis prodesse debet. Secundò pro hac opinione Azonis videtur esse text. pulcherrimus in. l. in magistratus. ff. de magist. cõueniend. pro cuius inductione præmitto magistratus ac tutores eadẽ actione cõueniri. l. fi. ff. de magist. cõuen. probatur autẽ in illa l. in magistratus. quòd quãdo magistratus dolo tutorẽ pupillo prospexerunt, cõpetere actionẽ ei, qui pupillus fuit aduersus vnũquemq; magistratũ in solidũ sine 19 beneficio diuisionis. Tertio allego tex. in. l. ex facto, ibi, si nõ sit conscius fraudis. ff. de neg. gest. licèt text. in. l. in magistratus. veluti singularis cõmẽdetur. & opinionẽ Azonis sequũtur in præs. Oldr. & eũ referẽs Alber. Paul. de Castr. nu. 3. dicẽs text. illũ adhuc in hãc propositionẽ nõ fuisse allegatũ, qui addit quòd hãc opinionẽ Azon. sequũtur doctores, sed ante Paulũ allegauerat text. illũ, in hoc Salic. in præs. qui tamẽ anceps est in quã opinionẽ inclinet, sed eandẽ Azonis sententiam sequitur Iass. nu. 9. & communiorẽ esse testatur Purpu. nu. 57. & hãc opinionẽ Azonis sequuntur in dicta. l. in magistratus. Cynus, Rayner. Alber. Bal. & Cumanus. gl. tamẽ in præsenti approbata opinione Hugolini contra Azonẽ, existimat etiã dolosè gerentibus conuentis ex communi dolo cõpetere hoc beneficium diuisionis, ex tex. in. l. si plures. ff. de administr. tut. ibi excipere debebunt periculi societatem. quod magis ratio suadet, ibi enim plures tutores ex communi dolo conueniuntur, quoniam tutelam non administrauerint, cessatio enim in administratione, dolus est. l. si procuratorem. §. dolo. l. dolus. ff. mandat. & tamen fit disquisitio inter eos. atq; ita ex illo textu. gl. in dicta. l. si plures, verb. ratio suadet. sequitur hãc opinionẽ Hugolini contra Azonẽ, itẽ Bar. ibi 1. oppos. idem Bart. in præsenti. nu. 6. & esse hanc opinionẽ cõmuniter approbatã testatur Bal. eam sequutus col. 2. vers. quæro quatuor. Sequuntur eã Ang. in fine. Fulg. nu. 2. dicẽs cæteros doctores transire cum ea. Alex. nu. 4. testatus hanc esse magis cõmunẽ opinionẽ, & magis communẽ esse Iasson etiã affirmat nu. 9. & cõmunẽ esse testantur, eã sequuti Rimin. col. penul. Claudius. nu. 4. vterq; Curtius. Senior nu. 11. Iunior nu. 19. cõmunem esse testatur Iacobi. nu. 26. eã sequut⁹. & tenet hãc opinionẽ gl. in illo. §. nũc tractem⁹. verb. vlla societas. & esse cõmunẽ eã sequutus affirmat Ange. de Aret. in. §. sed si ex testamẽto. nu. 4. de satisdat. tut. Insti. quã & ipse Iubẽs sequor. Cui non obstat text. in. §. nunc tractemus. vbi

vtilis actio non datur doloso, quoniam faciliùs conceditur beneficium diuisionis, quàm vtilis actionis, quoniam illud tendit ad defensionem, hoc ad actioné. vulg. l. Arrianus. ff. de act. & obligat. & ita respódent illi legi Petrus de Bella pertica. & Bal. Fulg. nu. 3. Aretinus fi. col. Addit Purpuratus nu. 73. quòd hác differentiæ rationem confirmant posteriores. Secundò non
20 obstat tex. in l. in magistratus. quoniam licèt actio eadé sit contra tutores, & contra magistratus, attamé solét à iure distingui. l. Lucius. §. 1. ff. ad municip. vbi dicitur aliá esse causam tutorũ, aliam eorũ, qui Remp. administrãt, atq; ita illi legi respódet Alex. in præs. Secundò respondent Raynerius & Cumanus in proprio loco, quod licèt mero iure magistratus teneantur in solidum, ex æquitate competit illis beneficiũ diuisionis. atque hunc intellectũ Salic. Iass. & Decius, & plæriq; alij ad illum textũm retulerunt, qui tamen non multum quadrat illi dispositioni. Tertia quoq; fuit in hac difficultate Alexan. sententia nu. 4. vt siquidem dolus sit commissus in faciẽdo, vera sit opinio Azonis, si in omittendo, opinio Hugolini procedat, quo casu agere videtur tex. in illa. l. si plures. & hãc Alexandri opinioné sequũtur Decius nu. 7. Alcia. nu. 8. sed hæc Alexandri limitatio manifestissimè contradicit communi opinioni.
21 Limitabis tamen hanc Hugolini quæ communis est, & vera videtur, opinioné vt minimè habeat locũ si tutor non ex cómuni, sed ex proprio dolo cóueniatur, quo casu vera erit sententia Azonis, vt minimè competat illi beneficium diuisionis. Ex Bartolo in præs. nu. 6. cuius opinionem testantur esse communiter approbatã Curtius Senior nu. 12. Iunior verò nu. 17. Purpu. nu. 59. quibus præmissis quærit Bart. nu. 7. an quo casu cópetere diximus beneficiũ diuisionis habeat locũ hæc lex. & ex Bar constat duplex cóclusio. Prior est, quòd si trãsactio facta est cũ eo qui non poterat opponere beneficiũ diuisionis propter propriũ dolum non potest agi contra aliũ. allegat Bar. tex. in l. si pupillus. ff. de adminiſt. tut. Et est ratio huius conclusionis (Curtio Iuniore notante nu. 20.) quoniam cùm hic adultus non possit iam actiones cedere, par est, vt à iudicio repellatur. l. Stichũ aut Pamphilum. §. penul. ff. de solut. Secunda conclusio est, quòd si trãsactũ sit cum eo, cui ex iure competebat beneficium diuisionis, poterit agi contra alium, & ita est accipiendus text. hic, & conuenietur hoc casu, & secundus tutor pro rata parte eum contingente.
22 Tertium est beneficium cedendarum actionum, quod datur tutoribus soluentibus pro contutoribus, nam possunt hoc beneficio impetrare, vt sibi soluẽtibus cedantur ab adulto actiones negociorũ gestorũ cópetentes illi aduersus tutores, vt eos possint exigere, si quando soluendo esse reperti fuerint. l. 1. §. si pupillus. vers. nunc tractemus. ff. de tut. & ratio. distrahen. & compe tit hoc beneficium tutori conuento ex communi culpa, vel ex culpa alterius: nam si conuenitur ex communi dolo, vel ex proprio, non habebit hoc beneficium. l. 1. §. planè. ff. de tut. & rati. distrahen. atque in hoc dicit Bart. nu. 8. omnes concordari. & esse communem hanc doctrinam affirmat Curtius Iunior num. 23. Est autem vtilissimum hoc remedium cedendarum actionum, quoniam renuntiatio omnium beneficiorum facta à correo vel fideiussore hoc beneficiũ non compræhendit, nisi specialiter facta sit ita enim voluit Bal in l. si diuisa C. loca. Roman. consi. 472. nu. 3. Hippolyt. in rub. ff. de fideiuss. nu. 29. quoniã generalis adéptio remediorũ nó aufert id beneficiũ, quod ex post facto nasciturũ est. l. Pamphilo. §. Pomponius. ff. de legat. 3.
23 Sed quærit rursus Bart. nu. 9. in quantũ agi possit cũ eo tutore, cũ quo transactum non est. Et siquidem actio erat cedenda in totum ei, cum quo transactum non est, in nihilo poterit cóueniri, obstante exceptione cedendarũ actionum, vt in præalleg. l. Stichum. §. penul. & hoc casu nó loquitur hæc. l. Si verò cessio esset faciẽda pro parte vt in tu-

vt in tutoribus conuentis ex communi culpa, tūc pro illa parte poterit alius tutor qui cùm non fuit transactum conueniri. Sed si in nihilo prorsus esset cedenda actio, vt quia tutor cōuenitur ex culpa propria, vel ex dolo proprio vel communi, tunc in totum conueniri posset, nisi alia remedia obstarent, de quibus suprà dictum est. & hanc Bart. resolutioné sequuntur Bald. & posteriores authore Purpur. nu. 76. & esse cōmuniter approbatā testatur Cur. nu. 26.

24 Quartum remediū est vtilium actionū quod datur tutoribus conuentis atq; exactis cōtra alios contutores, quo casu actiones ab eo, qui pupillus fuit, cessæ nō sunt. quod probat tex. in illo. §. nūc tractemus. & in hoc beneficio possunt repeti omnia quæ in beneficio cedendarū actionū dicta fuere, quare Bart. existimat insistendū hic minimè esse. Sed bene Bald. hic col. 2. vers. quæro quid operatur. dubitauit quid fuerit necessum adinuenire hanc cessionem actionū, cùm & nō cessę cōpetant vtiles. Et respondet ex cessione transferri exercitium directarū actionū, atq; posse cessionarium directas actiones intendere nomine cedentis. l. qui stipendia. C. de procurat.

25 Vltimo loco gl. nostra in vers. item nota quòd si vnus. mouet elegantē difficultatē dicens, quòd cùm tutori aduersus contutoré detur vtilis actio sine cessione, quare non idé sit in fideiussore soluente, qui nullam aduersus confideiussorem actioné habet, etiá si soluens eum quoq; liberauerit. l. vt fideiussor. 40. ff. de fideiuss. Et prima ratio huius differētiæ cōstat ex glossa, quod cùm fideiussor habeat suā actioné mandati contra principalé pro quo soluit §. si quid auté. de fideiuss. Institut. nō ita facilè ei subuenitur, sicut tutori qui nullam actioné reliquam habet ad consequendū id quod soluit. Sed hæc ratio nil est, quoniam ex ea sequeretur, quòd si principalis pro quo soluit fideiussor exigi non posset propter inopiam, quo casu inanis esset actio mandati. l. nam is. ff. de dol. habiturū hoc casu fideiussorem actioné contra suū confideiussoré. Sequeretur præterea quòd si fideiussor intercederet pro eo, qui naturaliter tantùm est obligatus, quo casu etiá exactus nullum habet actioné contra principalem. l. Marcellus. ff. de fideiuss. aliquā hoc casu actionem eum habiturū, quod est contra text. in illa. vt fideiussor, quare hanc gl. rationem reprobat Bart. in præse. nu. 11. Secunda ratio glo. est, quoniam tutor conuenitur actione tutelæ quæ bonæ fidei est. §. actionum. de act. Instit. sed fideiussor actione ex stipulata, quæ est stricti iuris. Sed neque hæc ratio facit satis, quoniá idem esset dicendum in mandatoribus, quòd in fideiussoribus dictum est. dicta. l. vt fideiussor. quam ita ampliat reprehendens gl. rationem Bart. in præsenti. His rationibus velutí malè contenta glossa, remittit se ad rationem quam ipsa posuit in dicta. l. vt fideiussor. quo in loco ex glo. in parte nō est, constat tertia ratio, quòd lex faueat magis contutoribus qui inuiti administrāt, quàm fideiussoribus qui voluntarij intercedunt. Sed hāc rationé Bartolus ea lege damnat, quòd duo rei voluntariè quidé obligantur, & tamen vni correorū soluenti, competit cōtra alium actio sine cessione. l. 2. ff. de duo. re. Quartam igitur rationé ponit gl. in. l. ex facto. in gl. qua actione. ibi ité fideiussor. ff. de nego. gest. dicens quòd tutor soluens hoc gerit in animo, vt se contutoresq; suos liberet, atq; ideo habet vtilem actionem sine cessione, at verò fideiussor solués hoc agit vt reum liberet, nō confideiussores, ac ideo contra eos nō habet actioné. quam rationé (cùm Accursij sit) Iacobus de Rauenis dicitur sibi vendicasse, vt refert Bar. qui eam sequitur nu. 11. & veram esse hanc rationem affirmat Fulgo. num. 5. & eam sequitur Iacobi. nu. 32. Corneus fi. col. & esse communiter approbatam testantur eam sequuti Decius nu. 8. Riminal. in fine. Purpur. nu. 93. Claudius nu. 11. & eam etiam sequitur Alber. in rub. ff. de duob. re. nu. 19. & hic inquit Bart. nō habétur alia. Expedita igitur à me est lex hæc, cū vniuerso & glos. & Bar. apparatu.

## *Summa rerum. L. Cùm proponas*

1 *Facti species fingitur ad hanc. l.*
2 *Metus futuræ litis materiam præbet trāsactioni.*
3 *Idē operatur metus coactionis, quod ipsa coactio.*
4 *Idem operatur metus tormentorum, quod ipsa tormenta.*
5 *Idem operatur metus naufragij, quod ipsum naufragium.*
6 *Idem operatur metus armorum, quod arma ipsa.*
7 *Armatus qui alicui astitit, licèt armis vsus non sit, dicitur illi opem tulisse.*
8 *Sicuti propter fugam, ita quoque propter fugæ suspicionem licet capere. Debitorem pignus quoque licet persequi ante diem obligationis.*
9 *Si tamen creditor tempore contractus, fugæ suspicionem ignorabat.*
10 *Propter belli metum, sicuti & propter bellum ipsum fit remißio pensionis.*
11 *Propter iustum metum remittendam esse inquilino pensionem domus.*
12 *Lemures, quos malos spiritus appellant, iustum metum præstare.*
13 *Oportere autem emigrantem id domino denunciare, & claues præterea domus consignare.*
14 *Sed esse hæc omnia accipienda, cùm coniecturæ præsentes indicant hæc futura esse.*
15 *Expēditur gl. 1. & an statutum de transactione reum quoque comprehendat.*
16 *Expenditur gl. 2.*
17 *Expenditur gl. 3.*
18 *Expenditur gl. 4.*
19 *Licere possessori ecclesiastici beneficij vexationem suam redimere.*
20 *Statum in priuatis ad fiscum quoque pertinere.*

## *L. Cùm proponas.*

1 Diuiditur text. hic in duas partes: in prima ponitur facti species atque decisio: in secunda effectus decisionis, quę est ibi, ex qua causa. Iass. in præsenti accuratè fingit casum ad. l. hanc in muliere exclusa per statutum, quo fuerat dispositum, ne fœminæ succederent, petere volente in iudicio à fratre partem hæreditatis, cui frater, ne ei litem moueret, certam pecuniæ quantitatem cauit. Sed Curtius Iunior col. 1. periculosam hanc Iassonis ad tex. hunc positionem arbitratur, quoniam nulla hic ratio fuerit concipiendæ transactionis, quæ fieri semper debet super re dubia, & lite incerta, quare Curtius ipse in filia exhæredata fingit casum querente se nō rectè fuisse exhæredatam, volentique fratri vniuersam hæreditatem possidenti quæstionem mouere. Sed Iassonis exemplum sustineri posset ex eo, quòd vniuerso statuto quo fœminæ excluduntur, scrupulus quidam insit, quoniam in quæstionem vocari solet an illud valeat, nam æquitate motus Cynus existimat non valere in. l. sancimus. C. de nupt. licèt rigor agnationis conseruandæ illud defendat. atque Cyni opinionem & Bart. sequutus videtur in. l. Titio centū. §. Titio genero. ff. col. ver. Secundò est vidēdum. ff. de condi. & demonst. disputaruntq; quęstionem hāc à ducentis annis, & citra doctores nostri, vt ex Seuerino & Soci. refert præsens Purpuratus col. 1. potest igitur Iassonis positio tolerari.

2 Collige ex hac lege, valere transactionē factam super lite futura, sed videtur transactionem concipi non posse, nisi super re dubia ac lite incerta. l. 1. ff. de transact. Sed neque etiam in vim pacti valeret trāsactio à partibus concepta, vbi lis minimè est, quod Bart. ibi obseruauit nu. 6. cuius opinionem, communem esse constat ex Iasso ne ibi. nu. 17. Orosctio nu. 2. nisi transactio iurata sit, quo casu illa quidem valebit in vim pacti. quod ijdem authores obseruarunt. & esse communem opinionem testantur Curtius Iunior in præs. nu. 7. Alciatus in. c. cùm contingat. nu. 184. de iure iur. facit enim iuramentum valere actum meliori modo quo potest. l. cùm pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. sed neque ficta a partibus ipsis lis materiam transactioni ministraret. l. cùm ij. §. trāsactiones. vers. sed cùm lis. ff. de transac. Sed huic difficultati respōdent omnes timorē futurę litis sufficere vt ministretur materia transactioni. Hincq; (quod Iacobin. hic notauit nu. 1.) Tabelliones in instrumēto trāsactionis cō sueuerūt apponere verba illa, & dictæ partes timore litis futuræ ad trāsactionē hāc adactæ sunt.

in quo illud non est prætermittendum,
quòd etsi tabelliones dicant quia sperabatur lis, nisi illa quoque litis futuræ vestigia
appareant, non videri rectè conceptam
transactionem Socinus allegans Bald. &
Angel. cons. 220. col. 2. vol. 2. addit gl. nulla. quòd etiam si de facto moueatur lis, valituram transactionem. & glo. opinionem
omnes sequuntur, & esse communiter approbatam testatur Philippus Decius nu. 1.
Sed videtur semper posse partes transigere, cùm per negationem res efficiatur dubia. l. 3. C. quibus ad libert. procl. nō liceat.
& nil sit inter homines tam certum, quin
possit quandam solicitam dubitationem
suscipere. in authen. de tabell. §. & non fingant. coll. 4. sed hoc accipiendum est, prætorquam si calumnia interuenerit, quæ
semper transactiones infirmat. l. in summa. in princ. ff. de condict. indebit.

3 Idem igitur ex l. hac operatur metus litis, quod lis ipsa operaretur ad hoc, vt fieri
transactio possit. Adde quod idem operatur metus coactionis, quod ipsa coactio. l.
nouissimè. ibi metuens ne compelleretur
ff. quod fal. tut. autho. Ex quo tex. notauit
4 ibi Dinus & Bald. col. 2. vers. primum est.
quòd idem operatur metus tormētorum
quod quæstio ipsa operaretur. & tenet idē
Baldus in. l. interpositas. in fine vers. item
adde. j. hoc tit. vbi hoc inquit notare Dinū
in illa. l. nouissimè. idemque Bal. ipse obseruauit in. c. 1. §. Sacramenta. num. 1. de pace
tenen. idem Bald. in. c. fi. ad finem. num. 13.
de appellat. dicens notabilem esse text. in
illa. l. nouissimè. Iasson in præf. nu. 4. Curtius Iunior num. 3. Purpur. allegans alios.
num. 19. Alciatus num. 13. Iacobus Septiman. in instit. Cathol. c. 63. nu. 40. Xuarez
allegat. 23. col. 1. dicens notabilem esse text.
in illa. l. nouissimè. & sequuntur eandem
opinionem Gandi. & hunc referens Ripa
in. l. Centurio. num. 14. ff. de vulg. & pupil.
Hippolytus sing. 325. seipsum referens in
l. 1. in princ. ff. de quæst. idem in pract. in
parte expedita. in princ. Rebuffus de reciss.
contract. glo. 22. nu. 6. Vitalis de Campano in clausula de metu torment. nume. 13.
Corsetus sing. incip. Metus. cui plurimū
suffragātur text. in. l. metus. ff. ex qui cau.
maior. in. l. item apud Labeonem. in princ.
ver. quasi vapulaturus. & in ver. quæstionē. ibi leuis territio. ff. de iniuri. adde optimum tex. in. l. ait prætor. §. permittitur. ff.
de mino. & in. c. 1. de dilat. & qui suo priuilegio torquendus minimè est, hunc neq;
terreri oportet. quod rectè Gometius noster notauit. 3. tomo variar. resol. c. 13. nu. 4.
5 Item adde quòd idem operatur metus
naufragij, quod naufragium ipsum. l. Pe-
6 dius. ff. de inc. rui. naufrag. Atque idem operatur timor armorum, quod arma ipsa
operarentur. l. 3. §. armis deiectum. ff. de vi
& vi armat. vbi eum text. notarunt in hoc
7 Bart. & Angel. Vnde qui est armatus ad
latus alicuius, licèt arma non mouerit, dicitur opem ferre illi cui astat. Innocent. eleganter in. c. continentiam de cler. percuss.
Bald. in. l. raptores. C. de episc. & cler. col. 2.
vers. vnum adde. & alijs in locis quæ hîc
refert Iass. num. 3. Parisius cons. 53. num. 10.
vol. 4. Riminald. cons. 23. nu. 4. vol. 1. qui
alios citant. quare cùm iustus metus, quique cadere possit in constantem virum
matrimonium vitiet. c. veniens. 2. c. consultationi. de sponsal. etiam spirituale. c. 1. de
his quæ vi met. ve caus. habebit id locum
etiam, vt iustus metus fuisse dicatur, etiam
si arma semel sumpta fuerint deposita.
quod referens Alexandrum Curtius hîc
obseruauit col. 2. item Alciatus num. 12. timor quoque inferendæ violentiæ, licèt illata non sit, vitiabit electionem. gl. not in
c. bona. 1. ver. metuebat. de elect. quam ibi
sequuntur omnes; & prætereà Alexander
8 cons. 98. nume. 5. vol. 3. Addes tu superioribus, quòd idem operatur suspicio fugæ,
quod fuga ipsa operaretur. nam sicuti fugientem debitorem creditori capere licet.
l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraudem credit. eodem iure licet propter fugæ suspicionem etiam ante diem vel conditionem
obligationis nomen vel pignus debitoris
persequi, etiam propria authoritate, si ino-

pia iudicis tāta ſit.gl.eſt notabilis.in.l.quæ-
ſitum.in gloſ. quia intereſt, ff. de pignor.
quam ibi ſequuntur omnes ſcriptores. &
eſt ſimilis in.l.pighoris.in gl.fi. C.de pign.
act. quarum opinionem ſequitur Iaſſ.in
præſenti allegans alios.nume.3. idem Iaſſ.
in l.2.num.20.ff.de iuriſ.om.iud. idem in
l.ſi ab arbitro. nume. 7.ff.qui ſat.dar.co-
gant.idem Iaſſ.in.l.pecuniam.nu.9.verſi-
culo.tertio.ff.ſi cert.& in.l.vinum.num.5.
ff.eo.tit.5.Cepola allegans Florian.in.l.de-
bitor.num.2.ff.de ver.ſig. Rodericus Xua
rez in.l.2.tit.de citationibus.libr.2.foro le-
gum.§.ſed attende.nu.21. vbi gl.illas ſingu-
lares eſſe dicit, quarum opinio probata eſt
9 lege Regia.17.tit.13.p.5. Eſt tamen accipien-
da hæc gloſ.traditio, ſi ſuſpicio fugæ non
aderat tempore celebrati contractus, vel ſi
aderat, eā creditor ignorabat.l.ſi creditores
ff.de priui.creditor.quod Bar.in illa.l.quæ-
ſitum obſeruauit, quem mouit in hoc.l.fi.
C.de ſponſa.& lex.ſi is à quo.ff. vt in poſſ.
legat.& ſequuntur hāc Bar.deciſionē Bar-
batius in.c.cùm dilectus.nu.59.de conſuet.
& multi quos allegat Antonius Gomet.in.
l.66.Tauri.nu.3. & in dubio nō eſt creden-
dum creditorem à principio fugæ ſuſpicio-
nē concepiſſe.ſecundū Alex.in.l.qui bona
§.de illo.nume.3. ff.de damn.infect. Clau-
dium in.l.2.in princ.nu.26.ff.ſolut.matri.
ex reg. vulg.l.verius.ff.de probat. idemq;
vt notabile tradit Iacobi.in illa.l.ſi ab arbi-
tro.nu.9.Sed vidi ipſe aliquando contrariū
apud duos Regij huius prætorij auditores
obtinuiſſe, nā mercator quidem in nexuū
coniectus erat, quòd muliercułæ cuidam
certam quandam quantitatem non exol-
ueret, obiiciebat iuuenis diē non aduenisse
quo ſe ſoluturum conſtituerat, creditrix
idem confeſſa replicabat iter longiùs para-
re eum reſpōdit: iuuenis tempore quo de-
bitum contractum fuit reſciſſe eam ipſum
diſceſſurum, cùmque hoc probare ille vel-
let, iudices præceperunt, in carceribus eū
remanere, niſi vel ſolueret, vel in diē obliga-
tionis idonea cautione pignoris vel fideiuſ
ſoris debiti ſolutionem repromitteret.

10 Conſuluit præterea Anchartanus conſi-
lio.88.præmiſſa facti ſerie.nu.3. ex ratione
huius legis, quod ſi inter conductores ga-
bellarū, & ciuitates pactū factum ſit, vt ſi
bellum emergeret, fieret certa quędā remiſ-
ſio ipſius gabellæ, & belli rumor ingruiſ-
ſet, ita vt veluti illo perculſi mercatores
mare non auſi fuerint ingredi, vel etiā alia
via merces ſuas aſportare, videri iam bellū
adeſſe, quo iuxta placita inter eos remiſſio-
ni gabellarum locus ſit, nam vt Seneca in-
quit, quem refert ibi Anchar. Peior eſt bel-
lo timor ipſe belli atque illam Anchartani
ſententiam ſequitur Alex.in.l.diuortio.in
princ.nu.8.ff.ſolu.matrim.Iaſſ. Decius &
Alciat.in præſ.nu.11.Iaſ.in.l.clàm poſſide-
re.§.qui ad nūdinas.nu.34.ff.de acq.poſſ.
Alciatus in.c.2.§.creditum.nu.14.ff.ſi cert.
pet. Boerius deciſione.249.nu.7.nam cæte-
ris in rebus cùm venit calamitas, tum detri-
mentū accipitur, at in vectigalibus nō ſolū
aduentus mali, ſed etiā metus ipſe adfert
calamitatē, quod Cicero quoq; optimè de-
monſtrat in oratione quā habuit ad popu-
11 lū pro.l.Manilia.col.7. Vltimo loco hinc
deducitur, vt ſi inquilinus timoris cauſa ab
ædibus conductis emigrauerit, minimè eū
mercedē debere, quāuis periculū verè non
fuerit, timor enim iuſtus periculi remiſſio-
nē pēſionis inducit, ſicut hic iuſtā cauſam
præbuit timor litis trāſactioni. & probatur
expreſsiſsimè illatio hæc ex tex.elegāti in.l.
habitatores.§.fi.ff.locat. adde tex.elegantē
12 in.l.ſi quis fumo.§.fi.ff.ad.l.aquil. Sed quis
timor iuſtus ille ſit propter quē liceat emi-
grare? Alphenus enim in illo.§.fi.nullū hu-
ius iuſti timoris exēplū propoſuit. Sed pul-
chrū eſt & vſui eſſe poteſt exemplū Chri-
ſtophori Portij in.§.fi.Inſt.de locat.& cōd.
vbi exemplū fingit in metu lemurū, quos
malos ſpiritus appellāt, nā licèt reuera illi
nō apparuerint, iuſtus hic timor eſt, vt iam
emigrare poſsit. Atq; iuxta hāc Chriſtoph.
celebrē deciſionē pronuntiauit aliquando
regiū (quod Illiberi eſt) prætoriū quod re-
tulit ad nos doctiſsimus atq; religioſiſsim.
Didacus Couarruuias à Leyua Epiſcopus

Segobienſis

13 Segobiensis lib. 4. var. resol. c. 6. Oportebit ta
men hoc casu inquilinũ emigrantẽ notum
id domino facere, & claues praeterea dom⁹
quam deserit, consignare. quod rectè Cur.
Iunior obseruauit in. l. si quis nec causam.
§. res pignor. nu. 8. Thomas Parpal. ibi nu.
4. ff. si cer. pet. idq; vterq; desumpsit à Io
anne Bapt. in. l. diem functo. nu. 56. vers. con
sulo quod dicto casu. ff. de off. assess. Sunt
14 tamen superiora omnia accipienda secun-
dũ Deciũ nu. 4. quando cõiecturae praesen
tes vrgẽt, quòd lis iã futura sit, vel quod bel
lũ immineat, sunt igitur cõsideranda haec
in potentia quadã propinqua nõ remota.
15 ¶ Ex gl. 1. collige quòd trãsactio propriè cõ
uenit actori impropriè reo, atq; huius rei rã
tionẽ in rub. sup. eo. proposuimus. Ex quã
illud inferri videtur statutũ de transactio-
ne statuẽs, de actore solùm, non etiã de reo
esse intelligendũ; ea enim statutorũ natura
est, vt proprijssimè (quo ad eius fieri pos-
sit) accipiantur. l. 3. §. haec verba. ff. de neg.
gest. Refert tamẽ Antonius ab Alex. in prę
senti scriptores quosdã tenentes, quòd etsi
reũ propriùs statutũ hoc cõprehendat, ad
actorẽ quoq; ratione correlationis pertine
re. vid. l. fi. ff. de accept. l. fi. C. de indict. vid.
toll. & inquit ille ita in practica seruari,
quod & Iass. sequitur nu. 7. si eadẽ ratio in
reo sit. & sequũtur eandẽ opinionẽ Rimin.
fi. col. vterq; Curtius & Alciatus nu 8. Prae
terea (Iacobinus inquit nu. 4. eãdẽ opinio-
nẽ sequutus) reus in suis exceptionibus di
citur actor. l. 2. ff. de except. videtur igitur
reus & ab actione cùm transigit discedere.
Horũ igitur opinio & vera est & cõmunis,
quã & Philipp. Corneus eadẽ ratione pro-
16 bauit nu. 3. ¶ Ex gl. 2 collige, quòd frater
hic, de quo in textu, sorori promiserat hãc
pecuniae quantitatẽ solẽni stipulatione, id
enim cautionis verbũ importat. l. sãcimus.
C. de ver. sign. quare necesse nõ est hic Bar
toli expositione dicentis pacto nudo pro-
missam fuisse pecuniã hãc, pactiq; illius nu
ditatẽ rei interuentu fuisse vestitã, quoniã
dederit luctatio haereditatẽ: sed gl. intelle-
17 ctus & verior est & facilior. ¶ Ex gl. 3. in
parte nulla, collige quòd etiã super quęstio
nibus facti admittitur trãsactio modò per
calumniã lis mota nõ fuerit, Sed an semper
calumnia vitiet transactionẽ, siue illa rei sit
siue actoris gl. hic paucis declarat allegãs. l.
18 sub pretextu. ij. eodẽ vbi dicemus. ¶ Ex gl.
4. in parte rectè cauta collige, quòd recta
naturalisq; ratio est timor litium, vt trans-
actio ineatur. nã quod inquit tex. in. l. item
si res ff. de alienat. iud. in gl. alligat. non im-
probat praetor factũ eius qui rem desijt pos
19 sidere, ne propter eã litigaret. ¶ Qua ratio-
ne licet possessori beneficij alicuius eccle-
siastici, qui certò scit rectè se in illo insti-
tutum dare aduersario aliquid etiam in pe
cunia numerare, vt vexationem suam re-
dimat. c. dilectus. 1. de sym. vbi ita ex eo
textu colligit gloss. verb. accepit. & idem
sequuntur ibi Hostiensis & Ancharranus
nu. 2. qui tex. in hac. l. allegat idem Panor.
col. 1. qui dicit eum tex. esse notabilem &
singularem in hoc, idem Anania ibi nu. 1.
qui nu. 6. tex. hunc nostrum allegat, & esse
hunc intellectum ad text. illum commu-
nem testatur Antonius de Petracia in. l. 2.
in. 6. remedio. ff. de iureiur. id autem solũ
licet possessori beneficij, quod Cõstãtinus
Roge. notauit in. l. hoc iure. in pripci. nu.
20 11. ff. de donat. ¶ Ex glo. 5 in parte. si fisco,
tu collige ex illis verbis, vel dic idem quòd
regulariter omnia statuta in priuatis ha-
bent etiam locum in fisco. Idem quoque
voluit gl. in. l. item veniunt §. ait senatus in
parte in publica. ff. de pet. haer. alia in. l. 1. in
gl. pertinet. C. de pet. haere. quae semper alle
gant text. in. l. idem iuris. ff. de compen. &
in. l. de contractu. C. de rescin. vendit. esse
illarum opinionẽ communiter approbatã
affirmat Curtius in l. 1. nu 69. sup. de eden.
¶ Gl fi. est expositiua.

*Summa rerum. L. Age cum Geminiano.*

1 *Duo intellectus huius. l. proponuntur.*
2 *Verba imperij in alicuius utilitatem emissa consilium inducunt.*
3 *Verba quoque precationis econtra aliquando inducunt necessitatem.*

4 *Declaratur text. in. l. ad inuidiam. C. de his quæ vi met. ve cauſ. fiunt.*

5 *Poteſt iudex actorem cogere, vt libellum generalem declaret.*

6 *Obijciens tranſactionem, non videtur debitū conſiteri.*

7 *In eodem iudicio ferri ſententiam, & condemnatoriam & abſolutoriam.*

8 *Limitata cauſa, limitatum parit effectum.*

9 *Actiones vtiles bonæ fidei eſſe, ſi directæ à quibus deriuantur, eiuſdem naturæ ſint.*

10 *Iudicem ſupplere poſſe, quæ ſibi vt iudici conſtiterunt.*

11 *An in ſpecie huius L. opus Tulliæ ſit replicatione vt ſe defendat.*

## ¶ *L. Age cum Geminiano.*

LEx hæc (quòd Iaſſon inquit)
eſt obſcura in textu, nemo au
tem eam diuiſit, quoniā con-
ſtat pluribus particulis, & legi
tur primo modo per gloſſ. verbo. nomina
1 tim, quòd hic pater Geminiani curator
Tulliæ, cui hęc lex ſcripta eſt, malè curam
ipſius adminiſtrauerit, ita vt ducenta debe
ret ex reliquis, adulta centū petijt, pro qui-
bus centum tranſactionis nomine acce-
pit, inquit text. integram ad alia centum
actionem ſupereſſe negociorū geſtorum.
quæ poſitio licèt verbis huius tex. conue-
nire maximè videatur, continet caſum in-
dubitabilem, quare aliter legitur text. hic
quòd hic pręceſſerat generalis petitio con
tra patrem Geminiani, ſuper reliquis vni
uerſæ geſtionis, & trāſactio fuit ſubſequu
ta tantum in vna ſpecie adminiſtrationis,
puta ſuper adminiſtratione frumenti vel
vini, dicitur hic tranſactionem hanc, in cę
teris non obeſſe ipſi Tulliæ, quin ea non
obſtante poſsit pro reliquis adminiſtratæ
curæ partibus agere. & hoc ſecundo mo-
do legitur tex. hic per gl. in verbo. quanta
pecunia. & in gl. parua. in parte de minore.
& in gl. iubebit. & hunc intellectū ſequun
tur ad tex. hunc Bart. Alber. & frequentio
res, communemque eum affirmat Cur-
tius Iunior num. 1.

2 Collige tu modò ex primis verbis text.
iuncta gl. 1. quòd quando verba imperati
ua diriguntur ad eum, de cuius commodo
agitur, illa non important neceſsitatē ſed
voluntatem, nā non quod Imperator hìc
dicat Tulliæ, age cum Geminiano, cogi-
tur ſtatim illa agere in iudicio, contra re-
gulam tex. in. l. vnica. C. vt nemo inuit. ag.
ſeu accuſ. cogat. idem probat text. in. l. 2.
ver. ſi. ff. mandat. l. cùm pater. §. mando. ff.
de legat. 2. vbi hoc notat gl. conſilij, cūi alle
gant ſimiles Feli. & Decius nu. 4. in. c. nam
concupiſcentiā. de conſtitut. quibus con-
uenit optima. l. 23. tit. 12. par. 5. & licèt lega
tarius teneatur modū ſibi à teſtatore præ-
ſcriptum adimplere. l. ſi tibi legatum. ff. de
legat. 3. ſi ille ſolùm reſpiciat fauorem lega
tarij, minimè modū implere cogetur, con
ſilium enim potiùs eſt quàm modus. l. Ti
tio cētū. in princ. ff. de condit. & demonſt.
3 Contra verba deprecatoria, quæ eius cui
à ſuperiori illa diriguntur, fauorem nō re
ſpiciunt, inducunt neceſsitatem, & hoc eſt
quod per manus traditur. Rogamina ſupe
riorum inducere iuſtum præceptum. glo.
vulg. in. l. 1. verbo quemadmodū. ff. quod
iuſſ. quam ſequuntur Bartolus in tract. de
tyranni. nume. 21. Bald. in. l. ſi mandator.
col. 1. c. quodcumq;. eo. & ſequuntur ean
dem opinionem Oldradus conſilio. 209.
numer. 11. Baldu. in. l. 2. num. 3. commu. de
legat. licèt hi duo gl. illam nō meminerint,
quam ſequuntur duo Curtij hic. item Ale
xand. conſilio 124. vol. 1. nu. 5. & non dubi
to quin hæc ſit communis reſolutio. Con
tra quam tamen videtur text. elegans
4 in. l. ad inuidiam. C. quod met. cauſ. vbi
ſenatoria dignitas, quæ ad regiam quàm
proximè accedit, non infert iuſtum metū,
ſed rectè vt plęraque omnia. Difficultatem
hanc ſuſtulit Ioannes Andr. in. c. inſinuan
te. ſi. col. verſ. credo tamen. qui cler. vel vo
uen. dicens preces Regum atque aliarum
perſonarum, quæ maxima pollent dignita
te, inducere iuſtum metum, ſi illi ſoliti ſint
ſæuire in eos, qui precibus huiuſmodi nō
obſecundant. Hanc declarationem Ioan
nes

nis Andreæ sequuntur ibi Antonius nu. 7. Ancharranus nu. 1. Panor. fi. col. Panor. in c. abbas. nu. 4. quod met. caus. & hunc solum referens Iacobinus in præs. nu. 3. qui declarationem hanc inquit perpetuò esse notandam. & hanc Ioannis Andreæ opinionem sequuntur alij, quod Alexander affirmat idē sequutus cons. 16. nu. 9. vol. 3

5 Secundò collige ex text. ibi, iudex contemplatione iudicij, quòd bonæ fidei est quæret de quanta pecunia: quod licèt regulariter valeat libellus generalis si à parte non opponatur. l. fi. ff. de ann. excep. vbi gl. magna in fine id notat, potest tamen iudex ex officio suo cogere actorem libellū generalem declarare, nanque hoc iudicis ipsius interest, vt certam sententiam proferat §. curare. de act. Instit. nam si in præsenti cogit iudex reum, vt clariùs proponat exceptionem, multò magis poterit cogere actorem, vt apertiùs proponat petitionem: atque ita colligunt ex hoc text. Bal. 1. notabi. Fulgos. nu. 1. Salicet. col. 1. Alexand. & Aretinus vterque nu. 2. Iass. nu. 15. Decius nu. 7. Riminal. 2. notabi. Curt. Iunior nu. 3. Riminal. nu. 4. & est communis acceptio hæc, quam etiam ex hac lege notarūt Bal. in l. vni. col. fi. ver. tercius casus. vt quę desunt aduoc. Alex. ibi nu. 15. tametsi dicat se de ea dubitare Curtius Senior hic nu. 3. illa tamen communis est & vera: Et illa ratione iuuatur, quòd regulariter iudex possit ea facere, quibus prætermissis iudicium nullum futurum sit. c. causamq́;. 1. de iudi. Sed & hanc opinionem iuuat regula text. generalis. in l. vbicumque. ff. de interroga. act. exceptionem tamen iuris reus opponet etiā generaliter, vt si dicat ius actori nō cōpetere. Bald. in l. fi. de fideicommiss. nu. 1. Decius & Alciatus hic nu. 11. & hic posterior inquit ita sentire cæteros.

6 Tertiò nota quòd opponens exceptionē transactionis non videtur debitū confiteri, nā Geminianus hic transactioné ingenuè fatebatur, & tamē Tullia cogitur probare, quāta pecunia ex administratione atque reliquatione tutelæ sibi debeatur. atque ita ex hoc tex. colligunt Bal. Salic. Alexand. & cæteri & dicit Fulg. nu. 2. hoc esse benè notandum, allegantque omnes in huius notabilis confirmationem tex. generales in l. non vtique. ff. de except. & in. c. exceptionem obijciens. de regul. iur. lib. 6.

7 Quartò nota quòd quando quis petit maiorem quantitatem, quàm sibi debetur pro parte fertur pro eo sententia, pro parte contra eum, atque ita ex hoc text. colligunt in præsenti Bal. & cæteri post eum. licèt Aretinus contendat hoc minime hac lege probari, sed optimè probat: hic enim Tullia petebat vniuersam pecuniā reliquā ex administratione, sed quatenus cū patre Geminiani transactione cōuenerat, condemnatur, & in quātitate super qua transactum non erat, fertur pro ea sententia, & ratione huius partis, quæ non est debita, excusatur reus à condemnatione expensarum. quod Bar. rectè obseruault in l. qui solidum. in princip. ff. de lega. 2. nu. 2. argu. optimi text. ibi. & eū sequitur Iass. in l. properandū. §. siue autem alterutra. nu. 17. de iudi.

8 Vltimò collige illud generale ad quod textus hic quotidiè allegatur, quòd limitata causa limitatum parit effectū: Nā cùm limitata hic transactio fuerit ad certum quoddam negociationis genus, extra illud non habet effectū, idem probat text. vulg. in l. in agris. ff. de acqu. rer. domi. l. cùm pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. l. 2. §. corporis debilitas. ff. de vacat. mun. ex qua regula multa Iass. & Decius in præsentia retulerunt. item Alciat. nu. 18. quorum pleraque congesserat Feli. in. c. cùm ordinem. de rescript. Quibus tu adde fideiussores datos pro magistratibus, ac eorum officialibus non teneri pro illis, nisi solùm de gestis in illo officio. l. vnica. de peri. fideiuss. qui pro magistra. interuen. libr. 11.

Gl. 1. expediui sup. in 1. notabil.

Gl. quinque sequentes sunt expositiuę.

9 Ex gl. iudicij. in princ. tu collige omnes actiones vtiles bonæ fidei esse, si directæ ex quibus illæ deriuantur, eiusdem naturę fuerint. atq; ita gl. hanc expendit Bart. 2. lect. num. 3.

nij.3. Sunt & actiones contrariæ bonæ fidei, si directę eiusdem naturæ fuerint. gl. tutelæ. in §. actionũ. de act. Instit.

10 Ex. 2. parte gl. tu collige iudicem supplere posse ex officio suo ad processum, quæ sibi constant vt iudici, non verò ea quæ sibi constãt vt priuato, quæ verò iuris sunt, semper ministerio atque opera iudicis supplentur. l. vnic. vt quæ desunt aduocat. Ex vltima parte gl. collige hoc procedere etiã in actionibus stricti iuris, & ita tenere doctores affirmat Paulus de Castro, idem sequutus nu. 4.

11 §. Gl. iubebit, quærit an opus sit Tulliæ huic replicatione vt se defendat, nam cùm generalis petitio est & specialis prosequutio, exceptio rei iudicatæ obest in tota quãtitate, licèt ope replicationis ad prosequuta tantùm extendatur. l. licet. C. de iudic. quare idem in transactione videtur dicendum, nanque hæc duo æqualia sunt. l. nõ minorem. §. eod. sed gl. replicatione hîc opus minimè esse existimat. Ratio autem differentiæ in eo sita est, quòd facta petitione generali licèt prosequutio fuerit specialis, cùm sententia sit conformis libello. l. si. de fideicommiss. libert. l. vt fundus. ff. comm. diuid. c. licet. de symo. sententia mero iure in omnibus præiudicat, sed ope replicationis tantùm in prosequutis, quod non est in transactione, quare mero iure illa solùm præiudicat in ea specie super qua concepta fuit. & ita mentem gl. huius declarant Paulus de Castro nu. 3. & sequuntur Pauli declarationem Alexand. Iass. Riminal. duo Curtij & cæteri. Vltimò gl. opponit tex. in. l. sub prætextu. §. eo. & pro solutione huius difficultatis quatuor membra disponit, quę prosequar ipse sigillatim in illa. l. sub prætextu.

## *Summa rerum. L. Actione.*

1 *Contractus qui re contrahuntur, non posse acceptolari, nisi præmissa Aquiliana stipulatione.*
2 *Si transigens dolo sit inductus ad transigendum, an ipso iure vitietur transactio.*
3 *Distractus cui dolus dedit causam, an sit ipso iure nullus.*
4 *Intellectus Pilei ad hanc. l. reprehenditur.*
5 *Transactio super dolo, an valeat.*
6 *In generali remissione, an dolus quoque comprehendatur.*
7 *Et proponitur casus, in quo specialis doli remissio esse debet.*
8 *Dictio, nisi, quo pacto sit accipienda.*
9 *Declaratur text. in. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6.*
10 *Declaratur text. in. l. Titia. §. si. ff. de manumiss. testamento.*
11 *Si alicui promisero me non venditurum fundum nisi illi, an ex hoc tenear illi fundum vendere.*
12 *Si dicam Mariæ, non habebo vxorem nisi te, an ex hoc non censeri contractum matrimonium.*

## *L. Actione.*

PRæfatur Bartol. ingressus legis huius interpretationẽ, habere legem hanc ita subtilem glossam ac difficilem, & de medulla iuris, sicut habeat alia lex quam ipse viderit. Addit Fulgo. statim in prin. legem hanc studiosissimè per eius conditorem omni possibili breuitate fuisse cõtextam, ita vt vix possit breuiùs summari. Posteriores quoque scriptores plurimùm legis huius difficultatem commendarunt, quæ tribus particulis diuisa constare poterit. In prima ponitur dictum, exceptio in secunda, tertia exceptionem continet exceptionis. Secunda est ibi, nisi de dolo. Tertia ibi, nisi specialiter. Legitur autem tex. hic duobus modis, vno modo per Azonem, alio per Placentinum, & vter verior sit, in glos. videbimus.

1 Collige tu modò ex textu ibi. in Aquilianam stipulationem deducta. cum gl. 3. in præsenti contractus iure gentium vel omnes qui re contrahuntur, non posse deduci in acceptilationẽ nisi præmissa Aquiliana stipulatione, acceptilatio enim nõ tollit nisi eas solùm obligationes, quæ verbis cõtractę sunt. §. item per acceptilationem. Inst. qui. mo. toll. oblig. l. Aquiliana. ff. de transact. l. an inutilis. §. 1. ff. de acceptil. existimat autem gl. nostra omnes contractus iuris ciuilis acceptilatione perimi posse. Sed falsa

falsa quidem est, quoniam ad eos tantùm pertinet, qui verbis contractu sunt, ita dicit omnes tradere contra glo. hanc Alciatus num. 24. tenuitque hac opinionem glo. in illo §. item per acceptilationem. in gl. cæteræ. quam ibi sequuntur omnes. & præterea Manuel à Costa in l. si ex cautione col. 6. C. de non nume. pecu. nouatio autem ad omnes prorsus contractus pertinet. l. 1. §. 1. ff. de nouat. Sed de ratione differentiæ dubitarunt, nam vterque actus iuris ciuilis est. & Bart. quidem in l. 1. nu. 5. ff. de nouat. inquit, quòd nouatio tendit ad eundem effectum, qui inerit antiquæ obligationi, quæ nouatur. s. ad obligandum: sed acceptilatio tendit ad contrariũ effectum, v. ad corrumpendam atque dissoluendam obligationem, quare faciliùs videtur permitti mutatio quàm peremptio. & idem tenet Paulus de Castro ibi nu. 3. quæ ratio verò si in hoc est ea, quam Decius in præsentia prætẽdit dicens nu. 2. quòd acceptilatio fuit limitata nouatio, non nam itẽ rursum posset quis à Decio quærere, quare nõ uatio nõ fuerit limitata, sicut acceptilatio.

2 Collige tu modò ex text. hoc, quòd si transigens dolo sit inductus ad transigendum, dolus hic nõ rescindit transactionẽ, nã dolus de quo in hac lege non in eo versatur (quod Pileus existimabat) quòd cum tortransigens cõuenta in transactione nõ seruaret, sed dolus in ipsa transactione interuenit, ita enim hunc intellectum tenuit Azo in præsenti, quẽ approbat gl. magna, & eũ sequũtur Bart. 2. lectione. col. 2. vers. vnde retẽto. Bal. fi. col. dicens hanc esse veritatẽ. Alberic. col. 1. Iass. nu. 10. dicens eum sequendũ esse sine scrupulo. & communẽ esse testantur Bart. 1. lectione. nu. 4. Decius nu. 10. Curtius Senior. col. 1. Purpur. nu. 12. & tenet eam Rimiñald. col. penult.

3 Sed contra hunc intellectum ita argumentor, Dolus dans causam contractui transactionis ipsum, vitiare debuit, sicuti omnes alios vitiat ipso quidem iure, qui bonæ fidei sunt. vulg. l. & eleganter. ff. de dol. ma. nam hæc transactio super vuli actione negotiorum gestorum fuit interposita, nã & distractus cui dolus causam dedit, est ipso iure nullus. gl. in. l. de tutela. in gl. probata. C. de in integ. restit. ibi vtrobique ergo. quæ confirmari ex pluribus potest, quæ allegauit Iasson in authen. sacramenta puberum. nu. 73. si aduer. ven. & est similis in. l. sub prætextu. in gl. exercere. j. eodem. alia in. l. si maior. in gl. potest. j. de dol. mal. Bartol. in illa. l. & elegãter. nu. 5. estque pro gloss. illis tex. in. l. ab emptione. ibi quia bonæ fidei. ff. de pact. quem ibi notat Bart. nu. 2 pro sententia illarum glo. & dicit Fulg. ibi nu. 2. nullibi illud meliùs probari, ibique eum tex. expendunt in hoc Iass. 3. notabi. Oroscius nu. 20. allegantes gl. in. l. de tutela. quã etiam sequitur Bar. in. l. in summa. nu. 2. ff. de condict. indebit. estque pro hac opinione tex. elegans in. l. si cùm dotem. §. si mulier. 1. ff solu. matri. vbi quando dolus dedit causam distractui dotis, ille est ipso iure nullus. atq; eum tex. expendunt ibi Romanus nu. 2. Alexan nu. 2. difficultatem hanc tangit Bart in præs. nu. 4. & eius solutionem remittit ad. l. sub prætextu. j. eodem. Sed hic illa vera solutio est, quòd transactio facta per dolum non permansit in finibus transactionis, sed executioni per acceptilationem mãdata est: quare sicuti in contractibus ex dolo factis, si res tradita est, dominium rectè transfertur, & non datur rei vendicatio, sed actio de dolo, vt in illa l. & eleganter ad finem, vbi id notat Bart. nu 3. ita etiã est in transactione. Solutionem hanc proposuere ad hanc difficultatem gl. sup. allegatæ, & esse cõmuniter approbatam testatur Curtius Iunior no 15. quam etsi impugnet Aretinus col. 2. est tamen rectè à Decio defensa nu. 10. quare Azonis intellectus tenendus est. Nan-

4 que Pilei intellectus ex eo non potest procedere, quoniam si dolus esset commissus in non seruando conuentionem, non posset dari actio de dolo, quoniam illa non competit quoties potest alia actio dari. l. 1. §. si quis. ff. de dol. mal. sed competeret hoc casu adulto condictio ob causam, vt fere-

vt se reponeret in pristinam obligationē. l. si quis accepto tulerit. ff. de condic. causa dat. non igitur daretur hic actio de dolo: & hæc ratio gl est in præsenti. ibi alij vt Pileus. Secundam rationem cōtra intellectum Pilei ponit glos. ibi vel datur actori. quod in intellectu Pilei videtur inesse qui dā cōtractus prout do des: nam adultus inquit tutori remitto tibi reliqua tutelæ pro centum. quæ remissio loco dationis est. l. si mulier. ff. de condict. caus. dat. quare daretur iam actio præscriptis verbis adulto, quæ iure suo excluderet actionem de dolo. Deinde glo. in vers. sed si velis. respondet his obiectionibus, vt intellectus Pilei stare possit. Et primò respondet legi. si quis accepto. dicens legem illam non agere de condictione ob causam, sed de condictione generali, quæ quidem cum omnibus actionibus potest competere, quare concurrere etiam potest cùm actione de dolo. Sed hūc intellectū reprehendit Bart. nu. 7. quoniam. l. si quis accepto. loquitur de condictione ob causam speciali nō generali, quoniam subest lex illa rubricæ de condict. ob caus. quare glo. solutionem in hoc testatur esse communiter reprobatā Riminal. col. penul. ante medium. quapropter secundum intellectum statim gl. accomodat in vers. vel quia ibi erat certum quòd in lege cōtraria remissio debiti erat certa & liquida, quare datur ei qui fecerat liberationem actio seu condictio ob causam vt se reponat in pristinam obligationem: sed hic debitum erat neq; certū neq; liquidum, & ideò non datur actio illa seu condictio: nā remissio non est datio quando debitum non est liquidum, sed potius facere vt cedo liti, vt des mihi centum, & ideó cùm ex huiusmodi conuentione resultet contractus innominatus facio vt des, competit actio de dolo. l. naturalis. §. quod si faciam. Sed hāc solutionē reprobat Bart. nu. 8. & esse communiter reprobatam testatur Riminal. col. penul. ante medium. quoniam regula tex. in. §. quod si faciam. solùm habet locum cùm ex facto eius, cum quo ego contraxi, nil mihi adest, nam si mihi adsit, competit quidem actio præscriptis verbis, sicut in cæteris cōtractibus. l. cùm mota. §. eo. sed in præsenti adest parti, quare competere debuit actio præscriptis verbis. Vnde tertiò respōdet gl. sustinendo Pileum in vers. vel tertio quia hic ideò in præsenti non competere condictionem ob causam vt reponat se hic adultus in pristinam obligationem. quoniam non solùm liberauerat tutorem per acceptilationē, sed etiam illi promiserat in perpetuum non petere, quæ conuentio cùm perfectè per adultum impleri nequiuerit, quoniam & si hodie non petat, cras petere poterit saltem ex facto. l. vbi pactum. infra eo. agi non potest condictione ob causam, quoniam verum non est eum in perpetuum non destitisse. Sed hic intellectus diuinat, quare intellectum Azonis dicit se glossa tenere.

Gl. tempore. admonet olim de dolo actionem anno vtili perire, quæ hodie biēnio terminatur. l. fi. C. de dol. mal.

5 Gl. fi. in parte transactum sit. diuiditur in tres partes. in prima declarat textum. in 2. textum ampliat. in. 3. glo. proponit elegātem quęstionem. Secunda ibi. & intellige. tertia ibi. item quęritur si transegi. Ex prima particula collige posse fieri transactionem super actione de dolo mota inter aliquos. Ex secunda particula, collige, valere transactionem factā super actione de dolo etiam per dolum allegat gl. tex. in. l. i. de plus pet. qui hoc minimè probat nisi iuncta gl. verb. trāsactionibus. Hāc gl. opinionem reprobant Cynus, Salicet. & Fulgo. Curtius Senior. nu. 21. testatur esse cōmuniter reprobatam Curtius Iunior. nu. 26. Item adde quòd ad hoc vt valeat trāsactio super dolo, oportet specialiter dolus ipse remittatur. quod text. hic significat verb. specialiter. idq; gl. nominatum obseruauit in. l. Pomponius. 1. in. gl. absit. ff. de nego. gest. sed hęc de dolo pręterito accipi oportet, super futuro enim neq; transactio neq; conuentio vlla admitteretur. l. si vnus. §. illud

illud. ff. de pact. l. cōtractus. ff. de regu. iu. ne delinquēdi hinc iam dolo remisso occasio suboriatur. l. conuenire. ff. de pact. dotali.

6 Ex tertia particula gl. collige quòd etiā si legata liberatione nō videatur remissus à testatore esse dolus in administrando cō missus. l. Aurelio. §. fi. ff. de liber. legat. si tamen in contractu remissionem alicui faciat eorum quæ malè gessit, videor etiam illi remittere dolum cōmissum. Rationē differentiæ eam hic esse Petrus & Cynus arbitrantur: quoniā cùm legata relinquantur ob merita legatariorum, ad dolosos pertinere non debent, quoniā illi non merentur sed demerentur potiùs qui in tanto crimine vagantur. gl. opinionem sequū tur Petrus & Cynus. Bal. fi. col. Salicet. Paulus de Castro. & Alexander, & qui omnes refert Curtius Senior. nu. 23. testatus gl. opinionem esse communiter approbatā. Existimant tamen Fulgo. Alex. & Iass. nu. 11. Decius fi. col. glossam in pręsentia non esse eius propositi, vt differentiam cōstituat inter contractus ac vltimas volūtates, sed in modo cōcipiendę liberationis. Nam siue in contractu siue in testamento dicat quis suo debitori, nolo vt conueniaris, nō videtur remissus dolus: si verò dicat, remitto tibi actionem, censetur dolus remissus, siue id fiat in vltima voluntate, siue in cōtractu per leges in gl. allegatas. & etiam si gl. in hoc posteriori sensu accipias, est cōmuniter approbata teste Purpurato. nu. 24. testantur esse gl. traditionem communiter approbatam Socinus cons. 73. cōl. 1. vol. 3. Epis. Segobi. lib. 2. Varia. Resol. c. 14. nu. 4. licèt hic ab ea discedat.

7 Limitabis tu glo. hanc non procedere quoties ex dolo eius, cui est facta remissio, aliquid est apud eum, nam tunc speciali remissione opus est. l. Lucius. ff. de liber. legat. l. tres fratres. ff. de pact. atq; ita ex his duabus legibus dicit se gl. hanc intelligere Bart. in. l. Aurelio. §. casus. nu. 6. ff. de liber. legata.

8 Vltimò collige ex text. hoc quòd dictio, nisi, aliquando ponit aliquando priuat, nāq; in prima oratione textus huius dictio hæc ponit, in secūda priuat. in quo Bartolus in præs. constituit regulam generalem dicēs, quòd quādo hæc dictio post ponitur orationi negatiuę, illa affirmat, sed si postponitur orationi affirmatiuæ, il la negat. atq; idem vltra tex. hunc probāt iura ordinaria. in. l. extraneo. ff. de vent. in posses. mit. in. l. diuus. vers. nisi. ff. de cust. réor. in. c. cū accessissent. vers. nisi postea. de constitut. & eandem doctrinam repetit idem Bart. in. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. nu. 5. vbi Iass. nu. 26. idem sequutus affirmat hanc esse veram doctrinam, quam etiam posuit idem Bart. in. l. 1. nu. 10. ff. de condi. & demonst. Bal. in aut. nisi rogati. nu. 3. ad Treb. Bal. in præs. col. 2. Aretinus. col. 3. Iass. col. 1. Decius. nu. 5. quam esse communiter approbatam testantur eam sequuti Riminal. col. penul. Curtius Senior. nu. 8. Iunior. col. 2. Purpurat. nu. 47. & pręterea Iass. in prin. nu. 3. de action. Institut. Marianus Soci. consilio. 164. nu. 36. vol. 2.

9 Sed contra hanc communem traditionem vulgo opponitur textus in. c. peccatum. de regu. iu. in. 6. nam cùm præmittat Bonifacius peccatum non dimitti ei qui alienum rapuerat, subdit nisi restituatur ablatum, & tamen non sufficit ablatum restituere vt dimittatur peccatum. l. qui ea mente. ff. de furt. l. non prodest. ff. vi. bon. rapt. sed huic difficultati respondet optimè Curtius Iunior. colū. 1. regulam gloss. ac Bartoli esse accipiendam concurrentibus alijs requisitis ex lege necessarijs.

10 Sed iterum contra eandem doctrinā allego text. in. l. Titia. §. fi. ff. de manumiss. test. vbi testator ita scripsit: Onesiphore nisi rationes diligenter excusseris, liber ne esto. & tamen inquit lex his verbis ademptam potiùs videri libertatem quàm datam, cùm tamen ex natura dictionis colla ta potiùs libertas esse videretur rationibus ab Onesiphoro diligenter excussis.

C Huic

Huic difficultati respondet Dynus in illo c. peccatum. col. 2. vers. item contra. dicés in lege illa non præcessisse orationem negatiuam, sed subsequutam fuisse, quare regulam communé offensam minimè esse. Sed hic Dini intellectus hac ratione à Bartolo reprehenditur: quoniã & si in ordine literæ præcedat illa dictio, nisi, ex ordine tamen intellectus postposita est vniuersæ orationi, & hic ordo potiùs attendendus est. l. non enim. ff. de solut. l. 2. §. prius. ff. de vulg. & pupill. quare melius Bart. in præs. qui considerat, quòd aliquãdo oratio præcedens inducit actum, aliquando actum & potentiam: & quando oratio præcedés solum inducit potentiam, dictio, nisi, subsequuta solùm negat potentiam, si verò oratio præcedens actum induxerat, dictio hæc, nisi, actum quoq; negat. Cùm igitur testator in illa l. Titia, prospexerit ne Onesiphorus liber esse posset, addit, nisi rationes diligenter excusserit, quo casu voluit testator liberum eum esse posse, non tamé liberum esse: itaq; his verbis adempta est potiùs quàm data libertas, quoniam data nullo quidem casu est, est autem adépta donec Onesiphorus rationes diligenter excussisset. hunc Bar. intellectum cæteri omnes hic probasse videntur. & esse communem testatur Philippus Decius nu. 5. eum quàm optimè declarans. & eum pos fuit idem Bart. in proprio loco. idem Bart. in illo. §. qui iniuriarum. nu. 8. vbi eum recentiores sequuntur. & esse communiter approbatum testatur Oroscius ibi. nu. 7. communé esse affirmat Episcopus Segobiensis de sponsa. 2. p. c. 4. §. 1. nu. 6.

11 Ex quorum resolutione illud infertur, quòd si ipse alicui dicam, fundum illum non vendam alij nisi tibi, non ex hoc esse me obligatum fundũ hunc illi vendere, sed si velim vendere, teneri me illi vendere, quod si alij vendam, teneri me illi restituere quanta eius interfuerit fundum illi venditum fuisse. pulcher text. est in. l. si sterilis. §. penult. versicu. sed si tibi. ff. de act. empt. l. qui fundum. 2. ff. de contrahend. empt. & ita videtur colligere glo. ordinaria, in illo. qui iniuriarum. in glos. idem Pomponius. quam ibi ita declarat & sequitur Bart. num. 5. & iterum: num. 10. & cæteri sequuntur. idem Bart. in præsenti. & sequuntur omnes atq; præ cæteris Decius. nu. 6. cõmuneq; esse Bartoli opinionem testantur Curtius Senior. nu: 9. Iunior. nu. 5. & sequitur eam Ias. in prin. de actio. Inst. num. 4. vbi Gomezius. nu: 7. affirmat eam esse communem. & idem sequitur Gomezius allegans alios decis. 49. Cepola in. l. aniculus. §. ante diem. ff. de verb. signifi. defendens ab obiectionibus Baldi. Ias. & aliorum. Secũdò infertur 12
quòd si quis dicat Mariæ, non habebo aliã vxorem nisi te non hinc censeri contractum matrimonium fuisse, sed tantũ sponsalia, quæ futurarum nuptiarum promissio est. ita enim voluit Antonius de Butrio in cap. ex parte. 1. nu. 10. vers. sed est dubium. de sponsal. vbi inquit ille ex his verbis non duxisse me illam in vxorem, sed obligatum esse, vt si velim ducere illam sim ipse ducturus. & hanc opinionem sequuntur ibi aliqui canonistæ & Alciatus in præsenti. communemq; esse affirmat Gomezius. in prin. de act. Institut. nu. 10. versi. non obstat. et hanc Antonij opinionem sequitur Episcopus Segobiensis in epit. de sponsa 2. p. ca. 4. §. 1. nu. 8. licèt non ita eã ex Antonio ille retulerit. Sunt tamé plures qui velint fauore matrimonij, qui multus semper fuit, matrimonium hic contractum videri, non sponsalia tantùm. ita enim voluit Ioannes Andreæ in illo. c. ex parte. dum ille allegat Speculatorem. Panor. ibi col. fi. vers. & per hoc potest. & ibi Præpositus affirmat hanc esse communem opinionem: quam sequuntur etiam in præs. Ias. num. 4. Curtius Iunior. num. 5. testantur hanc opinionem esse cõmunem Decius. num 6. Purpura. nu. 49. ex quibus prior illam defendit. Sed in hac controuersia rectè mihi videtur Dominicus Soto pronuntiasse qui in. 4. sentent. distinct. 29. quæst. 2. articulo. 3. existimet prolatis

prolatis his verbis quo ad forum consciẽtiæ consulendum esse qui ea protulit quo sensu atq; animo ab ipso prolata fuerint, in foro verò exteriori aliunde esse quærendam interpretationem horum verborũ.

## ¶ Summa rerum. l. Cùm te.

1 In contractu transactionis non esse locum pœnitentiæ & si innominatus ille sit.
2 In transactione non esse necessariam scripturam sed vel testibus probari posse.
3 Atq; idem esse in cæteris contractibus, ex quibus nonnulli hic enumerantur, & in renunciatione quoq; ecclesiastici beneficij.
4 Declaratur tex. in extrauaganti. iniunctæ. de electione.
5 Testificandi facultatem publici iuris esse.
6 Non valere conuentionem ne debiti solutio probetur per solam scripturam.
7 Fideiussio an necessariò per scripturam probanda sit.
8 Confessio partis optima probatio est quæq; cæteras antecellit.
9 Negatiua asseueratio per partis confessionem probatur.
10 Post conclusionem causæ admittitur probatio per confessionem partis.
11 Valet sententia lata ad confessionem partis etiã ex processu inualido.
12 Confessio facta in libello principi oblato plenè probat.
13 Idemq; esse si illa fiat in libello conuentionali.
14 Etiam absente parte.
15 Idemq; esse si confessio fiat in supplicatione rescripti.
16 Sed hæc omnia esse accipienda si huiusmodi confessio fiat in verbis libelli principaliter prolatis non in enunciatiuis.
17 Item nisi actor huiusmodi confessionem reuocet.
18 Et an id procedat in libello alterius manu scripto cui tamen producens ipse subscripsit.
19 Hæc autem esse accipienda inter easdem personas non extraneas.
20 Et an in articulis quoq; ab aliquo propositis sit id accipiendum.

## ¶ L. Cùm te transegisse.

NOn diuiditur communiter text. hic, sed tres particulas mihi continere videtur. In prima ponitur factum. in. 2. decisio. in. 3. difficultas quædam amouetur. Secũda est ibi. frustra desideras. Tertia ibi. licet enim.

1 Ex prima particula collige in contractu transactionis non esse locum pœnitentiæ, licèt contractus innominatus sit. idem probat text. in l. quamuis, infrà. eodem. vbi plura ipse proponam.

2 Secundò collige in transactione non esse necessariam scripturam quæ ad probationem solùm adhiberi solet. vnde Angel. colligit in præsenti idem esse in arbitramento dicendum, quod veluti transactio est: cuius rei resolutionẽ proponam ipse qua potero diligentia. in. l. 1. de senten. ex breui. recit. Tu adde generale hoc esse 3 in iure nostro, vt scriptura minimè sit necessaria, sed per testes quẽlibet actum probari posse. l. pactum quod bona fide. sup. de pact. l. cum res. infrà de probat. l. non ideo. ¶. fami. ercis. l. 117. titu. 8. p. 3. l. 32. tit. 11. part. 5. Cõtractus quoq; atq; receptio dotis scripturam non exigit, sed testibus solis probari potest. l. cum citra. infrà, de iur. dot. atq; secundum eam legem non semel pronuntiauimus. In exercendis itaq; litibus eandem vim obtinẽt tam fides instrumentorum, quàm testium depositiones. l. 1. l. in exercendis, infrà, de fide instrument. Professio quoq; monachi alicuius vel testibus probari potest. c. nuper. de testibus. vbi eum text. in hanc sententiam expendit Panor. 3. notabi. Contractus quoq; societatis per testes probari potest. quod ex facto consultus Romanus respondit consilio. 106. num. 1. & sequuntur Iasson & Decius in illa. l. pactum quod bona fide. Renuntiatio quoq; beneficij citra scripturam probari potest. c. 2. de restitu. spoliat. Ex quo text. colligit Bald. ibi num. 3. collationem quoque beneficij testibus sine scriptura probari posse. & Bald. opinionem sequuntur Iass. & Alciat. in illa. l. pactum quod bona fide. Iass. in rubr. ff. de acquir. posses. nu. 17. Decius in. l. nil tã naturale. num. 2. ff. de regul. iur. idem in. l. 1. num. 3. de bonor. posses. contra tabu. liber.

Ioannes de Selua. de benef. 3. p. q. 22. Boerius decis. 338. nu. 4. & hi allegant alios, vt non dubitem communem esse opinionem hanc. Tametsi contra eam teneat Rebuf. in praxi. bene. titul. requisita ad col
4 lat. num. 26. Cui tamen opponi solet tex. in extrauagan. iniunctę. Bonifacij octaui de elect. qua probatur prælatum Priorem siue Abbatem non posse intrare possessionem beneficij in quo fuit à summo pótifice institutus, nisi institutionis atq; collationis literas ostendat, quasi insinuet text. ille collationem ex scriptura necessariò esse probandá. Sed tex. ille in prouisionibus à summo pontifice factis priuatim agere videtur, idque insinuant verba illa. apud sedem apostolicam. & ita videtur eum text. intellexisse Panormit. in capit. in nostra. num. 11. de rescrip. nam cùm maius periculum versetur in his quæ apud sedem apostolicam expediuntur, grauiores enim res sunt quæ ibi tractantur, ad excludendam omnem fraudis suspicionem rectè prospectum est, vt per scripturam fiat probatio in hac specie. Dignitates quoque à principe collatæ non nisi instrumento probari possunt. l. probatorias. de diuer. offi. libro. 12. Mandatum præterea principis non nisi literis probari potest. l. prohibitum. de iure fisc. libr. 10. l. missi opinatores. de exact. tribut. libro. 10. quare legatis non est credendum, nisi principalibus instrumentis legationis fidem faciant. Barto. in. l. Palatinos. de collat. fund. fisc. libro. 11. Decius qui multa addit in. l. 1. notab. primo, de mand. princip.

5 Constat autem hæc decisio optima ratione: nam cùm testificandi vtilitas publica sit. in aut. de testibus. in principio. collat. 7. & probationum copia non sit coarctanda sed amplianda. l. quoniam. sup. de hær. l. generaliter. in principio. infrà de rebus credit. l. generaliter. infrà de iniur. neque iudicem oporteat ad vnam speciem probationis animum alligare. l. 3. vers. quæ argumenta. ff. de testibus. optimè introductum est, vt transactionis & cuiusuis rei probatio fieri posit tam ex testibus quàm ex instrumentis.

6 Qua ratione neque illa pactio erit admittenda, qua conuenit inter contrahentes, ne debiti solutio per testes probari posit, sed solùm per instrumentum, iuri enim publico derogare videtur huiusmodi conuentio. atque ita eam improbat glossa ordinaria. in aut. vt sine prohibit. mat. §. quia verò. verb. senatusconsulto, ibi. & per hoc puto. collat. 7. vbi eam opinionem sequuntur Iacobus de Bellouisso. item Bartolus num. 10. Angelus. 16. versi. in glossa. & tenuerunt hanc opinionem nonnulli ex antiquioribus doctoribus, quorum Albericus meminit in. l. si quis in conscribendo. num. 12. sup. de epis. & cleri. Angelus in. l. pactum inter hæredem. num. 5. colú. fin. versicu. & eodem modo. ff. de pact. vbi inquit gloss. illam esse singul, neque reperiri alibi. Paulus de Castro ibi numerò. 5. dicens singularem esse gloss. illam. quam etiam sequuntur idem Angelus de Perusio in authen. iubemus. numero. 5. de iudi. vbi inquit singularem esse gloss. illam Alexander ibi numero. 11. atque idem Alexand. in. l. quod dè bonis. §. frater. numero. 2. Vincentius de Hercul. ibi colum. 2. ff. ad. l. Falcidiam. Socinus in. l. certi condictio. §. quoniam numero. 16. ff. si cert. petat. vbi inquit gloss. illam reputari singularem. quam etiam sequuntur Ioannes Andræ. in cap. si diligenti. colum. 5. post medium. versic. & scias. de for. compet. Antonius ibi numer. 16. versic. per hoc dicunt. Ioannes de Imola ibi numer. 11. testatus non semel hanc esse communem opinionem. Communemque esse testatur Felinus ibi eam sequutus numero. 14. & communem esse affirmant idem Felinus numero. 29. Decius numer. 30. in capit. 2. de probat. communem esse testatur Socinus regul. 339. fallent. 3. quæ mihi semper placuit. Tametsi nonnulli quos Albericus allegat in illa. l. si quis in conscribendo. teneant contra

num

rium.& Angelus de Aretin.in.§.idem iuris.numero.49.de except. Instit. neque satis in huius articuli resolutione pedes firmauerit Andræas Tiraquellus de retract. municip.§.1.gloss.2.numero.17. Accedente quoque iuramento locus erit glossæ opinioni,quod Dominicus obseruauit in capitu. quamuis pactum. num. 6.de pactis.libr.6. licèt gloss. illam non alleget.In multis sanè iuris nostri articulis scriptura est necessaria,quorum multos enumerauit glo.ordinaria.in.l.contrahitur.ff.de pigno. pluresque recensuit glos. vulg.in capitul.primo.§.postquã.decens. libro.6.inter quos ille est notatu dignissimus,quem decimumnonum glo.enu-
7 merauit in fideiussore obligando,in cuius obligatione necessum esse gloss. arbitratur scripturam interuenire.& gloss. illius opinionem sequuntur antiquiores omnes ibi.item Dominicus numero.4. Francus numero.3. & idem ante gloss. illam tenuit Speculator de instrumen. editi.§.restat.colum.4.versicul.28.numero.1.& testatur glos.illam esse communiter approbatam Franciscus Niconitius alleg.22.numero.10.volu.1. vbi alios allegat.Sed iudicio quidem meo exceptæ hæc vllo iure non probatur.Existimo itaque fideiussionem testibus quoque sicut cæteros contractus probari posse,neque casum hunc à regula generali exceptum vnquam fuisse,neque text.in.l. penultim. de fideiussoribus. infrà,quo gloss. illa mouetur,id probat,agit enim text.ille in fideiussore, qui aliquem sine temporis præfinitione iudicio sistere promisit:nam si sine scriptura promiserit,liberatur à promissione elapsis duobus mensibus,ne in infinitum obligatio hæc protrahatur. Sed in fideiussore contractus non est cur scripturam exigamus, quæ in fideiussore iudicio sisti ideò est necessaria,quoniam cùm actus ille sit pars quædam iudicij,non nisi scriptura confecta constare potest.capit.quoniam contra.de probat. quare glos.in illo cap. primo, sentiens hanc difficultatem,prudenter inquit scripturam hic non esse necessariam secundum quosdam. de except. cuius iuris dispositionem Hispaniæ totius forus obseruat.

8 Tertiò collige ex text. ibi.si tamen de transactione confessione tua constet.confessionem partis vicem probationis habere.idem probant iura vulgaria.l.vnica.infrà de confessio.in.l.proinde.§.notãdum. ff.ad.l.aquil. in capitul. fin.de cohabi. cleric.& mulier. capit. cùm ad sedem.§. nos prioris.de restitu. spoliat. capit. cum olim.de verbor. signific. Imò verò partis confessio longè ante cellit quamcumque aliam probationis speciem. quod probat text. egregius in capit. primo.de confes. libr.6.nam cùm propositio negatiua im-
9 probabilis penè esse videatur. l. actor quod asseuerat.C.de probat.l. cum asseueratio.C.de non numerata pecunia. per partis confessionem optimè illa probari poterit, vt in illo capit.primo. Cumque conclusio in causa omni prorsus proba-
10 tioni finem præscribat,etiam si ex instrumentis probatio fiat. capit. cum dilectus. de fide instrum. adhuc tamen locus erit probationi quæ fit per partis confessionem.capit.cum Ioannes Eremita. de fide instrument.l. ampliorem.§.1. ibi aliquid noui iuncta glos. de appellat.atque hæc duo iura in hanc propositionem induxit Bald.in rubric.de probat.infrà nume.5. versic.ego aliter probo.Paulus de Castro ibi numero.10. & eorundem textuum argumento scribit Felin.in rubr. de probat.numero.6.renunciantem probationibus non videri renunciasse probationi ex cõfessione aduersarij. Quibus adde,quòd si per confessionem partis probatio facta sit,poterit iudex ferre sententiam etiam perempta instantia lapsu triennij quod Bald.eleganter notauit. in.l. properandum.in princ.fin.colum.versic. vnum tamen addo, de iudi. licèt iure canonico

hac Bald. decisione opus non sit, quoniam iure illo instantia non perit triennio. capit. cum olim. de priuileg. capitu. cum venerabilis.

11 Valet præterea sententia diffinitiua etiam in causa criminali lata, si per partis confessionem de delicto cōstet, quanuis processus fuerit inualidus. l. si confessus. ff. de cust. reor. vbi eam legem ita interpretatur Bartol. licèt iudicio meo id minimè probet. In eandem sententiam solet allegari text. in capit. Pisanis. versicul. quam per eorum. de restitutione spoliatorum. quem ita expendit Bald. in authent. offeratur. in fine. C. de de lit. contest. sed neque ille text. hoc probat. Est tamen in hanc sententiam text. pulcherrimus Bonifacij octaui in capitulo primo, de accusat. in. 6. vbi valuit sententia lata ex partis confessione, cùm tamen processus videretur inualidus. Primò, quoniam iudicium inquisitionis infamia non præcesserat, quod semper fuit necessarium. capitulo. qualiter. 2. c. inquisitionis. §. ad hæc. de accusat. capitulo licet Hely. de simon. Item capitula ipsa infamiæ oportuit parti ipsi tradita fuisse, vt se ab illis posset exonerare. vt in illo capitulo. qualiter. §. debet. & tamen hæc non sunt impedimento quo minus sententia valeat. & ibi eum text. expendit in hanc sententiam Dominicus. 1. notabil. Francus. 1. notabi. qui eam propositionem pluribus confirmat fina. columna. & tenet hanc opinionem Innocentius in capitulo. qualiter. numero. 7. de accusat. Iass. in præsent. numero. 5. allegans multos authores huius sententiæ. quam esse communem testatur Philippus Decius in capitulo. at si clerici. in princip. columna. 2. de iudici. vbi Panormit. numero. 6. veluti singularem doctrinam Innocentij allegauerat. quam etiam sequuntur Roma. nu. 3. Iasson numero. 3 in. l. si patronus. ff. de iureiurand. Barba. in capitulo. causam matrimonij. numero. 9. de offic. delegat. Guido Pape decisi. 120. licèt id restringat ad causas ciuiles Mathesilanus singu. 53. vbi Gabriel Saray infinitos propè authores allegat illam Innocentij doctrinam sequutos.

12 Quartò collige ex text. confessionem factam in supplicatione principi porrecta plenè probare etiam absente parte. atq; ita hinc Fulgosius notauit numero. 1. & frequentiores post eum. & idem probat tex. in. l. 2. de institut. & subst. vbi eum textum notauit Bart. in hoc & cæteri post eū.

13 Adde idem esse in libello conuentionali porrecto iudici contra partem qui quàm optimè probat contra offerentem illum. l. cum procum. ff. de liber. caus. qui textus licèt in causa libertatis priuato iure agere videatur ad omnes causas, communiter ab omnibus extensus est, soletq; in hoc allegari text. in. l. rura. de omni agro desert. libro. 11. Ex quo textu colligit gloss. 1. ibi desiderium atque professionem apud acta publicatam corrigi per profitentem minimè posse, statim enim illi preiudicasse. Tu adde hoc verum esse,

14 etiam si confessio hæc facta fuerit absente parte, adhuc enim illa libellum offerenti præiudicabit. quod Barto. eleganter notauit in. l. certum. §. si quis absente. numer. 4. versic. item prædicta quæ dixi. ff. de cōfess. & sequuntur Angelus ibi numero. 2. Zasius numero. 1. & sequuntur in præs. Aretinus & Iasson numero. 11. Decius numero. 9 Curtius numero. 1. Alciatus pagina. 2. & idem quoq; voluit Bart. in. l. 2. §. cō plura. numero. 1. versic. aduerte ista solutio. ff. de iur. fis. Antonius in capitulo fin. de confess. Panormit. ibi numero. 13. Ioannes de Imola in capitu. si cautio. numero. 15. versic. & ex hac ratione. Felinus ibi allegans alios numero. 34. de fide instrumento. Iacobinus & Iass. vterque numero. 4. in. l. 2. de institut. & substitutio. Decius ibi numero. 8. cuius rei rationes aliquot traduntur. Prima, quòd libellus videatur semper iudici oblatus à parte, vt

eius

eius copiam iudex ipse alteri parti faciat aut offeratur. C. de liti contest. Iam igitur non videtur confessio illa facta absente parte, sed præsente: argumento text. optimi in. l. Publia. §. fi. ff. deposit. maximè cùm in iudicijs partis absentia, si qua est Dei ipsius Optimi Maximi præsentia suppleatur. l. properandum. §. sin autem reus. infra. de iudici. Secunda ratio est, quoniã scriptura semper loquatur. vulg. l. Arriani. C. de hæret. Tertia, quoniam confessio hæc præiudicare videtur confitenti, absentique prodesse propter quasi contractum illum iam à principio iudicij inter partes ipsas tacitè celebratum. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecu. l. omnẽ obligationem. ff. de iudic. idemque esse notarunt in confessione facta à reo in exceptionibus propositis, quæ actori etiam absenti profutura est. l. vnica. vers. quisquis. infra de his qui pot. nomi. ex quo text. hoc ita expressim notarunt Bartol. ibi numero 3. & in. 2. lectione. versi. vltimo. ex hac. l. Aretin. 4. notabil.

15 Idemque videtur esse dicendum in cõfessione facta à supplicante pro rescripti impetratione, licèt enim subreptitium esse appareat, confessio in eo facta proderit ei, contra quem impetratum fuit quod Gofredus doctor antiquus quæstione. 13. scripsisse fertur, & vt notabile recipit Ioannes Andr. in. c. fi. de confess. libr. 6. vbi idem sequuntur Dominicus num. 6. Panormit. & Barbat. & hos referens Rebuffus in. 2. tomo constit. Galli. in præfatione in tractat. de rescrip. nu. 151. Idemque esse in positionibus factis existimarunt, videtur enim fateri eas producens. c. fi. de iur. iur. in. 6.

16 Limitabis tu modò hanc communem traditionem, vt solùm procedat in verbis quæ in libellum à producente illum principaliter prolata sunt, nam in enuntiatiuis minimè procederet. ex text. eleganti in. l. qui familiæ. ff. fam. ercisc. vbi qui iudicio familiæ erciscundæ contra aliquem intendit, non ex hoc visus est fateri hæredem eum esse, aliò enim spectat illa petitio. atq; ita eam legem interpretantur ibi Barto. & Bal. in vtraque lectione. & idem sequuntur Curtius in præf. Angelus de Aret. in. §. si minùs. nu. 12. in fine. de actio. Inst. Iasõ ibi nu. 6. Decius in illa. l. 2. de institut. num. 9. vt hinc intelligas in iudicijs quoque procedere regulam illam vulgarem, Verba enuntiatiua non principaliter emissa probationem non inducere. l. ex hac scriptura. ff. de donat. l. ex his verbis. C. de testamẽ. mili. cum vulg.

17 Secundò limitabis regulam hanc, vt minimè procedat, si actor velit libellum iudici iam oblatum ante litem contestatam reuocare, nam hoc casu errorem quoque suæ confessionis reuocabit. ex text. in illa. qui familiæ. cuius & hic intellectus esse traditur post glo. ordinariam ibi in finalibus verbis. & eum quoque Bartolus probauit in. l. ex hac scriptura. nu. 17. ff. de donat. vbi eam legem maximè commendat. & hunc intellectum sequũtur in proprio loco Florianus. item dominus Bal. in illa. l. cùm precum. nu. 2. atque ita legem. cùm precum. esse declarandam optimè contendit Decius nu. 10. Curtius Iunior. ibi nu. 39. in. l. ædita. sup. de ædend. quorum opinioni, quam & ipse sequor, patrocinatur textus optimus in. §. si minus. de act. Institut.

18 Tertiò limitabis hanc propositionem, vt solùm procedat si libellus sit scriptus manu propria offerentis illum, non verò si ab alio scriptus, ab ipso subscribatur. ita enim ferunt Bartolum determinasse in. l. nuda ratio. nu. 4. ff. de donat. vti eum allegat Ioannes de Imola in. c. si cautio. nu. 17. de fi. instrum. Sed hæc limitatio falsa quidem esse videtur. Primò, quoniã contradicere videtur generalitati legis, cùm preci. Secundò quoniam in toto penè iure par est, scripturam aliquam manu mea esse scriptam, vel ab alio scriptã, à me subscriptã fuisse. l. si ego. §. dotis. ff. de iur. dot. in prin. vers. nisi instrumenta. de empt. & vendit. lib. 1. §. inter filium. l. diuus. §. item senatus. ff. ad. l. Corne. de fal. sed neque Bartolus in illa. l. nuda ratio. hoc dicit. & contrarium te-

nent Imola in illo.c.ſi cautio. Alexand. in illa.2.de inſtit.Iaſſ.in §.ſi minus. de act.numero.7.

19 Quartò limitabis ſuperiorem doctrinam, vt ſolùm procedat inter eaſdem partes; nam quod tertias perſonas nil confeſsio poterit obeſſe cõfitẽti,eſt.l.fi. ff.de interrogat. actionibus. ex qua hoc tenet Curtius in præſenti, Decius allegans Socinum in illa.2.de inſtitu.num. 8.

20 Quintò limitabis ſuperiora, vt minimè procedant in articulis ab aliquo productis:neque enim producens articulos videtur eos fateri.Decius in illa.l.2.& ante eum Dominicus in.c.fi.de iureiu.lib.6.nu.5.

## *Summa rerum. L. Cùm mota.*

1 *Querela non præparata an transmittatur ad hæredes exhæredati.*

2 *Actiones pœnales vel alia quæ propter litis contestationem ſunt, tranſitoriè nõ tranſmittuntur, ſi à lite per tranſactionem receſſum ſit.*

3 *Sed aliud eſt, ſi à lite diſceſſum ſit propter peremptam inſtantiam.*

4 *Tranſmitti hodie querelam non præparatam etiã ad eos, qui ſui non ſunt.*

5 *Etiam ſi exhæredatus deceſſerit, adita iam hæreditate abſcripto.*

6 *Ius dicendi nullum non agnitum, an ad hæredes præteriti tranſmittatur.*

7 *Text.in.l.ſi inſtituta.in princ.ff.de inoff.teſtam. intellectus proponuntur.*

8 *Actus in dubio modalis præſumitur, non conditionalis.*

9 *Niſi actus natura conditionem exigat neceſſariò.*

10 *Vel cùm cauſa requiritur ad originem, non ad effectum.*

11 *Eſt autem ſuperior regula vera, etiam ſi dicat teſtator, lego Titio ſub ea conditione, &c.*

12 *Atque ex his elegans Bartoli illatio declaratur.*

13 *Actio quæ hic Pomponijs datur, datiua eſt, non natiua.*

14 *Et quare non detur hic actio de dolo.*

15 *Declaratur text.in.§.quòd ſi faciam.l.naturalis. ff.de præſ.verb.*

16 *Declaratur text. in. l. cùm proponas.2. ſup. de pact.*

17 *Querela inofficioſi teſtamenti, an pacto ipſo iure tollatur.*

## *¶ L. Cùm mota.*

Exorditur Bart.l.huius interpretationem, præfatus ſubtilem eã eſſe, ſpeculatiuã,&vtilé.Subtilem quoq; eſſe,Paul. de Caſtro affirmauit.Sed &poſteriores omnes plurimùm legis huius difficultatem commendarunt, quæ duabus partibus diuiditur.Prima,facti ſpeciem atq; deciſioné continet. Secunda; conſiliũ Imperatoris, quæ eſt ibi,verùm ſi fides.

1 Primò collige ex tex.in princ.querelam inofficioſi teſtamenti ad hæredes nõ tranſmitti, etiam ſi fuiſſet præparata, nam hic præparata quidem querela fuit, quoniam mota querela mater Pomponiorũ deceſsit, quare ad hęredes trãſmitti oportuit.l.poſthumus.§. fi.cum.l.ſequenti. ff.de inoff.teſtamen.Gl.1.reſpondet huic difficultati,dicens tranſmittendam hîc etiam fuiſſe querelam, niſi per tranſactionem ſopita fuiſ-

2 ſet.Ex qua ſolutione (quã omnes prorſus receperunt) infert eleganter Bart.1.oppoſ. omnes leges dicentes actiones aliquas effici tranſitorias propter litis cõteſtationem, quales actiones omnes pœnales ſunt.l.vnica.C.ex delict.defunct.§.non tamé. de perpet.& temp.act.Inſti.l.omnes pœnales. ff. de actio.& obligat.l.1.ff.de priuat.delict.eſſe limitandas per. l. hanc, vt minimè procedant, ſi à lite per tranſactionem receſſum ſit, tunc enim interire prorſus atque occidi effectus illos inductos per litis conteſtationé.& ad hoc ( Bartolus inquit) caſus eſt hic quem teneas mente. ſequuntur idem Bal.col.2 in princ.dicens hoc eſſe notabile Angel.nu.2.Fulg.nu.3.Paul. de Caſtro num.4.Roman.nu.3. Alexã.nu.2.Iaſſ. nu.14.& poſteriores ſequũtur ſecundum Decium nume.1. qui non ſatis tutum hoc eſſe exiſtimat.communem eſſe doctrinam hanc teſtantur duo Curtij hic, Senior nu. 2.Iunior nu 4.& eſſe text.hunc in hoc ſingularem affirmat Angelus in.l.1.ff.de priuat.delict.num.3.

3 Ex quo conſtat maximè intereſſe an à lite

à lite sit recessum, propter interitum instantiæ, vel propter partium renuntiationem, namque priori casu adhuc durát effectus inducti per litis contestationem. gloss. ordinaria. in. l. properandum. §. & si quidem. in gloss. iudicij. C. de iudici. quam ibi sequuntur Bartolus, Baldus, Angelus, Salicetus & Iasson. atque communem esse constat ex Andræa Tiraquello de vtroque retractu. §. 1. gloss 10. numero. 82. & sequuntur præterea hanc opinionem Purpurat. numero. 112. Ripa numero. 28. in. l. 2. sup. de eden. è quibus posterior dicit hanc esse communem opinionem! & communem quoque esse affirmat Gozadinus ibi numero. 29. Posteriori verò casu, cùm à lite disceditur per transactionem, pereunt effectus illi, vt in hac. l. quare determinat glo. ordinaria. in. l. 1. in gloss. 1. C. de longi temp. præscript. partibus liti renuntiantibus perire litigij vitium, quo res affecta erat atque ita glossam illam declarat Bartolus ibi numero 1. esseque hanc opinionem communem affirmat Panormitanus, eam sequutus in. c. causamque. numero. 9. de testib. vbi eam sequitur Felinus numer. 27. videturque idem sensisse gloss. in. c. significauerunt. in glo. fi. de test. quàm ibi in hoc ita expendit Panorm. num. 7.

4 Addit gloss. nostra, quòd cessante transactione hodie transmitteretur querela etiam non præparata. l. si quis filium. C. de inoff. testam. quam. l. gloss. hîc intelligit etiam in filijs qui non fuerunt sui defuncto, de cuius agitur hæreditate, nam agit gloss. de filijs respectu matris, cui illi sui minimè esse potuerunt. l. nulla fœmina. ff. de suis. & legitim. hæred. l. illud. §. ad testamenta. ff. de bonor. possess. contra tabul. atque ita expendunt glossam hanc Salicetus, eius sententiam sequutus. item Iasson numero. 15. & esse communem sententiam hanc testantur Curtius Senior num. 14. Iunior nu. 4. pro qua opinione videntur induci optimè posse verba. l. illius. ibi, licet se non præparauerit ad suam posteritatem transmittet. vbi posteri omnes admissi sunt ad transmissionem querelæ nón præparatæ, non solùm hi, qui sui hæredes sunt, tametsi suis hæredibus dúta xát hoc beneficij esse largiendum existimet. gloss. singul. in. l. si quis affirmauerit. §. 1. in gloss. hæredes. ff. de dol. mal. cuius opinionis Raynerius quoque & Albericus fuisse dicuntur; sed communiter explosa est. Frater sanè cui aduersus testamentum fratris turpi persona instituta datur querela inofficiosi testamenti. l. fratris. l. fratres. de inoffic. testament. in principio. versic Soror. Instit. de inoffi. testament. l. regia. 2. tit. 8. p. 6. etiam hodie nó transmittet querelam non præparatam. quod Paulus numero. 3. Iasson numero. 3 in illa. l. si quis filium. rectè notarunt idem Iasson in. l. scimus. §. fi. numero. 5. eo titul. Angelus in. l. hoc colore. ff. de inoff. testamento. Curtius ibi numero. 11. Cagno. numer. 14. quoniam diuersa ratio sit in fratre, quàm in filio, qui cùm per exhæredationem veluti à proprijs bonis exclusus videatur. l. 1. §. largiùs. ff. de success. edict. faciliùs admittitur ad iuris remedia, per quæ ille bona illa consequi posit. Querela quoque inofficiosæ donationis non præparata, non transmittetur ad extraneos hæredes. quòd Baldus notauit in. l. 1. vltima quæstio. de inoff. donat. quoniam illa assimilatur querelæ inofficiosi testamenti. l. fi. de inoff. donat.

5 Sed & aliud insinuat gloss. hæc, quod ipse nota dignum esse arbitror. Vult enim querelam non præparatam transmitti, etiam si exhæredatus decesserit adita iam hæreditate ab hęrede scripto, hîc enim mater Pomponiorum decessit adita iam hæreditate. & idem quoque voluit glos. in. l. posthumus. § fi. in glo. fi. de inoff. testamẽ. sed contrarium videtur significare text. in illa. l. si quis filiũ. ibi in tali specie, quasi nõ lit lex illa illã dispositionẽ extra illã speciẽ trahi; nã quoties ipsa se continet intra certos fines, nó est lex illa extendenda ad alios terminos, etiã si eadẽ aut certè maior ratio sit, nisi extẽsio illa fiat authoritate alterius legis. ita enim scripsit Cyn. in. l. iubem⁹. vlt. quæstio.

quæstione. C ad Trebellianum. Præterea filio exhæredato qui decessit adita iam hæreditate negligentia non leuis fuit, qui querelam non præparauerit, cùm exhæredatio aditione iam confirmata fuerit. sed opinio glos. verior est, commu nemq; esse affirmat Claudius nu. 4. namque in. l. si quis filium. deciditur casus magis dubitabilis, de transmittenda querela, non adita hæreditate: nam adita hæreditate, faciliùs fuit querelam transmitti, vt quæ iam exhæredato competebat. argumento text. in. l. traditio. iuncta. l. substitutio. ff. de acqu. rer. dom. Neque filio potest imputari, qui non egerit querela, sciebat enim ad quinquennium sibi durare. in princ. Instit. de inof. testament. Sequor igitur opinionem hanc.

6 Sed an ius dicendi nullum si non sit agnitum à præterito, ad hæredes eius, sicuti & querela pertineat. Et ex potentia sui hæredis, ad hæredes transmitti scripsit Baldus (quem in hoc quotidiè Salmanticæ laudabamus) in. c. sciscitatus. numer. 9. versiculo. porrò ius dicendi nullum est perpetuum. de rescript. vbi in hoc allegat textum elegantem in. l. vxoris abortu. C. de posthum. hæred. instituen. & tenent eandem sententiam idem Bal. in. l. in suis. 11. opposit. ff. de liber. & posthu. idem Bal. in. l. filio præterito. col. penult. ff. de iniust. rup. Imola ibi nu. 65. idem Bald. in. l. 2. nu. 8. de liber. præter. & in. l. si ille. §. quòd si quem. nu. 2. de decur. lib. 10. Idem Baldus in. l. si fratris. nu. 3. C. de iure deliber. & ante Bald. Albericus in illa. l. filio præterito. fin. colu. idem Albericus in. l. scimus. de inofficios. test. numero. 2. & tametsi contrarium tentauerit Iasson in præsenti nu. 16. & in. l. si infanti. numer. 16. de iure deliber. Baldi opinionem defendunt, eam sequuti Claudius, & Curtius Iunior, vterque numer. 5. & eam quoque sequutus est idem Iasson in. l. si à primo. nume. 6. ff. de liber. & posthum. dicens Baldo in hoc neminem contradicere. Socinus ibi ante Iassonem num. 1. Iass. in. l. si arrogator. nu. 12. vers. ex his non quiescit animus. ff. de adopt. idem Iasson in. l. emancipata. numero. 24. C. qui admit. Guillelmus Benedict. in. c. Raynuntius. verb. mortuo itaque testatore. 2. num. 149. de testament. Antonius Gometius libro primo variar. resolu. c. 11. num. 8. vt non dubitem communem esse sententiam hanc.

7 Secundò collige ex text. ad querelam transactione extinctam redire non posse eos, quibus illa competebat, etiam si scriptus hæres conuentionem non impleat ex parte sua. sed contra text. hunc allego ipse text. in. l. si instituta. in principio. ff. de inoff. testam. gloss. 4. in parte. per vos. soluit hanc difficultatem dicens, quòd matri ipsi Pomponiorum daretur quidem regressus ad suam querelam, sed filijs ipsius non datur, quoniam difficiliùs est ad eos transire remissa iam præparatione per transactionem, & hunc intellectum sequuntur Petrus & Cynus. 4. opposit. Angelus numero. 2. Fulgosius num. 3. Salicetus & Alexander numer. 6. qui hanc solutionem veluti tutiorem sequendam esse existimat. & esse communiter approbatam testantur Iasson. numero. 18. Decius numero. 5. Curtius Senior numero. 16. Iunior numero. 8. Alciatus numero. 11. & iterum numero. 19. Claudius numero. 5. Rationem differentiæ in eo constituunt, quoniam faciliùs ipsimet exhæredatæ personæ debuit dari regressus, quàm filijs eius, quoniam ipsa persona exhæredata iniuria affecta fuit. l. Papinianus. in principio ff. de inoff. testamen. Secundus intellectus ad. l. si instituta. est gloss. in præsenti. quòd ibi fuit facta renuntiatio sub conditione, si fides renuntianti seruaretur, quare fide transactionis ab scripto non seruata, meritò querela intenditur. qui intellectus, neque ipsi glossatori placet, & Bartol. licèt verum esse dicat, veluti diuinantem reijcit, & cùm ibi non satis constare pos
8 sit fuerit facta renuntiatio sub conditione vel modo, in dubio capienda præsumptio est, vt sub modo nó sub conditione fuerit

actus

actus celebratus. l. quæro. §. interlocutorem. ff. locat. qui text. hoc probat ibi profuturam locatori doli exceptionem. nam si conuentio censeretur celebrata sub conditione, exceptione opus non esset locatori, vt Seium conductorem pœnam petentem amoueret. atque ita tex. illum inducit Bart. in præs. nu. 2. dicens ex eo tenere doctores dispositionem in dubio censeri sub modo factam, non sub conditione. & ante Bart. fuit hæc sententia Cyni. 4. opposi. ita etiam text. illum inducentis. & communem esse doctrinam hanc testantur Alexand. nu. 8. Decius nu. 7. tenet eam Iacob. 7. Iass. num. 20. allegans eiusdem opinionis authores, Bal. Ang. & Paul. & communem esse testatur prætereà Alexan. consi. 103. nu. 4. vol. 1. & Fulgosius in præs. nu. 4. inquit sententiam doctorum sibi placere, non per text. in. §. inter locatorem, quoniam verbū exceptiuum illius. l. interpretatur Fulgosius de intentione facti, & exceptionis, iuxta gloss. in. l. qui se debere. ff. de condict. ob caus. l. 2. ff. de except. Sed communem hanc resolutionem Fulgosius inquit meliùs probari in. l. si pro fundo. į. eo. sed reuera hoc benè probat tex. in illo. §. inter locatorem. & tex. pulcher. in. l. cùm ab eo. ff. de contra. empt. Sed contra hanc Bar. & aliorum opinionem est text. in. l. à testatore. ff. de cond. & demonst. vbi actus potuit videri conceptus & sub modo & sub conditione, & tamen refert ibi Scæuola Claudium magno ingenio respondisse in dubio conditionem inductam fuisse. et in hoc notat Imola text. illum nu. 2. verba in dubio esse interpretanda vt inducãt cõditionem non modum addit ille fortasis hoc alibi non inueniri meliùs quàm ibi. Sed illi textui respondent Alexan. in præs. num. 8. Iass. num. 20. ex natura ablatiui ab soluti inductam ibi fuisse conditionem potiùs quàm modum. l. euictis agris. ff. de vsur. cui solutioni & Curtius acquiescit numer. 16. Secundò respondit Iass. ex Cumano in illa. l. à testatore. legem illam velle, vt actus in dubio modalis sit interpretandus, non conditionalis, quæ solutio nil est. Tertiò respondit Curtius Senior nume. 23. textum illum agere in vltimis voluntatibus, hunc in contractibus: sed hanc solutionem rectè improbat Lancellotus, generalis enim est doctrina Bart. pro omnibus dispositionibus, sed prior solutio verior est.

9 Doctrinam hanc limitat ipse Bart. non procedere, quoties actus ipse necessitate naturaq; sua conditionem importaret, vt si dicat quis, promitto tibi centum pro dote, nam sub conditione promissor hic videtur obligatus, si matrimoniū sequutum fuerit. l. stipulationem. l. promittendo. ff. de iure dot. l. 4. §. fi. de pact.

10 Secundò limitat Bal. in præs. 2. opposit. vt non procedat generalis hæc doctrina, quando causa requiritur ad originem, nam hoc casu dispositio erit interpretanda conditionalis, non modalis, secus si causa ad effectum requiratur. allegat text. in. l. cùm tale. §. 1. ff. de condit. & demonst. & eius doctrinam tenet Alexand. numer. 8.

11 Superioribus tu adde vsqueadeò dispositionem omnem modalem præsumi, non conditionalem, quòd si testator ita dicat, lego tibi centum sub ea conditione vt hoc facias, actus non erit conditionalis, sed modalis. l. ea conditione. C. de rescinden. vendit. l. quoniam. C. de rer. per mut. l. cùm res. C. de donat. l. societatem. in principio. ff. pro so. l. Mæuia. ff. de manu. test. idque Bartol. notauit in. l. quibus diebus. §. Termilius. numer. 5. ff. de condit. & demonstr.

12 Vltimo loco inducit Bartolus doctrinam hanc ad huiusmodi quæstionem, si offensus ipse dicam offensori, remitto tibi actionem iniuriarum pro centum, nam actio iniuriarum videtur sublata, etiam antequam soluantur mihi illa centum, duabus rationibus. Prior est, quòd actio hæc, cùm ex maleficio descendat, per pactum ipso iure tolli potuit. l. si tibi. §. quædam. l. si vnus. §. pactus. ff. de pact.

Posterior

Posterior ratio est, quòd in dubio verba hæc sub modo, non sub conditione sint accipienda, & modalis actus ea est natura, vt minimè suspendat effectum dispositionis, sed ipso iure inducatur. l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condit. & demonst. quare in. l. si instituta. non est præsumendum, renuntiationem fuisse factam sub conditione, sed potiùs sub modo. vnde intellectum glo. quem & Bartolus repræhendit, dicit esse communiter reprobatam Claudius nu. 7.

Tertiò soluit gl. in. l. si instituta. querelam fuisse præparatam, hic haberi pro non præparata. quæ solutio nil est, nam cùm mater ibi viuat, nil est cur querelæ præparationem curemus.

Quartus intellectus fuit quorundam recentium scriptorum, quos suppresso nomine allegat Andreas Alciatus libr. Paradox. 5. cap. 6. qui arbitrati sunt legem. si instituta. hoc Alexandri Imperatoris responso esse correctam, quod Alciatus ipse rectè improbat.

Quintus igitur intellectus est, ipsius Alciati ibi existimantis in. l. si instituta. regressum esse ad querelam, quoniam pacto nudo renũtiatio fuerit facta, hìc nõ esse, quoniam renuntiatio ita fuit concepta, vt ex ea querela sublata fuerit. sed communis intellectus verior est, & cæteris tutior esse videtur.

13 El gl. danda. tu collige actionem præscriptis verbis quæ Pomponijs hìc conceditur, datiuam esse non natiuam. sed glo. opinio in hoc est magis communiter reprobata. teste Iass. nu. 22. Claudio. 17. Natiua enim est, habens transactionem materiam præexistentem vnde oriatur. Notarũt autem omnes hinc vulgarem illam differentiam actionum natiuarum & datiuarum, quam & ipse glo. hanc interpretatus solebam explanare, sed quoniam explicita à me fuit in his quæ ad. §. at cum do. l. naturalis. ff. de præscrip. verbis. scripsi nu. 10. hoc in loco missam facere constitui.

14 Deinde contra text. hunc ego ita argumentor, Dicitis hìc competere Pomponijs actionem præscriptis verbis, quod videtur constare minimè posse, quinimo actioné de dolo competere, quoniam fuit hìc celebratus contractus, facio vt des, discedo à lite, quam super querelam institui, vt mihi des certam bonorum partem. l. naturalis. §. quòd si faciam. ff. de præs. verbis. Gl. fi. in principio tangit hanc difficultaté, dicens hic non fuisse celebratum contractum, facio vt des, sed do vt facias, licèt mater Pomponiorum præuenerit in faciendo. idemque colligit glos. susciperet. idque ex litera text. videtur cõstare ibi, ità vt partem. cùm igitur fuerit contractus do vt facias, meritò datur actio ordinaria præscriptis verbis. vult igitur glo. hæc contractus hos innominatos, à modo ineundi cognominari, idemque semper docuit Accursius alijs existimantibus, à modo implendi esse denominandos. Sed veriùs receptiusque est, quod Bartolus quendã Bartolucium sequutus, semper arbitratur, contractus hos duplicem habere inspectionem, nam ex parte eius quem oportet dare est, do vt facias, ex parte eius quem oportet facere est, facio vt des, atque ita relatis omnium sententijs hac in re pluribus ipse resolui in. l. naturalis. §. sed si facio. nu. 5. ff. de pręscrip. verb. vnde petenda erunt huic loco necessaria.

15 Quare videbatur actionem pręscriptis verbis hic non oportere dari sed de dolo, cùm ex parte matris Pomponiorum fuerit celebratus contractus, facio vt des, discedo à lite, vt mihi des certam bonorum partem, & eadem actio Pomponijs ex persona matris debuit competere. l. 2. §. ex his. ff. de verbo. obligat. sed Bar. respondet nu. 4. actionem de dolo in cõtractu, facio vt des, solùm eo casu competere, cùm ex implemento facientis nil emolumenti quæritur alteri parti, vt si ego centum tibi dem, vt pro me in plateam nudus incedas, nam si ieris tu, cessat hic contra me actio pręscriptis verbis, quoniam illa, & actio in factũ dantur propter naturalem æquitatem, ne

cum

cum iactura mea locupleteris. l. quoties. iũ cta. gl. 1. ff. de præs. verb. Sed si nil tibi adsit ex facto meo, cessat æquitas illa naturalis, cui innititur actio præscriptis verbis, & ideo datur actio de dolo. hanc Bart. doctrinã ita restringẽtis tex. in illo. §. q̃ si faciã. sequũtur prope oẽs in præsenti. Tametsi Alciat. nu. 2. succensens doctoribus, dicat eorũ sententia generale Pauli responsum subuerti, nec tantùm illis licere, vt interpretatione sua textuũ verba corrumpant. sed communem esse Bar. sententiam pluribus probaui in illo. §. quòd si faciam.

16 Deinde eadem glossa opponit contra text. hunc textum in. l. cùm proponas. 2. sup. de pact. vbi facta super quadam hæreditate transactione, si vna pars non seruet transactionem, alteri ius suum integrum manet, sicuti ante transactionem competebat. Huic difficultati respondet gl. quòd cùm hic contra filios inducatur, ne ad eos pertineat matris querela etiam præparata, hoc & pro eis inducitur, vt detur illis actio præscriptis verbis. Sed hæc solutio licèt Bar. eam subtiliter sustineat nume. 7. nil est: maior enim fauor illis impenderetur, si ad antiquam suam querelam aditum haberent. Quare iterum soluit gl. ibi vel dic. speciale esse ratione querelæ, quòd ideo in præsenti non est regressus ad antiquam querelam, quoniam illa fuit per transactionem sublata, quod non fuit in. l. contraria.

17 Ex qua solutione tu collige, quòd sicuti actiones pœnales descendẽtes ex maleficio pacto tolluntur ipso iure. l. si tibi. §. quędam. l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. ita etiam querela tollitur ipso iure. Sed hanc opinionem reprobat Bartolus nume. 7. namque si vera esset, nec ipsi matri Pomponiorum liceret ad querelam redire, quod est contra l. si instituta. & querela non tollitur ipso iure, quoniã nõ nascitur ex delicto. quare interpretes omnes glossam hanc reprobarunt, ex quibus Alexand. num. 10. Rimin. fi. col. Curtius Senior nume. 29. Claudius num. 17. testantur glos. esse communiter reprobatam, & intereà Alciatus lib. 5. paradox. c. 6. col. fi. Quod verò ad. l. cùm proponas, attinet, vera omnium præsentiũ solutio est, ibi actionem primam non fuisse extinctam per transactionem, at in præsenti querela præparata non fuit, aut certè præparatio per transactionem fuit exinanita, quæ concordia omnibus probata est, teste Curtio Iuniori num. 29.

## *Summa rerum. L. Transactionis placitum.*

1 *Procurator constitutus ad agendum, non potest transigere.*
2 *Et eadem ratione ecclesiarum prælati non transigunt sine consensu capituli.*
3 *Ratio dubitandi ac decidendi ad hanc. l. proponuntur.*
4 *Procedit autem superior annotatio, etiam si in procuratione contineatur clausula ratificationis (quòd aiunt.)*
5 *Sed neque compromittere procurator potest, nisi habeat speciale mandatum.*
6 *Et an id quoque in compromisso necessariò procedat.*
7 *Habens mandatum ad compromittendum, an possit transigere.*
8 *Procurator ad pecuniam exigendam, an possit terminum solutioni præscriptum prorogare.*
9 *Declaratur text. in. §. si quis professus. l. fi. ff. de publ. & vectig.*
10 *Dux exercitus an possit pacẽ inire cũ aduersario*
11 *Et an fœdus ad diem percutere.*
12 *Declaratur gl. 1.*
13 *Declaratur gl. actionem.*
14 *Casus aliquot proponuntur, in quibus procurator potest transigere.*
15 *Procurator etiam cum libera non transigit super re ardua.*
16 *Mandatum, cum libera, nunquam præsumitur.*
17 *Habens mandatum vt possit facere quicquid velit, an videatur habere mandatum cum libera.*
18 *Si procurator efficiat meliorem conditionem domini transactione, an sit sustinẽda transactio.*
19 *An valeat contractus ecclesiæ vtilis factus sine solennitate.*
20 *Ad debiti exactionem sicut ad transactionem requiritur speciale mandatum.*
21 *Declaratur text. in. l. filiæ. ff. de solut.*
22 *Procurator de cuius mandato non constat, non exigit debita cum cautione rati.*
23 *Declaratur text. in. l. si sine. §. cùm autem. rem ra. hab.*
24 *Coniunctus non exigit sine mandato debita coniuncti etiam prodigi vel minoris.*

D 25. Habens

25 *Habens mandatum ad locandum vel vẽdendum, an pretium locationis vel venditionis exigat.*
26 *Procurator ad exigendum, an poßit accipere ab sponte soluentibus.*
27 *Et quid econtrariò.*
28 *Mandatum ad exigendas pecunias, exigit scripturam.*
29 *Idem iam esse receptum in procuratorio.*
30 *Procurator non prorogat diem solutionis sine speciali mandato.*

## ¶ *L. Transactionis placitum.*

NOn diuiditur tex. hic, summatim hoc continet. Procura-
1 tor ad agendum non potest
transigere. idem probat text.
in. l. non abstulit. C. de nouat. vbi procurator constitutus ad agendum, non potest liberare accepta aliqua debiti parte debitorem. idem probat text. in. l. sed si tantum. ff. de pact. vbi notat Bald. nume. 3. qui. l. illam interpretatur sub. l. nam & nocere. procuratorem constitutum ad accusandum, non posse facere pacem cum accusato. idem probat text. in. l. hoc iure. ff. de solut. in. c. qui ad agendum. de procurat. libr. 6. vbi ad transigendum non admittitur procurator, nisi habeat speciale mãdatũ. Qua
ratione prælati, qui veluti procuratores
2 sunt ecclesiarum, non possunt transigere
sine consensu capituli. c. cõtingit. de transact. conuenit autem & huic legi, lex regia. 19. tit. 5. par. 3. item. l. b. & 13. tit. 10. li. 1. fori legũ. Qua ratione receptores bonorum cõfiscatorum ab inquisitoribus constituti, ad ea bona exigenda, transigere super illis minimè possunt, quòd instructio Toletana prospexit. c. 23. cuius meminit doctißimus episcopus Ciuitatensis in instit. cath. c. 9. num. 123. Fuit autem ratio dubitandi ad. l. hãc. quoniam procurator ad causam
3 aliquam agendam constitutus, videtur ha
bere mandatum etiam ad audiendam sententiam. l. qui procuratorem dat. ff. de procurat. Solemus autem argumentari de sententia ad transactionem. l. non minorem. ⅉ. eo. Alciatus col. 1. quam optimè huic rationi dubitandi satisfacit, dicens eam esse mentem contrahentium, vt sententiam audiat procurator, non vt à lite transactione discedat.

4 Ampliabis tu modò legẽ hanc, vt proce
dat etiam si in mandato procuratoris contineatur clausula ratificationis, nã clausula hæc non tanti est, vt ad ea extendatur, pro quibus requiritur speciale mandatũ. gl. singularis. in. l. si procuratorem absentem. ff. de procu. in. gl. ratum. quam ibi notat Angel. nu. 4. dicens non esse alibi opinionem illius glo. tametsi ipse ab ea discedere videatur. & eam sequuntur Paulus ibi nu. 4. Iass. in præs. nu. 8. allegans alios idem tenentes. Angel. in. l. si procurator. nu. 2. ff. de condi. indeb. dicens. gl. illã esse singularem. & idẽ voluit gl. in. c. per tuas. de arbit. in fine. alia in. c. contingit. de transa. alia in. c. cùm dilectus. in gl. procuratiõe. de relig. domi. Bart. in. l. 1. q. 1. ff. de off. proc. Cæs. vbi Ias. nu. 21. Orosc. nu. 12. opinionẽ hanc communem esse testantur, eam sequuti. & communem esse opinionem, hanc eam sequutus testatur Alexa. in. l. si procurator. nu. 5. de procurat. C. vbi idem Iasson ibi nu. 11. communemque esse allegans multos testatur doctißimus episcopus Segobiensis lib. 1. variar. resolution. c. 6. num. 4.

5 Ex ratione autem legis nostræ notant
omnes, neque compromittere procuratorem posse, nisi speciale ad hoc mandatum habeat, transactionis enim species est compromissum. gloss. 1. in fine. in. l. sub prætextu. 2. ⅉ. eo. vbi ipse plura addam. Secunda ratio est, quoniam sicuti transactio, ita nec compromissum sine speciali mandato fieri potest. c. per tuas. de arbit. Tertiò, compromissum est species quædam alienationis. c. cum tempore. de arbit. vnde minor hoc ipso, quòd compromisit, videtur læsus, vt iam aduersus compromissum restitui poßit. l. si minor. §. minores. ff. de min. quare hanc opinionẽ tenẽt Bal. Sali. & Paulus de Cast. nu. 2. Alex. nu. 1. Iass. nu. 2. Iaco. nu. 1. Claud. nu. 1. Dec. nu. 3. & cõmunẽ esse hãc opinionẽ testãtur Alciat. nu. 4. Curt.

Iunior

Iunior numero.6.eam sequuti.& fuit hæc sententia Bartoli in. l. mandato generali. numer.1.vers.& ex hoc nota.ff. de procurat.quo in loco Angelus de Perusio num. 1.existimat hoc esse intelligendum, si fiat compromissum in arbitratorem, sed in arbitrum iuris existimat ille procuratorem posse cópromittere. Verùm hæc Angeli sententia est magis communiter reprobata à doctoribus in præsenti, quod Alciatus affirmat numer. 5. & est quidem opinio hæc communis verissima, maximè attento iure huius regni, quo sententiæ arbitrorum pariunt actionem iudicati, atque statim mandantur executioni lege Madritij, condita pragmatica Toleti anno. 1539. petitione. 8. nisi de modico domini præiudicio agatur, quo casu licebit huiusmodi procuratori compromittere. Angel.in illa.l.mandato.num.1.Decius in præs.num.8.

6 Secundò limitabis communem opinionem non procedere in compromisso necessario, iuxta formam statuti, hoc enim casu procurator statuti necessitatem sequutus poterit compromittere. Antonius ab Alexan.& Iass.numer.3. & affirmat teneri omnes hanc opinionem Alciatus numer. 22. qui vnum Decium excipit. & sequuntur eam multi authores quos allegat Petrus Dueñas Salmanticensis regul. 36.nume.5. quorum eæ ferè sunt rationes, quòd hi arbitri cópromissarij loco iudicũ ordinariorum habentur. Bartol. & posteriores in.l.cùm specialis.de iudici. Secundò, quoniam in mandato generali procuratoris venit id omne, ad quod mandans iure vel consuetudine compelli potest.l.benè à Zenone. vbi id notant Bald. & Angelus.C.de quadrie.præscript. Tertiò, quòd interuentus procuratoris non debeat deteriorem facere conditionem aduersarij.l.2.§.defendi. ff. ex quibus caus. in poss.eat. Quartò, quòd illudi posset necessitati statuti si vellet quis comparere per procuratorem.l.si prætor.§.Marcellus. ff.de iudi.atque hæc opinio mihi placet.

7 Sed an qui habet mandatum ad compromittendum, possit transigere, & econtra. Et fertur quidem Hieronymus Tortus in præsenti determinasse, vt non possit, cuius opinionem Iass. probauit nu.6. Alciat. nu.13.contra Decius nu.7. Claudius nu.6. inter hos mediam viam eligit Curtius Iunior num.7 dicens, etsi qui potest ex mandato transigere, posse multò magis compromittere, sed habentem mandatum ad compromittendum, transigere non posse, quoniam actus hic præiudicialis magis sit, vt qui explicari nó possit, nisi dato aliquo vel retento.l. transactio.ij. eo. Ego verò etsi Philippus Decius suá aduersus Iassonem, opinionem Alexandri quoque, & Cornei authoritate fulciat, à Iassone non discedo, qui videam fines mandati religiosissimè esse obseruandos.l. diligenter. ff. mandat. neque valet actus procuratoris sine mandato, licèt actus illius facultas mandato inclúsa videretur.l. si itaque. ff. de iureiur. l. si procurator.ij.de procurat. atque non solùm mandatum, sed & mandati qualitaté seruari oportet.c.cùm venissent. vbi id notat Bal. nu.3.de eo qui mit.in poss. caus.rei seruan.& sicuti sententia non valet contra mandatum lata, ita neque contra mandati qualitatem.c. Pisanis.de restit. spoliat. vbi id notat Panormit. nota.4.

8 Notarunt præterea nonnulli argumento huius legis procuratoré ad recipiédam solutionem destinatũ terminum debitori prorogare non posse, nam huic conuentioni transactio quædam inesse videtur. & hoc probarunt etiam ex tex.eleganti.in.l. qui Romæ.§.Callimachus.ff.de ver.oblig. vbi hoc notat Bar.statim in princ.& habet locũ tex.ille in quocũq; administratore veluti præside, tutore, vel similibus, quibus minimè licet debitorib⁹ tépus solutioni præscriptũ prorogare. Bal.& Sal.in.l. pactũ curatoris. sup.de pact. vbi Alex.nu.6.testatur hanc esse cómuné opinioné, & Alexandri testimonio, idé affirmat Tiraquell.allegás alios de retrac.conuét.in fine.nu.18.& procedit quidé tex.in illo.§. Callimachus etiã

ſi procurator habeat mandatum cum libera.ita enim practicari & obſeruari teſtatur Carolus Molinęus in conſuetud. Pariſ. titu.de materia feud.§.27.nu.4.

9 Sed his obeſſe videtur textus elegans in l.fi.§.ſi quis profeſſus. ff.de publi. & vectiga, vbi licet publicano vectigal remittere mercatori.& cùm variè Barto. Cuman. Imola,Roman.& Paul.de Caſt. text illum in proprio loco intellexerint, atque idem in illo.§.Callimachus. vbi vterque Imola, Socinus & Iaſſ. eundem text. interpretari conantur,exiſtimo verum intellectum eſſe exiſtimantium ibi nil remiſiſſe Publicanum, ſed quoniam eius permiſſu vectigal mercatori non ſoluerit, merces non amiſſurum,ſupereſſe autem fiſco aduerſus Publicanum,& eius fideiuſſores vectigalis exactionem: cùm enim Publicanus iudex à republica ipſa in eam rē fuerit cōſtitutus, eius iuſſus partem à pœnæ commiſſione potuit excuſare.l.furti.§.qui iuſſu.ff. de his qui not.infami.

10 Vltimò ex hac.l. & illud multi obſeruarunt,Ducem exercitus alicuius,cui gerendi belli poteſtas à principe facta eſt,nō poſſe cum hoſte fœdus inire. quòd ex allegata .l. mandato generali. de terminat. Bart. in.l.conuentionum.nu.2.ff.de pact.qua ratione iure ſuo ſenatus populuſque Romanus fœdus cum Iugurtha Numidię Rege ab Aulo Romano Imperatore percuſſum, reſcidit, quòd Salluſtius retulit his verbis: Senatus ita vti par fuerat, decernit ſuo atque populi iniuſſu,nullum potuiſſe fœdus fieri,Tribunus quoq; plebis rogationē ad populū promulgauit,vti quereretur in eos qui de pace aut bello cū hoſtibus pactiōes feciſſent. Idē conſtat ex Liuio lib. 2. de bello Maced.ad finē ex illis verbis,Nam neq; ſine authoritate Senatus quicquam eorū ratum fore,qui cum Rege ipſi pepigiſſent.

11 Sed inducias an poſsit inire. Et glo. ſi in illa.l. cōuentionum. exiſtimat inducias eū inire poſſe, ſiue ad longum tempus fiant, ſiue ad breue.& eam ſequitur Bar. ſed Bar. reprehendunt ibi Angel. Paulus.& Iaſſ. & communiter reprehendi ex Oroſcio conſtat nu.8.quam Fulgoſius & Iacobi. nu.3. ſuſtinent,ſi ad breue tempus inducię fiant ob belli ipſius neceſſitatem,vt putà,vt cōmeatus inuehantur, vt deſideratorum in acie corpora humo dentur, vt vulneribus ſauciorum medicamina adhibeantur. Et hanc limitationem poſteriores omnes ſequuntur,qui & alias duas addunt, ſi ſit ille dux cū libera, vel qui locū tenentis vices gerat. Retulit autem AEmilius Ferretus ibi nu.7.exempla quædā,quibus teſtatur populū Romanū fœdera à Ducibus percuſſa irrita habuiſſe,quoniam illis pacis tranſigēdæ poteſtas a Repub. facta non fuerit.

12 Gl. 1. exponit ,placitum.i. pactum. Eſt enim dictio hæc in hanc ſignificationem frequens iureconſultis, frequentior Imperatoribus.

13 Gl. actionem exponit.i. actum ſiue exercitium. quæ expoſitio facta eſt timore imminentis difficultatis, nam qui mandat actiones videtur cedere vtiles. l. 2. de act. & oblig.ſ. quare videbatur procurator hic in rem ſuam factus.

14 Gl. fi. ponit tres caſus,in quibus nō procederet hæc lex. Primus eſt,in habente ſpeciale mandatū, hic enim iure optimo poterit tranſigere. Secūdus eſt,in habente mādatū in rē propriam. Tertius eſt,in habente mandatū cum libera.& probantur hi caſus legibus in gl. allegat. Sed hic tertius caſus accipiendus eſt, ſi procuratori mandatum ſit cum libera,in lite, & cauſa, nam ſi ſolùm in lite,de lite poſſet procurator tranſigere, non de cauſa. quod Paulus de Caſtro nu.2. Iaſſ. num.7. obſeruarunt, quibus ipſe libenter accedo.

15 Secundò eſt accipiendus caſus hic, præterquam ſi procurator cū libera velit trāſigere ſuper re valdè pręiudiciali,hoc enim nō licere in ſpecie huius text. notarunt Carolus Molinęus in conſuet. Pariſi.tit.1.§.10. q.3. Diegus Couarruuias à Leyua in ru. de teſtamen.2.par.nu.14.ver. ex quo fit. exiſtimant enim illi ex cōmuni ſtylo notariorū clauſulam hanc, cum libera, inſtrumentis potiùs

potiùs inseri, quàm ex mandatorum consensu. Sed nos aliter iudicamus, censemus enim clausulas omnes instrumentis contentas, ex consensu, mandatoque contrahentium fuisse propositas. Quibus tu illud addes, nunquàm præsumi mandatum factum fuisse cum libera, nisi specialis de ea re concesio appareat. l. quam Tuberonis. in princip. vers. alia causa. ff. de pecul. quem text. dicit esse meliorem de iure ciuili in hoc Baldus in. c. contingit. nu. 2. de transaction. nisi mandatum ab vniuersitate aliqua vel collegio fiat, quod probatur in. l. præses. §. eo. vbi præses potest transigere nomine ciuitatis, habet igitur potestatem cum libera, aliter minimè transacturus, vt in hac lege. & eum text. expendit Baldus ibi. vers. nota duo. & perpetuò hoc esse corde tenendum existimat. l. asl. in. §. in bonæ fidei. numer. 5. de actio. Instit. Addit Corneus nume 2. quartum casum in procuratore generali, sine libera, si dominus solitus sit cócedere procuratoribus facultatem transigendi, argumento. l. vel vniuersorum. ff. de pig. act. l. procurator tutorum. ff. de procurat.

17 Sed an qui mandatum dedit ita vt procurator possit facere quicquid dominus ipse facere posset, videatur dedisse mandatum cum libera. Et videri existimat Barto. in. l. procurator cui generaliter. numer. 5. ff. de procurat. sed Bart. opinionem communiter reprobatam esse affirmat Augustinus Beroius quæstion. 5. Ego Bartoli sententiã sequi malo, motus non tam eius authoritate (licèt ea sit grauissima) quàm decisione text. in. l. creditor. §. Lucius. ff. mandat. vbi in mandato de quo agit Bart. solùm videtur exceptus dolus, tametsi alia verba quoque sint in illa. l. ex quibus concesio cum libera colligi potuerit.

18 Sed an si procurator hîc vtiliter transegerit, melioremque domini conditionem transactione fecerit, valeat transactio. Et non dubitauerim si ratam dominus habuerit transactionem antequam aduersarius resilierit transactionem conualescere: nam etsi à principio speciale mandatum ad transigendum requiratur, ratihabitio tamen & in his quæ speciale mandatum exigunt, retrotrahitur. l. quòd si tali. ff. de minor.

19 Nam & eodẽ argumento si minor contrahat, vel quemcunque actum gerat sine tutoris authoritate, si actus ille vtiliter à minore gestus sit, iure optimo valebit. l. non ideo dominus. de procurat. §. Ecclesia quoque, quæ sine certa solennitate res suas minimè alienat. c. sine exceptione. 12. quæst. 2. si vtiliter sine illa solennitate contrahat, valiturum contractum, argumento est text. elegans. in. l. cùm hi. §. eam transactionem. ff. hoc titulo. quo probatur, transigentem super futuris alimentis sine prætore rectè contrahere, si transactione illa conditionem suam fecerit meliorem. Colligit inde gloss. ibi. verb. alimentarius. propositionem, quam in Ecclesia supra firmaui: de cuius gloss. opinione ipse multa propono, am. in. l. fi. §. pro emptore.

20 Notarunt autem plærique omnes hoc in loco, casus quosdam, qui per procuratores, à quibuscumque cóstitutos sine speciali mandato explicari non possunt, qui plures sunt, quàm vt iusti interpretis diligentia enumerari queant. Sed ipse vnum hic repetendum censui, qui vsui esse potest, quoniã frequentior est, magisq; de eo solet dubitari. Sicut igitur ad transigendum, ita ad debitum alienum exigendum, requiritur speciale mandatum. l. vt ro procuratori. l. hoc iure. ff. de solut. l. 7. tit. 14. p. 5. cumque coniunctus sine mandato ad negotia coniuncta admittatur. l. sed & hæ. in princip. ff. de procurat. ad exigenda tamen debita non admittetur sine speciali mandato. l. 3. ff. solu. matrim. l. qui hominem. §. si gener. ff. de solut. l. 3. §. sed si fortè. ff. iudicat. sol. imò neque pater debita filij, sine filij speciali mandato potest exigere. l. 2. ff. vt legat. seu fideicommiss. nom. caueat. ex quo text. constat id esse accipiendum, etiam si coniunctus cautionem rati offerat. Sed neque mater filij debita exiget sine speciali

mandato. l. qui aliena. §. quanquam. ff. de negoc. gest. cui text. videtur text. alter maximè aduersari. in. l. filiæ intestato. ff. de solut. pro quarum legum difficultate explicanda gloss. in illo. §. quanquam. verbo. liberat. inquit in. l. filiæ intestato. matrem exegisse debita filij, quoniam illa originem duxerant ex contractu gesto ab ipsa matre filij nomine. hunc gloss. intellectum glo. sequitur ibi Albericus, & eum quoque repetit inter alios gloss. in. l. filiæ intestato. verb. liberatos. vbi eum sequuntur Oldradus, & eum referens Albericus, dicens eam esse veram solutionem Bartol. ibi nume. 1. dicens hanc esse veram solutionem, & notandam. & eam sequuntur Angelus & Paulus de Castro. Sed neque maritus debitum vxoris sine illius speciali mandato exiget. l. cùm maritum. de solut.

22 Procurator quoque, de cuius mandado dubitatur, etiam si cautionem præstet dominum exactionem ratam habiturum ad debita aliena exigenda, non admittitur. gloss. singularis in. l. non solùm. §. qui alieno. in gloss. debet ibi. idem dico. ff. de procurat. & glossæ illius opinionem sequuntur Guillelmus de Cugno. & eum referens Angelus num. 3. Baldus nume. 3. eam gloss. opinionem sequuntur Petrus de Bellapertica, & hunc referens Cynus in. l. 1. quæstion. 9. de procurat. C. & sequuntur eandem opinionem Raynerius de Forliuio. ibi. quem refert Alexand. nu. 12. Odofred. & Albericus num. 6. Bald. fi. quæst. Fulgos. fi. col. & testatur eam opinionem esse communem, eam sequutus Franciscus Curtius ibi num. 9. Sequitur eam Faber ibi col. 3. vers. sed an cum cautione. & fuit hæc opinio Azonis in Summa de procurat. nume. 23. quam sequitur Paulus de Castro in. l. si sine. §. cùm autem. nume. 2. ff. rem rat. hab. dicens hanc opinionem sibi placere, & veriorem esse. pro qua videtur text. in aut. de collat. §. eos autem. coll. 8. tametsi text. ille in exactore publici tributi loquatur, in quo quæstio hæc minimè dubia esse videtur.

23 Est tamen contra hanc opinionem communem tex. in. l. si sine. §. cùm autem. ff. rem rat. hab. vbi procurator, de cuius mandato dubitatur, exegit domini debitum cum sola rati cautione, quod rubrica illa suadet. quare Bartolus ibi propter eum text. ab opinione gloss. in. §. qui alieno. discedit. & eandem opinionem contra glos. tenet ipse Bartolus in §. qui alieno. quam etiam sequuntur Angelus in. l. vero procuratori. nume 1. Alexand. num. 12. Iass. col. 1. vers. quinto limita. in. l. 1. de procurat. Ancharranus, quem nemo horum citat in c. 1. nu. 7. de procurator. Inducitur præterea contra hanc opinionem gloss. text. in l. apud Iulianum. §. vtrum. ff. ad Trebelli. vbi procurator iure optimo cogit hæredem scriptum adire hæreditatem, & sibi restituere, quòd si periculum scriptus timeat, cauendum huic esse per procuratorem. quare eandem opinionem ex ea. l. contra glossam tenent ibi Ioannes de Imola & Alexander num. 4. quam sequutus quoque videtur ibi Claudius nume. 2. & testatur hanc opinionem esse communiter approbatam, eam sequutus Rodericus Xuarez in. l. post rem iudicatam. §. quia supra visum est contra quos. nume. 25. Ego verò gl. in. §. qui alieno. & veram & communem esse existimo, & eam sequor propter grauitatem huius negotij, ne aliquando via paretur, qua aliena debita sine vero domini consensu exigantur. Neque obstat text. in. §. cùm autem. quoniam ibi & si à principio de mandato non constitit, quapropter fuit necessaria cautio rati ex post facto, tamen verè constitit de mandato. quod Paulus de Castro ibi obseruauit. neque text. in §. vtrum. gloss. opinioni refragatur, quoniam ibi de verbali quadam fideicommissi restitutione agitur.

24 Constat præterea ex superioribus errasse Lodouicum de Roma. qui in. l. 3. col. 3. nu. 7. ff. sol. mat. contendit huic coniunctæ personæ licere exigere coniuncti debita, si ille

si ille minor sit, vel prodigus, vel alio quouis mentis defectu laboret. allegat Romanus text. in. l. patri pro filio, in prin. ibi. aut eius vitæ sit adolescens. ff. de mino. vbi cognatis vel affinibus pro cognato suo vel affini qui in prodigalitatis vitium ruebat, licet impetrare restitutionem in integrũ, quæ suapte natura exigit speciale mandatum. l. illud. ff. de minor. sed tex. ille Romani sententiam minimè probat. agit enim in casu admodum fauorabili illi personæ cõiunctæ, cuius vel maximè interest, vt ipsius nomine restitutio in integrum impetretur. at verò exactio debiti posset esse damnosa ipsi minori vel prodigo, quoniã fortasse qui pecuniam exigit eam dilapidabit. præterea argumẽtatur Romanus à casu singulari, qui exorbitans cum sit, non est temerè trahendus ad consequentiam. Romani igitur opinionem rectè improbarunt ibi Alexan. Alexan. nu. 4. Iass. nu. 7. Claudius. nu. 4. qui id limitat.

25 Vsq; adeò autem speciale mandatum interueniat necesse est ad exigenda debita aliena, vt si quis procuratori mandet vt rem locet vel vendat, non ex hoc videatur potestatem fecisse recipiẽdi pretij locationis vel venditionis. ex text. singulari in. l. 1. §. igitur præpositio. ibi vel si ad locandum tantùm. ff. de exercit. vbi magister nauis qui habuit potestatem ab exercitore locandæ nauis, non ex hoc censetur habere mandatum ad exigẽdas vecturas. atq; ideò eum tex. veluti singularem notarunt in hoc Roma. sing. 23. idem Roma. singul. 624. Fabianus de monte. de empt. & vendit. 3. q. princip. nu. 27. Montaluus in. l. 13. in gl. fi. tit. 10. lib. 1. for. legũ. Sed hãc opinionem falsam esse prorsus cõstat ex l. quod seruus. ff. de solut. vbi vt primum quis fecit alicui mandatum ad contrahẽdũ, videtur mãdasse vt & ex contractu gesto possit exigere solutionem. idẽ probat text. in. l. quod seruus. ff. deposit. & in. l. si cũ filio. ff. de cõpensat. in. l. si vnus. in prin. ibi. & ei solui potest. ff. de pact. quare ex illa. l. quod seruus. quã primò allegaui, colligit Bart. in. l. filiæ. nu. 2. habentem mandatum ad vendendum, censeri habere mãdatum ad recipiendum pretium venditionis. idem colligit. Bar. in illa. l. si vnus. nu. 1. versiculo vltimò nota istum tex. vbi idem sequitur Iass. nu. 12. Oroscius ibi. nu. 13. dicens à Bar. in hoc neminẽ dissentire. idem Bar. in. l. eum qui. §. qui sibi. nu. 2. ff. de verbor. obligat. Paulus de Castro in. l. quod seruus. nu. 2. ff. deposit. neq; opinioni Romani patrocinatur tex. in illo. §. igitur præpositio. quoniam ibi non fecit magistro exercitor potestatem locandi simpliciter, sed locandi tantùm, quasi expressè vecturas sibi atq; earum exactionem reseruauerit. atq; ita illum tex. verè iudicio meo interpretatur Decius in. l. 3. n. 6. de pact. sup. oportet autem procuratorem in hac exactione cauere rem esse dominum probaturum. ex text. eleganti in. l. non solùm. §. sed interdum. ff. de procurat.

26 Arbitrantur præterea multi ex hac ratione procuratorem constitutum ad exigendam pecuniam non posse virtute huius mãdati pecuniam accipere ab sponte soluentibus, cùm ad hoc non habeat mandatum speciale, sed solùm ad exigendã pecuniam, hoc est ab inuito extorquẽdam, hoc enim verbum, exigere, significat. l. fideicommissa. §. si rem. ff. de lega. 3. l. creditor intelligitur is. ff. de ver. sig. ita enim voluit Speculat. de procurat. § vt autẽ. vers. notabiliter. nu. 14. Angelus de Perusio in l. si procurator. nu. 3. ff. de procur. Ancharranus. in. c. in nostra. nu. 2. de iniur. Frãcus in. c. bona fides. nu. 1. de regu. iur. lib. 6. Fabianus de monte. de empt. & vẽdit. 3. q. n. 27. & esse hanc opinionem communem affirmat Romanus in. l. 3. nu. 8. Verũ hæc opinio scrupulosior quidem, quàm vt sustineri posset vel ante formulas sublatas: nam & verbum, exigere. vltroneam solutionem potest significare. l. verbum exactè ff. de ver. sign. l. non abstulit. de nouat. ȷ. l. inductum. ȷ. de solut. & qui mandauit vt Titius suo nomine pecunias exigat, mandasse quoque videtur, vt eas recipiat ab

sponte soluentibus, cùm via hæc longè minus dispendiosa sit ipsi mandáti argumento tex. optimi in l. si quis mihi bona. §. sed quid si mandauit. vers. at si ex testamento. ff. de acqui. hære. estq; in hanc propositionem tex. optimus in. §. is qui exequitur. vers. quod si minoris. Institut. mãdat. nã cũ in principio tex. promittat fines mãdati esse diligẽter custodiẽdos in vers. quòd si minoris. dicitur quòd si non seruatis ad vnguem finibus mandáti, res ipsa geratur vtiliori via ipsi mandáti non censeri id extra mandatum fuisse factũ. neq; huic versiculo. quod si minoris. obstat tex. in l. 3. §. qui rem. ff. de re milit. vbi qui non seruat fines mandati punitur, etiam si vtilissimè rem gesserit, quoniam constat tex. ille priuato militaris disciplinæ rigore. atq; ita illum tex. optimè interpretantur Cremẽsis sing. 152. Gometius in. §. fuerat. nu. 7. de act. Instit. Ioannes Hannibal in. l. nemo potest. nu. 50. ff. de leg. primo. Pinellus in rub. de bon. mater. 2. part. nu. 35. Posse igitur procuratorem ad exigendam pecuniam constitutum virtute huius mandati pecuniam accipere ab sponte soluentibus, tenuit Bart. in l. hoc iure. nu. 2. ff. de solut. testantur hanc opinionem esse communem Alexan. nu. 5. Socinus. nu. 6. Aretinus. colũ. 2. in prin. Iass. nu. 17. Claudius. nu. 7. in. l. 3. ff. solut. matrimo. qui omnes eam sequuntur. Communem esse præterea testantur Andræas Tyraquellus de retract. municip. §. 9. glo. 3. nu. 10. qui solùm Alexandrum citat in illa l. 3. ff. solut. mat. Rodericus Xuarez in. l. post rem. vbi eũ paulò ante allegaui nu. 11. Cagnol. in. l. bona fides. nu. 11. ff. de regu. iur. Petrus Gamar. in. l. falsus. nu. 12. de furt. C. Franciscus Niconitius allegatione. 33. nu. 27. & est verissima.

27 In casu autem contrario aliud esset statuendum. Nanq; si quis constituat procuratorem ad solutionem recipiendã, virtute huius mandati non poterit pecuniam exigere. quod Bal. eleganter notauit in. l. 2. nu. 1. vers. ex prædictis infero. ff. de iurisdi. omnium iud. quoniam fortasse qui mandatum dedit ad recipiendam pecuniam à suo debitore, noluit vt ab inuito exigeretur, vel propter gratiam personæ, vel quoniam ipse creditor soleat lites execrari. l. item si res. §. 1. ff. de alien. iud. mut. caus. fact. atq; hanc opinionem ipse libenter sequor.

28 Præterea cùm mandatum tam testibus quàm instrumentis probari possit. l. cum te. cum his quæ ibi scripsimus supra eodẽ, mandatum hoc speciale ad pecunias exigendas scriptura constare debet. neq; satis esset testibus id probare propter negotij huius grauitatem, quod Bal. eleganter notauit in. l. falsus. n. 27. de furt. C. cuius sententiam veluti elegantem sequutus est Rodericus Xuarez in illa. l. post rem iudicatam. vbi paulò ante eum citaui. nu. 28 & eam quidem sequuntur non sine maxima cõmendatione Barbatius in his quę ad Bart. adiecit in. l. non solum. §. qui alieno. nu. 4. ff. de procurat. Alexander in. l. 1. nu. 16. de procurat. C. vbi inquit ille non habere Bal. in hoc contradicentem: idem Curtius ibi. nu. 46. Franciscus Cremensis singul. 139. si procurator ad exigendũ m. Boetius qui multos allegat. decis. nu. 28. Catellianus Cota. verb. mandatũ. neq; dubito cõmunem esse hanc Bal. decisionẽ.

29 Quæ tamen vsu iudiciorum indubitatissima est, in quo non solùm mandatum ad debitorum exactionem de quo Bald. agit & qui eum sequuntur, verùm mandatum quodlibet ad lites exercendas, quod ex iuris regulis vel testibus probari potuit. gl. in. l. maritus. in gl. præscripserit. de procu. C. quã ibi sequũtur omnes, & fuit opi. Azo in summa de procur. n. 23. & voluit idẽ gloss. in c. 1. in gl. portitoribus. de procurat. quam ibi sequuntur Ioannes de Imola. n. 6. Panor. qui eã optimè sustinet n. 5. & testantur hanc opinionem esse communẽ eam sequuti. Alexan. nu. 14. Iass. nu. 7. Iacobi. nu. 9. Curtius. nu. 28. in. l. 1. de procurat. C. communem esse affirmant Ioannes de Imola in clem. 1. nu. 3. de procurat. De-

cius

cius in.l.pactum quod bona fide.num.2. de pact.sup.idem in.l.vnica.nu.16.de mandat.princip.Catellianus Cota verb. mandatum.2.id tamen vsus iudiciorum longè ablegauit, nanq; per scripturam mandatum ad lites probari oportet. quod Ioānes Andr. obseruauit ad Speculum. de procuratore.§.ratione autem formę in additione incipienti, testes. atq; eandem cōsuetudinem iudiciorum referunt Paulus de Castro.in.l.non solum.§ 1.n.6.ff.de procurat.dicēs hanc consuetudinē esse optima ratione fundatam.idem affirmat idē Paulus de Castro in.l.si procuratorem.n. 6.ff.eo.tit.de procurat.& apud hoc regiū tribunal, ridiculum videretur, si procurator vellet mandatum testibus probare.& apud nos eandem consuetudinem testatur Gregorius.in.l.21.in gloss.1. ante finē. tit.5.par.3.

30 Vltimò adde, quòd sicut speciale mādatum est necessarium ad debitorum exactionem, ita quoq; speciale mandatum requiritur, nec sufficeret mandatum cum libera ad hoc vt procurator possit prorogare diem solutioni præscriptum.l.qui Romæ.§.Callimachus.ff.de verb. oblig. quē tex.notarunt ibi omnes in hoc. atq; ita obseruari in praxi affirmat Carolus Molineus in consuetudinibus Parisiensibus. tit.de materia feudali.§.27. nu.4.

## ¶ *Summa rerum. l. De alimentis.*

1 *Super futuris alimentis in vltima voluntate relictis non licet transigere.*
2 *Sed neq; compromittere.*
3 *Quæ sit ratio huius dispositionis.*
4 *Ratio communis defenditur ab obiectione quadam.*
5 *Et an huiusmodi transactio firmetur iuramēto.*
6 *Iurans huiusmodi transactionem an possit contra eam venire, si ad extremā vergat inopiā.*
7 *Et quid si alimentarius iurasset non transigere.*
8 *Pacto nudo an possit alimentarius remittere huiusmodi alimenta.*
9 *Et quid si alimenta debeantur ex contractu, sed originem ducant ab vltima volūtate. Et quid si pœna sit adiecta transactioni. Et quid in medicinis dicendum sit.*
10 *Ex voluntate testatoris licere transigere super huiusmodi alimentis.*
11 *Super alimentis præteritis licitum esse transigere.*
12 *Fauor alimentorum futuris solùm datur alimentis.*
13 *Ei cui debentur alimenta, præterita quoq; petere potest.*
14 *Vidua cui non est dos restituta, an præterita alimenta petere possit.*

## ¶ *L. De alimentis.*

Diuiditur in duas partes. In prima ponitur vnum dictum: alterum in secunda, quæ est ibi. De futuris autem.

1 Collige primò super futuris alimentis non esse licitum transigere sine prætore. Sed neq; naturalem obligationē hinc oriri existimat Fulgos.in.l.& elegāter.in prin. nu.2.ff.de cōdict, indebit.quod de alimētis in vltima voluntate relictis duntaxat accipiendum est:nam si ex contractu debeantur, impunè transigere licebit.l.cum ij. ff. de transact. quoniam duplex iam hic fauor versatur, & alimentorum, & vltimæ voluntatis.tametsi Lance.Decius dicat diuinationis morbo hunc intellectū laborare.

2 Et sicuti transactio, ita quoq; compromissum in hac speciæ prohibetur. quod Curtius Iunior & Alciatus hic rectè obseruarunt Ferretus in.l.cum ij. n. 17. & ante omnes Alberi.ibi.nu.4.Nicola. Euerardus consilio.62.col.2.vers.nec etiam valet compromissum.

3 Sed quare hic fauor alimētis his datus est. Et respondent Iacobus Butricarius & eum referens Bal.quoniam ex his alimentis vita hominis dependeat: neq; enim citra illa vitam vnquam possis traducere.l. necare.ff.de liber agnos.& hanc rationem doctores omnes sequuti sunt.& eā agnoscit in hoc etiam Bart.in tract.aliment.nu. 33.in fine.communemq; esse affirmat noster Orosciusin illa.l.cum ij. §. eam transactionem

actionem nu. 11. qui tamen confundi eam
4 existimat ex text. ibi in fine dicente hoc habere locum etiam si homini diuiti alimenta relicta sint, quare ille aliam rationem huic dispositioni prętendit. Ego communem sequutus existimo minimè eam labefactari ex tex. illo, nanq; homo etiā ditissimus posset facultatibus labi. §. fi. de replicat. Inst. quoniam multæ sunt humanæ sortes, l. fi. de long. temp. præs. & hunc casum prospiciens lex statuit, ne vel locuples posset super futuris alimentis transigere incōsulto prætore. Neq; mouet si cōsideres pro Oroscio tristem hunc paupertatis euentum non esse spectandum. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbor. oblig. maximè quod cuiusq; mortalis facultates in dies crescere quotidieq; augescere præsumptio sit. l. si defunctus. C. arbit. tutel. l. cura. §. deficientium. ff. de mune. & honor. nāq; huic obiectioni respondeo ipse casum aduersamq; fortunam leges ipsas interdum considerasse, si id ad alicuius prouisionem nulliusq; iniuriam spectet. l. generaliter. §. si libero homini. ff. de fidei com. libert. Franciscus autem Duarenus lib. 1. quæst. anniuers. c. 44. eam huic rei rationem prætendit vt. s. defuncti voluntas obseruetur, qui alimēta legatario particulatim nonnullam pecuniæ summā prę stari voluit.

5 Sed transactio sine prætore super futuris alimentis in vltima voluntate relictis an firmetur iuramento. Et neq; iuramento firmari hanc conuentionem existimat Bart. in illa. l. cum ij. in prin. nu. 7. Fulgosi⁹ ibi. nu. 5. & ante Bart. Speculator & Ioan. Andr. tit. qui filij sint legiti. §. 1. vers. sed pone quidam. Bal. in. l. pactū dotali. fi. quęst. C. de collat. Sed melius rem hanc arbitratus est idem Bart. in. l. si quis pro eo. fi. col. nu. 17. ff. de fideiuss. existimans conuentionem hanc iuramento quidem firmari. cuius opinionem sequuntur Cumanus ibi. Iass. in prin. col. 1. Corneus. nu. 3. Decius. n. 12. Curtius Senior. nu. 5. communem esse affirmat Alciatus. nu. 12. & secūdùm hāc opinionem respondit Decius cons. 345. n. 4. & hanc pleriq; omnes probarunt in illa l. cum ij. vbi Iass. nu. 11. Oroscius in. §. & in mortis. nu. 12. ex quo etiam constat hanc esse communem opinionem. quod idē sequuti testantur Alciatus. in. c. cum contingat. nu. 192. de iureiur. Episcopus Segobiēsis. in. c. quamuis pactum. de pactis lib. 6. 2. part. §. 6. nu. 4. Gigas de pensio. quęst. 45. & eam sequuntur Iasson in. l. de his. nu. 11. ff. de transact. Hubertinus de Bonenco in authent. sacramenta puberum. n. 96. si aduer. ven. Tiraquell. allegans alios in. l. si vnquam. in prin. nu 136. C. de reuo. donat. Antonius Gomezius. 2. tomo Variar. res. c. 14. nu. 26. vers. decimo infertur. Brunus de potētia & effect. form. & solen. 32. fallēt. vers. quarto pro hac limitatione. communem esse testatur Iacobus Michael patrocinio. 28. nu. 3. quam & ipse libēter sequor. neq; enim hæc trāsactio prohibita est quoniam sit contra bonos mores, sed propter vtilitatem popularium. Sed neq; cōtrarius hac in re Bartolus mihi vnquā visus fuit; nam in. l. cum ij. existimat iuramento non firmari transactionem. quę opinio ex iuris ciuilis regulis vera quidem esse videtur, sed in. l. si quis pro eo. Bartolus iure canonico inquit firmari hanc conuentionem. argumento tex. in. c. quamuis pactum. de pact. lib. 6.

6 Limitabis tu modò hanc communem propositionem vt nō procedat si postea hic qui renunciauit ad extremam vergat inopiam, quo casu ne fame ille depereat, poterit aduersus transactionē venire, quia si casus hic omissus in renuntiatione fuerit. argumēto text. in. l. sed & si quis. §. quęsitum. ff. si quis caut. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contra. empt. autores huius limitationis sunt Alciatus & Episcopus Segobiensis, quos iam allegaui. Existimo ego præterea etiam si huic extremæ necessitati derogare quoq; voluerit alimentarius, adhuc fidem esse infringendam, quasi nō possit hic mortem etiam volens oppetere. l. non tantum. ff. de appellat.

Secun-

Secundò limitabis opinionem cómunem vt non procedat, si alimentarius iurasset priùs super huiusmodi alimentis se minimè transacturum, nam si postea trãsigat & iuret, non valebit transactio, quoniam prius iuramentum adiuuat ius commune. argumento text. generalis. in. c. intellecto. de iureiur. atq; ita in specie limitationem hanc proposuit Fernandus Menchaca de succes. creat. §. 18. nu. 169.

8 Sed pacto nudo an possit alimentarius remittere hæredi alimẽta. Quod videtur; transactionem enim solùm prohibuit lex inconsulto prætore fieri, & ideò transactionem prohibuit lex, quoniam faciliores sunt homines in transactiones vbi aliquid recipiunt, quàm in pacta liberalia. l. sed si ego. ff. ad Velleia. l. fi. C. de prædi. decuri. lib. 10. quare hanc opinionem sequũtur Iacobus Butricarius, & hunc referens Alberi. in. l. cum ij. in prin. nu. 2. & in hanc opinionem inclinat Iass. ibi. nu. 10. Alexã. cons. 11. nu. 16. vol. 2. Lancellotus Decius in l. siue apud acta. col. 2. in prin. ξ. eo. Verior tamen opinio est prohibitionem hãc & pactum gratuitum comprehendere ne circumueniatur oratio. atq; ita tenuit gl. in illa. l. cum ij. in gl. alimentorum. quam ibi antiquiores sequuti fuisse videntur. & esse communiter approbatam testantur Fulgo. nu. 4. Iass. nu. 10. & eã sequitur Ferretus in fine. Iacobinus. nu. 13.

9 Ampliabis tex. hunc vt procedat etiã si alimenta debeantur ex contractu, si ex testamento ortum habuerint. finge enim testatorem iussisse vt Titio hæres venderet alimenta centum nummis, an Titius hic possit super illis alimentis transigere: nam si causam proximam immediatãq; respicias, videntur alimenta hæc ex contractu venditionis deberi inter Titium legatarium & hæredem celebratum, & tamen quoniam ex testamento defuncti alimenta hæc originem ducunt, verius receptiusq; est (quibusdam licèt reclamantibus) transactionem non esse admittendã. ita enim determinarunt Guillelmus de Cugno et qui hunc referunt Alber. & Bal. in illa. l. cum ij. §. planè. Iacobinus in prin. l. illius nu. 10. quoniam rem hanc illi arbitrati sunt ac si in testamento ipso alimenta huiusmodi relicta sint. argumento tex. in. l. si id quod ex Pamphila. in prin. ff. de leg. 2. l. fundũ in. ff. ad. l. Fal. l. facta. §. 1. ff. ad Trebell. l. 1. §. si quis sub conditione. ff. vt legat. seu. fideicom. nomi. caueat. Secundò ampliabis. l. hãc, vt neq; pœna adiecta huiusmodi trãsactioni debeatur. ita enim voluit Bart. in illa. l. cum ij. in prin. nu. 7. ff. de transact. & idem sequũtur Fulg. & Iass. nu. 3. in. l. qui fidem. ff. eod. quę opinio cõfirmari quam optimè potest ex gl. eleganti. in. l. si patronus. verb. Fauiana. ff. si quid in frau. pat. ad quam multa notaui in. l. 2. de rescind. ven. nu. 74. videturq; probari ex. l. 56. tit. 5. part. 5. vers. e como quier. Tertiò ampliabis. l. hãc vt habeat locum etiã in medicinis futuris relictis in vltima voluntate, quoniam hę quoq; continentur alimentorũ appellationẽ. l. cætera quoq;. 44. ff. de ver. signif. ex quo textu ita colligit Bart. in. l. legatis. nu. 2. ff. de aliment. & cib. leg. idem Bar. in tract. de aliment. nu. 6. Dynus, Ang. & Imola. in. l. si cum dotem. §. sin autem in sequissimo. ff. soluto mat. Alex. ibi. nu. 2. & testatur esse communem opinionem Decius in pręs. nu. 3. Iass. & Oroscius in. l. cum ij. §. qui transigit. licèt appellatione cibariorum medicinæ non comprehendantur. vt in illo. §. sin autem. & est optimus tex. in. l. in rebus. §. possunt. ff. commodat. licèt hęc differentia videatur confundi ex. l. sicut impendia. ff. de. vsuf. licèt eam sequatur Rolan. cons. 22. num. 3.

10 Limitabis tu modò tex. hunc vt minimè procedat, si testator ipse permittat alimẽtario vt possit in hac specie transigere, nam hoc casu licèt aliqui dubitauerint, nõ erit necessaria prętoris authoritas. ita enim determinarunt Guillel. de Cug. & hunc referens Albericus in illa. l. cum ij. §. vult igitur oratio. nu. 6. Baldus. in. §. planè. eiusdẽ l. Iacobinus in prin. legis. nu. 14. Tiraquellus

lus post. ll. connubia. gloss. 6. nu. 191. nam cùm testator potuisset alimenta non legare, multò magis illi licebit vt super illis in consulto prætore transigatur. Potest præterea testator remittere decreti necessitatem in alienatione prædij minoris. l. 2. & fi. quand. decret. opus nō est. l. fi. ff. de reb. eorum. nam & illud potest iubere testator, ne vel cum prætore alimentarius possit transigere, quia fortasis cognouit alimentarium non satis industrium esse. argumento text. in. l. Titio centum. in prin. 2. respon. ff. de con. & demonst. neq; est nuda prohibitio hæc alienationis, vestiri enim videtur fauore ipso alimentorum. quare opinio hæc mihi placet, quę Alberici fuit post Guillel. ibi. Iacobi. in. §. eam transactionem. nu. 7.

11 Secundò collige ex text. super alimentis præteritis etiam si ex vltima voluntate debeantur permissam esse transactionem, quoniam ex illis vita hominis non dependet. Simile est in decimis, quæ & ipsæ alimenta sunt ministrorum ecclesię. c. de decimis. 16. q. 1. namq; super illis futuris in cōsulto prælato non transigitur. c. statuimus. de transact. valet tamen transactio super decimis præteritis. gl. ordinaria in. c. vt super. in. gl. 1. de rebus eccle. non alien. quā ibi sequuntur Ancharranus. nu. 1. Imola. nu. 4. & vterq; eorum (vt sunt legum sciētissimi) statim gl. opinionem confirmant authoritate legis nostræ, quam ibi etiam sequitur Panor. n. 7. Rebuffus de dec. q. 13. n. 22. & cōmunē esse testatur Curtius Iunior. nu. 1. in. l. pręter. glossam allegans.

12 Tertiò collige ex textu fauorem qui alimentis iure datus est ad futura solùm alimenta, non ad præterita pertinere. hanc opinionem dicitur tenere Bar. in. l. mella. nu. 4 ff. de aliment. & cib legat. qui bene lectus hoc non dicit. quare quod in causa alimentorum diebus feriatis procedatur. l. 2. ff. de ferijs. ad alimenta futura solū pertinet. Bar. in præs. 2. lectio. Iass. n. 5. Decius. n. 10. Curti⁹ Senior. n. 13. Alciatus. n. 19. Albericus in. l. cū ij. in prin. Iass. & Orosci⁹ in. §. eā transactionem. Albericus in. l. si quis à liberis. in prin. n. 21. ff. de liber. agnos. Henricus in. c. fi. de transact. Iass. in. l. 1. §. 1. nu. 7. ff. de feri. cumq; in causa alimentorū summariè sit procedendum. vt in illa. l. si quis à liberis. §. si vel parens ibi. summatim id solum in causa futurorum alimentorum recipiendum est. Curtius Senior in pręs. nu 1. Albericus quem iam allegaui, idemq; notarunt de appellatione fauore alimentorum non recipienda. l. fi. ff. de appell. recip. nam in futuris solùm locum habet. ita enim Iass. Decius & Alciat. notarunt. communemq; esse opinionem hanc affirmat Alberi. eam sequutus in. l. si iudex nutriri. nu. 4. ff. de ijs qui sunt sui vel alien. iur. idq; Ioannes Andr. prænotauerat ad Specul. de appe. §. in quibus, nu. 11. & idem in cæteris causis statuendum est.

13 Quartò collige eum cui debentur ab aliquo alimenta, præterita etiam petere posse addit Claudius. n. 2. ex Romano. Legāte testatore alicui alimenta si indigeat, præterita quoq; hunc alimentarium petere posse, si probet se indiguisse. Sed tex. hic solùm est accipiendus in alimentis debitis iure actionis: nam quæ iudicis offi. debentur, futura solùm peti possunt, qualia sunt illa quæ præstat pater filio, libertus egenti patrono. ita enim hoc declarat Bar. in. l. libertis. § 1. nu. 4. ff. de aliment. & cibari. legat. quem sequuntur in præs. Alexan. paulò post principium. Iass. nu. 6. Decius. num. 5. Curtius Senior. nu. 14. Alciatus. n. 21. nisi filius mutuas pecunias accepisset ad se exhibēdum, nā teneretur pater hoc ęs alienum dissoluere. Bart. vbi sup. ex tex. in. l. fi ff. de in rem vers.

14 Quare errasse videtur Baldum in præsenti affirmantem posse viduam, quam tenentur hæredes mariti alere intra annū datum illis ad dotem restituendum. l. vnica. §. exactio. cum glos. restituendis. de rei vxor. act. petere ab illis alimenta præterita: nam cùm illa non debeātur iure actionis sed offi. iudicis, præterita illa petere nō potest. & ita Bal. opinionem arguunt omnes

nes quos sup. citaui. Sed vno casu sustinet doctrinā Bal. si mulier hæredes mariti interpellasset vt sibi alimenta exhiberent, ac deinde in sumptus alimentorum ęs alienum conflasset. quæ declaratio Pauli de Castro est, qui Bald. non allegat in l. diuortio. in prin. nu. 6. ff. solut. matri. & Pauli opinionem sequuntur Alexan. in præs. Iacobi. nu. 5. Antonius Capitius decis. 24. n. 9. Ioannes de Neuizanis allegās alios cōs. 74. num. 3. & mihi placet.

Sed an super alimentis futuris agi possit gl. quærit in præsenti, & ego explicabo in. l. 1. C. de fideicommiss.

## *Summa rerum. L. Si super possessione.*

1 *Declaratur text. in verbo. possessione. & n. 2. Fabrum male. l. hanc intellexisse.*
3 *Verbum, cedere, rebus etiam corporalibus adaptari.*
4 *Valet transactio si ex ea ad transigentem aliquid possit peruenire.*
5 *Transactio an sub conditione casuali vel mixta fieri possit.*
6 *Licere arbitratori certos modos partibus imponere.*
7 *Cum sunt apposita dies & pœna non admitti mora purgationem etiam ex parte rei.*
8 *Timens vim pati in re quam possidet, potest iudicis præsidium inuocare.*
9 *Idemq; esse si rem non possideat sed detentet.*
10 *In quo & si libello opus non sit, requiritur qualis qualis informatio de possessione.*
11 *Quæ cautio multo magis pro personis implorabitur, etiam si eam petens cauere ipse non velit.*
12 *Neq; vllo tempore ius eam petendi deperibit.*
13 *Diebus quoq; feriatis illa à iudice petetur.*
14 *Et familia quoq; hominum armatorum si visum iudici erit, dabitur.*
15 *Tenetur quoq; is qui hanc cautionē præstat pro familiaribus suis repromittere.*
16 *Et dabitur quoq; familiæ eius qui se offensum iri timet.*
17 *Et habet locum cautio hæc, etiam si qui eam petit, dedit causam timori.*
18 *Tutor esse non tenetur inimicus patris pupilli & si causam præbuerit inimicitiæ.*
19 *Testis inimicus non admittitur, etiam si pars dederit causam inimicitiæ. & idem est in iudice.*
20 *Reuocatur legatum propter inimicitiā cui ipse testator causam dedit.*
21 *Declaratur tex. in. l. si mulier. ff. quod me. caus.*
22 *Sed cautio hæc an fiet cum fideiussore vel pignore, vel an sufficiet nuda.*
23 *Cum cautio interponitur pro securitate personæ, cum pignore fit vel fideiussore.*
24 *Cautio prætoria semper intelligitur cum pignore vel fideiussore.*
25 *Iuramētum quoq; huic promissioni accessurum.*
26 *Sed an petens huiusmodi cautionem teneatur fidem facere timoris, vel satis sit eum proprio iuramento affirmare.*
27 *Cautio hæc à iudice præcepta quanto tempore duret.*
28 *Cautionem hanc non circumscribi loco eam præcipientis.*
29 *Sed superfluam videri cū qui alterum offenderit legitimè sit puniendus.*
30 *Interposita hac cautione actio iniuriæ ad hæredes transit.*
31 *Et qui eam violauerit pœnam promissam luet accusatus.*
32 *Leges quoq; ipsas cautionem personis quibusdā elargiri.*
33 *Item principes & supremos horum in magistratus.*
34 *Possessio dimissa ex causa transactionis non facit dominum possessorem.*
35 *Iudex nisi interpellatus non impartitur officium suum.*
36 *Gl. omnes declarantur.*

## ¶ L. Si super possessione.

BAL. inquit pulchram esse legē hanc, quę in tres particulas diuiditur. In prima ponitur dictum imperatoris cum decisione. In 2. remedium quoddam ab ipso imperatore prospicitur. In tertia aliud remedium ponitur. Secunda est ibi, cuius rei gratia. Tertia ibi. cùm etiam in text.
1 ibi possessione. idest, re possessa. hoc est fundo domo vel alia re. Albericus. & ita accipitur etiam in. l. possessiones. infrà de probat. l. interdum. ff. de verbo. signific. & in alijs locis. Quare errasse videtur Ioannes Faber in intellectu huius responsi in. l. incerti iuris. finalibus verbis. de interdict. qui cum remedio aliquo possessorio in

hac. l. agi existimaret, respondit facta trans-actione super causa possessionis non pos se iam agi obstante transactione super proprietate. Sed hæc verba Gordiani aliò spectant, vt vides.

3 In tex. ibi. possessionem cederes. collige, quòd licèt verbum, cederes, pertineat ad res incorporales, quoniam in incorporalibus operatur cessio quod traditio in corporalibus. gloss. ordinaria in. l. fin. in gloss. suo nomine. quand. fis. vel priuat. Paulus de Castro. Aretinus Iass. numero. 5. Segura numero. 37. in. l. 1. §. si vir vxori. ff. de acqui. possess. è quibus Iass. inquit gloss. illam esse notabilem. idē Iass. in. l. si sic legatum. §. si quis ita. numer. 18. ff. de legat. primo. pro qua est text. in. l. qui absenti. §. 1. ff. de acquirend. possess. hîc tamen adaptatur rebus etiam corporalibus Et idem probat tex. in. l. 1. §. per procuratorem. ff. de acqui. poss.

4 Secundò collige ex text. valere transactionem, si ex ea aliquid ad transigentem potuit peruenire. Sed videtur transactionem non valere, quoniam in ea aliquid dari promitti ve semper oportet. l. transactio. infrà eodem. l. suus. de repud. hære. infrà. Huic difficultati respondet Odofredus in præs. dicens pactum hîc non transactionem fuisse celebratum. sed melius gloss. 2. dicens satis esse dari aliquid potuisse, licèt reuera datum non sit. & idē sequuntur Barto. 1. opposit. Bald. Paulus & recentiores, & cæteri sequuntur teste Alciato numero. 4. quoniam verba actū importantia in potentia solent compleri. l. Labeo. ff. de statu. liber. Cui simile & illud est, quòd cùm primum testamentū rumpatur per secundum, non est necesse ex secundo testamento hæreditatem aditam fuisse, sed adiri potuisse. §. posteriore. Inst. quib mod. testam. infirment. cum alijs.

5 Tertiò collige ex text. ibi. vt si intra diem certum. transactionem non solùm purè, sed & sub conditione fieri posse. idē probat text. in. l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact. quod transactioni cum cæteris contractibus commune est. §. omnis. de verbor. obligat. §. emptio. de emptio. & vendit. cumq; hæredum institutione. §. hæres & purè. Institut. de hære. instituen. sed hic potestatiua conditio erat. Sed an sub casuali vel mixta transactio possit celebrari. Et Iason numero. 2. non nisi sub potestatiua transactionem explicari posse existimat, non ausus vel transuersum (quod aiunt) vnguem ab exemplo nostræ legis discedere. Sed melius Bald. qui in. l. 3. de repudi. hær. infrà numero. 9. existimat etiam sub casuali conditione transactionem cōcipi posse, qualis illa est, si nauis ex Asia venerit, & tametsi Curtius Senior numer. 2. dicat non posse ferre se hanc opinionem, eam sequuntur Decius, Curtius Iunior, Alciatus, Claudius numero. 4. & cæteri. nam conditio hîc habetur loco dationis, sicuti in stipulationibus habetur loco causæ. l. à Titio. ff. de verbor. obligat. & in vltimis voluntatibus vestit prohibitionem nudę alienationis. l. 4. §. idem Iulianus. ff. de conditio. institut. Præterea omnis contractus faciliùs admittit casualem conditionem, quàm eam quæ ex contrahentis voluntate pendet. l. in vendentis. de contrahend. emptio. j. l. sub hac. ff. de actio. & obligat.

6 Quare notarunt omnes hic arguentes de transactione ad compromissum licere arbitratori imponere suo laudo certas conditiones ac modos, dummodo non multum id abhorreat à mādati sui forma. quod Bartol. primus omnium dicitur annotasse in. l. cum aquiliana. numero. 4. ff. de transact. quod Bald. Fulgo. Alexan. Ias. Riminal. vterq; Curtius Alciatus hic & referunt & sequuntur.

7 Quartò collige ex text. ibi. vel si eam inferre quantitatem non curasset vlterius quæstionem non patereris. cum sunt apposita in contractu dies & pœna, non admitti morę purgationem etiam ex parte rei, nam in actore id probant iura vulgaria

ria in l. traiectitiæ. §. de illo. ff. de act. & obli gat. l. Thais. §. si intra. ff. de fideicom. libert. l. magnam. C. de cont. & commit. stipula. atq; ita dicit se pluries text. hunc allegasse Paulus de Castro. numero. 3. Sed illud videtur vel maximè huic propositioni refragari, quòd regula illa locum nó habet cùm agitur de veteri actione conseruanda, quo casu etiam si sit adiecta dies & pœna, admittitur moræ purgatio saltem intra paucos dies. l. si ita quis. §. Seia cauit. ff. de verbor. obligat. vbi ita ex illo textu colligunt gloss. Bart. & cæteri. & esse communem opinionem testantur ibi Aretinus. colum. 3. versic. aduerte etiam Iasson. nu. 26. & ita ex eodem tex. notauit Barto. in. l. si insulam. 9. quæst. numero. 24. ff. de verbo. obligat. Alexan. ibi numero. 50. Iass. numero. 37. Ripa. numero. 103. Bartoli doctrinam sequuti. Sed respondet Paulus de Castro in præsenti, quòd quando est vel dies tantùm vel pœna tantùm, tunc pro veteri actione conseruanda rectè admitti moræ purgationem, secus si vtrumq; promissioni accesserit. ita intelligens. l. hanc. Sed hic Pauli intellectus licèt eum probauerit Ripa in illa. l. si insulam. videtur esse contra tex. in illo. §. Seia cauit. quare secundo loco potest text. hic intelligi iuxta Angeli sententiam in illo. §. Seia cauit. colum. 2. versic. sequitur in litera. existimantis ita demum admitti moræ purgationem si aliquid solutum factum ve fuerit, quare cùm nil hic Agripino frater vxoris soluisset, non admittitur ille ad moræ purgationem. Sed Ange. ipse suæ opinioni parum fidens, ab ea libenter discedit. Vnde tertius intellectus est Curtij Iunioris ad hanc. l. quem illæ refert ex Aretino dicentis non negare text. hunc admitti moræ purgationem, quam ipse Curtius Agripino exi stimat concedēdam. Quartus. l. huius intellectus est, quòd hic actus fuit celebratus sub conditione, quæ cùm sit ad vnguem explenda, excludit moræ purgationem. ita text. hunc interpretantur in præs. Bald in fine. Alex and. columna. 1. Iass. numero. 4. Alciatus & cæteri recentiores, estque communis intellectus.

8 Quintò collige ex tex. ibi. vim fieri prohibebit. quòd qui timet vim pati in sua possessione, potest à iudice implorare vt sibi idoneè consulatur ne vim illam patiatur. & ad hoc inquit Albericus numero. 1. text. hunc sæpè allegari. idem probant text. in l. si seruus. infrà. quod cum eo. l. fin. in princ. ff. quod met. caus. l. si pater. C. qui bon. ced. poss. l. fin. ff. de offic. procurat. Cæsar. l. fundi. ff. de except. quē in hoc notauit Roman. consilio. 244. numero. 1.

9 Tu adde idem esse si quis non possideat rem, sed illam detineat, nam & pro tuenda detentatione iudex interpellatus præstabit officium suum. l. 1. §. necessario. ff. si mulier vent. nom. Bald. in. l. fi. numero. 3. C. de edict. diui. Adri. toll. Ias. & recent. in præsent. pro qua sententia est pulcher text. in. l. Aquilius. iuncta glo. fin. ff. de donat. quam hic Curtius Iunior retulit numero. 7. & esse communiter approbatam Senior affirmat. nu. 8.

10 In quo obseruauit Curtius hìc in his quæ ad Paulum de Castro adiecit, quòd & si libello opus in hac parte non sit, oportere tamen quali quali informatione iudici de possessione constare.

11 Quæ cautio cùm pro rerum defensione admissa sit, admittetur multò magis pro defensione personæ, si iustus timor sit offendi eam posse. l. illicitus. §. ne potentiores. ff. de offic. præsid. l. denuntiamus. C. de his qui ad ecclesi confug. ex quibus Bartol. post antiquiores argumentum hoc rectè desumpsit. idem Bart. in. l. 1. C. in quib. caus. colo. censit. libro. 11. & in. l. capitalium. §. ad statuas. ff. de pœn. & in. l. sanctum. ff. de rer. diuisi. idem Barto. in. l. qui bona. §. qui damni. ff. de damn. infect. Panormit. numero. 2. Felin. latissimè numero. 10. in rubr. de tregua & pa. & esse hanc propositionem communem testantur Albericus. numero. 24. Alexander ad Barto. numero. 24. in. l. 2. in princ. ff. solut.

mat. Præstabitur quoque hæc cautio etiã si is qui eã petit, cauere ipse nolit, neque securitatem repromittere, si tamen vanus timor allegetur. argumento text. in l. hæc autem. in princip. ff. si cui plusquã per l. fal. ex quo text. ita determinat Bart. in l. qui bona. §. si quis quia. num. 1. ff. de damn infect.

12 Sed neque vllo tempore facultati petendi hanc cautionem præscribi potest, cùm timor hic habeat tractatum successiuum. ita enim scripsit non leui fundamento Baldus de præs. 4. part. princip. quæst. 30. numero. 3.

13 Diebus quoque feriatis iudices in hac causa adiri possunt, teneanturque hanc indemnitatis cautionem exigere. quod Alexan. eleganter notauit consilio. 130. colũ. 2. numero. 3. volum. 4. periculum enim hic moræ inesse posset. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui oper. nunt. qua ratio ne ipse hac in causa existimo iudicem nõ oportere appellationi deferre. ex l. fi. ff. de appell. recipi.

14 Potest etiam is qui offendi timet, à iudice impetrare vt sibi ministret familiam satellitum, si tanta aduersarij potentia sit, vt illa opus sit ad ipsius defensionem. l. fin. de erogat. milit. anno. libr. 12. vbi gloss. verbo, agnoscere, hóc interpretatur, dum modo ab hoc, quem satellites comitantur, familia alatur. & gloss. illam sequuntur omnes ibi. & præterea Iass. in præs. numero. 6. Barto. in. l. sanctum. ff. de rer. diuis. Bald. in. l. generaliter. §. sed his de præsentibus. in verbo. expensis. de reb. credit. Angel. in. §. fin. numero. 11. in fine. de actio. Inst. dicens gloss. illam singula. Iass. in l. prætor ait. §. item etiam. numero. 11. ff. de eden. idem in. l. si victum. numer. 2. ff. de re iudicat. Cepola in. l. qui neq; §. solutum. numero. 2. ff. de verbo. significa. Gerardus de Petra sancta. singul. 78. Guido Papę decisio. 211. numero. 2. Aufrerius decisio. Thol. 100. Antonius Corsetus verb. expensa. 3. Villadiegus de hæreprauit. quæst. 11. Quinimo affirmat Alciatus in præs. numero. 23. vidisse se hoc familiæ præsidium præstari impensis eius, quem timor est ne aduersarium offendat, ne audacia iustè timentibus damnosa sit: quod si egens is sit qui damnum timet, non dubitauerim familiæ præsidium illi esse præstandum impensis eius, quem timet, si is causam timori dedisset: nam & debitor pauper incarceratus impensis creditoris est in carcere subleuãdus. quod ex gloss. in illa. l. fin. pleriq; deduxerunt. & in primis Odofredus ibi dicens eam bene seruari Faber in. §. fin. de actio. numero. 5. & testatur esse communiter approbatam allegans multos dominus Bernardinus Sandoualius in opusculo pauperum incarceratorum. capit. 10. columna secundá.

15 Tenetur autem is qui hanc indemnitatis cautionem promittit, pro familiaribus quoque suis, & his, quos doctores nostri complices vocant, repromittere. argumento text. in. l. qui insulam. §. fin. ff. locat. vbi qui incorruptas ædes reddere promisit, non solùm facto suo, sed domesticorum quoque vim factam præstare tenetur atque ita ex illo text. tenuit Guillelmus de Cugno. in. §. ne potentiores. Bart. ibi numero. 5. Oroscius ibi. numero. 12. & in hoc Bart. passim sequuntur doctores. quod idem sequutus affirmat Parisius. consil. 168. numero. 5. volumi. 4. idemque visus est tenere Innocentius in capit. ad apostolicæ. de re iudic. libro. 6. in verbo. adhęrentes. & hunc referens Bald. in l. 1. columna. 2. versic. sexto operatur. C. de episcop. & cleric. Felin. in rubrica de treg. & pa. versiculo. quinta declaratio. Franciscus Ripa. in rubrica. ff. de damn. infect. numero 16. qui rectè hoc limitat, vt solũ procedat, vbi quis familiares suos potest prohibere ne aliquem offendant.

16 Cõtra is qui hanc indemnitatis cautionem repromittit, amicis quoque eius, qui eam implorat, cauere tenebitur. argumento text. in. l. cum precario. ff. de preca. in. l. 2. & in. l. nõ solum. ff. de vsu & habit. atq;

ita

ita tenet Bartol. in illo. §. ne potentiores numero. 5. Oroscius ibi numero. 11. sed & cautio hæc simpliciter præstita alicui, familiæ quoq; eius impensa videtur quod Ange. rectè obseruauit in. l. Papinianus. §. si quis mortis. numero. 3. in fine. ff. de in offic. testamen. namq; offendens consanguineum eius cui repromisit securitatē offendisse videtur argumento text. optimi in. c. sciant cuncti. de elect. libro. 6. & in capit. quicumque. de sentent. excommuni. libro. 6. quæ iura optimè notarunt Roman. in rubrica. ff. de arbit. numero. 56. Socinus numero. 8. Iasson. numero. 5. in. l. 1. in ius vocat. vt ea. Socinus in. l. 1. numero. 3. de his quæ poe. nom. Iasso in. l. de pupillo. §. si quis. numero. 12. de no. oper.

17 Sed non leuis quęstio fuit, an is quoque qui causam dedit inimicitiæ petere possit hanc cautionē. Et hoc casu videtur cautionis ęquitatē cessare. arg. tex. elegantis. in. l. si mulier. in prin. ff. quod met. caus. ibi, cessat edictū quia hūc sibi metum ipsa infert. vbi mulieri non licet metum allegare, cuius ipsa causa fuit. atque ita tenent hanc opinionem Angel. de Perusio in. l. qui bona. §. cæterum. numero. 2. ff. de dān. infect. Paulus & Rom. in. §. si quis iuxta. eiusdem. l. Sed verius est in hac specie etiam præstandam esse cautionem, quoniam generalis est dispositio. text. in. §. ne potentiores. quare ad hunc etiam casum videtur pertinere. l. in fraudem. §. si. ff. de test. milit. Præterea ad euitandum grauamen iniustum potest quis allegare metum, cui ipse causam dedit. l. nec timorem. §. 1. ff. quod me. caus. Tertio loco huic sententiæ patrocinatur text. in capit. de benedicto. 32. quæst. 1. vbi maritus vxori adulteræ præstat hanc cautionem, cùm tamen illa iustissimam causam inimicitiæ atque doloris marito facto deterrimo obtulerit. l. Gracchus. infrà, de adult. atque ita hanc opinionem ex hoc text. tenet Panormit. in capit. 1. numero. 8. vt lite non contest. idem Panormit. in capit. literas. numero. 23. de restitut. spoliat. & fuit hæc sententia Bart. in illo. §. si quis iuxta. vbi idem sequūtur Imola & Alexand. Felin. in illa rubrica de treg. & pa. colum. penul. versic. octaua declaratio. Iass. in præs. numero. 6. Vitalis de Campan. in clausula. nil nouari se curitate pendente. numero. 18. Ripa. in rubrica. ff. de damn. infect. dicens hanc esse veriorem opinionem numero. 21. Oroscius in illo. §. ne potentiores. numero. 14. Lopius in repet. rubric. de donat. inter virum & vxorem. §. 77. numero. 29. in fine. communem esse opinionem hanc testatur Franciscus Ripa eam sequutus in ca. 1. numero. 14. de iudi. colum. 2. quæ apud antiquos semper fuit in controuersia. quod ex Ioanne Andreæ constat ad Speculum titul. de pignor. §. sequitur. versic. quid si timeo. qui & communem opinionem probasse videtur.

18 Quæ & illo fundamēto vallatur, quòd cùm propter inimicitias cum patre pupilli gestas, tutor datus iure se excusare possit. §. idem propter inimicitias. Instit. de excus. tut. id verum est vndecumque inimicitia illa prouenerit, etiam si is qui se excusare contendit, ansam occasionemq; odio prębuerit. ita enim voluit glos. notabilis in. l. athletę. §. dat remißionem. in gl. facta. ff. de excus. tut. vbi eam notat in

19 hoc Bald. Atque eadem demum ratione cùm in ferendis testimonijs atque à iudicibus eorum authoritate pensanda inimicitię odijque ratio habenda sit, suspecta quippe est inimicorum fides. l. 3. in princ. ff. de testib. l. 1. §. quæstionum. ff. de quęst. aut. de testi. §. si vero quis dicat. coll. 7. id quidem verum est, etiam si is, contra quē testis producitur, causam prębuerit dissidio atq; inimicitię. ita enim voluit eleganter Antonius de Butrio in cap. veniens. 2. numero. 5. argumento text. ibi de sponsa. Alexander consi. 99. numero. 3. vol. 1. Iass. in. l. hereditas. numero. 4. infrà. de ijs quib.

20 vt indig. Frater quoque impunè à fratre exhæredabitur propter causas enumeratas in authent. de nup. §. ingratitudinem. coll. 4. siue culpa ꝓcesserit ex facto ipsius

ex heredati, siue testatoris. quod Carol. Molin. notauit consil. 45. numer. 8. nam & legatum censetur reuocatum à testatore propter superuenientem inimicitiã inter testatorem & ipsum legatarium. etiam si testator eam excitauerit. l. 4. ff. de adimé. lega. ibi. & pœnituit testatorem prioris offensæ. quem text. optimè induxit in hanc sententiam Peralta in. l. legatum. numero 3. ff. de lega. 2. idemq; videtur probare tex. in. l. ex parte. ff. eod. titul. ibi, eum testator grauissimis inimicitijs persequutus. vt malè contrarium tradiderit Barto. in. l. cum tabulis. §. quoniam. nume. 2. ff. de ijs quib. vt indign. Iudex quoque vt suspectus iure optimo recusabitur, etiam si is qui eum recusat veluti inimicum, causam dederit inimicitiæ. ita enim voluit gloss. in. l. athletas. verb. facta. ff. de excus. tut. cuius opinionem tenet Innocentius in capit. cum ita. de re iudic. testantur hanc opinionem esse communem eam sequuti Ripa. in capit. 1. numero. 14. de iudi. Episcopus Segobiensis. de sponsa. 2. part. capit. 3. §. 5. numero. 7. qui alios allegant, modò ne præ studio recusator hic inimicitiam affectauerit, quo iudicem recusaret. argumento text. vulgat in. l. tria onera. ff. de excus. tut. cuius rei exemplum effingit Barto. in. l. 1. §. cum quis. numero. 1. ff. de quæst. dicens nõ esse repellendum testem; cui pars maximã iniuriam intulit ne testimonium ferret. & idem sequuntur Panormit. in cap. meminimus. de accus. Felin. in cap. fin. numero. 4. de testam.

21 Neque superiori quam assero sententiæ obstat tex. in. l. si mulier. quoniam metus non excusat ibi mulierem quominus mulier illa ingrata erga patronum ingratitudinis pœnas luat, quas iustissimè commeruerat: hic autem allegatur metus ad euitandum iustum grauamen.

22 Sed cautio hæc. an nuda sufficiat, an verò cum pignore vel fideiussore sit præstanda. Et Bar. in illo. §. ne potentiores. numero. 4. quæstionem hanc proponens respõdet, videri sub fideiussore esse cauẽdum, quia nullus dubitabit satiorẽ hinc securitatem esse, si cum fideiussoribus præstetur. l. 1. ff. qui sat. da. cogant. Rursus videtur (Bartol. inquit) nullam hic pignoris vel fideiussoris obligationem dari, cùm leges simpliciter caueri iubeant, de nuda igitur cautione hoc esse accipiendum. l. sancimus. C. de verbor. significa. Quare Bartol. ipse ex sententia Guillelmi de Cugno rem hanc ita distinguit, vt si locuples ille sit à quo cautio petitur possidésque immobilia, non esse ab hoc pignus vel fideiussorem exigendum. argumento text. in. l. sciendum. ff. qui sat. dat. cogant. Si autem inops ille sit, sub fideiussore vel pignore repromittet Albericus autem in illo. §. ne potentiores. numero. 7. arbitrio iudicantis hoc committit, qui ex causæ personarumque qualitate æstimabit quomodo hic cauendum sit. & idem Oroscius ibi. qui Albericum non meminit. nomero. 7. Sed semper hãc cautionem cum pignore vel fideiussore præstandam non leuia argumenta sunt. text. in cap. literas ibi, sufficienti securitate promissa. & in cap. ex transmissa ibi. sufficienti cautione recepta. de resti. spoliat. Quoties enim verbum, cautio, profertur cum aliqua qualitate, fideiussores exigit aut pignora. l. si mandato Titij. §. si ff. mãda. l. ergo. versic. addici. ff. de fideicommiss. libert. l. si debitori. ff. de iu. glo. in. c. ad nostram. de iurei. alia in cap. fin. in glos. Idoneè. de vsu. libro. 6.

23 Præterea cùm cautio interponitur propter personæ suspicioné, semper esse debet cũ pignore vel fideiussore. l. si fideiussor. §. fi. ff. qui sat. dar. cogãt. ex quo ita colligit glo. r. in. l. penul. in gl. penul. ff. de peti. hære. maximè quòd cũ maius hic periculum versetur, cautius est agẽdũ. l. 3. §. sed et si qs. ff. de carbo. edict. nuda verò cautio fragilis est. l. qui ita. § 1. l. cogi. §. idẽ quærit. ff. ad trebel. atq; hãc opinioné sequũtur Feli. in rubric. de treg. & pa. vers. secũda declaratio. Ripa in illa rub. n. 9. Maranta de ordi. iu. 6. p. memb. 8. numero. 13. & mihi placet, siue

siue iudex hanc cautionem exigat ex officio suo, siue ad partis postulationem. & ante eos tenuit hanc opinionem Albericus, quem illi non allegant, in l. fin. in principio numero tertio. ff. quod met. caus. dicens ita seruari ex consuetudine, fuisseque opinionem hanc Odofredi in l. congruit. ff. de offic. præsi. quam & Albericus illo argumento confirmat, quod huiusmodi cautio iudicis officio præstatur, est igitur
24 prætoria. Prætoria autem cautio semper intelligitur cum pignore vel fideiussore. l. 1. §. iubet. versi. caueri. ff. de collat. bono. l. prætoriæ stipulationes personas. ff. de prætor. stipulat. ex quibus hanc doctrinam præterea deduxerunt Oldradus, Cynus, & Bartolus in l. sancimus. C. de verb. signifi. quo in loco Corneus numero. 3. testatur hanc esse communem opinionem, quam sequitur Iass. ibi col. 1. Imola numero. 4. Felinus numero 5. in c. ad nostram. de iureiu. & esse communem testatur Aretinus in l. diuortio. §. interdum. numero. 20. ff. solut. matrim. communem præterea esse traditionem hanc affirmat Iasson eam sequutus in l. 5. in princ. num. 8. ff. de verb. oblig.
25 Iuramentum quoque huic promissioni accessurum, Albericus in §. ne potetiores. num. 8. rectè arbitratur. Sed an petens hu-
26 iusmodi cautionem teneatur apud iudicem fidem facere timoris. Et videretur solo huius iuramento timorem hunc probari, nam & creditor suspicionis fugæ debitorem insimulans, solo iuramento suspicionis causas probat. quod Angelus determinauit in l. nemo carcerem. de exact. tribu. libro. 10. quam opinionem totus mundus obseruat, quod Pauli de Castro authoritate affirmant recentiores scriptores. & esse communem opinionem hanc affirmat Socinus, eam sequutus in l. si ab arbitro. numero. 9. ff. qui sat. dar. cogant. & communiter practicari affirmat Ioannes Baptista de debit. fug. q. 6. numero. 18. Sed veriùs existimat Bartolus in. l. capitalium. §. ad statuas. numero. 2. ff. de poenis. nulli esse concedendam hanc securitatem, nisi cum causa, quam iudici præuia cognitione constare oportet. atque hanc Bart. opinionem Felin. in rub. de tregua & pac. num. 10. Ripa in rub. de damn. infect. numer. 8. meritò probauerunt. item Imola in l. 2. §. 1. versi. extra glossam. ff. solu. matrim. Quos illa ratio mouit, quoniam præsumendum minimè sit, quenquem alteri insidiaturum, nisi id constet legibus omnibus hominibus securitatem promittentibus, vt in illo. §. ad statuas. Præterea nemine oportet grauari ad fideiubendum sine euidenti causa, fideiussio enim onus iuris præsumptione æstimatur. l. 2. §. sed si dubitetur. ff. de iudi. Atque hæc sententia mihi placet, nam quod de creditore suspecti de fuga debitoris diximus, non est citra controuersiam, quin potiùs verior crebriorque opinio est, non solo creditoris iuramento hîc esse standum, sed alijs quoque probationum adminiculis, quibus deficientibus, iudex ad capturam minimè procedet. ita enim voluit eleganter Baldus in l. apertissimi. in vltima quæstione. Salicetus ibi fin. col. de iudici. communem esse eam opinionem testatur ibi Iass. numero. 22. quam etiam tenet idē Bal. in l. quod euitandi. numer. 2. C. de condict. ob turp. caus. idem Baldus in. l. creditor qui non idoneum. ff. si cert. pet. idem Bald. in. l. 2. in principio ff. sol. matrim. quo in loco eam sequitur Alexand. numero. 22. & communem esse testantur Claudius col. 4. Purp. numero. 70. & eam sequuntur Alexan. in l. qui bona. §. quidam. in nu. 19. ff. de dam. infect. & in. l. si fideiussor §. fin. numero. 12. ff. qui sat. dar. cogant. Iasson ibi numero 11. & eam sequitur Curtius in. l. 2. numero 38. ff. de iurisd. omn. iudic. atque ita esse solitum practicare affirmat Angelus de Areti. in principio de act. Instit. numer. 8. versic. in quibus locis. & communem esse hanc opinionem affirmat, eam sequutus Decius consil. 75. col. 2. versiculo. quarto hoc deducitur. communemque esse affirmat Antonius de Tremo. in addit. ad bon. curat. rub. de recus. num. 3.

 Sed

27 Sed cautio hęc à iudice præcepta, quanto tempore duret. Et sunt qui existiment triginta duntaxat diebus cautionem hanc duraturam, ex text. in authen. de mandat. princip. §. Sed neque. & fuit hæc quidem opinio antiquorum. & communem esse testatur Albericus in. §. ne potentiores. numero vndecimo. Guillelmus verò de Cugno. ibidem arbitrio iudicis hoc committit. Cuius sententia illo vulgari fundamento vera est, quòd cùm tempus huius cautionis non sit iure determinatum, iudicis arbitrio commissum videtur. l. 1. in fine. ff. de iure deliberand. Præterea non esset benè prospectum petenti cautionem, si elapsis triginta diebus offendi posset, essetque permolestum iudicanti, si toties cautionem reuouare cogeretur. l. benè à Zenone. de quadri. præs. quare Guillelmi opinionem & Bartol. probauit numero septimo, Oroscius numero octauo. communem esse affirmat Ripa, eam sequutus in rubr. ff. de damn. infect. numero. 23. nam text. in. §. sed neque. huc non pertinet, loquitur enim de quadam securitate, quam iudex ipse partibus præstat. Sed hæc dissimilia sunt.

28 Illud constat cautionem hanc non circunscribi territorio iudicis eam præcipientis, nam si cautio hæc Salmanticæ sit data, & qui eam dedit, aduersarium Pintiæ offendat, veriùs est securitatem hunc frangere. quod Bartolus numero. 6. Albericus numero. 10. Oroscius numero. 13. in. §. ne potentiores. scripserunt, & à prætore Pintiæ hunc puniri posse Oroscius scripsit. & idem sequitur Iass. allegans Angel. in. l. fi. num. 12. ff. de iurisd. omn. iudic.

29 Sed cùm citra cautionem qui alterum offendit, legitimè sit puniendus, superfluæ igitur cautiones non est cur interponantur. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt legat. seu fideicommiss. no. caueat. & veriùs est hunc grauiùs esse puniendum, propter fidem violatam. l. quum ergò. §. pœna grauior. ff. de his qui not. inf. l. aut facta. §. causa. ff. de pœn.

30 Est & ille huius cautionis effectus notandus, nam cùm dissimulatione actio iniuriarum sublata censeatur. §. fin. de iniur. Instit. neque ad hæredes illa transit, nisi lite contestata. l. iniuriarum. ff. de iniur. interposita hac cautione, actio iniuriæ veluti perpetuata transit ad hæredes. ita enim voluit eleganter Bartolus in. l. non impossibile. numero 3. ff. de pact. vbi idem sequuntur Angelus colu. 1. versiculo. est etiam effectus. qui hoc commendat. Fulgosi. numero. 6. Paulus de Castro num. 7. Iacobinus numero. 5. dicens hoc esse quotidianum. & approbatam esse hanc Bart. determinationem affirmat Oroscius ibi. idem sequutus numero. 13. ijdemque notarunt actionem iniuriarum, quæ lapsu anni perimitur. l. si conuitij. de iniur. 7. l. penul. titul. 9. part. 7. interposita hac cautione in longius tempus prorogari.

31 Adde huc notabilem huius cautionis effectum, nam qui pacem violauit, poterit compelli ad luendam pœnam, quam promisit accusatus criminaliter. Ita enim Bartolus, Angelus, Iacobinus & Oroscius, annotarunt in illa. l. non impossibile. nam si cautio hæc non fuisset interposita, accusatus punitusque criminaliter ciuili actione iniuriarum, accusari non posset. l. prætor edixit. §. si dicatur. ff. de iniur. Pœnam autem, sub qua aliquis promisit aliquem non offendere, parti offensæ cessuram certum est ex regu. tex. in. l. multarum compendia. sup. de mod. mult. Et Paulus de Castro annotauit in illa. l. non impossibile.

32 Leges quoque ipsæ, quibusdam personis cautionem hanc largitæ sunt, vt legatis, quos offendere grauissimum semper fuit. l. fi. ff. de legat. l. sanctum. ff. de reru. diuisio. quod si quis hos violet, iure singulari hostibus eum dedi iura voluerunt.

33 Principes quoque solent hanc cautionem quibusdam impendere, cuius ille effectus est, vt si quis aduersus principis verbum aliquem offendit, præterquàm quòd pœnis legitimis est coërcendus

cendus

cendus reus quoque læſæ maieſtatis conſtituitur.l.1.ff.ad.l.Iul.maieſt. idque Bartolus annotauit In illo.§. ne potentiores. numer.9.idem Bart.in.l.1.de nauicul.libr. 11.numer.2. vt omittam ego hic nouam Budæi ad illam.l.1.interpræ tationem, quã & Duarenus corroborat libr.2.quæſt. anniuerſ.c.22. Nullus autem præter Principem huiuſmodi ſecuritatem poteſt tribuere. quod Ioannes Platea obſeruauit in. l. cùm ſæpè. nume.1. de erogat. milit. anno. libr.12. & multi quos Ioannes de Neuizanis allegauit conſi.83.nume.5. Alienigena autem non compellitur per iudicem loci hanc cautionem præſtare. Bartol.in.l.& ſi ſuſceperit.§.fi.num.1.ff.de iud.Iaſ.in præſ. num.7.Felin.in rub.de treg. & pac. Regij quoque huius auditorij magiſtratus paſſim litigantibus hanc ſecuritatem repromittunt, & dicuntur apud nos (cartas de amparo.) Cautionẽ autẽ hanc indemnitatis iudex niſi id pars petet, nunquam iubebit, quod allegans Imol. & Felin. notauit Ioannes de Arnano ſingul.53.

34 Sextò collige ex text. hoc in verſiculo. cùm etiam. quòd poſſeſsio dimiſſa ex cauſa tranſactionis non facit dominum poſſeſſorem, ſed vtilem duntaxat ei actionem quærit aduerſus realem actionem. quæ text. particula probat ſententiam gloſſæ ordinariæ in. l.ſtipulatio iſta. in principio verb.ſucceſſores.ff.de verb obligat.

35 Vltimò collige ex illis verbis interpellatus. iudicem non impartiri officium ſuum ad priuatã vtilitatem, niſi petatur à parte. idem probant iura vulgaria in.l.1.§. magiſtratibus.ff.de magiſt.conueniend. in. l.4. §.hoc autem.ff.de dam.infect.vbi plura cõ geruntur.

36 Gl.1.exiſtimat fratrem vxoris meæ leuirum mihi dici. Sed quod Alciatus ex Nonio Marcello notat, Leuir eſt, qui eſt frater viri alicuius mulieris, qui etiam text.in. §. gradus.l. non facilè. ex Græco optimè reſtiuit.

Gl.2.fuit declarata.1.notabil.

Gl.3.& 4.ſunt expoſitiuæ.

## *Summa rerum. L. Fratris.*

1 *In contractu tranſactionis non eſt locus pœnitentiæ, etiam re integra.*
2 *Exceptio tranſactionis, impedit litis ingreſſum.*
3 *Aliæ quoque exceptiones impedientes litis ingreſſum, numerantur.*
4 *Exceptio præſcriptionis, impedit litis ingreſſum*
5 *Etiam coram arbitro propoſita.*
6 *Statutum compellens ad trãſactionem, non habet locum in re iam tranſactione deciſa.*
7 *Tranſactio an habeat paratam executionem.*
8 *Optimè ſanctio pragmatica Regum catholicorum expenditur.*
9 *Turpe eſſe cõiuncto fidẽ conuentionis frangere.*
10 *Filiusfamiliâs an poßit ſine conſenſu patris venundare ſe ad pretium participandum.*
11 *Et an operas ſuas artifici locare poßit, inuito patre.*
12 *Filiusfamiliâs an prouocare poßit in ſingulare certamen, ſine conſenſu patris.*
13 *Vxor an ſine conſenſu mariti poßit ſe venundare ad pretium participandum.*
14 *Gl. declarantur.*

## ¶ *L. Fratris.*

POteſt diuidi text. hic in duas partes, in prima ponitur dictum, ratio in ſecunda, quæ eſt ibi, nullus etenim.

1 Primò collige in tranſactione non eſſe locum pœnitentiæ, licèt ſit contractus innominatus. atque in hoc ſemper tex. hic allegatur, in quo ego plura dicam in.l.quãuis.j.eod,

2 Secundò collige, cauſa tranſactione deciſa non poſſe agere in iudicio eum, qui actionem amiſit, obſtãte exceptione tranſactionis, quæ ſemper impedit litis ingreſſum. atque in hoc omnes notant. l. hanc. idem probat text.in. l. eleganter. §. ſi quis poſt.ff.de condic.indebit in.c.1.de liti.conteſt. libro.6. namque generale eſt, vt motor litis iã deciſæ audiendus minimè ſit.l.3. §.ibidem.ff.ad exhiben. Generaliuſq; Bar.
3 colligit in præſenti. exceptiones oẽs litis finitę impedire litis ingreſſum, nã de tranſ-

actione

actione dicitur hic de exceptione iurisiu-
randi.in.l.1.ff.de iureiu.& in illo.c.1.idem
probat tex.in.c.& si Christus.de iureiu.vbi
id notat Pano.nu.2.de exceptione rei iudi
catæ.in.l.1.ff.de re iudic.
4 Sed & idem præscriptioni priuilegium
est, vt eius exceptio impediat litis ingres-
sum.quod Bart.hîc notauit allegans text.
in.l.6.ff.pro suo.vbi Bartolus idem no-
tauit.idem videtur probare text.in.l.si
nulla.ibi.si nulla præscriptione tua inter-
pellatur petitio.infra de acquir.possess.
in.l.omnes.verb.mouentur.de præs.30.
vel.40.ann.vbi hoc obseruauit Bartolus
numero primo.idem probat tex.in.l.1.§.si.
ff.ad Tertulli.vbi hoc notat Bar.in.l.trans
acta.vbi Bart.etiam idem notauit.de verb.
signifi.idemque notat Bart.per text.ibi in
l.emptor.de longi.temp.præscript.idem-
que visus est tenere idem Bartol.in.l.cùm
quærebatur.nu.3.ff.iudica.solui.Quod tu
accipe,non solùm in vsucapione,sed & in
præscriptione,quod ex legibus à me paulò
ante allegatis satis constat,& notauit ex-
pressim Angel.de Aret.in.§.æquè.nu.10.
de except.Inst.etiam si opponatur præscri
ptionis exceptio in modum replicationis.
l.1.C.de sta.defunct.Sed & in criminalibus
impedit exceptio hæc litis ingressum.l.a-
dulter post quinquennium.C.de adult.l.
sed si vnius.in princip.vers.si ante.ff.de in
5 iur. Coram arbitro quoque exceptio hæc
impedit litis ingressum ne ad compromis
sum procedatur.quod notarunt Corneus
consil.46.nume.3.vol.2.Decius consil.22.
nume.3.& hîc allegat alia.modò exceptio
hæc statim probetur.Bartolus in.l.fin.ff.
pro suo.Baldus in.l.si is quem.§.de stat de-
funct.Fel.in rubr.de præscript.colu.4.&
cùm litis ingressum impediat præscriptio-
nis exceptio,indubitabile videtur,quod
Romanus consuluit consil.249.numero
2.impedire quoque exceptionem præscri-
ptionis,ne interrogatoria admittantur,qui
tamen agit in exceptione transactionis,
& sententiæ,licèt id veluti notabile,Clau
dius hîc quoque retulerit,numer.6.Vn-
de optimè Cicero in Oratione pro A.
Cecinna vsucapionem appellat finem so
licitudinis & periculi litium.Sunt & aliæ
non paucæ exceptiones impedientes litis
ingressum,quas enumerat Paulus de Ca
stro in.l.nam & posteà.§.1.numero.2.de
iureiur.plures congessit Bald.in.l.1.post-
quàm liti.§.opposi.sup.de pact.Alexand.
ad Bart.in.l.vir bonus.ff.iudicat.sol.quæ
omnes veluti declinatoriæ proponuntur
ad impediendum litis ingressum,nam pro
poni etiam possunt veluti peremptoriæ ad
merita causæ.quod Bal.in illa.l.postquã
liti.optimè notauit,& in exceptionẽ nu.16.
de præb.Alex.& Ia.in illa.l.nam & posteà.
Maranta de ord.iud.6.p.mẽbro.9.nu.12.
6 Et cùm hoc transactioni priuilegiũ sit,
ex hac.l.colligũt extemplò Bal.Salic.Fulg.
& propè iuniores omnes statutũ cõpellẽs
ad cõpromissum minimè habere locũ in re
transactione decisa.atque ita obtinuisse se
Alex.affirmat.& communẽ opinionem es
se testatur Alcia.nu.10.& eã alij sequuntur
quos allegat Petrus Dueñas reg.36.nu.6.
7 Et prçterquàm quòd exceptio trãsactio
nis impedit litis ingressum,habet quoque
priuilegiũ paratæ executionis.ita enim aiũt
tenere Ioan.Andr.in.c.1.versi.9.quando.
de libell.oblat.sed Ioannes Andr.benè le-
ctus hoc minimè dicit,licèt vterq; Curtius
& Alciatus præsentes eum in hoc allegaue
rint,& contrarium suadere videntur mul-
tæ leges huius tituli dicentes,ex transactio
ne dari actionem præscriptis verbis,atque
generale est,ne contractus iure communi
habeat paratam executionẽ.l.minor.25.an
nis cui fideicõmissum.ff.de mino.quẽ tex.
multi in hoc notarũt,& eos citãs doctissi
mus Gabriel Quemada.in cõpẽdio quęstis
caliũ.q.9.quare Alc.& Cur.opinionẽ hãc
quã ipsi Ioan.And.imponũt falsam esse ar
bitrãtur,licèt cõmuniter teneri Cur.Senior
affirmet nu.2.Ego existimo trãsactionẽ fa
ctã corã iudice,atq; eius authoritate firma
tã paratã habere executionẽ.ex text.in.c.si
quãdo.de of.deleg.Et licèt inter canonistas
ibi nõ sit parua cõtẽtio,an iudex delegatus
possit

posit compellere partes ad obseruādam transactionem apud ipsum factam illud extra quæstionem esse video, an transactio illa habeat paratam executionem, fatentur enim omnes apud iudicem ordinarium executionem huius transactionis legitimè peti posse. quod ex Felino ibi constat, col. fi. versic. quartus casus. Si igitur hoc est constitutum in transactione apud iudicem delegatum, probabilissima sententia est idem esse in transactione facta apud iudicem ordinarium, cuius iurisdictio & firmior est, & efficacior. l. 1. §. qui mandatam. ff. de off. eius.

8 Apud nos autem hoc est expeditissimum pragmatica Madritij facta à Principibus Catholicis anno. 1502. vbi optimi principes statuerunt transactionibus quoque extra iudicium factis paratam esse executionem, dummodo publici notarij authoritas illis accesserit, atque ita eas quotidiè exequi iubemus.

9 Tertiò collige ex illis verbis. contra fidem sanguinis. turpiùs esse venire contra conuentionem factam cum coniuncto, quàm cum extraneo, quoniam multum semper sanguinis coniunctioni iura tribuerint. l. 2. ff. de receptat. Adde textum in l. ex stipulatione. ibi. paciscì proximis personis. de sent. & inter. omn. iud. & cùm litigare cum consanguineo exemplo sit perniciosum, iubet lex, vt domesticæ quæstiones, quoad eius fieri potest, litigantes intra priuatos parietes determinent. l. congruentius. C. de pat. potest. l. respiciendum. §. furta domestica. ff. de pœn.

10 Ex gl. 1. tu collige licere filiofamiliâs venundare se ad pretium participādum. quæ est vel maxima extensio ad text. in. §. penultim. Instit de iure per. in. § maxima. de capit. diminut. Fulgosi. in præsenti glossam hanc interpretatus, dubitasse se aliquando testatur, an filiusfamiliâs posit derogare patriæ potestati, venundans se ad pretium participandum. Et inquit se modò nolle id determinare. Sed eandem opinionem tenet glossa expresior in. l. si ex causa. §. Pomponius. in glossa maiuscula. ff. de minor. vbi eius glos. opinionem sequuntur Bartol. nu. 3. Alberic. statim in princ. atque hanc opinionem tenet etiam gloss. in. § penult. in gloss. maior. ibi. sed nunquid patri. de iure per. & sequuntur hanc opinionem Riminal. fi. col. allegans Guillelmum eiusdem sentētiæ authorem. Claudius nu. 9. & sunt pro gloss. opinione non leuia argumenta. Primò, regula generalis, quæ filijsfamiliâs permittit se obligare quocunque contractu præter mutuum votum, & aditionem hæreditatis. l. filius familiâs. 2. ff. de acti. & obligat. l. tam ex contractibus. ff. de iudic. l. 1. §. filium. ff. deposit. vnde & bonis ille cedere potest. l. pe. C. qui bon. cede. poss. quo beneficio si vti ille noluerit, incarcerabitur. gloss. in. l. 3. §. sed vtrum. ff. de minor. Poterit igitur & se venundare. Secundò licet ipsi filiofamiliâs patrem suum priuare patria potestate, seipsum occidendo. l. sed si damnum, §. sed & si ipse. ff. de pecul. igitur & seruitutem obeundo, quæ mortalitati ferè comparatur. l. seruitutem. ff. de regulis iuris. Tertiò, licet filiofamiliâs priuare patrem iure patriæ potestatis, si religionem ingrediatur. l. Deo nobis. de episcop. & cleric. licebit igitur & se venundando. Franciscus Curtius Iunior num. 8. existimat contrariam opinionem esse veriorem, hoc vel solo fundamento, quòd cùm filius non posit sine consensu patris adoptari, allegat text. in principio de adopt. Institut. qui hoc minimè probat, sed id probat text. in. l. in adoptionibus. ff. de adopt. quæ adoptio inducit in filio minimam capitis diminutionem. §. minima. de capit. diminut. multò minus poterit venundare se ad pretium participandum, ex quo minuitur ille maxima capitis diminutione. §. maxima. de capit. diminution. Hanc opinionem ante Curtium videntur mihi tenuisse Faber numero tertio. Angelus numero 8. in. §. serui. Institu. de iur. per. qui dicunt licere parentibus reuocare venditionem hanc

hanc si ignorantibus ipsis facta sit. Ego verò ab opinione glossarum non discedo, quoniam elegãtia sunt quæ pro ea induxi fundamenta, argumẽto Curtij respondẽs in adoptione ideo patris consensum requiri, quoniam lex eum expressim desideret, quod non est in hac venditione ad pretiũ participandum. Sed quare lex hîc etiã eundem patris consensum non exquisiuit, cùm maius hinc filiofamiliâs periculum immineat, quàm ex adoptione? Respõdeo ipse, quòd si lex in hac venditione parentis consensum exigeret, extemplò videretur filijsfamiliâs abstulisse facultatem, ac commercium huius contractus, cùm vero simile non sit aliquem parentem, huic filij sui venditioni esse assensurum, & cùm
11 liceat filiofamiliâs sine patris consensu se venundare ad pretium participandum, licebit multò magis ei conuenire cum cerdone, sarctore, vel architecto, vel fabro quouis lignario vt ei seruiat per trienniũ, neque parenti licere huiusmodi rumpere cõuentionem, quòd inscio se expedita sit, ita enim contra Martinum de Fano, & Odofredũ determinat Albericus in. l. veluti. nu. 26. ff. de iust. & iu. & hanc sententiã sequuntur ibi Iass. nu. 16. Claudius num. 8. qui illam. l. declarat sub. §. ius naturale. l. 1. Zasius ibi nu. 3. neque pater potest de hac filij conuentione indignari, cui non operas, sed pietatem filius debet. l. penult. ff. de obseq. pat. præst. quòd si filius nemini se locasset, si paterni iuris sit, non dubitauerim posse patrem eum compellere, vt sibi seruiat. quòd Angel. consi. 85. nu. 3. Boerius decis. 195. nu. 5. responderunt. Filium quo-
12 que familiâs existimo & in singulare certamen sine patris consensu prouocari posse, tametsi contrariũ defendat quibusdam veterũ exemplis Alciat. de sing. cert. c. 26.

13 Superioribus tu adde, non vt filio sine consensu patris, ita quoque marito sine consensu coniugis licere venundare se ad pretium participandum, quod ex nostris vix vnum aut alterum inuenias tetigisse, sed est lege regia Hispaniæ constitutum fi. titu. 5. part. 4. Cuius & ratio & dispositio generalior quidem est, quàm vt sancti doctoris sententiam sustineat, qui. 36. distinctionem quarti libri sententiarum interpretatus hanc in marito venditionem eatenus prohibendam censuit, quatenus illa facta debiti coniugalis redditionem impediret. Nam neque votum facere potest maritus sine consensu vxoris, nisi illud sit ad visendam terram sanctã. c. ex multa. §. in tanta. de vot. In cæteris autem votis factis ab altero coniugum quid statuendum sit, explicat optimè Sotus libr. 7. de iustit. & iur. q. 3. artic. 1.

14 In gl. 2. ibi decernimus. dicit Alberic. illam ad hãc nil pertinere, quare errore huc allegatam fuisse. sed eam benè Claudius inducit nu. 11. ibi. ad sinceritatem geminã. quoniam sicut ibi oportet episcopum seruare duplicem fidem episcopi & sacerdotis, ita hîc, hunc qui tentabat rumpere transactionem oportet eam obseruare ob fidẽ conuentionis, & propter sanguinis coniunctionem.

In gl. fi. ibi si liceret, vel dic hyperbolen hîc esse, quæ figura non est legibus aliena. quod notabimus in. l. non minorem. C. eo.

## *Summa rerũ. l. De fideicommiss.*

1 *Fideicommissum reciprocum posse remitti, neque hinc lesionem vllam illatã censeri remittenti.*
2 *Tex. hic an sit correctus ex. l. quoniã in prioribus.*
3 *Qui conduxit aureis centum ab ecclesia reditus fundi pro sua vita, an si longißimam vitã egerit, videatur ecclesiæ patrimoniũ defraudasse.*
4 *Tex. hic an habeat locum inter fratres ætate dispares.*
5 *Valere ex hac. l. statutum compellens affines ad compromissum.*
6 *A iudicio sortis appellari minimè posse.*
7 *Ludo acquisita an sint restituenda in foro animæ.*
8 *Et an in foro exteriori.*
9 *Sponsiones quas, apuestas, Hispani vocant, an sint permissæ.*
10 *Procurator cum libera, an posit in arbitratorẽ compromittere.*
11 *Declarat. tex. in. l. et Attilicinius. ff de pact. dota.*
12 *Generale nomen esse transactionis, quod & ad refutationem pertineat.*

## ❡ L. De fideicommisso.

PVlchram esse.l.hanc Bar.profitetur,& posteriores oés quam plurimùm legis huius vtilitaté commendarunt,& vnicum esse text.hunc affirmat Bal. in.l. cum Archimedoram.num.3.vt in posse legat. Diuiditur in duas partes, in prima ponitur factũ, ratio in secũda,quę est.in vers.cum fratrũ.

1 Ex prima text.particula tu collige fideicommissum reciprocum posse remitti, ita vt remittens illud non censeatur læsus ex remissione.idé probat tex. in.l. cùm proponas.1.sup.de. pact. Quare notarunt omnes hinc, quòd quando aliquis actus potest afferre commodũ & incommodum, non est cur ex eo læsum se fuisse aliquis quæri posit.idem probant tex.in.l.verum §.item sciendum.ff.de mino.in.l. si ea lege. j.de vsur.in.l.penul.j.de solut. in.l. si pater puellæ.j.de inoff.testament. vbi non censetur grauata filia, vt querelam inofficiosi testamenti posit intendere, quod iusserit eam pater si intra certum tempus moreretur, portionem suam restituere, si etiam in huius fauorem alij cohæredes sub eadem conditione restituere sint obligati.

2 Sed an text. hic,in quo videmus filios grauatos inuicem fuisse, & text.in illa.l. si pater. hodie quoque locum habeant, cùm filius absque vllo prorsus grauamine legitimam sit accepturus. l. quoniam in prioribus.l.scimus.§.cùm autem. de inoff. testament. l.17. titu. 1. l. 11. titu. 4.part.6 Et gloss. quidem ordinaria in illa.l.quoniam. in gloss.tollatur.existimat,non esse lege illa derogatum. l. si pater puellæ. & fuit hæc opinio Azonis in summa tituli de inoff testam.nu.22.& gl.opinionem sequũtur Ricardus Malumbre, & eum referens Fulg. ibi nu.2.atque idem Fulg.in.l. si pater puellæ. nu.1. dicens putare se hanc esse meliorem sentẽtiam. Cumanus in.l.cùm ex filio in princ.num.5.de vulg.&pup.qui allegat Iacobũ de Aret.& Ange.ita tenẽtes. quam & alij non pauci sequuti sunt,et nouissimè Fernandus Menchaca acutissimi ingenij viri de success.creat.§.10.nu.250.contra gl. fi.in eadem.l.si pater.existimans correctas esse leges has ex. l. quoniam in prioribus. vbi idem tenet Bartolus affirmans ita seruare consuetudinem. idem sequuntur ibi Baldus,Paul.& Iass.qui eandem consuetudinem testantur. Bartol.in.l. filijs matrem. num.1.de inoff.testamen. & fuit etiam huius sententiæ gl.ordinaria.in.l.cum ex filio. in gl.de vulg.& pupill. Bart. ibi nu. 2. & testantur hanc opinionem esse communem eam sequuti Cuman. ibi nu.5. Alex.ibi nu. 6.noster Rodericus in.l. quoniam in prioribus. 14. limit. quam & Alciatus probat in præsenti numero.10. neminem allegans. Ripa in.l. qui Romæ. §. duo fratres. numero.42.ff.de verborum obligationib. Et hæc opinio mihi placet, vel hoc solo fundamento, quod prohibeantur hoc casu alienare bona propria hi filij testantis, etiam intra quartam legitimam.l. Marcellus.§.res quæ.ff.ad Trebell. oportet igitur huiusmodi grauamen longè à legitima ablegari.

3 Deinde Paulus de Castro numer. 3. inducit legem hanc in argumentũ, vt si quis ab ecclesia comparauerit centum aureis nummis reditus fundi cuiusdam pro tempore vitæ suæ,& longissimam vitam egerit, ita vt ampliùs quàm ducatos mille perceperit ex fundo illo, non teneri eũ ecclesiæ illi quicquam restituere, neque vsuræ hic suspicionem vllam subesse, quoniam potuerit hic etiã primo anno cõductionis vita fungi, ex quo huius cõtractus iustitia arguitur, cũ damnum sicut & commodũ ex eo potuerit contingere. c. in ciuitate. c. nauiganti, de vsur. et hanc Pauli determinationem sequuntur Alexand. nu.2. Iass.nu. 2. Curt. Senior nu. 2. Alciat. nu.5. Deci.nu. 4.& esse communé opinionem eá sequutus affirmat Iacobi.nu.3. tametsi contrariũ Petrucius quidã determinauerit. Sed distinctione hic opus est, vt si quidem tempore contractus, conductor adeò teneræ fuerit ętatis, vt sit vero simile multos annos eum

victurú, ita vt longè superaturus videretur pretiú annui census, vsura contractus carere nó videatur. Secùs autem sit, si eius ętatis sit conductor, vt nulla deceptio interuenire videatur. quæ distinctio fundari videtur in. l. hæreditatum. ff. ad l. fal. & Cinum habet authorem in. l. si pater puellæ. vbi Baldus idem sequutus affirmat ita tenere Theologos. & esse communé hanc distinctionem constat ex Iass. ibi nu. 8. Anania in. c. nauiganti. nu. 20. de vsur. quá & Cepola eá sequutus innuit esse cómuné cons. 14 nu. 4. & eadé distinctio videtur adhibenda in his annuis reditibus, quos principes nostri priuatis vendunt, qui dicuntur (juros de por vida.)

4 Ex quibus etiam oportet limitari. l. huius dispositioné, vt non habeat locú si inæqualitas esset inter hos duos fratres fideicommissum sibi remittétes. Quid enim si vnus esse iuuenis in flore ipso ætatis cóstitutus, alter capularis quidam senex, qui decrepitus iam prolem suscipere minime possit, namque hoc casu si mutua fideicommissi remissio fiat, læsus iuuenis ille diceretur, possetque ex hac causa in integrum restitui. ita enim. l. hanc limitarunt in præsenti Aretinus. fi. verbis. Lácellotus Decius col. 2. Philippus Decius nu. 4. Riminal. fi. col. Curti. nu. 1. Alciatus. nu. 2. tametsi hîc post Riminal. cogitandum relinquant, & cótrarium teneat Ioannes Baptista, quem Curt. Iunior retulit, qui existimat fratrum concordiam hîc veluti potissimam causam attendi, quam cuiuis lucro ac damno præferri oporteat. atque hanc opinionem Corneus etiam hîc probauit, allegans Bal. num. 5. Sed priorum opinioné ipse probo, cuius ante omnes author fuit Cumanus, qué hîc referút recentiores, & eá sequuntur alij quos idem sequutus allegat Tiraquellus in. l si vnquam. de reuo. donat. in gloss. donatione largitus. nu. 116. Hubert. Zuchard. allegás alios in. l. 1. nu. 58. sub tit. 1.

5 Deduxit prętereà ex hac. l. Bar. in prima const. §. quibus nu. 5. valere statutum compellens ciues ad compromittendú causas omnes: quoniá licèt possit quis dicere iniquú esse huiusmodi statutú, quod sibi auferat beneficiú appellationis. l. 1. de arbi. j. iniquum minimè est, cùm idem quoq; beneficiú auferatur huius aduersario. & Bart. inquit notabilem esse text. hunc in hanc sententiam. Adde huc quòd nec minores compulsi cópromittere, possunt dicere se læsos. Bal. in. l. fi. col. 4. vers. & ideo facit ad quæstioné. j. de in integr. rest. ná quod alibi gl. scripsit. in. l. si minor. §. minores. ff. de minor. minorem céseri læsum, vt primùm compromisit, accipiunt hîc Aretin. ac Curtius Iunior. si cum maiori cópromittat, nó si cum altero minore, quo casu æqua videtur vtriusque partis conditio. Sed neque aduersus fortunam minori esse concedendá in integrú restitutioné. Bal. colligit ex text. ibi in. l. verum. §. sciendú. nu. 2. ff. de minor.

6 Et ex Bald. Rimin. hîc obseruauit à iudicio sortis appellari minimè posse. idé Hippol. in. l. vnica. nu. 140. de rapt. virg. idé sequuntur Ias. in. l. fi. in prin. nu. 10. cómun. de leg. Decius in. l. 1. nu. 17. sup. tit. 1. Huber. Zuch. ibi nu. 57. Mauritius de resti. c. 211. Perusi. in rub. de appellat. col. 3. Maranta de ordine iudic. 6. p. actu. 2. nu. 246.

7 Ex quibus & illud infertur acquisita in alearú, chartarúmue ludo iustissimè ab eo, qui ea acquisiuit, possideri, neque ante iudicis condemnationem teneri eú ea restituere, dubius enim fuit lucri ac damni euétus, quare is cui sors malè cessit, queri minimè potest, si bonorum iam liberá administrationem adeptus fuerat, & nulla fraus dolo incidit. Quę propositio deduci prætereà videtur ex tex. in. l fi. vers. si seruus ff. de aleæ lusu. & ale: vbi eius quod filius vel seruus alea perdidit, repetitio datur patri vel domino, quoniam videlicet nó sit illis libera alienandi facultas. atque hanc propositionem sequuntur Bal. in rubr. de condict. ob turpem caus. num. 2. & frequentiores Canonistæ in. c. penult. de vit. & hon. cler. quo in loco ex Pan. nu. 13. ver. primo casu. cóstat hanc esse cómuné opinioné, quá legis nostrę autoritate cófirmat Dec. cós. 115. nu. 4.

numer. 4. & sequuntur hanc opinionem Hispaniæ nostræ clarissima lumina Diogus Couarruuias episcopus Segobiensis meritissimus in.c.peccatum.de regul.iur. libr.6.2.p.§.4.nu.2.Dominic.Soto de iust. & iur.lib.4. q.5.art.2. Martinus Nauarrus in manuali.c.19.nu.9.Prosequunturque latissimè partes huius argumenti Petrus Couarruuias ex instituto sancti Dominici, & Franciscus Alcocerius Franciscanus priuatim in hoc editis libellis. In foro autem exteriori constat dari semper huius lucri repetitionem.l.alearũ vsus. de relig.& sump. funer.7 l.2.tit.10.lib.8.ordinament.quę hodie sunt in vsu, iubẽtibus pragmaticis multis sanctionibus earum obseruationem.

8

9 Eadem quoq; ratione constat validas esse eas sponsiones quas vulgò (apuestas) vel (parturas) appellamus, dubius enim euẽtus iustitiam tribuít huic contractui. l. in naue Saupheli.ff. locat. atq; huius contractus meminit iurisconsultus in. l.si rem. §. si quis sponsionis.ff.de præscript.verb. in. l.quod virtutis.ff. de aleæ lus.& aleat.l.qua actione.§.si quis in colluctatione.ff.ad.l.aquil.l.in executione §.fi.ff. de verb. oblig.l. 1.§.bestias.ff.de postul.l.vnica.de athlet.lib. 10. & eum qui hoc ludo vtitur, appellat Bald.in rub.de condict.turp.caus.numero 2. lusorem honoris & laudis amatorem. quid enim differt conuentio hęc ab illa, Si Titius hoc anno consultus factus fuerit. quam passim leges admittunt. l. si quis ita stipulatus fuerit.l à Titio. ff. de ver. oblig. vbi Paulus & Alexander huiusmodi conuentiones approbant. Item Antonius post antiquiores in.c.gemma.numer.7.in fine.de spons.Decius in illo consi. 115. Diegus Couarr.& Mart.Nauarrus, quos iam allegaui.Petrus Saterna de spon.mercat.2. p.nu.17.Antonius Gome.lib.variar.reso. 2.c. 11.num.4.& hi allegant alios.

10 Inducitur exinde text. hic contra Ang. de Perusio in.l.Imperatores.nume.2. ff.de pact. existimantem procuratorem cum libera compromittere in arbitratorem non posse, quoniam possit ille vni dando, alteri ius auferre.l.si de meis. §. recepisse. ff.de arbit. sed cùm æqua sit vtriusque partis conditio, non videtur procurator deteriorem domini rem fecisse, quòd ita compromiserit. atque ita Angeli opinionem reprehendunt Alexand.in præsenti num.3.Curtius Senior nu.3.Iunior verò nu.4.

11 Superioribus omnibus obijcitur text.in l.Atillicinius.ff.de pact.dotal. vbi pactum dotis restituendæ reciprocum fuit, quod & in commodum mulieris potuit cedere atque in incommodum. Et ex sententia Pauli & Proculi non valuit. & miratur Bartol.ibi decisionem text.illius.sed illum textum priuato dotis fauore constare veriùs est, vti eum interpretantur Alexand. Iasson & Curtius præsentes. & communem intellectum esse affirmat Alciatus numero. 9. & fuit intellectus Imolæ in. l. si socer.§.Lucius.numero.6. ff. solut. matrimo. namque si pactum ibi seruaretur, posset esse insigniter damnosum mulieri, si fortè marito ipsius dos non esset soluta intra decennium, nam cùm alterum decennium esset expectatura soluto matrimonio, tardiùs illa posset nubere, quare lex non admittit huiusmodi conuentionem, quę etiam in causa dotis cessante hac ratione admitteretur. l. si pater.l. penult.ff. de pact.dotalib.

Gl.1.exponit verbũ dato.i. relicto. quoniam dare ad actus viuentium, relinquere ad vltimas voluntates spectet. l. prima. in fine.ff.de tabul.exhib.l.vnica.de pecu. eius qui libe.mer.

Gl.2.breuissima est atque expositiua.

Gl.3. exponit verbum, transactio, pro fine quodam seu refutatione, nam hic transactio concipi non potuit, cùm neque res dubia esset, neque lis incerta. sed vt text.hic rub. de transaction. conueniat, plerique omnes de transactione propria responsum hoc interpretantur, vel ea ratione quæ glos. fuit, quoniam de ipso grauamine inter fratres quæstio esse potuerit, quod mihi vix est vt placeat, nam hoc veluti constans hic Imperatores vi

dentur habuiſſe, vel propter dubium euentum motus potuit tranſactio rectè concipi.

12 Oportet autem ex hac gl. notare generale eſſe nomen tranſactionis, quod & ad refutationem gloſſ. protendit, videtur itaque ad omnem obligationem ius finiendæ pertinere. l. 1. §. fi. ff de pact.

Gl. 4. exponit verbum captandæ, nil habet difficultatis.

Gl. 5. cũ tribus ſequẽtibus, eſt expoſitiua.

## *Summa rerum. L. Præſes.*

1 *Adminiſtratores ciuitatis poſſunt ſuper rebus quas adminiſtrant, tranſigere.*
2 *Sed videri eos non poſſe tranſigere ſine ſpeciali mandato, atque hæc difficultas explicatur.*
3 *Adminiſtratores ciuitatis ſine ſpeciali mandato poſſunt petere in integrum reſtitutionem.*
4 *Et iuramentum calumniæ ſubire.*
5 *Declaratur text. in. l. 1. ff de off. procur. Cæſar.*
6 *Text hunc non habere locum, ſi procurator ciuitatis potuiſſet probationes inuenire, quæ ſufficerent ad obtinendum.*
7 *Neque etiam ſi à ſolo decurionatu non etiam ab vniuerſo populo procurator ſit conſtitutus.*
8 *Item oportet populum conſtare ex territorio.*
9 *Neque habere locum text. hunc in præſide ciuitatis, & quanto tempore ciuitas ad retractandũ huiuſmodi contractum admittatur.*
10 *Neque tranſactionem hanc vel ipſi tranſigenti nocere.*
11 *Adminiſtrator ciuitatis debitum ciuitati non remittit.*
12 *Remiſſio ſicuti & datio eget inſinuatione.*
13 *Sed neque acceptilationẽ facit procurator cum libera.*
14 *Neque appellationi renuntiabit.*
15 *Debitori egentiſſimo adminiſtrator ciuitatis poteſt debitum remittere.*
16 *Item principis procurator.*
17 *Tutor optimatis ſplendidius familiam pupilli exhibebit.*
18 *Epiſcopus poteſt remittere quartam funeralem ſibi ac eccleſiæ debitam.*
19 *Declaratur tex. in. l. aduerſus. de vſur. C.*
20 *Declaratur text. in. l. fin. §. fin. ff. de publica. & vectig.*
21 *Procurator eccleſiæ poteſt tranſigere, ſi rem de qua agitur, pro eccleſia ipſa retineat.*
22 *Procurator vel tutor minoris non tranſigunt, etiam ſi res ſit apud aduerſarium minoris.*
23 *Pater filij legitimus adminiſtrator, an ſuper re filij poſſit ſine decreto tranſigere, vel illam alienare.*
24 *Pater in bonis filij quæ adminiſtrat ante litem conteſtatam, procuratorem conſtituit.*
25 *Adminiſtrator an poſſit remittere debitum quod ex cauſa vſuraria debetur ipſi ciuitati.*
26 *Tutores non poſſe hodie pecuniam pupillarem dare fœnori.*
27 *Publici ciuitatis adminiſtratores, an bona ciuitatis poſſint obligare.*

## *¶ L. Præſes.*

NOn diuiditur tex. hic, qui cõtinet duas regulas, permiſſiuam vnam, alteram prohibitiuam. Prior regula eſt. Ad-
1 miniſtratores ciuitatis poſſunt ſuper rebus ciuitatis, quam adminiſtrant, tranſigere.
2 Sed videtur eos qui aliena negotia gerunt tranſigere minimè poſſe, niſi trãſigendi poteſtatem ipſorum mandatum contineat. l. trãſactionis placitum. ſup. eo. l. mandato generali. ff. de procurat. Sũt enim certi quidam caſus, in quibus vt quis pro alio agere poſſit, ſpeciale mandatum requiritur, inter quos tranſigendi facultas enumeratur. Et petitio in integrum reſtitutionis. l. illud. §. fi l. quod ſi tale. ff. de minor. l. vnic. etiã per procurat. c. corã felicis. de in inte. reſt. quibus multa in iure ſimilia ſunt, ſed illa omnia in priuatorum procuratoribus locum habent, tex. hic in procuratore ciuitatis, cui ſemper cenſetur facta poteſtas cum libera, aliter enim tranſigere minimè poſſet, quod Bart. hic notauit nu. 4. & cæteri ſequuntur. Licèt hæc commiſſio cum libera in priuatorum procuratoribus nunquam cenſeatur data, niſi ſpecialiter fuerit conceſſa. l. quam Tuberonis. §. aliã. ff. de pecul.
3 Quare & in integrum reſtitutionem hic ciuitatis procurator poſtulabit. argumento text. in. l. ſi actor. C. de appellat. qui hoc malè probat, licèt propoſitio ſit veriſſima, quam tenent Innocentius verſ. ſed quæritur. Ancharranus nu. 3. in. c. ſuſcitata. de in integ. reſt. Imol. ibi nu. 9. Pano. nu. 6.

Cum-

4 Cumque ad iurandum de calumnia
pro alio ſpeciale mandatum exigatur. c.
fi. de iuramen. calumn. libro. 6. Procurator
hic ciuitatis ſine ſpeciali mandato iura-
bit. l. 2. quod obſeruari. de iureiur. propn
calum. dan. l. 24. tit. 11. p. 3.

5 Sed adhuc videtur hos publicos admi-
niſtratores tranſigere minimè poſſe. ex tex.
in l. 1. ff. de off. procurat. Cæſ. vbi Cæſaris
procurator tranſigere minimè poteſt ſu-
per re Cæſaris. Bal. ibi in verſ. item adde. Re
ſpondet eum qui habet mandatum cum li
bera ab homine poſſe tranſigere, ſed non
eum qui id habet à lege, hic enim ſtrictio-
res habenas habet. Sed hic Bal. intellectus
eſt contra tex. hunc, in quo adminiſtrator
habens mandatum à lege, poteſt tranſige-
re, vnde ſuſtineri minimè poteſt. Quare
Curtius Iunior col. 2 fortiſsimam eſſe diſ-
ficultatem hanc præfatus, propter eam
diſcedit à communibus receptiſque vul-
go ſententijs, dicens procuratorem à Rei
publica conſtitutum, non magis habere
mandatum cum libera, quàm is habet, qui
à priuato conſtituitur. Atque huic text.
quo communis ſententia fundata eſt, re-
ſpondet ille, non agere de procuratore ſeu
adminiſtratore, ſed de decurionibus ipſis
ciuitatem adminiſtrantibus. Sed hæc Cur-
tij intelligentia cum omnibus contraria
ſit, tenenda minimè eſt. Quare tertio loco
quidam authores ita text. illum interpre-
tantur, quaſi ius ſpeciale contineat in cau-
ſa fiſcali. quem intellectum & Iaſſ. ibi. nu.
3. & Curtius Senior numer. 7. in præſenti
retulere, à quibus meritò improbatur.
Quartus intellectus eſt Iaſſ. in præſenti
num. 11. & in l. contraria. ſ. notabi. dicentis
tex. illum non agere in procuratore fiſci,
ſed in procuratore Cæſaris, quem ille velu
ti priuatus quidam homo conſtituit. atq;
hunc etiam intellectum ad l. illam propo-
ſuit idem Iaſſ. in l. procurator. nu. 1. de edé.
ſup. nam quod ex text. in l. procurator.
verb. priuatæ rationis, conſtat, duplex pa-
trimonium in Cæſare conſideratur: quod
dam publicum atque imperiale, quod ille
ex Regia ſeu Imperiali dignitate cõſequu-
tus eſt, in quo procuratoré fiſcalem habet:
aliud verò patrimonium priuatum eſt illi,
quod ille habet extra publicam illam di-
gnitatem, in quo etiam habet ille ſuũ pro-
curatorem, qui & procurator Cæſaris di-
citur, qui cauſas ipſius veluti priuati cuiuſ-
dam adminiſtrat. Et de hoc eſt accipiẽdus
tex. in illa. l. 1. & hunc rationalem Impera-
torum leges appellitant. l. 4. de mod. mult.
l. ad fiſcum. vbi cauſ. fiſcal. atque hæc tradi
tio communis eſt, licèt eam alibi Alciatus
euertere nixus ſit. Quintus intellectus no-
uiſſimè traditus eſt à Ioanne Oroſc. in illa
l. 1. num. 33. exiſtimante eàm ſolam aliena- 8
tionem ibi prohiberi, quæ mala fide cele-
brata ſit, quoniam in mandato quantumi-
cumq; generali, dolus ſemper videatur exce
ptus. l. creditor. ſ. Lucius. ff. mãd. vult igitur
Oroſ. valere tráſactioné factã à procurato
re Cæſaris, ſi bona fide facta ſit. Qui intel-
lectus vt eſt viri doctiſsimi, tolerari ſatis po
teſt, ipſe interim Iaſſ. intellectum probo.

6 Limitabis tu modò legem hanc vt non
procedat, quãdo facta diligenti inquiſitio
ne, adminiſtrator potuiſſet ſententiam ob-
tinere, vt quia probationes potuiſſet ille ad
inuenire, ex quibus in cauſa poſſet obtine
re, hoc enim caſu cẽſetur huic adẽpta facul
tas tráſigẽdi. ita enim limitarũt. l. hanc Pauli
de Caſt. nu. 1. Riminald. col. 1. quorum opi
nioni videtur adeſſe text. in. l. tutor. in prin
cip. ff. de iureiu. vbi tutor cauſam pupilli iu
reiurando decidere poteſt, ſi nullam aliam
probationem pro pupillo poſsit inuenire.
Quãdo autem adminiſtrator poſsit huiuſ
modi probationes inuenire, vir bonus re-
ctè arbitrabitur, quod idẽ Paulus notauit.

7 Secundò limitabis text. hunc, vt mini
mè procedat, ſi adminiſtrator hic ſit electus
ab ipſis decurionibus vel tribunis, oportet
enim ab vniuerſo populo fuiſſe creatum,
vel à concilio generali. argumento eſt tex.
egregius in. l. item eorum. ſ. fin. verſ. actor
itaque. ff. quod cuiuſ. vniuerſ. nomi. vbi is
qui a decurionibus conſtituitur ad cau
ſas ipſius vniuerſitatis agendas, procura

 toris

toris officio fungitur, at procurator sine speciali mandato non transigit. l. transactionis placitum. suprà eod. ergo nec ille quem Decurionatus ordo constituit. & ita ex text. illo limitationem hanc deduxit Bartolus in. l. iusiurandum. §. defensor. ff. de iureiu. vbi Bartolus inquit, procuratoré electum ab vniuerso populo vel concilio generali, æquiparari tutori, electum verò à Decurionibus priuati hominis procuratori æqualem esse. Bartol. doctrinam sequuntur ibi Paul. Alexan. & Iasson. Paulus in præs. nu. 2. Iass. nu. 8. Curtius Senior nu. 4. Riminal. col. 1. Alciatus num. 5.

8 Tertiò limitabis text. hunc, vt solùm procedat in administratoribus cõstitutis ab vniuersitate habente territorium, quæ ex hoc constituit ciuitatem, villam, vel castrum, namque non idem esset in procuratore constituto ab vniuersitate aliqua, vel collegio. ita enim voluit Paulus de Castro in illo §. defensor. numero. 3. qui hoc commendat, allegatque ille Cynum ac Baldũ. idem tenentes in. l. vnica. etiam per procurat. & idem sequuntur in præsent. Iacobi. numero. 2. Iasson. numero. 9. Alciatus numero. 5. quorum ea ratio est, quoniam constituti ab vniuersitate constituente territorium compelli possunt huiusmodi munus suscipere. l. fi. §. defensores. ff. de mun. & honor. cùm igitur sit munus hoc publicum, authoritate & vtilitate censentur hi administratores habere mandatum cum libera, vt possint transigere, quod non est in aliqua vniuersitate vel collegio, quoniam hac compulsione vti non possunt. Sed iudicio quidem meo hæc limitatio non procederet, si vniuersitas vel collegium hanc administrationem concederent alicui ex sua vniuersitate vel collegio, hunc enim illi compellere possunt ad suscipiendam administrationem, quare eadem ratio in his est, quæ in. l. nostra versatur.

9 Quartò limitabis. l. hanc, vt minimè procedat in præside ciuitatis alicuius, cui iuris reddendi potestas commissa est, hic enim transigere minimè potest, neque censetur habere mandatum cum libera pro administrandis rebus ciuitatis. l. prohibere. §. planè. ff. quod vi, aut clàm. ex quo text. limitationem hanc ad hanc. l. proponunt Guido de Suza. & hunc referens Cynus versiculo vltimo quæro. qui cùm leges quasdam alleget in huius rei argumentum, dicit hoc esse expressum in illo. §. planè. idem sequuntur Alberic. numer. 2. dicés existimare se veram esse hanc limitationem. Bart. nu. 3. allegans text. in illo. § planè. Paulus nu. 3. solum Cynum allegãs. Alexan. nu. 2. qui Raynerium etiam citat, Iass. nu. 10. Iacob. nu. 5. Curtius Senior nu. 5 Alciat. nu. 9. & idem quoque tenet Bart. in illo. §. planè, quoniam in generali hac iustitiæ reddendæ commissione non censetur commissa administratio cum libera: quod ex eodem. §. planè. eleganter Bal. obseruauit in rub. de contra. emp. q. 3. Decius in. c. decernimus nu. 12. de iudicijs. Imò verò concessio liberæ nil operatur in hac specie. quod idem Bald. notauit in. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. fi. in fine. ff. de iurei. quoniã in hac cõmissione omnia ad iustitiã referuntur. quod Iacobi. Iass. & Alciatus hîc probarunt. Ego verò vt quartam hanc limitationem veram esse censeo vsque apud nos receptam, ita cõstanter affirmo eam in illo §. planè. quem & antiqui & recentes scriptores semper allegarunt non probari, nam text. ille non loquitur in transactione, sed in loci publici concessione, quam præses ille facere prohibetur, quod & ex textu nostro in secunda parte constare potuit. Sed si præses vel procurator Reipublicæ gratiosè vel publicas rationes expungat, vel rem ciuitatis concedat, vsque ad quantum temporis possit ciuitas rem hanc retractare, & cùm nemo scribentium hoc attigerit. gloss. singularis. in l. calculi. de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. existimat vsque ad viginti annos ciuitatem hoc facere posse.

10 Sed an transactio hæc quibus casibus eam

eam præses facere prohibetur noceat ipsi transigenti. Et non nocere existimat gl. 1. in. l. si procurator. ff. de iur. fis. quam quibusdam casibus temperat Alciat. nu. 14.

11 Secundò collige ex text. hoc administratorem ciuitatis cum libera remittere minimè posse debitum ciuitatis, quoniam concessionis seu donationis facultas in generali commissione concessa minimè videatur. l. contra iuris. §. fin. cum. l. seq. ff. de pact. l. filiusfamilias. ff. de donat. l. qui peculij. ff. de pecul. l. sicut §. an pacisci. ff. quib. mo. pig. vel hypoth. soluit. nam & debiti remissio species est donationis. l. si quis delegauerit. ff. de nouat. Ex quo text. colligit Bart. ibi num. 1. procuratorem cum libera non posse remittere debitori exceptionē peremptoriam. & idem probat text. in. l. si quis obligatione. ff. de seg. iur. Ex quo text.

12 colligit gl. 1. ibi requiri etiam in hac debiti remissione insinuationem sicuti in vera propriaq; donatione est necessaria. l. sancimus. de donat. l. 9. tit. 4. p. 5. & gl. illius opinionem sequuntur in proprio loco Dynus & Rayner. de forl. Iacob. de Aret. & Alber. qui duo posteriores limitant hoc minimè procedere si remissio fiat ex causa trāsactionis. et gl. illius opinionē testatur esse communem Decius ibi nu. 10. Cagnolus nu. 5 & esse communem testantur Alexan. Soci. & Decius in. l. creditori. sup. de pact. vbi gl. illam singularem esse inquit Iacobinus nu. 2. & idem quoq; voluit Bart. in. l. Modestinus ff. de dona. nu. 1. vbi idem frequentiores receperunt. Angelus in. l. pacta quæ contra. nu. 5. sup. de pact. dicens ita vidisse se practicari Perusij. & eam sequuntur plurimi vtriusq; iuris interpretes quos allegat Tiraquell. in. l. si vnquam. in gl. donatione largitus. nu. 144. de reuocan donat. qui & cōmuniorem esse testatur & veriorem. quam sequū tur præterea Iaß. & Oroscius in. l. imperatores. ff. de pact. & communem esse testā tur eam sequuti Alciatus in. l. dedisse. col. 1. ff. de ver. signifi. episcopus Segobiensis lib. 2. Variar. resolu. c. 4. num. 8. Antonius Gome. dicens ita obtinuisse in hoc regio prætorio lib. 2. Varia. reso. c. 4. nu. 9. Addè quòd nec prælati ecclesiarum res premittere possunt seu donare, nisi & datæ rei quantitas & patriæ consuetudo eum excusarent. c. cæterum. de donat.

13 Quare nec acceptilationem facere posset procurator cum libera. gl. in. l. per procuratorem. & expreßiùs Bar. ibi nu. 1. ff. de acceptilat. Ias. in præs. nu. 14. Alciatus nu. 23. nam & tutor habet mandatum cum libera, non tamen potest facere acceptilationem. l. & per iusiurandum. §. tutor. de acceptilat.

14 Sed neq; appellationi interpositæ procurator renunciat. Bald. in. l. si §. fi. nu. 7. de tempo. appellat. Angel. Imol. & Alexan. & hos referens Tiraquell. in verb. donatione largitus. nu. 143.

15 Est tamen casus in quo licet procuratori cum libera donare atq; remittere, vt si egentissimus is sit cui remittitur, extremaq; fortunæ inopia laboret. ita enim voluit gl. compelletur. in. l. omnes. 1. de anno. & tribut. lib. 10. nam hos administratores parentum personas induere oportet pro sub leuādis subditorum neceßitatibus. in auth. vt iudi. sine quoq; suffrag. §. cos. collat. 2. & glo. illius opinionem sequuntur Bart. ibi nu. 1. qui eam multum notat. Item Platea nu. 4. & multa idem sequutus Alex. ibi ad Bart. allegauit. Item Romanus consi. 369. nu. 32. dicens eam esse singularem. idē Roma. in. l. si vero. §. de viro. nu. 48. ff. sol. matr. dicens singularem eam esse. nam & mulctam iam ex sententia indictam solēt iudices remittere propter inopiam condēnati. l. illicitas. §. fi. versi. de mulcta. ff. de offic. præsi. l. fi. de mod. mulct.

16 Secundò limitabis text. hunc minimè procedere in administratore principis vel alicuius optimatis qui posset pro dignitate domini facere donationes atq; etiam remissiones. argumento text. optimi in. l. filiusfamilias. vers. nonnunquam etiam ex persona. ff. de donat. vbi hoc notauit. Roma. col. 1. ad idem est tex. in. l. cum plures. §.

 cum

cum tutor.ff.de adminiſt.tut. idq; expreſ
ſim notarunt Innocentius in.c.grandi.
de ſupple.negli.prælat.Iacobi.in præſ.nu.
6.Curtius Senior.nu.10. Alciatus in l.pa
ctum curatoris num 6.de pact.ſup. Tira
quel.de nobilit.c.37.nu.35.nil enim nobi
litatem magis decet, quàm munificentia
c.1.de donat.

17 Nam & cùm regulariter tutores fami
liam pupilli vino nouello potare opor
teat, quoniam diſpendioſa eſt veteris vini
erogatio.l.iubemus.1.de erogat.milit.an
no.lib.12.quem text. notarunt ibi in hoc
Bart.& Plat.& prætereà Roman.ſing.375.
tutor tamen principis vel magnatis vino
veteri impunè familiam pupilli potabit,
quod non in eleganter Decius ſcripſit in
l.3.col.1.ff.ſi cert.petat. vbi idem ſequitur
Purpurat.nu.15.allegans alios.

18 Quare elegáter Bed. hîc obſeruauit.q.5.
poſſe epiſcopum remittere quartam illá
canonicam ſibi atq; eccleſię ex funeribus
pertinentem.quod Salicet.& Curtius Se
nior ſequuntur. Poſſet etiam tutor vel le
gitimus adminiſtrator debitum remitte
re in cuius exactione plus oporteret ex
pende, re quàm ſupereſſet ex ſumma princi
pali.argument. text.in.l.mediterraneæ. de
anno.& tribu.lib.10. ex quo opinionem
hanc deduxere Roma.conſ.50.nu.3.Ro
landus a Valle cóſ.15.n.50.Gl.1. & 2.ſunt
expoſitiuæ, quibus nil eſt prorſus difficul
tatis. Gl.fi.leges quaſdam allegat huic có
uenientes, in quibus adminiſtratores nil
19 poſſunt remittere. Deinde opponit con
tra tex.hunc text.in.l.aduerſus.j. de vſur.
vbi cùm reipublicæ debitor maiores vſu
ras promiſiſſet, & deféſores ciuitatis quin
cunces exegiſſent, damnum reipublicæ
intulerunt, vt iam illa non niſi minores il
las vſuras petere poſſit à debitore. Glo.in
præſ.difficultatis huius ſolutioné remit
tit ad.l contrariam.quo in loco gl. ciuita
tis.quatuor modis.l.illam ab hac extricat.
Sed melius Bart.in præſ.nu.1.dicens factú
præſidis rempublicam adminiſtrantis rei
publicæ in remittenda re ipſius non noce
re, ſed huius negligentiam reipublicæ no
cere poſſe vt in.l.contraria. factum igitur
hic non nocet, negligentia nocet. Húc in
tellectum Bart. tenuit ante eum Cinus.1.
oppoſ.& eum ſequuntur Bal.4.opp. Pau
lus de Caſt.nu.4.& teſtantur eſſe commu
niter approbatum eum ſequuti Alexand.
nu.3. Riminal.col.2.Curtius Senior.nu.11
Iaſſ.nu.15. Curtius Iunior.nu.8.Cui ſimile
& illud videtur, quòd cùm prælatus facto
ſuo eccleſiæ non præiudicet.c.factum per
ſonæ.de regu.iur.in.6.l.iubemus nullam.
ſup.de ſacroſanct.eccle. certè negligentia
poteſt eccleſiæ præiudicare, vt ſi patiatur
rem eius vel actioné prę ſcribi.l.fi.aut.quas
actiones.ſup. de ſacroſanct. eccleſ.c.de
quarta.cum alijs, de preſcript. Nam & ſer
uus facto ſuo non poteſt regulariter do
mino præiudicare.l.3.ſup.tit.primo.at verò
eius negligentia damnum domino affer
re ſolet.l.fi.de acqui.poſ.j. At verò Fulgo.
nu.2.teſtatus húc eſſe intellectum docto
rum, falſum eum eſſe arbitratur, cùm tex.
ibi non negligentiam adminiſtratoris in
ſinuet, ſed factum ibi taciti pacti: ſi igitur
pacto tacito poteſt adminiſtrator eccle
ſiæ prę iudicare, poterit multo magis ex
preſſo. Sed communia ſequutus à quibus
hîc Fulgoſius hac cóſideratione diſcedit,
Reſpondeo cùm Alexan.Riminald.& re
centioribus negligentiam illam tacitum
pactum in ſe cótinere, quod ineſt cuicúq;
præſcriptioni: vix enim eſt vt non videa
tur alienare qui patitur vſucapi.l.alienatio
nis.ff.de verbo.ſignifi.quare legitima præ
ſcriptione in caſu l.aduerſus.opus erit.qđ
communiter doctores ſentire teſtatur Al
ciat.in præſ.nu.26.qui & illud tradit non
competituram hoc caſu reipublicæ aduer
ſus prę ſcriptionem in integrum reſtitutio
nem. In iure ſanè quærendo poteſt admi
niſtrator reipublicæ præiudicare ſicuti ſer
uus domino.l.3.ſup. de pact.cuius rei exé
pla ſunt multa apud Rolandum à Valle.
conſi.15.nu.23.

20 Eſt tamé contra hunc Bart.& commu
nem intellectum text.expreſſus.in.l.fi.§.fi.
ff.de

ff.de publi. & vectig. vbi publicanus in damnum reipublicæ, cuius rem administrat, potest omissi vectigalis inuectori pœnam condonare. Ille casus in difficili est, quare accipitur à quibusdam vt agat in procuratore in rem suam à republica constituto, quales videmus hodie eos qui pontibus, quos subter flumina decurrũt, præficiuntur, qui reipublicæ solent certã quantitatem persoluere pro iure professionis mercium quarumcumq;. Hi igitur possunt vectoribus atq; agasonibus quãuis gratiam impartiri: de re sua etenim largiuntur. & præter ordinarios illi text. interprætes ita tex. illum intellexit. Bald. consi. 211. nu. 1. vol. 3. Sed hic intellectus textui illi malè conuenit. quoniam esset decisio illa indubitabilis. Præterea huic positioni malè conuenit ratio textus, cùm in eo dicitur hoc licere facere publicano: quoniã si quod damnum reipublicæ hinc emerserit, ab hæredibus aut fideiussoribus reipublicæ resarciendum sit. quare Imola & Roman. ita eum text. interpretantur, vt potuerit ibi publicanus pœnam omissę professionis remittere, quoniam ius reipublicæ saluum erat ex indemnitate, ob quã hæredes & fideiussores publicani reipublicæ tenebantur.

21 Collige deinde ex eadem gl. in vers. & nota. l. huius dispositionem in quocumq; administratore locum habere, puta prælato tutore vel curatore. Cui tu adde quod etiam si hę personæ censeantur esse procuratores cum libera, non tamen posse transigere super ea re quæ non nisi cum decreto à minore alienari potuit. ita enim voluit glo. fin. in. l. 1. sup. si aduer. transact. pręterquam si rem illam retineãt aduersarijs aliquid cedentes ecclesiæ nomine vel minoris: ex gl. singulari in. l. nulli. ff. eod. titu. quam ibi sequuntur Bart. & antiquiores. ex recentioribus autem eam sequitur Iacobi. in vtraq; lect. & affirmat Iasso. nu. 2. glo. illam ab omnibus teneri & commendari, & receptam esse in omnibus his administratoribus, licèt de procuratore principis agat. affirmat Oroscius nu. 1. & notabilem esse gl. illam eam sequutus affirmat Panor. in. c. contingit. nu. 3. de transact. & illam sequutos fuisse omnes doctores affirmat Andræas Tiraquell. post. ll. connubia. gl. 6. n. 80. Ioãnes Antonius Trigona, qui alios allegat sing. 93. n. 3. nã & libertus qui in fraudẽ patroni bona sua alienare prohibetur, neq; remittere rẽ potest ex causa trãsactiõis. l. 1. col. 3. vers. at si trãsegit. ff. si quid in frau. pat. sed neq; res minorũ ratione transactionis rectè alienabuntur. l. non solum. C. de præd. minor.

22 Addit Bart. in illa. l. nulli. id verum esse etiam si res immobilis apud aduersarium detineatur vel possideatur (quod ille inquit). & idem Iass. ibi & Oroscius sequũtur. estq; in hoc glo. singularis, quam ibi Bart. allegat in. l. cum ij. §. eam transactionem. in parte transactio. eo. tit.

23 Sed fuit quæstionis, an in patre quoq; hæc locum habeãt qui filij est legitimus administrator, an super re filij sine iudicis decreto possit transigere atq; rem illam alienare. Et Salicet. in præsenti existimat prohibitionem hãc etiam ad patrem pertinere. Nam & cùm pater veluti tutor vel curator rem filij vult distrahere, id cũ prætoris authoritate expedire oportet. l. cum emãcipatis. C. de prę. min. tametsi pronior patre petente in hanc authoritatem alienationi impartiendam prætor esse debeat. l. si pupillorum. §. si pater, ff. de re. eorum. & hanc Salicet. opinionem legendo posse sustineri Iass. affirmat. n. 5. & eam sequũtur Crot⁹ in. l. frater à fratre. n. 31. de cõdict. indebi. Chass. in consuet. Burg. rub. 6. §. 5. nu. 14. contrariam tamen sentẽtiam tenet Azo in summa de bon. quæ lib. nu. 11. versic. nec puto. cuius opinionem sequũtur in præs. Bald. 1. q. Fulgo. num. 2. Paulus de Castro. nu. 5. Alexan. nu. 7. Riminal. col. 2. Corneus col. 2. vers. sed fallit in patre. Curtius Senior. nu. 14. testatus hanc esse communem sententiam, Iacobi. n. 8. Alciatus. num. 16. dicens receptam esse Azonis opinionem. Lancellotus Decius & Aret. nu.

2. Clau-

2 Claudius.nu.5.temerariūq; eſſe ab hac opinione diſcedere affirmat Iaſſ.num. 5. communemq; eſſe hanc Azonis opinionem affirmat Curtius Iunior hic in his quæ ad Paulum de Caſtro adiecit,qui eā ſequitur in lectione ordinaria.nu.1. & eā ſequuntur infiniti prope autores,& eos referens Andræ.Tiraq.in.l.ſi vnquam. in prin. num. 28.de reuoca. don. & poſt.ll. connubia.gl.3.nu.34.&præterea Hippolytus.ſing.98.Fabianus de emp.& vendit.5. quæſt.nu.98,verſ.item & quarto. Guillel. Benedict.in.c.Raynuntius. in parte. duas habens filias.n.255.de teſtam.Carol. Rui. conſil. 201.nu.2.vol.5.Epiſcopus Segobiēſis.lib.1.Variar.Reſol.c.8.nu.5. Antonius Gome in.l.48.Tauri.nu.18.& hi duo poſteriores teſtantur eam eſſe communem opinionem. Pinellus in.l.1. de bon.mat. 3. part.nu.21.dicens ſecundum hāc opinionem fuiſſe iudicatum. eſtque pro hac Azonis ſententia text.optimus in.l.fin.§.ſin autem æs alienum.de bon.quæ lib.vbi licet patri venundare res immobiles filij ſi mobiles non ſufficiant ad æris alieni vel legatorum quæ filius debet ſolutionē, nec tamen ibi vlla neceſsitas patri imponitur adeundi iudicis pro decreto interponendo:cùm enim hanc neceſsitatem lex ibi remiſerit,prætorem adire non eſt neceſſe. l.quæ ſub conditione.§.fin.ff.de condi.inſtitu. Eſt præterea pro hac Azonis ſententia elegans argumentum ex text.in.l.fi. ff. de re.eorum.vbi non eſt neceſſarium decretum in alienatione quam facit tutor iuxta patris defuncti voluntatē,multò igitur minus erit neceſſaria prætoris authoritas cùm pater ipſe alienat.

Neq; huic tam probatæ Azonis ſententiæ obeſſe vnquam poterit argumētum Salicet.ex.l. cum emancipatis. quoniam illa locum habet in patre tutore vel curatore filij emancipati.Azo. verò loquitur in patre legitimo adminiſtratore filij, cuius longè amplior poteſtas eſt,quàm tutoris. Quod cùm ex multis, tū vel maximē cōſtat ex eo,

24 Quòd cùm tutor non poſsit pro pupillo procuratorem cōſtituere ſed actorem duntaxat.l.neq; de procurat.infrà.cui cōuenit optima.l.3.tit.5.part.5.pater in bonis aduentitijs filij quæ adminiſtrat etiam ante litem conteſtatam,procuratorem conſtituit, reprobata gl.in.l.1.verb procuratorem. de bon.mat.quam ibi reprobant Cinus ac Bart.nu.1.& eſſe cōmuniter reprobatam teſtantur.Fulg.nu.5. Corneus.nu. 2.Pinell.2.pa.nu.65.& teſtantur præterea hanc eſſe communem opinionem contra gl.illam Paulus de Caſtro in.l.1.nu.28. ff.de procur.Ioannes de Imola.nu.7.Anania.nu.5.in.c.accedens.de procurat.Mēchaca de ſucceſ.creat.§.6.in fine. neq; in conſtituendo hoc procuratore filij ipſius conſenſus requiritur.quod Robertus Maranta notauit in.l.ſi actor.nu.10.ff.de procurato. qui & communem opinionem contra gl.ſequitur,licèt gl. non meminerit.Conſtat autem ex tex.in illo.§.ſin autē ſententiam Azonis eſſe accipiendam cū pater alienat in caſibus neceſſarijs de quibus in.l.ob æs alienum. de præd.minor.in quibus cùm tutores non alienent ſine iudicis decreto,parenti tamē id permittitur. ſic ſanè pleriq; eorum quos allegaui ſententiam Azonis ac communem declarāt, quibus ipſe libenter accedo: quod ſi extra hos caſus pater alienet, alienatio non valet vt in eadem.l.probatur.§. ipſum autem. verſi.non etiam licentia .imò ſuperſunt hoc caſu bona patris filio obligata.l. 24.tit.13.part.5.vbi hoc ſenſu verè eam.l. interpretatur Grego.gl.5.qui ſi alienatio fiat in caſu neceſſario etiam Azonis ſententiam probat.

25 Vltimò quęrit gl.an adminiſtrator poſſit remittere debitum ciuitatis quod ex cauſa vſuraria vel alia illicita erat contractum.Et gl.primò concedit valere huiuſmodi remiſsionem,quoniam non ſit ambitioſè facta,ſed potiùs ex bona fide. & in hoc allegat gl.leges quaſdam in argumētū.Quibus tu adde,quòd hic adminiſtrator ſeu tutor tenentur agnoſcere bonam

fidem

fidem. l. quoties. §. sicut. ff. de admini. tuto. Præterea cũ qui res alienas administrãt posśint patrimonium impendere pro defensione personarũ quas regunt. l. 1. §. 1. ff. de tut. & ratio. distrahẽ. l. 1. ff. vbi pupill. edu. deb. multò magis poterũt id impẽdere pro animæ salute, quã reb⁹ omnibus antepon endam esse constat. l. sancimus. de sacrosf. eccle. quare gl. opinionem sequũtur in præs. Iacob. Butricar. & Rayne. & communem esse testatur Alberi. eam sequutus. nu. 6. Ioannes Faber in breuiario. vers. sic. sed quid si mittit. Bald. 2. quæst. Salicet. nu. 5. Paul. de Castro. nu. 6. Fulgo. num. 4. Alexan. & Iass. in fine. Riminald. in fine. hoc declarans verum esse, si constet debitum esse vsurarium. Alciat. n. 24. Curtius Iunior. nu. 10. Iacobi. nu. 9. & æquiorem esse sententiam hanc affirmat Aretinus. nu. 3. eam sequutus. & idem sequũtur Bal. in l. etiam. infrà, de fideicommiss. dicens singularem esse glos. hanc. Iass. in. l. contra iuris. §. fin. nu. 7. ff. de pact. Tiraquel in. l. si vnquam. in parte, donatione largitus. nu. 164. de reuo. donat. Ripa. ibi. 18. quæst. testatur glos. opinionem esse communiter approbatam eam sequutus Petrus Peralta in. l. 1. n. 42. ff. de legat. 2. Oportebit autẽ præsidem maximè aduertere, vt ea solùm debita remittat, quæ & si soluta fuissent, repeti iure posśent, eam enim solùm bonam fidem tenetur agnoscere, quæ est iũcta obligationi. argumento text. in. l. si is cui. §. Flauius. ff. de solut. neque enim tutor vel administrator potest soluere vel vnum nummum ex æquitate sui capitis. quod Bald. eleganter notauit in rubrica. de consti. pecu. numero. 11. Placentinus verò existimauit neque debitũ vsurarium tutorem posse remittere. cuius opinionem Odofredus & Oldral. sequuntur. item Iacob. de Aret. & Cin. item Bart. nu. 1 testatus communem esse hanc Placenti. opinionem, idem testantibus Bald. & Paulo Castrensi. & communem quoq; esse affirmat Ange. idem sequutus. nu. 2. quam etiam videtur tenuisse glos. in. l. imperatores. ff. de pact. Ego verò priorẽ sententiam sequi malo, quæ tutior est, maximè si iuris canonici obserues dispositionem, quod vsuraria hæc lucra vt quę sunt animæ infestisśima, exhorrescit.

26 Qua ratione tutores qui olim pupillarem pecuniam tenebãtur fœnori dare. l. tutores. 2. infrà, de administ. tut. l. quoties. in prin. l. ob fœnus. ff. de administ. tut. hodie nec debent nec etiam si velint posśũt pupillarem pecuniam sub vsuris credere. quod eleganter vt alia pleraq; scripsit Episcopus Segobiẽ. lib. 3. varia. resol. c. 2. col. 1.

27 Sed publici ciuitatis administratores an bona ipsa ciuitatis posśint obligare. Et nõ dubium est, quin huiusmodi obligatio consistat. l. si is qui bona. in princ. ff. de pignoribus. nam & tutori id licet in bonis pupilli. Item curatori adulti vel furiosi. l. tutor. in princ. ff. de pignorat. act. Atq; huiusmodi obligationibus sæpisśimè executiones ad nos delatas confirmauimus, dũmodo sine fraude contractus gestus sit, atq; in publica commoda pecunia ab administratoribus accepta fuerit versa l. ciuitas. ff. si cert. petat. l. curator. C. si res alien. pig. data sit. authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanctis ecclesijs. & plura ad illam. l. si is qui. obseruarunt Ias. & Decius. & Alciatus in. d. l. ciuitas. & alia non contemnenda Nebusantius de pigno. 3. parte. membro. 1. nu. 44.

## ¶ *Summa rerum. L. Interpositas.*

1 *Declaratur text. hic in vers. ad vim tamen vel dolum.*
2 *Ad probandum contractum esse vsurarium non erit satis cum vsurario fuisse celebratum.*
3 *Nõ valere transactionẽ quæ metu fuit celebrata.*
4 *Quare contractus metu gesti valeant ipso iure cum illos quibus dolus causam dedit ipso iure sint prorsus nulli.*
5 *Matrimonium vi contractũ esse ipso iure nullũ.*
6 *Etiam si iuramentum illi accesserit.*
7 *Idem esse in dote metu promissa iurisdictione prorogata tutoris authoritate. Et quid in constitutione procuratoris.*

8 Adi-

## ¶ L. Interpositas.

Diuiditur tex. hic in duas partes: in prima ponitur an transactio valeat per metum facta in 2. an valeat facta inter dominum & seruum. Secūda est ibi. sed quoniā reum. Rursus prior pars subdiuiditur in tres particulas. In prima ponitur vnum dictum. In secunda illud ad praxim deducitur. In 3. magis declaratur quæ partes sunt in text. planissimę.

1 Sed in primis reuoco ipse in dubium intellectum illorum verborum nostrę legis ad vim tamen vel dolum arguēdum qualitas causæ principalis non sufficit. Et glo. qualitas ita hunc tex. interprætatur, quasi velit quòd etiam si in contractu principali super quo inita transactio est, interuenerit dolus vel metus, non ex hoc probari transactioni quoq; posteà sequutæ dolū vel metum interuenisse. Secūdo hęc verba declarat gl. vt qualitas causæ hic pro contestatione quadam vel protestatione metus vel doli ponatur quæ sola non est sufficiens vt cōtractus metu vel dolo gestus esse præsummatur. Tertio eadem verba gl. declarat, vt velint nō ex eo præsumi transactionem vi vel metu celebratam quoniam dicat quis se liquidam causam habuisse maximam quantitatem pro re modica præmisisse: quod non est vero simile eum fecisse nisi metu coactum aut dolo inductum. Et hunc tertium intellectum videtur gl. ipsa magis probasse, atq; eum Bart. vt notabiliorem cęteris sustinet nu. 9. Bald. 2. notab. Ang. n. 3. Fulgo. nu. 4. qui hanc tertiam lectionem glo. multum notabilem esse dicit. Paulus de Castro. n. 4. Alexan. nu. 3. Riminal. col. 1. Ias. n. 1. & esse hunc intellectum communiter approbatum testantur eum sequuti Claudius nu. 19. Corneus nu. 3. vers. in textu ibi. Curtius Iunior. nu. 10. Alciat. n. 26. Ex quo infert eleganter Bald. 5. notab. ad rescindendum contractum, non sufficere hominis cōiecturas. & inquit ille notabilem esse hunc

hunc verſiculum in hoc.

2 Ex quo etiam colligit Fulgoſi.ad probandum contractum vſurarium non eſſe ſatis cum vſurario celebratũ fuiſſe, qui fortaſſe gratis hic pecuniã mutuauit: probatio enim ea ſola admittitur, quæ cõclusionem inferat neceſſariò.l.neque natales. de probat.cum alijs.

Limitabis tu modò hunc tertium intellectum, vt non habeat locum in eo qui tyrãno alicui rem quampiam pro re modica remittat, quo caſu metus pręſumitur, ex Bald.in.l.decernimus.in fine. de ſacroſan.eccleſ.Iaſ.in præſ. nu.4.Iacobi.nu.11. Boerius deciſ.100.n.19.Alexan. in.l. ſi per impreſsionem.nu .2. quod met.cau.Marant.diſput.6.nu.15.

3 Collige tu modò ex text. hoc non valere trãſactioné quæ metu celebrata fuit, aut certè ratam non eſſe, quod commune huic contractui cum cæteris eſt, quos metu celebratos prætor æquiſsimè reſcindit, proclamãs quod metus cauſa geſtum ſit, ſe minimè ratum habiturum.l.1. ff. quod met.cauſ. Quæ verba nõ prætoris ſũt, ſed ipſius ſpiritus diuini: nam Deum verba illa in ore prætoris poſuiſſe ex Raymundo de poena.forti.refert Bal.in rub.de cõtrouer. inueſtit. n.8.atq; idem Bal.in.l. nominationes. nu.4.verſ.item illa vox prætoris. de appellat.C.Hoſtienſis quoq; in ſumma. de his quæ.vi.§.in hac autem.verſ.& nota. ſecundum Bacianum teſtatur diuina voce prętorem edictum illud propoſuiſſe.

Sed quid eſt quòd cùm generaliter prętor cõtractus omnes metu factos inficiat, de trãſactione tamẽ hic fuit dubitatũ. Et cùm neminé qui hoc moueat inuenerim, exiſtimo non ſine ratione dubitãdi.l. hãc conditam fuiſſe. Potuit enim videri tranſactionibus, per quas à lite diſceditur, fauorem tantum impenſum fuiſſe, vt & metũ celebratæ eſſent admittẽdæ, quãuis iuſtus ille eſſet, quiq; conſtantẽ virum frangere poſſet. Sed rurſus imperatoribus viſum fuit fauorẽ illũ legitimis tranſactionibus impartiri, non etiam illis, quæ vitio aliquo ſunt celebratę. Eſt autem notabilis tex. hic obſeruante Paulo de Caſt. & recentioribus ad hoc, quòd actio directa edicti, quod metus cauſa nõ competit niſi iuſtiſsimus metu ſit qui contractui cauſam dederit, eſt enim neceſſum quod ſit metus mortis vel cruciatus corporis. & idem probat text.in l.continet.ff.quod met.cauſ.in.c. cum dilectus.de ijs quę vi met. ve.cau.fi.ſed vt cõpetat actio vtilis ex illo edicto, non erit neceſſum tantum metũ interuenire, ſed minor ſufficit.de quo in.l.iſti quidẽ.ff.quod met.cauſ. Item vt officium iudicis competat, minor metus ſufficiẽs eſt.l.fi.§.ſi foenerator.ff.quod met.cauſ.l.1.§. quæ oneran dæ.ff.quar.rer.act.non det.l. medicus.ff. de vari.cognit. Item vt condictio competat, ſufficit impreſsio facta per iudicem. l.ſi per impreſsionem.j.de his quæ vi.

4 Sed quid eſt quòd qui contractus metu etiam iuſtiſsimo celebrantur ipſo iure valeãt, cũ illos ipſo iure infirmari videamus quibus dolus dedit cauſã ſi bonæ fidei ſint. l.& elegãter. ff.de dol.mal.cũ tñ metui dolus ſẽper inſit.l.ſi cũ exceptiones.§.cũ qui ff.quod met.cauſ.item eos quibus error interfuit contrahentium.l. ſi per errorem ff.de iuri. om.iud.l.2.ff.de iud.l.cum teſtamẽtum.de iuris & fact.ign.ſup. Sed reſpõdent in voluntate coacta conſenſum quẽdam inueniri, ex quo hi contractus valent.l.ſi patre cogente.ff.derit.nupt.l.ſi priuatus.ff.qui & à qui.c.merito.15.q.1.

5 Sunt tamen certi quidam cõtractus, qui
per metum geſti ſunt ipſo iure nulli, qualis matrimonij eſt.l. Titia quę ex alio. ff.
de ver.obligat.l.libera.C.de inutili.ſtipulat.c.requiſiuit.c.veniens Mariota. opti-
6 ma.l.fi.tit.11.p.3.c.cum locum.de ſponſa.l.
15.tit.2.part.4. & niſi illi iuramentum acceſſerit.gl.notabil.in.c.ſignificauit. de eo
qui dux in mat.quam pol .per adulte. ver
bo.tanta vis. Quæ in hunc ſenſum eſt accipienda, vt minimè hìc abſolutio à iuramento ſit neceſſaria: ex natura enim ipſius contractus matrimonij iuramentum hic in.l.operatur.l.fi.de non nume. pecu.atq;

ita gl.illam optimè declarat episcop.Sego. de spon.2.par.c.3.§.5.nu.2.licèt regulariter à iuramento metu præstito sit necessariò petenda absolutio.c.debitores.c.verū.c.si verò.de iureiur.Sed ita demum metu contractum matrimonium est ipso iure nullum,si cum certa persona quispiam matrimonium contrahere sit compulsus,non verò si cum persona aliqua de certo genere quis contrahere compellatur.argumento text.optimi.in.l.hoc modo legatū ff.de con & demonst.& est elegans decisio hæc Panor.in.c.cum terra.n.4.de elec. quam ille non satis audet firmare. Et ipse falsam esse existimo,quoniam liberrimū consensum hunc,quo matrimonium cōtrahitur,vndequaq; esse oporteat.

7 Idemq; est in dote metu promissa,quę hic matrimonij,cui semper accedit,naturam sequitur.l.si mulier.§.si dos.ff.quod met.caus.Idē est in arrharum promissione l.fi.tit.11.part.3.Idemq; est in iurisdictione metu prorogata.l.2.in prin.ff.de iudi.atq; in tutoris authoritate metu interposita.l.1.§.fi.ff.de auth.tutor.Constitutio quoq; procuratoris metu facta, est ipso iure nulla.c.accedens.de procurat.quem text.dicit esse singularem Roma.allegans Innocent.& Host.s.sing.760.sed ille text.hoc minimè probat,quod idem Roma.aduertit sing.125. Posset tamen id esse verum in procuratore constituto ad contrahendū matrimonium,atq; ita sententiam Hostiēsis veram esse arbitratur episcopus Segobiensis de spon.2.par.c.3.§.5.nu.9.in fine.

8 Item aditio hæreditatis.l.qui in aliena.§.Celsus.ff.de acqui.hęre. Sed verius est vt mero iure valeat,licèt edicto perpetuo rescindi possit.l.si metu.ff.de acqui.hær.l.si mulier.§.si metu.ff.quod met.caus.Quibus non obstat tex.in.§.Celsus.in quo aditionem præcessit protestatio de nō adeūdo,quæ induxit defectum volūtatis in aditione posteà sequuta.qui intellectus.gl. ibi est quem Bart.probauit.& apertiùs sequuntur Imol.& Paul.de Castro.& testatur esse communem Iass.nu.27. & mihi placet,declarauitque quam optimè text. illum Socinus Iunior.consi.107.num.4. vol.2.Votum quoq; si metu fiat,nullius est momenti.c.1.de his quæ vi.& alios casus enumerat gl.in.c.2.eiusdem tituli.

9 De testamento sanè metu facto dubitarunt an ipso iure nullum sit, an verò rescindere id oporteat actione quod metus causa.In qua re anceps animi est,nec satis sibi cōstat vir doctissimus præceptor meus Petrus Peralta in rubrica.ff.de hære.instit.num.63.nec est inutilis hæc inuestigatio:namq; si testamentū est ipso iure nullum, debetur hæreditas venientibus ab intestato:intestatus enim hic decessit,qui testamentū non iure fecit.in princ.de hære.qui ab intest.defe.si autem testamentum ipso iure valet,hæreditas ablata ab indigno fisco applicabitur.l.Papinianus.§.meminisse.ff.de inoffic.testamento.& videtur testamentum hoc mero iure deficere, quoniam actus hic voluntatis quidem sit quæ iusta esse debet.l.1.ff.de testament. sed hanc coacti hominis voluntatem iustam esse nemo dicet, nec adest hic liber ille stilus,quo vti solent testatores.l.1.ca.de sacros.eccles.præterea testatorem liberè testari oportet.c.placuit.§.1.13.q.2. quasi testari minimè videatur,qui coactus id facit est & pro hac sententia text.in.l.qui testamento.§.fi.ff.de testa.vbi si testis metu cōpulsus adsit testamento, illud erit ipso iure nullum:multo igitur magis id erit accipiendum,si metus ipsimet testatori sit illatus.hanc igitur opinionē tenet Hostiensis in.c.2.de his quę vi.met.ve caus.allegās in hoc tex.in illa.l.qui testamento.Lancello.Decius in præf.col.1.vers.octauo fallit. Vitalis de Campa.in clausula non vi, non metu.c.superest vt subiungamus.colū.2. vers.septimus.Sequuntur hanc opinionē Bald.consilio.26.& consi.350.vol.3. Matthæus de Afflictis decis.69.n.4.vbi metū inferente marito vxori testatrici decreuit senatus,testamentum quoad legatū marito factū esse nullū.Socinus Iunior.cōsi.148.nu.8.vol.2.Imola in.l.1.nu.4.& in.l.

qui teſtamento. §.fi.n.23. ff. de teſtament.
Iaſſ.in.l.2.n.3.ſi quis aliquem teſta. prohi-
bu. Ioannes Maria Riminal. ſolum Imo-
lam citans conſ.15.n.9 vol.1. ex quibus ne-
mo meminit Hoſtiēſis, qui eiuſdem ſen-
tentiæ eſt in ſumma de his quę vi.n.6.verſ.
ſeptimus. Veráq; eſſe hanc opinioné atq;
contrariam minimè admittendam affir-
mat Fernand. Méch. eam ſequutus de ſuc-
ceſs. creat.§.17.n.5. ſolum Iaſſoné allegans.
Et in eam inclinat Peralta in. l. ſi quis in
principio.n.133. de leg.3. communéq; eſſe
hanc opinionem affirmat Fulmianus epi-
ſcopus lib.3.quæſt.23. qui omnes eam in-
telligunt, ſi teſtatori hæres ipſe metum in-
tulerit Sed cùm caſus hic à prętore non
ſit exceptus, verius eſt, vt teſtamentum va
leat mero iure, quæ eſt ſententia gl.in.l.2. ſi
quis aliquem teſt. prohib. vbi eam ſequū-
tur Bart. & alij atq; idem tenet ipſe Bart. in
rub.ff. ſi quis aliquem teſt. prohib. vbi ex
ſententia Dini & Petri exiſtimat id proce-
dere, etiam ſi metus per hæredem ipſum
non ſit illatus, ſed per aliquam aliam per-
ſonam. atq; idem tenet ipſe Bar.in.l.fi. nu.
6.eo.tit. idē Bart.in.l.fi.n.11. verſi. ſecundū
tempus eſt.ff. de ijs qui vt indig. commu-
nemq; eſſe hanc opinionem teſtátur Pau.
& Corne.in.l.1.C. ſi quis aliquem teſt. pro
hib. eam ſequuti. & communem eſſe inſi
nuat Imola in illa.l.1. de teſtamen. vbi id
expreſſé teſtantur Areti. col. 1. AEmilius
Ferret.nu.1. ſed et eam tenere doctores af-
firmat Iaſſ. vbi eum allegaui. quam multi
probarunt, quos Menchaca allegat vbi ſu
pra.n.4. Eamque optimè ſuſtinet Grego-
rius in.l.27. in gl. haziendo fuerça.tit.1.par.
6. Quæ & illa ratione iuuatur, quòd teſta
mentum dolo factum nō ſit nullum ipſo
iure.l.4. iuncta gl. de linimentis.ff. de inoſ.
teſt. in authent. vt cū de app. cog.§. ſiue igi
tur. ibi aliquam ſuſtineant circunſcriptio
nē coll.4. ſed dolus peior eſt metu. Neq;
huic tam receptę ſententiæ obſtat tex. cui
maximè altera opinio innitebatur in. l.
qui teſtamento.§.fin. quoniam ibi cùm in
negotio alieno cogantur teſtes omni vo-
luntate ferendi teſtimonij defecti viden-
tur: nam quod per manus traditur volun
tatem coactam voluntatem eſſe, id eſt ac-
cipiendum in negocio proprio ipſius qui
id gerit coactus, non verò in alieno, vbi ne
que ſimpliciter illa eſt voluntas, neq; ſe-
cundum quid. quæ declaratio Bald. eſt in
l.fi.§. ſed & ſi quis.nu.25. communi. dele-
gat. quam & ipſe Bald. probauit in.l.2. de
epiſc. & cleri. idem Bal. in rubrica. de con
trouer. inueſt. nu.8. tametſi id non placeat
Decio in.l.4.nu.1.ff. de reg. iur.

10 Sed de renuntiatione eccleſiaſtici be-
neficij per metū facta non minor contro-
uerſia eſt, an infirmetur ipſo iure. Quod
videtur: magna enim libertas in his ſpiri-
11 tualibus requiritur, in quibus nec patriæ
poteſtatis iura curát pōtifices.c.fi. de iudi.
lib.6. & ſunt quibus hæc opinio placeat
ex textu in.c.2. de his quę vi met. ve cauſ.
ibi: cum integritate reſtituas vniuerſa. In-
ducitur ſecundò, in argumentum huius
opinionis tex.in.c. ad aures. eiuſ. tituli. ibi:
præficiatur eidem. vbi cùm renuntiatio
pręlaturam non vitiet, videtur titulū non
vacaſſe. Tertiò huic ſententiæ aſtare vide
tur text. in.c. ad audientiam. eod.tit. ibi ca-
rere debent robore firmitatis, vnde con-
ſtat nullam fuiſſe renūtiationem. & expé
dij hæc iura Fortunius hác opinionem ſe
quutus de vlti. fin. illat.21.num.392. quam
& Philippus Corneus.in præſenti. proba
uit.nu.4. verſ. octauus in illo. Iuuat & hác
ſententiam text. in clement. vnica. de re-
nūt. vbi conſtitutio procuratoris ad renū
tiandum beneficio non valet. niſi ſponte
facta: multò igitur minus valebit ipſa renū
tiatio.l. oratio.ff. de ſponſa. Eſt & pro hac
ſententia text. pulcher. in. c. vbi periculū.
§. cæterum. de elect. lib.6. vbi non valet ele
ctio facta per metum, igitur nec renuntia
tio valere debet.l. nil tam naturale.ff. de re
gu. iur. Vltimò inducitur in hanc opinio-
nem text. in clement.2.§. ſanè. de poen. vbi
nó valet renuntiatio metu carceris facta.
quare hanc opinionem ante Fortu. maxi-
ma authoritate defendunt Innocét. in.c.

ad aures. de his quæ vi. Antonius ibi. nu. 5. dicens hanc opinionem esse veriorem. & indubitatam esse Fortunius ipse testatur. & eam dicit se aliquando tenuisse Martinus Nauarrus in c. accepta. §. opposuit. de rest. spoliat. & affirmat Barbat. consi. 30. vol. 3. tenere hanc opinionem doctores omnes in illo. c. 2. quod met. caus. quare & Rebufus sequitur in prax. benef. tit. de resignatione metu extorta. col. 1. columna. 493. Sunt tamen quos contraria sententia delectat magis, imò quòd huiusmodi renuntiatio iusto metu facta mero iure valeat, licèt actione quod metus causa possit retractari. ita enim voluit gl. in illo. c. 2. vbi eam sequuntur Panor. nu. 2. Imola. n. 5. dicens quòd cùm Rotæ auditores hoc dubium tractassent, maiorem dominorũ partem huc inclinasse addit Imola. quod cùm nullus text. sit qui hanc controuersiam decidat, in praxi seruandam esse Rotæ decisionem. & hanc opinionem sequitur Bellamera ibi. & frequentiores canonistæ illius decretalis interpretes probasse mihi videntur. & idem quoque voluit gl. in. c. super hoc. de renũt. vbi eam sequitur Imola. nu. 21. reclamante iterum Antonio ibi, atq; contrariam opinionem defendente. nu. 5. & idem quoq; voluit gl in. c. 1. 15. q. 6. Panor. in. c. 2. de his quæ vi. nu. 19. atq; idem Panor. in. c. 2. nu. 9. de rest. spoliat. idem Panor. in. c. si vero. 2. notabil. Felin. nu. 1. de iureiur. Calderinus consilio. 1. n. 1. sub rubrica de renuntiatione. Decius consi. 209. nu. 5. atq; ita decreuit Rotæ senatus decis. 5. in nouis. sub tit. de renuntiatione. communemq; esse opinionem hãc testantur Nauarrus & Fortunius, quos paulò ante allegaui. quam sequitur Niconitius allega. 7. num. 6. Neq; huic opinioni obstat text. in illo. c. 2. verbo, restituas. nam potiùs videtur probare contrarium: nam si renuntiatio non valuisset, non esset opus restitutione. neq; etiam text. in. c. ad aures. verbo, præficiatur: quoniam qui communem hanc opinionem sequuntur, intelligunt epistolam illam decretalẽ vel ex nouo titulo, vel ex antiquo renouato. neq; text. in. c. ad aures. quoniam ibi traditur regula quædam generalis. sed neque text. in clem. vnica de renunt. & in clemẽ. 2. §. sane. quoniam cùm speciales casus cõtineant, potiùs videntur probare contrarium. neq; text. in. §. cæterum. quoniam diuersa causa est electionis in qua ius publicum versatur, quàm renũtiationis in qua priuatum. Non solùm autem rescinditur renuntiatio beneficij si metus sit illatus ipsi renuntianti, sed & si cõsanguineo eius inferatur. arg. text. in. c. sciant cuncti. de elect. lib. 6. ex quo ita doctrinam hanc ampliauit Socinus in l. 1. nu. 3. de his quæ poen. nom. eff.

11 De sententia quoq; à iudice per metũ lata dubitarunt. Et videtur ipso iure non valere. ex text. eleganti in. c. omne. 25. q. 1. ibi, iniustum iudicium & diffinitio iniusta, regio metu vel iussu à iudicibus ordinata, non valeat. idem videtur probare text. in cap. vnico. de his quę vi. met. ve caus. fiũt. lib. 6. vbi sententia absolutionis ab excõmunicatione per metum lata, est ipso iure nulla. & tenet hanc opinionem Hostiẽ. in cap. 2. de his quæ vi. met. ve caus. fi. Ioannes And. ibi prope finem vers. Hostiensis addebat. vbi eandem opinionem tenet Antonius nu. 10. allegans Gofredum & Archidiaconum eiusdẽ opinionis authores. & sequitur hanc opinionem Francus in illo. §. vnico. num. 7. & ante omnes Hostien. in summa. de his quæ vi. §. quod autem fit. versi. octauus in sententię. allegãs text. in illo. ca. iniustum. Rodericus Xuarez allegans alios allegat. 23. colũ. 2. versic. ex quibus infertur. Decius consi. 42. nu. 6. Fortunius de vltimo fine illat. 21. numero. 441. versiculo. octauus casus. Cõtrariam opinionem tenet gloss. ordinaria in. c. quatuor. verbo, timore. & in capit. iniustum. verbo, non valeat. 11. q. 3. vbi eam opinionẽ sequitur Archidia. nu. 2. & idem quoque voluit gloss. in illo. ca. vnico. verb. euacuamus. existimans sententiam excommunicationis per metum latam valere. Si igitur

hoc est in sententia excomunicationis
speciale, secùs erit in alijs sententijs. & se-
quuntur hanc opinionem Bald. in.l.de-
cernimus. colum.2. versic. sed pone. de sa
crosanct.eccles. Imola in illo cap.2.num.
5. dicens tutiorem esse hanc opinionem.
eamq; glossas communiter sequutas fuis
se, ob quarum authoritatem non oporte-
re ab hac opinione recedere Panorm. ibi.
num.17. & eam quoq; tenet Roman. sin-
gul.91. Lanfrancus de Oriano de interlo-
quut. & appell. num.18. solum Bald. alle-
gans. fuitq; huius opinionis gloss. iuris ci-
uilis, quam paucissimi notarunt in.l. inter
dum. in gloss. restitutio. ibi: sed nonne. ff.
quod si fal. tut. aut. quam notat Bal. & se-
quuntur hanc opinionem Lanfrancus in
cap. quoniam contra. verbo. interloquu-
toriæ. num.9. de proba. Sebastianus Van-
tius de nullitate ex defectu processus. nu-
mero.142. Oportebit igitur sentētiam hāc
actione quod metus causa rescindere,
quæ dabitur hoc casu ei contra quem la-
ta est contra aduersarium vel quemcunq;
alium possessorem.

Neq; huic posteriori sententiæ, quam
ego & cōmunem esse arbitror & veram,
obstat text. in illo capit. omne. quoniam
verbum, non valeat, illius text. posset acci
pi quàm optimè ope. exceptionis. quasi
dicat text. sententiam valere, sed actione
12 quod metus causa rescindi posse, ea enim
est natura illius verbi, non valeat. l. si liber
tus. in prin. ff. de iure pat. ibi ipso iure non
valebit. cap. ex parte. ibi penitus non vale
re. de arbit. & voluit gloss. in. l. vniuersa. in
gloss. valeant. de precibus imperat. offerē.
& in. l. nostram. in gloss. 1. de testament.
& sequuntur hanc opinionem plurimi au
thores quos allegat Tiraquel. in. l. si vn-
13 quam. in gloss. reuertatur. numer. 196. de
reuo. donat. Sed quoniam quidam contē
dūt verbum, non valeat, inducere ipso iu
re actus nullitatem, vt voluit gl. in verbo.
non valere. in cap. si cui. de elect. lib.6. quā
multi quoq; probarunt, quos idem Tira
quell. allegauit. num. præcedenti. respon-
deo ipse sententiam ibi ipso iure fuisse in
firmam, non tam quòd metu regio lata
fuerit, quàm quòd manifestam iniustitiā
contineret: cōstat autem sententiam quæ
manifestam iniustitiam continet, esse ipso
iure nullam l. si pars. ff. de inof. testament.
vbi eum text. expendit in hanc sententiā
Ange. ante numerum.1. c. inter cæteras. de
re iudicat. vbi eam conclusionem pluri-
bus prosequuntur Antonius. Panor. &
Felin. optimè Innocentius in ca. cùm Ber-
toldus, num.4. versi. sed si coram papa. de
re iudic. Matthæus de Afflictis decisi. 28.
num.5. Maranta de ordi. iudi. 6. part. mem
bro.3. num.116.

Secundò non obstat text. in illo. ca. vni
co. quoniam speciale ius continet in abso
lutionis sententia ab excomunicatione.
Fuit autem ratio constituendi iuris illius:
quoniam cùm principes seculares passim
compellerent iudices ecclesiasticos vt ab
solutiones impenderent excommunica-
tionum, iure optimo papa decreuit huius
modi absolutiones nullas esse ipso iure in
odium secularium, quo cessante, sententia
erat valitura, licèt actione quod metus cau
sa ex generali prætoris edicto esset rescin-
denda. Obseruanda autem cū primis erūt
quæ de intellectu illius decretalis scripsit
diligenter Syluester verbo. excommunica
tio.9. num.43.

Secundò collige ex text. non è quouis
metu transactionem rescindi, sed si is inter
ueniat, qui instantis mortis aut corporis
cruciatum contineat. quod glo.2. hic ob-
seruauit in multis locis in hoc à doctori-
bus citata. quare colligit hinc Bald. nō
sufficere probare quòd metu quis com-
pulsus contraxerit, sed metu cadenti in cō
stantem virum.

Sed quando hic metus illatus videatur
vt rescindi contractus posit. Et cùm va-
riæ sint hominum conditiones atq; fortu
næ, nō vnus atq; idem metus pro rescisio
ne omnium contractuum sufficiet, cum-
que certa regula hic statui pro tanta re-
rum varietate non posit, prudentissimè.

gl. 4. Acursij hic more suo rei huius discretione in iudicis arbitrium reponit. & hanc glo. notarunt in hoc Bal. 2. col. vers. vlternus nota. Fulgo. nu. 1. Salicet. nu. 3. Alex. n. 3. Iass. nu. 4. & idem quoq; voluit gl. in ca. 2. de his quae vi. & esse glo. huius opinionem communiter approbatam affirmat allegans multos, episcopus Segobien. de spõsal. 2. p. c. 3 §. 4. nu. 8. pro qua est text. optimus in. l. 3. ff. ex quib. caus. maior, quem dicit esse meliorem de iure Xuarez alleg. 24. col. 5. vers. moueor ad hoc.

14 Vnde illud planè consequitur metum honori illatum iustum esse ad contractus rescisionem. l. isti quidem. ff. quod met. caus. neq; minoris vnquam fuit fama quàm vita. l. iusta. ff. de manu. vindict. sed & idem est si metus amissionis bonorũ inferatur: neq; enim minor patrimonij quàm vitae cura multos premit. quod in hac specie Barr. obseruauit in. l. si ob turpem. nu. 6. ff. de condict. ob turpẽ. caus. & receptam esse eius opinionem affirmat Alciat in praef. nu. 13 quae probari quàm optimè videtur ex text. in. c. 2. quod met. caus. & veteri iuris prouerbio confirmatur, quo patrimonium altera vita esse dicitur. l. aduocati. de aduocat. diuer. iudi. ibi vitam. vbi glo. hoc obseruauit. altera in. l. lex quae tutores. in glo. vitam. de adminis. tut. quibus multa addit Tiraquell. de nobilit. c. 31. n. 349. Sed et idem arbitrantur in amissione maioris partis bonorum: propter tex. in. l. propter litem. de excusat. tut. c. 1. de rest. spoliat lib. 6. quod idem Alciatus & Curtius Senior hic tradiderunt. Item Riminal. col. 1. Claudius. nu. 14. quibus alios addit episcopus idem sequutus, vbi eum allegaui. numero. 18.

De excommunicatione sanè dubitat Alciatus num. 16. an iustum metum inferat. Et non inferre veriorem esse sententiã arbitratur: quoniam medicinalis sẽtẽtia sit, non poenalis. c. 1 de senten. excommu. lib. 6. & fuit haec sententia glo. in. c. cum dilectus. de his quae vi. quę declarat id procedere, siue sẽtẽtia iusta sit, siue iniusta. Sed iustum esse metum excommunicationis significauit gloss. ordinaria in. c. olim. 3. de rest. spoliat. in. gloss. fin. metum huius sententiae cruciatui corporis ęquiparat. Sed si excommunicatio iustè feratur, nõ est cur queratur quis eius metu compulsum se contraxisse: iniusta autem excommunicatio iustum metum inferre videtur. quae resolutio Ioannis Andrae. Abbat. & aliorũ est in illo cap. cum dilectus. quam & Riminal. hic probauit. ac esse communem testatur Roman. consi. 369. nu. 10. eam sequutus. nam sententia haec iniusta etiam timenda est. c. sententia pastoris. 11. quęs. 3. quem tex. optimè declararunt Curtius in l. penul. de pact. C. nu. 12. Dominicus Soto de rat. tegen. & detegen. secret. 3. membro. quaest. 1. folio. 70.

15 Sed & principis iussus iustum timorẽ inferre solet. gloss. singu. in ca. conuenior. in glos. morere. 23. q. 8. quam Riminal. & Alciat. huc allegarunt, vt de eo tamẽ principe accipias, qui desaeuire solet in suos quos precibus non exorauerit. Bart. in. l. de pupillo. §. si quis ipsi praetori. num. 14. de no. op. nunt. Panorm. in illo cap. cum dilectus. num. 8. Alciat in praef. num. 18. & allegat multos Parisius. consi. 66. nu. 8. vol 4. idem sequutus.

16 Sed metum reuerentialem, quo patri filius, vxor marito, seruus domino, abbati monachus obstringitur, vir bonus an sufficientem arbitrabitur ad contractus recisionem, Et videtur, quoniam & metus hic libertatem consensus aufert. & ita tenet glos. ordina. in. l. 1. § quae onerandae. in glo. metu. ff. quar. rerũ act. non dat. colligens ex ea. l. argumentum, vt si mulier vendat rem suam, vel obliget, vel renuntiet, posse eam hos actus reuocare, si ob mariti reuerentiam eis consenserit. quam sequitur Bal. in. l. si fine. ante numerum. 1. C. ad Vellei dicens eam esse notabilem. atque idem Bald in. l. 1. numero. 12. C. de bon. mat. dicens eam esse notabilem & singularem. & multi praeterea, quos diligenter allegat noster Rodericus. allegat. 24. Pro qua est

text,

text. pulcher. in l. penult. versi. & hoc modo. ff. de furt. vbi reuerentia liberti erga patronum aufert præsumptionem consensus, qui si adesset, actio furti cessaret contra ipsum patronum. & videtur idem tenere gloss. in l. filius. §. inuitus. in gloss. 3. ibi, erubescit ff. de procurat. alia in c. plærumque. in gloss. 2. 2. q. 7. ibi, vel etiam erubescit loqui. Et non est dubium, quin hæc sit communis opinio cum gloss. in. §. qui onerandæ. Est tamen contra eam text. egregius in l. fideiussor. §. pater. ff. de pignor. vbi filius patris suasione domum obligauit, nec tamen vnquam eum contractum potuit retractare, sed sibi præiudicauit, quoniam consensum ei obligationi dedisse manifestum est. Sed nec text. hic gloss. ac communem opinionem offendat, accipienda illa est, si contractum minæ aut verbera præcesserint, quo casu solùm corruere contractum ob metum reuerentialem celebratum certum est. ita enim gloss. illam in. §. quæ onerandæ. declarat Bart. ibi, num. 4. cuius doctrinam in hoc affirmat esse communiter approbatam Socinus consi. 263. col. 2. versic. confirmantur præmissa. volu. 2 Et hanc resolutionem testantur prætereà esse communem, eam sequuti Aretinus in præsenti numero. 3. Curtius Senior, & Alciatus vterque numero. 21. Curtius Iunior numero. 13. videturque idem sentire Bartol. numero. 6. dum minas exigit in contractu hoc metu reuerentiali gesto. idemque voluit idem Bartol. in l. ad inuidiam. 1. lect. quod met. caus. testantur hanc opinionem communem Barbatius in c. causam matrimonij. numero. 12. de offic. delegat. Alexand. in l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. numer. 11. ff. sol. matr. Boerius decis. 100. num. 12. episcopus Segobiensis, qui alios allegat de spon. 2. p. c. 3. §. 6. numer. 4. Antonius Gomecius. 2. tomo var. reso. c. 14. nu. 27. Pro qua inducitur prætereà tex. in c. quamuis pactum. de pact. lib. 6. vbi renũtiatio facta à filia metu patris reuerentiali, non rescinditur, quoniã metum illum minæ non præcesserint. atq; ita cum tex. inducunt ibi, Domi. & Franc nu. 2. & eodem argumento induci potest. tex. in. c. cùm contingat. de iurei. nu. 45.

17 Ampliabis tu modò hanc communem opinionem, vt habeat locum etiam in his cõtractibus, in quibus summa libertas requiritur, quale matrimonium est, nam & illud, si minæ non præcedant, minimè rescindetur ob solum metũ reuerentialem. l. si patre cogente ff. de rit. nupti. c. 1. de desponsat. impuber. Cuius text. dispositio in contractu matrimonij spiritualis minimè habet locum, putà in ingressu religionis, quem vitiat solus metus reuerentialis. glo. singularis. in c. præsens clericus. verb. patrem. 20. q. 3. quam sequuntur Imola nu. 15. dicens gloss. illam fortè alibi non reperiri. Alexand. numero. 11. in. l. si cùm dotem. §. eo autem tempore ff. solut. matrim. vbi Alexandr. inquit gloss. illam reputari singularem. Idem tenet Antonius immemor illius glo. in c. cùm virum. nu. 6. de regulari. & peregrinam esse gl. illam, eius opinionem sequutus affirmat Ias. in. §. quadrupli, nu. 62. de act. Instit, singularem esse dicit Roman. eius sententiam sequutus. in. l. si ob turpem. nu. 12. de cond. ob turp. caus. quam esse communiter approbatã testantur episcopus Segobiensis, vbi paulò antè eum allegaui nu. 7. Matiencius regij huius tribunalis relator in dialogo relat. & aduocat. 3. p. c. 20 nu. 4. & eam sequitur Rodericus Xuarez dicens esse elegãtem. alleg. 24. col. 3. vers. facit etiam. Cuius rei communis illa ratio traditur, quòd voluntariũ militem velit Christus, non verò aliqua necessitate compulsum. & illam glossam sequitur Fernandus Menchaca citans multos lib. de controuersijs illustribus. c. 35. nume. 17 Et licèt illam glossam velut vnic. & singular. omnes commendent, idem videtur mihi sensisse gloss. in. c. 1. v. spontanea. de stat. reg. lib. 6. Sed falsam esse idẽ episcopus multorum probat authoritatibus, & iuris rationibus, cui ipse libenter accedo.

18 Secundò ampliabis, vt cõmunis propositio vera sit, etiã si mulier vel filius seorsum

metum mariti vel patris protestentur, adhuc enim si minæ cessent, vel verbera, contractus solo ex metu reuerentiali, cui etiam accesit huiusmodi protestatio, non vitiabitur. ita enim videtur sensisse gloss. singul. in l. metum. in gloss. iactationibus. in fine. ibi. qui exclamauit coram alijs vel non coram. de his quæ vi. met. ve caus. si. quam ibi notat Bartolus nume. 2. & idem quoque voluit Ioann. Andr. in. c. fi. col. 1. verb. contestatione. de appellat. Bal. in clari. numer. 3. de fideicommiss. Angelus in. l. cùm quidam. nu. 2. ff. de appellat. Alexan. consi. 16. nu. 11. vol. 3. vbi in hoc dicit esse notabilem gl. in illa. l. metum. Decius consil. 219. nu. 6. Alcia. in. c. cùm contingat. de iureiur. nu. 2. licèt hæc secreta metus protestatio adiuuare quoque posset metus probationem, vt inutilis fermè videatur esse protestatio, qua sæpisimè mulieres nuptas vti videmus. tametsi Raynerius quem refert Panormit. in. c. causam matrimonij. nu. 5. de offic. deleg. fuerit arbitratus hac sola protestatione contractum rescindi posse. & idem videtur sensisse Dynus in. l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acqui. quem ibi re-
19 prehendit Bar. nu. 6. Nam si aliunde metus probari posit, constat metus protestationem necessariã minimè esse. glo. notabilis. in. c. Lotharius. in gl. innotuit. 32. q. 1. quam antiquiores canonistæ ibi receperunt. & eam opinionem sequuntur allegãtes alios Philip. Dec. in. l. in omnibus causis. nu. 10. ff. de reg. iur. Cagno ibi, nu. 3. Mayner. nu. 2. atque idem Decius in. c. fi. nu. 5. de appell. & consi. 219. nu. 6. allegans Paulum & Alexandr. nec dubito hanc esse communem opinionem. Quòd si metus interuenerit in actu aliquo omittendo, vt si quis dicat se metu iudicis non fuisse ausum appellationem à sententia contra se lata interponere, hoc casu oportebit metum coram iudice ipso, aut certè coram bonis viris protestari. atque ita accipio text. in. l. 2. C. de ijs quæ per met. iudic. non appella. & gloss. ibi, verb. contestatione. text. in. c. fi. de appell. & glo. ibi, verb. excusatur. & gl. in illa. l. in omnibus. ff. de regul. iur. estque author huius distinctionis Alexã. in. l. qui aliena. §. Celsus. nu. 6. de acqui. hæred. quæ mihi placet, tametsi hæc confuderit Boer. decis. 100. nu. 10. Quib⁹ tu adde, quòd si dicens se per metum non appellasse, probet per metum quoque sibi non licuisse protestari, esset audiendus. l. 27. tit. 23. part. 3.

20 Sed vt præcedentibus minis contractus metu reuerentiali vitietur, an probari quoque oporteat patrem vel maritum minantem, solere minas ad verbera vel corporis cruciatum perducere. Et hoc etiam esse necessarium existimant Iacobinus in præsenti nu. 10. & ante eum Panorm. in c. 1. de off. delegat. nu. 3. Decius ibi, nu. 3. idẽ Panor. in c. causam matrimonij. eo. tit. nu. 5. post Innocent. ibi, quo in loco Decius nu. 5. testatur hanc esse communem opinionẽ, quam etiam tenet Panor. in. c. fi. nu. 4. de appella. & eam etiam sequitur episcopus Segouiẽ. vbi eum allegaui num. 4. Quòd si maritus aliam vxorem quã priùs habuit, hac de re male accepisset, an hoc sufficiat ad rescindendum contractũ factum à secunda vxore. Et non esse satis existimo ex text. elegan ti. in. l. 3. §. quæri potest. ff. de susp. tut. quem in simili propè specie induxit Bart. in. l. de pupillo. § si quis ipsi prætori. num. 16. ff. de no. ope. nunt. Verùm superior opinio videtur mihi esse præter mentem doctorum omnium, qui hanc materiam tractauerũt, qui solas minas sufficere arbitrantur, vt nõ immeritò plures sint autores, quibus hęc sententia magis sedent. & cõmunẽ quoq; esse testãtur Caro. Rui. cõs. 121. nu. 6. vol. 4. Ioan. Rimi. in prin. Inst. qui. alien. li. vel nõ. nu. 307. & ipse eã sequor, nisi is cũ quo cõtractus factus est, probarit patrẽ maritum ue minantẽ, nõ solere minas executioni mãdare. Minis quoq; cessãtibus si magna sit patris vel mariti iubẽtis autoritas, qui soleãt desæuire in eos, qui sibi nõ obtẽperãt, contractus rescindetur. Boer. decis. 100. nu. 19.

21 Limitabis tu modò cõmunẽ hanc propositionẽ, vt minimè procedat, si cum metu reuerẽtiali enormis læsio accesserit, hoc enim

enim casu solo metu reuerentiali aiunt cõtractum vitiari. ita enim voluerunt Paulus de Castro, Decius, & hos referens Alciatus nu.31. itẽ Iacobi. nu. 11. Curtius Senior col.2. fuitque Pauli de Castro sententia hæc cons.174. vol.1. lib.4. quam allegans alios, sequitur episcopus Segobiensis de spon. 2. p. c. 3. §. 6. num. 4. qui & illam probat in. c. quamuis pactũ de pact. lib. 6. 3. p. §. 4. nu. 7. Ioannes Riminal. consi. 40. nu. 15. volu. 1. vbi Hippolytus Riminaldus allegat multos idem tenentes, qui ea ratione mouentur, quòd magna læsio dolum soleat arguere. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in frau. credit. sed dolus hîc re ipsa interueniens, ita officit actui, ac si ex proposito accederet contractui. l. si quis cùm aliter. ff. de verbor. obligation. l. 2. ff. de dol. excep. & parentes quoque ac domestici solent suos quoque interdum decipere. l. data. de donat. infra. Pro qua etiam induci solet text. in. l. si superstite. de dol. mal. & existimant eam procedere, etiam si iuramentum huic contractui accesserit. ex Aretino consil. 24. colum. 2. quem plures receperunt. Verùm iudicio quidem meo horum opinio difficultate non caret, nam quantò grauior materia est super qua contrahitur, præsumitur filium vel vxorem iustiorem causam habuisse, ne contractui consentiret: cùm igitur non contradixerit, consensum videtur ei accommodasse. Adde huc, quòd in contractu matrimonij, cuius causa est omnium grauissima, patre iubente filio vt consentiat, contractus non rescinditur. Prætereà in. c. quamuis pactum. nonne enormiter fuit læsa filia illa, quæ ad patris nutum metu reuerentiali adacta, modica accepta quantitate, iuramento promisit, nullum se ad bona paterna habituram regressum? & tamen valuit iure optimo sine vlla spe rescisionis contractus. & eodem argumenti genere expendo text. in. c. cùm contingat. de iureiurand. & in. c. ex rescripto. eod. titulo. Quare ego libenter in hoc à communibus, vulgoque receptis sententijs discedo, nisi dolus aliquis, aut praua suasio interuenerit, quo casu. l. si superstite. procederet: & tenet hanc opinionẽ Aretinus in præf. nu. 4. qui falsò existimat priorem opinionẽ cõmu. non teneri. Quibus autẽ casibus patris vel mariti metus sufficiẽs est ad rescindendũ cõtractũ, sufficiet metus fratris illatus sorori iuueni. quod rectè notarũt Aret. consi. 24. nu. 10. Claud. in. l. quæ dotis. nu. 28. sol. matri. Idẽ in fratre, respectu fratris maioris natu, obseruauit Orosc. in. l. veluti. nu. 7. de iust. & iure. allegans alios. Idemq; de metu reuerentiali patrui notârunt Capitius decis. 189. nu. 25. Ruyn. consi. 170. nu. 16. vol. 1. Idem de metu reuerentiali soceri notauit Crauetta cõsi. 282. nu. 9. quia patris loco sit. l. quia. ff. solut. matrim.

22 Vt illud hîc non omittam, metũ à principio contractui interueniẽtem ex post facto purgari solere. Nã si quis metu promittat vel vendat, si is ex post facto spontè soluat, approbasse contractũ videtur, ne iam eum actione vel exceptione, quod metus causa, possit infirmare. l. 2. §. de his quæ vi metúue caus. gesta sunt. l. 28. tit. 11. l. 49. titu. 14. partit. 5. Vnde elegãter Bald. notauit in consilio schismatis, electionem Papæ metu factum conualescere, si voluntaria coronatio sit subsequuta. sequitur Iass. consi. 62. numero. 1. volum. 1. Matrimonium prætereà metu contractum conualescit ex spontanea cohabitatione. c. in id. de sponsal. Sunt tamen erga illam. l. 2. aliqua notatu digna, quæ forensia negocia tractantibus sunt admodum necessaria, è quibus ego hîc frequentiora tantùm obseruabo.

23 Prima igitur conclusio sit. Solutio facta paulò postquam contractus metu gestus fuit, non purgat præcedentem metũ, quoniam is adhuc durare præsumitur. argumento text. vulgat. in. l. lecta. versic. dicebam. ff. si cert. petat. l. si ventri. §. in bonis. ff. de priuileg. credit. c. officij. de elect. & tenent hanc opinionem Cynus in illa quæst. 2. allegans Petrum, Ray. & antiquiores. Bart. 2. lect. col. 1 in fine. & ex Bald. constat idem & Azonem sensisse, & testatur esse

commu

communem Alex. eam sequutus ibi nu. 5. & sequitur eam referẽs alios Tiraq. de retract. cõuent. §. 1. gl. 5. nu. 21. testatur esse cõmunẽ Mayner. in. l. nil consensui. nu. 10. ff. de reg. iur. tametsi contrarium voluerit gl. ibi. vers. item quid si panam post quam ibi sequuntur Iacob. Butricar. & Bal. 3. quæst.

24 Secunda conclusio. Etiam si ex post facto solutio sequuta sit, si tamẽ adhuc suberat eadem causa metus, metum non purgat. Bart. elegãter in illa. l. 2. nu. 6. vbi iidem sequuntur Bal. Ang. & frequẽtiores, & qui omnes allegat Alexan. ibi. nume. 6. Areti. nu. 1. innuens hanc esse communem opinionem. atque ita oportet intelligere text. in. l. metum. §. sed quod prætor. ff. quod met. caus. vbi solutio nõ purgauit vitium contractus metu celebrati. & idem quoq; voluit Bart. in. l. si ob turpẽ. nu. 5. ff. de cond. ob caus. vbi exemplum ponit Bart. in tyranno, cuius metus semper præsumitur durare, quandiu tyrannis ipsa durat. Item si vxor à marito verberibus malè accepta sit, etiam si ex post facto consenserit cõtractui ex longo interuallo semper viuente marito præsumitur metu ad actam cõsensisse. & idem sequuntur ibi Roman. nu. 10. & plures referens Iasson col. 2. vers. quinto limita. & idem quoq; voluit Bart. in tract. de tyran. quæst. 2. Bald. & Angel. in. l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acquirend. hæred. Alexan. ibi. num. 10. Iasson nume. 41. idem Iasson in. §. quadrupli. num. 66. de acti. Instit. Vitalis de Camp. in clausula, non vi, non metu. c. de metu vxoris. numer. 2. Iass. consil. 165 col. 2. versi. nec prædictis. vol. 2. Calderinus consil. 1. sub rubr. de his quæ vi. versi. restat videre. Alex. consi. 99. nu. 8. vol. 3. Corneus cons. 41. nu. 14. vol. 2. Deci. cons. 498. nu. 16. Boerius decis. 100. nu. 13. Ioannes Riminal. cons. 40. nu. 16. & consi. 140. nu. 24. vol. 1. Rebuffus de resciss. contract. glo. 22. col. 1. 2. tomo. idem in praxi beneficio. tit. de resignat. metu extor. nu. 7. vt non dubitẽ communem esse opinionẽ hanc. quæ optimè probatur ex text. in. c. 1. de ijs quę vi met. ve causa fiunt. vbi eleganter hoc explicat Panor. nume. 2. idemque videtur probare text. in. c. accedens. de conuer. coniugat. vbi cùm mulier minis & verberibus adacta marito ad religionem transeunti consensit, quem multo traiecto tempore religionem egressum repetijt, nec medio tempore visa fuit consentire, quoniam semper eadem timoris causa superetat. Quòd si metum passus potuerit subterfugere tyrannum & noluit, sed adhuc consensit vel soluit, non posset contractum rescindere Hos. in. c. id quod. de spo. vbi Pręposi. nu. 1. testatur eam esse communem opinionem.

25 Tertia conclusio. Quando contractus per metum celebratus iuramento fuit confirmatus, solutio facta ab eo, qui fuit compulsus, non purgat vitium contractus: potiùs enim videtur is qui soluit, hoc facere, ne periurium incurrat, quàm vt malè gestum contractum probet. argumen. text. optimi licèt vulgati. in. c. debitores, de iure iurand. Prætereà vbicunque ex solutione facta in hac specie potest accipi alia coniectura, quàm approbandi contractus, illa potiùs sumenda est, ne in sui graue præiudicium vitiosum contractũ approbasse quis videatur. l. cũ de indebito. ff. de prob. cum alijs. estque pro hac doctrina tex. egregius in. l. 3. supr. de his quæ vi. met. ve caus. gest. sun. quo probatur eum qui vi fundũ vendere fuit coactus, non carere actione quod metus causa; neq; videri cõtractum approbasse, si pretium fundi venditi receperit, quoniam hic ne & pretium quoque perderet id recepit, non verò vt contractũ probaret, furor enim esset post omnia perdere naulum. Hanc igitur tertiam conclusionem tenet gl. in illa. l. 2. ibi, item quid si iuraui. & sequuntur hanc opinionem Petrus & Cynus. q. 3. Alber. in fine. Bart. nu. 7. Bal. fi. col. vers. vlterius quęro. Ange. nu. 8. Ful. nu. 5. Faber vers. sed quid si iuraui Sali. & Paul. de Cast. nu. 6. Aretin. fi. col. & testatur hãc opinionẽ esse communẽ eã sequutus Alexã. nu. 8. quã etiam tenet gl. in. l. isti quidem in gl. seu mulier. ff. quod met. caus.

alia

alia in.c.authoritatem.in gl.magna.15.q.6. & hanc opinionem sequuntur Aretinus consi.24.nu.17. testatus esse communem Marcus Antonius Baue. de viribus iura. num.151.Maynerius in.l.nil consensui.nu. 13.ff.de regu.iur. Hippoly.singul.89. licèt gloss.ordinaria.in.c.ad audientiam.in gl. ad resignationem. de his quæ vi.existimet in promissione quoque iurata, habere locum text.in illa.l.2 & eius glo. opinionem probauit Antonius ibi nume.7.Sed superior opinio verior communiorque est, & eam quoque sequuntur Hostiens. Ioannes Andr. Ancharran.Imola.& Panormi. qui gloss.reprobant,licèt eius opinionem videatur iuuare.l.regia.28.ti.11.p.5. Ex quo & illud subsequitur, vt si quis ex instrumento guarentigio obligatus instanti executione soluerit, non videri contractum approbasse: potius enim vt executionis molestiā effugeret soluisse videtur, quod Bald.ibi obseruauit.Corneus col.2. qui allegat text.in.l.Neratius.ff.de condict.ind. Hippolyt.singul.89. sed cùm executioni apud nos exceptio metus opponi posit l.4.titu.8.libr.3.ordinam. Baldi doctrina cessare videtur.

26 Quarta conclusio.Non solùm soluens, verùm dilationem ad solutionem petens videtur contractum probasse, vt legi.2. quod met.caus. locus sit, secundum Angel.ibi col.1.allegantem text. vulg. in.l.ad solutionem.de re iudicat.

27 Quinta conclusio. Soluens debitum ex contractu metu celebrato, non solùm non habet soluti repetitionem, sed in futurum quoque contractum probasse videtur. ita enim voluit Iason in.l.si ob turpem.col.2.in princip.ff.de condict. ob turpem caus. vbi inquit ille non inuenisse se authorem huius difficultatis. Sed reuera licèt Iason nullibi articulum hunc tactum affirmet, eandem opinionem tenet eleganter Baldus in.l.cùm fidem. numero.1. de non numer. pecun. vbi inquit hanc fuisse opinionem Nicolai de Matharel, quam etiam sequitur Salicetus ibi numero.3. Riminald. neminem allegans consil. 285. numero.23. volum.2. Et mihi placet, quoniam generalis est dispositio text. in.l. 2. atque ad hunc casum etiam videtur pertinere, atque ita hîc publico senatorum decreto fuit iudicatum.

28 Sexta conclusio. Solutio spontanea purgat metum contractus principalis, non solùm vt metus à principio videatur non interuenisse, sed etiam vt si interuenisse constiterit, adhuc tamen solutione ipsa purgatus iam videatur. ita enim voluit gloss. magna.ibi reprobans Irnerium. & glossæ opinionem sequuntur omnes. & esse communiter approbatam testatur Paulus de Castro num 3 facta igitur sponte solutione, nō est admittenda probatio metus, quo contractus ipse celebratus esse dicitur.

29 Septima conclusio. Non solùm solutio sponte facta metum purgat, sed promissio etiam pecuniæ soluendæ, quod vulgari illa ratione constat, qua paria esse censemus promittere vel dare. l.fin.ad.l. Falcid.C.l.si patronus.§.de illo.ff.de donat.

30 Octaua conclusio. Spontanea solutio purgat vitium contractus, etiam si errans quis in iure vel in facto soluerit, amisit enim vtroque casu actionem quod metus causa. ita enim voluit gloss. mag. in illa.l.2. quæ nec condictionem indebiti hoc casu soluenti superesse existimat. Sed hæc posterior propositio videtur esse contra regulas communes, ex quibus vt damnum quis euitet, facti vel iuris error adsit, sat est. l. iuris ignorantia.l.error.ff.de iuris & fact. ignorant.l.sed si me putem.ff. de condict.indebit. Præterea errans non videtur consensisse. l. si per errorem.ff. de iurisdict.om.iud. Sed sine consensu non potest induci approbatio contractus. Quare verior sententia est contra gloss. vt soluens in hac specie non possit repetere actione quod metus causa, sed possit condictione indebiti. Pro positionem hanc tenet Cyn.ibi.4.opposi.

Bart.

Bart.nu.5.Bald.2.opposit.qui opinionem hanc communem esse innuit.Angel.num. 7.Fulg.num.6.Salicet.& Paul.de Cast.nu. 6.ad finem.Alex.nu.10.testatus hanc opinionem cõmuniter teneri. Socinus consi. 263.col.penult.versi.ex quo fundamento colligitur.volu.2.qui falsò existimat hanc etiam fuisse sententiam glossæ. Si igitur errans soluit vel in iure existimans se exceptionem metus non habere, vel in facto, quoniam contractum sine metu gestum existimauit, actionem quod metus causa non habet, sed condictionem indebiti: sed si sciens soluat, neque condictione indebiti potest repetere, quoniam donasse videtur.l.cuius per errorem.ff.de regu.iur.atque hęc est communior omniũ sententia.

31 Noua conclusio. Spontanea solutio facta vni cùm duobus promissum fuisset, purgat vitium contractus respectu vtriusque.arg tex.in.l.cui fundus.ff.de con.& de monst.atq; ita.l.2.interpretatur Rebuffus 2.tomo const.Galli.de recisione contract. gl.23.num.10.

32 Superioribus addendum est, importunas quoque preces metui æquiparari, vt cõtractus rescindatur.ex tex.in.l.Verb.ex torta.ne filius pro pat.vbi gl. verbum, ex torta, exponit, de suasibus ac precibus, quæ cùm importunæ admodũ sunt, extorquere rem vidêtur, sicuti metus ac minæ. Quare scribit eleganter Innocentius in.c.peruenit.in princip.de iureiur. contractum ab vxore gestum propter nimias preces mariti, rescindi posse, ac si metu esset celebratus.& sequuntur hanc Innocentij opinionẽ Vitalis de Camp.in clausula, non vi vel metu.c.de metu tyranni.nu.4.Matthæus de Afflictis decis.69.nu.5.Iassin.§.quadrupli.num.66.de act.Institu. Lopius in repet. rub.de donat inter vir.& vxor.§.81.nu.1.& sequit.Boerius decis.101.nu.10.Diegus Couarruuias episcopus Segobiensis de spon. 2 p c.3.§.6.in fine.Segu.in.l.1.§.si vir vxori. nu.128.de acqui.possess.Nam & eadem ratione, sicut is qui alterum vi trahit ad ludẽdum, tenetur illi eo ludo acquisita restitue re, ita etiam qui nimia prece vel importunitate impulit collusorem.quod eleganter Innocentius determinauit in.c.quia plerique.de immunit.eccl.nu.4. cuius opinionem sequuntur Imola in.c.clerici.num.15. versi.attende tamẽ.de vita & honest.cleri. Lopius vbi suprà nu.6.& idem visus est tenere beatissimus Thomas.2.2.quæst.32. art.8.& hanc opinionem cæteri communiter sequũtur.quod eam sequutus affirmat episcopus Segob.in.c.peccatum.de regul. iur.in.6.2.p.§.4.nu.7.

33 Vltimò adde, contractum in dubio nõ præsumi metu gestum, sed spontè, quod est manifestissimum vulgari illa ratione, ne in dubio præsumptionem delicti capiamus.l.merito.ff.pro so.quod in specie probat text.iuncta gloss.fi.in illa.l.2.de his quæ vi.& in.l.metum.eo titu.sed cùm occultissimè metus inferri soleat leuioribus argumentis, vir bonus arbitrabitur iustum metum illatum fuisse.arg.tex.in.l.non omnes.§.à Barbaris.ff.de re.milit.c.fi.de test. cogen.

34 Imò verò scribit eleganter Innocent. in c.super hoc.de renunt.nu.2.vers.inducunt autem pro se magis esse deferendum testibus duobus deponentibus contractum fuisse metu gestum, quàm centum qui deponant spontaneam voluntatem.& idem videtur sequutus Panor. ibi nu.34. idem Panor in c.1.nu.12.de his quæ vi.Barbatius ibi Iass. in præsent.nu.5.& idem quoque voluit Bal.in diuino illo consilio schismatus posito post rubricam. Si quis aliquem test.prohib.t.par.nu.22.atque idem Bald. in.l.obseruare.§.proficisci 13 q de off.procon.& legat.Albericus in.l.metum.nu.4. ff.quod met.caus.qui hoc summoperè cõmendat.Angel.in.l.fi.in princ.numer.3.ff. quod met.caus.Barbat.in.c.causam matrimonij.nu.22.de off.del.eg.Rom.in ru ff.de arbit.nu.22.Alexan.consi.156.nu.3.vol.5. vbi affirmat alios scribentes transire cum Innocentio.Felin.in.c.in nostra.nume.6. de testib.Lanfrancus de Oriano singul.14. Corsetus singul.incipient mille testes. Ferrauus

ratius caut. 7. Ioann. de Neui. libr. 2. Siluæ nup. nu. 120. Rebuffus de recisio. cōtract. gl. 12. col. 3. vers. quomodo metus. 2. tomo. Maranta disputatione. 6. nu. 36. Curtius in tract. de testibus. nu. 117. Iass. in. l. sed & si quis. §. quæsitum. nu. 11. ff. si quis caut. idē in. §. quadrupli. num. 71. de act. Insti. Philippus Decius in. l. in omnibus causis. nu. 12. ff. de reg. iur. idem in. c. fi. nu. 9. de appell. testatus communem esse opinionem hāc Innocentij, & consi. 100. numer. 7. vers. secundò dicitur. Lancellotus Decius in. l. turpia legata. in princip. ff. de legat. 1. Alciat. 3. reg. præsump. 7. numero. 5. Boerius decis. 100. nume. 3. episcopus Segobiens. de spon. 2. p. c. 3. §. 5. nu. 10. Quorū omnium ea ratio est, quoniā testes deponentes de metu, deponunt quidem de re quam sensu corporeo perceperunt, videntes vim inferri, qui verò deponunt de spontanea voluntate, cùm res hæc in animo recondita sit, vix est vt testes eam possint testificari. Præterea magis creditur duobus testibus deponentibus de affirmatiua, quàm decē deponentibus de negatiua. gl. vulg. in. l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. quam ibi sequūtur omnes. & multa in gl. illam scripserunt Soc. reg. 246. Ripa. in. c. cū ecclesia. nu. 89. de caus. poss. & prop. Pinel. in. l. 2. de resc. ven. 3. par. c. 4. nu. 14. Curt. de testibus. nu. 8. Est autē accipienda Innocentij atq; cōmunis traditio, præterquàm si præsumptio aliqua huic metus probationi contradicat, quo casu seruanda esset regula cōmunis, vt iudex arbitretur, quibus maiorē fidē sit adhibiturus, iuxta regulā vulg. tex. in. l. 3. ff. de test. c. in. nostra. de test. Cùm autem cōstat metū in contractu interuenisse, rescindendus ille est, etiam si in eo sint verba illa, nō dolo, nōn metu, nā eo casu etiā clausula illa censetur metu extorta, sicut contractus ipse principalis. arg. tex. in. l. doli mali. vers. diuersum. ff. de nouat. & ita voluit eleganter Bald. ad Specul. de appell. §. restat. additione incipienti. Cōfessus in tormentis. Socinus Baldi immemor consil. 263. colu. 4. vers. nec obstat si dicatur, volu. 3. Marant. disput. 6. num. 35.

34 Deinde tu collige ex text. hoc non valere transactionem inter dominum & seruum, obstat enim huic conuentioni domini potestas. Quare ex hoc text. colligit Baldus in. c. cùm contingat. numero 30. de iureiuran. abbatem non posse monacho obligari. & huic text. conuenit. l. Regia. 6. titul. 11. p. 5. Sed contra text. hunc est text. in. l. cùm affirmes. infrà. de liber. caus. Gloss. fi. soluit hanc difficultatem, dicens valere quidem conuentionem inter dominum ac seruum si de libertate illa facta sit, in reliquis non valituram. Sed hic intellectus gloss. ipsi non facit satis, quoniam neque super hac causa seruus cum domino rectè paciscatur. & gloss. opinionem testatur esse communiter approbatam Alexand. numero. 6. Riminald. fi. col. Curtius Senior numero 29. Quare respondet gloss. fi. in. l. contraria. non imponi necessitatem domino, vt pactum seruet, mouendum tamen à iudice esse pacto stare: atque ita etiam text. illum intellexit Bart. in. l. est receptum. vers. sed contra. ff. de iurisd. omn. iud. Angelus ibi numero. 2. Alexand. ibi, numer. 4. Iasson numero. 7. communem esse hunc intellectum constat ex Curtio. ibi col. 2. Zasio numer. 4. qui eum sequuntur.

35 Ego verò longè aliter textum illum intelligendum esse arbitror, & primò concedo ipse gloss. ac communem opinionem sequutus, non valere pactum inter dominum ac seruum etiam super causa libertatis, sed in. l. cùm affirmes, existimo pacto dominum obligari, ibi enim pactum initum fuit inter dominum & seruum, vt accepto nummo certæ quantitatis ipsam cum quadam filia sua manu mitteret, ipse dominus ancillam manu misit, quærebatur an & filiam iuxta placiti fidem teneretur manumittere. Communis gl. intellectus est, dicentis dominum non teneri filiā manumittere, ego contrà sentio, qui considero vnico duntaxat pacto inter dominum & seruum conuenisse

H vtma

vt mater cũ filia manumitteretur. Cùm igitur dominus pactum implere cœperit, matre manumissa, cogendus est illud perficere manumissione filię. Quòd & si à principio pacto stare minimè cogeretur, cùm iam matrem manumiserit, videtur cum ipsa tacitè conuenisse de manumittenda filia iuxta placita inter eos conuenta, maximè cùm non gratis, sed accepta pecunia manumissio facta fuerit: efficacior enim conuentio est, quàm pecuniæ interuentus. confirmat. l. cogi. §. si pater. ff. ad Trebellian. l. si quis ab alio. ff. de manumiss. l. si liber. de condict. ob caus. Atque hic intellectus noster licèt sit verus, tamen esse videtur, quem vnicè iuuat ratio tex. in. l. 1. §. cœpisse. ff. de pollicit. in. l. sed Iulianus. in fine. ff. ad Maced. cum similibus.

36 Sed iterum oppono text. in. l. si seruum. §. 1. vers. si quis dederit. ff. de acqui. hæred. vbi valet pactio inter dominum & seruũ. Sed gl. 1. in. l. contraria. soluit hanc difficultatem, dicens ibi fuisse factam conuentionem cum domino futuro. & hunc intellectum sequitur Bart. ibi, qui & in præsenti illum probat, & cæteri sequuntur. & esse communem affirmat Curtius Senior, eum sequutus numer. 29. tametsi Iass. dubiam esse apud se hanc solutionem affirmat, & difficillimum contrarium esse hac solutione malè contentus Curtius Iunior dicat ad finem. Quòd si libertas naturaliter seruo debeatur, valere pactum de hac re inter ipsum ac dominum obtinuit. Post gl. in. l. cùm testamentum. in gl. mag. de iur. & fact. igno. quam Alex. huc allegauit nu. 6.

37 Sed licèt dominus seruo obligari minimè posit, princeps contrahens cum subdito ex conuentione iure optimo obligatur, atque cõuentioni stare tenetur, quod Guido de Suza elegãter tenuit in. l. digna vox. sup. de legi. quem ibi sequuntur Cynus ad finem, & antiquiores omnes idem probarunt. item Bart. qui affirmat hanc esse veritatem. Bal. fi. col. Paul. de Castr. nu. 5. Bald. Paul. & Iass. nu. 12. in. l. 1. ff. de const. princ. Albericus in. l. 1. nu 19. ff. de off. procur. Cæsar. Panor. in. c. quæ in ecclesiarum. nume. 14. de constitut. testantur hãc opinionem esse cómunem, eam sequuti Paul. de Cast. numer. 4. Zasius nu. 5. in. l. princeps. ff. de legi. vbi Oroscius nu. 13. testatur hanc esse communem opinionem. Iass. in. l. 1. in principio. col. 1. ff. de pact. & eam sequuntur Bald. consil. 371. vol. 3. qui ociosè iudicio meo transcripsit omnia verba Cyni in illa l. digna vox. Iass. in. l. ciuitas. numer. 5. ff. si cert. pet. Curtius in. l. 1. in principio. numer. 11. ff. quod quis. iur. Molyn. consil. 41. nu. 10. Zasius consil. 10. nume. 6. vol. 2. idem de feud. 5. part nu. 17. Licèt enim Deus subiecerit principibus lèges, cõtractus illis minimè subdidit, quoniam illis obligantur, sicut priuati. ita enim docuit eleganter Bal. in c. 1. in princ. de nat. feud. idem Bal. in. l. 2. de seruit. ac aqua. nu. 40. Ias. in. l. si pecuniam. in princip. numer. 12. de condict. ob caus. Imò verò plùs ad fidem faciendam momenti principis oratio habet, quàm aliorum iusiurandum, vt scripsit Isocrates ad Nicoclem Regem. Quapropter casus veluti fortuitus esse videtur, si princeps veniat contra propriam conuentionem, quod eleganter refert Alexan. consil. 97. volu. 3. num. 4.

Tametsi obligatio illa, quæ principem tenet ex contractu non sit ciuilis sed naturalis, quæ tamen effectum habet ciuilis obligationis. ita enim voluit eleganter Antonius de Butrio. in. c. 1. de probat. nu. 3, Imola ibi, nu. 2. Panor. nu. 1. Feli. nu. 3 & testãtur hanc opinionẽ cómunem esse Decius ibi, nu. 1. Antonius Gomecius. 2 tomo variar. resolut c. 1. nume. 1. reclamantibus Baldo num. 2. Aretin. num. 2. qui & ciuili obligatione principem teneri existimant, quos & Gometius sequutus est.

38 Vltimo loco inuenio Bar. in. l. nemo pro hibetur. nu. 3. ff. de except. notantẽ ex hoc text. posse actorem vti pluribus replicationibus cõtrarijs, sicuti & reus pluribus exceptionibus vti potest. c. nullus pluribus. de reg. iur. lib. 6. Oportet autem text. hunc ita

pro

pro Bar. induci. Proba mulier seruum suũ in seruitutem redigere contendebat, in libertatẽ seruus proclamabat ex transactione inter se & dominam facta. Rursus Proba replicabat metu transactionem illam fuisse factam, quòd si spontè facta fuisset, nihili tamen esse, vt quæ cum persona serua fuerit expedita. Sunt autem hæ duæ replicationes sibi contrariæ.

40 Notari autem hîc oportet secun. Bald. Paul. Alexand. Iass. & posteriores, quòd si quis plura in iudicio remedia proponat, satis esse vel vnum probari quod sit sufficiens ad obtinendum. Probat igitur text. hic communem praxim aduocatorum, qui in libellis præfari solent, vt iudex ea quę ipsi referunt, pro veris habeant, aut certè eam eorum partem, quæ sufficiens sit ad obtinendum.

## *Summa rerũ. L. Si diuersa.*

1 *Potest ex vtriusque partis consensu lis quæ fuerat transactione sopita instaurari.*
2 *Neque requiritur hic actus retrosimilis, sicut in contractibus nominatis.*
3 *Qua actione actor pecuniam repetat, quam dedit vt à lite discederetur, si communi consensu ad litem regressus fiat.*
4 *An partes in hac specie recuperẽt ipso iure actionem amissam, vel ope exceptionis.*
5 *Et quid sit statuendum cùm transactio fuit facta per acceptilationem.*
6 *Quare non valeat sententia contra sententiam lata, & tamen valet transactio contra transactionem.*
7 *Non valet sententia contra sententiam lata, etiam ex partium consensu.*
8 *Cùm in specie huius l. reditur ad litem, an sit opus noua instantia, vel vetus sit continuanda.*

## *¶ L. Si diuersa.*

TExt. hic (quod Fulgo. inquit) difficiles habet passus, & subtiles, atque ex facto sæpè contingentes. Et pulchram esse l. hanc Iass. affirmat, quæ nõ diuiditur. Sum-
1 matim hoc continet. Potest ex vtriusque partis consensu, ad causam transactione terminatam lis restaurari. idẽ probat text. in l. pupilli. §. 1. ff. de solut. Sed videbatur fauore litis finitæ ab hoc cõtractu nõ licere resilire. l. fratris. sup. eo. l. quamuis. j. eo. Sed ex vnius voluntate hoc verum est, non si vtriusque partis cõsensus accedat: quoniã fauor litium finiendarum & si è republica esse videatur, quæ ex priuatorum litibus, atque hinc prouenientibus dissensionibus lęditur. l. si quis ingenuam. §. in ciuilibus. ff. de cap. & post li. reuer. reuera principaliter fauorem partium respicit, cui illæ impunè possunt renunciare. Rationem hanc dubitandi huic Cæsarum rescripto inesse censuerunt Iass. Curt. Iuni. & Alciat. qui eam taciti desumpserunt à Paulo de Cast. nu. 1.

2 Collige tu modò ex tex. hoc. cũ Antonio ab Alex. 2. nota. quòd licèt in cõtractu nominato requiratur actus retrosimilis (quòd aiunt) pro cõtractus recisione. l. ab emptione. ff. de pact. in cõtractu tamẽ trãsactionis qui est innominatus, resoluitur cõtractus ex solo consensu: namq; hic nõ restituta pecunia recessum fuit à transactione, nã statim examinabimus in gl. 4. quo re medio pecuniã hãc repeti oporteat. & hãc opinionem verã esse Curt. Sen. affirmat, licèt dicat hoc in tex. non probari. tenet eã Curt. Iun. in princ. Alciat. nu. 9.

Tres gl. priores sunt expositiuæ.

3 Ex gl. 4. tu collige, condictione indebiti esse repetẽdã pecuniã quam actor accepit vt à lite discederet, si cõmuni consensu ad litẽ reditũ est. allegat gl. tex. in l. eleganter. in princ. 3. resp. ibi, sed etiã si resoluta sit transactio idem erit dicendum. ff. de condict. indebit. vbi gl. hoc idem sentit allegas l. hãc. Bart. verò nu. 1. condictione sine causa agi hîc existimat, nã si datur res indebita propter falsam causam de præterito, Bart. inquit, datur cõdictio indebiti, vt illa repetatur: si verò ob causam de futuro quæ non fuit sequuta, cõpetit cõdictio sine causa. l. dedi. ff. de condict. caus. dat. quare Barto. opinionẽ cõtra gl. sequũtur Fulg. nu. 1. Pau. de Cas. nu. 2. dicẽs, ꝙ doctores reprobãt gl. Alex. nu. 10. dicẽs gl. opinionẽ cõmuniter reprobari. & esse gl. opinionem cõmuniter

reprobatã testantur Iass.nu.3. Curt.Senior nu.4. Rimin.col.2. Curt. Iunior nu.2. Alc. nu.11. tametsi Rimin. certo quodam casu. & generaliter Alciat. gl. opinioné defende re nitantur. Est autem prorsus inutilis hæc disputatio hodie, cùm actionis nomen in libello necessariò non sit exprimendum. l. 1. j. de formul. sublat. c. dilecti. de iudi. maximè verò apud Regia hæc tribunalia, in 6 quibus iudices vtrunque licet, veritatis atque æquitatis vestigia aucupantes, morosam iuris antiqui superstitionem non curamus, vel admonéte nos sanctissima Ioannis. II. cõstitutione. n. tit. 1. lib. 3. ordinam.

4 Gl. si. diuiditur in quatuor partes: in prima allegat alteram legé huic conuenienté: in secunda quærit de quadã quæstione: in tertia, de alia quæstione disputat: in quarta aliam profert. Secunda est ibi. Sed nũquid ipso iure. Tertia ibi. Item quid si sublata. Quarta ibi. Ité quare secùs. Ex secunda particula tu collige, non redire partes ad trãsactionem recuperantes actioné amissam ipso iure, sed ope exceptionis: nã cùm trans 7 actione sit actio sublata, non perimitur eius effectus contrario consensu. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. oportebit veteré actioné intendere, cui si transactio obiecta sit, replicabitur de noua cõuentione, quæ replicatio effectu ipso cõfirmat veteré actionem. Gl. opinioné sequũtur Cy. & Bart. nu. 2. Fulg. col. 2. Paul. nu. 2. testantur esse cõmunem, eam sequuti Rimin. col. 2. Alex. col 2. in prin. Iass. nu. 4. Curt. Iunior nu. 2. tametsi Bald. ac Salicet. fundamenta quædam contra gloss. opinionem subtiliter induxerint.

5 Ex tertia particula gl. tu collige, quòd si prior actio sit iam ipso iure sublata, quoniam fuit explicita transactio per acceptilationé, hoc casu ex quadã æquitate dari vtilé actionem ei, qui eã amisit, qua reum iterum adoriri possit. argum. tex. in. l. 1. & 2. j. si aduer. tran sact. vbi si minor restituat se aduersus transactionem, restituitur eius aduersario actio quædam vtilis. Sed Bart. 8 nu. 3. pernegat leges allegatas in gloss. eius propositũ in probare, nam leges illas agere in restitutione concessa à lege, cui hoc proprium peculiareque est, vt omnia reponat in pristinũ statum. l. si fine. §. sed quod Papianus. ff. de mino. Quare pro resolutione huius articuli. Bar. distinguit tres casus quos ipse prosequitur, cuius distinctioné quibusdã carpé tibus video cõmuniùs approbari.

Ex quarta particula gl. tu collige rationé quare non valeat sententia lata contra sententiã lapsam iã in rem iudicatã. l. 1. quãdo prouo. nõ est necess. & tamé valet senté tia contra transactioné ex cõsensu partiũ. Ita enim menté gl. perceperunt Bar. & frequentiores. & est intelligentia hæc cõmunis, teste Curt. Iun. nu. 6. Seniore num. 11. tametsi Bal. & Pau. existimét quæsisse gl. hîc, quare valeat transactio contra transactioné ex consensu partium vt hîc, nec tamen valet sententia contra sententiam. & subdit rationem gl. quoniam iudicium redditur in inuitos, transactio autem, non nisi inter volentes concipitur.

Oportet autem notare ex hac gl. text. in illa. 1. quando prouo. nõ est necesse. procedere, etiã si adsit cõsensus partiũ. & ad hoc dicit Bal. 1. oppo. esse gl. hãc notatu dignã. Item Alex. nu. 3. Iass. multa allegãs nu. 5. Rimin. col. 2. testatur esse comm. approbatã. Cur. Iun. nu. 9. & allegauit gl. hanc in hanc propositionem Bart. in. l. acta. nu. 2. ff. de re iudi. Bal. in. c. præsentata. nu. 11. de testibus. & in. c. inter monasteriũ. n. 2. dicés gl. hanc alibi nõ reperiri. de re iudi. Feli. ibi, nu. 16. ex quo constat hãc esse cõmunem opinioné. & eam quoq; sequuntur Imola in. l. quod iussit. nu. 5. ff. de re iud. Iass. dicens gl. hãc esse singularé in. l. admonédi. nu. 43. & in rep. nu 34. vers. in glossa. ibi, de iureiur. Decius in. c. quoniam contra. nu. 38. de probat. Gregorius Lopius in. l. 13. tit. 22 par. 3. in gl. Nõ vale. dicens notabilem esse gl. hanc, & singularem. & esse quoq; communem affirmat Iass. eam sequutus in. l. nam & postea. §. si damnetur. nu. 7. ff. de iureiur.

Extra gl quærit Bar. nu. 5. An in casu huius tex. cũ actori prima actio restituitur, sit locus

locus primæ instantiæ, quæ videbatur trāsactione finita, an verò instantia noui iudicij opus sit. Quod videtur ex illis verbis causam ex integro agi. & ex. l. cùm mota. sup. eod. Rursus videtur veterē instantiā durare. ex. l. siue apud acta. j. eo. quare dicit Bar. dubitare se, neq; velle id modò determinare. Angelus verò nu. 2. determinat ad antiquam instantiā esse regressum, respondēs huic tex. quòd etiā si causa ex integro agatur, id tamen esse accipiendum ex actis antiquis. Rursus Paul. de Castr. inquit vidisse se pluries hac de re dubitari in examinibus priuatis, quoniam in punctis lex hæc cedere soleat. quare Paulus ipse ita distinguit, quòd si sit expressè instantiæ renuntiatum, opus esse actori nouam instantiam inchoare. l. postquàm liti. sup. eod. quòd si instantię renuntiatum non sit, & actio fuit ipso iure sublata per acceptilationem, erit etiam opus noua instantia; idem si nō fuit sublata ipso iure, impleuit tamen reus partes suas, vt in hac. l. quoniā pecuniam dederat, quod si non impleuerit, & tunc antiquam instantiam esse continuandam. Pauli distinctionem sequuntur Alex. nu. 6. Ias. in fine. Claudius nu. 5. & esse communem affirmat Curt. Iunior nu. 9. & mihi placet.

## *Summa rerū. L. Vt responsum.*

1 *Facta transactione per acceptilationem non potest actor redire ad veterem actionem, etiam si reus promissa non seruet.*
2 *Benignè esse respondendum interrogantibus.*
3 *Non rectè causam diiudicari posse, nisi constet de facto.*
4 *Gl. omnes expediuntur.*
5 *Quorsum acceptilationum vsus fuerit inuentus.*
6 *Petitio hæreditatis & rei vendicatio, an eodem libello cumulentur.*
7 *Petitio hæreditatis an sit actio realis, an personalis.*

## ¶ *L. Vt responsum.*

1 NOn diuiditur tex. hic, qui hoc continet in summa. Facta trāsactione per acceptilationē, nō potest actor redire ad veterē actionē, etiā si reus conuenta non seruet.

2 Ex primis verbis textu collige, benignè esse respondendum his, qui aliquid interrogant. idē probat tex. in. l. precibus. de impub. & alijs sub. l. fi. sup. de precib. imper. offerē. l. exprimere. j. de duob. re. Sed contrà est quod seueriter respondit Quintus Mutius Seruio Sulpitio in. l. 2. §. Seruius autem Sulpitius. ff. de orig. iur. ciuil. item Celsus Domitio Labeoni in. l. Domitius. ff. de testament. aut non intelligo inquit, aut valde stulta est consultatio tua. Cynus in præsen. respondet huic obiectioni (quę admodū leuis est) ex sententia quorundā iuriscōsultos quosdā subrusticos quidem fuisse, qua de causa seueriter respōdebant, cōtra Imperatores vrbanè atq; benignè. Verùm huic solutioni (quæ tamen nec ipsi Cyno placet) obijcit statim Bar. tex. in. l. mercalē. C. de condict. ob turp. caus. vbi Imperatores quoque seueriter responderunt, neque credendū vnquā erit antiquissimis illis iuris ciuilis parentibus vrbanitatē atque humanitatē defuisse, quæ doctis hominibus solet esse perquàm familiaris, humaniores enim reddit eruditio. quare recepta meritò Bar. sententia hic est, mulieri vel rustico rogantibus benignè esse respondendū, vt in hac. l. cum similibus. sed si interrogent aduocatus vel iurisconsultus, quibus huic possit inertia imputari, seuerè, vt in legibus contrarijs esse respondendum. idem si aliquid cōtra bonos mores interrogetur. vt in. l. mercalem. l. 2. j. de furt. sicut & philosophū se profitenti durè admodum Diocletianus cum Maximiano respondit in. l. professio. de mune. patrim. quod cōtra disciplinæ suæ institutū auaritia, atque tenacitate victus, munera quædā ferre recusaret. Sūmus quoq; pōtifex seuerè archiepiscopo olim respondit. c. qua fronte. de appellat.

3 Collige deinde ex illis verbis, insere pacti exemplū. nō rectè de causa posse iudicari, nisi de facto cōstet, quoniā ex eo ius oriri soleat. l. si ex plagis. §. in cliuo ibi, respōdi in causa ius positū esse. ff ad. l. Aquil. facta enim vel prudētissimos fallere possunt. l. 2.

ff.de iur.& fact.ignor.etiã eũ qui omnia iura in scrinio pectoris sui tuetur.c.1.de cõst. li.6.quare diligẽter iudicẽ pronuntiaturũ facta rimari conuenit.l.2. ibi examinantes factũ.de veter. li. 12. Vnde qui veritatẽ causarum conijciunt,nõ facilè ad culpam veniunt,si facti veritatem examinẽt, in auth. vt defunct.seu fun.in princ.coll.5.Ex diuersitate deniq; factorum iuris separatio inducitur.l.1.si vnus ex plur appell.quare facta semper oportet probari, & articuli iuris econtra illi videtur,in quibus sine vlla probatione posfit iudicari. Bald in.c. sæpè de appell. n.3.Colligit præterea Paulus de Castro nu.3. argumẽtum pro aduocatis quos rustici adeunt,non afferentes instrumenta, quibus causam instrui oportet, nam oportebit eos vt respondeant instrumenta causæ,vt afferãtur præcipere,quo cliẽtibus aperire posfint, an expediat eis cedere vel cõtendere. Tertiò nota,ad sublatã acceptilatione actionẽ actorẽ redire nõ posse, etiã reo cõuenta non seruãte,neq; est hic locus regulæ cõmuni quæ nõ seruãti fidẽ, fidem nõ seruandã impunè permittit.l. cùm proponas.2.sup.đ pac.c.peruenit.de iurei.quoniã neq; ex tincta semel actio reuiuiscere.

4 Gl.1.colligit ex tex.hoc.benignè Imperatorẽ hîc respõdere.de qua re suprà diximꝰ.

Duæ gl.sequentes,sunt expositiuæ.

Gl.fi.diuiditur in duas particulas, prout duas cõtinet quæstiones.2.est ibi.sed quomodo potero. Ex prima particula tu collige,quòd acceptilatio perimit etiã actiones reales.& hoc etiam probat text.in.l.& vno.§ 1.ff.de acceptilat. oportet tamen vt priùs deducatur hæc actio in Aquilianam stipulationẽ.Sed quæritin. 2.parte gl.quomodo rem meã posfim ego stipulari.Quæ respondet,non rem, sed æstimationem vel pretium mihi committi.& gl.opinionem sequitur Barto. qui hoc exactè declarat & cõmunẽ esse affirmat Curt.Senior nu.12.

5 Sed dubitat Iasf.hic, quorsum acceptilationes fuerint proditæ, vt debitum ex vno contractu in alterum per Aquilianam stipulationem deducatur, cùm breuiùs sine hoc circuitu liberatio hæc donatione potuerit expediri.Et respondet ille, si per donationem hæc fierent,insinuatione opus esse, quæ in acceptilatione necessaria minimè est. Præterea esset liberatio hæc per donationẽ facta reuocabilis ex causis à iure permisfis.l.fi.de reuo.donat.quę cessant facta acceptilatione. sed Curt Iun. Claudio atq; Alciat. hoc Iassonis documentũ non probatur, qui cõsiderãt in acceptilatione quoq; opus esse insinuatione,alioquin viã fraudibus aperiri, vt sine insinuatione celebrentur donationes.Mihi Alciati traditio magis arridet,arbitrãtis tempore Galli Aquilij, qui hãc formulã inuenit,fuisse cõtractũ donationis innominatũ, vt qui nisi resequuta actionẽ non pareret,quare inuenit ille formã,qua obligatio vndecumque cõtracta verbis extingueretur.Sed videtur hodie ociosum esse acceptilationũ tractatũ; Parit enim donatio actionem etiam citra implementum.l.si quis argentũ.de donat. ỹ.Sed respõdet Claudius nu.9. legem illam in pacto liberatorio non procedere, quod alibi ipse falsum esse demonstrabo. Existimo igitur acceptilationum necesfitatẽ iã cessare,maximè apud nos, attenta lege Regia.3.tit.8 lib.3.ordinament.

6 Vltimò colligit Antonius ab Alexand. in præf.hoc in text.probari petitionẽ hæreditatis,atq; rei vendicationẽ eodem libello cumulari posse. atq; idem colligit Iacobi, nu.3.dicens ita se sæpè practicasse: fuitque Angeli de Perusio hæc obseruatio in.l. qui interrogatus. nu.3. vers. ideo semper cùm formo libellum.ff de pet.hære.& esse hanc opinionem cõmunem contra gl, ibi affirmat Salic.in.l.2.ad finẽ.ỹ de pet.hæred.quã ibi tenet Paul.de Cast.nu.3. Alexan.consi. 184.nu.2.vol.5.& præterea Iasf.in.§.actionum. num. 218 de act. Instit.Sed text. hic hoc minimè probat, cùm postrema eius verba ita sint accipiẽda, quòd acceptilatio tollit petitionẽ hæreditatis,& in rem actionem sigillatim modò hanc, modò illam. quare contrarium tenent in præsenti Iasson, Alciatus & Claudius, Curtius Senior

numero

numer. 6. & fuit hæc opinio gl. ordina. in l. 2. in glo. singularum. in fine de pet. hær. ff. quæ in hoc allegat regulam tex. in l. fundi & in l. fundum. ff. de except. & gl. illius opinionem sequuntur ibi Cin. ac Bald. nu. 5. Paul. de Cast. in l. regulariter. nu. 13. ff. de pet. hære. Alexan. conf. 89. n. 2 vol. 2. Aret. conf. 102. dubio. 3. Purpurat. in l. edita. n. 196. de edē. Ruynus conf. 174. col. penul. vol. 1. Rolandus à Valle. conf. 48. nu. 7. dicentes etiam virtute clausulæ, omni meliori modo, has actiones cumulari non posse: tametsi conciliare velit has opiniones ciuis meus Anto. Gome. in l. 45. Tauri. nu. 159. vers. sed pro concordia.

Subordinatè autem (quod dicūt) possunt hæc remedia cumulari, vt si in petitione hæreditatis obtineatur, intētata quoque videatur rei vendicatio. nam & querelam inofficiosi testamenti & petitionē hæreditatis hoc modo cumulari posse obtinuit. post sententiam glossæ in l. qui de inofficioso. in gl. exercere. ff. de inofficios. testamen. ad finem. quam præter ordinarios ibi sequuntur Faber. nu. 2. Angel. n. 6. in prin. Instit. de inoffi. test. Paulus de Castro in l. 1. nu. 2. Iasson ibi. nu. 9. de inoffi. testam. infrà. idem Iass. in l. edita. nu. 30. de edend. Decius ibi col. 3. Alciat. nu. 87. Corneus. nu. 28. Alexan. conf. 52. num. 8. vol. 2. Iass. in §. præterea quasdam n. 59. de actio. Instit. tametsi Guillelmus de Cug. in l. 1 ff. de inof. test. neq; subordinatè permittat hanc cumulationem. & hanc opinionem sequuntur Bal. & Angel. in illa l. qui de inofficioso. Romanus. conf. 392. nu. 17. Cagnol. in rubrica. ff. de inoffi. testamē. n. 12. quoniam cùm actio tempore iudicij nō est nata, nec proxima spes est vt nascatur, pendente iudicio non admittitur cumulatio etiam successiuo hoc modo. l. gemma. ff. ad exhiben. sed in suppremo hoc tribunali facilè hanc cumulationem admitteremus.

Admitteretur autem hæc rei vendicationis & petitionis hæreditatis cumulatio quocumq; modo proposita, si altera pars nil opponeret: nam quibus casibus cumulatio iure prohibetur, semper eā iudex admittet, si pars nil obiiciat. quod Barto. frequenter notauit in l. edita. nu. 23. de eden. vbi Alexan. col. pe. & cæteri idem sequuntur. idem Bart. in l. hos accusare. §. omnibus nu. 5. ff. de accusat. & in l. 1 §. accusationem. nu. 4. ff. ad Turpill. Alexan. conf. 89. nu. 2. vol. 2. Felin. in cap. significantibus. nu. 43. de libell. oblat.

7 Vltimo loco colligit Bart. ex hoc text. 1. lectione. 2. notabi. petitionem hæreditatis esse actionem mistam. & videtur pro hac Bar. sententia tex. expressius in l. hæreditatem. in quib. caus. cesset long. temp. præscript. & fuit huius sententiæ gl. ordina. in l. sed si lege § petitio. ff. de pet. hær. alia quę nō solēt allegari in §. 1. in gl. 1. dē officio iud. instit. & videtur idem tenuisse Bart. in rubrica. ff. si cer. pet. col. 1. vbi eādem opinionem sequuntur Paul. de Cast. & Alexan. col. 1. Curtius nu. 13. Purpur. num. 14 idem voluit Bart. in l. fi. nu. 8. de execut. rei iud. Alberi. in l. cum multi nu. 2. ff si pars hær. pet. Bald. in l. 2. col. 2. vers. oppono. de pet. hær. infrà idem Bald. in l. hæreditatis. col. 1. vers. quæro hic. de pet. hęre. infrà. vbi idē videtur sensisse Bart. Fulg. in l. fi. de codicill. Alexan. in l. si finita §. Iulianus. nu. 113. ff. de dam. infect. Areti. in l. 3 §. genera. col. 4. ff. de acqui. poss. quorum opinio probari videtur expressim in illa l. hæreditatis. ff. de pet. hære. Vera tamen sententia est petitionem hæreditatis esse actionē merè realem, licèt præstationes quasdā personales contineat. quod probatur in l. sed si lege. §. petitio. ff. de pet. hære. Petitio. hæreditatis (Vlpianus inquit) in rem actio est, tamē præstationes quasdā personales habet. l. si autem § sed et is. ff. de rei vēdicat. ibi. cum enim in hæreditatis petitionem quæ & ipsa in rem actio est. atq; ita tenet Bart. sibi hic pręter morem malè constans in illo §. petitio. idem Bart. in l. veluti. num. 2. ff. de pet. hær. idem Bart. in l. si quis vi. §. differentia. ff. de acqui. poss. nu. 5. Bald. dicens hāc tenere doctores in illa l. hæreditatis. col. 1.

Paulus de Castro in l. si à patre. §. si possessor. nu. 3. ff. de pet. hæredit. testatur hanc esse communem opinionem eam sequutus Angel. de Areti. in. §. sed iste quidem. num. 3. de act. Instit. vbi idem Iass. num. 42. idem Iass. in. l. fi. num 14. de codicill. idem Iass. in. §. item Seruiana. nu. 141. de act. & in l. nam & postea. §. si petitor. in prin. ff. de iureiur. idem Iass. in rubrica. ff. si cert. pet. n. 13. episcopus Segobiensis neminem allegans in pract. quęst. c. 12. in prin. atq; hæc verior est & communior opinio. Cui non obstát text in l. hæreditatis petitio. & in. l. hæreditatem. quoniam ibi non dicitur quòd petitio hæreditatis sit mista absolutè, sed quod ad effectum præscriptionis duntaxat, hoc est, vt triginta annis non breuiori termino pręscribatur. atq; ita tex. illum declarant communem sententiam sequuti. Balbus de præs. 4. p. 4. part. q. 16. nu. 1. Gometius in. §. quædam. num. 28. de act. Inst. tex. autem noster nil priori opinioni omnino suffragatur.

## *Summa rerum. L. Causas vel lites.*

1 *Transactio rescripto principis non offenditur.*
2 *Idem est in sententia quæ transiuit in rem iudicatam.*
3 *Statutum præterita quoq; negotia comprehendens, ad causas transactione decisas non pertinet.*
4 *Mandatum principis iniustum non meretur executionem.*
5 *Sed. l. hanc non procedere si princeps facta ei supplicatione cum expreßione factæ transactionis causam committat.*
6 *Derogante principe alicui legi, an eius. l. specialẽ mentionem fieri oporteat.*
7 *Causa à lite quomodo distinguatur.*

## *L. Causas vel lites.*

1 NOn diuiditur text. hic, quoniam vnica constat contextura. Ex quo tu collige legitimam transactionẽ rescripto principis non offendi: nunquàm enim principes volunt sopitas iam lites suscitari. c. exposita. de arbit.

2 Idem est in sententia quæ transiuit in rem iudicatam, quæ rescripto principis minimè tollitur. l. fi. C. senten. rescin. non poss. l. 1. vt lit. pende. l. fi. de erro. aduocat. l. regia 5. tit. 24 p. 3. Sed neq; lapsus fatalium principis rescripto solet reparari. l. ne quis arbitretur. C. de tempo. appellat.

3 Quare statutum ad præterita quoq; negotia ab ipsis statuentibus extensum, ad ea quæ transactione sopita sunt, non pertinet. l. 1. §. fi. ff. ad Tertulli. quorum ea ratio est, ne videatur princeps cuiquam ius suum auferre, quod facere velle nũquam præsumitur. l. nec auus. de emãcip. liber. l. quoties. de preci. imper. offeren. l. 2. §. merito. ff. ne quid in lo. publ. & præsumũtur quidem rescripta hæc à principibus impetrata per importunitatem ac ambitionem quandam. l. 1. de pet. bon. subl. lib. 10.

4 Quare mandatum principis iniustũ executionem non meretur, nisi secunda iussio interuenerit. in authent. de mandat. princip. §. si quis autem. coll. 3. l. si vindicari. C. de poen. c. si quando. de rescript. & est apud nos pulchra lex. 29. tit. 4. lib. 2. ordinament. præcipiens ne iudices obtemperent rescriptis principalibus, quibus lędũtur iura partium, nisi illa apud regios senatores fuerint insinuata: quod si quãdo regia maiestas in præiudicium tertij decreuerit, liberum est ei, qui rescripto illo grauari se contendit, illud ad regij supremiq; senatus referre, apud quos integerrimè de hac causa discutietur, atq; si ita eis visum fuerit, rescripti illius vsum prohibebunt: imò & si tertia iussio à rege processerit, nõ oportebit si iniųsta sit, eam exequi. l. 4. tit. 2. lib. 7. ordinament.

5 Limitabis tu tamen tex. hunc, vt non procedat, si princeps facta ei supplicatione cùm expreßione factę transactionis causam iterum cõmittat cognoscendam, quo casu censetur ille transactionem ipsam irritasse. quod glo. hîc & cæteri satis insinuãt. & esse communem opinionem testatur Alciatus eam sequutus. nu. 8. Perpendet igitur

igitur hoc casu iudex iustitiam factę transactionis, quam seruari semper iubebit, si sine vitio fuerit concepta.

6 In qua re non facilis disputatio est, an oporteat principem huic l. derogare nominatim; an verò satis sit eum dicere, non obstantibus legibus quibuscumq;. Et glo. fi. in pręs. existimat specialem hac de lege fieri oportere derogationem: & Bar. 2. lectione inquit, signa istam gl. quia est valde singularis. & idem quoq; voluit gl. in authe. hoc inter liberos. j. de testament. Alij contrà existimarunt satis esse principé rescribere ex certa scientia, licèt nó vtatur clausula derogatoria. ita enim voluerunt quidam antiquissimi glossematarij, quorum traditionem refert gl. in l. fi. sup. si cont. ius vel vtilit. publ. & videtur horum sententia probari in l. idem Vlpianus §. 1. ff. de excusat. sed hæc opinio communiter non tenetur secúdú Bar. in dicta l. fi. n. 4. qui legi idem Vlpianus verè respondet agere eam in beneficio neminem lędente.

Sed meliùs Bart. in extrauagant. ad reprimendum. verbo, non obstantibus. satis esse si dicatur non obstante leg. aliqua quæ sit in contrarium. atq; idem tenet idé Bart. in illa l. fin. num. 4. vbi idem iudicio meo videtur tenere gl. magna alia relata ad text. in l. si quis in principio. in glo. accipiat. ff. de leg. 3. non tamen esse necesse vt derogetur legi causas vel lites. vel alij legi nominatim. atq; hanc opinionem testantur esse communem Fulgo. in illa l. fi. nu. 5. Paul. de Cast. in præs. nu. 2. & eam tenet allegans alios Feli. in c. nonnulli. in princ. de rescript. & videtur pro ea text. in l. 2. de præscrip. 30. vel. 40. an. quem ibi expendit Ang. nu. 2. & hoc iure vtimur, namq; in hanc formam fiunt hodie derogationes à nostris principibus.

Y es nuestra voluntad que assi se haga y cumpla, no embargante qualesquier ordenanças prohibiciones o vedamiento, estilo, vso, costúbre, o otra cosa q̃ en cótrario desto aya, q̃ nos dispésamos có ello, y lo abrogamos y derogamos cassamos y annulamos; e damos por ninguno é de ningú valor y effecto para lo q̃ a esto toca quedando en su fuerça y vigor para lo de mas. Neq; necessum vnquã fuit specialé legis alicuius facere derogationem.

7 Sed cùm tex. hic causas à litibus distinguere videatur, differétia quæ sit inter hęc videamus. Et gl. 1. laborat satis, constituendo differentias inter hos terminos, quæ in hac differétia permanet, vt causa propriè dicatur post litem contestatam, lis & antea & post. & gl. opinioné sequútur Ray. Butri. Bal. & Salicet. Bart. verò existimat litem solùm dici post contestationem, causam cùm sit generalius nomen & ante & post. & Bart. opinionem sequuntur prope omnes posteriores. & communem esse testantur Alexan. nu. 2. Curtius Senior. nu. 3. Iacobi. nu. 2 Curt. Iunior. n. 7. Alciat. nu. 14. Decius in rubrica de iud. ext. nu. 4. allegat Bart. text. in authen. qui semel. quo. & quan. iud. vbi hoc videtur probari. tex. in c. ex parte. 30. de verbo. signifi. vbi lis dicitur, in qua contestatum est à partibus. & 8
est ad idem tex. in c. super quæstionum. iuncta glo. in parte litis exordium. de offi. delegat. in l. apertissimi. ibi antequã lis inchoetur. de iudi. in l. edita. ibi speciem futuræ litis. de eden. causam verò & ante litem contestatam dici probat tex. in c. forus. de verbo. signifi. in l. 2. §. sin autem in medio. de iura. calum.

Sunt tamen vix certi casus, in quibus lis dicitur etiam ante contestationem, népe vt litigium inducatur, vbi sola petitio sat est. auth. litigiosa. de litig. ité ad perpetuandam iurisdictionem delegati. l. more ff. de iuris. om. iud. c. gratum, de offi. delegat. & vt eadem inter eos apud quos præuentioni locus est videatur pręoccupata. c. proposuisti. de for. comp. item ad inducendam pendentiam litis. cle. fin. vt lit. pédent.

*¶ Summa rerum. L. Cùm proponas.*

1 Non seruans transactionem, accepta restituit; & tenetur praeterea stare transactioni.
2 Religiosi regulam transgredientes in poenā cōmittunt, periuri verò non sunt.
3 Clausula, rato manente pacto, vtilis est pro prima contrauentione duntaxat.
4 Clausula, rato manente pacto, an impediat morae purgationem.
5 Clausula, rato manente pacto, solùm prodest obseruanti contractum.
6 In contractibus bonae fidei an semper subintelligatur clausula, rato manente pacto.
7 Declaratur glo. verbo habeas.
8 In alternatiua remediorum electio est eius, cui illa remedia dantur.
9 In alternatiua quoq; summarum electio est creditoris, si illa sit posita in prouisionem creditoris.
10 Libellus alternatiuus an in iudicio admittatur.
11 Aduerbium, statim, positum in hac. l. an aliquid significet.

## ¶ L. Cùm proponas.

Diuidi potest tex. hic in tres partes principales. In prima ponitur facti species quae praebuit causam trāsactioni inter Marcellam & Titiā. In secūda decisio. In tertia ratio decisionis. Secunda ibi, perspicis siquidem. Tertia ibi, quod si nil tale conuenit.

1 Ex principali parte text. tu collige non seruantem transactionem teneri accepta restituere, & cogi praeterea stare transactioni. Idem probat text. vulg. in. l. qui fidem. ff. de trans. quibus conuenit. l. tit. 18. par. 5. Sed contra tex. hunc oppono tex. in. l. rescriptum. §. si pacto. ff. de pact. vbi alterutro quis debet esse cōtentus, vel quòd pacto stetur, vel quòd poenę habeat exactionem. Idem probat text. in. l. apud Celsum. §. Labeo. ff. de dol. excep. in. l. 1. §. fi. ff. de stipula. seruor.

2 Vnde religiosi, in quorum regula continentur aliqua praecepta sub certa poena, praecepta illa transgredientes, periurium (& si regulae obseruationem iurauerint) minimè incurrunt, neq; lethali culpae subduntur: sat enim est poenam in eos committi. ita enim voluerunt Hostien. & Ioā. Andr. in. c. relatum. ne cler. vel monach. Iass. in. §. item si quis postulante. nu. 78. de act. Instit. Mathesel. sing. 78. Decius in. ca. nam concupiscientiam. 2. lect. nu. 6. de cōstitut. Gome. in. c. 2. in prin. nu. 60. de constit. lib. 6. Sed hanc difficultatem sustulit in praes. clausula, rato manente pacto, quae fuit à contrahentibus addita transactioni, quae hoc efficit, vt vtrūq; possit peti, & quòd pacto stetur, & quòd poena cōmissa exigatur. ita enim. l. hanc interpretatur glo. habeas. in praesenti, quam caeteri sequuntur. & videtur idem probare text. in. l. ita stipulatus. vers. quod sine dubio. ff. de verbo. obligat. Cui clausulae & iuramentum par est, cui & ea virtus inest, vt clausulae, rato manente pacto, vicem habeat. l. si quis maior. ℥. eod. Item si prima actio sit ipso iure sublata, qui rumpere vult transactioné, restituet accepta, & non aget in iudicio. l. vbi pactum. ℥. eo. quos casus glo. exceptio hic enumerauit.

3 Sed hîc solet in quęstionem vocari, an si subiecta clausula, rato manente pacto, conuentioni semel sit contrauentum, & ita poena sit iam commissa, an si iterū conuentioni contra fiat, poena iterum impunè sit exigenda rato manente pacto. Et in hoc illa sentétia verior receptiorq; est, clausulam hanc vtilem solùm esse pro prima contrauentione, non pro sequentibus. argumento regul. vulgat. in. l. boues. §. hoc sermone. ff. de ver. sig. l. cū qui Kalendis. in prin. ff. de ver. obligat. nisi adiecta quoq; illa clausula sit, toties quoties. ita enim determinat eleganter Salicet. in. l. quoties ab omnibus. nu. 6. de fideicommis. & esse cómunem opinionem hanc testantur Iass. in. l. qui fidem. nu. 7. Oroscius. nu. 2. ff. de trans. quam optimè probat tex. egregius in. l. si duo. §. semel. ff. de arbit. quem allegat glo. fi. in illa. l. qui fidé. quae huius quoque opinionis mihi fuisse videtur. tenet hanc opinionem Alexā. in. l. semel mora. num. 5. ff. soluto mat. Roma. in rubrica. ff. de arbit. nu. 44. qui propter haec verba bis

poenam

pœnam exigi arbitratur, vt infinitas euitetur. vulg. l. fideicommissa. §. si quis decem. ff. de leg. 3. cum alijs. vtile igitur erit notarium admonere, vt hanc clausulam contractui inserat.

4 Sed subiecta clausula hac, rato manente pacto, an impediatur moræ purgatio. Et dicitur glo. in. l. id quod pœnæ. ff. de solut. tenuisse subiecta clausula hac non esse locum legibus quæ permittunt moræ purgationem. sed & idem aiunt Dynum determinasse in. l. qui Romæ. §. duo fratres ff. de ver. obligat. & sequuntur hanc opinionem Bal. in. l. si pacto. col. 3. de pact. sup. Besutius & Iass. in. l. si insulam. num. 28. ff. de ver. obligat. & ibi hanc opinionem esse cōmunē affirmat additio. Bar. in verbo, prędicta vera. & sequuntur eam Ripa. nu. 80. Crotus. n. 60. Sed altera opinio verior est, vt clausula hæc minimè impediat moræ purgationem ex tex. in. l. 3. vers. & generaliter. ff. de eo quod cer. loc. vbi probatur in actionibus arbitrarijs, in quibus id quod interest simul petitur cùm principali, adhuc admittitur morę purgatio. Secūdo loco inducitur text. in. l. si cum dies. §. fin ff. de arbit. vbi probatur in pœna quæ apponitur in cōpromisso esse locum moræ purgationi, & tamen illa petitur simul cum principali. l. si quis rem. ff. eo. tit. Tertium argumentum est, quòd quando pœna cōuentionalis est maior sorte ipsa principali, potest peti debitum principale ac etiam pœna in eo quod excedit. l. si quis à socio. ff. pro so. l. prædia. ff. de act. empt. & tamen moræ purgatio eo casu locum habet. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de ver. oblig. quare opinionem hanc tenet Bart. in. l. si insulam. 2. quæst. nu. 17. ff. de verb. obligat. Angel. ibi. in repet. nu. 14. & eam sequuntur Imol. nu. 49. Alexan. nu. 31. cōmunem esse testantur Claudius ibi. nu. 46. Iacobus de Nigris. nu. 242. Ioan. Hannibal. n. 147. & eam sequitur Zasius ibi num. 10. qui addit text. in. l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verb. obligat. & eam videtur sequutus Iacobi. in præs. nu. 5. in fine, remittens se ad Bart. in illa. l. si insulam. communem præterea esse opinionem hanc testantur Alciat. in. l. si pacto quo pœnam. sup. tit. 1. Orosci. in. l. qui fidem. nu. 8. ff. de transact.

5 Illud prætereà hìc est obseruatione dignum, quòd etiam si clausula hæc, rato manente pacto, sit à principio communis partibus ex post facto solùm prodest contractum obseruanti. quod Bart. notauit in illa. l. qui fidem. nu. 10. vbi Iass. 1. notabi. allegat multos idem tenentes, qui nu. 6. affirmat eam esse communem opinionem. idq; sentit gl. ibi, quam dicit esse communiter approbatā Alex. in. l. semel mora. nu. 5. ff. solut. mat. idem sequitur Alexan. cōs. 115. nu. 8. vol. 4. vbi Carolus Molinęus plures allegat qui idem voluerunt. testatur esse communem eam sequutus Corneus cons. 248. nu. 11. vol. 4.

6 Vltimò adde, quòd in omnibus contractibus bonæ fidei semper subintelligitur clausula hæc, rato manente pacto. & si à partibus adiecta non sit. Bald. eleganter in. l. si pacto. nu 8. vers. quid dicemus. de pact. sup. qui in hoc allegat text. in. l. prædia. ff de act. empt. & illam Bald. decisionem sequitur Iass. in illa. l. qui fidem. nu. 8. licèt in præsenti dicat. nu. 4. non audere se eam firmare Marcus Mantua. in. l. si quis maior. col. 1. infrà eo. neminem allegans. & eam quoq; probat Curtius Iunior hìc in his quæ ad Paulum de Castro adiecit, licèt idem in lectione contra teneat. num. 5. respondens textui in. l. prædia ne Bald. opinionem probet. Bal. quoq; opinionem libenter improbat Alciatus. n. 4. nec illa placet Lācelloto Decio. si col. vers. dicūt hic. Mihi certe merum commentum hoc esse videtur, & quod nusquam admitti oporteat, nam est contra tex. in illa. l. prędia. vbi venditor non potest vtrumq; consequi & rem & pœnam, quod illi quidem licèret, si subintelligeretur clausula hæc, rato manente pacto. Est autem vtilissima hæc clausula pro omnibus cōtractibus. Sed in compromissis non habet locum vt simul petantur res & pœna vel pœnæ & quod de-

detur exceptio, sed hoc operabitur, vt pœna sæpiùs cõmittatur. Ita enim voluit Iacobus de Raue.& post eũ Cinus in l. cum antea. de arbit. Vitalis de Cãpanis in clausula, rato manente pacto. nu. 8. ego contra sentio cum Bald. in ca. 1. nu. 3. de arbit.

7 Gl. omnes sunt expositiuæ vsq; ad gl. verbo. habeas, quam in prima parte sup. explicaui. Ex secunda parte in vers. sed quid si est stipulatus. tu collige, quòd cessante clausula, rato manente pacto, si is qui accepit ex causa transactionis aliquam quãtitatem contraueniat conuentioni, esse in potestate alterius vel data repetere, vel cõpellere aduersariũ vt placitis cogatur stare. ex l. eleganter. §. si quis post. ff. de condict. indebit. & gl. huius opinionẽ sequũtur Bart. nu. 3. Bald. fi. col. communem esse testantur Alexan. nu. 3. Riminal. penul. colum. Curtius Iunior. nu. 7. Ex quo notant

8 ipsi, quòd licèt regulariter in alternatiua obligatione summarum electio sit promissoris. l. plerumq;. versi. fi. ff. de iur. dot. in alternatiua tamen remediorum electionem eius esse, cui illa remedia competũt. & ita tenere omnes affirmat Curtius Senior. nu. 9. quam opinionem expressè probant text. in l. quod in hærede. §. eligere. ff. de tribut. l. vnica. si seru. exter. se emi mãd. vbi eum text. expendit Bal. 10. opposit. l. si seruus. §. cum homo. ff. de leg. primo. pulcher tex. in l. 3. §. & generaliter. ff. de eo qđ cert. loco. vbi illa ratio redditur: quoniã si esset electio promissoris, agẽte actore vno remedio, reus exciperet, alio eũ remedio agere oportere, & ita eluderetur intentio actoris.

9 His addunt Paulus de Castro. num. 4. Iass. nu. 6. Curtius Senior. nu. 9. quòd etiã in alternatiua summarum electio est creditoris, si alternatio illa sit posita pro securitate ipsi⁹ creditoris: vt si debitor promittat cẽtum ad pascha, vel dare pignora, nã creditor eliget an pignora velit sibi dare vel cẽtum. & fuit doctrina hæc Bart. post Guillel. de Cugno. in l. quamuis. nu. 2. ff. de pigno. act. quam ipsi argumento text. illius confirmant. & idem sequuntur ibi Alber. Fulgo. & Paul. de Cast. & testantur hanc opinionem esse communem Iass. n. 5. Ripa. nu. 3 in l. 4. §. si ex conuentione. ff. de re iudicat. communem esse testantur eam sequuti Ias. in l. 1. nu. 7. ff. qui sat. dar. cogant. Gualde. de art. testan. tit. 13. caut. 13. & eam sequũtur allegantes alios Euerar. in topi. c. 49. col. 3. vers. tertio hæc regula. Tiraquell. de vtr. retract. 1. par. §. 3. glos. 3. n. 16. Maranta in l. si actor. nu. 34. ff. de procurat. noster Gometius lib. 2. varia. reso. c. 11. nu. 57. & esse communem præterea testatur Rubeus cons. 137. nu. 2. quam optimè probat text. in l. causam. §. Puellam. ff. de manumis. quem in hoc dicit esse notabi. Ias. in § huic autem. n. 10. de acti. Inst. idem videtur probare text. in l. qui legati. ff. vt in poss. legat. atq; hæc opinio mihi placet, tametsi contrariam teneant nonnulli ex text. in l. cum colono. ff. qui. mod pig. vel hypoth. soluit. qui cõmuni sententiæ minimè refragatur, cum sponte ibi curator fideiussorem acceperit. Idemq; est in electione gratiarum, quę semper dabitur creditori: vt si papa concedat alicui gratiam canonicatus Toletani, vel Hispalensis. c. gratia. de rescrip. lib. 6. Idem est si princeps concedat alicui officium rectoris vel ducis, nam eius erit electio. Bald. in. l. 1. ff. de const. prin.

10 Deinde collige ex text. ibi. ac petas vel pacto stari vel accepta restitui: quòd hæc propositio disiunctã necessariò resoluitur in coniunctam: hic enim subiecta clausula, rato manẽte pacto, vtrumq; petebatur, & vt pacto staretur, & accepta quoq; restituerẽtur. quod ad l. hanc notarũt Fulg. Paul. de Cast. Alex. & Ias. Quòd si propriè tex. hunc disiunctim accipiamus, vti eum interpretari malunt Riminal. Curt. Iun. & Alciat. probat text. hic admitti in iudicio libellum alternatiuum, quod est contra regulam tex. in l. vbi autem. §. qui illud aut illud. ff. de ver. oblig. vbi id notat Bar. in l. prætor §. quod autem. ff. de iniur. vbi idẽ Bar. obseruauit. & est gl. in. c. Abbate.

de

de ver.signifi.lib.6. Sed ideo hic admitti libellum alternatiuum Bal. existimauit. fi. col. vers. vlterius nota. quoniã natura cõtractus ita ferebat, nam & cõditionalis libellus admittitur inquit Bald. vt si centũ petam, & si illa non dentur, pœnam promissam. quod notari solet in. l. 2. §. item si in facto. ff. de ver. obligat. idque ex natura contractus. & opportunè hic addit Rimi. col. 1. dec̃ptũ vltra dimidiam iusti pretij alternatiuum libellum offerre solere, quo petit rem sibi restitui, vel iustum pretium suppleri. l. 2. de resc. vendit. Sẽcũdo respõdet Ias. n. 2. ex Anto. ab Alex. admitti hic libellũ alternatiuũ in reo, superiorẽ regulã ppetuã esse in actore. Et licet hoc non placeat ipsi Iass. id tamẽ sequuntur Curt. Iun. col. 1. Alciat. n. 8. quoniam liceat reo exceptionibus contrarijs vti, non tantum alternatiuis. l. nemo prohibetur. ff. de except. cap. nullus pluribus. de reg. iur. lib. 6. quod etiã Riminal. hic placere video. col. 1. nec Iacobino displicet. n. 2. Admittitur præterea libell⁹ alternatiuus sicut & generalis, si pars id minimè opponat. quæ doctrina receptior est in. l. edita. sup. de eden. Et id notat Alciat. in præs. n. 6. Item si verosimiliter actor dubitet de iure suo, sustinendus erit libellus alternatiuus. l. 1. §. qui autẽ. ff. quorũ legat. quẽ tex. optimè declarauit Alexã. in. l. fi. nu. 6. de codicill. vel si in qualibet alternatiui libelli parte actoris intẽtio rectè cõfirmata sit. c. tertio loco. de probat. quẽ tex. allegarunt huc Riminal. & Alciat. qui & illum casum meminere, cùm duo remedia alternatiuè proponuntur, quorũ vnũ alteri inest, vt quando eodem libello cumulantur nullitas & iniustitia. quod praxis appellantium desumpsit ex. l. 1. quando prouo. non est necess. in. l. si expressim. ff. de appell. in c. cõstitutus. de in integ. restit.

11. Deinde collige ex text. ibi statim. hoc verbũ in præsenti nullum iuris ministeriũ importare. quod Fulgo. hic & recentiores aduertunt. Tametsi Alciatus. n. 9. statim. i. perseueranter, ex sententia Nonij Marcelli interpretetur, vt ociosa videri possit Lancelloti Decij solicitudo, qui. 2. col. in prin. inquit non sine causa verbum hoc adiectum fuisse.

## ¶ L. Transigere.

Lex hæc qua potui diligentia à me prælecta publicè circumfertur

## ¶ Sũma rerũ. L. Sub prætextu

1 Transactio bona fide facta non retractatur prætextu instrumenti postea reperti.
2 Facta transactione, omnia instrumenta causæ infirmantur.
3 Idem est in sententia etiam lata, quia non probatum, quæ non retractatur instrumentis postea repertis.
4 Etiam in criminalibus, & si constet de innocentia rei.
5 Consulendum tamen esse principem in hac causa, & expenditur optima lex Hispaniæ.
6 Idem est in causa iuramento decisa.
7 Sententia lata contra rempublicam, retractatur instrumentis postea repertis.
8 Item si sit lata contra pupillum.
9 Vel contra furiosum vel prodigum.
10 Rescinditur transactio testamẽto postea reperto.
11 Renuntiari an possit. l. de his. ff. de transact.
12 Et an valeat renuntiatio iurata.
13 Quod si testamenti iam notitia habeatur, valituram transactionem.
14 Sententia an valeat lata non viso testamento.
15 Compromissum an retractetur instrumento postea reperto.
16 Fauore ecclesiæ an retractetur sententia instrumento postea reperto.
17 Posse tamen in hac specie rescindi sententiam per restitutionem in integrum ex clausula generali.
18 Scelus esse in transactione.
19 Et an contrarium possit princeps suo rescripto disponere.
20 Et quid si victor habuit notitiam instrumenti.
21 Sed hæc in foro animæ non procedere.
22 Dolus commissus in cellandis instrumentis an vitiet transactionem.
23 Celans instrumẽta aduersarij an cõmittat furtũ.
24 Subtractio sine furto fieri potest.
25 Euidens calumnia actoris an vitiet ipso iure trãsactionem.
26 Et quid si illa nota fuerit aduersario.
27 Et quid sit statuendũ, si transactio facta sit cum procuratore cum libera potestate.

28 Et quid si committatur calumnia ante litē motā.
29 Vel illa aliquo colore defendi possit.
30 Vel in criminali causa commissa sit.
31 Quare transactio hic non sit ipso iure nulla.
32 Subtilis quædā Riminaldi obseruatio perpēditur.
33 Actio de dolo an cum alia actione concurrat.

## L. Sub prætextu.

Diuidit tex. hic in tres partes. In prima ponitur regula quędā generalis. In secunda alia regula proponitur. In tertia hæc secunda regula declaratur. 2. ibi. sanè si per se. Tertia ibi. si verò iam perempta est.

1 Ex prima regula tu collige transactionem bona fide factam non retractari prætextu instrumentorum de nouo repertorum. idem probat tex. in l. sub prætextu. j. eo. Et est ratio huius regulæ: quoniam per transactionem est impositus finis liti, l. fratris. sup. eod. & lite iam finita, probationes non admittuntur. Rationis huius authores sunt Bal. Salicet. & Ias. in præs.

2 Secunda ratio est, quoniam per transactionem fiunt cassa, & irrita omnia instrumēta ad causam spectantia. c. 1. de trāsact. vbi hanc rationem ponit Bald. ad finē quem tex. idem Bald. summoperè notauit in rubrica eiusdē tituli ad finem. Ias. in præs. nu. 1.

3 Adde huc idem esse in sententia quæ rectè lata pætextu instrumētorū nouiter repertorum minimè retractatur. l. sub specie. j. de re iudic. c. inter monasteriū. c. sub orta. de re iudic. etiam si absolutoria sit lata quia non probatum. Paulus de Cast. in præs. nu. 2. Riminal. col. 1. Alciat. nu. 3. quorum sententia iuuatur ex l. Argentarius. §. cum autem. ff. de eden. l. Iulianus. ff. de cō dict. indebit. & quoniam sententia absolutoria lata, quia non probatū, verè est diffinitiua. gl. in auth. qui semel. in glo. locum habet. quo. & quan. iud. quam ibi sequūtur omnes. item Paul. & Riminal. in præs. Ias. in illo. §. cum autem. nu. 2. idem in l. admonendi. nu. 79. de iureiur. episcop. Segobiē. qui allegat alios li. 1. varia. reso. c. 1. n. 8.

4 Quibus tu adde sententiā in causis criminalibus latam minimè retractari, etiā si constet ex post facto de innocētia condēnati. l. 1. §. fi. ff. de quæst. l. diui fratres. ff. atq; eum tex. maximè cōmendat Bart. ibi. Panor. in. c. de his. n. 2. de accusat. Alexan. in l. à diuo Pio. in prin. n. 26. ff. de re iudi. Decius in. c. iurauit. nu. 6. de probat. Hippoly. in practi. § opportunè. n. 7. idē singul. 338. episcop. Segobiē. in epitome de sponsalibus. §. vltimo. n. 15. Casane. in cōsuetu. Burgun. rub. 1. §. 5. vers. sin la grace. nu. 124. Gomeci' breuissimè. lib. 3. varia. reso. c. 13. n. 36.

5 Constat tamē ijsdem legibus principē hoc casu consulendum. Sed fortassis melior est lex Hispaniæ. 4. tit. 30. part. 4. qua iudici permittitur hoc casu principe incōsulto sententiæ suæ executionem suspendere, atq; eam. l. in hoc notat Grego. gl. 7.

6 Causa quoq; iuramento voluntario decisa prætextu instrumentorum nouiter repertorum nō retractatur. l. admonendi. ff. de iureiur.

7 Sunt tamē certi quidā casus, in quibus & res iudicata & transactio prætextu instrumentorum nouiter repertorum retractatur. vt si cōtra republicā sententia lata sit. l. imperatores. ff. de re iudic. quē tex. dicit notabilē in hoc Philippus Decius. cōs. 242. nu. 13. l. vnica. de sent. aduer. fisc. lat. lib. 10. idq; intra triennium, ex. l. illa optima. l. regia. 19. tit. 22. p. 3. testibus sanè ex nouo productis sentētia nō retractabitur. quod in illa. l. 1. oēs tradidere. & esse cōmunē testatur Rebuffus ibi. n. 1. licèt cōtra teneat.

8 Itē si sit lata contra pupillū. l. republicā, de iure reipubl. lib. 11. quod & in adulto videtur esse recipiēdū argumēto tex. in l. minor. 25. annis omissam allegationē. ff. de minor. atq; ita tenet Fulg. in præs. nu. 4.

9 Adde idē esse in furioso & prodigo. Bar. in illa. l. imperatores. n. 1. vers. itē in causa furiosi. quē cæteri sequūtur secūdū Iass. n. 9. 11 quoniā hi æquales pupillis esse videantur. l. Fulcinius. § adeò. ff. ex qui. caus. major. l. dabimus. § fi. cū. l. sequenti. ff. de priuileg. credit. Deniq; priuilegia concessa minoribus, extendūtur ad omnes, qui alieno cō-

filio reguntur. gl. notabilis in l. 2. in glo. ad agnatum. C. de curat. furios. quam ibi sequuntur omnes & praeterea Bal. in l. qui neq; in fine. ff. de rebus eorũ. vbi dicit notabilẽ gl. illã esse, & expẽdit ibi tex. pro ea. idem Bal. in c. 1. n. 4. de benef. frat. lib. feud. dicens non reperiri alibi gl. illi similẽ. Panor. in c. cũ non liceat. de praescrip. nu. 10. qui gl. illã quoq; cõmendat. cuius opinionem dicit esse cõmuniter approbatã eã secutus Alex. in l. si curatorẽ habens. n. 4. de in integr. restit. & eam sequitur Iacobi. ibi. n. 7. & eam sequuntur Imola. n. 1. dicens eam singularẽ Alex. n. 4. Ias. n. 9. in illa l. Imperatores. & est pulcher text. pro hac opinione, in auth. vt qui obligat. se perhib. habere res minor. vers. & haec dicimus. collat. 6. quem in hoc dicit esse meliorem de iure Ias. in l. ex facto. n. 39. ff. de vulg. & pupill.

10 Rescinditur praeterea trãsactio praetextu testamenti postea producti. l. de his. ff. de trãsact. l. 1. §. ratio. ff. quemadmodũ testam. aperiant. l. fi. iũcta gl. lucrũ. C. de reb. credit. quibus cõuenit optima lex part. 1. tit. 2. p. 6. vel etiã codicillorũ. l. imperatores. §. 1. l. nõ est ferẽdus. ff. de transact. Quare diligẽter admonet Bart. hic. n. 2. & in 2. lect. 2. oppo sit. vt in concipiẽda transactione vel compositione semper addantur verba illa, inspectis & cognitis verbis testamenti: neq; enim transactio aliter valeret. vt in illa l. de his atq; ita memini in hoc regio praetorio transactionẽ fuisse à nobis rescissam in fauorẽ Galli mercatoris. Liberatio quoque facta administratori ciuitatis non valet, nisi rectè visis libris rationũ, quod rectè iudicio meo Nonius de Auendaño scripsit de exeque. mãd. reg. 2. p. c. 10. n. 40. licèt Bart. Alex. Afflict. quos ille allegat, hoc non dicant.

11 Sed renũtiari ãn possit dispositioni l. de his. Et videtur admittendã esse renuntiationẽ: ex regula vulg. & text. in l. penul. sup. de pact. ex qua l. ita tenet gl. ordinaria in illa l. de his. in vers. item nũquid. Sed variè sunt opiniões, an gl. illi' opinio vera sit vt eã allegãs dicit Bar. in l. Maeuius. §. duobus. nu. 20. ff. de leg. 2. Sed reuera gl. illa est magis cõmuniter improbata, eã enim in proprio loco reprobãt Iacob. But. & antiquiores vt nõ immeritò cõmuniter eã reprobari affirmet Alber. ibi. n. 5. dicẽs verio rẽ esse hanc opinionẽ cõtra glos. & eã reprobat Bar. n. 2. Bal. 1. lect. vers. quaero an possit Ange. n. 2. Fulgo. nu. 7. ex quo constat hanc esse communẽ opinionẽ contra glossam. & affirmat Paulus de Cast. ibi. n. 5. omnes doctores tenere cõtrariũ. communẽ opinionẽ cõtra glo. esse afifrmat eã sequuti Iacobi. n. 4. & in 2. lectione. nu. 2. Ias. n. 9. Oroscius. n. 6. quam etiã tenuit gl. sibi cõtraria in l. Pactũ inter haeredẽ. in gl. cũ liceat. ad finẽ, ibi itẽ de quaestionibus. ff. de pact. & sequuntur hãc opinionẽ Imola & Alex. in l. qui Romae. §. duo fratres. ff. de ver. obliga. quintã quaestionẽ Bart. explicantes. & testatur esse cõmunẽ ibi Ripa n. 68. testatur esse cõmunẽ opinionẽ eã secutus Alex. cõs. 11. n. 1. vol. 2. vbi Carolus Molinaeus alios allegat. communẽ esse affirmat Socinus eã sequutus cõsil. 214. col. 5. vers. ex qua cõmuni theorica. vol. 2. cõmunẽ esse testatur Romanus cõs. 403. n. 3. vers. caeterũ qui secũdũ eã respondit. Neq; enim mero priuatorũ fauore l. illa cõstat, sed in odiũ occultantiũ testamẽta est prodita, vt defunctorũ volũtatibus fidelius obsequiũ deferatur, igitur renuntiatio nõ est admittẽda. l. tametsi. ff. ad Macedoni.

12. Sed si iuramẽtũ accesserit renũtiationi, an eo casu sit admittẽda. Et videtur nec iuratã trãsactionẽ esse admittẽdã. argumẽto tex. generalis in l. nõ dubiũ. de legi sup. et ita videtur tenere gl. in l. fi. in gl. lucrũ. de reb. credit. ꝟ. & tenuerũt eã opinionẽ multi authores, quos allegat Andrae. Tiraquel. in l. si vnquam. in prin. n. 161. de reuo. donat. & cõmunẽ esse testatur eam sequut' Rolandus à Valle cõsi. 13. n. 27. Iass. verò in illa l. de his. nu. 11. pulchrũ esse hoc dubiũ praefatus ex Ang. Cumani. Alex. & aliorũ authoritatibus determinat valere huiusmodi renũtiationẽ. & eũ sequũtur Anto-

nius.nu.10.Imola.96.Panor.nu.30.in.ca. cum contingat.de iureiur. vbi Alciatus. n.194 testatur hanc esse cõmuné opinioné eam sequutus. Sequũtur eã Alex.n.55. Claudius.n.35.in.l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de ver.oblig.& ibi Crotus.n.110. testatur hanc esse cõmuné opinioné eã sequutus.& eã sequitur Guald. de arte test. tit.11.caut.8.n.3. Alex.cõs.11.n.14.vol 2. reclamãte licèt Molinæo ibi. Qui & illud addit, valere huiusmodi renũtiationé ad.l.de his.si quis dicat se renũtiare omni legũ auxilio cũ iuramẽto. & eã quoq; opinioné allegans multos sequitur Rolandus à Valle.q.42.n.22.

13 Quod si aliũde trãsigẽtes haberẽt notitiam relictorũ in testamẽto, valeret transactio, neq; lectis neq; cognitus verbis testamẽti, si legi. de his.renũtiarẽt. Bart. in præf.n.2.dicẽs hoc esse difficile probatu idẽ Bar.in.l.sciphi.in fine.ff.de opti. legat. & hanc opinioné Bart.ab omnibus probari testatur Iass.in illa.l.de his.n.15.cõmuné esse affirmat Orosci⁹.ibi.n.9.quã tenet idẽ Bar.in illo.§.duo fratres.n.17.4.q.vbi Iasson.n.59.post Areti.testatur cõmuné esse Bar.sententiam Ripa ibi.allegans alios n.64.testatur esse cõmunẽ opinioné eã sequutus Marianus Socinus cõs.98.n.5.vol. 2.Cũ enim hic trãsigentes certi sint testamentũ quid cõtineat, superuacaneũ videtur verba testamẽti iterũ exqrere.l.1.in. ff. de act.emp.vt meritò Bal.ibi scripserit cę cũ rectè in hac specie trãsacturũ, inspiciũt enĩ illi verba testamẽti oculis intellectus.

14 Sed licèt hoc casu quo agimus transactio non valeat, valeret sententia lata super testamento, non viso ipso testamẽto. gl.singu.in.l.3.§.itẽ si ipse.verbo, sibi euicerit.ff.si cui plusquã per.l.falcid. quę inquit sententiã latã nõ retractari prætextu testamentu postea reperti.atq; gl. illius opinioné sequuntur ibi Ange.nu.1. Imolá.col.1. Alex.in præf.n.5.Ias.n.3.Iacobi n.4. Alcia. col.1. Alex.in illo.§ duo fratres. n.54.idem Alex.in.l.imperatores.ff.de re iudi.n.2.vbi Zasius.n.2.testatur gl. opinioné cõmuniter teneri eam sequutus.Iass.in l. nõ mino ré.n.1.hoc tit.Grego.in.l.1.tit.2 p.6.in glo. magna, qui.l.illã regiã pro hac opinione inducit, quæ nil prsus eã iuuat Mauritius de rest.c.293.tametsi idẽ quoq; esse statuẽdũ in sententia existimet gl.contraria in.l. 1.in gl. verbis testamenti.ff.quemadmo.testam.aper.alia in.l.si mater.in prin.in gl.ex causa.ff.de except.rei.iudicat. quarũ opinioné sustinet Curtius Iunior in pręf.n.12. itẽ Roman.sing.195. Lancellotus Decius in præf.col.2.vers.quid autẽ in sententia.referens Roma.Feli.in.c.suborta.de re iud.n. 12.Socinus regu.361.fallẽt. vltima.atq; hęc opinio præbabilissima qdẽ videtur, sed superior cõmunis est, à qua in praxi nõ recederem propter authoritatem rei iudicatę.

15 Sed cõpromissum an retractetur prætextu instrumenti nouiter reperti. Et in hoc cùm transactioni simile illud sit, videtur nõ retractãdũ, sed si petatur reductio ad arbitriũ boni viri, in causa reductionis poterũt præsentari instrumenta nouiter reperta, atq; ita cõpromissum retractabitur.quod Bal.hic notanter scripsit.& præterea Iacobi.n.3.Addit Paulus de Cas.n.4. instrumenta quoq; tunc adduci posse, etiã si non sint nouiter reperta.Cõpromissum autem prætextu noui testamenti reperti retractari nõ dubitauerim, ex illa.l.de his. simillimũ enim est transactioni. atq; ita tenet Alex.in illo.§.duo fratres.n.54.Pactũ etiam eadem ratione qua transactio rescindetur, par enim vtriusq; ratio est, idq; lege regia est expeditum.

16 Fauore etiã ecclesiæ retractatur sententia prætextu instrumẽti nouiter reperti. qđ gl.1.notauit arg.tex.in auth.de nõ alienã.aut permut.re.eccle.§.si min⁹.col.2.vbi res ecclesię æquiparaᵗ rei fiscali.quare hoc probat tex.ille iuncta.l.imperatores.&.l. vnica.de sent.aduer.fis.lat.quas sup. allegauĩ & hãc opinioné videntur sequuti omnes præsentes.& voluit idẽ gl.in.l.sub specie ĵ.de re iudicat.vbi eã sequũtur Bald.1. oppo.Salicet.n.1.in fine. Paul.de Cast.n.2. & idẽ quoq; voluit gl. in.c.inter monasterĩũ ĥ.gl.confirmãtes.de re iudic.alia.in illa l.impe-

l.imperatores.ff.de re iudic.vbi Ias.n.8. affirmat, quòd hanc opinionem sequuntur Bar.& omnes indifferenter. testatur esse cómuné opinioné eá sequutus Zasius ibi.n.12. & ita in causa monasterij cuiusdam Astoricésis in hoc celeberrimo Pintiano prætorio me quoq; asidente fuit iudicatú. Tametsi Panor.n.5.Feli.n.14. in.c. suborta.de re iud.hoc ecclesię nó cócedát nisi per in integrú restitutioné, moti per eú tex.cui respódeo ipse vltra omnes eú agere in priuilegio. Vel secundò respódeo. agere in sententia lata à summo pótifice, in qua fortasse speciale est, ne retractetur hoc casu sentétia lata cótra ecclesiá. Vel tertiò, qm fuit in fauoré alterius ecclesiæ.

17 Est & ille casus notatu dignissimus, si petat quis sentétiá retractari prætextu instrumétorú nouiter repertorú, dicés, ex probabili ignorátia se nó produxisse instruméta illa, quibus in mediú latis obtinuisset, vt quia in ius alterius proximè successerit, diligentiamq; suá omné adhibuisse in disquirédis instrumentis illis, ná hoc casu oporteret huic cócedere in integrú restitutioné aduersus ré iudicatá ex clausula generali, si q̃ mihi iusta causa videbitur. l.1.ff.ex qui caus.maior. & quia ignorátia est iusta causa concedendi in integrú restitutioné.l.cú filius.§.in hac.ff. de verbo. obligat. ita enim voluit eleganter Bar.in d. l.vnic.n.4.de sét.aduer.fis.lat.lib.10.cótrariú tenéte Fulgo.in præs.n.4. licèt dicat se nó determinare, quoniá penderet tunc quæstio de facto. sed secúdú Bart. opinioné intrepidè cósuluit Cumanus cós.156. visa serie.n.4.vers.amplius & cessante. & fuit hęc opinio Innocétij.in.c.vltra tertiá. de testibus.& Bar.opinioné cómuné esse eá sequutus affirmat Alex.in præs.n.6. & receptissimam esse affirmat Alciat.n.5.& cómuné esse testantur Curtius senior.n.6. Iunior.n.5.& eá tenet Iacobi.n.2. allegans Ioáné Andr.Bal.ac Panor. huius sentétiæ authores.& eá sequitur Hippolytus citans Alex.ita cósulenté.sing.229.& testatur esse præterea cómuné Curtius Iunior cósil. 18.n.1.& eá etiá probauit Zasius cósil.15.n.62.vol.2.Feli.in.c.suborta.n.15.de re iudic. Quá & ipse libéter probo, & secúdú eá in re grauissima ciuiú Segobiésiú pronútiauimus. Inducitur auté pro hac cómuni sentétia tex.in.l.si mater.in prin.ff.de excep. rei iudicat. neq; quòd mater ibi egerit cóceditur in integrú restitutio, idé enim & extraneo cócederetur secúdú Bar. ibi. Iuuabitur etiá hæc opinio, si ea ratione restitutio pétatur, ne illicitę extorsiones fiát, quo remedio sępissimè vtútur apud nos causarú patroni, idq; illi desumpsere ex.l. illicitas.in prin.ff.de offi.pręsid. deniq; hęc opinio æquitatis est plenissima, quæ in omnibus, maximè tamé in iudicijs semper spectáda est.& eá quoq; probarút Alex.n.3. Iass.nu.6.in.l.imperatores.ff.de re iudicat. Zasius ibi nu.5. Et hoc quidé verum est & in actore & in reo, tametsi reo tantú hoc concedat Paulus de Castro.cós.257.vol.1. contra qué dicit fuisse iudicatum cómuné sententiam sequutus Boerius decisione.307.ad finé.& idem cótra Paulú sequútur Purpur.in.l.admonédi.n.60.ff.de iure iur. noster Grego.in l.19.tit.22.p.3.in gl. cótra el Rey. Cómunis igitur opinio potior est, quæ tribus declarationibus rectè explicatur à Curtio iuniori hîc. col.2.

18 Tráfactio sanè ex hac causa nó rescinderetur. quod tex. hic sua generalitate exclusisse videtur.& affirmat Alciat. nu. 6. quod mihi placet. Et ratio differétiæ iudico quidé meo ea hoc in loco asignari posset inter ré iudicatá & transactionem, q̃ is, in qué sententia lata est, nó ita facilè potuit instrumenta adinuenire, qui cópulsus trahitur in iudicium.l.inter stipulanté. §.si Stichum.ff.de ver.obligat. transigéti verò magis est quod imputetur: potuit enim antequam transactionem conficeret, diligenter instrumenta omnia rimari.

19 Posset tamen princeps ex hac causa recisionem transactionis indulgere. quod Riminal.& Curtius.nu.8. cósiderarút.& Alciato dubitabile esse videtur, ego falsú esse existimo, & contra menté tex in.l. cau-

ſas vel lites.ſup.eod.

Et ſpeciale eſt in cauſa ingenuitatis, vt repertis inſtrumentis,quæ aliquem ingenuum eſſe indicant,princeps adeatur. l. 2. verſ.ſi.ff.ſi libert. inge.eſſe dicat.quæ opinio vera eſſe mihi videtur.

20 Quòd ſi victor habuit notitiã inſtrumẽtorũ,poteſt etiã re iã iudicata agi cõtra eũ hoc caſu remedio denũtiationis euãgelicæ.ita eñ voluit Alcia.in.c.nouit.n.46.de iudici.& alia quoq; remedia ponit Alex. in illa.l. imperatores.n.8.

21 Sed in hoc foro iudicum vera ſunt,nã quo ad forũ animę lata ſentẽtia iure optimo retractabitur,inſtrumentis poſtea repertis,quibus in iudiciũ productis,ſententia huiſmodi lata non fuiſſet.ita enim voluit eleganter Alfonſus de Caſtro de leg. pœna.lib.2.fallent.10.col.4.ſentẽtia enim non potuit reum naturali obligatione liberare.l.Iulianus.ff.de condict. indebit.

22 Ex ſecunda particula huius tex.in verſ. ſanè.tu collige,quòd ſi dolus aduerſarij cõmiſſus ſit in celandis inſtrumentis,inficit omnino tranſactionem, ſi actio non erat ipſo iure ſublata, ſublata verò illa, datur actio de dolo.Sed videtur actionem doli hic minimè dari poſſe,cũ actio furti ſubtractis inſtrumentis competat.l.qui tabulas.ff.de furt.ſed cùm actio aliqua competit,nunquam datur actio doli, quæ ſubſidiaria quidem eſt,neq; aliam ſecum admittit.l.1.§.ait prętor.l.2.ff.de dol.mal. Gl. in parte,per ſe.reſpondet primò huic difficultati,dicẽs hic ita fuiſſe ſuppreſſa inſtrumenta, vt furtum minimè commiſſum fuerit.is enim apud quem illa erant,ipſa celauit,non tamẽ ea contrectauit, vnde furtum minimè commiſit. l. inficiando. ff. de furt.ſi vero per alium ſubtraxit,id quoque potuit contingere ſine furto:vt ſi alicui,qui tranſegit, mandauit vt inſtrumenta illa acciperet,qui putans illa eſſe mandãtis,illa accepit,namq; hic mandator furtum minimè commiſit ſolo verbo, nec qui accepit inſtrumenta,quoniam non fuit in dolo.l.ſi is qui rem.2.§.ſi tu Titium l.ſi quis perferendum.l.falſus.§.ſi quis nil. ff.de furt.Hęc gl.ſolutio vera quidem eſt ſed diuinat illa tamen,vt iure optimo eam doctores frequenti calculo à tex.huius intelligentia reiecerint.

23 Inſinuat tamen gl.hęc notabiliter duo. Prius eſt, illum qui celat inſtrumenta aduerſarij, nõ hoc ipſo videri furti ſe alligare niſi illa cõtrectet.l.inficiãdo.in gl. allegat. falſũ tñ eũ cõmittere dubiũ nõ eſt. l. Paulus. vbi gl.& Bart.hoc notarunt.ff.de falſ.

24 Secundò inſinuat gl.ſubtractionem ſine furto fieri poſſe. vnde colligũt in pręſ. Salicet.& Iaſ.n.7.verbũ,ſubtrahere,nõ importare neceſſariò furtũ.& in hoc gl.hanc expendit etiam Bal. quẽ hîc refert Iaſſ.in.l. edita.ſup.de eden.qui ex ea colligit libellum hunc,dico Titium mihi ſubtraxiſſe centum,non inferre neceſſariò furti accuſationem,niſi id ex alia libelli parte conſtare poſſit.cui ſententiæ adeſt tex. optimus in.l.ſubtracto.ſ.de furt. vbi verbo,ſubtracto mancipio,additur furto.

Secundò ſoluit gl. hanc difficultatem in verſ.(alij non exigunt. dicens quoſdã anxios minimè fuiſſe in explicãda hac difficultate,qui facilè concederent actionem furti ac doli cõcurrere, cũ ambæ famoſę ſint.Sed hæc ſolutio neq; ipſi Accurſio ſatis probatur, quoniã & tutelæ actio famoſa quidẽ eſt.§.ex quibuſdã.de pœna teme. litigant. & tamen non concurrit cum illa actio de dolo.l.ideoq;.ff.de dol.

Tertio loco ſoluit hãc difficultatẽ Petrus de Bellapertica. in præſ.cõtẽdẽs actionẽ doli cũ furti actione hic tolerari, qm̃ ad diuerſa illa remedia cõpetãt,ad diuerſa qm̃ actio furti cõpetit ad duplũ vel quadruplũ:actio doli ad id qđ intereſt. atque hac ſolutionẽ antiquiores quidã ꝓbarũt, & Alciatus ex nouioribus.col.5.Sed longè melius Iacobus Butricarius primus omnium difficultatem hanc explicauit, conſiderans dupliciter hîc dolum interueniſse:fuit enim dolus à reo commiſsus in ſubtrahendis inſtumentis quibus potuit actor cauſam peruincere,& hac ratione dabitur

bitur actio furti. Fuit & dolus commissus in transigendo, & propter hunc competit actori actio doli, de qua loquitur text. hic, quoniam furti actio eo temporis dari minimè posſit. & hunc Butricarij intellectũ meritò probauit hîc Bar. nu. 3. & cæteri frequentiùs eum approbarunt. nam communem eum esse affirmat Alex. nu. 6. & communem esse testatur Curt. nu. 14. qui illam minimè probat. Sed cùm hoc casu contra eum qui subtractis instrumentis dolo induxit aduersarium ad transigendum competat accusatio falsi vel ciuilis actio in factum. l. qui nomine. ff. de fals. oportet iam doli accusationem cessare. Sed huic difficultati respondent Salicet. Alexand. Iass. num. 7. actionem in factum esse generalẽ, ideo cõpetere cum actione de dolo. Vel meliùs inquit Ias. responsum est, si cõsideres quòd quando instrumentum celatur solùm aduersario, cum quo lis inita est, nõ committitur crimen falsi. l. 3. §. si quis dolo. ff. de tabul. exhiben.

Quatuor gl. sequentes sunt expositiuæ.

25 Gl. magna in parte exercere, potest diuidi in quinq; particulas. In prima colligit gl. quoddam notabile. In secũda, format difficilem quandã oppositionẽ. In tertia, aliã. In quarta, aliam. licèt has oppositiones Accur. per quæstiones proposuerit. In quinta allegat leges quasdã cõcordãtes. Secũda est ibi, sed cùm dolus. Tertia ibi, itẽ quomodo. Quarta ibi, itẽ quare. Quinta ibi, & facit.

Ex prima particula gl. tu collige, quòd licet euidens calumnia actoris reddat transactionẽ ipso iure nullã. l. 2. sup. eo. calũnia tamen in reo non reddit transactionẽ ipso iure nullam, valet enim illa licèt actione de dolo posſit infirmari, vt in hac. l. & hãc gloss. opinionem sequitur Bald. in præs. 2. opposit gloss. etiam in. l. 2. sup. eodem. alia in. l. in summa. in gl. ff. de condict. indebit. Paulus de Cast. ibi, nu. 3. Et ratio differentiæ est, quoniã fauorabiliores rei potiùs, quàm actores habentur. c. fauorabiliores. de regulis iur. libr. 6. Secundo loco huic difficultati respõdent Petrus & Cynus. l. quęs. dicentes, transactionẽ dolo factam, siue à reo is fuerit commissus, siue ab actore, non esse ipso iure nullam, sed doli actione esse rescindendam, quoniam transactio sit cõtractus stricti iuris, nõ bonę fidei. Sed hoc Vltramontanorũ fundamento Bar. conatur subuertere, dicẽs, quòd si in hac specie dolus cõmissus ab actore nõ faceret transactionẽ ipso iure nullam, exinde euenire, quòd reus soluens nõ posset solutũ repetere, quia esset tutus exceptione odiosa, at verò tutus exceptione odiosa soluens, nunquam repetit. l. qui exceptionẽ. ff. de cõdict. indeb. at verò si hic soluat, repetit iure suo. l. in summa. in prin. ff. de cõdict. indeb. necessum igitur est, fateri transactionẽ esse in hac specie ipso iure nullã. Sed Bart. arg. posteriores facilè respõdent, dicentes, tutum exceptione odiosa repetere solutũ, si exceptio illa naturali æquitati innixa sit. Quales exceptiones sunt doli vel metus, in quibus datur soluẽti repetitio. Cyn. Bar. & alij in. l. 2. sup. quod met. caus. ipse qui idẽ notaui in. l. interpositas. sup. eo. Sed licèt opinio Petri ac Cyni facilè ab hac Bar. impugnatione defendi posſit, illa est omnino falsa, propter tex. in illa. l. in summa. ibi, & transactio imperfecta est. quæ verba nullitatẽ actus vidẽtur significare. l. hac cõsultissima. §. fin. C. de testam. Quare his solutionibus malè contentus Bart. ex doctrina Iacobi Butricarij, quam viua voce ab eo se didicisse testatur, inquit, quòd dolus quandoq; cõmittitur in calumniosè litigando, & tunc vera est distinctio glo. vt dolus actoris reddat nullam transactionem, dolus verò rei facit, vt doli exceptione rescindi posſit. Quandoque verò dolus committitur in extorquendo transactionem à diuersa parte, & tunc dolus siue actoris siue rei, non facit transactionem ipso iure nullam, sed doli exceptione elidi potest. Hanc Bart. distinctionem sequuntur in præsenti Angelus, Salicet. Alexand. num. 10. Iass. nu. 9. Iacobi. num. 8. communem esse testantur Alciat. col. 5. Curtius Iunior numero. 17. licèt contra eam validissimis rationibus disputent.

26 Limitabis modò hanc communẽ opinionem qua obtinuit, euidentem calumniam actoris in litigando commissam reddere nullam transactionẽ, vt non habeat locum, si huiusmodi calumnia esset nota ipsi aduersario, qui nihilominus processit ad transactionẽ: namq; scienti, neq; dolus neq; fraus vnquã committitur. l. cùm donationis. ꝗ. eod. l. 1. §. vsque adeò. ff de iniur. Ita enim voluit Bal. in. l. 2. sup. eodẽ per illũ text. Sequuntur Alex. in præf. nu. 9. in fine. Iacobi. nu. 10. Iass. verò subsistit. nu. 10. vers. secundò limita. quem mouet text. in illa. l. in summa. ibi euidens calumnia. nam si calũnia erat euidens, non potuit non esse nota reo, & tamen fecit transactionem ipso iure nullam. Sed cõmunia ipse sequutus, Iassoni respondeo, potuisse accidere, vt calumnia esset euidens, nec tamen reo ipsi fuisse compertam, quem actor semper cauerat, ne calumniam ipsius litem instituentis perciperet. Adde huc calumniam non statim deprehendi, vt ad iudicium itum est, sed posteà cùm partium merita examinantur, quo tempore calumniæ litigantium deteguntur.

27 Secundò limitabis communem opinionem, vt nõ procedat, si actor, qui litem dolo euidenti instruxit, constituit procuratorem cum libera, qui cum aduersario transegit, hic enim nõ erit nulla transactio ipso iure, propter bonam fidẽ procuratoris. ita enim voluit gl. singularis in. l. 1. §. sed & cõstitutio. in gl. litẽ. de calũniat. ff. quam ibi expendit Angel. nu. 1. Alexan. & Iacob. in præf. qui gl. illam commendant. Iasson dubitare se in hac re inquit. Ego limitationem hãc falsam esse existimo. Primò, quoniam cùm actor à principio litem euidenti calumnia instruxerit, lis hæc veluti conficta atq; procurata ab ipso, materiã transactioni præbere nõ potuit. Secundò, quoniam interuentus procuratoris nunquã facit deteriorem conditionẽ aduersarij. l. 2. §. defendi. ff. ex qui caus. in poss. eat. Tertiò mouet me, quòd hic calumniator, qui procuratorem liti substituit, faciens illi potestatem transigendi, calumniam augere hoc ipso videtur, qui formam hanc atque cautionem ad subterfugiendam calumniam excogitauit, existimo igitur ego hoc casu nullam esse transactionem.

28 Tertiò limita cõmunem resolutionẽ, vt non procedat in calumnia ante litẽ motam, vt quia actor calumniosa quadam iactatione testaretur velle se Petrum ad iudicium prouocare. namque si Petrus hic in iudiciũ adhuc minimè prouocatus transegerit, valebit transactio mero iure, etsi ei dens actoris calumnia causam illi dederit. l. 2. sup. eo. quẽ tex. ita interpretãtur Iacobi. & Iass. hic, post Paul. de Cas. Et mihi placet.

29 Quartò limita cõmunẽ opinionem, vt nõ procedat in calumnia non euidenti. Si enim illa aliquo colore defenditur, non facit nullam transactionẽ, ex tex. eleganti. in l. nec intentio. ꝗ. eod. atque tenent ibi Salic. Paulus, Alexan. Iass. & recentiores. idem Salicet. Fulg. Iass. & Iacobi. in præfe. Quorum sententiam ipse libenter sequor.

30 In criminalibus quoq; permittunt calumniam interuenire, vt non vitietur transactio. l. transigere. sup. eo. Licere enim existimant accusatori transigere etiã per calumniam, vt pœnam talionis effugiat. l. fi. de acc. ꝗ. ita enim plerique omnes hic legem transigere interpretantur, licèt reuerà hoc text. ille minimè velit.

31 Ex secunda particula glo. huius tu collige quæstionem elegantem, quare transactio hic non sit ipso iure nulla, cùm dolus illi causam dederit, sicuti venditio ipso iure nulla est per dolum celebrata. l. & eleganter. ff. de dol. mal. Cui quæstioni respondet gloss. duobus modis. Primò, confessa idem in transactione euenire quod in venditione: nam si ex venditione dolo facta traditio fuerit sequuta, traditio illa est reuocãda actione de dolo. Nam vt ex Vulgaro refert hic Accursius, præcessit hic venditio vt infirma, hoc est, vt nulla propter dolum interuenientem. Sequuta autem fuit traditio vt infirmanda, hoc est, vt retractanda actione de dolo. Et idẽ videtur

euenire in transactione, nãq; ille qui actionem remisit, videtur tradidisse. Oportet igitur hanc remissionem actionis actione de dolo retractare. hãc gl. solutionem sequitur Bart. in pręs. nu. 4. vers. tunc opponitur. Et sequuntur eam omnes scribentes. communẽ esse testantur Iass. nu. 11. Cur. nu. 20. Quæ est tamen limitanda in transactione interposita super cõtractu bonæ fidei, nã si illa accesserit contractui stricti iuris, valebit etiam per dolum celebrata, sortita hic naturam cõtractuum stricti iuris ita enim Bart. ipse declarat, & ceteri sequuntur. atque ita ille declarat secundam responsionẽ gl. ibi, vel aliud. &c. Et hæc opinio mihi placet, contendente Bal. col. 2. transactionem contractũ stricti iuris esse, vt qui non sit ab Imperatore enumeratus in. §. actionum. quare etsi dolus illi causam dederit, nunquam esse nullum ipso iure, neque interesse an super contractu bonę fidei interponatur, an super contractu stricti iuris.

32 Subtilis quoque est consideratio Rimi nal. quam & Curt. probat nu. 21. qui contendunt, transactionẽ cui dolus causam dederit, nunquam esse ipso iure nullam, quoniã semper fiat illa super lite præsenti vel futura, ac proinde super iudicio quod semper est stricti iuris. l. si iudex. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. Quare considerari hic minimè oportet contractum, cuius occasione ad iudicium ventum est, sed iudicium ipsum tanquam causam proximiorem, ad quod tollendum principaliter spectat transactio.

33 In tertia parte quęrit gl. quare hic de dolo actio datur, cùm alia competat, nempe vetus actio ipsius cõtractus. Ad hoc respõdet gl. Primò ex sententia vulgari post dolum quidẽ admissum, nullam nisi de dolo actionem superesse. Vel secundò respondet gl. de dolo actionem dari simul cum illa, in qua amittenda dolum quis passus sit. & hanc opinionem probarunt Bartol. & posteriores.

In quarta parte quærit glo. quare actori hic non competat condictio ob causam, vt se reponat in pristinam obligationem. l. si quis accepto. ff. de condict. caus. dat. Et glos. respondet, quoniam reus hic qui trãsactionem extorsit, impleuit ex parte sua quicquid eum facere oportuit, quare condictioni ob causam, locus superesse nõ potest. Sed quoniã actor dolo se fuisse probauit ad transigendum, datur illi actio de dolo, quam ille intra cõstitutum tempus, hoc est, intra continuum biennium. l. fi. ꝟ. de dol. mal. poterit exercere.

Glos. in 5. parte allegat. ll. quasdam huic conuenientes.

## Summa rerũ. L. Non minorem.

1 *Non minorem virtutem esse transactionis, quàm sententiæ.*
2 *Nilq; magis conuenire fidei humanæ, quàm pacta seruare.*
3 *Valere transactionem noctu factam.*
4 *Idem esse in arbitramento.*
5 *Item in testamento.*
6 *Sed iure nostro, Cancellarium noctu non signaturum signo Regio.*
7 *Oppositio quædam explicatur.*
8 *Actus necessarios noctu fieri non posse.*
9 *Sententia noctu lata, an iure valeat, & verius esse non valere.*
10 *Nisi iurisdictio iudicis esset sequẽti luce peritura*
11 *Vel nisi de consensu partium lata esset.*
12 *Vel si ita ferret loci consuetudo.*
13 *Vel nisi iudex esset impeditus multitudine causarum.*
14 *Vel in iudice delegato.*
15 *Vel in sententia interloquutoria.*
16 *Vel nisi sententia in causa prolata esset.*
17 *Depositiones testium, & allegationes noctu fieri posse.*
18 *Appellationem quoque diu esse interponendam, non noctu.*
19 *Protestationem noctu fieri posse.*
20 *Electio an noctu fieri possit.*
21 *Et an collatio beneficij.*
22 *In actibus qui noctu explicantur, tria luminaria esse proponenda.*
23 *Difficilia esse probatu quæ nocte fiunt.*
24 *Consignatio & oblatio an nocte fieri possit.*
25 *Punitionem delictorum, diu esse faciendam.*

## ¶ L. Non minorem.

Diuiditur tex. hic in quatuor partes. In prima ponitur quoddã thema. In secũda, huius thematis ratio. In tertia, aliud

aliud thema proponitur. In quarta huius thematis ratio redditur. Secunda est ibi, si quidem. Tertia ibi, nec enim. Quarta ibi, cùm nullum tempus. In text. ibi, secunda hora noctis. gloss. exponit. i. in gallicantu. Vel dic esse intelligendum de secunda hora duodecim horarum noctis, vt inquit episc. Segob. lib. 4. var. resol. c. 20. nu. 14.

1 Ex prima tex. particula tu collige, quòd non minor est virtus transactionis, quàm sententiæ, vtrumque enim remedium est litium decidẽdarum. l. 2. ff. de iureiu. quod quibusdam casibus limitat gl. 1. in præs.

2 Secundò collige ex tex. in versi. si quidẽ. nil magis conuenire fidei humanæ, quàm ea quæ cõuenta sunt custodire. idẽ probat tex. in. l. 1. in prin. ff. de pact. cũ alijs, quæ gl. 3. hîc allegauit. Vt memineris tamen hyperbolẽ hîc subesse, magis enim humanę fidei conuenit obsequiũ præstare Deo, est enim figura hæc legibus minimè aliena, quale & illud est, probationes quæ in causis criminalibus fiunt, clariores esse oportere luce meridiana. l. fi. de probat. j. & quod alibi inquit lex, Imperatorem esse mundi dñm. l. deprecatio. ff. ad. l. Rho. de iact. & si qua sũt similia, his sunt autẽ permulta. Sed & in cõtractibus hyperbole interdũ cõtigit, quod ex Alciato Oroscius obseruauit in illa. l. 1. ff. de pact. nu. 11. proponuntq; illi exemplũ in venditore, qui dixit equum esse meliorem qui sit in Hispania, ad excessum enim verba hæc esse referenda.

3 Tertiò nota, valere transactionem noctu factam, ac si diu fuisset illa celebrata: neque inter hæc differentiam vllam esse, cùm tempus noctis cõsensum partium vnde transactio pendet, non repudiet. Quare notauit hinc Bal. in præsentia notarium rogatum instrumentum noctu conscribere, posse apponere diem inscriptionis sine mẽtione noctis, neque ex hôc falsum eũ committere. Et idem sequuntur Paul. de Cas. & Iass. hîc. & allegans plures Andr. Tiraq. de vtro. retract. §. 1. gl. 11. nu. 8. Et idẽ ex eadem ratione dicẽdũ est in omnibus cõtractib⁹, vt noctu impunè celebrari illi possint. de quo dicit sæpiùs fuisse rogatũ Fulg. in præs.

4 Adde huc, quòd cùm arbitramentum quędam transactio sit, vt dicemus in. l. sub prætextu. j. eod. valebit arbitramẽtũ noctu factũ. quòd Bal. ex hac l. notauit. in. l. eos. §. fin autẽ nu. 10. de appell. Sequuntur hanc opinionẽ Ias. in. l. more. nu. 12. ff. de feri. Fel. in. c. consuluit. nu. 18. de off. delegat. Federicus Schen. in tract. de sent. & re iudi. nu. 41. Olde. in tract. de sent. & re. c. 2. nu. 69. Alci. in præs. nu. 14. doctor Salmanticẽsis reg. 58. arbiter. col. 1. sed & in sententia arbitri idẽ censet Paul. de Cast. in præs. in fin. verbis, cuius sententia pluribus displicet: quoniã sicuti arbitro non licet partes citare ad locũ incongruũ. l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de arbit. ita nec ad tẽpus incongruũ. vulg. l. vinũ. ff. si cer. pet. Inducitur præterea contra sententiã Pauli de Cast. l. si de meis. §. fi. & l. si feriatis. ff. de arbit. vbi non profert arbiter sententiam tempore quo iudex eam proferri non posset. sed & sententiam Bal. de arbitratore restringũt Alexan. Rimin. & Alciat. in præs. vt solùm habeat locũ in casibus, quibus sentẽtiam proferre potest arbitrator parte nõ citata, qui enumerãtur in. l. si quis arbitratu. ff. de ver. obl. idẽ placet Iacobi. nu. 2. Atq; horũ sentẽtiã ipse probo.

5 Testamenta quoq; noctu etiam à testibus signari posse, dubiũ non est. l. ad testiũ. §. signum. vers. posse. ff. de testament.

6 Signa tamẽ Regia Castellę cancellarius vel qui id habet ex principis priuilegio noctu non debet chartis imprimere. l. 2. versi. 1. titu. 8. lib. 2. ordinament.

7 Sed cõtra tex. hũc facere videtur, quòd aliter puniãtur delicta, quæ noctu cõmittuntur, quàm quæ diu. l. Gracchus. vers. tamẽ quia nox. de adult. j. l. aut facta. § tẽpus. ff. de poen. l. 2. ff. de furib. balnear. c. 2. de homici. l. 4. ff. ad. l. Aquil. Bart. nu. 1. respondet quædã fieri quæ nõ sortiũtur effectũ de iure, vt sunt delicta, & hæc puniuntur noctu ac diu perpetrata æqualiter, licèt ex circũstãtia noctis delicta aggrauentur. quæ doctrina Cy. fuit ante Bart. quã omnes sequũtur.

8 Secundo loco oppono text. in auth. de iudi-

iudic.§ sedebũt. coll. 6. vbi iudicia nõ nisi
diu ferri possunt. idem probat tex. in c. cõ-
suluit. de off. deleg. Huic difficultati respõ
det Bart. nu. 2. dicẽs, actus quidẽ volunta-
rios noctu fieri posse, vt cõtract⁹. vt in hac
l. & vltimas etiam voluntates. vt in § posse.
Actus verò necessarios, qualia iudicia sunt,
noctu fieri minimè posse, diu enim expedi-
ri ea oportet, aliàs nõ valitura. Incõueniẽs
enim esset, quòd magistratus noctiuus red
dat. l. 2. col. 5. ver. sed quia. ff. de orig. iur. ciu.
9 Constat hinc igitur sententiã noctu la-
tã non valere. Cõtrariam tamen sententiã:
imò quod valeat sentẽtia noctu lata, tenet
gl. in auth. de iudic. § sedebunt. in gl. matu-
tino. coll. 6. dicens posse iudicẽ si velit sen-
tentiam noctu proferre. idẽ tenet gl. tene-
bras. in illo. c. consuluit. dicẽs nõ oportere
iudicẽ sententiam noctu proferre, valere ta
men prolatã. & idem sequuntur ibi Host.
& Ioan. Andr. in fin. verb. Qui tamẽ existi
mãt, si pars nolit noctu audire sententiam,
& à iudice cõpellatur, posse ex hac causa ap
pellare. & idẽ sequuntur ibi Anchar, nu. 6.
Anton. de But. nu. 19. & hanc opinionem
sequuntur Iacob. Butr. & Cy. quos refert
Alberi. in præs. qui nu. 2. testatur hanc esse
cõmunẽ opinionẽ doctorum. Et referente
Alberi. dicebat Butricar. vidisse se proferri
sentẽtias magni põderis noctu ad lumina-
ria. & cõmunẽ quoq; esse hãc opinionẽ te-
statur ex Alberi. Fulg. in præs. nu. 3. qui nu.
2. retulerat Butric. respondentẽ textui in §
sedebũt. quòd ibi cõpellũtur iudices diu se
dere, non tamẽ prohiberi sententias noctu
proferre si ita velint, communemq; esse ex
Alber. testatur Lancell. Dec. col. 1. ver. gl. fi.
& hanc opinionẽ tenet Iacob. in præs. nu. 3.
Hostiens. in summa. de iudi. § qualiter &
quãdo. ver. 1. & 2. Ioã. And. ad Spec. de pro
dat. sent. § iuxta. vers. sed nunquid tunc.
Sed adhuc sentẽtia Bar. verior quidẽ vi-
detur, vt minimè valeat sentẽtia noctu lata.
quã sequũtur in præs. Alb. Ful. & Alex. col.
1. testatur esse cõm. Ias. eã sequutus nu. 3. cõ
munẽ esse cũ Bar. testãtur Rim, col. 2. Alci.
nu. 12. eã sequuti, Sequitur eã Curt. Sen. nu.
4. & eã quoq; videtur tenere gl. in l. more
Romano. in gl. lucis. ff. de feri. & idẽ tenet
gl. in § omnis. in gl. tribui in fine. de ver. ob-
lig. vbi Ang. de Are. nu. 7. inquit vidisse se
hanc opinionẽ seruari, & iudicẽ nocte pro
ferentẽ sententiã facturũ litẽ suã. idem quo
que tenet Innoc. in illo. c. cõsuluit. vbi Ioã.
de Imola nu. 21. testatur hanc esse cõmunẽ
opinionẽ cũ Bart. in præs. quã sequuntur
Barbat. ibi nu. 89. Feli. nu. 18. & testatur esse
cõmunem Dec. col. penu. nu. 12. Quã Bar.
10 ipse limitat nu. 3. vt non procedat, si iurisdi
ctio iudicis esset sequẽti die peritura. ex tex.
in illo. c. consuluit. Sed ille text. benè lectus
probat contrariũ, loquitur enim quando
iurisdictio erat peritura, quo casu prohibet
sententiã noctu ferri. & ita eũ tex. expendit
Imola ibi nu. 20. qui Bart. limitationem fal
sam esse existimat. idẽ Felin. ibi, nu. 18. qui
etiã à limitatione Bart. discedit. atq; idẽ ad
tex. illũ considerãt in præs. Alex. nu. 4. Iass.
nu. 3. qui tamẽ ab Bart. limitatione nõ disce-
dunt. Quam ego & verã & cõmunem esse
existimo, & si tex. illo non probetur, quem
tamen pro opinione Bart. inducit Iass. in
illis verbis, nisi necessitas exigat.
11 Secundò cõmunem opinionẽ limitabis
non procedere, si de consensu partium sen
tẽtia noctu lata sit, quo casu veriùs est eam
sententiã valere, non solùm si expressè con
senserint, verùm etiã si tacitè, vt si præsentes
non cõtradicãt. Ioan. An. Anto. & Feli. in
illo. c. consuluit. Salic. Alex. Iass. & Iacob.
in præs. Iass. in illa. l. more Romano. nu. 12.
Oldendorp de sent. & re iudic. c. 2. nu. 68.
12 Tertiò limita, nisi loci consuetudo hu-
iusmodi sententias sustineret. Salic. & po-
steriores in præs. Alciat. nu. 13. dicẽs omnes
ita fateri. & hãc limitationẽ sequuntur oẽs
hic secund. Curt. Sen. nu. 5. quam etiam se-
quuntur Angel. Paul. & Iass. in illa. l. more
Romano. Socin. reg. 359. fall. 1. & mihi pla-
cet, licèt eam improbet Oldend. vbi paulò
antè eum allegaui nu. 69.
13 Quartò limita vt cõm. opin. nõ procedat
in iudice impedito multitudine causarum,
qui ppter hoc poterit pferre noctu sentẽtiã
ita

ita enim voluit Bald. in procemio. ff. veter. §. itaque. col. penult. ad finem. versi. deinde vides. idem Bal. in auth. hodie. nu. 6. de appellat. cuius opinionem sequuntur Iass. in præsen. Roman. & Iass. in illa. l. more Romano. Romanus in l. si verò. §. de viro. nu. 78. vers. 4. probatur. ff. sol. matr. Socin. reg. 359. fallent. 2. licèt de hoc dubitet Felin. in illo. c. consuluit.

14 Quintò limita communem opinionẽ, vt nõ procedat in iudice delegato, qui no ctu si velit, potest proferre sententiã. Paul. de Cast. in præs. nu. 3. cuius opinio plerisq; displicet, neq; iure illa probatur. Ipse certè falsam esse opinõr, imò iudicẽ delegatũ exa ctiùs existimo seruare oportere hæc iurisso lennia, quàm ordinarium, illius enim iuris dictio infirmior aliquãto est. l. 1. §. qui man data. ff. de off. eius.

15 Sextò limita communem opinionem non procedere in sententia interlocutoria, quę noctu quidem ferri potest. Bal. in præs. col. 1. ad finem. cuius opinio meritò nõ pla cet Curtio Seniori nu. 6. cùm Cynus hîc in hac specie æquiparet sententiam, & acta omnia iudicialia, in quibus & sententia interloquutoria inclusa videri potest.

16 Septimò limita communẽ opinionem, vt minimè procedat in sententia in causis pijs, quæ noctu proferri potest. Albe. nu. 2. Alcia. nu. 13. Lancel. Dec. col. 2. vers. dicit tamẽ hic. nã & in his alia iuris solẽnia remittũtur. l. 1. & 2. ff. de feri. l. fi. ff. de appell. recipi. Octauò limita, vt cõmunis opinio non procedat in causis voluntariæ iurisdictionis, quę noctu etiã poterũt explicari. quod in præs. tenuere idem Albe. & Alcia. & nemine referẽs Lanc. col. 2. in prin. qui in hoc allegat tex. elegantẽ in l. qui habet. §. 1. vers. quolibet loco & tẽpore. ff. de tutel. vbi tutorẽ dare (qui actus voluntaria iurisdictionẽ explicatur) quolibet tempore iudex potest. & hæc opinio mihi placet. Tametsi legem hanc Salmanticæ abhinc quinquennio interpretatus, publicè de horum sententia dubitauerim, & quia contrarium tenuerit maxima authoritate Obertus de Bouio. quem ipse Alberic. refert. & quoniam cognitio quoque huius iudicij aliqualem solennitatem requirat. Sententia autem vel alius actus in crepusculo ipso factus, diu, nõ noctu geri videtur. ita enim voluit gloss. notabilis in l. 2. in gloss. 1. ff. de furi. bal. quam in hoc notarunt Baldus in l. 2. numero. 15. quibus res iudic. non noc. Corneus in præsent. fin. col. de qua re Alexander & Iasson plura scripsere in l. Titius. §. Lucius. ff. de liber. & posthu.

17 Depositiones sanè testium ac allegationes, noctu iudex poterit audire, quod Innocentius obseruauit in illo. c. consuluit. cum quo omnes transigere affirmant Felinus ibi num. 10. Alexand. in præsen. num. 2. qui id limitat nõ procedere in iuramentis testium. Nam cùm ad hęc citatio partis sit necessaria. l. si quãdo. de test. c. 2. de testibus. citationem hanc, quæ veluti interloquutio est, diu non noctu fieri oportet.

18 His adde, appellationem quoque diu non noctu esse interponendam. l. 1. §. dies. vers. quid ergo. si cõditio horæ. ff. quan. appel. sit. sed noctu interponi poterit, quibus casibus noctu sententia proferri potuit. Bal. in auth. hodie. numer. 6. de appellat. & idem esse in petitione apostolorum. Bald. opinionem sequutus affirmat Felin. in illo. c. consuluit. num. 18.

19 Protestationem quoq; noctu fieri posse arbitrantur ex sententia Bal. in. c. fin. in princ. nu. 4. de appellat. quam sequuntur etiam Iass. in l. non solum. §. morte. num. 43. ff. de noui oper. nunt. Ripa in. c. cùm m. Ferrariensis. nu. 145. de constit. vbi Feli. nu. 58. idem tradiderat allegans tex. huius.

20 Sed electio noctè celebrata an iure valeat. Et refert quidem Felin. in illo. c. consuluit. Panor. in c. 1. de clandest. despon. dicentem electionẽ nõ valere. sed Pano. ibi de electione noctu facta verbũ nullũ, sed de electiõe facta clandest. c. quia propter. §. fi. de elect. Alcia. verò in præs. nu. 12. electionẽ noctu factam valere existimat, licèt suspectam esse dicat. Ego existimo Fel. & Alciat. non satis mentem abbatis percepisse, namq; longè aliud

gè aliud est electionem fieri noctu vel clãdestinè, quando eligentes subterfugiũt aliquos electores, quo casu existere certum est electionẽ esse ipso iure nullã. Sed noctu factã ego existimo, si soléniter fiat, neq; aliud canonicũ ei obsistat, valiturã electionẽ, neque hoc infirmari quòd tẽpore non consueto fuerit celebrata, sicut & illud impedimento electioni non est, quòd in loco consueto non fiat, quod notauit Panorm. in c. cum terra. nu. 5. de elect.

21 Collationem autem beneficij fatentur omnes noctu fieri posse, ex tex. in c. vnico. versi. porro. vt ecclesiast. benef. licèt actus hic & alius quiuis noctu factus faciliùs falsitatis argui possit, quàm si diu esset celebratus. quod Bald. notauit in c. 1. nu. 5. de fide instru. Alciat. in præf. nu. 11.

22 Superioribus tu adde, quòd quibus casibus aliquid nocte explicatur, semper oportet interuenire aliquod luminare. l. 1. §. tria luminaria. ff. de vẽt. inspiciẽ. quoniã (quod Vlpia. ibi inquit) tenebræ sunt aptiores ad fabricandũ falsum. Et quoniã (quod Bart. hic notat) testes aliter contrahentes non cognoscerent. l. 6. §. si n autem. in gl. cognoscẽt. de iure delib. Sed tu aduerte, quoniam text. in §. tria luminaria. quem hic allegat Bar. loquitur in re maximi momẽti, ne partus supponatur, & ideo si testes ex voce cognoscerẽt cõtrahentes, nõ videtur necessariũ esse aliquod luminare. iuxta gl. ordinariam ac vulgo dictam singularem in. l. 2. §. idem Labeo. in gl. audierint. ff. de aqua plu. arcend. quæ permittit testes deponere de his quæ contrahẽtes trans parietẽ vel cortinã contraxerũt. quã ibi sequitur Bar. nu. 4. Alber. Ioan. de Imola nu. 23. testatus gl. opinionem cõmuniter approbari. & eã quoq; sequitur idem Imola. post antiquiores in c. 2. nu. 7. de consuetu. Bal. in. l. conuenticula. col. pen. vers. modò pono de epis. & cler. Alexan. in. l. si non speciali. nu. 6. de testa. 7. vbi Iass. nu. 9. testatur gl. opinionem communiter approbatam esse. Testatur esse gl. illius opinionẽ communiter approbatam allegans alia Ioannes Antonius Trigona. singul. 98. Tametsi eadem gloss. dicens idem esse in testibus testamentarijs sit communiter improbata, vti affirmãt Imola in proprio loco Alexan. & Iass. in illa. l. si non speciali. Felin. in. c. præterea. nume. 4. de testibus.

23 Quibus adde, difficilia probatu esse ea, quę nocte fiunt. gl. notabilis in. l. si cum exceptione. §. in hac. in gl. ignorantiã. ff. quod met. caus. quam veluti singularem notarunt Angel. nu. 2. Iass. nu. 47. in. §. quadrupli. de acti. Institut. & est text. pulcher in. l. 1. de emendat. C. ibi, nocte obscuritatis obductas. quem inducit ibi Bald. contra testes deponentes de actibus nocturnis. & referunt Bald. & Angel. in illo. §. in hac. Rimi nald. Iass. & Alciat. in præsenti. Oldradum clarissimum illũ legum iurisq; peritum clericum in Romana curia defendisse homicidij insimulatum: nam testes deponẽtes de actu nocturno homicidij, naturaliter sunt reprobati, cùm non adessent ibi luminaria. & idem quoq; retulit idem Bal. in. c. 1. §. porrò. nu. 3. quæ sit prim. caus. benef. amittẽ. libr. feudo & horum opinionem sequutus allegat multos idem sequentes noster Menchaca de success. creat. §. 14. nu. 5. in iudices maleficiorum inuehens huiusmodi testimonijs deferentes, quòd si huiusmodi testes dicerent habuisse se notam vocem delinquentis, indicium ad torturã excitarent. quod Bald. notauit in l. si non speciali. nu. 1. Iass. ibi, nu. 10. de testament.

24 Vltimò adde, quòd cùm consignatio ac obligatio sit facienda creditori per debitorem tempore congruo. l. si soluturus. ff. de solut. nocte illa fieri minimè potest. gloss. in illa. l. more Romano ff. de feri. quam ibi notant omnes. & esse communiter approbatam testatur Curt. Senior in præsenti. numero. 7. & idem voluit Petrus de Bellapert. in. l. acceptum. de vsur. Molinæus cons. 57. nu. 11. Sed limitat Salic. vt solùm procedat, quando creditori esset periculũ ostiũ domus suæ aperire propter inimicitias, nã si harũ suspicio cesset, teneretur creditor noctu quoq; recipere oblationẽ.

& idem sequuntur Iass. nu. 6. Curt. Iunior. fi. col. qui existimat ab hac opinione in iudicando non esse recedendum. Iass. in. l. non solùm. §. morte. nu. 43. ff. de noui ope. nunt. Cæpola qui quàm optimè hoc examinauit in. l. 2. nu. 25. ff. de verbo. signifi.

25 Punitio sanè delictorum propter exemplum quod inde editur in rem publicam: l. aut facta. §. fi. ff. de poen. diu, non noctu fieri debet. quod Guillelmus Benedictus notauit in quæstione. an occidere peccatores liceat. nu. 44. noster Gomec. lib. 3. varia. resol. c. 13. num. 35.

## *Summa rerum. L. cùm ea quæ.*

1. *Facti species fingitur ad hanc. l.*
2. *Simulationem fieri de vno contractu ad alium.*
3. *Vtcunque simulatio contingat, contractus simulatus contractus minimè est.*
4. *Stante. l. Regia, quæ prohibet vllam exceptionem aduersus contractum proponi, an exceptio simulationis admittatur.*
5. *Contractum simulatũ iuramẽto minimè firmari.*
6. *Sed quid si partes iurent contractui simulato non contrauenturos.*
7. *Et quid in hærede, qui contractum simulatum iurauit.*
8. *Non valere renuntiationem simulationis.*
9. *Sed neque pœnam conuentionalem ex contractu simulato peti posse.*
10. *Exceptioni simulationis nullo tẽpore præscribi.*
11. *Ad probandum contractum esse simulatum satis esse, si adsint verosimiles coniecturæ.*
12. *Et generaliter id esse accipiendum in rebus omnibus, quæ sunt probatu difficiles.*
13. *Simulatio peior est metu.*
14. *Imò & dolo.*
15. *Et fraude quoque.*
16. *Contractus in dubio verus præsumitur, non simulatus.*
17. *Verbum, frustrà, an irritet dispositionẽ ipso iure.*

## *¶ L. Cùm ea quæ.*

Diuidi potest text. hic in duas particulas. In prima ponitur propositio quædam generalis. In secunda, ex illa fit quædam illatio. Secunda ibi, ijs quæ simulatè.

1 Collige tu modò ex text. hoc, quòd si partes verè transigant, licèt emptionẽ ac venditionem inter se simulent, transactionem valere, neque pretium veluti ex venditione posse postulari. Ioann. autem Cremonensis antiquus iuris ciuilis interpres, glossema quoddam effinxit in. l. hanc verbis ipsis implicitũ, ac malè sibi consonans, quod Accursius huc trãstulit. Fingit enim hic post Ioannem speciem ad hanc. l. in scholastico glorioso ac inanis gloriæ cupido, qui domum reuersus, quo iuris peritiam popularibus profiteretur, fundum quendam à vicino suo vendicabat, sed cùm iam liti succumbere se videret, cum aduersario transegit nomini suo, apud ciues suos consulens. Retinuit itaque possessor fundum, qui ex causa transactionis nõnil pecuniæ scholastico annumerauit, qui maximam hic quoque sui nominis curam gerens, instrumentum venditionis fieri curauit, quo simulatum est, ex causa venditionis fundum illum à possessore detineri, atque ex post facto pretium conuentum hic postulabat. Sed cùm verè trãsactio facta sit, licèt emptio fuerit simulata, frustrà pretium postulari dicitur. Et dicit gloss. quòd hic scolasticus erat in retinendo actor: quoniam egit ad fundum contra vicinum, & conuenit vt ille ex causa transactionis fundum retineret.

Secundò fingunt hi casum in scholastico fundum occupante, qui ad illius restitutionem conuentus, cùm malè secum agi in lite contemplaretur, fundum illum actori dedit ex causa transactionis, aliquo nummo sibi dato: finxit tamen se fundum illum vendere, ne liti concessisse videretur, atque de ea re instrumentum conscribendum curauit, ex quo ex post facto ficti pretij postulabat numerationem, & in hac specie erat scholasticus hic in dando reus, quoniam fuit ab altero conuentus. Has gloss. positiones ex ordine referunt in præsenti Odofredus, Cynus, & Iasson, quæ potiùs textum hunc fecerunt obscuriorem, quàm vt interpretamenti loco

loco sint suscipiendæ. Meminere autem gl. huius Angel. de Peru. in. l. 1. §. pueritiam. nu. 6. ff. de postul. Ioann. de Anania in ru. de delict. puer. nu. 3. vt eius exemplo admonerent litigantes, ne nouitios aduocatos eligant, sunt enim litium confusores, sicuti medici nouitij plurimos ægros ad necem vsque adegere.

2 Collige tu modò ex hac. l. simulationem fieri de vno contractu ad alium, nam cùm reuera hic transactionem partes facerent, venditionem simulabant. ad idem est text. in. l. si ex pretio. infra. si cert. petat. vbi cùm mutuum verè inter partes daretur, depositi tamen imaginem simularunt. existimat tamen Bartol. ibi, numero primo in ea specie contractum simulatum propriè non esse, quoniam substantia debiti non deficiat, licèt causa mutata sit. Sed in præsenti specie rectè iudicio meo veram simulationem interuenisse Alciatus arbitratur, actum enim erat, vt pretium nullum omnino deberetur, quantumuis instrumentum emptionis fuerit conscriptum. Est & vera illa simulatio, cùm fœnerator quod pignoris causa accepit, emptum videri vult, quo pignoris acceptione faciat fructus suos. c. ad nostram. de emption. & vendition. Est & imaginarius contractus simulato quàm simillimus, cùm id agimus, vt contractus omnino nullus sit. l. 4. §. si ab ignoto. ff. de manumiss. l. imaginaria. ff. de regulis iuris.

3 Vtcunque autem simulatio contingat, contractus simulatione gestus, contractus minimè est, neque ex eo agi potest. quod probant infinita propè iura. l. simulatè. ff. de ritu nupt. l. nuda. ff. de contra. l. emptor. ff. de aqua pluu. arcend. l. & qui sub imagine. de distra pigno. Ex quo text. notat Baldus ibi, versicul. & in hac lege. quòd simulatio appellatur imago, quæ habet superficiem veri, sed medullam veri non gerit. Addit idem Baldus in. l. 1. numero 4. versic. primo casu. plus vale. quod agit. contractum simulatum esse corpus sine spiritu: quia consensus est remotus ab actu. Et eleganter quoque idem Bald. scripsit in. l. cum precibus. de probat. infra instrumentum simulatum non esse instrumentum, quia licèt habeat figuram essentiæ, essentiam tamen non habet. Adde huc eundem Bald. in. l. fi. numer. 1. versicu. quartò nota. C. mandat. dicentem, quòd donatio simulata dicitur colorata seu depicta, extrinsecùs enim apparet aliquid, sed intrinsecùs non habet substantiam. Et dicit idem Bal. in. l. fi. §. in computatione. fin. col. in princip. de iure deliber. quòd contractus simulatus licèt superficialiter appareat instrumentum, substantialiter instrumentum non esse, neque enim propriè dicitur quod abusiuum est.

4 Quare si statuto cautum sit, ne vlla exceptio admittatur contra publicum instrumentum præter exceptionem falsitatis solutionis & remissionis, quod apud nos. l. regia inductum est. 4. tit. 8. libro. 3. ordinamenti. simulationis tamen exceptio opponi potest, neque lege vel statuto censetur exclusa, cùm exceptio hæc contractum ipsum inficiat. ita enim voluit Bald. in. l. si non verum. versi. nota hic. de donat. inter vir. & vxor. C. tametsi contrarium censuerit Bart. in. l. 1. §. & parui refert. numer. 4. ff. quod vi aut clá. sed Bal. opinioné sequuntur Iass. in præs. numer. 3. idem Iass. in. l. nemo potest. ff. lect. num. 43. ff. de leg. primo. Ripa ibi nume 66. testatus hanc esse communem opinionem, contra Bartol. in illo §. & parui refert. Feli. in. c. ex parte. 2. de off. delegat. nu. 14. Decius ibi nu. 7. vers. duodecimo fallit. Imò neq; expressim posset huiusmodi exceptio à lege tolli. quod idem Bal. notauit consi. 17. vol. 4. col. 2. Et posset huiusmodi statuti vel. l. iniquitas per ecclesiam vel Papam emendari. Bal. in illo §. in computatione fi. col.

5 Sed neque iuraméto interposito firmatur cótractus simulatus. ita enim voluit gloss. singularis in. l. emptione. in gloss. maiuscula. plus val. quod agit. & eam sequuntur ibi Cyn. 2. quæst. Bald. col. 1. versiculo.

quærit gloss. Angel. ibi, qui dicit illam particulam gl. alibi non reperiri. Salicet. col. 1. Iass. in præs. nu. 3. Panorm. in c. ad nostram. nu 5. de empti. & vendit. Angel. de Aret. in princip. nu. 31. de excep. Institut. Alexand. in l. si donatione, nu. 7. de collat. Iass. in §. item si quis in fraudem. nu. 7. de act. Instit. Gomecius ibi, col. 2. diligenter eam rem prosequutus. Euerardus dicens eam esse ordinariam, & singularem consi. 149. nu. 40. Curtius in auth. sacramenta puberum. nu 58. si aduer. vendit. Iass. ibi ante eum nu. 61. vers. 7. idé Iass. in l. 2. nu 20. ff. de iureiur. & multi prætereà autores allegati ab And. Tiraquel. de constit. poss. 3. p. limit. 7. num. 31. & testantur gl. illius opinionem esse cómuniter approbatam eam sequuti Socin. consi. 82. num. 4. vers. & quia ista materia. vol 3. Alex. nu. 14. Ias. nu. 44. in l. nemo potest. ff. de leg. prim. Campecius de dot. 1. p. quæst. 53. nu. 3. Ioan. de Neuizan. consi. 23. col. 1. Ioann. Maria Riminal. cons. 397. nu. 26. vol. 3. & eam sequuntur allegantes alios Vitalis de Camp. in clausula, an iuramentum validet contractum, simulatum, nu. 1. Rebuff. 2. tomo constit. Gall. de restit. gl. 8 nu. 11. vt periculi plenum sit quod scripsit Socinus consi. 155 col. fi. vers. Secundò respondetur, dicens iurantem omnia esse vera, non posse opponere simulationé. idque Socinus inquit communiter teneri.

6 Limitanda tamen est, vt non procedat, si partes quæ contractú simulauerunt, nó solùm sacramenti religione eum firmauerint, iurantes omnia contenta in illo cótractu esse vera, sed iurarunt etiam actui simulato non aduersari, contrafacereúe, iam enim iurasse videntur, ne simulatio detegatur. Quare in specie huius responsi altero pretium veluti ex venditione gesta petente, alter replicare transactionem non posset, nisi absolutionem impetrasset. Limitationem videtur tenuisse Bartolus in l. fin. 1. lectione. vers. quæro quid si instrumento de non numerat. pecun. & eam sequuntur Ioannes de Imola in l. nemo potest. col. 2. Alexand. ibi. numero. 17. Aretin. col. 5 ff. de legat. primo. Iass. ibi. nume. 46. testatur hanc esse communem opinionem Ripa ibi, num. 74. & eam sequuntur Imola num. 3. Alexan. num. 13. in l. Seius & Augerius. ff. ad l. Falcid. testantur esse communem Gomecius in §. ité si quis in fraudem. col. 2. de act. Institut. atque iuxta eam consuluit Angel. de Peru. consi. 160.

Quanquam de hac opinione valde dubitat Ripa in illo §. dum, & apertè contrariam sequantur Crotus ibi, nu 47. Ioan. Hannibal nu. 382. Alciat. in præsenti. fi. col. qui falsò arbitratur priorem opinionem communiter non approbari. Sed & communis illa est & vera: neque absolutionem petens simulator hic qui iurauit, esset audiendus, allegat enim ille turpitudinem propriam. Quæ tamen est limitanda, si tertius quispiam simulationem alleget, cui principalium personarum iuramentum minimè agenti obstaret. argumento text. generalis in. c. super eo. de officio delegat. cuius meminit in optimo proposito Bartol. in l. 1. §. interdum numero. 4. ff. à quib. appella. non licet. atque ita in specie hac notauit Salicetus in illa. l. emptione, & sequuntur Iass. & Ripa in illa. l. nemo potest.

7 Secundò limita communé opinionem vt non procedat in hærede eius, qui contractum simulatum iurauit, hic enim impunè simulationis exceptione se defendet, neq; ad eum pertinebit periurij periculum. c. veritatis. de iureiur. l. generaliter. in princip. ff. de reb. credit.

Tertiò limita, si turpitudo esset iam detecta ab alio quàm ab ipso qui iurauit. argumento text. optimi. in. l. alias. in fine. ff. de iureiur. quo probatur licere alicui allegare propriam turpitudinem, quę tamé ab alio iam detecta esset. ita enim eum tex. interpretatur ibi Petrus de Bellapert. qué intellectum Barto. ibi probauit numer. 5. & communem esse constat ex Alexand. nu. 8. Ias. numero. 18 Limitationem hanc admittunt Alexand. Aretin. & Ias. numero. 47. Ripa nu. 78. in illa. l. nemo potest. Felin.

in.c.tertio loco.nu.8.de præsumpt.

8 Sed neque valeret renuntiatio facta à partibus ipsis contractũ aliquẽ simulantibus. Simulata enim & illa renuntiatio erit censenda. ita enim voluit Bart. in. l. nemo potest. 5. quæst. princip. ff. de deleg. primo. cuius de hac re sententiam testantur esse communem Alex. ibi, nu. 16. Iass. nu. 41. Ioannes Hannibal nu. 376. qui omnes illam sequuntur. Item Crotus nu. 47. Feli. in. c. si diligenti. num. 28. de for. compet. ex quo etiam constat hanc esse communem opinionem. Quòd si ex post facto contrahentes simulationi renuntiassent, admittenda esset renuntiatio, videntur enim à simulatione recessisse. quod idem Bar. ibi fatetur. argu. l. 2. de his quæ vi met. ve caus. gest. sunt. frequẽti omniũ cõsensu in hoc probatus. quibus adde tex. optimũ in. l. 4. §. si ab ignoto. ff. de manu. vbi tẽporis interuallũ excludit suspicionẽ simulationis.

9 Sed neque pœna conuentionalis ex simulato contractu peti posset. quod Cynus obseruauit in illa. l. emptione. 2. quæst. cuius sententia verissima est ex. l. non dubiũ. sup. de. ll. & ex gl. in. l. si patronus. ff. si quid. in frau. patr. Ad quam multa ipse notaui in. l. 2. de rescind. ven. nu. 74.

10 Item adde exceptioni simulationis nullo tempori præscribi posse. quòd Bald. eleganter consuluit, & eum referens Curtius Iunior in. l. petens. nu. 14. sup. tit. 1.

11 Vltimò adde. Ad probandum aliquem contractum esse simulatum satis esse, si adsint verosimiles coniecturæ. arg. tex. vulg. in. l. dolum. ȷ̈. de dol. mal. Sicuti enim dolus non potest liquidò constare, ita nec simulatio. atque ita nominatim obseruauit consultus Paulus de Castro.

Cuius opinionem sequitur Iass. in præs. nu. 4. atque idem Iass. in. l. si quis ex argentarijs. §. prætor ait. nu. 26. ff. de edend. sicuti & contractum esse vsurarium ex perspicuis indicijs constare potest. quod Bal. eleganter notauit in rub. nu. 9. de off. iud. probaturque quàm optimè in. c. cùm in tua diœcesi. de vsur. in. c. illo vos. de pig. Et licèt interdum quoad ipsos contrahentes non sufficiant coniecturæ ad probandã simulationẽ contra formulã contractus initam ab ipsis contrahentibus, illæ tamen erunt sufficientes, si tertius velit probare simulationem, si lędi eo contractu possit Anchar ra. cons. 27. & multi præterea quos allegat Carol. Moli. idẽ sequutus consi. 30. nu. 2.

12 Et generaliter verũ est, quæ sunt probatu difficilia, per præsumptiones atq; indicia constare solere. l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re milit. ibi, sed licèt hoc liquidò cõstare nõ possit, argumentis tamẽ cognoscendũ est. ex quo tex. colligit Bar. in l. in illa stipulatione, si Kalendis. in finalibus verbis. ff. de ver. oblig. in his quæ liquidò constare nõ possunt, satis esse si iudex informet conscientiã ex vehementi opinione. atq; ex eodẽ tex. colligit idẽ Bar. in. l. si quis ex argẽtarijs. §. an hæredi. nu. 3. ff. de eden. in casibus clãdestinis & occultis satis esse si adsit probatio per cõiecturas. & addit multa ad tex. illum Iass. in præs. nu. 5. Plurima allegarunt idẽ Iass. in. l. si quis ex argentarijs. §. prætor ait. nu. 20. ff. de edend. Hippol. in ru. de probat. nu. 17. & nu. 315. Euerar. in topicis col. 3. Tiraq. de retract. cõuẽ. in prefatione nu. 36. Sebast. Sapia in. l. de ætate. nu. 24. ff. de mini.

13 Addes prætereà. Quòd simulatio magis inficit contractum quàm metus, quoniã in contractu simulato nullus omnino consensus adest, cùm tamen in contractu metu celebrato, volũtas quædã reperiatur.

14 Imò & dolo maius vitium est simulationis: quoniam cùm ex cõtractu dolo facto possessio, ac etiam dominium trãsferatur, l. & eleganter. §. ff. de dol. mal. ex cõtractu simulato neutrum transferri potest. l. emptor. ff. de aqua plu. arcend.

15 Magisque simulatio officit contractui quàm fraus: quoniam vt cõtractus in fraudẽ alicuius factus rescindatur, reuocatoria actione opus est, sed vt contractus simulatiõe gestus excidat, satis est de simulatione constare. Est & illa differentia inter hos cõtractus, quòd nemo admittitur ad rescindendũ cõtractũ prætextu propriæ fraudis,

licet tamen vnicuique simulationem propriam allegare, neque turpitudinem suam detegere videtur. Hæ duæ differétiæ inter hos contractus constant ex Bart. in l. iusiurandum. §. procurator. numer. 6. ff. de iureiur. & in l. filios. j. de his quæ in fraud. patro. idem Bart. in l. post contractum. num. 4. ff. de donat.

16 Contractus autem in dubio verus præsumitur, nec simulatus. l. cum precibus. de probat. j. l. sed etsi maritus. in fine. ff. qui & à qui. l. quãuis, cum. gl. si quis alte. vel sib. Debet igitur quisque qui simulatum esse contenderit, siue agat ille, siue excipiat, specialem simulationis causam probare quò in simulatione posit obtinere. c. fin. de renunt. lib. 6. atque ita Bart. respondit consil. 65. nu. 3. Iacobi. in præs. nu. 4. Alciat. fi. col. in princi. Vitalis in clausula. quam citaui. nu. 13. Rebuffus quem iam allegaui nu. 7. qui plures citat eãdem opinionem sequutos. Tiraquel de retract. municip. §. 1. gl. 14. nu. 59. dummodo opponatur à parte. Bal. & Salicet. in l. ab Anastasio. j. mand. Gregi. Lop. in. l 40. tit. 11. p. 5. in gl. frutos.

17 Deinde collige ex text. ibi, frustrà. verbũ hoc præcisam actus nullitaté significare. idem probat tex. in. l. pe. §. ad crimen. ff. de publ. iudi. vbi id notat Bart. nu. 23. Sed obstare videtur tex. in. l. si Titius. ff. de fideius. in. l. 1. de non nume. pecu. & ibi eum tex. notat Bald. 1. opposit Sed vera est in hac difficultate sententia Panorm. in. c. veniens. col. pen. vers. vltimo circa prædicta. de accusat. existimantis verbum hoc suapte natura habere effectum latæ sententiæ, sed ex materia subiecta propriam naturam exuere. atque hanc intelligentiam probauit etiam Tiraquell. post alios in. l. si vnquam. verb. reuertatur. nu. 109. de reuo. donat.

*Summa rerum. L. Si maior.*

1 *protestatio doli transactionem non rescindit.*

*¶ L. Si maior.*

# L. Nec intentio.

NOn diuiditur text. hic, sed neque le
1 gitur. Summatim hoc cõtinet. Protestatio doli transactionem non rescindit, oportet enim dolum aliter quàm protestatione probari l. dolum. de dol. l. metũ. de his quæ vi met. ve caus. gest. sunt. Vel secundò dic. Contestatio super dolo non rescindit trãsactionem. Qui duo intellectus gl. sunt in præsenti, quos nemo reprobauit. Addit gl. quosdam tulisse legem hanc in minore locum non habere, quæ in maiore loquatur; sed minor nunquam hoc solum quod minor sit restituetur; sed quod sui facilitate vel dolo aduersarij captus sit. l. nam & posteà. §. si minor. ff. de iureiu. l. non omnia. ff. de minor. neque videbitur circumscriptus, cum iure communi vsus est.

*Summa rerum. L. Nec intentio.*

1 *Exceptio. Non sum hęres, non potest opponi creditoribus hæreditarijs post solutionem vel promißionem ex causa transactionis.*
2 *Examinatur gl. non posset.*
3 *Text. hunc non procedere calumnia interueniẽte.*
4 *Vel nisi tanquam hæres Archimedori Tatiquus transegisset.*
5 *Solutum ex causa transactionis non repetitur.*
6 *Agens contra aliquem tanquam contra hæredem probare debet eum esse hæredem.*
7 *Et hoc in suis hæredibus an habeat locum?*

*¶ L. Nec intentio.*

DIuiditur in duas partes. In prima factum proponitur ac decisio. In secunda, ratio decisionis, cum quadam ampliatióne quæ est ibi. nam cùm iam.

1 Collige tu modò, quòd exceptio hæc; Nõ sum hęres, non potest opponi creditoribus hęreditarijs post solutionem vel promissioné factã ex causa transactionis. Ratio huius decisionis in natura trãsactionis sita est. Ité etiam ex alia iuris regula fundatur, quoniam qui suum recepit, quanuis ab eo qui id non debebat, nõ tenetur reddere solutum. l. repetitio. ff. de condict. indebit.
2 Sed an veris hæredibus Archimedori pecu-

nia hic repeti possit. Et glo. non posses. ex hoc respõso negat repetitionem, quoniã per eam solutionem veri hæredes nõ sint liberati. l. si tibi. §. cum possessor. ff. de pact. idem Bart. 2. lect. in fine. & addit Alex. col. 2. doctores transire cum gl. hac. Sed videtur huic propositioni obstare. l. si quid possessor. in prin. ff. de pet. hær. vbi solutũ à possessore hæreditatis prodest veris hæredibus. sed gl. respondet ibi solutionem fuisse factam ex contractu defuncti, hic vero ex proprio ipsius soluentis, hoc est ex sua transactione. Neq; obstat. l. si ex duobus. ff. de tut. & ratio. dist. vbi solutio vnius prodest alteri: quoniam ibi loquitur lex in duobus tutoribus ex eadem causa obligatis. Petrus tamen, Cinus, Fulg. & Alexan. item Lancellotus Decius §. not. ex quadã æquitate arbitrantur admittẽdũ hunc possessorem vt data repetat à veris creditoribus qui sunt hæredes, quibus solutio illa profuit, quoniam ab ipsis exigi illa nõ poterunt, ne contra bonam fidem fiat. l. bona fides. ff. de regu. iur. & quoniam nil dãni esse oportet bonæ fidei possessoribus. l. sed & si lege. §. consuluit. l. item videndum. ff. de pet. hæredit. quæ opinio verissima mihi videtur.

3 Limitabis tu legem hanc non procedere, si isti creditores per calumniam hunc Tatianum conuenissent, scientes eum hæredem minime esse, nam repeteret impune hoc casu data ex causa transactionis. l. in summa. §. 1. ff. de condict. indebit.

4 Secundò limita si tanquam hæres Archimedori Tatianus hic transegisset: comperto enim quòd hæres non sit, concederetur illi condictio indebiti. quod Alciat notauit. nu. 6.

4 Collige præterea ex text. ibi cum & si tãtum, quòd cui non competit exceptio, multò minus actio dabitur: cui tamẽ actio datur, multò magis competet exceptio. l. inuitus. §. cui damus. ff. de regu. iur.

5 Deinde nota solutum ex causa transactionis non repeti veluti indebitum. idẽ probat tex. in. l. si nõ transactionis. de iur. & fact. ignor. sup. vbi ego plura scripsi huc spectantia.

6 Vltimò collige ex tex. hoc secundũ Bal. in vltimo notabili, quòd agens contra aliquem tanquam hæredem alicuius, probare debet eum esse hæredem: nam hic dicitur quòd intentio creditorum Archimedori Tatianum tenere nõ potuit, si ex causa actionis non soluisset. Et hoc rationem habet. nã cũ aditio hæreditatis in facto cõsistat, aut certè in animo facto aliquo declarato. l. pro hærede. l. gerit. ff. de acqui. hære. cum alijs factum hoc nisi probetur, præsumendum minime est. vulg. l. si emancipati. de collat. maximè vt aliquem oneribus hæreditarijs obligemus.

7 Sed hoc ex quorundam sententia in suis hæredibus non procederet, aduersus quos fundata est intentio creditorum quod sint hæredes, nisi probent se bonis paternis abstinuisse. ita enim voluit gl. ordinaria in auth. vt hi, qui obligat. col. 3. verbo parentes. collat. 5. quam veluti singularem approbauit Bal. in. l. apud hostes. nu. 4. vers. item sequeretur. de suis & legiti. liber. Idẽ Bal. in. c. 1. nu. 1. an. ag. vel fil. dicens eam esse ordinariam. & eam quoq; sequuntur Roma. col. 3. in. l. necessarijs. ff. de acqui. hære. & alij præterea quos allegat Tiraquell. de vtro. retract. §. 1. gl. 9. n. 51. & testatur esse communem opinionem vltramontanorum Angelus de suitate. quæst. 9. nu. 65. Verũ gl. illius opinio post inductum à prætore abstensionis beneficiũ falsa est, sunt enim sui hæredes quo ad hanc causam attinet redacti ad instar extraneorum. l. nam nec emancipatus. ff. de lega. primo. & videtur contra gl. illam tex. in. l. ei qui se. ff. de acqui. hær. & in. c. ex præsenti. in fine. de pign. & contrarium melius voluit glo. in. l. necessarijs. in gl. teneantur. ff. de acqui. hær. vbi eam sequuntur Bart. n. 1. & pleriq; omnes & testatur esse cõmunem Alexan. nu. 5. communem esse prædixerat Romanus. nu. 14. & idẽ quoq; voluit gl. in. l. si cum dotẽ. §. transgrediamur. in glo. extiterit. ff. solut. matrim. vbi eam sequuntur

quuntur Bart. nu. 3. Roma. n. 48. Paulus de Castro. ibi. nu. 3. dicens communem esse gl. opinionem, & omnes prope posteriores gl. in l. ita tamen. §. si pater in glo. 1. ff. ad Trebell. gloss. in. l. 1. in gloss. 2. si minor se maior dixe. & tenet hanc opinionem Bart. in. l. si filius qui patri. nu. 6. ff. de vulg. & pupill. Socinus ibi. nu. 2. Alexander cōs. 34. nu. 4. vers. nec obstat. volu. 3. Ang. de Aret. in. §. sui. nu. 8. de or. qualit. & dif. dicens hanc esse veritatem Viglius. ibi. n. 8. dicens hanc opinionem esse receptiorem. & testantur hanc opinionem esse cōmunem eam sequuti Iass. in. l. ei qui. nu. 1. ff. de acqui. hær. Alexand. in illo. §. si pater col. 1. Andræas Tiraq. de morte. 7. par. declarat. 2. nu. 6. Antonius. Gometius lib. 1. varia. resolut. c. 9. nu. 25. atque secundum eam memini in causa patricij cuiusdam Salmāticensis fuisse à nobis judicatum.

## ¶ Summa rerum. L. Siquidem.

1 *Solutio partis ex causa transactionis inducit liberationem respectu totius obligationis.*

2 *Confessio debitoris dicentis se debere centum, nō obest creditori quin ducenta petere posit.*

3 *Si soluam creditori meo centum, an deinde ego alia centum petere poßim.*

4 *Et quid si creditor dicat id se accipere ex reliquatione computationis.*

## ¶ L. Siquidem.

1 Diuiditur in duas partes. In prima ponitur dictum. Aliud in secunda quæ est ibi. sin vero. Ex prima parte tu collige solutionem partis ex causa transactionis inducere liberationem totius obligationis. Et fuit ratio dubitandi secundum Paulū de Cast. in pręs. à quo eā Riminal. & Iass. sunt mutuati, quoniam cum lite mota super centum transactione inter partes conuenerit, vt quinquaginta darentur, pactū de non petendo solum ad quinquaginta referendum videbatur, atq; alia quinquaginta impunè peti posse. Sed contrarium decidunt imperatores, quoniā generalis fuerat lis super centum.

2 Collige deinde confessionem debitoris dicentis se centum debitori debere, non obesse creditori quin ducenta petere posit, si sibi debeantur. Et vt textus hic singularis magis sit, aduerte acceptasse creditorem hāc debitoris sui cōfessionem. quod ex eo probat Aretinus. 3 notabi. quòd cùm in superiori casu acceptatio interuenerit, sine qua transactio inter Victorinum & ipsius aduersariam concipi non potuit, videntur imperatores in hoc posteriori casu acceptationem suppo suisse. Qui in hoc vno differentiam inter hos casus constituunt, quòd prior transactionem, posterior confessionem contineat, imò intelligunt hunc tex. Paulus & posteriores in præsenū, vt loquatur, quando creditor recepit à debitore partem illā quam dixit se tantùm debere, nam adhuc residuum petere non prohibetur. in quo existimat Paulus tex. hunc singularem esse. Cui obstare in hac parte videtur, quòd qui confessioni alicuius innititur, qualitati quoq; confessionis se obligare debet. l. siquidem. cum gl. 1. de except. c. cum olim de constitut. Sed huic difficultati eleganter Bal. respondet. 2. notabi. dicens veram quidem regulam esse, sed in hac specie nullam prorsus qualitatem ex dictione taxatiua accessisse confessioni, quoniam diuersa sit omnino summa illa, de qua confessio facta fuit ab ea, quæ modo petitur. & Bal. doctrinam sequūtur Salicet. Aret. & Alciat. tametsi dubitare se super hoc dicat Ias. & satis durū Riminaldo videatur.

3 Quærit deinde Bart. nu. 2. an si ego creditori meo centum soluerim, ac deinde ego ab eodem paucis interiectis diebus alia centum petam quæ ille mihi debet, an præsumptio hinc sit contra me quod ille nil mihi debeat, cui ego paulò antè eam quantitatem persoluerim quā potuerim cum illo compensare, & vtilius mihi fuerit hoc remedio vti. l. 3. ff. de cōpensat. Sed Bart. respondet soluenti non præiudicare numerationem quo minus debitū suū

posit repetere. ex tex. eleganti in. l. si cum dotem prin. ff. de act. rer. amot. & Bart. decisionem sequuntur omnes teste Alexã. in præsenti. Quam tamen Bal. Salic. & recentiores limitant non procedere, si interueniãt aliæ cõiecturæ. l. Procula. ff. de probat. Francis. Niconitius. alleg. 1. nu. 18. vol. 1.

3 Sed quærit statim Bart. an confessio creditoris dicentis Titium sibi debere centũ, præiudicet ipsi, vt de residuo petere minime possit. Et Bart. breuissima distinctione utitur, quòd si in huiusmodi confessione addita fuerit dictio taxatiua, vt solum, tãtum, vel similia, confessio illi impedimento sit ne amplius possit petere: quòd si indefinitè centum sibi deberi dixerit, non fiat ei præiudicium in residuo: allegat Bar. tex. in. l. rationes. secundum opinionem Azonis. de probat. j. sed ille text. potius hoc probat secundum opinionem Hugolini relatam in glo. quantitatem. licèt eandem esse opinionẽ Azonis Bar. ibi existimauerit. n. 2. inducit præterea Bar. tex. in. l. 3. § cum Titio. ff. de adimen. legat. vbi dictio taxatiua adimit de priore quantitate, & operatur ne residuum debeatur. Et hanc Bart. decisionem sequuntur Bal. ad finem. Item Fulgo. dicens habuisse se hãc quæstionem ex facto, succubuisse tamen: quoniam non allegauerit Barto. in præs. idem sequuntur Salicet. & posteriores, & Alexan. inquit cum Bart. transire omnes. & communem esse testatur Curtius Senior. nu. 5. & eam sequuntur Lancell. & Iacobi. nu 3 cui multum suffragatur tex. in. l. cum furti. ff. de in lit. iur.

4 Limitabis tu modò hanc communem opinionem, vt non procedat, si creditor dicat certam quantitatem sibi deberi ex reliquatione computationis, nam hoc casu in ampliori quantitate sibi præiudicat. Salicet. Riminal. Iacobi & Ias. in præs. & ita à plerisq; responsum fuisse affirmat Alciatus idem sequutus. nu. 5. pro quorum sententia est pulchra gl. in. l. si ex pluribus. in prin. in glo. parua. verbo. reliquum. ff. de solut. quam ibi in hoc notant Angel. nu. 4. dicens hoc non inueniri alibi ita clarè. Imola. nu. 2. Paulus de Castro. nu. 2. id vel plurimum commendans. & idem quoq; notauit Bal. in. l. ab Anastasio. num. 5. mãdat. j. vbi tamen gl. illam non meminit. sequuntur eandem opinionem Alexan. nu. 4. Iasson. nu. 7. in. l. 2. de hære. inst. j. Ioãnes Neuizanus cõs. 84. nu. 11. Cæpola in. l. potest reliquorũ. nu. 2. ff. de ver. sig. Peralta in. l. Titia. in prin. n. 13. ff. de leg. 2. Quare admonet Cæpola caut. 177. debitores vt semper curent apponi verbũ hoc in apochis receptarum pecuniarum. Quod limitat Alciatus vt non procedat si errorem creditor probauerit, ne aucupatione verbi illius elusus remaneat.

## Sũma rerum. L. Si maiores.

1 *Transactio non rescinditur propter defectũ causæ non expressæ.*

2 *Donatio non retractatur quod donatarius non fecerit heredem donatorem.*

## L. Si maiores.

Diuiditur in duas partes. In prima ponitur factum. Decisio in secunda, quæ est in vers. nõ idcirco. Summatim hoc cõtinet. Transactio non rescinditur ob de-

1 fectum causæ non expressæ. idẽ probat tex.

2 in l. si repetendi. de condict. ob caus. j. l. quidam cum filium. ff. de verb. oblig. Ex quo tex colligit ibi Bal. 3. notabil. quòd nõ sufficit aliquid esse in intentione, nisi etiã sit in dispositione. Et sicuti posthumus qui non est perfectè natus non rumpit testamentum l. fi. de posthu. here. instituen. ita etiam animus in mente retentus nil operatur quasi abortiua illegitimaque hęc voluntas sit. ita enim idem Bal. eleganter scripsit in l. 1. nu. 32. qui admit. & plurima in hoc proposito allegat Andræas Tiraquell. in. l. si vnquam. in parte libertis. nu. 18. de reuo. donat.

Vt tamen hoc intelligas esse verũ, quãdo ab vna parte tantùm aliquid tacitè agitur

tur, nam si ab vtraq; pro expresso id habendum est. l. cum quid. ff. si cer. pet. quo in loco Bart. nu. 9. elegantem distinctioné posuit in hoc, quam ibi sequuntur omnes. & esse communiter approbatam testantur Aretinus ibi nu. 7. Decius. 1. lect. n. 22.

2 Collige deinde ex tex. hoc secundum Bal. Iacob. & Iass. donationem non reuocari, quòd donatarius donatorem hęredé non fecerit: certę enim causę in iure sunt, ex quibus licet perfectam donationem reuocare. l. fi. de reuo. donat. §. sciendum. de donat. Inst. c. fi. de donat. quibus hæc similis non est. Gl. códitione. quęrit quid esset dicendum si conditio quam hic contrahentes subintellexerunt, esset expressa. Et gl. remittit huius articuli resolutioné ad l. cum donationis. infrà. eod. vbi nos eum explicabimus.

## *Summa rerum. L. Transactione matris.*

1 *Transactio matris filijs non nocet.*
2 *Si mater conueniat vt filius ad certum tempus alicui ministret, an huiusmodi conuentio filio noceat.*
3 *Esse tamen casum in quo factum matris filijs noceat.*
4 *Confessio profitentis se esse alicuius vassallum, an præiudicet filijs.*
5 *Professio vel transactio in causa nobilitatis, an præiudicet filijs.*
6 *Sententia lata in statu matris filijs præiudicat.*

## ¶ *L. Trãsactione matris.*

1 Non diuiditur. Ex qua tu collige transactionem matris filijs non nocere. Quod tu primò accipe respectu status, nã si super statu ipsa transigat iuxta. l. fi. j. eo. huius factum filijs non nocebit. l. ad probationem seruitutis. de probat. j. l. post certi. de liber. caus. vbi non potest mater pacto efficere, vt filius ipsius seruus fiat. Idé quoq; in patre esse dicendú rectè Alciat. arbitratur. nu. 6. cui de statu filij transigere non licebit.

Præterea cùm patri liceat propter nimiam paupertatem egestatemq; victus causa filium filiamve venúdare. l. 2. de patr. qui fi. distraxe. l. 8. titu. 17. p. 4. certè matri hoc non licere existimat. gl. 2. ibi. argumento nostræ legis.

2 Sed si mater cum aliquo conueniat, vt citra lęsionem libertatis in eius ministerio filius occupetur saltem ad triennium vel aliud certum tempus, an valeat huiusmodi conuentio. Et gl. in l. post certi. j. de liber. caus. valere cóuentionem in hoc solum, vt si filius stare cóuentioni nolit, mater ad id quod domini interfuerit, dánetur.

3 Nocere tamen interdum matris factú filijs potest, vt si illa contumax sit, negans ventrem esse inspiciendum. l. 1. §. si cont. ff. de vent. inspi. l. fi. ff. de liber. caus. l. 3. §. si mater. ff. de carbo. edicto.

4 Colligit deinde Bal. ex l. hac, quòd si aliquis vassallum se alicuius esse profiteatur, huius professio filijs non præiudicet, quorum status parentum conuentione lædi non potest. & idem sequuntur propè omnes scribentes. neq; hoc ita clarè alibi inuéniri Curtius Senior affirmat. Addit Alex. nu. 11. neq; parentum iuramentum filijs obesse in hac specie. argumento tex. in. l. 3. §. fi. ff. de iureiur.

5 Ex quibus videtur inferri in regno nostro professionem vel transactionem factam à patre cum aliqua communitate super causa nobilitatis, quę vulgo hidalguia vocatur, filijs ipsius vel posteris non nocere, maximè cùm hanc nobilitatis prærogatiuam non ducat filius à patre, sed à maioribus suis, vnde à patre eis sufferri nó potuit. l. 3. ff. de inter. & releg. l. 3. ff. de liber. caus. Sed quæstionem hanc tribus propositis conclusionibus rectè explicauit Ioánes Arze ab Otalora de nobilit. 2. part. 3. p. ca. 9. nu. 7. cum sequentibus secundú priorem æditionem.

6 Sententia tamen lata contra parentem in causa quoq; status, filijs eius posteris semper

semper nocebit.l.2.de liber.& cor. libe. vt negari minimè possit fortiorem quando que esse rem iudicatam transactione.

## ¶ Sūma rerum. L. Sanum mēte.

1 *Corporis infirmitas non est impedimento transactioni.*
2 *Sed neq; extrema senectus.*
3 *In extremis quoq; vitæ constitutus quemuis cōtractum rectè geret.*
4 *Potest quoq; is adire hæreditatem. Et an beneficium infirmus sacerdos renuntiet, vel officiū publicum decurio.*
5 *Et matrimonium contrahere.*
6 *Corporis debilitas non est impedimento his quæ animi consilio peraguntur.*
7 *Ratio dubitandi ad hanc.l.*
8 *Declaratur tex.in. l. medicus. ff. de extraordi. cognit.*
9 *Atq; ex hac.l.communem quendam stilum notariorum processisse.*
10 *In dubio tabellione nil dicente an sane mentis præsumatur testator.*
11 *Idem tractatur.*
12 *Morbus quo quis est semel detetus, an durare præsumatur.*
13 *Tabellioni dicenti testatorem sana mente condidisse testamentum, an sit credendum.*
14 *Idem tractatur.*

## ¶ L. Sanum mente.

Diuidi potest in duas partes. In prima ponitur quædam regula, ex qua facti de quo additi sunt imperatores decisio con sequitur, quæ est in vers.nec postulare.

1 Collige tu modò corporis infirmitatem non esse impedimento contractui ab infirmo gesto. Adde nec testamento esse morbum corporis impedimento.l. seniū. in fine.qui testa.face.poss.l.2. ff. de testament.nisi talis morbus sit, qui etiam sensui corporis vitium afferat.l.in aduersa.ff. de testament. Sed neq; extrema senectus.
2 (quæ & ipsa, vt inquit ille, morbus est) testamento quicquam officit. vt in illa.l.seniu m.sed nec cōtractui l senectus. de donat.infrà.

3 Tu adde non solùm ęgrùm corpore posse transigere, & quemuis contractum facere, sed etiam si sit ille in extremis vitæ constitutus.tex.pulcher est in.l.Seia.§.fin. ff.de donat.caus.mort. quem in hoc dicit esse singularem Bal.in.c.quoniam frequē ter.in prin. n. 8. vt lit.non contest. Testari etiam potest is qui ęger est, ac etiam in extrema valetudine cōstitutus.l.si pater.§.fi. ff.de fideicom.libert.l.Pamphilo.§.propositum.ff.de lega.3. Idem probat tex.vulgaris in.c.nos quidem.ibi de hac luce migrā te.& in cap.Rainūtius.ibi in extremis positus. Imò etiā si semninecis ille sit ac balbutiens.l.quoniā indignum.j. de testam. Qua ratione testimonium quoq; dicere poterit in vltimo articulo cōstitutus.Bal. eleganter in.c.1.§. vasalli.n.6.de pace.cōst.

4 Adire quoq; hæreditatē potest sanus mente, licèt corpore ęger sit, modò ne in extremo sit vitæ spiritu, vt iam nō intelligat quod agat.ita enim voluit.gl.notabilis licèt vulgo notissima in.l.fi. verbo, conditionem.ff.quando dies legat ced. quam vti singularem notauit Iass.in.l. siue apud acta.nu.18.infrà.eod.& in.l.si mihi & tibi. §.si quis seruos.n.5.ff.de leg. primo. Nam si ęger iam spiritum vellet exhalare, non posset adire hæreditatem.quod tex. in illa l.fi.optimè probat.quem in hoc notauit Bar.ibi.item Socinus dicens esse singularē in.l. Mutianæ.col.1.ff.de condi. & demonstrat. Aliquando tamen quę geruntur ab infirmis nō carēt fraudis suspicione.quod Bal.eleganti exemplo obseruauit in auth. nisi rogati.nu.24.ad Trebel. Vnde renuntiatio beneficij facta ab infirmo non valet, nisi viginti dierum lapsu eo qui renuntiat superstite confirmetur.regula cancellariæ de infirmis resignantibus, & illic interpretes. Idem apud nos constāt in renū tiationibus officiorum decurionatus.l.22 tit.2.lib.7.ordinament. Idem est in tabellionibus & receptoribus.

5 Matrimonium quoque corpore infirmus rectè cōtrahet.c.2 de coniug. lepros. etiam spirituale.c.sicut.de regular. Imò verò &

rò & constitutus in extremo vitæ periculo vsqueadeoq; firmum est huiusmodi matrimonium, vt ex eo quoq; filij antea nati legitimentur etiã ad excludendum substitutum ex dispositione tex.in.c. tanta qui filij sunt legit. vbi hanc opinionem tenuerũt Ioan. Andræ. & eum citans Antonius.nu.14. Præposit.nu.7. & idem quoque voluit Cinus in.l.nuper.infrà.de natural.liber. Bal.eleganter in.c.1.§. naturales. nu.9. si de feu.fuer.controuer. & testantur esse communẽ opinionem hanc eam sequuti Alexan.in.l.si quis posthumos.in principio.nu.4.ff.de liber.& posthu. Episcopus Segobiensis.de sponsal.2.p.c.8.§.2. nu.10. Oroscius in.l.Paulus.nu.5.ff.de sta. homi.idem Oroscius in.l.benignius.nu.3. ff.de legibus.& hanc opinionem sequuntur plures authores quos citat Petrus Dueñas reg.350.limitat.1.

6 Quorum omnium vna ratio est: quoniam corporis debilitas, vel ægritudo, nõ est impedimento ijs rebus gerendis, quæ animi iudicio peraguntur. l.2.§. corporis debilitas.ff.de vacat.muner.

7 Sed ratio dubitandi ad.l. hanc quæ esse potuit & illam colligit Lancellotus Decius in præf.ex gl.in illa.l.senium.in gl. prima quoniam dubium non sit, ex corporis infirmitate alienationem quoq; mentis interdum euenire, quoniam naturales operationes ministerio sensuum instruuntur.

8 Sed videtur morbum esse impedimento cõtractui. Quare ipse oppono tex.in.l. medicus.ff.de extraordi.cognit. vbi venditio quarundam possessionum à prętore rescinditur, quoniam ab infirmo fuerit celebrata. Sed tex.ille contractum ab infirmo calebratum ea ratione rescindit, quoniam cum medico ipso fuerit celebratus: ibi enim medicus metum ęgro per aduersa medicaméta, quæ illius oculis intulerat, induxit, quare inciuile factũ medici præses coercet. atq; ita legi illi respondent in præf. Salicet. & Curtius Senior.n.1. Alciat. nu.8. Generaliter autem Bar. & Alberi. in illa.l.medicus. statuunt non valere contractum gestum inter medicum & infirmũ. atq; idem Bart. in.l.archiatri.de profess. & med.lib.10. & tametsi contrarium velit Bal.in.l.interpositas.nu.5.sup eodem. Bar. intellectum esse communem eum sequutus affirmat Pinellus.in.l.2.de resc. vendit. 2.p.c.2.n.33. declarauit q; quàm optimè tex.illum Rebuffus.2.tomo.cõst.Gall.de recis. contra.in præfa.nu. 29.

9 Dicunt autem Bal. Fulg. & Lancellot. in præsenti ex hac.l. desumpsisse tabularios communem stilum, quo illi vtuntur, dicentes testatorem testamentum suum ordinare sanum mente, licèt ęgrũ corpore.

10 Sed quid si huiusmodi clausula omissa sit à tabellione, et in dubio pręsumptio est testatorem sanam mentem habuisse.l. nõ codicillos.infrà de testam.c. fin.de succes. ab intestat. Sed hoc accipiédum est, nisi testator hic aliquando furore vel alio morbo mẽtem eleuante laborasset: nam si modò testetur, oportet eos quos testamenti causa tangit, probare eum fuisse tempore conditi testamenti sanę mentis. ex tex. in c.indicasei manum.3.q.9. vbi hoc tenet gl.ostenderis. alia in illo.c. fi. verbo cõpotem: quæ ita interpręatur tex. in illo. c. indicas ei manum. & eam ibi sequuntur Panor.nu.20. Cardinal. & Anchar. in clemẽ. 1 de homicid. Alexan vbi multos citat gl. illam sequentes in.l. furiosum.nu. 2. qui testam.face.pos. vbi Ias.idem sequutus.n. 3. affirmat gl. illam ab omnibus teneri. & esse cõmuniter approbatam testantur eam sequuti Præpositus in.c.cum dilectus de spons.nu.2. Ias.in.l.patre furioso.n.5.ff. de ijs qui sunt sui vel al. iur. & eam sequũtur permulti, quos allegat Petrus Dueñas in allegatione in causa matris suæ.n. 8.

11 Quam oportet ex Bart. declarari in.l.2. ff de bono.pos.infant.furi.delat. vt ea præsumptio locum habeat, si constet hũc mẽte captum fuisse aliquo tẽpore continuo, puta anno vel mense namq; diuersum esset, si certis quibusdam actibus eum fuisse furiosum ostendatur .& hanc Bart. declaratio-

claratiōnem sequuntur Alexā.& Iass. vbi sup. Alciatus.18.præsumpt.2.regulę.col.2. Episcopus Segobien.de spon.2.p.c.2.n.6. qui & alios allegant. Bart. opinionem approbantes. Cùm autem contentio fuerit an testator mēte alienus atq; furiosus fuerit, oportebit ad probandum furorem cōfugere ad eas coniecturas, quas leges nobis proposuere, vt si per vicos more insanorum deridenda loqueretur. l. ob quæ vitia. in prin. ff. de ędilit. edict. vel si lapides iactabat. l.2. de iudę. & cęlic. vel risu digna scripserit in testamēto. l. quidam in suo. de condi. instit. l. idem Africanus. §. constat. de legatis primo. Sed quoniam solent quidam furorem fingere vt pœnas euadant vel vt onera ciuilia detrectent. l. obseruare ff. de curat. furio. totum hoc ex arbitrio iudicis dependet. Sali. in illa. l. furiosum. n.3. Corneus cons.73. vol.1.nu.6.

12 Sed morbus quo quis semel detentus fuit, an durare præsummatur. Quod videtur, ex tex. in. ca. cum inter canonicos. de elec. Ex quo colligit gl. ibi in parte. recusatus. quòd si quis fuerit semel repulsus ab electione vt q morbo laboraret, non est amplius eligendus, nisi constet illum morbum incolumem euasisse. & gloss. illius opinionem sequuntur ibi in qualibet ęgritudinis specie Butrius Imo. & Panor. Sed melius Innocentius Bal. & Cardinal. qui illam gl. præsumptionem ad eos solùm morbos restringunt, qui natura sua sunt durabiles, quales morbus comitialis, Gallicus, podagra, & id genus alij. Secùs enim esset dicendum in febri quadam tertiana exquisita, quæ longissima septem periodis terminatur. quod Hippocrates docuit. 4. sectione aphorismorum, sententia. 59. itē Gallenus de arte curatiua ad Glauconem. lib.1.c.18.col.2. atq; ita hanc posteriorem opinionem affirmat esse communem eam sequutus Alciatus. 19. præsup. 2. regul. fi. col.

13 Sed si notarius coram quo factum testamentum fuit, dicat testatorem sana mēte condidisse testamentum, an eius relationi standū sit. Quod videtur, creditur enim tabellioni in his quæ ad officium eius spectant. c. cum parati. de appellat. c. quoniā contra. de probat. Nam & nuntio dicenti se aliquem citasse, fides ex iure adhibetur. l. omnes. vers. verùm si apparitor. de episc. & cler. l. magis puto. §. ne tamen. ff. de reb. eorum. Quare credendum esse in hac specie notario existimat Ioannes de Imola sub dubio fortè in. l.2.n.2. ff. de testament. Verum crebriùs in contrariam sentētiam itum est, quam tenent Dyn. & Iacob. de Bellouis. in illa. l.2. ff. de testam. Bald. ibi in vers. quid si notarius. qui solum Iacobum refert. Sed fuisse quoq; eius sentētię Dinū constat ex Imola, quam & Aret. sequitur nu.2. dicens eam esse verissimam. Curtius Senior in præs. n.2. qui multos allegat eādem opinionem probantes. quam & Cinus videtur tenuisse in. l.2. qui test. fa. pos. vbi idem videtur sequutus Alexan. nu.2. & esse communem opinionem testatur Ias. ibi eam sequutus. nu.2. quam & Ange. probauit in. l. quidam in suo. num.3. ff. de condi. institut. & testatur esse communē eam sequutus Boerius decis.23. n.73. & eā sequuntur allegantes alios Decius in. l. senium. qui testa. face. pos. num.8. Corneus consilio.73. num.6. volumine primo. Ioānes de Neuizanis. consilio.46.n.16. Quorum ea ratio est, nam sanitas mentis non potest à notario percipi aliquo sensu corporeo, quare illi credendum non est sicuti nec testi crederetur. l. solam. cum glos. de testib. Secunda ratio est, quoniam de quālitatibus & rebus naturalibus non potest notarius conficere instrumentum ad inducendum effectum, qui non dependet ab hominis potestate. quod Bal. eleganter notauit, in rubrica de fid. instrumento. infrà. num.16. Sed quòd testator possit facere testamentum, non dependet ab eius voluntate sed à legis dispositione. vt instit. quib. non est permi. face. test. Tertia his ratio accedit quoniam notario non creditur nisi in ijs, de quibus rogat⁹ est. auth. de tabelli. in. §. nos autem, collat. 4. Neq; fun-

damētū Ioānis de Imola huic opinioni obfuerit, quoniam notario vel officiali creditur in spectantibus ad suum officium, quæ sunt læuis iacturæ, vt esse citatum aliquem vel non, hîc autem agitur de maximo præiudicio. ita enim ex doctrina Bartol. tollit hanc difficultatem Aretin. columna.2. in illa l.2. ff. de testam. & mihi placet.

14 Sed hæc opinio communis non procederet, si notarius ipse ex professo sanam mentem defuncti testaretur, dicens testatorem de pluribus ac diuersis rebus inter rogatum, tam à se quàm à testibus congruum semper responsum reddidisse. ita enim voluit Angel. de Aretio. in tractat. de testament. verbo, sanus. Cuius opinio mihi placet, nisi legitimi hæredes apertissimis argumentis demonstrent insanæ mentis eum eo tempore fuisse. Vt tamen illud semper memineris, magis esse credendum testibus deponentibus de sana mente alicuius, quàm illis, qui deponūt de insania, ita enim voluit Philippus Corneus consil.219. numero.2. volum.1. Decius in l. furiosum. numero.20. qui test. face. poss. AEmilius Ferretus in. l.2. ff. de testa. numer.6. Quoniam testes deponentes secūdùm ius commune, præferuntur alijs, qui præsumptioni iuris communis aduersantur. ca. fin. de præsumpt. Præferuntur etiā hi, quoniam deponunt vero similiora. l. ob carmen. §. fin. ff. de testi. Imò deponentibus duobus testibus de sana alicuius mente, magis creditur, quàm mille de insania. quod Boerius decisio.100. numero.5. notauit ex Abbat. in capit. fin. de succes. ab intestat. sed Panormi. ibi. numero.20. hoc non dicit. Ego vero rei huius disquisitioné religioni iudicantis committo, qui perpensa negotij testiumq; qualitate, quid hîc statuendum sit, arbitrabitur.

## *Summa rerum. L. Siue apud acta.*

1 *Ex transactione facta in iudicio nō oritur actio, nisi stipulatio illi accesserit. Sed neq; ex quocumq; contractu nudo.*
2 *Nisi ad coadiuuandum iudicium tendat.*
3 *Sed hanc inuestigationem iure canonico & nostro inutilem esse.*
4 *Statutum exigens scripturam in contractu mulieris esse exorbitans, & non comprehendere contractum liberationis.*
5 *Statutum de soluenda gabella ex contractu, an distractum comprehendat.*
6 *Auth. sacranēta puberum. an comprehendat distractum.*
7 *Confeßio sine causa facta in iudicio præiudicat confitenti.*
8 *Renuntiatio quoque iuris futuri valet si fiat in iudicio.*
9 *Transactionem esse contractum innominatum.*
10 *Actorem transigentem non perdere dominium rei super qua transegit.*
11 *Moræ purgandæ tempus ad sententiam vsq; durare.*
12 *Prima pars gl. magnæ explicatur.*
13 *Secunda pars gl. explicatur.*
14 *Facta transactione per acceptilationem, an actori competat actio præscriptis verbis.*
15 *In contractibus non esse locum cautioni Mutianæ.*
16 *Et rationes diuersitatis inter contractus & vltimas voluntates.*
17 *Si contractus fiat sub conditione negatiua super re ad hæredes non transmißibili, habet locum cautio Mutiana.*
18 *In donatione causa mortis habet locum cautio Mutiana.*
19 *Donatio causa mortis dum conficitur assimilatur contractui facta vltimæ voluntati.*
20 *Conditio turpis vel impoßibilis non vitiat donationem causa mortis.*
21 *Ex consensu partium habet locum cautio Mutiana in contractibus.*
22 *Et quid in contractibus vallatis stipulatione.*
23 *Et quid in contractibus bonæ fidei.*
24 *Examinatur quinta particula glossæ.*
25 *Declaratur gl. in sexta & septima parte.*
26 *Declaratur gl. in parte, pendente.*
27 *Declaratur gl. fi. in parte, vrgere.*
28 *L. in omnibus. ff. de iudi. an in contractibus etiā stricti iuris procedat.*

## ¶ *L. Siue apud acta.*

Pulcher-

PVlcherrimam esse.l.hãc Bartol.affirmat colum. 2.subtilem atque difficilem esse Bald.& Angel. testantur, famosamque esse Fulgo.inquit repetibilem quoque Paulus de Cast. esse dicit, quoniã habeat materiam subtilem. Est sanè(quod Salicet.atq; Iass.aduertunt) difficilior propter gloss.quæ.l. hãc intricarũt. Diuiditur autẽ tex.hic in duas particulas principales. In prima agitur de validitate transactionis. In secunda de eius effectu. Secũda est ibi. Sed quoniam. Summatim hoc continet. Ex transactione etiam apud acta celebrata non oritur actio, nec primæua tamen tollitur, contra quam si pacti exceptio proponatur, doli replicatione elidetur exceptio.

1 Collige tu primò ex tex. ex transactione in iudicio celebrata non oriri actionẽ nisi stipulatio illi accesserit, sed videtur pactum nudum, quanuis sui natura actionem non pariat, à iudicij calore hoc accipere, vt competentem actionem producat.l.cum ostendimus.§.fin. ff. de fideiusso.tut.vbi fideiussio, quam ex stipulatione concipi oportet.l.blanditus.de fideius. infrà.si apud acta fiat vel simplici consensu constare potest. Et ita ex eo tex.colligit Bartol.in.l.1.in prin. versic.item patientia simplex.ff.de verbo.obligat.ex nudo pacto in iudicio facto actionem oriri. & idẽ tenuerunt ibi multi authores. & idem Bartol.in.l. cum quis decedens.in prin. colum.1.versic.sed benè credo.ff.de leg.3. idem Bartol.in.l.fin.colum.penult. versi. quid dicemus.ff.de præt.stipulat.& in.l.1. §.si quis ante.numero.2.ff.à qui. appella. non licet.& sequuntur eandem opinionem Paulus de Castro.in.l.sciendum.col. 1.ff.de verbo. obligat. dicens hoc esse singulare. Felin.in ca.quoniam.numero.12. de probat.idem in capit. nonne. numero. 7.de præsumpt.dicens in hanc sententiam sæpè allegari text. in illa.l. cum ostendimus.§.fin.soletq; in idem allegari text. in l.manumissio per lictores.ff.de manu.vindict.& in.l.si fideiussor.in prin.iuncta glo. recusare.ibi. sed an prædicta actio.ff.q sat. dar.cogant.& in.l.2.ff.ad municipa. & in l.honores.§.fin.ff.de decurio. Sed nonne text.hic aduersus Bart. expressus est, qui apertissimè negat actionem ex pacto nudo oriri etiam si apud acta illud conuentum sit? Quare colligit Bal.ex hac.l.5.notabili. quòd contractus factus apud acta, non est magis validus, quàm si sine actis fuisset explicatus. quam opinionem sequuntur in præs. Iass. Iacobi Alciat. & fere docentes omnes. communem esse testatur Ioannes Bologninus. numero. 13. plura argumenta pro ea inducens. quã & ipse Bald.probauit.in.l.2.§.voluntate.ff. solut.matrim.colum.2.versic.& prędicta. & Roman.in.l.1.in prin numero.32. ff.de verbo.obligat. Imola ibi.numero.11. Socinus.numero.2.Alexan. numero.39. & testatur esse comunem.Iass.ibi. numero. 7. eam sequutus. & eum quoque sequitur Ripa.num.23.Claudius ibi.nu.14. dicens hanc esse veram conclusionem, & omnes eam probarunt. & hanc opinionem testantur esse communem eam sequuti Decius.numero.7.Curtius.numero etiã.7 Alciatus.2.colum. in. l.pacta nouissima. sup.de pact.vbi cæteri omnes eãdem opinionem probarunt. & testatur eam esse communem Curtius Iunior in.l.in bonę fidei.numero.17.sup.tit.1.Pro qua est text. optimus in.l. omnes. §. in hac autem.ibi quas tamen stipulationum solennis cautela vallauerit.de episcop.& cler.vbi vt cõuentio facta in iudicio producat actionem, oportet stipulationem illi accedere. idem probat text.egregius in.l.ne in arbitris.in fine.infra.de arbit. idemq; probat text. optimus in.l.si præcedente.§.Lucius. versic. respondi.ff. mandat. & huc etiam videtur spectare text. optimus. in.l.5.§. stipulatio ff.de verbo.obliga.vbi postquã iurisconsultus egerat de stipulationibus iudicialibus prætorijs ac conuentionalibus, subiecit diffinitionem stipulationis,

quasi significet illam quoque diffinitionem tam in iudicialibus quàm in conuentionalibus pactis esse obseruandam. Est igitur propositio hæc & vera & communis, cui non obstat text. in l. cum ostendimus. §. fin. quoniã calor iudicij supplet ibi defectum stipulationis propter fauorem pupilli: neque enim solus iudicij calor id efficeret. ita enim plerique omnes textum illum intellexerunt contra Barto. existimantem ex solo iudicij calore conuentionem illam vestiri. & hunc intellectum esse communem ad text. illum testatur Alex. in præs. num. 2. Ias. n. 7. Crotus. numero. 35. in. l. 1. in princ. ff. de verbo. oblig. vbi cæteri eum probauerunt. tametsi Barto. intellectum falsò communem esse arbitratus fuerit Ioannes Hannibal. in. l. nemo potest. nu. 361. ff. de lega. primo.

2 Limitabis tamen hanc communem opinionem vt non procedat in pacto nudo facto in iudicio ad coadiuuandum ipsum iudicium, puta de reficiendis impẽsis, vel de iudicato soluendo, nam hoc casu actionem produceret. ita enim voluit gloss. in authent. generaliter. verbo. conscribat. sup. de episcop. & cleri. alia in. l. eũ pro quo. verbo. officium. ff. de in ius vocand, quarum opinionem sequitur Iasso. in præs. numero. 1. Bald. in. l. tale pactum. §. qui prouocauit. numero. 10. colum. 2. ff. de pact. Alexand. in rubrica. numero. 7. ff. de verbo. obligat. idem Alexan. in. l. 1. in prin. eiusdem tituli. numero. 39. vbi idem sequunrur frequentiores.

3 Sed hæc inuestigatio iure canonico inutilis est, quòd sublata iuris ciuilis solennitate statuit ex pacto nudo actionem dari. c. 1. c. qualiter. de pact.

Item iure nostro, l. 3. titul. 8. libro. 3. ordinament. licèt in pactis respectiuis nil sit immutatum. quod ipse admonui. in. l. naturalis. §. & siquidem. numero. 19. de præs. verb.

4 Cùm autem text. hic statuat actum gestum in iudicio non esse firmiorem eo qui extra iudicium fuit celebratus, neque firmitatis quicquam contractui accedere quoniã in scriptis sit celebratus, infert Bald. hìc. 6. notabili. statuta exigentia scripturam vel insinuationem in contractibus mulierũ esse exorbitãtia à iure cõmuni, vnde inquit ille esse restringẽda. & ideò Bald. ipse inquit consuluisse se huiusmodi statutum non comprehendere contractum liberationis. & hanc Baldi opinionem sequuntur in præsenti Alexand numero. 2. Iacobi. numero. 6. idemque voluit Alexand. in. l. more. numero. 6. ff. de acqui. hære. atque idem Bald. alijs in locis quæ hìc retulit Alexand. cuius opinionem de hac re veriorem esse affirmat Lancellotus. colum. 1. versic. pro opinione Baldi. qui & Angel. & Paulum de Castro citat, qui idem responderunt. Sequuntur hanc opinionem Felin. in. c. fin. numero. 17. de. de for. comp. Curtius in rubrica. sup. de pact. numero. 22. & ibi Bolognetus numero. 47. testatur hanc Bald. opinionẽ esse communiter receptam, quam & Iass. probauit consi. 53. numero. 5. volum. 1. Rationes quibus hanc Bald. sententiam iuuari existimant, hæ fere sunt, quòd contractus & distractus dissimiles omnino sint. l. fin. in prin. & ibi notat Bald. numero. 1. si tut. vel curat. interuen. quare statutum de contractu agens, nõ est ad distractum protendendum.

5 Præterea statutum disponẽs vt de quolibet cõtractu soluatur gabella, ad distractum minimè pertinet: secundum Barto. in. l. ab emptione. numer. 12. ff. de pact. vbi eandem sententiam tenuerat Guillel. de Cug. & eam sequuntur Bald. Paul. de Castro. ibi. item Iass. numero. 16. Oros. nu. 6. & idem sequuntur in præs. Alexan. numero. 2. Ias. numero. 3. Iacobi. numero. 5. Bald. n. 3. Salicet. n. 6. in. l. 1. quand. lice. ab empt. disced. Bald. in. l. tres fratres. 1. lectione. 3. notab. ff. de pact.

Sed hæc Bald. decisio à quibusdam nõ probatur, qui existimant statutum hoc cùm propter sexus fragilitatem conditũ fuerit, ad distractum quoque & liberationem

nem spectare, nam & ipse Bald. sibi hîc quoq; contrarius, huiusmodi statutum ad distractum quoq; ampliauit in l. pactû dotali. 21. quæst. de collat. Roma. ibi. nu. 24. atq; idem Bald. in rubrica. sup. de pact. vers. secunda conclusio vbi eum frequentiores eum deceperunt. & ab omnibus appprobari testatur Alcia. fi. col. vers. quid si lege. idem ipse sequutus. & ibi Cagnolus testatus eam esse communem opinionem. & idem Iass. in præs. nu. 5 qui optimis fundamentis opinionem hanc instruxit, quam etiam ipse probasse mihi videtur in. l. more. nu. 37. ff. de acqui. hæred. & in. l. Barbarius Philippus. n. 6. ff. de officio. prætor. vt iure dubitet Bolognetus in præsent. nu. 2. vtra ex his opinionibus sit communis. Suntq; huic opinioni contra priorem potiora fundaméta hęc præter sexus fragilitatem. tex. optimus. in. l. si ad resoluendam. de præd. minor. vbi probatur senatuscósultum prohibens minoribus rerum suarum alienationem. quod retulit Vlpianus in. l. 1. ff. de re. eorû. ad liberationem quoq; pertinere. adde tex. in. l. si puellę. ff. de sponsal.

6 Secundò inducitur gl. notabilis. in. l. 3. §. contrarium. in gl. liberationem. ff. de cótr. iudi. tut. quæ text. in auth. sacraméta puberum. si aduer. vendit. in contractibus loquentem, ad distractum quoq; ac liberationem extendit. & gl. illius opinionem sequuntur in præs. Bald. ipse, qui eam notabilem esse dicit. Alexan. & Iacobi. item Bart in illo. §. contrarium. & in auth. sacramenta puberum. nu. 20. vbi cæteri eum sequuntur. & ibi. Iass. nu. 72. idem sequutus inquit gl. illam reputari singularé. vnicá esse affirmat Bald. eam sequutus in rubrica. ext. de iureiur. vers. si. vel distractus. quá Iasson quoq; probauit in. l. si ego. nu 5. ff. si cer. pet. idem Ias. in. l. fi. de const. princip. nu. 50. idem Iass. dicens gl. illam esse vnicam & singularem. in. l. si vnus §. Pactus. nu. 26. de pact. cuius opinionem testantur esse communem Alexá. in. l. Pomponius. §. præterea. n 5. ff. de acqui. poses. Andręas Tiraq. post. ll. connu. gl. 3. n. 7. Diegus Segura in. l. quemadmodum. nu. 78. ff. de acqui. pos. & horum opinio mihi placet, quę iure nostro probata videtur. Nam cû lex regia Tauri. 55. prohibeat mulieris contractum sine licentia mariti, distractum quoque atq; liberationem vetuit, cùm eadem ratio & in illis sit. Quę omnia cùm sint verissima in specie quam tractamus. negari

7 non potest, quin firmiores plerumq; sint actus qui fiunt in iudicio ijs, qui extra iudicium facti sunt. Namq; cófessio facta extra iudicium nisi causam illa cótineat, nil valet. l. cum de indebito. §. fi. ff. de probat. quæ tamé si in iudicio fiat, etiam sine causa, effectu non fraudabitur. ita enim voluit gl. notabilis in. l. 1. in gl. apud iudices. ff. de interrog. acti. quam sequitur Iacobi. ibi. n. 27. vers. quarto limita. Ias in præs. n. 2. dicés eam esse notabilem. & in. l. pacta nouissima. n. 10. Alciatus ibi 2 col. sup. de pact. Alexá. ibi ante hos. n. 2. dicens glo. illam esse notabilem. Et idé quoq; tenet Cinus, vbi eius rei rationem tradit in. l. generaliter. q. 3. de non nume. pec. Iasso. in. l. sicut. de re pud. hære. n. 6 vbi gl. illam notabilem esse dicit, & magistram appellat eam idem Ias. in. l. tale pactum. in prin. num. 4 ff. de pact. Fráciscus Niconitius allegatione. 1 nu. 16. vol. 1. dicens gl. illam esse notabilé. & idé quoq; voluit gl. in c. fi. in gl. magna. de cófes. & sequuntur hanc opinionem Antonius de Butrio in. c. si cautio. n. 8. vers. 1. fallit quando. de fide instrum. Panor. ibi. numero. 2. versic. fallit quarto. Imola ibi. n. 8. vers. est & alia differentia. & testatur esse communem opinionem Feli. ibi. num. 11. Ange. de Aret. in. §. vnico. de lite. oblig. n. 5. Alexan. cons. 13. n. 4. vol. 1. Testamentum præterea quod septem testibus semper instrui oportuit, si in iudicio fiat, vel duobus poterit constare. l. omnium. de testam. infra. Ad subuertendum quoq; testamentû fortior est actus iudicialis. l. sancimus. de testam. infrà.

8 Cùmq; renuntiatio iuris competituri si aliqua conditio existat, in iure non ad-

mittatur.l. si ita scriptum . §. si sub conditione.ff.de legat.2.l.1.§. quod ait prætor voluntate.ff.quor.legat.l.1 §.decretalis.ff. quor. legat, l. 1. §. decretalis . ff. de succes. edict . si illa in iudicio fiat, præiudicium afferet renuntiati. Ita enim voluit glossa notabilis in.l.1 . in gloss. si conditio. ff. de curat . bon. dand . quam ibi in hoc notarunt Bartol. & Alberic. vterque.numero.1.& Bartol. inquit Dinum quoque tenuisse hanc opinionem.quam etiam tenuit gloss.in.l.implurium. verbo,bona defuncti.ff.de acqui. hære. vbi idem quoq; Bart.probauit.& testatur Aretinus ibi. n. 4.gl. illius opinionem esse communiter approbatam,quam etiam tenet ipse Bart. in.l.1.sup.titul.1,numero. 4. vbi eam opinionem sequuntur omnes secundum Iasso . numero . 15, & tametsi Philippus Decius ibi. numero . 30. eam opinionem parum tutam esse arbitretur,eam tamen cæteri sequuntur.& communem esse testātur Purpurat.numero. 57. Curtius Iunior.num.42.&idem quoq; voluit gl. in.l.is qui hæres.in prin.in glos. nil egit. ff. de acqui.hæ.vbi idem sequuntur Bart. & cæteri.& esse comnuniter approbatam testatur Iass.nu.18.eam sequutus. & eā quoq; tenet Bart.in.l.sed & si quis. §. quæsitū. nu.1.versic.oppono iuri futuro . ff. si quis caut.idem Bartol.in. l. homine.numero. 4. versic . vlterius procedo . ff.de opt. legat. & in l. non solum.§.si liberationis. numero. 6. ff.de liber . legat .idem Bartol. in l. postquam liti . numero. 5. sup. tit. 1. Panormit in cap. ex multiplici.nu. 7. de decim. vbi inquit esse multum notabilem gloss.in illa.l. 1.ff.de curat.bon.dand. Socinus.regu.l.338.fallēt.4. Et sunt innumera alia exempla,quibus possem ostendere firmiores semper censeri actus iudiciales ex traiudicialibus.

9 Secundò collige ex text. transactionē esse contractum innominatum, namque si nominatus esset,etiam absque stipulatione actionem pareret.l.iuris gentium.in princ.ff. de pact. de qua re in rubrica satis à me dictum est.

10 Tertiò collige ex illis verbis,rerum vēdicatione pendente. actorem transigentem non perdere dominium rei de qua transegit,cùm adhuc eam possit vendicare:quòd si dominium amisisset, minimè illi permitteretur.l.in rem. cum alijs.ff.de rei vindicat.Sed obstare huic parti le.text. videtur.text.in.l.qua ratione.§.interdum. ff.de re.diuis.Sed hanc difficultatem melius opportuniusque explicabimus in.l. si pro fundo. infrà eodē. Quartò collige ex text.quòd transactio facta super lite iā inchoata non perimit instantiam iudicij, cùm permittatur hic redire ad rei vendicationem . atque ita colligit Iasso ex hac. l. numero. 11. Sed licèt propositio hæc vera sit,hoc text.minimè probatur,qui licèt rerum vendicationem permittat, non in eadem instantia eam statim permittit,sed alio fortè iudicio.

11 Quintò collige ex text. moræ purgationem ad sententiam vsq,permitti:namque reus hic si conueniatur prima actione quoniam nō impleuerit promissa, potest purgare moram,etiam si fuerit conuētus,& promissis satisfacere . Sed videtur non nisi vsque ad litem contestatam moram purgari posse.l.si insulam.ff.de verborum obligat.Quæ difficultas facilis est, si attenderis moram hic non committi nisi post litem contestatam, quare vsque ad sententiam licebit purgare illam, quòd si ante litem contestatam commissa fuisset, esset locus dispositioni.l.si insu lā. Secundo modo respondit huic difficultati Bal. dicens hic moram propriè non fuisse commissam, quia cùm actor perfectè nō impleuerit, non potest dici reum esse in mora.l.si pupillus.ff. de verborum obligatio. l. lecta. versic. sed cum fortis. ff. si cert. petat. vnde hic non videtur propriè agi de purgatione moræ, sed de facultate quadam quæ reo competit ad obseruandam transactionem ne iudicium renouetur. Appellat autem hanc quasi moram Alexan.3.notabili.

Qua

Quatuor gl. priores sunt expositiuę, nil prorsus continent difficultatis.

12 Gl. magna in parte, nndo pacto. septem particulis diuidi potest. In prima, opponit gl. conna tex. hunc, ac difficultatem soluit. In secunda quæ est ibi, sed quare. gl. ponit rationē solutionis, quæ duplex est. In tertia quæ est ibi, dic ergo. gl format quandā quæstionē. In quarta quæ est in versi. quid si caueam. glos. format quandam quęstionem, Quinta est ibi, nec obstat. in qua gl. remouet quandam difficultatem. Sexta est ibi, item nota. in qua gl. mouet duas difficultates, & illis respondet. Septima est ibi, quæ est differentia. in qua gloss. format aliam quæstionem. Ex prima particula gl. tu collige vnam oppositionem ad l. hanc, quę est huiusmodi. Dicitur hîc extrāsactione pacto nudo concepta agi non posse. Sed contra de l. 3. §. 1. ff. de condic. caus. dat. & l. eleganter §. pen. ff. de cond. indebit. Et gl. respondet, quòd licèt actori non datur actio, datur tamē reo ad repetenda ea, quæ dedit occasione transactionis. Sed Bar. nu. 4. reprobāns hanc solutionem meliùs respōdet, dicēs condictionem illam ob causam datorum non oriri ex ipsa transactione, sed extra id quod agitur. l. si is qui. §. si. ff. commodat. ex ipso negocio gesto inter trāsigentes. l. si in area. ff. de condict. indeb. & Bar. intellectum sequitur Bal. 1. oppos. qui gl. traditionem falsam esse dicit. Paulus de Castro dicens gl. malè loqui. Alexand. nu. 3. Iass. nu. 14. Riminal. col. 3. & gl. communiter reprobari affirmat Curtius Seni. nu. 16. Quorum hæ ferè rationes contra gloss. sunt, quòd condictio ob causam non oritur ex ipsa transactione, cùm eam ipsam infirmet. §. 1. versic. sed hæc species. qui. mod. re contra. obligat. condictio indebiti oritur ex quasi contractu. §. item is cui. de obligat. quæ ex quasi contract. nascunt. quare ex ipsa transactione nasci non potest, nam & actori quoque condictio daretur, si actio esset sublata per acceptilationem, vt se reponeret in pristinam obligationem. l si quis accepto tulerit. ff. de condict. ob cau.

13 Ex gl. in. 3. part. in vers. quæro quare. colige duas rationes, quare reo cōpetit actio præscriptis verbis in transactione, actori tamen illa nō datur. Et prior est, quoniam transactio videtur esse contractus, facio vt des, quare dari debuit actio de dolo. l. naturalis. §. quod si faciam. ff. de præs. verb. sed de dolo actio dari non potest, cùm alia competat, vel competere posit. l. 1. §. si quis. ff. de dol. mal. Sed hanc rationem glo. ipsa reprobat hoc nomine, quoniam posset dici transactionem potiùs incidere in speciem contractus, do vt des, cùm remittere sit dare. l. si mulier. ff. de condict. ob caus. Quanquam hanc rationem Barto. & Paul. subterfugiunt, dicentes remittere esse dare, cùm remittitur quid liquidum, non si incertum, vt in transactione cōtingit. Sed in hac difficultate vera est ratio quam affert gloss. in versi. quid ergò. ideo non dari actionem præscriptis verbis, quoniam illa non datur nisi ei, qui impleuit perfectè ex parte sua, sed actor non potest perfectè implere, cùm factum negatiuum promittat, qui etsi hodie non agat, cras agere poterit. l. eleganter. § penultim. ff. de condic. indeb. itaque remanet nudū pactum hoc, cùm implemēto vestiri nequeat. hanc secundā rationem sequuntur Bar. nu. 8. Bal. 2. oppo. & ab omnibus teneri affirmat Paulus de Castro. numero. 4. & communiter approbatam esse testatur Curtius Senior numero. 21.

14 Sed hic quærit gl. an si per acceptilationē sit actio extincta, cōpetat iā actori actio præscriptis verbis, vt qui perfectè impleuerit ex parte sua qui iā petere minimè possit. Et adhuc non competere ex sententia Hugol. contra Azonem existimat gloss. quoniam vel de facto agere posit. l. vbi pactum. infrà. eod. & gloss. opinionem testatur esse communem Curtius Senior nume. 22. Alberic. autem num. 4. affirmat Azonis opinionem esse cōmuniter approbatam, quoniam non sit habenda ratio ad controuersiā facti. l. stipulatio. §. quatenus.

ff.de verb.obligat.l.eo tempore.2.respon-
so.ff.de pecul.Sed meliùs Bart.nu.9.distin
guens per quæ verba transactio fuerit con
cepta.Nam si actor promiserit se reũ actio
ne vel obligatione liberaturum, potest per
fectè implere,& hoc casu ei implenti com
petet actio præscriptis verbis: sed si promi-
serit non agere, siue non petere, nõ potest
perfectè implere, quoniam de facto agere
possit. Et Bar. distinctioné sequuntur pro
pè omnes doctores hic, quorum nomina
refert Alexan. nu.4. qui etiam veriorem eã
esse credit.& eam sequitur Iass.nu.14.&cõ
munem esse testatur Rimin.col 3.

15 Sed videtur perfectum implementum
hic dari posse, si actor caueat se minimè pe
titurum. Gloss. in quarta parte respondet
interposita hac cautione, videri actorem
perfectè impleuisse partes suas, vt iam illi
competere possit actio præscriptis verbis.
Allegat gloss. text.in.l.4.§ fi. ff. de cond. &
demonst. licèt gl. dicat neminem esse com
pellendum, vt præstet huiusmodi cautioné
nisi certis quibusdam casibus, quos hic gl.
enumerauit. Superest igitur ex hac particu
la gl. in cõtractibus etiam esse locum cau-
tioni Mutianæ, de qua loquitur tex. in.l.4.
In gl. allegat. addit Cynus. 8. quæst. quòd
moderniores tenent hanc opinioné, qui eã
sequutus videtur. & eam quoq; probarũt
Alberi.nu.5.Bal.col.penult. dicens verioré
& æquiorem sibi videri. Verior tamen opi
nio est cautionem illam solùm pro vltimis
voluntatibus esse introductam, neque in
contractibus locũ habere. ita enim voluit
gl.in.l. Mutianæ.in gl.1.ff.de condi.& dem.
vbi eã sequitur Bart.nu.4.gl. nostrã repre-
hédens. & Guillel.de Cugno in.l.3 in prin.
ff.de condict.ob caus.& gl. opinionem in
illa.l.Mutianæ. sequuntur ibi Rayn. & eũ
referens Albe.qui nu.2. affirmat esse cõm.
approbatã. item Cuman. Imola nu 2.qui
affirmat hanc esse cõmunem opinioné cõ
tra gl.nostrã, quã ille singularé esse dicit, cõ
munéq; esse eã sequutus affirmat Soci ibi
nu.11.& eã quoq; tenet gl in l.3.in princ.in
gl condictio.ff.de cõdict caus.dat. quã ibi
sequitur Bar.nu.5.& eã sequuntur ibi Alb.
Fulg. et Rom. qui nu.6. testatur eam esse cõ
muné opinionem.& comm.esse testantur
Alex. nu.5. Iass.nu.15. eã sequuti. tenet hãc
opinioné gl. in.l.1.sup.de pact. in gl. magna
prope finé. ibi. Respondeo nõ quia in reli-
ctis locũ habet tantùm.& ibi eam expédit
Bar.nu.8.& esse comm. opinioné testãtur
ibi, hi præter alios Salicet.fi.col. Alex.nu.9.
Rimi.fi.col. Deci.nu.34. licèt hic opinioné
gl. nostræ velit defendere Ripa ibi nu.30.
Cur.Sen.nu.33.Gozadin.nu.17. Vbert.Zu
chard.nu.178.Ioan.Bolog.nu.97 tametsi
Purpur.ibi nu.105.posse contrarium tene-
ri dicat. sed tenet eandem opinionem gl.or
dinaria.in.l.ita stipulatus.in gl. naturam.ff.
de verb.oblig. vbi Ripa nu.43.testatur hãc
esse communem opinionem, quam etiam
tenet Bart.in præs.nu.10.& esse communé
testantur Alex.nu.7. Iacobi.nu.12. Iass.nu.
15. Alciat.nu.23.Cur.Seni.nu.23. Bolognet.
nu.38.sequitur eam Bal.in rub.de transact.
extra nu.9.vers.in transactione.& hoc dis-
crimine inter alia vltimas voluntates,& cõ
tractus distinxit Ias.in.l.quæ de legato. nu.
22.ff. de legat. primo. Testantur prætereà
hanc opinionem esse communem, Petrus
Stella in.l.qui Romæ.§.Augerius.num.75.
de verb.obligat. Antonius Gome. de con
tractibus.c.11.nu.37. Estq; contra hanc
opinionem gl. nostræ pro communi text.
optimus. in.§. si quis ita stipuletur. Inst. de
verb.obligat. qui ita inducendus est, quan
do testator legat expressim post morté le-
gatarij etiam in vltimis voluntatibus, non
superest locus cautioni Mutianæ. l. hæres
meus.ver.quãuis cũ.gl.alicuius.de cõd. &
demõ. Sed in.§. si quis ita stipuletur. dicitur
quòd si quis aliquid stipuletur sub cõditio
ne negatiua, si Capitoliũ nõ ascéderit, perin
de esse, ac si post morté stipularetur, nõ est
igitur locus cautioni Mutianæ. atque ita
eum text. expendit Roman. in illa.l.3. mi-
ratus quæstionem hanc tot annorum cur
riculis inter iuris ciuilis professores esse agi
tatam, cùm eam decidat ille text. Impera-
toris. Sed ante Rom. eum tex expenderant
Fulg.

Fulg.ibi.Cumanus in illa.l. Mutianæ. quibus ad de text.in.l. veluti. & in.l.quicquid astringendæ.ff.de ver. obli.quos pro communi opinione allegat Rom.in.l.2.in principio. num.37.ff.solut. matrim.

16 Sed ratio diuersitatis quæ sit, cùm regulariter quæ statuuntur in vltimis voluntatibus ad contractus quoque pertineant. l.si.de legat.cum alijs. Et Albericus in illa.l. Mutianæ.nu.2.eam huic rei rationem prætendit,quoniam defunctorum voluntates in suspenso esse minimè oporteat.l.si.ff.cōmu. prædior. & refert ille Raynerium parentem huius rationis, qui tamen eo morbo laborat,quòd vltimæ voluntates, si ex defunctorum voluntate in conditionum euentum suspensæ sint, possunt iure optimo pendere,quod vniuersi tituli de cond. & demonst.de condi.instit. & alij faciunt manifestum.

Secunda huius rei ratio in fauore vltimarum voluntatū sita est,quæ in hoc contractibus semper præstiterunt.l.in testamētis.ff.de reg.iur. maximè cùm legata semper relinqui soleant ob benè merita legatariorū.l.nec adiecit.ff.pro soci. vnde impiū videretur differre hanc meritorum gratificationem. Et hæc placet Romano in illa.l. 3.Alexa.in.l.1.sup.de pact.vbi Decius affirmat eam esse huius rei communem rationem, quæ potiùs persuadere hoc mihi videtur,quàm definire. Tertia ratio fuit Petri de Besutio,quam ex eo refert Curt.Iun. in illa.l.1. de pact. licèt tacito authore eam afferat Iass.in præs.nu.16. quod in contractibus imputandum est contrahentibus qui sub tali conditione contraxerint,scientes eam impleri non posse,nisi post mortē sed in vltimis volūtatibus nil esse quid imputari legatario posset, qui legatum tenetur accipere, qua cōditione sibi relictum est,sed hac ratione attenta, consequitur in contractu donationis,locum esse cautioni Mutianæ. Quarta ratio fuit reddita his à Christophoro de Castellione,quam retulit alter Christoph.in illo.§. si quis ita stipuletur. qui considerat introductam fuisse hanc cautionem pro vltimis volūtatibus, ne illæ sint illusoriæ,quoties aliquid relinquitur sub conditione negatiua,quoniam ad hæredes minimè pertinerent. l. vnic.§. sin autem aliquid de cadu.toll. sed in contractibus aliud est,qui suapte natura,etiam sub conditione concepti, ad hæredes contrahentium iure pertinent.§.ex conditionali.de verb.oblig.Instit.

17 Ex hac ratione illud sequitur, quòd si contractus esset celebratus sub conditione negatiua super re ad hæredes minimè trāsmissibili, putà vsufructu,libertate,vel alimentis, admittendam pro hoc contractu esse vtilitatem cautionis Mutianæ. quod Bald.concessit in auth. cui relictum. num. 23.de indict.vidui.toll.idem Bal.in.l.1. numero.9.versi.ego dico.vt in poss.legat. Et tametsi id reprobent in præsenti Iass. nu. 17.Corneus nu.2. vers. fallit fauore alimentorum. Curtius Senior nu. 28. & ante eos Alexan.in.l.1.de pact. sup.num.9.Bald.opinionem probarunt Iacobi.in præsent.nu. 12.Socinus in illa.l.Mutianæ.num.11. dicēs hanc opinionem veluti æquiorem seruandam Ripa in illa.l.1.de pact. num. 31. & in.l.ita stipulatus.nu.45 & eam ipse sequor.& hæc est pulchra limitatio communis opinionis.

18 Secundò limita, vt illa minimè habeat locum in donatione causa mortis, in hac enim etsi contractibus magis assimiletur cùm conficitur, habet tamen locum in ea hæc cautio Mutiana.text.est in authen. de nupt.§. præfactæ. versiculo. sed si quidem coll.quarta. ex quo text. ita colligunt Bal. in authent. cui relictum nu.8.de indict. viduitollen.Lancel.Decius in præs.col.pen. vers.vnum nota.Iass.nu. 19.idē Iass.in.l.de di.in princ.nu. 18. ff. de condict. caus. dat. cau.non seq. Roman. sing.574. Curt.Iun. in.l.1. de pact. sup. nu. 65. Ripa in.l.ita stipulatus.nu.45.ff.de verbo.obligat. Aufrerius decisio. Tolosana. 325. Guillel. Bened. in c.Rainuntius.verb. testamentū. nu.40.de test. Soc.in illa.l.Mutianæ.nu.11.& est com-

19 munis opinio.Et rationē habet, quoniam licèt

licèt donatio causæ mortis dum conficitur contractus naturæ quàm proximè accedat. gl. vulg. quæ ita est intelligenda in l.2. in gl. legatum. ff. de dot. præleg. quam ibi sequuntur omnes, & multi præterea, quos allegat Tiraquell. post. ll. connubi. gl.3. num. 69. & esse approbatam testatur Iass. in l. fi. num. 5. de codicill. Postquàm tamen illa facta est, legatorum vltimæq; vo
20 luntatis naturam induit. l. fi. ĵ. de donat. caus. mort. ibi & omnes effectus sortiatur, quos vltimæ habent liberalitates, neq; ex quacunque parte absimilis eis videatur. Et distinctionem hanc testantur esse receptam Iass. in. l. cùm antiquitas. nume. 1. de testam. Orosc. in l. cùm ij. §. & in mortis. nu. 1. ff. de transact. Et eam sequuntur multi, quos idem sequutus refert Franciscus Niconitius allegat. 33. num. 71. Antonius Gomecius qui multos citat, idem sequutus libro 2. variar. resolution. c. 4. nu. 16. Episcopus Segobiensis in rub de testa. 3. p. numero. 15. Quare sicuti impossibilis conditio vel turpis vltimam voluntatem non vitiat. l. 3. de condi. & demonstration. §. impossibilis. §. fin. de hære. instit. sed pro nullis habentur, ita nec vitiat donationem causa mortis. l. quæ sub conditione. §. & in mortis. ff. de con. instit. ex quo text. ita notarunt Bal. in. l. 1. ff. eod. titul. de condi. institut. 4. opposit. vers. hic occurrit. vbi dicit esse notabilem text. in hoc in illo versi. & in mortis. & idem tenet Angel. ibi numero. 11. Romanus in. l. certi condictio. §. quoniam. numero. 4. ff. si cert. pet. vbi dicit singularem text. in illo. §. & in mortis. Iasson & Decius ibi, vterque num. 5. idem Iass. in. l. impossibilis. nu. 6. ff. de ver. oblig. contra Alexand. ibi num. 1. Testatur esse communem opinionem Claudius ibi nu. 2. & idem quoque ex eodem text. notauit Iass. in. l. 2. nu. 6. ff. de legat. primo. & ibi Ripa nu. 6. versi. vltimò obstat. neminem allegans, testatur hanc esse communem opinionem doctorum, ex text. in illo. §. & in mortis. & receptã esse testatur Viglius in §. impossibilis. de hære. inst. communem Manuel Acosta in. l. cùm tale. §. si arbitratu. 2. ampliat. de con. & demonst. quam & Corsetus probauit singul. incipi. conditio. & ad tex. in illo. §. & in mortis. plura notauit idem Acosta. select. interpret. libro primo. c. 10.

21 Tertiò limita cõmunem opinionem, vt non procedat si à contrahentibus ipsis actum sit vt habeat & in cõtractu locum cautio Mutiana. Barto. in illa. l. Mutianæ. qui ita declarat gl. hanc, ne erret, sicuti in præs. etiam aduertũt Paulus & recentiores.

22 Quartò limita cõmunem opinionem, vt non procedat in contractibus stipulatione vallatis. Bal in illa. l. 1. de pact. & testatur hanc opinionem communẽ esse Purp. ibi nu 106. Quę falsa esse mihi videtur propter text. in illo. § si quis ita stipuletur.

23 Addit Bar. in præs. quòd si transactio interponatur super cõtractu bonæ fidei, cautionem de modo implẽdo habere vim implementi. ex. l. insulam. §. fin. ff. locat. Sed communis opinio in hoc contra Bart. est teste Laucelloto. col. penul. ad finem. vers. & in quantum Bartolus.

24 Glos. in quinta parte: vers. nec obstat quod si stipulor conuentum. videtur formare quandam oppositionem, non cõtra tex. hunc. sed contra ea quæ gl. annotauerat, nam videtur quod etiam interueniente stipulatione non deberet actor admitti, quoniam etiam hic non perfectè impleuit, & ideo deberet illi obstare saltem exceptio. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. Sed gl. respondet differentiam esse, quoniam propter vestimentum stipulationis quod ipse mea industria interposui, conceditur mihi hîc agere, neque enim lex potuit mihi meum auxilium denegare, nolens actionem mihi impartiri, quasi perfectè non impleuerim ex parte mea: Et ita gloss. hanc explicat Bartolus numero. 15. Paulus de Castro numero sexto. Alexander numero vndecimo. Iass. qui cæteris meliùs hanc particulam gloss. declarat. nu. 21. Oportet autem ex hac particula gl. notare tex. hunc non habiturum locũ adiecta stipulatione.

quod

quod text. ipse satis insinuat. & tenent omnes in. l. 1. de pact. supr. vbi Alex. nu. 7. testatur hanc esse communem opinionem.

25 Gloss. in sexta parte. vers. item nota. colligit ex transactione regulariter non oriri actionem. Excipit duos casus. l. cùm mota. sup. eodem. vbi propter odium querelæ inofficiosi testamenti, & mortem renuntiantis impedita fuit litis instauratio. Secundus est in. l. si pro fundo. j. eo. vbi videbimus. Gloss. in vltima parte. versi. sed quæ est differentia. quærit quæ differentia sit inter contractum innominatum, facio vt des, & pactum transactionis. Et gloss. respondet, contractum facio vt des, solere fieri super factis quæ perfectè possunt explicari, vt scribere librum, manumittere seruum, quæ sunt facta irreuocabilia, sed transactio ponitur super eo, quod perfectè impleri non potest, vt in hac. l. Sed melior differentia est, quam ex Fulgosio affert Iasson fin. col. quòd transactio non potest fieri nisi super re dubia, contractum verò innominatum, facio vt des, super quocunque facto.

26 Gloss. in parte, pendente. declarat text. duobus modis, vt text. velit dicere, rei vendicationem pendere propter incertum exitum, quoniam incertum sit, an is, contra quem fuit intentata rei vendicatio, velit rem reddere vel seruare transactionem. Secundò dicitur hìc rei vendicationem pendere, quoniam non desierit remittens esse dominus facta traditione. Sed contra hoc vltimum opponit gloss. text. in. l. 3. §. fin. ff. ad. l. Falcid. qui nil facit, sed voluit inducere text. in. l. 4. vbi titulus superueniens possessori, facit eum acquirere dominium, à quo habet titulum, sed hìc titulus transactionis non transfert dominium. Huic difficultati respondet Bartol. nu. 26. verba transactionis non respicere translationem dominij, sed liti solùm finem imponere, vt non agere, non petere, quare ex transactione dominium non transferri.

27 Gloss. fin. in parte, vrgere. diuiditur in quatuor partes, In prima declarat tex. In secunda quæ est ibi, sed vsquequo audietur, format gl. quandam quæstioné, an in transactione admittatur moræ purgatio, & vsque ad quod tempus. quam etiã mouet gl. in. l. si maior. j. eod. vbi nos eum articulum examinabimus. In tertia quæ est ibi, item opponitur. mouet gl. quandam difficultatem, quam facillimè explicat. In tertia opponit tex. in. l. quãuis. ad Turpill. j. vbi qui semel renuntiat accusationi, non potest ad eam redire. Et respondet id procedere propter accusationes, quæ sunt odiosæ. & ita glo. rectè se à difficultatibus huius. l. explicauit.

Vt tamé duo interim admoneam circa gl. magnam in parte pacto: præter omnes. Prius est, quòd si omnes ferè doctores gl. huic imposuerint sentire eam cautionem Mutianam in cótractibus habere locum, id tamen gl. non sentit, imò verò contrariũ expresissimè in illis verbis, & in vltimis voluntatibus fauore earum. vt. ff. de condi. & demonst. l. Mutianæ. vt iniuria quidé Accursius vir in omnibus quàm solertissimus hìc fuerit à doctoribus reprehensus.

28 Posterius est eandem glos. sentire in illis verbis, vt in contractibus. vt. ff. de iudi. l. in omnibus dispositioné. l. in omnibus. qua vtiliter inductum est petentem cautioné pecuniæ sibi præstãdæ antequàm dies præstationis adueniat ex iusta causa esse audiédum, habere locum, non solùm in contractibus bonæ fidei, sed etiam in ijs, qui sunt stricti iuris, cùm generaliter gl. legem illam in contractibus locum habere dicat, vt mirum mihi videatur Bar. in præs. nu. 12. tradidisse, sentire gloss. hanc. l. illam in omnibus contractibus bonæ fidei duntaxat esse intelligendam. cùm gloss. potiùs contrariam opinionem insinuet. quam Bart. ipse sequitur. & eã tenet etiã gl. in illa. l. in omnibus. tametsi non satis firmet pedes. & eã sequuntur ibi Iacobus, & hunc referens Albericus nu. 1. qui affirmat eam communiter seruari Bartol. in fine affirmans hanc esse veritatem. Angel. numer. 2. Paul. de Castro num. 1. qui hoc existimat probari ex. l. si cre

ſi creditores. ff. de priuileg. credit. & idem quoque voluit gl. in. l. in poſſeſsionem, in gl. ſolet. ff. ex qui. cauſ. in poſſ. eat. Nã cùm tex. ibi loquatur de pecunia promiſſa, oportet intelligere eũ per ſtipulationẽ, hoc eſt, per contractum ſtricti iuris. & tamen gl. in ſpecie illius tex. habere locum text. in l. in omnibus. & hanc opinionem ſequuntur Angelus num. 2. Imol. nu. 4. Rom. nu. 34. in. l. 2. in princ. ff. ſolut. matr. tametſi gl. ibi, verb. nec cogitur. contrarium ſenſerit. cuius opinionem Bar. & Bald. ibi probaſſe videntur. ſed communem opinionem eſſe contra gl. in hoc teſtantur ibi Alexand. nu. 14. Iaſſ. nu. 16. Ripa nu. 34. qui eam ſequuntur. & tenet hanc opinionem gl. in. l. creditoribus in gl. cautione. ff. de ſeparat. & ibi Bart. idem Bar. in. l. ſi conſtante. in princip. nu. 57. ff. ſol. matr. vbi affirmat hanc opinionem tenere omnes doctores. Iaſ. ibi nu. 58. idem Bart. in. l. ſi finita. §. eleganter. nu. 5. ff. de dam. infect. idem Bar. in. l. de di. in prin. ff. de condict. ob cauſ. nu. 3. verſ. alij dicũt. vbi Iaſſ. nu. 114. teſtatur hanc eſſe communẽ opinionẽ tenet & tenet ipſe Bar. in. l. inter omnes. nu. 1. ff. qui ſat. dar. cogãt. & in. l. ſi creditores. argumento optimi text. ibi nu. 1. ff. de priuil. credit. Bal. conſi. 413. vol. 5. Carol. Molin. conſ. 26. nu. 36. teſtatur hãc opinionem eſſe communem, eam ſequutus Matthæus de Affli. deciſ. Neapol. 108. nu. 3. communẽ eſſe affirmat Socinus, qui eã probat in. l. quibus diebus. §. Termilius. nu. 5. ff. de condit. & demonſt. Eſtque pro hac opinione communi text. pulcher. in. l. quod ſi in diem. verſ. quod & in conditionali ſtipulatione. ff. de pet. hære. quam in hanc ſententiam expendunt Bart. ibi nu. 1. ver. vltimò nota. Atqui ſecũdũ hãc opinionem ſæpiſsimè ſumus interloquuti. Neq; huic tam receptæ ſententię obſtant verba tex. in. l. in bonæ fidei. quæ in contractibus bonæ fidei agit, quaſi videatur eos qui ſtricti iuris ſunt, excluſiſſe. l. cùm prætor. ff. de iudic. Quoniam reſpondeo ipſe, communem ſententiam ſequutus, verba illa nullum iuris myſterium ſignificare, ſed in contractibus bonæ fidei agere ac ſtatuere, vt ex cauſa huiuſmodi cautio petatur, quoniam propter exuberantem bonam fidem vibebatur & ſine cauſa cautionem hanc exigi poſſe, quod minimè eſt permittendum, vt in. l. illa. Et in. l. 2. ʒ. de hære. vel act. vend. quæ ita eſt intelligenda, vacillet licèt gloſſ. ibi. Non ſolùm autem iudicio meo gloſſ. hæc noſtra ſentit. l. in omnibus. in contractibus ſtricti iuris eſſe accipiendam, ſed etiam in contractibus innominatis, cùm ita generaliter loquatur, vt non dubitem in tranſactione quoque eſſe admittendam, quod olim iam Senatus Neapol. decreuit deciſi. Matthæi de Afflictis. 108. quam ſuprà citaui.

## *Summa rerum. L. Sub prætextu ſpecierum.*

1 *Verus huius. l. intellectus traditur.*
2 *Et eius ratio.*
3 *Procedere autem. l. hanc, etiam ſi neque in genere de his ſpeciebus cogitaſſent.*
4 *Et fuiſſe in hac. l. petitionem & tranſactionem quoque generalem.*
5 *Proponuntur tres limitationes ad. l. hanc.*
6 *Declaratur tex. in. l. 2. de iudic. infra.*
7 *Arbitramentum tranſactionem quandam eſſe.*
8 *Declaratur verſiculus, error autem.*

## *¶ L. Sub prætextu ſpecierum.*

MAteria huius. l. eſt difficilis, & periculoſa, quoniam quotidie contingit, & pauci eã habent præ manibus, quod Paul. & recentiores hic affirmant. Diuiditur in duas partes. In prima ponitur regula quædam generalis. In ſecunda, quæ eſt in verſ. error autem. ponitur regulæ limitatio.

1 Præmittit autem gloſſ. 1. hîc, quòd in præſenti fuit generalis petitio, & fuit etiam generalis tranſactio. Adultus enim fortè egerat cõtra ſuũ tutorem actione generali tutelæ

tutelæ, vel dominus contra negociorum gestorum, vel socius contra socium, & fuit petitio, hæc generalis generali quoque transactione sedata, quæ (quod text. hic dicit) ad species etiam posteà repertas extenditur. Sed contra textum hunc ita oppono. Transactio non extenditur ad ea, de quibus partes nõ cogitarunt. l. cum Aquiliana. l. qui cum tutoribus. ff. de transact. quare igitur hic præiudicat in speciebus, de quibus cogitatum non est? Martinus Sillanianus referente Bar. 1. opposit. vt effugeret hanc difficultatem, restringebat. l. hanc ad eas species, de quibus in transactione fuit cogitatum. Sed hunc intellectum rectè Bartolus hic arguit, ex illis verbis text. post repertarum. Quare meliùs Vltramontani, qui acutè considerarunt, de aliqua re posse à partibus cogitari specialiter, & hoc modo minimè hic fuit à partibus cõgitatum, posse etiam de re quapiam generaliter à partibus cogitari, vt quia adultus gerit in animo remittere quicquid in actionem tutelæ venire potuit, & hoc mõdo fuit cogitatum hic. Pro hac distinctione generalis & specialis cogitationis allegat Bartolus text. in. l. qui iure militari. ff. de testam. milit. quem in hoc Bartol. ipse, & alij infiniti propè scriptores allegant varijs in locis, quẽ refert Andræ. Tyraquell. in. l. si vnquam. in principio. numero. 78. de reuoc. donat.

2 Et ratio huius legis, quoniam imputandum est actori, qui tam effuso sermone concepit transactionem, vt in hoc periculum inciderit. l. fi. in fine. C. de dos. promiss. nam qui generaliter loquitur, omnis rei, quæ sub genere comprehendi potuit, meminisse videtur, quod ex Aretin. & Socino consulentibus Alciat. hic obseruauit num. e. 4.

3 Addit Bal. 1. oppos. Bart. intellectum secutus, quòd neque rescinderetur transactio, etiam si partes neque in genere de his speciebus cogitassent, debuerunt enim cogitare, neque socordia vnius ex transigentibus, alij damno esse debet. l. quicquid astringendæ. vers. nec rursus. ff. de ver. obl.

4 Fuit autem in hac. l. petitio generalis, & transactio etiam generalis. Si autem petitio fuisset specialis, licèt transactio esset generalis, non præiudicaret nisi in re petita, & ita loquitur. l. si de certa. infra eod. Si autem petitio fuisset generalis, sed prosecutio specialis, transactio subsequuta ad rẽ quam partes fuerunt prosequutæ duntaxat pertineret. l. age cum Geminiano. sup. eod. & statim in gl. videbimus.

5 Ex gloss. 1. constant tres limitationes ad hanc. l. Prima est, si dolo aduersarij res illæ seu species fuerint occultatæ. l. tres fratres. ff. de pact. Secunda est, in patre pro filio transigente. l. de re filiorum. ff. de transact. Tertia, in causis testamentorum. l. de his. ff. isto titulo. Quartò limitabis legem hãc, vt minimè procedat in his rebus, quæ possunt vendicari ratione dominij, ad quas minimè extenditur transactio seu liberatio, quantumcumque generalis text. pulcher est in. l. Aurelius. §. Mæuia. iuncta gl. pupillæ. ff. de liber. legat. quæ meminit nostri text. & eam sequitur Bart. ibi. Paulus de Castro in præsen. finalibus verbis, qui hoc multum commendat. Iacobi. num. 6. dicẽs singularẽ esse text in illo. §. Mæuia. & idem ex illo text. sequuntur Alexand. in præsen. nu 3. Iass. nu. 2. Curtius Senior nu. 6. Alciat. nu. 27. & præterea Bart. in. l. non solùm. §. fi. ff. de liber. legat. Bal. in. l. cùm necessitatem. de fideicommiss. nu. 2. idem in. l. pactum. quæst. 12. de collat. Iasson in principio. de action. Institut. nu. 101. Gomecius ibi multa congerens nu. 69. Ias. cons. 171. col. 3. vers. in primis ergo. qui falsò allegat gl. in præs. nam & seruus cui dominus necessitatẽ rationũ remisit, res quas penes se habet, pro quibus vendicatio hæredibus posset cõpetere, restituet. l. si seruus vetitus. ff. de lega. 1.

6 Sed contra text. hunc oppono text. in l. 2. de iudi. infra. Sed gl. respondet ibi fuisse specialem petitionem, licèt sententia fuerit generalis. Secundò soluit glos. dicens aliud esse in sententijs, quæ cùm ferantur in inuitos. l. inter stipulatẽm. §. si Stichum.

M ff. de

ff.de ver.oblig.reſtringuntur ad cogitata.
aliud in tranſactione,quæ generaliter con
cepta nocet in omnibus, etiã ſi proſequu-
tio fuiſſet ſpecialis . & hanc gl. opinionem
ſequuntur Bal.vterq; Salic.Alex.Iacobi.et
Alcia.item Alex.conſ.11.nu.16.vol.2.Bart.
tamen poſt Cyn . & antiquiores opinatur
idẽ eſſe in tranſactione quod in ſententia.
ex.l.non minorem.ſup.cod.&hãc opinio-
nem ſequũtur Ang.Paul.& Rimi. Et mihi
placet,licèt opinio gl.communior mihi vi
deatur.Sed iterũ oppono tex.in.l.1.ſi aduer.
rẽ iud.Gl.ſoluit minorẽ ibi ſpeciali auxilio
iuuari,hic autem maior iure communi vti-
tur.& gl. ſolutionem probauit Bart.nu.4.
& cæteri ſequuntur.

7 Vltimò collige ex gl. hæc ſtatuta in trãſ
actione in arbitramento locum habere.et
eſſe gl. huius opinionẽ approbatã teſtatur
Rimi.in.l.2.col.1.ſup.cod. & eſt ſimilis om
nibus quàm notiſsima in auth. vt deferen.
iudi.verb.conuentũ.coll.9. Alia in.l.nõ di
ſtinguemus.§.Iulianus.verb. famoſo. ff.de
arbit.quas doctores in mille locis cõmẽdã-
tes approbarũt multa hinc in diuerſis ma
terijs notãtes. Oldr.conſ.42.in fine.Bart.in
l.qui furti.§.qui iuſſu.nu.5.ff. de his qui no
tant.infam.Bal.in.l.nemo apoſtolorum.de
ſacroſan.eccleſ.idem in.l.1.col.2. ſi aduer.
tranſact.Iaſſ.ac Deci. in.l.ſi ſuper poſſeſsio-
ne.ſup.cod. Iaſſ. poſt Bart. ibi in auth.ſi ve
rò contigerit.de iud.Iaſſ in.l.elegãter.ff.de
condict.indeb.idem in.§. omnium. nu.18.
Gome.ibi nu.9.de action. Dec.in.c.ſi quã
do.de offi.deleg.& conſ.60.nu 3.Roderic.
allegat.22.Burgenſis in.c.cum cauſam.nu.
34.de emp.& vendit. Blancus de compro-
miſſ.quæſt.4.nu.26. &.l.regia probantur
24.tit.4.p.3.

8 Verſiculus,error autem , varijs modis
hic per gl.vltimam declaratur,nam primò
gl.declarat hunc text.quaſi imperator lo-
quatur actori, alio modo quòd loquatur
reo. & ita gl. poteſt diuidi in duas partes.
Secunda eſt ibi.alij dicunt contra,&in hac
ſecunda parte rurſus gloſſ.redit ad priorẽ
poſitionem.Triplex autem ex gloſſ.hac ſe
cundum priorem poſitionem conſtat ex-
emplum. Primum eſt, quòd actor tranſi-
gens putabat eam rem , quam modò petit
eſſe ſuam,& apud eum cum quo tranſige-
bat, reuerà tamen erat apud alium conſti-
tuta,peruenit itaque de nouo ad hunc tu
torem, nõ nocet igitur generalis tranſactio
actori, quo minus rem hanc petere poſsit.
Hæc poſitio gl. vera eſſe videtur, allegatq;
Bart.pro ea text.in.l. ſi quis ad exhibendũ.
ff.de excep.rei iudicat.in.l.de eo.§.ſi ſępiùs.
ff.ad exhiben . & illa ratione , quoniam ſi
res ſub actione propoſita non poterant
claudi, ergo in tranſactione facta ſuper re
illa non veniunt . Secundum exemplum
conſtat ex gloſſ.ibi,vel contra,quando re-
uera res quæ modò petitur , erat apud cura
torem,ſed actor tranſigens putabat non eſ
ſe apud eum,certè error hic non nocet vo-
lenti rem illam vendicare . Qui intelle-
ctus poteſt ſuſtineri , ſi fingamus dolum
curatoris hîc interfuiſſe in re occultanda,
iuxta.l.tres fratres.ff.de pact. & ſupra dice-
bamus.& ſecundum hos duos intellectus
error hic fuit circa poſſeſsionẽ , potuit etiã
eſſe circa proprietatẽ, vt ſi ego exiſtimem
rem quæ apud alium eſt meam non eſſe,
vt quæ à tertio quodam poſsidebatur. &
hunc intellectum rectè Bart. declarat col.
2.ac verum communemque eſſe Iaſſon af
firmat numero.6.quem & Alciatus proba
uit, dum accuratè ſpeciem huius reſcripti
effingit . Legitur alio modo hæc lex, vt lo
quatur in reo, quaſi dicat, nil nocere reo
errorem tranſactionis,quin generalis tranſ
actio in omnibus locum habeat. & hic in
tellectus verus eſt, niſi actor dolo aduerſa
rij induceretur in hunc errorem , quod
Bartolus aduertit. Alciatus generaliùs acci
pit hoc reſponſum , vt propter errorem
actoris tranſactio reſcindatur prætextu ſpe
cierum repertarum,quoniam nil tam con
ſenſui contrarium ſit quàm error , qui im
peritiam detegit. l. ſi per errorem. ff. de iu
ril.omn.iudic.

## *Summa rerum. L. Transactione finita.*

1 *Allegans propriã turpitudinẽ, non est audiendus.*
2 *Si iudex succedat condemnato, an poßit prosequi appellationem.*
3 *Sed posse aliquem allegare contractum fuisse factum l. resistente.*
4 *Declaratur gl. vnica.*
5 *Dolum passus, potest si velit, stare contractui.*
6 *Declaratur text. in l. ea quæ. de donat. ante nupt.*

## ¶ *L. Transactione finita.*

1 NOn diuiditur tex. hic, qui hoc continet in summa. Allegans turpitudinem suam ad rescindendum contractum, nõ auditur. quod multæ leges probant, quæ in gl. allegantur. Ex quibus. l. si creditoribus. & l. filios. probant id procedere, etiam si nõ propriam, sed eius cui quis successit turpitudinem allegat, nam & hæc propria turpitudo ex iuris regulis censenda est. auth. de iureiu. à mori. præst. in princ. coll. 5.

2 Ex quo infertur, quòd si iudex qui iniquam sententiam tulit, condemnato succedat, non posse eum appellationem prosequi, quasi propriam turpitudinem videatur allegare. contrarium tamen determinat gloss. ordinaria. in l. 1. in glo. 1. ff. de except. rei vendit. & tradit. & idem quoque tenet gloss. in c. infames. §. si contra patrem. in gl. tutor. 3. q. 7. Alberic. in præsent. numer. 2. qui glo. iuris ciuilis non est recordatus: addit tamen ille hoc ita Pileum determinasse. quæst. 96. & idem sequitur Iass. nume. 2. Curtius Senior nume. 4. Iass. in l. iusiurandum quod ex conuentione. §. fi. ff. de iure iur. nu. 30. quoniam ex nouis causis posset sententia sine prioris iudicis iniquitate reuocari.

3 Sed licèt dolum propriũ allegare quis minimè poßit, potest tamen allegare actũ fuisse gestum. l. resistente, etsi dolus causam illi præbuerit. ita enim voluit gloss. in l. à Diuo Pio. in gloss. actionem. ff. de ritu nupt. quam Bald. cùm alibi tum maximè in l. 1. plus vale. quod agitu. numero 5. commendauit. & illam hunc in locum adduxerunt Alex. Iass. & Iacobi. qui nu. 4. singularem esse dicit. itẽ Iass. in l. inter cætera. nu. 12. ff. de libe. & posth. Præpositus in c. præterea. nu. 3. de spon. dicens gl. illam esse singularem. Iass. in l. iuris gentium. §. prætor. nu. fi. Oroscius ibi nu. 2. Iass. in l. cùm ij. §. eã transactionem. nu. 3. ff. eod. idem Iass. in l. iusiurandũ. §. procurator. nu. 30. de iureiu. Quibus autem casibus liceat dolum proprium allegare, materia vulgaris est, de qua multa tradiderunt Bartol. & posteriores in. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. fi. ff. de iureiur. Albericus & Salicetus in præsen. plura his Alciatus. item præsul Calagurritanus reg. 24. 6

4 Gl. vnica. Primò timore cuiusdam difficultatis exponit verbum, magis, vt stet electiuè, nam si comparatiuè id accipias, cùm dolus vtrinq; interuenerit, transactio non vitiaretur, quoniam doli vnius ad alterum fieret compensatio. l. si duo. ff. de dol. l. viro. ff. sol. matrim. sed Cyn. Bal. Sali. & posteriores gl. hanc condemnant, nam propterea non infirmatur transactio, quoniam ex vtraque parte dolus interuenerit.

5 Ex eadem glos. collige, quòd cõtractus dolo factus est nullus in fauorem dolum paßi, sed ille potest si vult, stare cõtractui. & gl. sequũtur Alex. in fine. Ias. nu. 5. Corn. nu. 1. & ante hos Paul. de Cast. nu. 1. itẽ Cur. Senior nu. 1. & idem quoque voluit gl. in l. iuris gẽtium. §. prætor ait. in gl. dolo malo. ff. de pact. quam ibi sequuntur Bal. Angel. Alex. Ias. Iacobi. nu. 4. Oros. nu. 1 ex quo cõstat hanc esse comm. opinionem, quã etiã tenet gl. in l. & eleganter. in gl. parua. & iterum in gl. magna. ff. de dolo mal. Barto. ibi nu. 3. dicens hoc esse bene dictum secundũ omnes. & allegat tex. hunc. & idem quoq; voluit gl. in l. in causæ. 2. in princ. in glo. nec inter maiores. ff. de minor. alia in. l. si sterilis. §. quanuis. in gloss. etiam. ff. de act. empt. & allegat multos authores Iasson sententiam hanc approbantes. in. §. actionum. numero. 41. de act. Instit. Addit plures idem

sequutos Franciscus Niconitius alleg. 5. nu.66.vol.1.Claudicat igitur cōtractus hic in odium dolosi, contra regulas communes, sicuti & fauore pupilli.l.Iulianus.§.si à pupillo.ff.de act.emp.l.non ideo minus de procur.j. Cogeretur tamen dolum passus declarare, an velit contractui stare, vel potius eum rescindere.l.Iulianus.§. si quis colludente. ff. de act. empt. quem ibi in hoc Bart.notauit.

6 Sed obstare superioribus videtur elegãs Imperatorum responsum ad Theodoram in.l.ea quæ.de donat. ante nup. vbi Theodora decepta ab alio volebat stare contractui, & tamen hoc illi non permittitur. Sed difficultatem hanc optimè sustulit Bal. ibi nu.1. post Cynum dicens, quòd quando præter dolum contractui adhibitum causa ipsius contractus est impossibilis, dolũ passus non potest approbare contractum. Et hic intellectus mihi placet. Vltimò colligit Bart.ex.l. hac neminem compelli respondere positioni crimen seu turpitudinem continenti, quæ res certissima est, & eam pluribus propositis conclusionibus declarauit idem Bar.in.l.Marcellus.§.1. ff. rerum amot. Georg. Natan.in Clem. sæpè de ver.signf.Deci.in.l.fi.nu.6. de eden.sup.

## *Summa rerum.L.Si de certa.*

1 *Transactio generaliter concepta restringitur ad species, de quibus inter partes actum est.*
2 *Verba generalia ab specialibus esse interpretãda.*
3 *Atque huic legi regulam quandam iuris generalem non obstare.*
4 *Generalem remissionem creditor facere non compellitur.*
5 *Porrigitur tamẽ transactio ad accessoria rei principalis.*
6 *Et ad connexa.*
7 *Et denique ad omnia, si verba sint admodum generalia.*
8 *Transactio generalis quæ non potest ratione recti sermonis restringi ad species de quibus actũ est, an ad omnia porrigatur.*
9 *Et an hoc casu extendatur etiam transactio ad incogitata.*
10 *Si transegi super certa re ex vna causa, an ex alia causa eandem rem petere possim.*

## ¶ *L. Si de certa.*

ALbericus inquit multum notabilé esse.l.hãc propter clausulas generales, quę instrumẽtis apponuntur. Iass. notabilé esse dicit, valde notabilem esse fatetur Roman.cons.371.nu.3. Nõ diuiditur Facti speciem Paulus, Iasson, & Alciatus ita effingunt. Tenebaris mihi fundum restituere, quoniam is meus erat, item eras mihi obligatus ex causa mutui ad centum, item ex causa depositi ad alia centum, petij ego à te vel fundum, vel centum, & super lite transactio à nobis generalis concepta fuit, promisi enim ego tibi, nil amplius me à te petiturum, quæritur an mihi denuò fundum vel illa centum petenti obstet generalis illa transactio. & non obstituram, rescripto hoc continetur.

1 Ex quo tu collige generalem transactionem restringi ad speciem, de qua inter partes actum erat. idem probat tex. optimus in.l.legatorum petitio.§.fi.ff.de lega.2. vbi licèt testator in codicillis generaliter hæredes suos grauauerat ad certa quędam legata, non tamen ex hac generali dispositione cẽsentur grauati, nisi solùm illi quos specialiter priùs in testamento damnauerat. idéq; probat tex.in.l.quoties. vers. nec mutat.fam.erci.j. vbi non videtur testator ab speciali diuisione recessisse, quòd generaliter quæ priùs diuiserat cõmendauerit.

2 Ex quo colligit Bald.ibi.2.notabil. verba generalia, atque indefinitè prolata recipere intellectum à verbis specialibus. Adde idem esse in compromissis, quæ simillima transactioni sunt.l. si cum dies.§. plenum. ff.de arbit. Idẽ est in refutationibus quod nostri dicunt, nam etiam si illæ generales sint, ex satisfactione speciali restringuntur. l.si ex maiore de except.j. Idem est in iuramento. gloss.notabil. in.c. penultim.verb. quod promisit.de iureiur.cui adde textum optimum in.l.duobus.§. exceptio. versic. si quis iurauerit. de iureiu. l. si actor. ff. de procurat.

Idem

3 Idem est in renuntiatione iuris alicuius, quæ etsi generaliter fuit cōcepta, ad speciē de qua fuerat actum, restringitur. l. iubemus. §. ad Velleia. idemque in calculationibus est. l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & in pactis generaliter. l. si ex pluribus. in princ. ff. de solut. l. fin. §. idē quæsijt. ff. de condict. indebit. & in iudicijs. l. 1. si aduer. rem iudicat. Sed obstare videtur, quod vulgò dici solet, verba generalia generaliter esse accipiēda. l. 1. §. & generaliter. ff. de leg. præstā. l. in fraudem. §. fi. de test. milit. ff. Timore huius difficultatis gl. ordinar. in illo. §. Lucius. in gl. fi. ibi tu dic. inquit, regulā huius text. solùm procedere in transactione, nam in pactis aliud esse existimat. & glo. illius opinionem sequuntur in præsenti Bar. 2. lect. 2. col. dicens veram esse gl. illius opinionē. Item Faber col. 2. dicens hoc esse secundū doctores, Innoc. in. c. conquerente. de off. ordi. nu. 7. vers. exigas. in fine. & idem quoque voluit Bar. allegans gl. illam. in. l. de pupillo. §. si in pluribus. nu. 3. ff. de noui oper. nunt. & ibi Imola in finalibus verbis affirmat hanc opinionem sequutus, veriorem eam fortè esse, & posse opinionem hanc defensari tanquam veriorem, affirmat idē Imola in. c. 1. nu. 4. de transact. Alexa. cons. 11. nu. 7. vol. 2. innuens hanc esse sententiā doctorum. Matthæus de Afflictis decisi. 285. nu. 13. versi. nec obstat dicta. l. si decceret. Bart. verò in præsenti nu. 1. ex sententia Guillelmi de Cugno, nullam hic constituit differentiam inter pactū & transactionem, sed tex. hunc in pacto quoque liberatorio locum habere & Bartol. opinionem contra gloss. sequuntur Bal. ad finem. Angel. nu. 1. Salicet. & Paulus de Castro num. 2. Alex. nu. 2. Iacobi. num. 4. testantur hanc opinionem esse cōmuniter approbatam Curtius Senior nu. 6. Iass. nu. 5. eam sequuti. Bolognetus nu. 21. & gl. in proprio loco reprehendunt Bart. Iass. nu. 9. qui affirmat eam reprobari per Bartol. & alios. Iacobi. ibi numero. 4. dicens glossam illam à doctoribus reprehendi. Quare propositam difficultatem ita Barto. soluit in versiculo. breuiter sic dico. quòd quando verba generalia seruata ratione recti sermonis possunt referri ad rem seu causam expressam, de qua per partes actum est, tunc ad eā restringantur. ita est accipiendus text. hic, & text. in. l. si ex pluribus. ff. de solut. Si verò non possunt verba generalia aptè ad speciem aliquam accommodari, tunc generaliter esse accipienda. l. pluribus. quæ ita est accipienda. ff. de acceptilat. & secundum hanc distinctionem idem erit in pacto, quod in transactione. Distinctionem hanc probasse hic omnes mihi videntur, & esse communiter approbatam testatur Riminaldus column. 2. versicul. aduerte quoniam.

4 Quare cùm periculi plena sit generalis remissio ac liberatio, in eam sententiam itum est, vt etiam si creditor receptæ à debitore pecuniæ syngraphum dare teneatur. l. plures apochis. de fide instru. l. sicut datam. de liber. caus. infra. generalem tamen remissionem nemo creditor facere compellatur. ex textu pulcherrimo in. l. 3. §. contrarium. ff. de cont. iud. tut. Et ita tenent Oldra. & Baldus ibi. Bartolus in. l. cùm Aquiliana. numero tertio. ff. de transactionib. vbi eum sequuntur Angelus, Fulgosius, Paulus & Iasson numero quarto. Iacobinus numero tertio. Oroscius num. secundo. Ex quo constat hac esse communem opinionem, quam etiam sequuntur in præsenti Iass. numero quinto. Lancello. colum. secunda. in principio. Alciatus numero vndecimo. Et tenent eandem opinionem Bal. in. l. pactum. 16. quæstion. de collat. Salicetus in. l. sicut datam: numero secundo. de libe. caus. dicens hoc esse corde tenendum. Romanus consil. 155. numero quinto. Alexand. consil. 11. numero. 9. volum. 2. idem consilio. 68. numer. 6. versi. & per hoc dicit Bald. volu. 5. Felinus in. c. significauit. num. 8. in fine. de testibus. Angel. de Aret. in. §. Item per acceptilationem. num. 7. qui. mod. tollit. obligat.

5 Limitabis tu modò. l. hanc, vt non habeat locum in accessorijs rei illius certæ

super qua transactum est, ad ea enim transactio iure optimo porrigeretur. text. pulcher est in. l. 2. ff. si quis caut. vbi transactio super re principali, ad poenam quoque pertinet, nisi contrarium à partibus actum sit. idem probat textus. in. l. fi. ff. de eo quod cert. lo. dummodò fiat transactio super contractu ipso principali. l. si pro fure. §. 1. ff. de condict. fur. ex quo ita notant Bal. in. l. 3. de fruct. & lit. expen. Niconitius allegans alios alleg. 25. nu. 96. Iuramentum quoque quod simillimum est transactioni super re principali præstitum, ad accessorias porrigitur. l. iusiurandum à debitore. 40. ff. de iureiur. Idem esse in fructibus vt & ad eos transactio extendatur, existimat Iasson in præsenti numero quarto. idem videtur sensisse Bartol. in. l. Aurelius. §. ca. numero. 13. ff. de libe. leg. qui in hoc allegat textum elegantem in. l. si cum tibi. de iud. infrà. vbi sententia lata in causa principali, in appendicibus quoque habet effectum, licèt in iudicium non fuerint illa deducta, idem igitur in transactione dici oportet. l. non minorem. sup. eod. maximè cùm videamus sententiam strictissimi iuris esse. l. si iudex. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. Ad expensas autem transactionem non extendi, tradit allegans alios Hippolytus singul. 251.

6 Secundò limita textum hunc, vt minimè procedat in connexis, ad quæ transactio iure extenditur: ita enim nominatim limitauit. l. hanc gloss. ordinaria in c. accusatus. §. eum qui. in gloss. accusatus. de hære. libr. sexto. quam ibi sequuntur omnes. item Paulus & Alexander in præsenti col. 1. Iacobin. dicens gloss. illam esse singularem. numero. 3. Iass. numer. 4. Curtius Senior numero. 11. Alciatus numer. 14. & præter eos Iass. in. l. fi. numero. 7. ff. de eo quod cer. lo. Matthæus de Afflict. decisi. 285. idque propter naturam connexionis. l. cum actum. ff. nego. gest. cum vulg.

7 Tertiò limita, nisi verba transactionis essent admodum generalia, ita vt ex eis deprehenderetur voluntas contrahentium, qui ad omnia voluerunt transactionem extendere. ita enim voluit eleganter Cynus in. l. si ex maiore. de except. infra. vt si ego transigens dicam, quòd ampliùs non petam illam quantitatem vel aliam, nec ex præsenti causa, neque ex alia, & allegat Cynus text. in illo. §. Lucius. Et verissima hæc sententia mihi videtur, quoniam verba illa generalia ad species etiam & obligationes, de quibus actum non fuit, videntur pertinere. l. Stichus. l. alimenta. §. Basilicæ. ff. de alime. leg. l. cohæredi. §. qui patrem. ff. de vulga. & pupill. & secundùm hanc opinionem respondit Alexan. consi. 11. num. 10. vol. 2.

8 Quærit deinde Bartolus numero secundo, an quando transactio est generalis, & non potest salua ratione recti sermonis referri ad aliquam speciem, an eo casu valeat in omnibus vt transactio, an in aliquibus, vt pactum liberatorium. Et cùm Iacobus Butricarius dixerit hanc liberationem valituram non vi transactionis, sed simplicis conuentionis, Barto. in vniuersis partibus veluti transactionem censendam esse arbitratur. & Bartoli opinionem sequuntur Alexand. numero tertio. Iass. numero septimo. Curtius Senior & Alciat. vterque numero. 12. Ex quo consequitur, quòd cùm transactionem fieri oporteat super re dubia. l. 1. ff. de transact. id accipi oportet, seu sit dubium in toto, vel in parte.

9 Quærit deinde Bartol num. 4 an quando transactio generalis non potest ad aliquam speciem referri salua ratione recti sermonis, extendatur etiam ad incogitata. Et respondet non extendi, nisi saltem in genere de illis fuerit cogitatum. l. sub prætextu specierum. supr. eod. & Bartolum sequuntur ijdem authores. & testatur esse communem opinionem Bolognetus num. 24.

Tres gloss. priores sunt expositiuæ, nil prorsus habent difficultatis.

10 Ex gl. si tu collige, quòd si ego transegerim de certa re, nō possum eandē re ex alia

causa

causa petere.idq; ꝓbat gl. authoritate Hugolyni & tribus argumentis. & gl. opinionem sequuti videntur Oldral: & Alberi; & cùm pauci sint qui hanc opinionem probent, dicit Alciatus se cum his gl. opinionem sequi malle. Sed hæc opinio sustineri minimè potest, neq; eam argumẽta. gl. probant. Nam primum fundamentũ non obstat, quoniam licèt generalis transactio noceat in omnibus etiam non cogitatis. l. sub prætextu. sup. eodem. igitur eadem ratione debet extendi ad omnem actionem: non tamẽ porrigitur transactio ad ea quæ in proposita actione venire nõ poterant, sed hæc actio ex noua causa proueniens, non poterat compræhendi sub actione proposita, non igitur censetur exclusa per transactionem. Secundum argumentum gl. est, cùm quis non potest habere litem, non potest agere ex iure superueniente. l. stipulatio ista. §. quæsitum. &. §. quatenus. ff. de verbo. obligat. igitur &c. Sed huic rationi respondet Bartol. illud euenire propter euictionem, propter quam ibi actio denegatur. Sed hæc ratio Bart. non satis tuta est. Quare respõde tu cum Alex. Ias. & Curt. Seniore, quòd ibi promisit quis habere licere rem alienam, & ideò ne promissio sit inutilis, habetur ratio iuris futuri. Tertiũ argumentum nil urget, & est præterea cõtra hanc opinionem Hugoly. tex. in. l. si ita quis. §. si. de verb. oblig. a. vbi Bar. inquit tex. illum esse contra gl. hanc, quam reprobãt in præs. Bar. ipse, & ante eum Petrus ac Cinus. Angel. nu. 3. qui addit contra gl. text. in. l. & an eandem. §. actiones. ff. de except. rei iudicat. Paul. & Alex. qui inquit in finalibus verbis glo. opinionem esse communiter reprobatam. Iass. n. 8. testatus cõmunẽ opinionẽ esse contra gl. idem testãtur Riminal. finalibus verbis. Curtius Senior. nu. 19. Alciat. nu. 8. è quibus duo priores eam sequũtur. Quod Bar. intelligit, si actio sit specialiter proposita, nã si generaliter, sicuti sententia nocet in omnibus. l. fi. de annal. except. ita transactio noceret. & de hoc dicit Bart. esse tex. in. c. abbate sanè, de re iudi. Lib. 6.

## *Summa rerum. L. Si causa cognita.*

1 Appellatio an suspendat vel extinguat pronuntiatum.
2 Appellatio non suspendit sententiam si sit interloquutoria.
3 Appellatio non suspendit sententiam excommunicationis vel interdicti.
4 In integrum restitutio an suspendat sententiam.
5 Et an executionem quoq; impediat.
6 Et quid si per malitiam in integrum restitutio postuletur.
7 Supplicatio quoq; à sententia principis facta impedit executionem sententiæ.
8 Sed iure nouo si duæ sententiæ conformes sint ex se. ſide supplicatione earum executionem non impediri.
9 Relatione quoq; pendente sententiæ executionẽ impediri.
10 Vel si per modum querelæ contra sententiam dictum sit.
11 Super sententia quoq; arbitri transigetur, si aduersus eam reclamatum sit.
12 Non valere transactionem super re iudicata.
13 Neq; super ea obligatione quæ ex instrumento guarentigio descendit.
14 Sed aliud videri iure nostro.
15 Compromittere nemo cogetur super re iudicata.
16 Neq; in vim pacti valere factam transactionem super re iudicata.
17 Nisi rei iudicatæ partes quæ transigunt prius renuntient.
18 Hanc autem renuntiationem specialem esse oportere.
19 Ante rẽ iudicatam licere partibus trãsigere etiã publicatis attestationibus.
20 Valere quoq; transactionem super re iudicata si victor non agat actione iudicati, sed veteri contractus.
21 Sententia lata contra fideiussorem an transigat principalis.
22 Et an valeat transactio super re iudicata, si illa verba apponantur, quia lis est vel esse potest.
23 Lata sententia contra quam potest peti in integrum restitutio, an intra tempora in integrũ restitutionis petendæ possit fieri transactio.
24 Repudiante hæreditatem instituto, admittitur substitutus, etiam si institutus iure speciali restitui possit.
25 Neq; pacto nudo neq; acceptilatione transactio potest fieri super re iudicata.

*L. Si causa cognita.*

Diuiditur communiter in duas partes. In prima ponitur factū cum determinatione. In secūda quid hic faciendum sit admonēt imperatores. Secunda ibi, proinde.

1 Collige primò ex tex. hoc, quòd appellatio suspendit sententiam. idem probat text. in l. furti. §. 1. ff. de ijs qui not. infam. vbi ita tenet gloss. verbo inter famosos. Bar. ibi. n. 3. l praecipimus. § in his. l. in offerendis. de appellat. l. fi. §. illud. de tempor. appel. c. venientes. de iureiur. c. pastoralis. §. praeterea. de officio delegat. ca. saepè. de appellat. quem in hoc expendit Bal. ibi nu. 4. c. si à iudice. de appell. lib. 6. & tenet hanc opinionem gl. ordinaria in l. tale pactum. in prin. vers. qui prouocauit. in gl. sequetur. ff. de pact. Bal. in c. 1. §. sancimus. n. 2. quo tempor. miles. vbi meminit huius textus Panor. in rubrica. n. 4. de appellat. dicens hoc esse verius idem Panor. in c. fi. nu. 6. de sequest. poss. & fruct. Barbatius qui multa in hanc partem induxit argumenta in illo. §. praeterea. n. 7.

Sed videtur sententiam appellatione interposita nō suspēdi, sed extingui. l. 1. ver. fi. ff. ad Turpill. l. 2. ff. de poen. l. si quis filio. §. hi autē omnes. ff. de iniūst. rūpt. Timore huius difficultatis glo. finalis in illo. §. fi. inquit verè sententiam extingui, fictione tamet iuris veluti suspensam videri. Oldraldus autem de Ponte. conf. 89. nu. 3. differentiam hic constituit inter ius canonicum & ciuile: nam ex iure ciuili extingui iudicatum per appellationem, suspendi vero iure canonico. Bar. verò in illa l. furti. differentiam hic videtur cōstituere inter causas ciuiles & criminales. Sed cū variè hac in re concertatum à doctoribus vtriusq; iuris fuerit, illa sententia increbuit, vt habita ratione prę̨sentis status causae, sententia extincta videatur, sed habita ratione ad futurum suspensa, dum in incerto res est, an iudex superior sententiam confirmabit vel infirmabit. Hāc resolutionem pro posuit Bal. qui viginti argumenta in vnā quāq; opinionem cumulauit in illo. §. qui prouocauit. vbi eiusdem sententiae videtur esse Angel. nu. 11. & sentit esse hanc cōmunem doctorum sententiam ibi Iacobi. nu 5. eam sequutus. esseq; ipsam veritatē affirmat Iass. ibi. nu. 5. item Orosc ius. nu. 26. ex quo constat communem esse hanc resolutionem. & eam tenet Panor. in illa rubrica. de appell. nu. 4. vbi Fel. col. 3. testatur hāc esse communem opinionem Decius ibi. nu. 7. Antonius de Butrio nu. 11. Imola nu. 1 in c. venientes de iureiur. Fulgo. in l. eleganter. in prin. nu. 9. ff. de condict. indebi. quam etiam sequūtur in praesent. Bald. licèt longiorem distinctionem proponat. Alexan. nu. 2. qui alios allegat. & sequuntur eandem opinionem Bal. in rub. de appell. C. nu. 2. vers. quaero an sententia. Ioannes de Imola in l. 1. ff. de re iudicat. nu. 2. Alexan. ibi nu. 2. qui multos allegat idem sequutos Iass. nu. 9. Ripa. n. 7. Zasius nu. 5 Vincentius de Hercul. nu. 11. Imola in rubrica. ff. de appellat. n. 5. Alexan. dicēs hanc esse veram conclusionem. consi. 36. n. 6. vol. 4. pro qua allegant text. licèt in extranea materia in l. sed & si quis. § interdū. ff. de vsufruct.

2 Sed haec accipienda sunt in appellatione interposita à sententia diffinitiua: nam in ea qua ab interloquutoria prouocatur, non suspendit sententiam, sed neq; iurisdictioné iudicis à quo appellatur, quousq; hic per superiorē fuerit inhibitus. c. ut lo. lum. de appellat. lib 6.

3 Secundò limita communem resolutionem vt non procedat in appellatione interposita à sententia excommunicationis; quae minimè sententiae effectum suspendit. c. pastoralis. §. verum. de appellat. c. per tuas. de sent. excommu. nisi sub conditione sententia illa lata sit, & pendente conditione appellatio fuerit interposita. c. prę̨tereà requisiti. c. dilectis. §. praeterea. de appellat. Idemq; dicendum est in appellatione interposita à sententia interdicti, quae minimè sententiae effectum suspendit. ca. ad hęc

ad hęc quoniam de appellat. & in appellatione à sententia suspensionis. c. is cui. in fine de senten. excommuni. lib. 6.

4 Secundò collige. ex text. quòd in integrum restitutio sicut appellatio suspendit effectum sententiæ, & facit locum transactioni: nam quod præstat maioribus appellatio, hoc ipsum minoribus in integrũ restitutio. l. præses prouinciæ. 43. ff. de minor. Sed licèt appellatio extinguat pronũtiatum, prout à me paulò antè dictum est, in integrum restitutio non extinguit, sed solùm suspendit sententiam. l. vnica. in integ. resti. postul. ne quid noui fiat. & notat Bar. expresśim argumento optimi tex. ibi. in. l. illud. 2. ff. de appellat. Sed ratio diuersitatis quæ sit inter appellationem & in integrum restitutionem. Et illę videntur tolerabiles quas hic Lancellotus Decius notauit, & quod maior sit virtus appellationis quæ iuri communi innixa est, quàm in integrum restitutionis quæ iure speciali impetratur. vulg. l. eius militis. §. militia missus. ff. de testam. milit. & quòd appellatio retro respicit sententiam, & veluti in eius interitum parata est, in integrũ verò restitutio non ita ex aduerso sententiæ ipsi opponitur. tex. pulcher est in. l. præfecti. ff. de minor.

5 Sed in integrũ restitutio postulata an impediat executionem sententiæ. Et cùm tex. hic æquiparet appellationẽ ac in integrum restitutionem, dicendum est quòd sicut appellatio impedit executionem sententię, ita etiam in integrũ restitutio. quod Bald. hic etiam notauit 3. notabi. Alexan. 2. notabil. & communem opinionem esse Alciat. testatur. col. 2. & idẽ videtur probare tex. in. l. defendẽte. de aut. tut. ff. vbi id notat Bart. & in illa. l. vnica. vbi id antiquiores doctores tradiderunt. & tenuerũt hanc opinionem Innocent. in prin. Anto. nu. 2. Panor. n. 8. in. c. suscitata. de in integ. restit. Imola. nu. 9. Cuman. testatus esse communem opinionem Alexan. nu. 26. Iasś. nu. 26. Zasius. nu. 14. in. l. 4. §. condẽnatum. ff. de re iudi. vbi Franciscus Ripa. n. 30. testatur hanc esse communem opinionem, quod Alexãder quoq; & Iasson prędixerant. quam etiam sequuntur Vital. de Camba. in tract. clausu. clau. nil. no in integr. restit. pend. Mathæus de Afflictis dec. 356. num. 3. Marant. de or. iud. 6. part. actu. 2. nu. 96.

6 Quæ ab omnibus limitatur vt nõ procedat si per calumniam in integrum restitutio postuletur. c. suscitata. de in integrũ rest. secundum veriorem intellectũ, quẽ superiores propè omnes sequũtur: tametsi alij contẽdant quòd si sententia ibi à principe lata fuerit, non impediri eius executionem petita in integrũ restitutione.

7 Supplicatio quoque à sententia principis admittitur. l. si quis aduersus. authẽ. quæ supplicatio. de pre. imp. offer. Et non dubitauerim quòd si sentẽtia supplicatione sit suspensa, esse locum trãsactioni, tametsi iure communi supplicatio non impediat executionem sententiæ, sed iure nostro supplicatio etiam sicut appellatio impedit executionem sententiæ. l. 8. tit. 4. lib. 2. ordinam. Secunda quoq; supplicatio apud principem ipsum interposita locum faciet transactio in nã & illa suspendit sententiam ab auditoribus latam & effectũ eius atq; executionem impedit.

8 Nisi duæ priores sententiæ ab auditoribus latę conformes fuerint, quo casu & si secunda supplicatio admittatur, sententia tamen mandatur executioni. quod sanctisśime Philippus Hispaniæ Rex excellentisśimus statuit Madritij anno. 1563. petitione. 102. atq; secundum eã sanctionẽ quotidie pronuntiamus in rebus etiã grauisśimis.

9 Idem quoq; erit dicendum si sententia nondum lata relationem iudex fecerit superiori, hæc enim sicut appellatio suspẽdit iudicium. l. fi. de relat.

10 Sed & si appellatio non fuerit interposita sed per simplicem querelam superior aditus fuerit vt sententiam emendet iuxta. tex. in. c. querelam. de procurat. opinor locum esse trãsactioni, querela enim simillima

lima appellationi est, vt interdum eodem nomine nuncupetur. l. ab eo. quo. & quã. iudex.

11 Idemque erit dicendum, si sententia arbitrorum emologata nõ sit, aut declamatio contra eam sit interposita, nam erit locus transactioni, nam & hoc casu executionem arbitrij cessare scripsit Bal. in illo §. qui prouocauit. 12. quæst.

12 Secundò collige ex tex. non valere trãsactioné factã super re iudicata. Idem probant leges vulgatę in l. post rem iudicatã. & in l. & post rẽ iudicatam. ff. de transact. in verb. eleganter. in princ. ff. de condict. inde. vbi dicitur huiusmodi trãsactionem nullius momenti esse. & est ratio, quoniã deficit hic substantia transactionis, hoc est incertitudo. l. 1. ff. de transact. Sententia enim rem liquidam & certissimam constituit. l. res iudicata. ff. de re iur. l. ingenuũ. ff. de stat. homi. Præterea trãsactio fuit inuenta, vt finem litibus imponat, l. fratris. sup. eo. sed ille est iam per sententiam impositus, frustrà igitur iam transigitur. Hãc dicit esse communem rationem huius rei Roman. in præsen. nu. 11.

13 Ampliabis. l. hanc, vt habeat locum etiam in re debita ex publico instrumento, quod guarentigium vocant, nam neque super illa potest fieri transactio. Ita enim voluit Bar. in præse. nu. 2. cuius opinionem sequuntur Angel. nu. 1. Alex. nu. 9. Iass. nu. 13. & esse communem opinioné testatur Curtius num. 9. quam & Socinus probauit citans multos, qui eam sequuntur consi. 4. nu. 1. vol. 1. Sed neque compromittere quis compelletur de re debita sibi ex publico instrumento statuto iubente compromittere. quod Romanus scripsit in rub. ff. de arbit. nu. 41. vers. & eodé modo. Iass. consi. 26. nu. 5. vol. 1 quod eleganter declarant Paul. de Cast. nu. 4. Roman. nu. 14. si aduersus instrumentum hoc exceptio nulla opponi possit, quo casu ęquale videtur instrumentum sententiæ. l. per emptorias. sent. res. non poss.

14 Quare cùm iure Hispaniæ huiusmodi instrumento exceptiones quædam opponi possint. l. 4. tit. 8. lib. 3. ordinament. superest super eo transigi posse. Et ego quidem transactionem admitterem, nisi certum sit, exceptiones illas quæ ex iure opponi possunt, debitori non competere.

15 Idemque in compromissi necessitate dicendum est, vt nemo compellatur compromittere rem iudicatam ex necessitate statuti, quod cognatos vel affines ad compromissum compellit, quod Bart. notauit in illa l. post rem iudicatam. nu. 2. vbi eũ cæteri sequuntur. idem Bar. in l. ambitiosa. de decret. ab ordi. faciend. nu. 24. Alberi. in præsent. Decius consil. 29. nu. 5. Imò verò sicut transactio non valet super re iudicata, ita nec compromissum, vt affirmat tenere doctores omnes Romanus consil. 369. num. 15.

16 Secundò ampliabis text. hunc, vt nec etiam in vim simplicis pacti trãsactio hęc sustineatur. l. 3. de repu. her. §. vbi ex transactione inutili, nec exceptio quidẽ nascitur, quæ tamen oriretur, si vel in pactum illa subsisteret. l. iuris gentium. §. igitur nuda. ff. de pact. & hanc extensionem ad. l. hanc videtur insinuare gl. fi. in præse. quã in hoc expendit Bar. idem sequutus quum 5. idem sequuntur Angel. nu. 2. Alexa. nu. 4. Iass. fi. col. Curtius Senior nu. 30. Lancel. col. 1. Iacobi. nu. 8. Alciat. nu. 6. quam etiã tenet Bar. in l. 1. nu. 6. ff. de transact. vbi hãc gl. expendit. & ibi eum cæteri sequuntur, idque probat text. hic in fine, iuncto principio. nam si vel pactum tacitum hinc resultaret, certè illud impediret executioné latæ sententiæ. l. iuris gentiũ. §. si paciscar. ff. de pact. Sed huic tam receptæ sententiæ illud impedimẽto est, quòd in his pactis, quæ ad liberandum suapte natura producta sunt, si non valet id quod agitur prout agitur, valet prout valere potest. l. an inutilis. l. si acceptulatum. ff. de acceptilat. l. si vnus. §. si acceptulatio. ff. de pact. Sed Bart. respondet num. 5. transactionem non esse cõtractum liberatorium, sed vltrò citroq; obligatorium, & ex qua parte est obligato

nus

rius si non valet vt agitur, neque etiam vt valere potest.l.1.§.si quis ita ff.de verb.oblig.l.1.§.cũ qui.ff.de const. pecu. & tametsi solutionem Bart. Bal.arguat falsitatis, ei Salicetus respondet.& Bart. solutionem esse communiter approbatam testãtur Lancell.Decius col.1.vers. & inquantũ. Alex. nu. 4. quòd si transactioni huic accesserit iuramentum, sua natura id operabitur, vt valeat transactio saltem in vim pacti, eius enim naturæ iuramentũ est, vt faciat actũ valere omni meliori modo quo potest. vulg.l.cùm pater.§.filius matrem. ff. de legat.2.& ita in specie censuit Bar.in.l. si quis maior per illum tex.7.eod. cuius opinioné sequuntur in præs. Alexan.Alex. nu. 5. Riminal.2.col.Iass.nu.10.Iacobi.nu. 11.& ante hos Angel.quem illi non referunt nu.3. Curt. Sen nu. 17.& affirmat hanc opinionem esse communem, eam sequutus Alciat.in.c.cùm contingat.nu.184.de iureiu.

17 Limitabis.l.hanc,vt nó procedat, si partes renuntient rei iudicatæ, deinde transigant, tunc enim valebit trãsactio.ita enim voluit eleganter Bal.in l.si diuersa.1.q. supeo.& à cæteris eius sententiam esse approbatam affirmat in præsenti Alciat. nu. 18. & communem prętereà esse affirmat, eam sequutus Curtius Iunior in.l.2.nu.21. ff.de iurisd. om. iudic. quoniam nil fuit vnquam impedimento, quo minus quis sententiæ atque rei iudicatæ renuntiet.l.iuris gentiũ. §.si paciscar.ff.de pact.

Sed cùm hoc sit apud omnes in cõfesso, quare & illud non admittunt vt transigentes super re iudicata sententiæ ipsi videantur renuntiare, vt transactioni locum faciãt.arg.tex.vulg.in.l.2.ff.de iurisd.om. iud. in.l.ad legatum.& in. l. ad rem mobilem. ff.de procurat. Et Paul. in præsen.nu.3.fortem esse hanc oppositionem arbitratus, ingenuè fatetur nunquam se benè clarum in ea fuisse, neque repersse aliquem doctorem benè declarantem. Quamobrem ille primò respódet ex hac difficultate restringendam esse regulam huius text. ad duos casus, è quibus est prior. Quando is, contra quem lata sententia fuit, negabat eam per calumniam,&is qui in causa obtinuit, non poterat eam probare, quare inopia probationis adactus ad transactionem peruenit, qua non videtur renuntiare sententiæ voluisse. Secundus casus est in omni transactione adiecta illa clausula, non obstante sententia. Sed reuera dominus Paulus de Castro non euicit hanc difficultatẽ, quod tamen ille solet. Quare responde regulam l.2.non procedere, quando consequentia sunt maiora expressis.l.penult.§.illo.de necess. ser. hære. instituen.ita enim respondet Iass.in.l.1 ff.eo.nu. 12. qui & alio modo respondet, non esse capiendam hic illam tacitam rei iudicatæ renuntiationem, quoniam consequeretur ex ea remissio liquidæ quantitatis in grauem eius, pro quo lata sentẽtia est, iniuriam. & huc videtur etiã spectare responsio Alcia.hic nu.18. Cui aliter etiam respondet Curtius in illa. l. 2. nu. 22. quòd lex noluit inducere hanc tacitam sententię renuntiationem, ne lites renouentur. Alijs etiam modis respondet huic difficultati Lodouicus Texeira vir doctissimus in rub.ff.de reb. dubi.col.ante p. vers. sed aduerte.

18 Quo casu autem valet transactio propter renuntiationem rei iudicatæ, oportet renuntiationem illam specialẽ esse sententiæ cui renuntiatur, secundum Bal. in. l. si diuersa. & sequuntur in præs. Paul. Alex. & Iass. item Philipp.Dec.cons.39.nu.3.

19 Secundò limitabis text. hunc, vt minimè habeat locum, si sententia lata non sit, sint tamen publicatæ attestationes, ac etiã cõclusum in causa, namque adhuc erit locus transactioni, quoniam text. hic rem iudicatam in hoc exigat. Et ita determinat eleganter Bal.in.l.post rem iudicatam.3. lectione.nu.9.vers. vndecimò quæro. ff.de transact. Lancell. Decius in præs. col. 2. tametsi contrarium voluerit idem Bal. in. l. 1.lect.1.de transa.ff. cuius opinionem probauit etiam Alexan.cons. 82.nu.4. vol.1. & cons.62.num.8.vol. 2. licèt etiam videatur postquàm conclusum fuit in causa esse veluti

lutiiam confectum iudicium.l.quamuis. ibi,confecto penè iudicio.j.de adulte. Praeterea dubium hic adhuc est, quam sententiam iudex prolaturus sit, vnde adhuc superest locus transactioni. Et hæc opinio Bal.&Lancelloti iure nostro est verissima, quo nunquam censetur conclusum in causa, quo minus instrumenta possint præsentari per partes: nam etiam si iure communi illa non liceat præsentare post conclusionem.c.cùm dilectus.de fide instru. vbi plura notarunt Panorm.& Felin.& multa quoque addiderunt Ripa post Iass.&Cur. in.l.admonendi.nu.45.ff.de iureiu. Socin. regula.184.instrumenta. Maranta de ordi. iudici.6.par.act.octauo.nu.26. iure Hispaniæ sub ipsa quoque prolatione sententiæ præsentantur, dummodo iuret is, qui ea præsentat nouiter se illa reperisse; etsi per procuratorem fiat præsentatio, oportet eũ in hoc speciale mãdatum habere, sine quo instrumenti præsentatio non admittitur, atque ita quotidie recipimus instrumenta cum hac solennitate.

20 Tertiò limita tex. hunc, vt non habeat locum, si post rem iudicatam victor non egerit actione iudicati, sed prima actione contractus, quo casu valebit transactio. Salicet.in præs.nu.1. Alex.nu.8 Iacobin.nu.6. Quartò limita, vt tex. hic non procedat, si id in quo lata fuit sententia, fuerit cõsignatum victori, nam super re cõsignata locus erit trãsactioni, quod ex Paulo de Eleazar. Alex. vt notabile refert nu.7.& Iacobin. sequitur num.4.

21 Quintò limita, vt text. hic minimè habeat locum, si sententia solùm lata sit contra fideiussorem, nam eo casu rectè transiget principalis.l.& post rem.§.si fideiussor. ff.de transact. quoniam sententia lata contra fideiussorem, etiam si transeat in rem iudicatam, non nocet principali, sicuti nec illi prodesse potest.l.fideiussoris.ff.de pact.

22 Sextò limita tex. hũc, vt minimè procedat si in instrumento dictũ sit, quia lis est, vel subesse potest, quo casu etiam super re iudicata licet transigere. quod Angel. in præs.notauit nu.1. sed hoc benè reprehendunt Alexan.nu.9. qui multos allegat cõtrarium tenentes. Lancellot. Decius col.2. vers.& in quantum Alexander. Iacobi.nu. 7.sentiens hanc esse communem opinionem, quæ vel plurimum iuuatur ex tex. in l.cùm ij.§. si cùm lis.ff.de transact. Quòd si post rem iudicatam opponi possit aliqua exceptio earum, quas ipse enumeraui in.l. 1.de iur.&fact.ig. non dubito adhuc super ipsa re iudicata posse transigi. quod Fulgos.notauit in.l.post rem.nu.7.ff.eo.

23 Sed cùm transigi possit super re iudicata, cõtra quam in integrum restitutio fuit postulata, an etiam transigi possit antequã in integrum restitutio fuerit postulata, si tamẽ intra quadriennium res sit ad quod illa potest impetrari.l.fi.de temp. in integr. rest.pete. Et videtur ex tex.in.l.eleganter.in princ.ff.de condict.indebit. vbi tunc non est locus transactioni post rem iudicatam, quando illa nullo remedio potest attentari, sed in hac specie attentari potest per in integrum restitutionem, ergo transigi potest. Secundum argumentum est, quoniã sicuti transactioni locus esset non solùm interposita appellatione, sed etiam intra tempora data ad appellandum, quoniam vulgò dicitur æqualia hæc esse.c.nõ solùm de appell.lib.6.ita etiam videtur paria esse, vel quòd in integrum restitutio sit petita, vel simus intra tempora, quibus illa peti potest. Hanc igitur opinionem tenet Fulgos.in illa.l.post rem iudicatam.num.3.vbi eam sequitur Orosc.nu.8. quædam argumenta pro ea inducens. Verùm hanc opinionem videtur arguere text. hic, qui hoc videtur excludere, dicens transigi eo casu posse, cùm sententia in integrum restitutione est suspensa, quasi actum ipsum requirat hæc lex, neque potentia sufficiat. Et ita contra Fulgo. expendit text. hunc Iass. nu. 7.& idem Iass.in illa.l.post rem.fi. col. qui semper allegat Angelum authorem huius opinionis, quam Romanus tenet in præs. nu.10. Est autem potissima ratio, cui opinio hæc innititur, quoniam regulariter nõ

solet

solet haberi ratio eorum, quæ iure specia-
li possunt euenire, nisi iam sint impetrata.
l.ergo.ff.de fideicommiss.libert.

24 Nam etsi institutus repudiet hæredita-
tem, substitutum statim admittendum es-
se constat, etiam si institutus per in integrũ
restitutionem possit ad hæreditatem iterũ
admitti. quod Bar. ex illa l. ergo, determina
uit in l. 1. nu. 19. ff. de vulg. & pupill. vbi eũ
sequuntur allegantes alios Alex. nu. 15 So
cinus nu. 16. Iass testatus hanc esse commu
nem opinionem. nu. 33. & cõmunem esse af
firmat Ripa ibi. nu 124. quam tenuit gl. or
dinaria in l. 2 verb. repudiauerint. ff. de bo.
possess. se. tabul. quæ non est oblita tex. in il-
la l. ergo & tenuit eandẽ sententiam Bar. in
l. 3. ff. de acq. hær. vers. aduerte tamen alle-
gans tex in illa. l. ergo. vbi Bart. sequuntur
Ang. & Imola. itẽ Rom. nu. 9. Alex. co. 1. di
cens alios transire cum Bart. Aret. col. 1. di-
cens hoc esse clarum. Ias. nu. 4. Ex quo cõ-
stat hanc esse communem opinionem.

Neque superiori sententiæ obstat text.
in illa. l. eleganter. ibi, nullo remedio. quia
accipi oportet ordinario, nam remedij ex-
traordinarij non videtur Vlpianus ibi ra-
tionem habuisse. Neq; secũdum obstat ar-
gumentum, nam preterquam, quòd ratio
temporis in vtroque est inæqualis appella
tioni, magis deferimus ordinario commu
niq; auxilio, quàm restitutioni in integrũ,
quod extraordinarium remedium est.

Ex gl. fi. quoniam cęterę sunt expositiuę,
25 collige, quòd cùm duplici via transactio
iniri, possit & pacto nudo, & per acceptila-
tionẽ. l. 2. ff. de trãsac. prohibitio hæc ne trãs
actio fiat super re iudicata, ad vtrumq; ge
nus transactionis pertinet. Et gl. opinionẽ
sequuntur Bar. nu. 3 & cæteri post eum. cõ
munem esse testantur Ias. nu. 12. Alci. nu. 13.
Et est ratio, quoniam à quo remouetur ge
nus, species quoq; remotæ esse videntur.
l. 1. §. fi. ff. de aleæ lus. & aleat. l. si quid ea-
rum. §. inter emptum. ff. de leg 3. Poterit igi
tur fieri super re iudicata transactio per ac
ceptulationem, præmissa Aquiliana stipu
latione, sed non ex causa transactionis.

*Summa rerum. L. Si pro fundo.*

1 *Text. hic an loquatur in actore vel reo.*
2 *Quis contractus in hac l. gestus sit, permutatio-
nis ne, an transactionis.*
3 *Fundus & prædium, quomodo distinguantur.*
4 *Fundus quando liber traditus esse videatur.*
5 *Sicuti in contractibus nominatis, ita & in innomi
natis venit euictio.*
6 *Optima cautio, vt ex sententia arbitri euictio
detur.*
7 *Declaratur magna quædam difficultas. l. si quis
accepto. ff. de condict. caus. dat.*
8 *Re venali permutata, non est locus pœnitentiæ,
etiam re integra.*
9 *Ex transactione actionem dari præscriptis ver-
bis, etiam si stipulatio illi non accesserit.*
10 *Transactio an tribuat titulum in re tradita vel
dimissa ex causa transactionis.*
11 *Et illatio quædam elegans ex resolutione huius
articuli deriuatur.*
12 *Si quis renunciet liti & causæ, non hinc transla-
tum dominium censeri.*
13 *Sed optima cautio proponitur, vt dominiũ trans
feratur.*
14 *In re alienata per transactionem, an habeat lo-
cum retractus.*
15 *Declaratur text. in. l. si donatæ res. ff. de donat.
inter vir. & uxor.*

## ¶ L. Si pro fundo.

DIcit. Bar. in præs. l. hanc esse val
de singularem, addit Paulus
nõ esse in hoc tractatu legem
hac subtiliorem. Diuiditur in
tres partes. In prima ponitur decisio. In se
cunda quædam limitatio. In tertia ponitur
alius casus. Secũda ibi, ex stipulatione. Ter
1 tia ibi, si tamen res. Est autem dubium, idq;
non facile, an text. hic totus loquatur in
actore, an verò & in reo. Et gl pen. verb. cõ
stituas. ita intelligit text. hunc, vt in princi
pio loquatur in actore, sed in fine in reo.
Mutatio autem ex eo constare videtur,
quòd in principio singulari numero a-
gant Imperatores, in fine verò. vers. si ta-
men res ipsas. pluratiuo numero loquun-
tur. & hunc intellectum frequentiores vi-
dentur approbasse. & communem eum
esse testatur Iass. nu. 1. Sunt tamen qui ex-
istimant tex. semper agere in actore. quem

intellectum dicit esse Bar. & omniú Curt.
Senior in prin. Sed gl. intellectus verior qui
dem est, & omnibus magis communis, se-
cundum hunc gl. intellectum facti species
ita se habuit. Petebat Petrus fundum Seia-
num à Paulo, inter hos transactione con-
uenit, vt fundus quidem Seianus apud Pau
lum remaneret, & Paulus daret Petro præ-
dium Sempronianú, atque ita re apud eos
composita, prędium ipsum Sempronianú
Petro euictum est, quoniam erat fortè lo-
annis. Dubitatú fuit apud Imperatores, an
Petrus hîc posset ad antiquá lité redire. Et
respondent Imperatores id nó licere, posse
tamen eú ex stipulatione interposita agere
ad euictioné, quòd si illa nó accesserit, præ
scriptis verbis pro fundi euictione agere eú
posse, & hucusq; actoré Imperatores allo-
quuntur. Sed fuit etiá dubitatú apud ipsos
Imperatores, quòd si fundus ipse Seianus,
qui ex trásactione dimissus fuit apud ipsú
Paulú qui fuit reus ab ipso fuerit euictus,
an possit agere aliquo remedio contra Pe-
trú. Et respondent Imperatores in vers. si ta
mé res. nil eum posse petere. & in hac parte
Imperatores reú ipsum alloquuntur. Et se-
cundum húc intellectú, qui est verissimus
tex hoc cótinet in summa. Facta trásactio
ne inter actoré & reú, vt pro fundo Seiano
qué actor vendicabat detur actori prædiú
Sempronianú, & is de quo erat iudiciú, di-
mittatur reo, & cótingat prædiú datú acto
ri euinci, nó ex hoc poterit actor litéinstau
rare, sed aget pro euictione actione ex stipu
lata, vel si stipulatio nó intercesit, præscri- 1
ptis verbis, sed si fundus Seianus dimissus
apud reú euincatur, nó aget reus de euictio
ne. Bart. verò & nó pauci existimant agere
tex. húc semper in actore, qui cùm fundum
ipse apud se haberet, eú tamé petijt ab alio,
& res apud eos ita cóposita est, vt pro fun-
do illo qué petebat, prędiú quoddá eidem
consignaretur, prædiú hoc euictú fuit, du-
bitabatur an pro euictióe hic agere posset.
Respódét Imperatores agere eú posse ex sti
pulatione, vel si illa nó intercesit, actione
præscriptis verbis. Sed quid si fundus ipse
quem actor petebat apud ipsum ex causa
transactionis fuit dimissus, an si euincatur,
possit hic agere pro euictione. Et nó posse,
respósum hic Euchri sio ab Imperatoribus
est. Húc intellectú sentit Bar. in summario
huius tex. in illis verbis, apud trásigentem
dimissus, trásigés enim propriè actor est. l.
2. cú gl. sup. eo. Sed hic intellectus tolerari
vllo pacto non potest, ineptissimè enim
actor hic peteret, quod ipsemet possideret.
§. 1. de ac. Inst. c. examinata. de iudi. Neq; tol
lit difficultaté, si fingas aliá fuisse rem, quæ
erat apud actoré, quá quæ petebatur, quo-
niá ipsissimá esse significant Imperatores
ibi, si tamé ipsas res. Quare intellectus tené
dus minimè est, imò probabilissima senten
tia existimat Lancel. Deci. non fuisse huius
propositi Bar. nam quod apud transigenté
dixit, non extéplò actoré significauit, cùm
& reus transigere non impropriè dicatur.
Raphaël auté Fulg. qué referunt recen-
tiores, ná in meo lib. l. hác ille non legit, in
credibili illa sua ingenij acrimonia tertiú
intellectú ad hác. l. excogitauit, vt text. hic
in actore semper loquatur, & in primo re-
sponso actori petenti fundú Seianú, prædiú
Sempronianú ex causa transactionis tradi-
tú fuit, sed in secúdo respóso idem ipse fun
dus Seianus ex causa transactionis actori
ipsi traditus fuit, & actor dedit reo ipsi pe-
cuniá, ná hoc casu re euicta actor nó aget
de euictione. Et existimat rationé diuersita
tis ex eo cóstare, quoniá priori casu quan-
do datur alia res, datur ex nouo titulo, & ita
ex alia diuersaq; causa quá peteretur, quare
reus tenetur de euictione, sed quádo res il-
la dimittitur ipsi actori, cú censeatur dimis
sa ex iure quod actor ipse prætédebat, reus
nil videtur noui in eú transtulisse, ac proin
de nó tenetur de euictione. Hunc Fulg. in-
tellectú referunt Alex. & Ias. & pulchrú eú
esse inquit Lancel. Deci. Ego gl. ac commu
nem sequor, quem primo loco explicaui.
2 Deinde reuoco ipse in dubiú pro intelli
gentia huius rescripti, quis cótractus gestus
hic fuerit, permutationis, an verò trásactio
nis. Et videtur pmutationé fuisse celebratá,
cùm

cùm fundus pro prædio datus fuerit, nec est inutilis hęc inuestigatio, nam si permutatio fuit celebrata, esset loc⁹ re integra pœnitentiæ, sicut in cæteris cótractibus innominatis, quod minimè admittitur in transactione. l. fratris. l. quamuis. huius tituli. Itē actio præscriptis verbis, quam producit permutatio, est bonæ fidei. l. 2. j. de rer. per. §. actionum. de act. Instit. Cùm tamen ea quæ ex transactione, atque cæteris contractibus innominatis nascitur, sit stricti iuris, vt illo. §. actionum. redhibitoriæ quoque actiones, & quantò minoris, ad permutationem pertinent. l. sciendum. versi. deinde. ff. de ędil. edic. quę minimè competunt in alijs contractibus innominatis. Est et effectus ille vel maximus, quòd si partes permutauerint fundū cum prædio, locus esse poterit beneficio. l. 2. de rescind. vendi. Sed si transegerint, cessabit. l. illius beneficiū, quæ minimè in transactione locū habet, quod ipse latiùs disputaui ibi nu. 23. Sed hac in re verissima sententia est, transactionem hîc fuisse gestam, non permutationē, quod natura tituli huius persuadet. l. Imperatores. ff. de in diem addict. & intentio ipsorum contrahentium, à qua actus ipse denominatur. l. 1. §. idem Pomponius. 1. ff. de posi. facit tex. vulg. in l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. & opinionem hanc defendūt Lancellot. & Iass.

3 Collige primò ex tex. hoc in illis verbis, si pro fundo quem petebas prædium dari placuit. fundum & prædium esse diuersa, sed in quo differant, non satis compertum est, ex quæst. & l. fundi. & l. locus. ff. de verb. significat. quibus in locis iurisconsulti hoc docuerunt. Iass. in præsen. col. 2. fundum inquit ad solas agri possessiones pertinere, putà ad vineam, oliuetum, pratum: prædium, ædificia, tam vrbana, quàm rustica comprehendere. l. vrbana prædia. ff. de ver. signifi. & in tit. de seruit. vrban. & de ser. rust. prædio. Sed reuera fundus generalior olim terminus fuit, ad vrbanum quoque ædificium pertinens, licèt id abstulerit vsus, quem penes est arbitriū, & vis & forma loquendi. quod ex illa. l. fundi. constat, & etymologia vocis significat. Dicitur enim fundus, quia fundari super eum quæque respośsit. Tametsi Marc. Varro dictū putet, quòd fructus patrifamiliâs fundet, hoc est, præstet. Iam verò quis ęquo animo ferre posśit Laurentiū Vallá virum equidē de lingua Latina quàm optimè meritū, qui libro Elegantiarum. 6. c. 41. Iurisconsultos, quibus eos paulò antè locis allegaui, reprehēdit, quasi nesciuerint fundum à prædio distinguere. Sed ad alia pergamus.

4 Secundò collige ex tex. ibi, prædiū certis finibus liberum, iunctis illis verbis quæ sequuntur, licèt hoc prædiū obligatū pòst, vel alienatum pro parte fuerit, quādo dicatur prædium liberū esse, nēpe quando nec alteri est illud obligatū, neque pro parte est alteri alienatum vel in totum. & in hoc dicunt hunc tex. esse notabilem Salic. Alex. & Iass. in præs. Adde, quòd nec censeretur prædium liberum, si alteri prædio deberet seruitutem. l. vim facit. ff. de vi. & vi. armat. Et ibi notat Bart. & declarat eum tex. optimè Alexand. consi. 52. vol. 2. l. stipulatio ista. §. 1. ff. de ver. oblig. l. quoad seruitutes. ff. de euict. & declarauit optimè Barto. in. l. Mæuius. §. fundo. num. 6. ff. de legat. 2. & in. l. 2. §. 1. ff. de act. empt. Tu adde, quod etiam si hîc non fuisset facta transactio de tradendo prædio libero, sed fuisset facta simpliciter, intelligeretur prædiū dari oportere liberum. l. ex his prædijs. de euict. j. l. cùm venderes. ff. de cōtr. empt. l. 1. §. 1. ff. de act. empt. & ita Cynus hîc, Salic. Alex. & Iass. obseruarunt.

5 Tertiò collige ex text. ibi, apud rectorē prouinciæ agere potes. quòd quemadmodum in contractibus nominatis, putà venditione, locatione, & similibus, vēditor & locator tenetur ei, cum quo contraxit, pro euictione. l. non dubitatur. j. de euict. l. fin. de com. re. alienat. l. si in venditione. ff. de euict. ita etiam est in contractibus innominatis, qualis transactio est. Adde idē esse in contractu innominato, facio vt des. l. iuris gentiū. in prin. ff. de pac. Idē est in cōtractu,

do vt des.l.fi.ff.de condict.ob cauſ.Cohæredes quoque hæreditatem diuidentes, quoniam contractum permutationis facere videntur, tenentur ſibi mutuò de euictione.l.ſi familiæ.§.fam.erciſc.niſi conuenerit inter eos, ne de euictione tenerentur, quo caſu neque quo ad pretium rei euictę tenentur.quod gl.ſing.ibi notauit.quā ibi in hoc notauit Bar. nu.1.& cæteri poſt eum.idē Bar.in.l. qui Romæ.§.duo fratres. nu.25.ff.de verb.obli.& multos citās Tyra. in.l.ſi vnquam.ver.donatione largitus.nu. 95.de re.don. Lopius in rep. ru.§.50.nu.14. Soci.reg.437. fall 2. teſtatur gl. opini. com. approbatā Rip.in illo.§.duo fratres.nu.[illegible] Vt tamen accipias, ſiue in contractibus nominatis ſiue innominatis, cùm res euincitur per ſententiā iudicis, nō vel ſi is cui ea tradita fuit, eā petenti dimittat, aut ex ſententia arbitri eā reſtituat.l.ſi dictū §.ſi cōpromiſero.ff.de euic.l.vtiq;.ff.de rei.vendi.ibi, neceſſaria eſt ſententia propter fructus & partus & ſtipulationē de euictione. neque enim ſententia arbitri per omnia ſententia eſt.l.furti.§. cùm autem. verſ. ex compromiſſo.ff.de his qui not.infam.& idem quoque videtur inſinuaſſe ſummus Pontufex in.c.ſi.ibi.ſententiæ promulgatæ.de empt. & vend.optima lex Regia.36.tit.5.p.5.

6 Fuerit tamen optima cautio emptori, ſi curet venditorem promittere euictionem quocumq; modo ea euincatur, quo caſu ex ſentētia arbitri re euicta locus erit euictioni.gl.notabilis in l cum poena in gl. nec ne.ff.de arbi. quā ibi ſequitur Bal. & multi præterea, quos idē ſequutus allegat Epiſc. Segob.lib.3.varia.reſol.c.17.nu.7.& Alexa. præter eos, in illo §.ſi compromiſero.in his quæ addidit ad Bar.idem Alex conſ.7.nu. 7.vol.7.Socin.reg.27.arbitria.31.fallent.dicens gl.illam eſſe notabilē, cuius opinionē teſtatur eſſe cōmuniter approbatam, eam ſequutus Iaſ.in l.2.§.prætor ait.ſi col.ff.qui ſat.dar.cogant & approbatā quoq; eſſe teſtatur Niconitius alleg.27.nu.17. eā ſequutus Hippol.Rimin.in.§.1.nu.101. de dona. Inſtit.& gl.opin.teſtatur cōm. Alex, in.l.ſi patronus.in prin.nu.15.ff.ad Trebellian.

Quartò collige ex text. quòd in tranſactione ſi nō ſeruantur promiſſa, nō datur actori condictio ob cauſam, vt ſe reponat in priſtinā obligationē. Nam in præſenti actori fuit euictū prædiū, quod illi veluti liberū loco fundi quem petebat, datū fuerat, & tamē illi minimè datur cōdictio ob cauſam vt ſe reponat in priſtinam obligationem, ſed actio præſcriptis verbis, aut ex ſtipulatu, ſi ſtipulatio interceſſit.

7 Sed cōtra tex. in hac parte oppono tex. in.l.ſi quis accepto.& in.l.ſi.de condic.ob cauſ.in.l.actione.& in.l.ſiue apud acta.ſup. eod.Gl.nullibi (quod ſciā) ſoluit hāc difficultatē in ſpecie. Petr.de Bellaper. quē hic Bart.allegat, dicit ſpeciale eſſe in tranſactione, ne in ea habeat locum cōdictio ob cauſam, idq; odio litiū. Sed meliùs Bar.1.oppo. dicens, quòd quādo nullo modo reus ex parte ſua impleuit, tūc actorē per cōdictionē ob cauſam reuerti poſſe ad antiquā ſuā actionē.ſed quando vtcunque impleuit faciens quod in ſe fuit, tradendo id quod in tranſactione fuit conuentū, tunc licēt euictū id fuerit, nō eſſe locū cōdictioni ob cauſam, vt ad veterē ſuā actionem reuertatur, ſed acturū eū de euictione actione præſcriptis verbis, vel ex ſtipulatione, ſi ſubiecta illa fuerit. Hunc Bar. intellectum ſequuntur Ang.nu.2.Rim.col.2.Iacobi.1.oppoſ.Cur. Senior.nu.7.confirmarique quàm optimè poteſt ex communi duarū legum intellectu.l.iuris gentiū.in prin.ff.de pact.&.l.naturalis.§.ſed ſi facio.ff.de præſcr.verb.prout ipſe eas ibi poſt veteres explicaui nu.6. Verū hunc Bart.intellectū reprehendūt in præſ. Bal.1.oppoſ.Sali.& Ful.itē Alex.nu.3.Alcia. nu 9.affirmans hāc Bar.ſolutionē cōm. receptā nō eſſe.quorum eæ rationes ſunt cōtra Bar.quòd in his contractibus innominatis, ſi res euincatur, perinde eſt ac ſi data nunquam fuiſſet.l.ſi.1.reſpō.ff.de condict. ob cauſ.l.vbi.§.ſi.ff.de ver.obli.Item quòd reus hic minimè fecit quod potuit: quoniā cùm liberū ſe prædiū daturū promiſiſſet, oportuit eū luere obligatū, & cū alienū

prædium

prædiū, vel ex parte esse videret, oportuit eum redimere. Neque ferēda hic Iass. diuinatio est dicentis, fortasse hęc ignorasse eū, maximè cùm in dubio ignorantia præsumenda sit. l. veriùs. ff. de probat. quoniam illa in facto proprio non est præsumēda, sed neq; toleranda. l. quanq̃. ad Vellei. ff. l. fi. de hęr. inst. j. Quare Bal. ipse cui & Sal. consentit, respondet huic difficultati, dicentes ideo hic actorē ad antiquā actionē reuerti nō posse, quoniā in primo casu huius text. apparuit prędiū datū actori fuisse obligatū alicui iure hypothecæ, sed per hypothecariā actionē nō poruit ab illo euinci, nisi nuda tantùm prædij possessio, nō etiam proprietas. l. si cū venditor. in prin. ff. de euict. & ideo cùm adhuc apud eū remaneat prędij proprietas, nō reuertitur ad veterē actionē. In secundo casu pars prædij duntaxat fuit euicta, ex verbis tex. ibi, vel alienatū pro parte. quare nec hic actori regressus datur ad antiquā actionē, cùm adhuc commodi aliquid apud eum sit ex implemento rei. Sed neq; hęc solutio tollit difficultatē, quoniā in his cōtractibus innominatis imperfectū implementum habetur pro non implemē to. l. fi. ff. de condic. ob. cā. cū alijs. Quare tertio loco dissoluunt hanc difficultatē Petr. Cy. atq; Fulg. quos hic refert Alex. nu. 3. dicētes, quòd cùm actori hic detur actio prę scriptis verbis, qua potest cōpellere reū ad obseruandā promissionē, denegata fuit cō dictio ob causam fauore transactionis, nē lites finitæ instaurentur. Hūc intellectum significauit etiā Bar. in. l. si quis aliam. ff. de solut. nu. 1. vers. contra prædicta oppono. & tanquā veriorem in tam vasta difficultate Alex. probauit nu. 3. & communem esse testatur Alciatus nu. 6. Et ego sequor.

8 Et sicuti in hac specie fauore transactionis non est locus pœnitentiæ, etiam si implementum sequutum non fuit perfectè, quo casu res integra videri potuit, ita etiā in contractu innominato permutationis, etiam non sequuto perfectè implemento: quoniam res cum altera permutata euicta fuit, si res illa fuerit venalis, non est locus condictioni ob causam, sed tantùm competit actio præscriptis verbis. text. est in. l. 1. de rer. permutat. j. vbi eum text. veluti singularem notarunt Bartol. Bal. & alij. idem Bartol. in. l. 1. numero. 6. ff. de rer. permutat. Bal. in. l. 2. de condict. ob caus. infra num. 6. dicens non esse alibi eum text. Alexand. dicens eum text. esse singularem in. l. si pecuniam. in princ. num. 20. ff. de condict. ob caus. Iass. ibi nu. 11.

9 Quintò collige ex text. ex transactione actionem dari præscriptis verbis, etiam si stipulatio illi minimè accesserit. Sed cōtrariū probat tex. in. l. siue apud acta. supr. eo. vbi ex transactione etiam apud acta celebrata non oritur actio nisi stipulatione firmata sit. idem probat text in. l. cum proponas inter. sup. de pact. Difficultas hæc maxima semper mihi visa fuit, & Iass. in præs. ingenuè profitetur non posse ei fieri satis sine aliqua subauditione. Bar. in præs. primò refert solutionem gl. in illa. l. siue apud acta: dicentis dari hic quidem actionem quandam datiuam, non natiuam. Quæ solutio nil est. Quare Bart. ipse respondet, in præsenti fuisse verba transactionis à partibus concepta, ita vt ex parte actoris potuerit sequi perfectum implementum, ac proinde datur illi actio præscriptis verbis. Et in dubio text. hic suadet verba ita esse accipienda, vt videantur cōcepta, ita quòd ex eis potuerit consequi perfectū implementum: nā verba hęc pro fundo possunt accipi, pro fundo quem peto, amplius non petendo. Et secundum hunc sensum actore ipso viuente, promissio nunquam posset adimpleri: nā etiā si hodie nō petat, in futurum possit petere. Item possunt accipi pro fundo dimittendo apud reū, & hoc potest viuente actore impleri, quoniam nunquā fundus ab inuito reo poterit extorqueri, itaq; sunt præsumenda verba hæc secūdū Bar. quem cōmunis opinio sequuta est secund. Alc. nu. 3. & eā sequitur Iacobi. nu. 2. Sed Pau. de Cas. nu. 2. ver. sed cōtra fortiter. lōgè aliter soluit hāc difficultatē, nā inquit ille in hac. l. interuenisse prædij traditionē

quæ non interuenit in.l.siue apud acta. & ex hac traditione videtur approbasse implementum actoris,& reputasse sibi perfectè fuisse impletum, vnde datur actio præscriptis verbis. Et hoc inquit Paul. de Cast. sentit Bart. in præs.& id Bal. nō intellexisse, neque Fulgosium ponderasse, sed parciùs cum viris grauissimis Paulum de Castro agere oportuit. Sed hunc intellectum planissimè senserat gl. in præsen. verbo agere, qui tolerabilis non est. quoniam sequitur ex eo traditionem factam à reo operari implementum contra ipsum, quod est ab omni veritatis specie alienissimum. Licèt enim rei interuentus pactum nudum vestire soleat, vt ex eo detur actio.l.legem. sup. tit.1.l.in traditionibus.ff.de pact.l.si dominus.ff.de præs. verb. id quidem verum est in gratiam fauoremque tradentis, non verò contra eum. ita enim voluit gloss. notabilis. in.l.ex placito. in gloss.1.vers. item nū quid.j.de re. permut. quam ibi sequuntur Bar.nu.5. Alber.col.2.Salicet.2.quæst. idéq; voluit Bar. ita interpretans text. illum in.l.si certis annis. in vltima oppos. vtriusque lectionis. sup. de pact. Fulg. ibi.& cæteri. & esse communem resolutionem hāc constat ex Curt. Senio. ibi nu.2. quam etiam sequitur Iass. in.l.iuris gentium.§. quinimo. nu.5.ff.de pact, idem in.l.lecta.nu.25. ff.si cert. petat. soletque in eandem sententiam expendi text. in.l.si tibi.j.locat. Prætereà traditio fundi eò tetendit à principio, vt liberaret ipsum reum tradentem, non igitur debet operari obligationem.l.si mancipia.ff. de fund. instruct. ne regula etiam communis offendatur, Inducta ad vnum effectū, contrarium non operari.l.legata inutiliter.ff. de qua re hanc solutionem summo iure Alexan. ac Iass. reprehendunt.

Andræas verò Alciatus actionem hanc dari existimat, quoniam permutatio hic fuerat celebrata, non transactio, sed transactionem hic factam fuisse suprà probaui. In tanta igitur difficultate intellectui Bar. quoniam communis ille videtur, inuitus licèt adhæreo, licèt maximam diuinationem contineat.

10 Sextò collige ex hoc text. transactionē tribuere titulum possidenti in re data ex causa transactionis actori, sed non idem esse in re ex eadem causa dimissa apud reum: Sed cōtra tex. hunc videtur tex. in.l.penul. de vsucap pro empt. vbi titulus habitus ex causa transactionis à non domino, operatur vsucapiendi conditionem, igitur si fiat à domino, operabitur dominij translationem.l.clauibus.ff. de cont. empt.§.ex his. per quas per. nob. acqui.l.1.de vsucap. pro donat.j. Pro solutione huius difficultatis distinguendum erit per tex. nostrum inter rem datam actori ex causa transactionis, & rem ex eadē causa dimissa apud reum: nam priori casu & dominium transfertur, & vsucapiendi cōditio.& ita accipitur tex. in.l.contraria. posteriori verò minimè.& ita videtur intelligere tex. illum. gl.1.in illa l.penul. allegans Placentinum Hugolij,& Martinum,& Azonē, authores huius opinionis, licèt Ioannes contrà sentiat. Et gl. illius opinionem primò relatam sequūtur Bar.& antiquiores ibi. apud quos fuisse hanc opinionem communem constat ex Albe. ibi. sed & idem tenet gl.1.in.l.1.ff. pro empt. quo in loco Barto.nu.1. inquit hanc opinionem & veriorem esse, & communiter approbatam. tenuit eandem opinionē gl.in.l.stipulatio ista.§ hi qui in gl. successores.ff.de ver. obligat. & sequuntur eā Bart. & cæteri in præsenti,& esse communem affirmat Curtius Senior nu.14.& communē esse affirmat Ias. in.l.ait prætor.§.si petitor. nu.19.ff.de iureiur. & eam sequuntur plures authores quos allegat Andr. Tyraqu. de vtroque retract.§.1.gl.14. num.62. Sed huic tam receptæ sententiæ impedimento esse videtur, regulariter dimissionem operari dominii translationem, sicut & eā traditio operatur. l.quædam.§.1.ff. de rei vendi.l.qua ratione §.interdum.ff. de rer. diuis.§.interdum.de rer. diuis. Insti.l.si sponsalibus.§.1.ff. de iure dot. Sed respondet ex templò Bald. in.c.1.nu.5.vers. super hoc. de contro. inter vassall. & ali. de benef. regulā

supe

superiorem in cæteris contractibus procedere, hunc in trãsactione, & inquit ille tex. hunc vnicum esse. Et ratio differentiæ illa est, quoniam dimittẽs rem apud aliquẽ ex causa transactionis, non eo animo est; vt dominium in eum transferat, sed vt finem imponat controuersiæ. & hanc rationem communem esse pro hac difficultate testatur Alciatus nu. 10.

11 Ex quibus infert Iass. in illa. l. stipulatio, §. si quis fortè. nu. 7. paciscentibus principibus pacemq; ineuntibus, si mutuò promittant ipsi controuersiam non moturos super castellis ac locis ab eis possessis, dominium horum locorum in possessorem translatum nõ fuisse, etiam si princeps qui ita cauit, id haberet.

12 Septimò collige ex text. hoc, quòd si quis renuntiet liti & causæ motæ super dominio rei, non ex hoc transfert dominiũ in eum, in cuius gratiam renuntiauit, nec illud abdicat à se: nam si ex natura transactionis veniret translatio dominij, teneretur quidem ille qui renuntiat de euictione. l. si domus. §. de euictione. ff. de legat. 1. & tenuit hanc opinionem Bart. in præsen. item Bal. Paul. Alex. Iass. Lanc. Decius in fine. Alciat. col. penult. dicens hoc esse receptum. Et idem quoq; colligit ex hoc text. idem Bart. in l. naturaliter. §. nil commune. 2. lectione. gl. ff. de acquir. poss. vbi eius opinionem sequuntur Cumanus nu. 7. Imola. nu. 6. Alexan. quàm optimis argumentis articulum hunc examinans nu. 39. Ias. nu. 57. Socinus nu. 13. testatus communem esse Bart. opinionem. Aretinus nu. 9. dicens Bar. opinionem esse verissimam. Testatur hanc esse communem opinionem eam sequutus Ripa ibi nu. 111. & communem esse Bart. opinionem testantur ibi Claudius Marmerius nu. 103. Fabius Acorõbonius nu. 69. & eam sequitur Bologninus ibi nu. 49. communem esse testatur Hermanotus Detus eam sequutus nu. 51. & eã quoque sequuntur Paulus de Castro in. l. postquam liti. col. 2. Iasson ibi nu. 1. sup. de pac. qui propositionem hanc hoc text. ita probant. Nam cùm transigens super re quam ab alio vendicabat, & à proposita actione discedens, non transferat dominium in eum in cuius gratiam concipit transactionem, multò minùs renuntians dominium transferet. Transigentem autem nõ transferre dominium ex eo probatur, vt suprà dixeram, quoniam transigens nõ tenetur de euictione. Sed pace Bartoli atque aliorũ dictum sit, consequentia hæc non est necessaria. Non tenetur de euictione aliquis ex aliquo contractu, ergo non transfert dominium ex eo. Donator enim quià rei donatę traditione incœpit, euictare à donatario, minimè ad eius euictionem tenetur, licèt si à promissiõe cœpisset, semper teneretur de euictiõe. l. Arist. §. Labeo. ff. de donat. vbi eam opinionem sequuntur gloss. Bart. & alij. l. 1. de iur. dot. j. l. 2. de euict. j. & sequuntur hanc distinctionem Lancellot. Decius, & Ias. in præs. Bart. & cæteri in. l. Iulianus. §. qui fundum. nu. 5. ff. de ver. oblig. & multi, quos idem sequutus allegat Andræ. Tyraquell. in. l. si vnquam. verb. donatione largitus. nu. 51. de reuo. donat. & præter eum Ias. in. §. fuerat. nu. 35. de act. & testãtur eam sententiam esse communem, eam sequuti Angel. de Aret. in. §. aliæ. fin. col. de act. Instit. Curtius Iunior cons. 174. nu. 34. Boer. decis. 167. noster Gomec. 2. tomo variar. resolut. c. 2. nu. 35. Et tamen non est dubium donantem dominium transferre, si sit dominus rei donatæ.

Præterea vendens hæreditatem, dominium rerum singularum transfert in emptorem. l. 2. per totam. ff. de hæ. vel act. vendit. l. qui tibi. j. de hær. vel act. ven. & tamen hic non tenetur de euictione. l. 1. de euict. j. qui tex. notabilis est Iassoni in. l. 1. nu. 82. ff. de legat. primo. & conuenit illi text. optima. l. regia. 34. titul. 5. p. 5. Quare cùm text. hic non videatur necessariò probare hanc Bart. & communem sententiam, solet in eius quoque argumentum induci text. in l. si te. de ingenu. manu. j. vbi qui renuntiat causæ, non videtur fateri ius aliquod competere aduersario: quem text. singularem

esse affirmat Bal. ibi in fine. Roman.sing. 783.Felin.in.c.olim.nu.11.de rescript. Andræas Tyraquel in parte, donatione largitus.l.si vnquam. de reuoc.donat. nu.166. qui benè notat tex.illũ id minimè probare.

Tertiò pro hac opinione Bart. inducitur illa ratio, quòd is qui renuntiat liti, videtur ei renuntiare, quasi iustitiæ suæ meritis diffidens. argumento text.optimi in.c. per tuas.ibi, quasi malè cõfisus. de simon. vnde cùm ipse sibi conscius sit, ius sibi nõ esse ad rem quam petit, non videtur eo animo esse, vt dominium in illum transferat. l.3.§.subtiliùs.ff.de condict.caus.dat.& potiùs videtur hæc esse protestatio quædam iuris sibi minimè competẽtis. l. si maritus. §.si negauerit.cum glos.ff.de adult.l.si aduersarius.in fine.de fide instrum.ȷ̃. Verùm opinionem hãc, quanuis cõmunis illa sit, improbat Salican præl. item Angel. in illo §.nil commune.prout eum referunt recentes scriptores, nam in meo libro non legit Angel. eum text. Roman. ibi nume.6. Fabius Acoromb nu.71. Quorum opinio mihi placet, saltem in specie quam tractamus in re dimissa apud aliquem ex causa transactionis. Et omni dubio procul existimo, si actor sit dominus rei quam petit, si transactionis causa eam apud reum dimittat, dominium in reum transferri. Et primò mouet me text.in.l.1.ff.pro empt. vbi si reus actori rem aliquam petenti offerat litis æstimationem, iam hinc incipit vsucapere titulo pro emptore. Intellige si actor ille non erat dominus rei petitæ, cùm igitur acquirat à non domino qui æstimationem obtulit vsucapiendi conditionem, acquiret ex eadem causa dominium à domino, nec quod ibi tribuit iurisconsultus litis æstimationi negari debet transactioni, cuius causam lõgè maiori fauore iura semper prosequuntur, quare opinio Bart. dubia Cumano ibi visa fuit nu.7.

Secundò contra hanc Bart. sententiam est fortissimum argumentum ex Paulo iurisconsulto, in l.eius rei.47.ff. de rei vendicat. vbi in litis æstimatorẽ dominiũ transit, quoniam transegisse ille videtur, multò igitur fortius id transferetur ex propria veraque transactione. & ita ex eo text. tenet hanc opinionem Alberic.ibi, quæ mihi in puncto iuris verior semper visa est: tametsi gl.in illa.l.1.pro empt.& in illa.l.eius rei.difficultates has præsentiens, eas subterfugere conetur. Erit autem opinio hæc accipienda, modò reus, apud quem res dimissa fuerit, actori impleuerit promissa, nam si non impleat, nunquam censetur in eum dominium translatum.l.siue apud acta.ibi rerũ vendicatione pẽdente.sup.eo.& facit optimè text.in.l.Iulianus.§.quantum.ff. ad exhibend.

13 Erit autem optima cautio pro euitanda hac difficultate, vt possessor curet transigentem sibi promittere quicquid iuris habet in re illa, quam apud eum dimittit, quo casu vel Bart. ipse concedit transferri in eũ dominium in illa. l.1.nu. 2. vers. fateor tamen.ff. pro empt. & in illa.l. eius rei. vers. vel potes dicere. Curt. Senior in præs. nu. 16.quod ante eum Bal. Alexanderque præsentes notauerant, item Alciat.nu.11.

14 Vltimò notabis ex hac lege desumi argumentum posse, an in re alienata per trãsactionem habeat locum retractus concessus legibus nostris à me allegatis in.l.2.ȷ̃.de seruit.& aqua.nu. 87. proximiori consanguineo, nam existimant permulti, retractũ habere locum in re data actori, vt à lite discedat, quoniam eius rei dominium in eũ translatum sit, sed minimè habere locum in re dimissa apud reum, quoniam nil in eum transferatur, sed solùm reo paretur exceptio quędam pacti vel doli, ne actor eam rem iam petere possit. Et Bartholom. Cass. in consuetu.Burgund.rub.10.§.9.nu.15. arbitratur in re dimissa apud possessorem minimè habere locum retractum. Andræas verò Tyraquell.de vtroq.retract.§.1.gl.14. nu.64. siue dimissa res sit apud reum, siue actori data sit, semper existimat locum esse retractui, cùm semper transactio speciẽ gerat venditionis. Ego verò si fraus cesset, & verè partes transigant, siue sit dimissa apud

apud reũ qui eam possidebat, siue actori data sit, nunquã existimo esse locũ retractui. Mouet me, quòd cùm de cõtractu venditionis leges nostræ loquantur, non est cur eas ad trãsactionem producamus, maximè exorbitãtes cùm sint. Prætereà si hanc Andrææ Tyraquelli opinionem admittamus, plurimę trãsactiones cessabũt, quas consanguineus si rem datam retrahat, impediet, ac proinde lites iam compositæ instaurabuntur, quod vniuersus hic Imperatorum tractatus execratur. Sed & opinionem hanc licèt nulla ratione fundarunt, sequuntur Matthæus de Afflict. in tract. de iure protomi. §. licet. nu. 24. Michael Cifontanus in. l. 70. Tauri. quæst. 30.

15 Gl. omnes sunt perfaciles, & in superioribus earum difficultas, si qua eis potuit superesse, fuit explicitã. Gl. fi. opponit text. in l. si donatæ res. in princ. ff. de donat. inter vi. & vxor. ex quo text. videbatur pro euictione fundi apud reum dimissum cauere actorem debere, quemadmodum in lege cõtraria donator cauet. Sed gl. verè respõdet conuentum ibi actore causam habuisse, quæ solutio vera est.

## *Summa rerum. L. Cùm donationis.*

1 *Volenti atque consentienti non fieri fraudem, neque iniuriam.*
2 *Filio volenti se exhæredari, non datur querela inofficiosi testamenti.*
3 *Declaratur tex. in. l. non putauit. §. si quis sua manu. ff. de bon. poss. contra tabul.*
4 *Et an tex. ille habeat locum in præteritione.*
5 *Pœnæ impositæ secundò nubẽtibus cessant, si mulier secundò nupserit, consentiẽtibus filijs prioris matrimonij.*
6 *An valeat huiusmodi transactio, Remitto tibi debitum administratæ tutelæ, si me hæredem feceris. & nu. 7.*
8 *Conditio impossibilis licèt vitiet transactionẽ, modus tamen impossibilis transactionẽ nõ vitiat.*

## ¶ *L. Cùm donationis.*

POtest diuidi in duas particulas. In prima ponitur vnum dictum. Alterum in secũda, quæ est in vers. nec ad implendam.

1 Ex prima particula tu collige, quòd volenti atque scienti non fit fraus neque dolus. Nã hic Cicillus atque Tholomaides contendebant transactionem rescindere prætextu doli, quem volentes passi sunt. idemque probant iura vulgaria in. l. non fraudantur. & in. l. nemo videtur. ff. de regulis iur. l. 1. in fine. ff. de act. empt. l. 2. §. si quis volentem. ff. de libero homi. exhibend. sed neque iniuria. l. 1. §. non vsque adeò. ff. de iniur. c. scienti. de regulis iur. lib. 6. Siue voluntas illa sit vera, siue præsumpta. gl. in. l. de tutela. in gl. magna. in prin. de in inte. resti. quam ibi notat Alb. nu. 3.

2 Ex quo infertur, quòd etiam si filio grauis iniuria per exhæredationem inferatur. l. cùm quidam ibi, post exhæredationis iniuriam. infra. de legat. l. Papinianus. in principio ibi. ipsius enim iniuria est. ff. de inof. testam. l. multi non notæ causa. ff. de liber. & posthum. si tamen Titio volente fiat exhæredatio, nullam iniuriam ei illatam videri, neque posse eum id testamentum veluti inofficiosum arguere. Ita enim probare videtur tex. singul. in. l. non putauit. §. si quis sua manu. ff. de bonor. poss. contra tabul. Sed reuerà licèt text. ille passim in hoc notari soleat, propositionẽ hanc minimè probat, qui hoc solùm dicit, exhæredationem factã manu propria exhæredati nõ esse habẽdam pro non scripta. Nam quod Senatus censuit, quæ quisq; sibi testamento asscribit, pro nõ scriptis haberi, est accipiendũ, nisi contra scribẽte id fit, tũc enim cùm longè absit omnis fraudis doliq; suspicio, nil est cur pro non scripto habeatur, quare exhęredatio illa perinde habẽda est, ac si aliena manu fuisset conscripta. Vnde cùm exhæredatus filius ille censeatur, rectè ibi Vlpianus ex sententia Marcelli, bonorũ possessionẽ contra tabulas pernegauit, quæ iure illo solùm potuit cõpetere filijs emãcipatis, neq; institutis à patre, neq; exhęredatis, sed pręteritis. l. 1. in prin. l. 3. in pr. eius. tit. §. eadẽ hæc. de hære. quæ ab intest. deferũt. Nã & tutor qui se in testamẽto pupilli tutorem scripsit, amittit excusationẽ, quam

quam iure publico habere potuit l. ex sententia. ff. de testam. tute. Sed tex. in §. si quis sua manu. non negat exhæredato illi propria manu querelam. Gl. tamen ibi. in parte nocere, & querelam illi non competere existimat, quasi exhęredationi quoq; consenserit, repellit igitur exhæredatio in hac specie filium, & à bonorum possessione contra tabulas, quæ vt præterito potuit competere, & à querela inofficiosi testaméti, qua potuit agere velut exhæredatus. Et gl. opinionem sequitur Bart. ibi. & idé quoq; voluit gl. in l. si quando. §. & generaliter. in gl. iudiciũ. de inof. test. ỹ. quę cùm aliqua argumenta in hanc sententiã inducat, potissimùm ex hac l. nostra desumit. Et gl. illius opinionem sequitur Ias. ibi, allegans alios nu. 8. & eã quoque sequutus videtur esse idé Iass. in præs. nu. 2. & eam sequuntur Guillel. de Cug. & eũ referés Alex. in auth. non licet. de libe. præ. vel exhæredat. nu. 3. Iass. ibi nu. 10. testatus hanc esse cõm. opinionem, quã etiam sequutus videtur Cur. ibi nu. 34. Imol. in. l. filio pręterito. nu. 58. ff. de iniust. rupt. & multos allegans Roderi. Xuarez in. l. quoniam in prioribus. 10. ampliat. nu. 32. de inoff. testam. testatus hanc esse communiorem opinionem. Ripa lib. 3. resp. c. 5. nu. 5. Boerius decis. 14. col. 2. testatus hanc esse communem opinionem noster Gomecius. 1. tomo var. reso. c. 11. nu. 14. Petrus Peralta in. l. cùm patronus. nu. 11. ff. de leg. 2. qui affirmat hãc esse communem opinionem. communem esse testatur, eã sequutus Episcopus Segobie. in. c. Rainaldus §. 2. nu. 2. de testamen. & eam sequitur Cassan. in consuetud. Burgun. rub. 7. §. 2. in gl. si non pour. nu. 9. Anto. Gom. iterũ in. l. 22. Tauri. num. 15. affirmans esse communem. quamuis eam improbent Bal. in illo §. & generaliter. in fine. Salicetus in illa authent. non licet. numero. 2. neque vel illam causam oportet patrem huic exhæredationi inserere, Exhæredo filium, quia ipse vult. quanquam id patrem facturum existimauerit Bartol. in illo. §. & generaliter. numero tertio. cui Fulgosius quoque & Paulus ibi consenserunt, quorum traditio communiter reiecta est.

4 Sed an text. in. §. si quis sua manu. in præteritione quoque locum habeat, vt si filius volens fuerit præteritus, minimè possit admitti ad ius dicendi nullum. Et ex ratione huius text. videtur idem in præteritione esse dicendum, nam etsi illa maxima iniuria filium afficiat. in auth. vt cùm de appellat. cog. §. hæc autem disposuimus, ibi iniuriam præteritionis. cùm igitur volens illam passus fuerit, iuris æstimatione illata minimè videtur. quare eandem opinionem tenet in præteritione gl. in illo. §. & generaliter. & eam opinionem sequuntur Angel. in. l. qui se patris. nume. 13. C. vnd. liber. licèt eius opinionem videatur reprehendere Roman. in. l. posthumo nato. numero. 14. de bonor. possess. contra tabul. Gl. opinionem sequuntur Deci. ibi nu. 9. Curtius num. 49. tametsi Iass. ibi nu. 26. pluribus argumentis hanc opinionem conetur labefactare. & idem quoq; voluit idem Angel. de Perus. in. l. si quis posthumos. §. 1. nu. 2. ff. de libe. & posthu. vbi Alex. eam sequutus nu. 19. inquit, putare se hanc esse veriorem opinionem. Ias. in rub. nu. 21. ff. de libe. & posthu. Roderic. Xuar. in illa 10. ampliatione nu. 43. & esse hanc opinionem cõm. testãtur Ias. in. l. inter cætera. nu. 11. ff. de libe. & posthu. Boerius decis. 14. nu. 10. Alcia. in. l. nemo potest. nu. 9. ff. de legat. 1. nam cùm ex post facto possit filius approbare testamentum, in quo ipse fuit pręteritus, poterit multò magis id approbare cùm conficitur. antecedens probatur ex l. filio præterito. ff. de iniust. rupt. & consequentia est manifesta. & ibi tenet eandem opinionem Imola nume. 58. Præterea non quæuis pręteritio reddit testamentum nullum, sed ea duntaxat quæ est iniuriosa ipsi filio. quod Bartol. eleganter notauit. in. l. Gallus. in princip. numero quinto. ff. de liberis & posthum. licèt eam opinionem Bartol. multi reprehéderint. Oportebit autem tépore quo fit testamentum filiũ consentire, nam si antè consenserit, nil aget. l.

Paulus

Paulus.§.patroni filius.ff. de bo.libert.

5 Secundò ex ratione eadem.l.nostræ infertur, quòd cùm multæ pœnæ legibus Imperatorum & nostris secundò nubentibus sint impositæ, quoniam qui secundas nuptias contrahunt, iniuriam natis priori matrimonio inferre videantur, si id fiat volentibus atq; consentientibus filijs prioris matrimonij, pœnas illas cessare, nam tûc illis iniuria illata non videtur. Ita enim voluit gl.singu. in auth.de non eligen. secun. nub.§.1.in gl. parua.verb. copulantur. col. lat.1. quam ibi notat Angel. nu. 8. admonens aduocatum eius, quę secundo nubit, vt curet filios priori matrimonio natos cõsentire, quo mulier pœnas illas omnes vitet. & idem quoq; voluit Ang. in.l.mater. nu. 5.ad Tertullia.Roma.singular. 251.nu. 2.Cremens. singu.75. & vtrobiq; Gabriel Saray alios qui idem sequuntur citat. Nicolaus de Vbal.de success.ab intest.2. par. quæst. 4. nu. 11.versi. prædicta autem omnia.qui gl. illam dicit esse multùm notabilem.Iasson.in.l. 2.nu.4. de indict.viduitat, gl. illam commẽdans, quam etiam sequũtur Socinus reg.271.fall.1.Cæpola caut.23. Iass.in.l. filium.nu.12. fam.ercis. Gualden. de arte test.tit. 6.cautela 18.nu. 3. Philippus Deci.in.l.nemo fraudare.nu.5.ff.de reg.iur. idem in rub.de secun.nupt.nu.8.ad finem. Ioan.à Garro.de pœn. 2. nubent.2.part.de remedio.pro.2. nubent.col.5. Michael Cifonta.in.l.15. Tauri.col.3. versi. primo limita. Boerius decisione. 185. nu.20.Riminald.consi.458.nu.4.volu.3.Gomez Arias vir bonus ac ciuis meus in.l.64.Tauri.nu. 1. Atque secundum eam gl.opinionem responderũt multi, eius sententiam sequuti,& inter cæteros Roman.consi.219.nu.2. Iass. cons.53.nu. 1.vol.1.Decius consi.206.nu.3. Parisius.cons.29.nu.81.vol.3. vt non dubitem cõmunem esse gl. illius traditionem. Et eadem quoq; ratione traditum est easdẽ pœnas cessare, quoties mulier transit ad secunda vota ex consensu prioris mariti.ita enim voluit gl. singu.in authen.de nupt.§. duo igitur.verb. siue vir.coll.4.quam prę-ter ordinarios scriptores notarunt in hoc, eius sententiam sequuti Bal. in.l.1. nu.6.de secun.nupt. Rolandus à Valle.allegãs multos consi. 62. nu.26.& prętera Romanus sing.248.Iass.in.l.1 col.2.de indict.viduit.& tacitum quoq; cõsensum hic sufficere plerique horum tradiderũt.& secundum opinionem illius. gl. consuluit Roman. consi. 219.nu.1. & sequitur Decius.in.c.ecclesia. nu.35.de constit.

6 Secundò collige ex text. neminem ex pollicitatione astringi,vt aliũ hæredem instituat. Differt autem tex hic a.l.si maiores sup.eod.quoniam ibi non fuit expressa cõditio illa, si me hæredem feceris, hic fuit expressa, Ideóq; in præsenti specie esset si stipulatio interuenisset. l.stipulatio hoc modo concepta.ff. de ver.obl. imputandumque esse ei gl.nostra inquit, qui huiusmodi conuentioni se credidit, quam aut ex iure turpem esse scit, aut peritioribus consultis scire potuit.

7 Pro explicanda autem hac materia, gl. finalis hic tres casus constituit. Primus est, cùm nil dictum est à transigẽtibus de spe hæreditatis, & tunc valet transactio, siue ille in cuius fauorem illa fuit concepta nil dixerit, vt in.l.si maiores.sup.eod.siue hæreditatem polliceretur, vt in hac.l.

Secundus casus à gl. constituitur, quãdo ita liberatio seu transactio cõcepta est, remitto tibi administratæ tutelę debitum si me hæredem feceris, & hic adsunt duæ opiniones. Vulgaris opinio est non valere huiusmodi transactionem, quoniam cùm turpis conditio hæc sit, impossibilis etiam censetur.l.filius.ff. de condi.institu.impossibili autẽ conditione promissionem vitiari, plusquã manifestũ est.§. impossibilis. de inut.stipulat. quoniam videantur partes nil agere voluisse.l.nõ solum. ff. de act. & obligat. & hãc vulgarem opinionem sequũtur Bar.nu.4. Angel.nu.1.Paul. de Castro.nu.3.Alex.nu.2.Antonius ab Alex. & Rimi.col.2. qui affirmat hanc esse veriorẽ opinionem in hoc. Curtius Senior.nu.8.Iacobinus.nu.3. & testatur esse magis communem

munné opinionem Lancell. Decius. paulò post principium. Pro qua opinione inducit Bart. tex. in. l. illæ autem institutiones. ff. de hære. instit. vbi sicut nec metu pœnę, ita nec spe præmij potest quis inuitari ad instituendum aliquem hæredem. Contrariam opinionem refert glo. ex Placentino, imò quòd liberatio hęc suspédatur in euētum conditionis, vt si illa impleatur me hærede instituto, valeat liberatio: me hærede non instituto, liberatio euanescat. quoniā hęc conditio no censeatur turpis, cùm nó captetur mors alicuius, sed tantùm ex testamento se speret quis hæredem. Et hãc opinionem videtur sequuta gloss. nostra, qui vltimam eam retulit, quam sequūtur Petrus ac Cyn. 1. q. item Alber. ante numerum primum, affirmans hanc opinionem esse à doctoribus comprobatā, quam Bal. ac Salice. sequuntur. item Iass. nu. 4. Alcia. nu. 6. dicens hanc opinionem sequutos esse plures numero, licèt inferiores authoritate. sed communem esse affirmat idem Ias. in. l. si maiores. nu. 2. sup. eod. & eam sequitur Cumanus. in. l. illę autem institutiones. nu 2. licèt Imola ibi subsistat. nu. 2. itē Iass. in. l. stipulatio hoc modo. nu. 3. ff. de ver. oblig. Et hanc opinionem ipse sequor, nam & ad matrimoniū potest quis spe prę mij, licèt non metu pœnę, prouocari. l. Titio centum. §. 1. ff. de condi. & demonst.

Tertius casus gl. est, quando fit liberatio per viam modi, libero te vt me hæredé instituas. & tunc licèt me hæredem non feceris, non euanescet liberatio, quoniam in pari causa turpitudinis, melior est conditio possidentis. l. 2. de condict. ob turp. caus. j. & gl. opinioné sequuntur Bart. Bal. & alij.

8 Ex qua tu collige, quòd licèt conditio impossibilis vitiet trāsactioné, modus impossibilis illam non vitiat. & in hoc multū gl. hanc extollunt, eius sententiam sequuti Paul. de Castro nu. 5. Alex. nu. 3. Iass. in fine. Riminal. in fine. Lancello. & Iacobi nu. 4. Curtius Senior. nu. 9. contendente Aretino hoc gl hanc nó probare. & sequuntur hãc gl. opinionem præter hos Angel. in. l. impossibilis. ff de verb. obligat. dicēs eam esse magistram, & valde singularem. Rom. ibi nu. 11. dicens gl. esse magistram & singularem. Alexan. ibi nu. 2. Claudius nu. 3. Iass. nu. 3. Zasius nu. 9. Corneus in. l. ab administratione. nu. 1. de legat. j. idé Corneus cons. 255. nu. 2. vol. 2. Alex. cons 113 nu. 19. vol. 6. dicens gl. singularem teputari. Franciscus Niconitius allegat. 33. nu. 74. & testantur esse glos. opinionem communem Ruinus cons. 20. col. 2. vol. 2. Episcopus Segobiens. in. c. cùm tibi. de testam. nu. 13. Pro qua inducitur tex in. l. demonstratio. §. quod autem iuris. ff de condi. & demonst. vbi falsa causa per conditionem prolata, vitiat legatum, sed per modum prolata, illud non vitiat. Prætereà cùm adiectio inutilis ponitur in eadem oratione, vitiat actum: sed si in diuersa, non vitiat. l. per seruum. §. 1. ff. de arbit. Ratio autem differentiæ inter casus gl. est, quoniam modus statim habet effectū suum consummatum. l. cùm ab eo. ff. de contra. empt. l. 2. de his quæ sub mod. aliud est in conditione, quæ in futurum semper actum suspendit. l. cedere diem. ff. de verb. signifi. l. cùm ad præsens. ff. si cert. pet.

## *Summa rerum. L. Transactionem quæ dominij.*

1 *Interuentus amicorum in transactione, excludit metus præsumptionem.*

2 *Atque idē esse, si iudicis præsentia interueniat, & de quibus demū iudicibus hoc accipi oporteat.*

3 *Cessat quoque metus præsumptio, si coniuncti interueniant.*

4 *Doli quoque præsumptionem, horum interuentus aufert.*

5 *Idem quoque est, si contractus fiat cum homine claro dignitate.*

6 *Quæ ratio dubitandi fuerit ad hanc. l.*

7 *Quando tutor dicatur comparare rem pupilli palam & bona fide.*

8 *Sed. l. hāc cessare, si cum tyranno fiat cōtractus.*

9 *Vel si enormißimam læsionem (quòd aiunt) contrahens passus sit.*

10 *Cessare quoque. l. hanc, si amici vel coniuncti intelligant contractum qui geritur. Sed neque habet locum in integrum restitutione.*

11 Nō

11 *Neq; satis esse, si vnus amicus tãtùm interueniat.*
12 *Atque ex hac.l. originem traxisse statuta Italiæ, quæ in contractibus mulierum, & minorum coniunctorum, consensum exigunt.*
13 *Et an proximiores oporteat interuenire.*
14 *Et an, si cùm patre mulier contrahat, eadem solennitas sit necessaria.*
15 *An cùm mulier coniugata contrahit cum patre mariti, iussus sit necessarius.*
16 *Si proximiores sint absentes, an remotiores adesse sat sit.*
17 *Interuenientibus amicis & consanguineis, non retractatur contractus propter metum reuerentialem.*

## ¶ L. Transactionem quæ dominij.

1 NOn diuiditur tex. hic. Ex quo tu collige, quòd interuentus amicorum in transactione excludet metus præsumptioné. Idem est generaliter statuendum in quocumque contractu. Quod ratio legis huius suadet, & sentiunt apertissimè omnes eius interpretes, nam & ad donationem, l. huius dispositionem extendit Franciscus Ripa lib.3. respons. consil.15.

2 Adde idem esse, si iudicis præsentia interueniat, coram quo nunquam præsumitur cótractus metu celebratus. l.1. de præd. decuri. lib.10. vbi Bart. id obseruauit. l.1. in fine l.2. de his qui per met. iudi. non appel. l. fi. in prin. ff. quod met. caus. Facit optimè tex. in. l. pacta nouissima. vers. et si maximè. sup. de pact. Sed hęc pręsumptio non in cuiusuis iudicis pręsentia, aut decreto, locum habebit, sed solùm sibi locum vendicat in maioribus magistratibus, pro quorú facto semper legum pręsumptiones adstant, nó ita pro iudicibus idiotis & imperitis, quales esse solent pagorum seu villarum duumuiri & potestates. ita enim voluere Azo in sum. de tut. vel curat. qui sat. non de. nu.2. vbi inquit, tutorem datú ex inquisitione à magistratu municipali satisdaturum pupillo, quanuis datus à maiori magistratu, satisdare non teneatur, vt in prin. vers. item ex inquisitione. de satisd. tut. & curat. Insti. & eandem sententiam sequitur Bal. in l. tutores. col.1. ff. de confir. tut. qui eam traditionem Cyni quoque nomine subscribit. & videtur idem sentire gl. in. §. nos autem. in gl. eorú. de Atilia. tut. instit. & sequútur hanc opinioné allegantes alios Sebastianus Sapia in l.1. in prin. nu.12. ff. de off. eius. Arius Pinell. in l.2. de res. vend. 2. p. c.2. nu. 24. Roland. à Valle cons.99. nu.27. Alci. in l. pacta nouissima. sup. de pact. col.2. Purpur. ibi post Iass. nu.69. Ioan. de Neuiz. cós. 85. nu.7. Sed hic ego plurimú iudicátis religioni detulerim, qui ex personæ, cui metus illatus esse dicitur qualitate, atque iudicis ipsius rem hanc æstimare debet, quod verè iudicio meo Alciatus hîc censuit col.2.

3 Et idé quoq; idé Alcia. esse arbitratur, si nó amici cótractui interueniát, sed cóiúcti, quorú pręsentia metus quoq; pręsumptionem excludit: ná cùm hoc amicorú interuentui lex cócesserit, ad cóiunctos quoq; debet pertinere, quos nó pręsumit lex suorú curá facilè omissuros. l. hæc auté. §.1. ff. ex qui. caus. in pos. eat. l. lege Iulia. ff. de testi. l.2. de adoptio. ⁊ l. fi. ibi, euocatis affinibus atque amicis. ff. vbi pupi. edu. deb. Et ita quoque legem hanc interpretatur idem Alciatus præsump.21. reg.1. & ita ab omnibus intelligi affirmat Curt. Senior nu.5.

4 Non solùm autem metus, sed neq; dolus etiam in re minoris administranda interuenisse præsumitur, si interuentu atque consilio matris, vel cognatorum pupilli, tutor vel curator contraxerint. ita enim voluit glossa notabilis in. l. Polla. in gloss. pupillo. ibi, vel tertiò potest. de ijs quib. vt indig. quam veluti singularem in hoc notarunt ibi, eius sententiam sequuti Bal. numero tertio. Fulgos. num.4. Paulus de Castro numero.7. Salicet. nu.4. Alexan. nu.5. Corn. fi. col. Iass. nu.7. Bal. in rub. de transaction. ext. nu. 6. dicens glossam illam esse singularem. Alexand. in. l.2 nu.8. ff quod qui. iu. vbi eam glossam mirabilem esse dicit. & eam quoq; probauit Bal. in rub. nu. 4. de poen. iud. qui mal. iudica. & admonet Cæpola cautela. 24. gloss. opinionem sequutus, tutores & curatores vt contractus

quos pro pupillis gerunt, fiant ex consilio cóiunctorum pupillo, nam hinc illi excusabuntur. idem consuluit Iass. in. l. 1. nu. 16. sup. hoc titulo. idem Iass. dicens gloss. illam esse solennem, in. l. bonorum. numer. 4. qui admit. Gerardus singul. 57. Hippolyt. singul. 417. nu. 3. quæ opinio regulariter vera est, & secundum eam memini in hoc regio prætorio liberatum fuisse, me quoque assidente, tutorem quẽdam actione tutelæ conuentum, quoniam probauit ille ex consilio agnatorum pupilli magnam fruméti copiam certo quodam pretio distraxisse. quanuis opinionem hanc nolit admittere Andræas Alciat. in illa præsumpt. nu. 2. & in præf. col. 2.

5 Idem quoque erit statuendum, si cum eo qui clara in vrbe pollet dignitate contractus gestus sit, neque enim vnquam videbitur metu compulsum illum contraxisse. l. fi. in princ. ff. quod met. caus.

6 Sed videtur. l. hanc carere ratione dubitandi, cùm regulariter, si nec amicis interuenientibus contractus gestus sit, nunquam censetur metu celebratus, nisi is probatus sit, vt in. l. metu. de his quæ vi met. ve caus. gest. sunt. in fra. quid igitur hic operatur interuentus hic amicorum? Paulus de Castro numero primo, respondet text. hunc esse intelligendum, quando adesset aliqua præsumptio, quòd metus aliquis in contractu interuenisset, & hanc præsumptionem excludit hic interuẽtus amicorum, & in hoc inquit esse tex. hunc singularem. Aut non aderat illa præsumptio metus, & tunc interuentus amicorum aggrauat probationem metus, quoniam cũ amicis non interuenientibus duobus testibus probaretur. l. vbi numerus. ff. de testibus. illis interuenientibus, oporteret metum probari saltem tribus testibus ad elidendam præsumptionem resultantem ex interuentu amicorum. & hic intellectus ante Paulum fuit Bald. in præsenti, licèt non ita eum explicet. Idem sequuntur Hippolyt. singu. 528. Boerius decisi. 100. numer. 8. & fuit traditio hæc gl. ordinariæ in. l. si in prin. verb. præsumptioni. ff. quod met. caus. quam sequûtur ibi omnes, & præterea Socinus consil. 263. col. 5. versi. secundò respondeo. 2. vol. & eam sequuntur doctores, teste ipso Socino regu. 204. fall. 1. & hunc intellectum expendit Curt. Senior nu. 3. pro doctrina Speculatoris in tit. de probat. § fi. vers. quintò quando quis, nu. 28. dicentis habentem pręsumptionem contra se, teneri facere probationem per tres testes, aut duos excellentes.

7 Obseruauit præterea ex hac. l. Bartol. in l. frater à fratre num. 51. ff. de condict. indebit. quòd cùm tutor non possit rem pupilli comparare. l. si in emptione. § fi. ff. de contra. empt. nisi id faciat palam, & bona fide. l. cùm ipse tutor. C. de cont. empt. l. pupillus. ff. de authorit. tut. dicetur tutor palàm & bona fide contraxisse, si rem comparauerit ille, interuenientibus amicis ipsius pupilli. Et illam Bar. doctrinam sequuntur omnes ibi. item Iass. dicens eam alibi non reperiri. in. l. singularia. numer. 18. ff. si cert. pet. idem Iass. in. l. pacta nouissima. nu. 9. de pact. sup. Rebuffus. 2. tomo constitut. Galli. de donat. glossa. 2. numero. 8. Ioannes Arelatanus in. 21. præsumpt. primæ regulæ. in vltima additione. Sed fortasis verba illa. l. cùm ipse tutor. palam & bona fide non solùm interuentum amicorum, sed iudicis quoque authoritatem desiderant, quod Baldus ibi notauit numero primo. Et mihi rectiùs videtur eam legem percepisse idem Bald. consil. 201. libro tertio. vt authoritas iudicis sit necessaria, vt palam & bona fide videatur contractus celebratus, quod lege etiam Regia adiuuari videtur quarta. titul. 5. p. 5. vbi cùm tutor non adest, iudicis authoritas est necessaria, quasi innuat lex interuentum amicorum non sufficere. Et hoc solùm in re mobili minoris, namque immobilem, neque palam, & bona fide emet. & Bald. intellectum sequitur Ripa in lege prima. §. fuit quæsitum. numero decimo. ff. ad Trebellianum. Hodie verò cessat hæc disputatio, namque iure nostro neque palam

palam ac bona licet tutori rem pupilli sui emere.l.vnica.tit.5.lib.5.ordinament.

8 Limitabis tu modò l.hanc, vt non procedat si cum eo contractus fiat, qui amicis quoque interuenientibus metum inferri possit, vt si cum tyranno quopiam contrahatur, ita enim ex consensu collegij Perusini Angel. consultus respondit, quod hic referunt ac sequuntur, Ias. numero primo. Lancellotus Decius col.1. Iacobin. nume.1. Alciat. nume.6. Curtius Senior nu. 10. Riminald. col.2. Boeriûs decis.300. numer.8.

9 Secundò limita l.hanc, vt nô procedat si enormè læsionem quis ex contractu passus sit, quo casu interuentus amicorum vel proximorum nô tollit metus illati præsumptionem, quod ex Paulo de Castro, Decio, ac Hippolyto retulit Boerius idem sequutus, in illa decisione nu.9.

10 Tertiò limita tex. hunc non procedere, si amici interuenientes contractui, non intelligant quid agant; nam si veluti venditioni intersint, & alius contractus geratur, non auferent metus præsumptionem. gl. singularis. in. l. tutor. ibi, scientibus. ff. de bonor. posses. Bal. in rub. qui admit. nu.4. dicens gl. illam esse singularem. Roma. ibi nu.7. Mathesilanus singul.182. Iass. in. l. pupillorum, de repud. hæred.

Quartò limita text. hunc, vt non procedat in beneficio restitutionis in integrum: licèt enim minor contraxerit interuenientibus amicis, si læsus sit, impunè in integrum restitutionem impetrabit, quam Mauritius rectè notauit de restit. c. 145. dicens communem esse traditionem hanc.

11 Illud erit præterea notandum, quòd cùm text. hic statuat hanc metus suspicionem cessare interuenientibus amicis, non esse satis, vt præsumptioni locus sit, si vnus tantùm amicus interueniat. quod in specie huius text. consulti responderunt Bartholomæus Socin. ac Stephanus Bertrandus, quos refert Andreas Tyraquell. idem sequutus in. l. si vnquam. verb. susceperit liberos. nu.197. de reuo. donat.

12 Vltimo loco deduxit ab hac. l. Bartol. num. 3. originem statutorum Italiæ, quibus cautum est, ne mulieres ac minores possint contrahere sine consensu consanguineorum, namque horum interuentus metus ac fraudis suspicionem eleuat. Constat autem propter infirmum fœminarum consilium, statuta hæc condita fuisse, qua ratione Hermaphroditum, quia firmioris consilij sit, non comprehendunt secundũ Bal. in. l. omnes populi. nu.18. ff. de iust. & iur. Feliu. in. c. Rodulphus. de præscript. Franciscus Niconitius alle.1. nu.25. vol.2. Quòd si proximiores statutum requirat interuenire, iam alia ratione id videtur esse prospectum: nam quòd ad eos spes successionis spectat, præsumitur cautiùs curaturos, ne illi sua facilitate decipiantur. & hanc rationem affirmat esse communem Riminald. col.2. in princip. Nam quod Bal. scribit in l.2. de rescind. vendit. q.9. mulieres atque minores facillimè seducuntur blanditijs aliquando, minis nonnunquam, ac proinde esse iustissima illa Italię statuta. Alciatus tamen in pręsenti nu.14. non existimat statuentes ad rationem hanc Bart. respexisse, vt quæ periculi multum habeat, perpensa spe futuræ hæreditatis, sed eam ipse rationem prætendit: quoniam quo quisque suo consanguineo coniunctior est, tanto præsumitur accuratiùs eius negocia gesturus. argumento text. in. l. lege Iulia. ff. de testibus. Ego vtramque rationem statuentibus in mentem venisse arbitror, neque est spernenda illa spes futuræ successionis in proximioribus. Nam cùm leges duodecim tabularum ius legitimæ tutelæ agnatis detulerint, & consanguineis, item ijs qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt, hoc summa prouidentia inductum fuisse Vlpiano visum est in. l. prima, ff. de leg. tut. vtque sperarent hanc habere successionem, ijdem tuerentur bona, ne dilapidarentur.

13 Constat autẽ illud ex Bar. in pręs. quòd si in huiusmodi statuto nô requiratur proximiores, satis est proximos interuenire, etiã

si alij sunt proximiores. & idem videtur Bal. sequutus. & seruari hanc opinionem ex consuetudine affirmat Curtius Senior nu.12. & videntur idem sequuti Iacob. Butri. & Salicet in l.1. vnd. vir. & vxor. infra. Aliorum tamen contra Bart. opinio est, vt in dubio etiam proximores videantur requisiti, quam videtur probare text. in d.l. fin. versi. nullo etenim. de verb. signific. infra. vbi hanc opinionem sequuntur ex illa. l. Bald. Fulgos. & Salicet. & eam sequuntur Lancellot. col.2. Iacobi. nu. 5. Sed ego opinionem Bartoli sequi malo, quam Alex. & Iass. sequuntur nu.4. & esse receptiorem affirmat Alciat. eam sequutus numer. 9. è quibus dicunt nonnulli hanc opinionem seruari ex consuetudine. quod etiam idem sequutus affirmat Iass. in illa l. fin. de verb. signifi. nu.27.

14 Notarunt autem permulti in specie huius statuti, si mulier contrahat cum patré, non esse necessarium interuentum consanguineorum. Nã cùm metus ac fraudis periculum statutum cauisse videatur, nil est vt ad patrem pertineat, qui neque metum neque fraudem filio vnquam intendet, sed capiet semper optimum consilium pro filio. l. si furioso puberi. ff. de curat. furios. l. quidam cùm filium. ff. de hære. instituen. optimus tex. in l. nec in ea §. si. ff. de adult. l. fi. C. de curat. furi. Propter naturalem denique affectum patris in filium, omnia patri videntur concessa. l. Aurelius. §. Titius testamento. ff. de liber. legat. quem tex. dicũt esse singularem Roman. sing. 110. Alciat. præsump. 6. reg. 1. Hanc igitur opinionem tenet Bal. in l. pactum dotali. 21. q. de colla. & tametsi Roman. ibi nu.22. id improbet, item Iass. nu.5. cæteri frequentiùs videntur Bal. doctrinam probasse, & eam optimè à fundamentis Iassonis defendit Decius ibi numer.19. & eam Iass. ipse probauit in præsent. num.2. Idem Iass. vbi allegat multos idem sequutos in l. præses. nu.4. sup. eodẽ. & notabile esse dictum Bald. inquit. Alex. quidem probauit consi.106. nu.3. vol.1 Barbat. in c. causam matrimonij. nu. 12. de off. deleg. & esse communiter approbatam Bal. decisionem scribit Alciatus. 1. regula præsump. 2. nu. 6. & idem sequitur Riminaldus consil.40. num.3. vol.1. Brunus allegans multos de form. & solennit. col. antepenult. versic. si etiam solennitas. Francus solum Baldum allegans in c. quamuis pactum. nu.2. de pact. lib.6. Rodericus Xuares allegat. 24. col.4. versic. alij fuerunt. Et mihi placet.

15 Quare ego nec inutiliter quæsierim, an id quoque sit admittendum in specie nostrarum legum, quæ prohibent, vxorem aliquem contractum gerere sine iussu atque licentia mariti. l.6. tit.11. lib.1. l.13. tit. 20. lib.3. foro legum. vbi multa de hac re tradit Roderic. l.55. Tauri, vbi eius interpretes multa scripsere. plura Lopius in repet. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §.68. Episcopus Segobiensis in epit. de sponsal. 2. parte. c.7. §.1. an cum patre inscio marito cõtrahere possit. Et cùm leges illæ generales admodum sint, crediderim neque cum patre contractum gestum valere, maximè cùm apud nos cõtractus matrimonij ciuili quadam emãcipatione nuptã exemerit à patria potestate. l.47. Tau. qua correcta est. l. si vxor. de condi. insert. & tex. in prin. Instit. ad Tertull. Adde huc societatem illam omnium bonorum quæ legibus nostris cõtrahitur inter coniuges non admittere hunc contractum etiam cum patre.

16 Quòd sibi hi proximiores essẽt absentes in remoto loco, existimat Bal. in præs. sine eis cõtrahere mulierẽ posse. Mouetur Bal. ex tex. elegãti in l. multa. in prin. ff. de cõdi. & demo. vbi hęres vel legatarius, qui ex alicuius arbitrio tenẽtur aliquid facere, nõ cõmittunt in pœnã, si is quem arbitrari oportet, absens sit, quo casu cõsultissimũ erit iudicis autoritatẽ cõtractui adhibere, ex l. bonorũ. qui admit. j. & ita Bal. cõsuluit. Sed si post proximiores absẽtes, alij proximi pręsẽtes sint, hoc esse adhibẽdos, rectè cõtendit Corn. col.1. quòd si breui illi sint reuersuri, dubiũ nõ est quin expectãdi sint. qđ Paul. de Cast. rectè notauit in l. cùm antiquitus. de test.

de testam. & idem sequitur Iacobi. in præsen. nu. 4. Pro qua opinione est pulchrum argumentum ex text. in l. 2. §. fin de vacat. mune. ff. estq; probata l. Regia Tauri. 59.

17 Vltimo loco notauit Bart. ex hac lege, quòd cùm contractus rescindi posit prætextu metus reuerentialis. l. 14. quę onerandæ. ff. quar. rer. act. nō dat. & plura ipse notauit in. l. interpositas. supr. eod. si amicis vel consanguineis interuenientibus, sit cōtractus ille celebratus, non posse rescindi propter metum reuerentialem, & hoc sequuntur omnes, è quibus Alex. & Iass. reprehendunt Salicetum, existimantem nu. 1. præsentia id non habere locum in metu patris reuerentiali, nam non maior metus ratio in hoc est, quàm in marito, in socero, & in prælato. Quare sententia Bart. indubiò est amplectenda.

## *Summa rerum. L. Si maior.*

1 *Minor. 25. annis, non habet legitimam personam ad transigendum.*

2 *Si terminus sit præfixus in transactione, an illo elapso liceat moram purgare.*

3 *Declaratur tex. in. l. si insu. am. ff. de ver. oblig.*

4 *Facultas moræ purgandæ in quantū tempus protendatur. Et traduntur quinque intellectus huius legis.*

## ¶ *L. Si maior.*

Non diuiditur text. hic, qui nō vno modo legitur, cuius peculiares difficultates ego inferiùs explicabo.

1 Primò collige ex primis verbis ibi, si maior annis. 25. transegisti. à contrario sensu, quòd minor viginti quinque annis, nō habet legitimam personā ad transigendum. Quemadmodum enim vēditio ac permutatio, ita quoque transactio minoribus est prohibita. l. non solùm. de pręd. minor. ꝫ. In qua re sicut in cęteris, quæ à minoribus geruntur, distinctio illa præ oculis habenda est, quam proposuerunt Imperatores in. l. si curatorē habens. de in inte. restit. vt si maior annis quatuordecim sit minor, & curatorem non habeat, valeat quidem ipso iure transactio, licèt aduersus eam restitui posit. Si verò curatorem habet, & sine eius authoritate contraxerit, contractus erit ipso iure nullus, cùm non absimilis ei habeatur minor curatorem habens, cui à prætore curatore dato bonis interdictum est. Quòd si minor intra concessa tempora restitutionem in integrum exorauerit aduersus transactionem à se factam, aduersario quoque, si quid ratione transactionis dederit, vel actiones quæ ei perierāt restituentur. l. 1. & 2. si aduer. transact. l. 1. de reputat. quæ fi. in iud. Et cùm regulariter damnum passis minoribus prætor subueniat per in integrum restitutionem, certè illam minori aduersum transactionem non dabit, nisi ob maximam læsionem. quod Ioannes Mauritius rectè notauit de resti. c. 211.

2 Secundò collige ex text. quòd si reo sit præfixus terminus in transactione, elapso tamen illo posse eum conuentum seruare purgantem moram. Sed videtur moram purgari minimè posse, quoniā permissum ad tempus, post tempus censeatur esse prohibitum. l. Imperator. ff. de postul. l. statu liberum. §. 1. ff. de legatis secund. Gloss. offerant. licèt hanc difficultatem non ita expliceuerit, respondet, licere reo post terminum offerre quantitatem quam promisit, quasi purgata mora. Si itaque actor velit redire ad suam pristinam actionem, repelletur exceptione transactionis, oblata modò quantitate. Hunc gloss. intellectum sequuntur Bart. & alij. testantur esse communem Lancellotus Decius col. 1. Curtius Senior nu. 6. Alexand. nu. 5. Iass. nu. 1. & communem esse hunc intellectum testatur Curtius Senior in. l. vbi pactum. nu. 20. ꝫ. eod. Sed videtur indubitabilis hic intellect⁹ esse: cùm enim actori trāsigenti licet morā purgare, vt videbimus in. l. vbi pactum. ꝫ. eod. multò magis id licebit reo. l. fauorabiliores. de regul. iuris, cum alijs. Sed rectè huic obiectioni respondet Lancellot. Decius in præsenti, dicens dubitabile hoc magis esse in reo, quàm in actore: actor enim agit hìc de

damno euitando, pœnam effugiens, vt mirum videri non debeat, si liceat ei morã purgare, reus verò agit de quærendo sibi commodo exceptionis transactionis. Vnde dubitabile videbatur, an posset moram purgare, cùm non ita lex faueat lucrum aucupanti, quantum damnum euitanti. l.fi.§. licentia.cum alijs.de iure delibe. Limitabis tamen hunc primum intellectum, vt non procedat, si propter morã rei, res esset transacta in rem iudicatam, quo casu veluti extincta iam virtute transactionis non liceret reo moram purgare. l. tale pactum. § qui prouocauit.ff.de pact. quem hic allegauit Bal.1.opposit.

Secundò limita hunc intellectum, vt minimè procedat, si sub conditione esset concepta transactio, quo casu non superesset locus moræ purgationi, quoniam cõditiones oporteat ad vnguem obseruari. l. qui hæredi. in princ. & in. §. cùm hæreditas.l.Mæuius. ff.de condi. & demonstr. Et ita non esse locum in hac specie morę purgationi probat tex.in.l.si super possessione. vbi dixi.sup. eodẽ. Antea quàm autem ad reliquos huius rescripti intellectus progrediamur, vidẽdum est, vsque ad quod tempus liceat hic reo moram purgare. Et gloss. quidem in præsenti durante lite moram purgari posse existimat.gl.fi.in.l.siue apud acta.sup.eod.existimat purgari morã posse, vsque ad sententiam, & vsquequo quis conueniatur actione iudicati. Bart.in præsenti videri has determinationes esse contra iura ordinaria.in.l.si insulam.l. interdũ. ff.de verb.obligat.l.& si post tres. ff. si quis caut. vbi lite contestata, nõ admittitur purgatio moræ. Quare Bart. ipse pro explicanda hac difficultate, duas proponit conclusiones, è quibus est prior. Si fiat transactio ante litem contestatam, admittitur moræ purgatio vsque ad ipsam litem contestatã per leges. & sentit Paulus de Castro nu.2. hanc esse communem opinionem cum Bart.& communem esse testatur Lancell. in fine eam sequutus. Sed hãc priorem cõclusionem Bal.& frequentiores reprehendunt, existimantes hoc etiam casu admittendam esse moræ purgationem vsque ad sententiam.per tex.in.l.siue apud acta.& esse communem contra Bar. in hac prima cõclusione testantur Iass.nu.3. Alciat.col. 2.

Secunda conclusio. Facta transactione post litem contestatam, admittitur purgatio moræ vsque ad senitentiam. Hanc secundam conclusionem plærique omnes probauerunt, & esse communem testãtur Iass.nu.3. Alciat.col. 2. Curt. Senior nu.8. & eam quoque tenet ipse Bart.in.l. si insulam.1.q.nu.16.ff.de verb.obligat. vbi idem sequuntur Angel.Cuma.Imola. & hos referens Alexan.nu.29. Iass.nu.27.& testatur esse communem, eam sequutus Ripa ibi, nu.78.& idem tenet ipse Bar. in.l. qui fidẽ. nu.3.de transact.ff.vbi frequentiores eum sequuntur, quod ex Iassone constat nu.4.

3 Sed adhuc videtur moram post litem contestatam purgari minimè posse, ex illa l.si insulam. Cui tamẽ subtiliter Bal.respondet in præs.dicens quòd in.l.contraria agebatur prima actione, in qua fuerat mora commissa, quare lite cõtestata minimè admittitur moræ purgatio, sed in hac. l.agebatur ex causa noua trãsactionis, super qua non erat lis. qui intellectus cæteris non displicet. Secundo modo respondet huic difficultati Fulg. dicens in .l. si insulã, actum fuisse actione valida ac efficaci, ac proinde non admitti moræ purgationem post litẽ contestatam, sed in hac. l. actũ fuisse actione quadam inualida, cuius vires virtus trãsactionis eliserat, quapropter ampliùs purgandæ moræ tempus datum est. Tertiò respondet Salicet. in præsentia in. l. si insulã. facultatem purgandi moram nudam fuisse, nulliusque ope adiutam, sed in præsenti fuit illa coniuncta cum facultate excipiendi de transactione: quemadmodum igitur exceptio ipsa transactionis propositã vim peremptoriæ ad sententiam vsque opponi potest.l.peremptorias.j.sent.res.nõ poss. ita & vsque illud temporis durat facultas purgandę moræ. Quartus huius legis intellectus, quem nemo hic retulit, fuit Bal.in.l.

& si

&si post tres.in rep.col. 3. versi. sed contra istud.ff.si quis caut. dicentis fauore finiendarum litium,ne transactiones facilè elidãtur,inductum fuisse,vt in contractu transactionis admittatur moræ purgatio vsque ad sententiam,sicuti eadem quoque ratione in hoc contractu licèt innominatus sit, non est locus pœnitétiæ re integra.l. quam uis.j.eod.

4 Existimat autem Romanus in illa.l.si insulam.nu.26.facultatem hanc moræ purgandæ in transactione facta post litem cõtestatam non durare vsque ad sententiam, sed vsque ad primum actum iudicialem factum à partibus post initam transactionem.Et ante Roma.fuit sententia hæc Cyni & Petri.in.l.siue apud acta.sup.eod.quã & Paulus de Castro probauit in præs.nu. 3.item Fulgosius in.l.qui fidem.nu.4.ff.de transact. vbi eam sequitur Iass. nu. 5. quoniam actus ille vicem semper sustineat litis contestationis.l. 2. de consor. eius lit.l. nulla.de procurat.j.Sed hæc opinio est cõmuniter reprobata,quoniam nimis restringit cõmunem huius tex.intellectum. Neque est impedimento regula.l.2. de cõsor. eius lit. quoniam illa quidem vera est ad præcludendam viam exceptionibus dilatorijs,non verò peremptorijs,at verò transactionis exceptio in proposito in vim peremptoriæ proponitur.Durabit igitur facultas purgandæ moræ vsque ad sententiam, quòd si transactioni accesserit stipulatio, probabiliter existimat Alciat.col.2. ad executionem vsque facultatem purgãdæ moræ producendam.

Secundus intellectus huius.l. est etiam gl.nostræ,quòd hic actor promissam sibi ex causa transactionis quantitatem ante aduentum diei vel conditionis postulabat,asserebatq; rei nil interesse an modò soluat, vel posteà, quoniam admodum locuples esset, dicunt Imperatores, æquitatis exceptionem reo hic profuturam,ne quid ampliùs quàm in obligationem venerit,exigatur. Qui intellectus verus quidé est,sed videtur casum indubitabilem continere.

Tertius intellectus huius rescripti fuit Guidonis de Suza existimantis, siue termino conuéto offerantur promissa, siue posteà in ipse lite,transactionem infirmari nõ posse,quoniam habeat transactor actioné ex stipulatu ad petédum id, quod sibi fuit promissum ex causa transactionis,nam per stipulationé fuisse hîc factã transactioné; colligit ille ex verb.exigi.quod est ab inuito extorquere.l.fideicommissa.§.si rem.ff. de leg.3.cum alijs.item ex verb.exceptionis. quæ est actiõis exclusio.l.2.ff.de exceptio. Quòd si pacto nudo transactũ fingamus, tunc existimat ille reo promissum nõ præstante,liberum esse actori,cui fides non seruatur,fidem minimè seruare,atque ad antiquam suam actionem redire.l. siue apud acta.sup.eod.Sed hic intellectus quem Cynus & posteriores retulerunt, neque verbis huius rescripti quadrat. Neque mihi fit verò simile, si ex stipulatione transactum fuisset,id Imperatores fuisse omissuros,qui maximi semper stipulationes fecere, neq; accedente stipulatione vllum dubium superesset,quia contractus innominati, quãuis ab altera parte non adimpleantur, firmi tamen remanent.l.non idcirco. de contra.empt.cum alijs.

Quartus intellectus huius.l. fuit Iacobi de Arenis Parmensis,quem & Cynus retulit, existimantis hîc non fuisse transactum super vniuersa quantitate quæ debebatur, sed super partem:nam cùm viginti peterem, transegi super decem, & pro illis equum accepi:peto deindè altera decem quæ tu nõ vis mihi soluere,& quia non soluis, volo redire ad vniuersum iudicium quod intendi,quòd hic mihi denegatur. Sed hic intellectus præterquàm quod diuinat,est indubitalis.

Quintus intellectus est Romani in præs. qui existimat actorem nunquã satis transactioni acquieuisse,ac proindè reũ moram non commisisse. Qui tenédus minimè est, propter maximam diuinationem.

Sexto loco text. hunc interpretantur Martinus Syll.& Salicet.vt tex hic accipiatur

tur de fructibus ac vſuris pecuniæ promiſſæ à reo ipſi actori tranſigenti, quæ ideo nó debentur ante litem conteſtatam, quoniam cùm tranſactio ſit contractus ſtricti iuris, etiam mora commiſſa, fructus, ac vſuræ non debentur, niſi lite conteſtata. l. cùm fundus. in princ. ff. ſi cert. pet. l. ſi filius. §. fi. ff. de verb. oblig. l. videamus. §. ſi actionem. ff. de vſur. Sed nec hic intellectus morbo caret diuinationis, & offendit prętereà tex. in verbo exceptionis. quòd ſecundú hunc intellectum eſt accipiendum intentionis, quaſi de facto hic tranſactor egerit ad vſuras. Ego primum intellectú magis probo.

## *Summa rerum. L. Promiſſis.*

1 *Non ſeruata tranſactione, pœna peti poteſt.*
2 *Pœna adiecta dationi quantitatis præſumitur adiecta in fraudem vſurarum.*
3 *Pœnam peti non poſſe, niſi ſit promiſſa per ſolennem ſtipulationem.*
4 *Fideiuſsio an pacto nudo fieri poſsit appoſito inxta contractum.*
5 *Et an iure quoque noſtro, ſtipulatio ſit in ea neceſſaria.*

## *¶ L. Promiſſis.*

1 NOn diuiditur tex. hic, qui hoc continet in ſumma. Non ſeruata tranſactione, poteſt peti pœna ipſi tranſactioni adiecta. Generale autem hoc eſt, vt pœna conuentionalis contractui adiecta peti poſsit, ſi promiſsioni paritum non ſit. §. fi. de verb. oblig. Inſt. §. alteri. de inu. ſtipul. cum alijs.

2 Sed contra text. hunc oppono text. in. l. cùm allegas. ⁊. de vſur. vbi pœna adiecta dationi quantitatis, ſemper præſumitur adiecta in fraudem vſurarum, ſi excedat legitimum modum. Nec oportet hic diſtinguere, an ille, in cuius fauorem pœna adiecta fuit, ſit ſolitus fœnerari vel non, ſed ſatis eſſe, vt ſuſpicio vſurę adſit dationi, quãtitatis pœnam adiectam fuiſſe. Et hãc opinionem tenet gl. ibi. item Bart. nu. 3. Bal. 3. oppoſit. Salicet. nu. 7. & tenet eandem opinionem gl. ordinaria in. l. Iulianus. verſic. idem Papianus. ff. de act. emp. in gl. excedit. gl. in. l. ſed & ſi quis §. fi. in gl. informãdam. ff. ſi quis caut. Bart. ibi nu. 1. Paulus de Caſtro nu. 3. gl. in. l. ſciendum. ff. de euict. & ſequuntur eam allegantes alios Alexand. & Iaſſ. in præſ. & teſtatur eſſe communem Iacob. nu. 1. licèt Bal. & Salicet. contrà teneãt. ſequuntur eandem opinionem Bar. & Paulus de Caſtro in. l. qui res. §. qui ſtipulatur. ff. de ſolut. idem Bart. in. l. cùm ſeruus. ff. de condi. & demonſtrat. nu. 2. & ibi eum cæteri ſequuntur. Bal. in. l. 1. nu. 41. de ijs quæ pœ. nomi. Roman. in. l. 5. §. fi. ff. de verb. obligat. Paul. de Caſtro ibi nu. 2. Alexan. nu. 6. Areti. col. 3. Ioannes de Imola in. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. nu. 27. ff. de ver. oblig. Alex. ibi nu. 11. Iaſſ. nu. 22. Bal. Fulg. & Areti. in. l. rogaſti §. ſi tibi centum. ff. ſi cert. pet. Areti. in. l. lecta. col. 3. ff. eod. Alciat. ibi nu. 28. Angel. de Aret. in. §. alteri. de inut. ſtip. num. 9. idem in. §. omnes. de act. Inſtit. nu. 3. Rom. conſi. 510 nu. 13. Imol. in. c. dilecti. de arbit. num. 14. Antonius de Prato inter conſilia Alexand. conſi. 49. vol. 4. vbi duobus conſilijs ſequentibus. idem ſequitur Rebuffus in. l. vnica. de ſent. quæ pro eo. quod inter. profe. nu. 270. qui hanc traditionem communem pluribus limitat. Thomas Grammaticus deciſ. 58. nu. 6. licèt lege Regia 40. tit. 11. par. 5. altera opinio probata ſit, exiſtimantium pœnam adiectam dationi quantitatis non videri adiectam in fraudé vſurarum, niſi illam ſtipulatus ſit ſolitus fœnerari. Quid eſt igitur quod in præſenti indiſtinctè tradunt Imperatores pœnam hãc exigi poſſe? Bal. & Salicet. reſpondent huic difficultati dicentes, ſpeciale eſſe in contractu tranſactionis, vt præſumptio illa locú non habeat. & idem voluit Ioãnes de Imola in illo. §. alteri. idem Imola in illo. c. dilecti. Verùm hãc opinionem cęteri frequentiùs improbarunt, exiſtimãtes præſumptionem illam procedere, etiam in contractu tranſactionis: cùm enim in hoc contractu eadem ratio ſit, quæ in cæteris, ſequitur, vt idem debeat exiſtimari. Et eſſe hãc opinionem

nem communem affirmat Curtius Seni. nu. 3. Et huic legi communiter responsum est, hic non fuisse adiectam pœnam quantitati, sed speciei, putà facto alicui explicando, nam quando pœna adijcitur facto, longè abest vsurę suspicio. l. Lucius. ff. de acti. empt. Et ita ante omnes declarauit l. hanc, gl. ordinaria in illa l. cùm allegas. Vel iterū respondent, promißionem pœnæ hic nō excessisse legitimum modum vsurarum, ac proinde non superesse locum præsumptioni vsurarum, iuxta tex. in illa l. cùm allegas. & vtrumque intellectum probauit Alciat. nu. 7.

3 Secundò collige ex text. secundum Rimınal. & Aret. pœnam exigi non posse, nisi promissa sit per solennem stipulationem, neque satis esse pacto incontinenti apposito iuxta contractum promitti. atque idem probat tex. in l. seruus ea lege. ff. de serui. exportan. vbi hoc notat gloss. in parte, possit alia in §. alteri. verb. cùm pœnam. de inut. stipulat. alia in l. stipulatio. §. alteri. in gloss. quantitas. ff. de verb. obligat. quarum opinionem sequutus est Paul. de Castro in l. in bonæ fidei. col. 1. sup. de pac. Nam quod vulgò dicitur, pacta incontinenti apposita vestiri cohęrentia ipsius contractus principalis. quod probat text. optimus præter vulgares in l. hæreditate. §. 1. ff. de donat. id videtur accipiendum quoad principales obligationes, non verò quoad accessorias.

4 Quod vel ex eo probatur, quòd cùm fideiußionem solenni stipulatione concipi oporteat. l. blanditus. cum alijs. j. de fideiuss. non valebit pacto nudo concepta, etiam apposito in cōtinenti ad ipsam principalem obligationem. Ita enim voluit elegantißimè Bal. in l. ex placito. 17. quæst. de rer. permut. cuius opinionem communiter receptam esse video, eam enim sequuntur Iass. in l. lecta. fi. col. vers. duodecimo limita. ff. si cert. pet. atque idem Iass. in l. iuris gentium. §. quinimo. col. 3. versi. quintò limita. ff. de pact. & in l. 5. §. satis acceptio. nu. 5. ff. de verb. obli. Franciscus de Crema sing. 108. Decius consi. 93. nu. 3. Andræas Tyraquell. de retract. conuen. §. 1. gl. 5. nu. 26. Sed verius est etiam pœnam promissam pacto nudo exigi posse. si appositum illud ad cōtractum principalem. ita enim tenuerunt permulti doctores antiqui, quos eorum opinionem sequutus refert Alexan. in illo §. alteri. nu. 6. & esse communiter reprobatas gl. illas, quas superius allegaui, testatur Iass. in l. in bonæ fidei. nu. 1. & in l. si pacto quo pœnam. nu. 5. de pact. sup. idem affirmat idem Iass. in illo. §. quinimo. col. 3. neq; hæc lex illarum protegit sententiam, quæ id solum insinuat pactum nudum pœnæ promißionem continens, non vestiri cohærentia contractus innominati, quod mirum deberi non debet, neque lex. seruus ea lege. quoniam ibi tendebat pœna in odium cuiusdam tertij, neque quod de fideiußione tradita, est huic rei impedimento, quoniam cōtractus ipse principalis vestit pacta, quantum ad ipsos principaliter contrahentes spectantia, non verò quoad tertias quaspiā personas, quæ ad obligationē accedunt, quales fideiussores sunt.

5 Iure tamen nostro, siue pœna promittatur siue concipiatur, fideiußio iudicio quidem meo non est necessaria stipulatio ex l. 3. tit. 8. lib. 3. ordinament. licèt additio viri & diligentis, & docti ad Seguram in l. filius dum in ciuitate. nu. 9. ff. de verb. obligat. stante quoque lege nostra fideiußionem solenniter stipulatione existimet concipiendam, sed hoc iure vtimur, vt propter omissam stipulationem fideiußio minimè vitietur. & ita quoque sensit Gregor. Lopius in l. 6. tit. 12. p. 5. in gl. 1.

## *Summa rerum. L. Transactio.*

1 *In transactione oportet aliquid dari vel promitti*
2 *In suscipienda tutela non esse locum transactioni.*
3 *Officium tutelæ gratuitum esse oportet. Sed iure nostro decimam redituū pupilli tutori decerni.*
4 *Satis autem esse, si vel minimum ad transactionē detur.*
5 *Etiam si promißio inefficax apparuerit.*
6 *Procedere autem l. hanc, etiam si partes ei renunciauerint.*

7 Vel

7 *Vel cum iuramento.*
8 *Neque transactionem probari, nisi aliquid datũ appareat.*
9 *In venditione non solùm de pretio, sed de pretio certo constet oportere.*
10 *Neque in vim pacti valere huiusmodi transactionem.*
11 *Sed arbitramentum fieri posse, etiam nil dato vel retento.*
12 *Valere autem transactionem, etsi promissum ex post facto non præstetur.*

## ¶ *L. Transactio.*

NOn diuiditur, & breuissimè
1 continet in summa. In trans-
actione oportet aliquid da-
ri vel promitti, vel remitti:
quod vltimum addit gl. ex. l. de fideicom-
misso. sup. eod. Sed quòd Lancellotus hic
ex obseruatione Decij animaduertit, ocio-
sum est hoc addere huic textui, quoniam
id text. comprehendat in verb. retento. &
conuenit huic text. text optimus in. l. suus
hæres. ȷ. de repudian. hære. c. super eo. de
2 transact. Ex quo infertur in suscipienda tu
tela vel cura, non esse locum transactioni,
cùm in ea nil dari promittiue possit. l. in eos
ff. de tut. quem tex. in hoc notauit Iacob.
Septimacensis Episcopus Ciuitatensis me
ritissimus in lib. de ambitu. l. 1. versi. solent.
ff. de offi. præfect. vrb. vbi gl. tutelã inquit
committi hic, veluti quandam simoniam,
§. sed & si quis. versi. sicut. Inst. de suspect.
tut. Punitur etiam is qui tutelam corruptis
ministerijs prætoris redemit. l. 3. §. tutor. ff.
de suspect. tut. Illationẽ hanc tenent Bart.
in. l. prætor. nu. 2. ff. de tut. & curat. dat. ab
his. Roman. singul. 471. an super. Marcus
Mantua in præsenti.

Liberum enim atque gratuitum, offi-
3 cium tutoris ac curatoris esse leges semper
curauerunt, nõ solùm cùm suscipitur vt iã
probaui, sed etiam postquam est susceptũ.
Neq; enim vllũ salarium tutor petere po-
test. l. à tutoribus. §. quemadmodum. ff. de
admi. tut. vbi id notat Bart. idẽ Bar. in. l. pu
pillus. nu. 6. ff. de tutel. Angel. de Aret. in §.
actionum. nu. 36. de actio. Instit. Iass. in. l. li-
tem. nu. 2. de procur. ȷ. licèt apud nos tuto-
ri ac curatori decima pars redituum patri-
monij pupilli decreta sit. l. 2. tit. 7. lib. 3. foro
legum. quam ex facto seruari affirmat Io-
annes Oroscius in l. sumptus. num. 10. ff. de
pact. Et ipse idem notauit in. l. 1. nu. 13. supr.
eod. & sæpissimè ita regium hoc tribunal
iudicauit.

4 Satis autem est, vt transactio rectè con-
cepta sit, si vel minimum transactionis no-
mine datum sit. l. 3. §. debitor. ibi. minimo
transegit. ff. de transact. Sicuti etiam trans-
actionem non vitiabit, si plus transactionis
nomine sit datum, quàm à principio pete-
retur. quod Bal. eleganter notauit in. l. fin.
nu. 7. de execut. rei iudicat.

5 Item adde transactionem rectè conci-
pi, etiam si promissio facta sit inefficax, mo-
dò propter eam in spem elatus actor à lite
discesserit. l. cum donationis. sup. eodem.

6 Ampliabis tu modò text. hunc, vt pro-
cedat etiam si partes ipsæ huic dispositioni
renuntiauerint. quod Angel. consulens re-
spondit, quem in præsenti sequuntur Lan-
cellotus & Iass.

7 Secundò ampliabis, vt procedat text. hic,
etiam si iuramentum accesserit transactio-
ni, adhuc enim non potest fieri transactio,
nisi aliquo dato vel retento, quod Herma-
notus de Bonenco nominatim ad hanc le
obseruauit in authen. Sacramenta puberũ.
nu. 92. si aduer. vendit.

8 Tertiò ampliabis, vt etiam si instrumẽ
to aliquo reperiatur transactionem inter
Ioannem & Petrum fuisse celebratam,
nec dicatur aliquid hinc inde datum, vel
promissum, vel remissum, adhuc tamen
transactionem non probari, cùm nõ con-
stet de datione, promissione, vel remissio
ne. ita enim voluit eleganter Paulus de Ca
stro in. l. suus hæres. de repud. hæredit. nu.
1. qui ita interpretatur illum text. idem se
quuntur Alexan. ibi nu. 4. Iacob. nu. 5. Sed
hanc opinionem arguere videtur, quòd
cùm hæc solennitas intrinseca sit, semper
est præsumendum eam intercessisse. l. si scri
ptum. de inuti. stipul. §. fi. de fideiuss. Instit.

Huic

Huic difficultati respondet Lancell. Deci. in præsenti. in vers. & licèt instrumentum cantaret quòd cùm datio, promissio, vel remissio in transactione sit solennitas quędam extrinseca, non est cur præsumamus eam in transactione interuenisse l. quicunque §. qui à pupillo. ff. de publici. l. 1. de fide instru. & iur. hast. fis. lib. 10. Sed reuerà hæc Lancelloti Decij responsio non euincit hãc difficultatem. Est enim iudicio meo datio, promissio, vel remissio in transactione solennitas quædam intrinseca, sicuti est interrogatio præcedens ad stipulationem, & stipulatio ipsa ad fideiussionem. Respondere itaque huic difficultati oportet ex doctrina Bart. in. l. sciendum, nu 5. ff. de ver. obli. vbi (quã solet in rebus omnibus solertia atque peritia) solennitatem intrinsecam diuidit in formalem, ac materialem. Et prior quidem regulariter præsumitur, posterior verò minimè. Et in transactione datio vel promissio est de solennitate intrinseca materiali. & illam Bart. distinctionem probarunt ibi Alex. nume. 15. Iass. num. 24. cuius rei aptissimum exemplum proponit ipse Bart. in. §. pretium. de empt. & vendit. nam etiam si pretium ipsum videatur esse solennitas quædam intrinseca ad venditionem, quoniam tamen est materialis non formalis, etiam si dicatur rem aliquam esse venditam, si nõ dicatur de pretio, instrumentũ huiusmodi nõ probat venditionẽ.

9 Cui tu adde non solùm de pretio, sed de pretio certo constare oportere, quod Iacob. de Aret. & hunc referens Cynus notarunt in l. 1. de contra. & com. stipulat. Iacobi in illa. l. suus hæres. nu. 6. Iass. in præsent. nu. 4. Alexan. consi. 20. num. 9. vol. 4. idem Alex. cons. 180. nu. 8. vol. 6. Iass. in. l. si duo patroni. §. penult. nu. 4. ff. de iureiur. Hippoly. sing. 38. Aymon Crauet cons. 27. nu. 19. vol. 2. Grego. in. l. 1. tit. 5. par. 5. in glos. 1. quorum traditionem probat text. optimus in l. si voluntate. ibi, ad certum consentiant pretium. de rescind. ven. j. quem in hoc expendit Socinus eandem opinionem sequutus consi. 20. nu. 1. vol. 2.

10 Quartò ampliabis text. hunc, vt nec in vim pacti valeat transactio, in qua nil datũ promissumúe est, quòd probat tex. in illa. l. suus hęres. qui ita inducẽdus est. Hæres ibi animo trãsigendi professus est, nil de paterna successione petiturũ, à qua paterno testamẽto fuerat ille exhæredatus, & tamen quoniam nil trãsactionis nomine accepit, neque exceptione pacti potest ab scripto hærede summoueri: quòd si vel in vim pacti nudi sustineretur, transactio pareret exceptionem. l. iuris gentium. §. igitur nuda. ff. de pact. Præterea si vel in vim pacti valeret huiusmodi transactio, non posset ille litem quam renuntiauerat instaurare. l. post quam liti. sup. de pact. Est autem ratio huius dispositionis, quoniam cùm actus hic peccauerit in forma, neque valet vt agitur, neque vt valere potuit. l. 1. §. si quis ita. ff. de ver. oblig. l. 1. §. eum qui. ff. de constit. pecu.

11 Limitabis tu modò tex. hunc, vt solùm habeat locum in propria veraq; transactione, non verò in impropria, puta in arbitramẽto. Potest enim arbitrator in quem partes ipsæ veluti transigẽtes causam compromiserunt, vniuersum causæ compendium vni parti dare, alteri nil prorsus tribuendo. ita enim voluit Bart. in. l. furti. §. qui iussu. nu. 5. ff. de his qui not. infam. idem Bart. in l. si societatem. §. arbitrorum. 1. quæst. extra glos. nu. 8. ff. pro so. idem Bart. in. l. quòd si Ephesi. §. fi. nu. 4. ff. de eo quod cert. lo. vbi idem tenet Paul. de Castr. nu. 4. & sequuntur hanc opinionem Iacobi Lancellot Decius. Iass. & Alciat. & hic quidem communiter Bart. traditionem esse receptam profitetur.

12 Secundò limita text. hunc, vt non procedat, si promissum quidem sit aliquid à principio, licèt ex post facto ob culpam aduersarij præstitum non sit, adhuc tamen transactio erit censenda. l. si super. sup. eod.

Tertiò limita text. hunc, vt non procedat, si reuera aliquid transactionis nomine datum, retentumúe sit, licèt verba aliter cõcepta sint, nam ad effectum potiùs respicimus, vt trãsactio valeat, vnde si centum mihi

mihi debeas, & quinquaginta receptis, altera quinquaginta ex transactionis causa recepisse me confitear, licèt nil videar his verbis tibi remisisse, tamen reuera transactio valet, neque exceptionem non numeratæ pecuniæ opponam. l. interest. 2. respons. de solut. j. quem text. ibi plurimùm Bal. commendauit. item Alexan. Iacobi. & Alciat. in præsen. Ex quo tu subinde notabis, transactione excludi exceptionem non numeratæ pecuniæ. quod probat etiã tex. vulg. in. l. si non transactionis. de non num. pec.

## *Summa rerum. L. Quamuis.*

1 *Non esse locum transactioni etiam re integra in transactione.*
2 *Et idem sit in omnibus pactis liberatorijs.*
3 *Declaratur tex. in. l. si quis iusiurandũ. de re. cred.*
4 *An transactio rescindatur propter læsionem vltra dimidiam iusti pretij.*
5 *Et an habeat in transactione locũ pactum. l. commissoriæ.*
6 *Declaratur tex. in. l. Labeo. ff. de contra. empt.*
7 *Quando contractus innominatus vnitur cum nominato, non est locus pœnitentiæ.*
8 *Iure nostro an in contractibus innominatis sit locus pœnitentiæ.*

## *¶ L. Quamuis.*

1 NOn diuiditur tex. hic, qui hoc continet in summa. In contractu transactionis etiam re integra, non est locus pœnitentiæ.

2 Sed cùm in cæteris contractibus innominatis sit locus pœnitentiæ re integra. l. fi. ff. de condict. caus. dat. quare non idem licet in transactione? Et refert quidem Cynus in præsenti, scholasticum quendam cùm à Bononiensibus examinaretur, hãc differentiæ rationem rogatum nescijsse respondere. Sed Cynus ipse post suum Petrũ de Bellapertica respondet, hoc fauore liberationis constare arg. text. in. l. Arrianus. ff. de actio. & oblig. quasi statuant Petrus & Cynus, idem esse in omnibus pactis liberatorijs, vt non liceat pœnitere re integra liberanti. Sequuntur horũ opinionem Ray. Bal. Salicet. & alij, quos refert Curtius Senior nu. 4. Sed horum intellectus ex eo argui videtur, quòd si hoc fuisset generaliter constitutum, ociosum videri potuit specialem de hac re pro causa transactionis edere constitutionem. Prætereà si tex. hic generalis esset pro omnibus pactis liberatorijs, de liberatione potiùs verba legis, quàm de transactione concepta fuissent. Prætereà pro hac Vltramontanorum opinione adducitur text. in. l. ob eam causam. ff. de præs. verb. vbi in cõtractu innominato liberatorio, non habet locum pœnitentia ex capite causæ non sequutæ, quare nec ex capite pœnitentiæ licebit recedere, sed ibi liberatio fuit facta per acceptilationem, quapropter pœnitentia nõ admittitur. Qua ratione generaliter arbitratur Bart. in omnibus pactis, etiam liberatorijs, habere locũ pœnitentiam, excepta causa transactionis. Et hanc opinionem sequuntur Angel. & frequentiores, & veriorem affirmat Alexan. eam sequutus, nec esse ab ea recedendũ admonet Lancell. Dec. col. 1. vers. tu clarius.

Secundo modo soluit hanc difficultatem Iass. in. l. 2. nu. 13. ff. de condict. ob caus. dicens nil esse speciale, sed secundùm regulas communes hîc fuisse statutum; ne pœnitentia admittatur: quoniam facta transactione dat reus actori pecuniam, & actor promittit amplius non petere, quare iam non est res integra, nec licet amplius pœnitere. Sed hic intellectus Iassonis quod Alciat. hic rectè aduertit nu. 3. est idem cum dicto, id enim quærimus, cur exceptione reus hic vti possit, nec actori pœnitẽtia cõcedatur, Veriùs itaque Bart. existimat speciale esse in transactione, quamuis contractus innominatus sit, vt minimè etiam re integra pœnitentia admittatur fauore litiũ finiendarum. Et hunc intellectum sequuntur Angel. Paul. Alexand. & Iass. & esse veriorem affirmat Riminald. eum sequutus col. 2. & eum sequuntur Lancello. Aret. & Iacobi. item Curtius Senior. communem esse testatur Alciat. nu. 4. & eum quoque tenet ipse Bart. in. l. si pecuniam. in princip. nu. 11.

num. 11. ff. de condict. ob caus. Iass. ibi col. 2. versic. duodecimò limita. Et sequuntur eandem opinionem Paulus de Castro numer. 1. Decius num. 3. in. l. postquam liti. supra. tit. prim. Et probatur hic intellectus cõmunis ex eo, quòd etiam si transactio tendat ad obligandum, adhuc re integra nõ est licita poenitentia. l. si super possesione. sup. eodem. & licèt hic intellectus ad hanc l. Bart. nomine circumferatur, fuit aliorũ ante eum, quod ex Cyno Albericoque constat in. l. sicut. 1. opposit. ꝟ. de act. & obligat.

3 Sed contra text. hunc ita communiter intellectum in hunc modum oppono. Iuramentum decisorium tendit etiam ad lites finiendas. l. 1. ff. de iureiur. & tamen in eius delatione est locus poenitentiæ re integra. l. si quis iusiurandum. ꝟ. de rebus credit. sed ibi iuramentum quis intulerat, ac postea anteaquam ab aduersario reciperetur illationis eum poenituit, sed hic vtriusque consensu fuerat facta transactio, non sunt igitur pares termini huius legis ac illius. Declarauit autem optimè text. illum Bart. in. l. non erit. §. si neque. nu. 4. ff. de iureiur. quo in loco Alber. Fulgos. Alexand. num. 3. Iass. numer. 10. plurima ad intellectum illius. l. notauerunt.

4 Cùm autem neque re integra à transactione recedatur, arbitrantur recentes scriptores in præsenti, neque eo prætextu à transactione quépiam recessurum, quòd deceptus sit vltra dimidiam iusti pretij: namque remedium. l. 2. de resc. vendit. in transactione locum non habet. Quam opinionem & ipse defendi in illa. l. 2. nu. 23. & secundùm eam non semel in hoc Regio prætorio iudicauimus.

5 Sed & pactum legis commissoriç, quod ad emptionem est introductum, in transactione locum habere, tradit Cumanus consi. 156. visa serie. numer. 1. vt si partes egerint à principio, vt re non sequuta, pro nõ transacto sit. & hoc Cumani responsum sequuntur in præsenti Iass. & Alciat.

6 Sunt autem certi quidam casus præter trãsactionem, in quibus etiam re integra, in contractibus innominatis non est permissa poenitentia. Et primus est, quem Bal. notat in præsenti numer. 3. quoties contractus innominatus ordinatur ad contractum nominatum, vt si promittam rem emere ob certam causam, vel conditionem: nam hæc promissio est contractus innominatus, nam parit actionem præscriptis verbis, & tamen non est licita poenitentia. l. Labeo scribit si mihi bibliothecã. 50. ff. de contr. empt. & addit Paul. de Castro num. 2. pulchrum esse hoc dictum Baldi. Sed reuerà tex. in. l. Labeo. hoc minimè probat, licèt id quoque Iacob in. sequatur nu. 3. & idem Bald. in. l. si pecuniam. col. penult. versi. quæro an vbi. ff. de condi. caus. dat. nam in illa. l. Labeo. potiùs videtur gestus contractus quidam conditionalis sub illa conditione, si Campani locum venderent ad collocandam illam bibliothecam. & id videtur significare Vlpianus ibi, quasi impleta conditione. ac in hunc sensum interpretatur. l. illam Bart. in. l. si quis cum debitore. numer. 4. ff. de iureiur. & plura ad. l. illam obseruauit eleganter more suo Fortũ nius in. l. iuris gentium. §. quinimo. col. 6. versi. non obstat sextum argumentum. ff. de pact.

7 Secundus casus est, quem idem Bald. Paul. & Iacobi. notarũt, quoties contractus innominatus est vnitus cum contractu nominato, quo casu non est licita poenitentia. l. fundi partem. ff. de contr. empt. l. si sterilis. §. si tibi. ff. de acti. empt. Sunt & alij casus non pauci, quos ex ordine enumerarunt Alexand. & Iass. in. l. si pecuniam. in princ. ff. de condic. ob caus.

8 Sed iure nostro, an in cõtractibus innominatis sit locus poenitentiæ re integra? Et videtur non esse, ex. l. 3. tit. 8. lib. 3. ordinam. Et cùm non defuerint qui hanc opinionẽ defenderint, alijs cõtrarium opinantibus, horum sententiam ipse probaui in. l. naturalis. §. & siquidem. nu. 17. ff. de præs. verb. Quæ iterum mihi placet.

P Summa

## *Summa rerum. L. V bi pactum.*

1 *Declarantur quedam verba huius text. que redundare videbantur.*
2 *Acceptilationi, an insit naturalis obligatio de nõ petendo.*
3 *Et obligatio hæc vnde oriatur.*
4 *Quedam oppositio explicatur.*
5 *Declarantur illa verba. l. huius, ante cognitionẽ.*
6 *Item illa, si aduersarius hoc maluerit.*
7 *Actori an liceat moram purgare ad euadendam pœnam.*
8 *Eum cui non seruatur transactio, plura posse petere.*
9 *Quo pacto egerit hic actor, qui acceptilatione actionem amiserat.*
10 *Iudex an ex officio suo possit repellere agentem sine actione.*
11 *Et optimum huius rei exemplum subijcitur.*
12 *Iudex an poßit vltrò repellere procuratorem agentem sine mandato.*
13 *Et quid in spiritualibus.*
14 *Et an si iudex hoc nõ faciat, teneatur in syndicatu.*
15 *Sed si iudex agẽtem sine actione admittat, & sententiam proferat, an illa sit ipso iure nulla.*
16 *Declaratur tex. in. l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoff. testam.*
17 *Et an text. ille habeat locum in bonorum possessione contra tabulas.*
18 *Et quid in sententia falsitatis.*
19 *Repellit quoque iudex calumniantem à iudicio.*
20 *Et an id quoque procedat in eo, qui agit ante natam actionem.*
21 *Ineptum quoque libellum iudex reijcit, etiam nõ interpellatus.*
22 *Gl. magna declaratur.*
23 *Alia eiusdem gl. pars explicatur.*
24 *Quæ remedia competant reo contra actorem nõ seruantem transactionem.*

## ¶ *L. V bi pactum.*

CVm in legibus superioribus satis superque dictum esset, quo nam pacto succurrendum ex iure sit actori contra reum nõ seruãtem transactionem, oportuit reo etiã ipsi prospicere & contemplari, quo huic remedio contra actorem non seruantem transactionem succurratur, idque inducit hæc. l. quam esse multum difficilem atque singularẽ Bart. affirmat, sed & cæteri post eum difficillimã esse arbitrantur, quam diuisit nemo præter Lancellotum in duas partes eam partientem. Vt in prima ponatur forma contractus. In secũda eius effectus, quæ est ibi, aut subsequutis. Summatim hoc continet. Si stipulatione Aquiliana, atque acceptilatione transactio est formata, actor contraueniens repellitur, & data repetuntur, pœnaque promissa exigetur.

1 Sed in primis contra prima verba text. huius, quòd superflua sint, contra tex. vulg. in §. quibus. considero quòd dicitur hic, vbi pactum vel transactio, nã transactio est pactum. l. 1. §. cõuentionis. ff. de pac. Gl. 1. & 2. soluunt hanc difficultatem, dicẽtes pactũ esse gratuitum, transactionem non gratuitam. Sed hac solutione gl. malè contenta, exponit disiunctam, vel, pro expositiua, id est, nam de transactione solùm agitur in hac. l. non etiam de pacto gratuito. Et hũc intellectum sequuntur Bart. 1. opposit. An gel. nu. 1. affirmans hunc esse verum intellectum. & esse communem affirmat Alciat. nu. 11. Tertio modo accipit hec verba Bal. 1. oppos. vt pactum hic non gratuitum intelligatur super re liquida, transactio verò super re non liquida. Et hunc intellectum Bal. sequuntur Fulg. & Salicet. & esse communem recentibus scriptoribus affirmat Curtius Seni. nu. 6. Quarto loco hæc verba interpretatur Alciat. vt pactum hic accipiatur ante litem motam, transactio post litem motam. Mihi intellectus gloss. & Bar. placet magis, quoniam frequentißimum est in iure nostro, vt dictio, vel, posita inter genus & speciẽ, sumatur expositiuè, pro, id est. l. 2. ff. ad. l. Aquil. l. creditor qui fundos. ff. de pig act. Et notat optimè Bar. in. l. 1. in princ. nu. 2. ff. de pac. vbi meminit huius gloss. quod est verum, quoties constat ex mente loquentis, nam propriè sermo hic significat loquentem non velle speciem illam comprehendi sub genere. l. 1. secundũ vnum intellectum. ff. de reb. dub. & notat Bar. in. l. si is qui ducenta. §. vtrum. ff. eo. tit. Quinto loco explicat hæc verba vir doctißimus Lanc. Dec. vt exponantur pactũ vel trãsactio, id est, pactionalis trãsactio. vt in. l. 1. in prin. ff. de pac. exponũtur illa verba

placitū,& consensus.i.placitus consensus.

2 Secundò collige ex tex.ibi,& acceptilationis vinculis firmitas iuris innexa est. quòd acceptilatio continet in se vinculū, cùm in ea obligetur acceptoferens naturaliter ad non petendum id,quod debitori refert acceptum.quod gl.innexa.in prǽsenti notauit,quę hoc vtitur argumēto.Nam cùm pacto de non petendo,hæc insit naturalis obligatio.l.pacta nouissima. supr. de pact. inerit multò magis acceptilationi; Imò verò dicebat Iacobus de Aretio, quē Bart.retulit in præsenti,ciuilem etiam obligationem inesse acceptilationi: nam si naturalis tantùm adueniet ex pacto nudo, ciuilis ac naturalis proueniet ex pacto vestito. & idem sequuntur Petrus ac Cynus. 1. notabili. Alberi. nume.1.testatus hanc esse communem opinionem, qui propterea existimat hic additum fuisse, vinculis, vt vtraque obligatio significaretur.arg. text. vulgat.in.l.vbi numerus.ff de testibus.allegantque illi text.in.l.Mæuia.§ fi.ff.sol.mat. vbi probari videtur teneri eum, qui exceptione repelli potest à petitione. Iacob. verò Butricarius quem cum suis argumentis retulit Bart. contrarias partes probare contendit, quasi impossibile esse videatur ex acceptilatione, qui actus liberatorius contractæ obligationis est.§.item per acceptilationem.quibus mod.tollit.obligat obligatio oriri possit prætet mentē ipsorum contrahentium. l. non omnis. in princip. ff.si cert. pet. l. obligationum substantia.ff. de act.& obligat. neque solet idem actus liberationem atque obligationem parere. l: cùm is.§.1.ff.de condict.indeb.l.in numerationibus.ff.de solution.Bar.verò nu.2.ver. mihi videtur, vt & gl. & Butricarij opiniones componat, duas hac in re statuit conclusiones. Prior est,Quādo verba conuentionis continent promissionem de non petendo, non est dubium hunc promittentem remanere obligatum ad non petendum.Et ita loquitur text. cum gl.in.l.si vnus.§.pactus ne peteret.ff. de pact. Secunda conclusio est,Quando verba conuentionis nullam continent promissionem, sed solùm fiunt ad resoluendum, vt est in acceptilatione,& in pactis, per quæ à venditione receditur, ex huiusmodi pacto nulla oritur obligatio, sed propter pactum oritur quædam naturalis æquitas, qua quis naturaliter obligatur ad non petendum. & ita debet accipi gloss. in præsenti. Hanc Bartoli distinctionem sequuntur Paulus de Castro numer.5. Alexander allegans alios numer. 3. Iass. numer. 7. qui affirmat, quòd hanc opinionem sequuntur moderni. Lancellot.col. penul. Iacobi. Curtius Senior numer.13. testatur hanc opinionem Bartol.esse communem,eam sequutus Riminald.col.2. pro qua etiam cōsiderant.quòd confessio de præsenti includit in se pactum de non petendo. l. tale pactum.in princ.ff.de pact.Et hanc opinionē ipse sequor. Similitudo autem inter pactū de non petendo & acceptilationem, non procedit:quoniam pactum de non petendo, dirigitur in futurum; vnde inducitur obligatio: acceptilatio cùm de re præsenti disponat, non potest hanc obligationem producere.l.5.§.satis acceptio.ff.de ver.oblig.l 1.in prin.ff.de pact.l.fi.§.1.ff.de iur.dot.

3 Hæc autem naturalis æquitas, quæ obligat acceptoferentem ad non petendum oritur præter mentem ipsius: nam hoc solet in iure euenire, vt extra id quod agitur, oriatur obligatio.l.si is qui.§. fi.ff.commodat. Cuius rei manifestissimū exemplum est in eo qui deliquit; obligatur enim ille pœnæ lege statutæ, cùm tamen nemo eius propositi sit, vt ad pœnam se obligare velit.l.Imperatores. ibi, ipse te huic pœnæ subdidisti.ff. de iure fis.l.fin.ibi, maluerint de collat.fund.patrimon.libr. 11. in authent.de non alien.aut permut.reb.eccles. §.quoniam verò Leonis.ibi, amatores periculi.coll. 2.Is quoq; cuius negotia absentis geruntur præter consensum obligatur gerenti contraria actione negociorum gestorum.§.igitur. cum alijs.de obligat: quæ ex quasi contract.nascunt.

4 Deinde cōtra tex.hūc iterū oppono,quoniam

niam data vt quis à lite discedat, repeti nõ possunt. l. dedi. l. quod Seruius. ff. de cõdict. ob caus. Gl. magna respõdet non posse illa repeti, nisi actor cõtrauenerit, quo casu cõ dicuntur ex capite causæ non sequutæ.

5 Vlteriùs cõtra tex. in illis verbis, ante cognitionem causæ, vbi si actor intendat suã actionem, priùs debet agi de pœnæ cõmissione, quàm de ipsius actione. Oppono regulam tex. in. l. qui prior. ff. de iudi. vbi qui prior ad iudicium venit, prior à iudicio dimittitur. Et gl. magna respondet speciale esse in causa transactionis, & rationem iuris priuati declarat optimè Bart. post Petrum nu. 2. Hæc tamen solutio gl. est communiter reprobata, teste Alexandro numer. 3. in fine. Quare gloss. refert alios intellectus, inter quos ille videtur probabilis, vt illa verba, ante causæ cognitionem, referantur ad verbum, data, & hunc intellectum sequitur Bart. num. 4. Sed ita intellectus text. hic videtur continere casum indubitabilem, quare meliùs Bal. 3. oppos. quod tex. hic habuit respectũ ad exceptionẽ transactionis, quæ opposita impedit litis ingressum. l. fratris. supr. eod. quare si reus hic pœnam petat, opposita transactione aget ante causæ principalis cognitionem, non obstante regula. l. qui prior. Cùm enim actio fuerit extincta per transactionem vallatam Aquiliana stipulatione, non nisi in casum solutæ pecuniæ potest conualescere, quare non antea agere is videtur, quàm soluta pœna actionem, quam pacto amiserat, recuperet. Hunc intellectum sequuntur Paulus & Alexan. nu. 4. Alcia. col. 2. communem esse testatur Curtius Senior nu. 16. in fine. tametsi malè sibi hic constet Iass. nu. 8. qui bis quatuor solutiones refert ad hanc difficultatem.

6 Collige deinde ex gl. in vers. item quod dicit. verba illa, si aduersarius hoc maluerit, posse referri ad reum, à quo pœna modò petitur, qui in causa principali fuit actor, et secundum hoc videtur, ꝙ cùm hic sit reus, eius sit electio, an pœnam velit soluere, vel data restituere. l. plærumque. in fine. ff. de iure dot. Sed in. l. cùm proponas. docuimus regulam illam esse veram in alternatiua summarum, non in alternatiua remediorum. Præthereà hanc expositionẽ reprobat Bar. nu. 5. ex eo, quoniã hæc verba non possunt referri ad actorem: quoniã si quæstio hæc fuit proposita coram Imperatore, postquàm ille contrauenit transactioni, non posset actor moram purgare, quia cùm ex maleficio teneatur, non potest moram purgare. l. qui ea mente. ff. de fur. l. penult. ff. vi bon. rap.

7 Ex quo tu collige, quòd etiam si reus possit moram purgare in transactione. l. si maior. supr. eod. actori tamen non licere moram purgare ad euadendum pœnã. & idem sequuntur Angel. nu. 7. Salic. col. 2. addit Alexan. ex Fulg. nu. 5. opinionem Bart. esse communem. & eam tenet Alciatus numero. 19. Sed quod in actore quoque sicut in reo admittatur purgatio moræ, probat text. optimus in. l. si in lege. §. colonus. ff. locat. vbi locator moram purgat, quam ille contraxerat ex maleficio, impediebat enim colonum vti frui colonia, quam ab eo conduxerat. Et hanc opinionem contra Bart. tenet Fulgos. & eum referens Alexand. numero. 5. qui affirmat hanc esse æquiorem opinionem. Paulus de Castro num. 10. dicens æquiorem esse sententiam hanc Curtius Senior num. 20. communem esse testatur Ias. nu. 9. Et posse moram etiam ex maleficio contractã purgare actorem, si ille habeat tractum successiuum, tenet Bar. in. l. si insulam. nu. 21. ff. de ver. obligat. vbi eum sequuntur Imola. Cuman. & Alexan. nu. 39. Iass. nu. 36. Ripa nu. 95. sed hic tractum successiuum habet mora, nam etiam si modò agat actor contra transactionem pœnalem, potest eum pœnitere. Neque huic sententiæ obstat. l. qui ea mente. quoniam agit illa in pœna legali, nos in conuentionali. Iuuat & hanc opinionem text. in. l. quamuis. ff. de in ius vocãd. Et quòd admittatur in actore etiã purgatio moræ, si ius aduersarij non sit factũ deteriùs, probat text. in. l. &. si post tres. ff. si quis

si quis caut. Est itaque intelligenda hæc lex in actore transactioni contrauenienti, ac in petitione perseuerante, quousque exceptione transactionis à iudice ipso fuit repulsus. Secundo modo respondet gloss. quòd lex hæc loquitur in actore qui fuit reus in causa principali, in cuius electione est vtrum petere velit. & hunc intellectum sequuntur frequentiores, & esse communem affirmat Curtius Senior nu. 22.

8 Addit gloss. ex sententia Azonis posse hunc, cui seruata trāsactio minimè est, hæc omnia petere, quòd data sibi restituantur, quòd pœna commissa per contrauentiónem sibi applicetur, quòd actor ab agēdo exceptione transactionis repellatur. & hūc etiā intellectum Azonis sequitur Bar. in vniuerso discursosuorum in hanc l. cómentariorū. & eū sequitur Albe. nu. 1. qui nu. 7. inquit, tenere se hūc intellectū tāquam verissimū, & eū ex antiquioribus sequūtur Odofred. Butr. Francis. Tigrinus, & plures alij quos hic allegat Alexand. num. 6. qui numē. 1. affirmarat huncintellectum esse magis communem eum sequutus. communem esse testantur Aretinus numer. 2. Iass. col. 2. Curtius ante numerum primū. Alciatus libr. 5. paradox. c. 12. & hoc casu oportet accipere illa verba, aut pro, &, vt disiuncta in coniunctam conuertatur, & horum rationes sunt illæ potissimæ. Prima, odium actoris rumpentis transactionem tanta solennitate vallatam, acceptilatione, atque Aquiliana stipulatione, exhorrent enim leges fidem frangentes. l. 1. in princip. ff. de pact. maximè autem eos, qui ita solennia conuenta dissoluunt. l. si quis maior. infra eod. Secunda, quoniam ipso iure hic fuit sublata actio quæ potuit actori competere, idque propter acceptilationem. Tertia ratio est, quoniam iudex prospiciens actorem hunc agere, atque experiri velle sine actione, ex officij sui munere est eum repulsurus, vt paulò inferiùs notabimus. Vulgarus autem antiquus glossematarius existimauit, non omnia hæc copulatiuè exigi, sed alternatiuè duntaxat, qui intellectus antiquorum propè omniū fuit, & eum sequuntur in præsenti Petrus 11
& Cynus, & Ioannes Faber inquit veriorem eum esse secundum doctores. & veriorem quoque esse affirmat Riminaldus in fine. Sed prior Azonis intellectus tenendus est.

9 Circa quem dubitat gl. magna in vers. quomodo hoc. quo pacto possit contingere, quòd hic actor iterū agat, cùm actionem acceptilatione amiserit, & sine actione in iudicio stare minimè possit. l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest. Huic difficultati respondet gl. ideo hic actorem admissum, quoniam reus passus sit se conueniri. Et hunc intellectum approbant Bar. & antiquiores, teste Iassone nu. 10. Et ponit gloss. in hoc tres rationes, quas in superioribus ipse enumeraui.

10 Ex qua in versi. tertia. tu collige, quòd potest iudex ex officio suo repellere agentē in iudicio sine actione, parte etiā nil petente. & ad hoc gl. hanc notauit Bar. & omnes præsentes scriptores. ex quibus Paulus nu. 7. Alex. nu. 7. affirmant semper eam in hoc pro notabili allegari Cur. nu. 30. dicēs gl. hanc reputari solennem ab omnibus. & est similis in l. si vnus. §. pactus ne peteret. in gl. in factis pactum. ff. de pact. quam ibi sequuntur Bart. nu. 20. Iass. nu. 45. Orosc. nu. 55. alia in l. Offilius. in gl. suum. ff. de legat. 3. & hanc gl. sequitur pręter alios Imola in l. 4. §. hoc autem iudicium. col. 2. ff. de damn. infect. Ripa ibi nu. 51. Felin. dicens eam esse singularem in c. exceptionem. col. 2. de exceptio. & multi quos congerit Tyraquellus in. l. si vnquam. in gl. reuertatur. nu. 281. de reuocan. donat. Segura in l. si ex legati causa nu. 83. ff. de ver. obligat. 12
vbi doctor Perez diligenter more suo allegat plures authores gloss. huius sententiam sequutos. testantur hanc gl. opinionem esse cōmuniter approbatā, eam sequuti Ripa in. l. 1. § sublata. nu. 12. ff. ad Trebel. Francis. Balbus de pręscrip. 1. part. q. 8. nu. 2. Bellon. lib. 2. supputat. c. 10. nu. 2. Marāt. de ordin. iudi. 4. part. diuisione 20. nu. 15. quæ

probari videtur l.regia.5.tit.7.lib.1.fori.

11 Exemplum huiusrei in eo proponi posset, qui agit actione reali ad rem præscriptã, nam si iudex cognoscat ex actis rem esse legitimè præscriptam, agentem repellet à iudicio, etiam altera parte nil opponente. Panor.in.c.ad aures.nu.4. Felin.ibi num.3.de præscript. Balbus. vbi cum paulò ante allegaui. Beroius in rub.nu.3.&iterum nu.24. de præscript.idemque vno verbo Lancellotus Decius hic obseruauit.fi.col.qui in hoc allegat tex.in.l.si eũ.in prin.ff.si quis cau.tametsi contrarium fuisse iudicatum referat Cassaneus in consuet.Burgund. in rub.13. §.8.gl.2.nu.4. Angelus tamen de Perusio in præs.nu.7.hoc intelligit, modò ad hanc repulsionem à limine iudicij altera pars iudicis officium implorauerit, nã cùm hoc respiciat priuatam vtilitatem, nõ est quòd iudex impartiatur officium suum non requisitus.l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de damn.infect.& in hoc allegat Angel. text. cum gl.in.l.fi.ff.de peti. hæredit. vbi iudex non supplet pro patre contra filium agentem sine actione, nisi à patre interpellatus. Sed videtur mihi dicere Angel.contra mẽtem huius glossæ, & cũ rectè arguit Alex. nu.7.respondens.l.fi.de peti.hæredit.quòd ibi actio filio competebat contra patrem, licèt exceptione impensarum in honorem filij ipsius factarum elidi possit. Neque obstat his tex.in.§.hoc autem iudicium.quoniam hoc priuatim hic admittitur propter restitutionem iudicij, quod Alexander hic post Imolam restè notauit, nam & propter honorem tribunalis, vltrò etiam prohibitos ad iudicium ire, repellet.l. quos prohibet.ff.de postuland.

12 Poterit etiam procuratorem agentem sine mandato, etiam non requisitus repellere. ita enim voluit gloss. singul. in.c. 1.§.sed si pars. verb. absentia.in fine. de electio.lib.6. quam ibi sequuntur Ancharra. & Francus nu.4.dicens quòd eam glos.sequuntur doctores. Dominicus nu.6. Lancellot. Decius in præs. col.penult. Bal. in.l. licet.col.fi.vers.sed hic quæritur.de procur. Paulus ibi nu.6.Iacobi.nu.9.dicens gloss.illam esse communiter approbatam, & allegat alios, qui eam sequuntur. Ripa allegãs multos gl.illius opinionem probantes in.l. 4.§.hoc autem.nu.48.de dam.infect. & tenuit etiam hanc opinionem ante gl. illam Innocent.ibi.Barba.in.c.causam quæ vertitur.de iudici.col.2.& ibi videtur text. pro hac opinione, quo probatur posse iudicem partes cogere, vt eas solennitates adhibeant, quibus omissis, iudicium esset futurum nullum.& idem videtur probare tex. in.c.1.de procurat.& in.c. Ecclesia sanctæ Mariæ.1.vt lit.pend.vbi eum notat Imola. sed iudicium catum cum procuratore carente mandato, est ipso iure nullum.l.licet. de procurat.ĵ.Et est pro hac opinione text. pulcher in.l.filiusfamiliâs.§.veterani.ff. de procurat. vbi impunè iudex ex officio suo repellit à iudicio militem aliena negocia procurantem, quoniam iure is procurator esse non possit. l.militem.l. qui stipendia. de procur.ĵ.optimâ lex regia.61.titul.5.p.3. Sunt tamen plures, quibus opinio illius gl. displiceat, existimantibus non posse iudicẽ nisi eius munus in hoc pars interpellauerit, procuratorem agentẽ repellere.& hanc opinionem visus est sentire Bart.in.l.inter quos.§.alieno.ff.de dam.infect.vbi eam sequitur Imola nu.9.reprobans gl.in dicto.c.1.licèt dicat eam esse singularem.idẽ Imola in.c.cùm in iure peritus.nu.25.de off.delegat.& testatur esse contra gl.illam communem opinionem, eam sequutus Felin. in illo.c.causam quæ.col.2.ante finẽ. Nec text.in.c.causam quæ.gl opinionẽ probat, quoniã ibi si illis fratribus permitteretur iudicium ingredi sine authoritate & assensu sui episcopi, iudicium esset futurum nullum, ne igitur sit illud illusorium, contra.l. si prætor.ff.de iudi.iudex ex officio suo repellit agentes sine illa solennitate, sed iudicium factum cũ procuratore carente mandato, nõ est ipso iure illusorium, quoniam sententia lata potest exequi contra ipsum procuratorem.l.Plautius.ff.de procura.l.1. debito.euict.pigno.non deb.l.indebitum.

ff.rem

ff. rē rat. hab. Ex quo illud infertur opinioni gl. locum superesse in casibus, in quibus sententia lata non potest executioni mandari contra ipsum procuratorem, qui notantur per Bar. & alios in l. licet. ꝗ. de procurat. Sed neque gl. opinioni suffragatur tex. in illo. §. veterani. quoniam iudex ibi repellit militem propter publicam vtilitatem, ne ille fori negocijs impeditus, armorũ vsum dediscat. l. milites. ꝗ. locat. l. fi. in prin. de iur. deliber.

13 Quare cùm & in rerum spiritualium administratione publica vtilitas eluceat. l. 1. §. huius studij. ff. de iust. & iur. atque in his plurimum iudicis officium exuberet. c. cũ vobis. de electio. in his poterit iudex agentem sine mandato vltrò repellere. c. innotuit. de elect. & in hoc casu gl. illam nonnulli intellexere, sed illa in omnibus casibus loquitur generaliter, & vera quidem est, & vsu apud nos approbata. Ad cognoscendam sanè testis conditionem iudex etiam non requisitus officium suum rectè impartietur. quod gloss. singularis obseruauit in l. 1. §. si præses. in gl. de nominibus. ff. de magist. conuenie. quam dicit esse notabilem, eam sequutus Roman. in rub. ff. de arbit. nu. 27. quoniam cùm fidem testium in iudicis arbitriũ leges reposuerint. l. 3. §. 1. ff. de testi. quo arbitrium hoc rectè iudex moderetur, poterit testis conditionem exquirere. Poterit prætereà iudex ex ratione huius gloss. agentem in iudicio, vt declaret quo nomine ille agat. ita enim voluit eleganter Innocentius in c. cùm olim. nu. 1. de testib.

14 Sed illud quęsierim, an cùm hoc iudici liceat, vt possit etiam ex officio suo repellere agẽtem sine actione, ita iudex hoc semper facere debeat, vt si secus fecerit, obnoxius supersit parti in syndicatu? Et Paulus de Castro in præs. nu. 7. dicens hoc per doctores non fuisse tactum in eam sentẽtiam inclinat, vt minimè iudex ad hoc teneatur, licèt id quidem facere possit, arg. tex. vulg. in l. non quicquid. ff. de iudici. l. 1. quo. & quando iud. & Paulo quoq; Curtius subscribit in his quę adiecit ad ipsum Paulum. & idem videtur placuisse Alexand. nu. 7. & communem esse hanc Pauli opinionẽ affirmat eam sequutus Niconitius alleg. 33. nu. 43. tametsi Iass. nu. 19. contrarium videatur, sequutusq; idẽ inquit Bar. sentire.

15 Sed si iudex ad iudicium eum admittat, qui nulla actione accesit ad iudicium, & sententiã protulerit, an illa sit nulla ipso iure videamus. Et videtur sententiam hanc ipso iure consistere, quoniam solùm videtur lata cõtra ius litigatoris. l. 1. §. item cùm contra. ff. quæ sent. sine app. resc. l. 2. ꝗ. quãdo prouo. non est neces. c. cùm inter. de re iudic. & hanc opinionem tenet Alexa. in l. si Titius. nu. 3. ff. de ver. oblig. Antonius Capit. decis. 1. num. 16. quæ probari videtur ex tex. eleganti in l. cum putarẽ. ff. fam. ercis. Sed meliùs id videtur probare tex. optimus in l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoff. test. vbi is qui nullo iure ad querelã admitti potuit, egit tamen nullam actionem habens querelã inofficiosi testamenti in qua obtinuit, cùm nemo eum repulerit, & ex ea hæreditas delata fuit legitimis hæredibus, valuit igitur sententia.

16 Est sanè casus ille indifficilis, vt spiritu rationis eum carere dixerit Bald. in l. fi. nu. 13. de fideicommiss. libert. & eum text. veluti singularem notarunt Roman. sing. 253. Corsetus verb. sententia. Et cùm nemo ad huc iudicio meo verum legis illius intellectum aperuerit, existimo ipse tolerabilem esse intellectum Bal. in illa l. fi. vt opinemur eum qui egit querela inofficiosi testamenti in specie illius. l. egisse tanquam si querelam haberet. Fuit enim ille fortè frater defuncti vterinus, qui egit instituta turpi persona, cùm tamen reuerà in hac specie, querela ex iuris regulis illi minimè cõpeteret. l. fratris. infra de inoff. test. cum simil. cùm itaque à principio non constaret de ineptitudine libelli, sententia lata fuit, qua ruptũ testamentum fuit. & hunc intellectum sequuntur ad tex. illum idem Bal. in l. fratris. de inoff. testa. idem Bal. in l. certa ratione. nu. 6. quando prouoc. nõ est neces. Barbat. in c. examinata. nu. 16. de iudic. Zasius in

l.sæpè.nu.91. ff. de re iudicat. Sed lata sententia contra testamentum ibi, quo pacto prodesse potuit illis, qui iudicio illi non interfuerunt. Sicuti enim sententia ibi pro testamento lata, illis minimè noceret, ita nec contra testamentum lata illis esset profutura. Et cùm grauissima hæc etiam difficultas visa semper fuerit, hactenus placuit frequentioribus is intellectus, quòd quando aliquis non petit quicquã à iudice sibi dari, sed vt iudex aliquid faciat vel declaret, sententia pro hoc lata omnibus, quos causa illa contingit, erit profutura. ita enim text. illum interpretatur Innocent. in. c. in nostra. nu. 8. de procur. idem Innocent. in c. super his. nu. 2. de accusat. & hunc intellectum probauit Bart. in proprio loco, qui Innocent. non est oblitus. Angel. ibi nu. 2. Paul. de Castro nu. 3. communem esse testatur Curtius ibi nu. 2. dicens difficile posse sustineri illam decisionẽ iurisconsulti. Bal. in. l. 2. 8. oppos. quib. res iud. non. Alexand. in illa. l. sæpe. nu. 31. & testatur hunc esse cõmunem intellectũ Ioannes Oroscius eum sequutus in. l. si vnus. §. ante omnia. nu. 5. ff. de pact. & videntur quidem Innocentius ac cæteri, quos paulò antè allegaui, intelligere eum tex. non solùm in sententia querelæ, sed generaliter in omnibus sententijs rescisorijs. & ita etiam eum text. intellexit Albericus in. l. ingenuum. num. 6. ff. de statu homin.

17 Sed licèt text. in illo. §. si quis ex his. admittat propter iudicij authoritatem testamentum rumpi per eum, qui sine actione egit in iudicio, minimè procederet in bonorum possessione contra tabulas. ex tex. eleganti in. l. filium. vers. si quis contra. ff. de legat. præstand. vbi eum tex. notat Bar. ad tex. in. §. si quis ex his. & idem quoque voluit Bal. in illa. l. fi. de fidecom. libert. Alexand. in illa. l. sæpè allegans alios. Iass. in ru. vnde liber. col. 2. mirabilemque esse hanc declarationem ad tex. in. §. si quis ex his. existimat Roman. in. l. si Titius. nu. 10. ff. de ver. oblig. qui eam minimè probat, qui tamen ei consenserat in illo. §. si quis ex his. versi. nota ex eo. Sed iudicio meo vera est, & communis, quoniam edictum bonorũ possessionis contra tabulas nemo alteri cõmunicat, nisi is verè id habeat ex person a sua. l. si post mortem. vers. exhæredati. ff. de bonor. poss. contra tabul.

18 Sed neque procederet tex. in. §. si quis ex his. in sententia falsitatis lata contra testamentum. quod eleganter Bald. notauit ex sententia Iacobi Butricarij in. l. fi. col. fi. vers. quæro ergo. de peti. hære. j.

19 Repellit præterea iudex ex officij sui munere quemcũq;, qui in iudicio calumniatur. gl. notabilis in. l. qui cùm maior. §. si patris. verb. vel calũniosam. ff. de boni. libert. Bal. in. l. 1. num. 11. quo. & quando iudex. & addit his plura Ripa in illo. §. hoc autem iudicium. nu. 52. & præter eum dicunt gl. illam esse singularem Imola in. l. penult. §. ad crimen. num. 21. ff. de pub. iud. Iass. in. l. 1. nu. 4. ff. de off. asses. Purpur. ibi nu. 115.

20 Limitari tamen oportet gl. hanc, vt non habeat locum, si nata quidem actio sit, licèt eius dies nondum cesserit, putà in eo cui aliquid ad diem certum promissum est: li-

21 cèt enim malè agat, quoniam ante diem agit. l. 1. in fine. ff. quando dies vsusfruct. legat. cedat, si pars non opponat, non licebit iudici agentem vltrò repellere. §. appellantur. versi. temporales. de except. Instit. & ita tenuit eleganter Bart. in. l. eũ qui ita. §. qui ita. nu. 5. ff. de ver. obligat. vbi eius opinionem affirmant esse veriorem, eam sequuti Alexan. nu. 12. Iass. nu. 15. atque hi duo ita nominatim dicũt esse limitandam opinionem gloss. nostræ. Et tametsi senten 22
tiæ Bar. aduersentur Cumanus. item Angelus in. l. vnica. de condict. ex. l. idem Angel. in. l. exceptionem. nu. 2. de probat. j. idem Angelus in. l. quod si in diem. in princ. nu. 2. ff. de peti. hære. Fulgos. nu. 20. Roman. nu. 25. Areti. num. 16. in. l. lecta. ff. si cer. pet. firmat tamen eandem sententiam Bart. in l. ita stipulatus. nu. 40. ff. de ver. oblig. vbi eandem opinionem sequuntur Areti. nu. 16. Ripa nu. 86. idem Bart. in. l. lecta. nu. 21. ff. si cert. pet, vbi Iass. nu. 22, testatur communem

munem esse Bart. opinio. eam sequutus cõmunem esse affirmat Purpuratus nu. 75. sequuntur hanc Bart. doctrinam permulti, & eos referens Antonius Gomecius lib. 2. variar. resolut. c. 11. num. 25. Condemnabit itaque in hac specie iudex reuera nil excipientem, vt tempore adueniente actori petita persoluat.

21 Ineptum quoque libellum iudex etiam non interpellatus longè repellet, imò dentibus quoque eum lacerabit. ita enim voluit gl. in. l. 1. in gl. libellis. de off. asse. ff. quã ibi notat in hoc Bar. nu. 2. Alber. nu. 1. Angel. nu. 1. Iass. nu. 4. Orosc nu. 4. Purpur. nu. 110. & sensit idem gl. fi. in. l. fi. j. vt nemo priuat. quam ibi sequitur Bart. 3. notab. Bal. in vltimo nota. gl. in. l. t. in gl. nec temere. ff. si mens. fal. mod. dixe. & idem quoque voluit gl. in. c. sacerdotibus. verb. incendit. 11. q. 1. Innocentius in. c. 1. de offi. vicar. Bar. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. num. 20. ff. de pact. & multi alij passim. Item si libellus sit conceptus contra consuetudinem iudicij. gl. in. l. de quibus. verb. inueterata. & in. l. diuturna. ff. de legi. pro quibus est text. in. l. fi. j. de iniur.

22 In eadem glos. ibi, alij vt Albertus. Hæc opinio relata in glossa, quòd hic actio suscitatur in odium repetentis pecuniam datam, ac pœnam, ac proinde volentis rumpere trãsactionem, est communiter reprobata secundum Alexand. nu. 9. quoniam hic legitimè vtrumque petit, cùm id faciat legis authoritate, neque vult hic rescindere transactionem, sed potiùs seruari eam.

23 In glo. ibi tertij dicunt. Hęc etiam communiter reprehenditur teste Alexand. nu. 10. quoniam hic non possit suscitari actio semel extincta. l. qui res. §. aream. ff. de solu. Neque obstant. l. 1. & 2. si aduer. transact. quoniam ibi actio suscitatur facto atque ministerio prætoris minoré aduersus transactionem restituentis, quare omnia oportuit in pristinum statum reponi. l. quòd si minor. §. restitutio. ff. de minor.

In glos. ibi quarti dicunt. Hãc etiam cõmuniter reprehendi, idem Alexan. author est, quoniam videatur text. hic supponere, quòd agatur hic per actorem antequam reus condictione sine causa possit se reponere in pristinã obligationem, in eadem gl. ibi alij dicunt de facto agi. Hanc intelligentiam sequuntur Petrus Cynus atque Fulg. & esse satis tolerabilem affirmat Paulus de Castro nu. 6. namque interdum quis de facto agit. l. nuda. de contrah. & commit. stipulat. l. si Titius. ff. de verb. oblig. quæ duo iura glos. hîc allegauit, sed nil ad rẽ, quoniã ibi, & si agebatur de facto, sperabatur tamẽ ex ipsa litis contestatione actionem oriendam fuisse. melior text. est in. l. Iulianus. §. si. vers. quantum. ff. ad exhiben. quem hic Petrus primus omniũ allegauit. Sed illi. l. Bar. respondet nu. 8. volẽte reo, egisse sine actione actorem ibi, vel ibi agere actorem sine actione, quoniam eam amisit propter moram rei in exhibenda repetita, qui intellectus Saliceti in præs. est. quem & Alex. Saliceti immemor refert. & veriorem esse affirmat Iass. nu. 19. Sed quancunque tu sententiam teneas, vera est opinio Azonis, quòd actor hic repellatur ab agendo non proposita aliqua exceptione, sed ab ipso iudice, quoniam ageret ille sine actione.

24 Sed contra tex. hunc, imò quòd actum de facto non faciat pœnam committi, allego text. in. l. ea quidem. si mancip. ita fue. alien. Gl. mouet hanc difficultatem, & rectiùs eam soluit Bart. in fine dicens, quòd cum dubitatur, an fuerit actum inter partes, vt neque ex facto ageretur, & agitur cũ incommodo aduersarij, tunc pœna committitur vt hic: aut agitur sine incommodo, & non committitur, vt in. l. contraria. quòd si stipulatio sit iuris, nõ nisi qui agit de iure eam committit. l. stipulatio ista. §. quæsitum. ff. de ver. obliga. quam hîc allegat in fine.

25 Quærit deinde Bartol. nu. 13. quæ remedia habeat reus contra actorem contrauenientem transactioni. Et ex varijs legibus pulchra remedia Bartol. profert. Ex quo tu subinde notabis, quòd adiecta in trãsactione clausula, rato manente pacto, licet agẽti contra

contra transactionē obstet ipsa transactionis exceptio, vt stare illi compellatur, item pœna promissa ab eo exigi possit: data tamen non repetuntur, quoniam datorum repetitio, transactionem ipsam dissoluit. At verò clausula, rato manente pacto, eò tendit, vt transactionem confirmet. Hanc Bart doctrinam. & Iass. in præsen. probauit nu. 21. & eam in causa ingētis pecuniæ aduocatus quidam rectè allegabat, Sed ego & falsam esse apud eum aduocatum pluribus contendi, nec oportere iuxta eam pronuntiari. Mouet me, quòd generaliter videam doctores propè omnes hāc causam tractantes, paria esse existimare, quòd iuramentum accesserit transactioni, vel quòd addita illi sit clausula, rato manente pacto. Sed in transactione iurata nemo dubitat, data quoque actori repeti. l. si quis maior. quam statim interpretabimur, ergo idem in clausula, rato manente pacto, dicendū est. Præterea etiam, si data repetātur, actor cogetur stare transactioni, ergo non rumpit clausula hęc datorum repetitione transactionem, sed maiori pœna eam cōseruat, Existimo ergo Bar. opinionem falsam esse.

## *Summa rerum. L. Si quis maior.*

1 *Declaratur tex. in l. 2. de reb. credit. & iureiur.*
2 *Parcitur vouēti calore iracūdiæ, si votū nō seruet*
3 *Text. hic an in minore iurante locum habeat.*
4 *Materia iuramenti est fauorabilis, & extendēda.*
5 *Et quid sit dicendum in minore, qui veniam ætatis impetrauit.*
6 *Legitimā ætatē nō habet, qui veniam impetrauit.*
7 *Vniuersitas, Respublica, vel Collegium, an ligentur hac. l.*
8 *Et quid in fœmina iurante dicendum sit.*
9 *Et in rustico.*
10 *Rusticitas excusatur ab vsuræ præsumptione.*
11 *Declaratur tex. in l. amplius nō peti. ff. rē ra. ha.*
12 *Declaratur text. in. l. qui cùm natu maior. §. accusasse. ff. de bon. libert.*
13 *Ex sola iudicis interpellatione, an committatur in pœnas huius. l.*
14 *Prima iudicis interpellatio, an sit actus extraiudicialis.*
15 *Declaratur text. in. l libertus. ff. de in ius vocan.*
16 *Sola supplicatio an sat sit, vt in pœnis huius. l. committatur.*
17 *Periurus an sit infamis, & declaratur text. in l. Lucius. ff. de his qui not. infam.*
18 *Scholasticus qui iurauit parere rectori, si contrafaciat, an sit infamis.*
19 *Qui rem præteritam falso iuramēto affirmauit, an sit infamis.*
20 *Iuramentū in teste, an Iureconsulti cognouerint.*
21 *Pœnæ huius. l. an ipso iure committantur.*
22 *Accedente iuramento obligationi, impeditur moræ purgatio.*
23 *Et an id generaliter verū sit extra speciē hui⁹. l.*
24 *Sed id in duabus duntaxat pœnis huius. l. esse accipiendum.*
25 *Iure Canonico, an admittatur purgatio iuratæ obligationis.*
26 *Iure Canonico non committitur pœna in solidū, sed pro parte.*
27 *Si minor iuret transactionem, & maior factus illi contraueniat, an committat in hanc. l.*
28 *L. hanc, solùm esse accipiendam in transactione sponte facta.*
29 *Et an id sit accipiendum in statuto compellente compromittere, sed non iurare.*
30 *Si partes non iurent compromissum, etiam si adsit cōsuetudo iurandi, non cōmittitur in hāc. l.*
31 *Et necesse est, vt per Deum, vel per Principem, transactio iuretur.*
32 *Sed quid, si sub alia forma iuratum sit.*
33 *Pœna periurij comprehendit violatorem fidei præstitæ.*
34 *Et quid si trāsactionis obseruatio affirmetur illa iuramēti forma, A fe de cauallero, ò de hidalgo*
35 *In dubio autem fidem Christi, non humanam videtur quis interponere.*
36 *Et quid si homagio Hispaniæ trāsactio firmata sit*
37 *Et quid, si in veritate quis promittat obseruare transactionem.*
38 *Et quid, si per Principis salutem.*
39 *Et quid, si per sanctorum aliquem iuratum sit.*
40 *Vel per sancta Dei Euangelia.*
41 *Dolū interuenire oportet, vt in hāc. l. cōmittatur*
42 *Quælibet causa, etiam iniusta, excusat à dolo.*
43 *Qui iudice authore contractum non seruat, in hanc. l. non committit.*
44 *Habet locum text. hic non solùm in transactione, sed in quacumque contractu.*
45 *Emphitheota Ecclesiæ qui iurauit soluere pensionē, expellitur si nō soluat biēnio nō expectato.*
46 *Iudex malè se gerens in officio, incidit in pœnas hac. l. statutas.*
47 *Venditor non tenetur ad euictionem, si emptor pretium iuratum non annumerauit.*
48 *Ad compromissum quoque. l. hanc pertinere.*
49 *Item habet locū hæc. l. tam in reo, quàm in actore.*
50 *Et an habeat locū tex. hic, in hærede transigētis.*
51 *Hæres iurantis nō est periurus, si fidē nō seruet.*
52 *Etiā si transigēs hæredes quoq; suos obligauerit*

53 Hæ

53 Habet autem locum hæc lex, etiam in fauorem heredis eius, cui iuramentum præstitum fuit.
54 Et an habeat locum tex. hic in singulari successore.
55 Et quid si quis facultatem impetret à papa, vt posſit contrauenire transactioni.
56 Et an in foro, quod conscientiæ appellant, procedat tex. hic.
57 Pœna legalis an debeatur in conscientia.
58 Hæreticus an ante condemnationem posſit bona retinere.
59 Pœnam conuentionalem an non exactus quis soluere teneatur.
60 Et quid in specie huius.l. dicendum sit.
61 L. hanc. ex partium conuentione cessare.
62 Vel etiam si qui petit pœnarum commisſionem ipse partes suas non impleuerit.
63 Et oportere liquidisſimè constare eũ impleuisse.
64 Vel nisi contrauentio probata sit.
65 Ad exigẽdas pœnas legales oportere adesse probationes liquidisſimas.
66 Recipiens aliquid à violatore iuratæ transactionis, videtur beneficio huius.l. renuntiare.
67 Quod eleganti exemplo confirmatur.
68 Dominus emphitheosis aliquid recipiens ab emphitheota videtur commisso renuntiare.
69 Iuramentum habet paratam executionem.
70 Item depositum.
71 Facta confesſione an sit opus sententia.
72 Ex iuramẽto sine stipulatione an actio oriatur.
73 Declaratur tex. in auth. sacramenta puberum. si aduer. vendit.
74 Iure canonico an ex iuramento actio oriatur.
75 Et an iure nostro.
76 Periurus an generaliter à iudicij limine repellatur.

## ❡ *L. Si quis maior.*

Bart. in præsenti adfirmat singularem esse.l. hanc. Sed et cæteri scribentes maximè eã cõmendarunt, quæ cũ pluribus constet particulis, non diuiditur communiter. Ex qua tu collige summatim, quòd contraueniens transactioni iuratę per Deũ vel per Principẽ infamia notatur, accepta restituit, pœnam soluit, actione remanet priuatus. Addit optima.l. Hispaniæ, hunc amisſione quoque bonorum omniũ multari, qui iuramentum cuicunque contractui adiectũ violauerit. Quę omnia in honorem atque reuerentiam iuramenti sunt hac.l. introducta, cuius Christi omnes studiosos oportet esse obseruantisſimos, nam & exterę quoque gentes maximi iuramenti religionem fecerũt. Nam & Cic. inquit, lib. 3. officio. ad finem. Iuramentum est affirmatio religiosa, quod seruãdũ est, quasi Deo teste promiseris, nec maius vinculum ad astringendum fidem iureiurando maiores, nec arctius esse voluerunt. Ex Plutarcho quoque didici in problematibus. tanta ciues Romanos reuerentia iuramenti religionem coluisse, vt nobilibus solùm atque ingenuis hominibus id deferrent: seruis nanque ac extremæ notæ hominibus iuramenti loco quæstiones atque tormenta inferebantur, vt ab eis veritas extorqueretur. De iuramenti autem religione, cùm permulti plura notauerint, omnibus tamen & sanctiùs, & disertiùs videtur mihi id pertractasse dominus Bernardinus Sãdoualius scholasticus Toletanus, vir et iuris vtriusque atque sacrarũ literarum cognitione clarisſimus, & omniũ virtutum genere spectatisſimus, in libello pauperum incarceratorum. c. 8.

1 Sed videtur iuramenti violationem soli Deo committẽdam esse, neque legibus puniri oportere. l. 2. ꝟ. de reb. credit. & iur. vbi iurisiurandi contempta religio solum Deum habet vltorem, nam sufficit peierãti periurij pœna. l. nam sufficit. ff. de dol. mal. quid est igitur quòd tam seuerè hic punitur peierator? Difficultatẽ hãc, quod ipse sciam, tangit nemo in præsenti, præter gl. fi. quę eam mouet dũtaxat. Quare Bar. in. l. cõtraria. 3. oppositione soluit hanc difficultatem, dicens, quòd ibi loquitur in iuramento litis decisorio; hic verò. l. agit de iuramento promissorio adiecto contractui. atque hic Bart. intellectus Bald. ibi. non displicet. col. 1. vers. octauo. estq́ue. l. regia probatus. 26. titu. 11. part. 3. Sed minimè hæc solutio tollit difficultatem: quoniam seuerius puniri debet contempta religio in iudicio, quàm extra iudicium, nam & authoritas iudicantis periurio offensa videtur. c. 1. de crimi. fal. nam & mendaciũ

dictum extra iudicium ex leuitate materie venia li solùm reatu prendit mentientẽ, & tamen si in iudicio proferatur in materia etiam leuissima,capitale vitium inducit, quoniã contempta iudicantis authoritas videatur.quod Caietanus notauit ad Thomam.2.2.q.69.art. 2. tametsi id non placeat Dominico Soto.de iusti.& iur. lib. 5.quæst.6.art.1.col.4.vers. Percontaris hic. Præterea contra Bart.est tex.in.l.si duo patroni.§.si quis iurauerit.2. ff.de iure.Quare glo.1.in ista.l.2. soluit hanc difficultatem, dicens.l.illam esse accipiendam, quando iuraret quis id,cuius trãsgressio proximũ non læderet, vt si iuramento adfirmet carnes se minimè comesurum, sed in præsenti transgressio iuramenti rem familiarem proximi offendebat. & hunc intellectum frequentiores ibi probasse mihi videntur. & eum quoque tenuit glo.in.c.quicunq;. verb.recipiatur.6.q.1.& hunc esse cõmunẽ eius.l.intellectum adfirmant Iason in illo §.si quis iurauerit.2.nu.2. August. Beroius eum sequutus.quæst.134. nu.9.& testatur hancesse cõmunem opinionem Cassan. in cons. Burg. rub.10.§.12.glo.5.nu.22. cõmunem adfirmat Nonius de Auendaño. de exeq.mãd. re. c.27.nu.8. Tertius intellectus illius est, vt loquatur in iuramento facto calore iracundię,namq́ue huius vltio ( tanta est humanæ cõditionis infirmitas)soli Deo committenda est. Húc intellectum tradit glo.fi.ibi.ita quoque concilians eam legẽ cum.l. si duo patroni.§.si. ff. de iureiur. & eum intellectũ probauit etiam ibi Alber.& alij. & eum quoque sequuntur Ioan.de Selua.de iureiur. 4. part. q.7.nu.10. Anton.Corsetus in repet. rub. de iureiur.nu.65.cui intellectui plurimùm suffragatur tex.in.l.alienã.§.ad.l. Iul. maie.
2 & tex.in.c.sicut ex literis.de iureiur.Et vouenti quoque aliquid calore iracũdiæ par citur,& si votum non seruet.glo. singula. in.c.dudum.in verb. calore iracundiæ.de conuer.coniugat.quam ibi sequũtur Antonius.nu.25.Panor.nu.8. Vitalis de Cãp. in tract. claus.c. de absolutione iuramenti. nu.5.Marcus Anto.de viri.iur.nu. 145. dicens glo.illam esse singularem. Ias.in.l. si filiam.nu.4.de inoffi.testa.§. dicens gl.illam reputari singularem.addit tamen ille similem in.c.sunt qui opes.in parte, non iudicio. 17.q. 4. Decius in.l. quicquid calore. nu.2.ff.de regu.iur.dicens,eam glo.esse notabilẽ.Romanus singu.508.dicens singu. esse glo. illam. Ludouicus Montaltus.de reprobatione sentẽtiæ Pilati. arti. 4.nu.26. qui addit.glo.in.c.neque viduas. verb.17. q.1.quę id minime dicit.Fel.in.c.Mathęus. nu.2.de simo.quibus addenda sunt quæ hac in re scripsere Syluester.verb. votum. 2.nu.13.Dominicus de Soto.de iust.& iur. lib.7.q.1.art.2.col.4.vers.colligamus ergo.

Quartus intellectus.text. in illa.l.2.de rebus credit.est, vt etiam si ibi dicatur iurisiurandi contemptam religionem satis habere Deum vltorẽ, non tamen negari, quin pœnis quoque tẽporalibus iudices id crimen persequantur. Qui intellectus tolerabilis quidem est,fuitq́ue episcopi Segobiẽsis in.c.2.de pact.lib.6.1.part.§. 7. nu. 2. qui quintũ ad eam.l.proponit intellectũ,quasi velit Imperator ibi rationẽ reddere, qua re periuria pœna grauissima,hoc est capitis non coerceantur,quoniam videlicet grauissima illis immineat diuini numinis vltio. Sunt tamen qui existiment in specie illius.l. esse iudicem periurum punire pœna extraordinaria,ita enim voluit Ange. in auth.scenicas non solen. in princ. coll. 5.Marcus, Anto.de viri.iur.nu.123.

3 Sed in minore iurãte transactionẽ an habeat locũ hæc.l. Et videtur nõ habere,cùm de maiori agat expressim, videtur igitur minorem exclusisse. vulg.l.cum prætor.ff. de iud. Gl.1. mouet hanc difficultatem,& glo.mens non vno modo accipitur à doctoribus.Salic.enim col.2.arbitratur glo. in.l.de commissione pœnarum.de quibus agitur in hac.l.determinasse.Thomas Parpal. existimat glo. determinare minorem minimè teneri pœna, de qua agitur in hac l.Sed re uera, gl. animus hic fuit. vt tex. hic habeat locũ etiam in minore iurãte trans-

actionem per tex. in auth. sacramenta puberum. si aduer. vendit. vbi eorum iuramēta, qui minores sunt, ad vnguem quidem seruantur. & hanc opinionē tenuit Petrus quem Bald. retulit. q. 1. & secundum eam consuluit Marianus Soci. consi. 32. nu. 16. volu. 3. Iacobus verò Butricarius hic distinxit, nam si minor iuret se aduersus transactionem non esse venturum ratione minoris ætatis, nec alia, non posse eum contrauenire, quòd si ratione minoris ætatis duntaxat iurauerit se non contrauenturū, nō committere eum in pœnas huius legis. Et hanc distinctionem videtur etiam sequutus hic Alberi. nu. 4. qui eam refert ex Ricardo Malumbre. Bart. verò nu. 1. indistinctè profitetur pœnas huius. l. in minoribus locum non habere. Et mouetur ille, quoniam minor iurans, interpretatione quadam iuris maior esse censetur: hæc autem interpretatio ad hanc cōstitutionem nō pertinet, quę in eo, qui verè maior est, est accipienda. argum. tex. in. l. 3. §. hæc verba. ff. de nego. gest. Hanc Bart. opinionem sequuntur in præsenti Bald. 1. q. Angel. nu. 2. Fulgo. nu. 2 Salice. & Pau. & qui hos refert Alexand. qui nu. 10. in fine. testatur glo. opinionem esse cōmuniter approbatur. testantur esse cōmunem eam sequuti. Ias. nu. 29. Claudius nu. 29. Curtius senior nu. 55. & eam tenet Iacob. nu. 4. communem esse præterea testantur Alciat. nu. 9. Thomás Parpal. nu. 5. Curtius Iunior. nu. 3. Cagno. nu. 20. & eam neminem allegās sequitur Marcus Mantua. col. 1. testatur esse cōmunem eam sequutus Decius consi. 258. nu. 1. & est opinio hæc cùm verissima tùm receptissima.

Pro qua allegat Fulgo. tex. in. l. fi. de his qui veniā ætat. impetra. vbi ætas cuiusque ea esse intelligitur, quæ naturaliter illi inest, non quæ per legis interpretationem.

4 Sed huic tam receptæ sententiæ illud videtur obstare, quòd quando agimus de obseruantia iuramenti, materia dicitur fauorabilis, ac proinde extendenda. quod satis significat glo. contractibus, in auth. sacramenta puberum. §. si aduer. vendit. vbi glo. text. illum exorbitantem agentem in causa contractuum, ad quasi contractus atque contractus etiam improprios producit, quare expresśiùs Bart. ibi. proposuit hanc doctrinam. nu. 19. Et tametsi Cinus ibi. 13. quæst. contendat illam dispositionem esse odiosam, ac proinde restringédā, Bart. doctrinā sequuntur oēs ibi. secundū Ias. nu. 72. Curtium. nu. 47. Ioan. Igneum. nu. 63. Et illam Bart. decisionem præter ordinarios ibi sequuntur Anto. de But. in. c. fi. nu. 58. vers. prædicta confirmat. de consue. Ancha. & Imol. in. c. 2. de pact. in. 6. Dominicus in. c. 1. nu. 9. de tempo. ordinā. lib. 6. Alexā. in. l. qui iurasse. in prin. nu. 1. vers. accedit quia ratio. ff. de iureiur. qui neminem allegat. testatur esse communē Bart. doctrinam Nonius de Auendaño. de exeque. mand. reg. c. 27. nu. 13. quoniam Bart. inquit, licèt dispositio illius text. damnosa sit rei familiari ipsorum minorum, cū agatur hic de animę fauore, qui versatur in iuramenti obseruatione, oportet iam iudicare dispositionem esse fauorabilem, quoniā animę causa cunctis rebus sit pręferenda. l. sancimus. de sacrosē. eccl. Sed huic difficultati respōdent Riminal. Aret. Curt. Iunior & recentiores, eam considerationem non habere locum in dispositionibus legū pœnalibus, qualis hæc esse videtur, obseruabit igitur minor hic iuramentum quod præstitit, sed in pœnas non cōmittet, quæ hac l. contrauenienti imponuntur.

5 Hanc communem opinionem limitat Lancel. Decius in præsenti, vt non procedat in minore, qui veniam ætatis impetrauit: hic enim cùm exorata à principe venia maior reputetur, neque in integrum restitui iam possit. l. 1. l. omnes. de his qui veni. ætat. impetra. si iuret transactionē & eā nō seruet, tenebitur pœnis huius legis. Sed hæc opinio falsa esse mihi videtur, cùm impetrata venia non faciat impetrantem verè maiorem esse, quod in hac specie est necessarium, sed quoad negocia solùm, & iudicia impetranti auferat in integrum restitutio

tutionē, imo verò quotiescūque legitima ætas in homine requiritur, maior ætas est necessaria, quæ vigintiquinque annis perficitur, nec ea satis est, quæ per interpretationem adest ex veniæ impetratione. l. fi. de his qui veni. ætat. impetra ue. Sed si vnquā matura hæc ætas atque completa est necessaria, id est in præsenti specie, in qua agitur de re grauissima, atque animæ periculo. Sed neque veniæ impetratio pro negocijs omnibus supplet maiorem ætatem: namque post veniam quoque impetratā non licet impetranti impunè alienare res immobiles sine decreto. l. eos qui. de his
6 qui veniā ætat. impetra. Præterea cùm legitima ætas sit necessaria ad rempublicā administrandam. l. ad rempublicam. ff. de mu. & honor. non satis erit, vt quis legitimæ ætatis esse censeatur, si veniam minor annis vigintiquinque impetrasset. glo. singul. in. l. 1. in glo. annum, qui ætat. se excus. lib. 10. Existimo ergo eum qui maior annis vigintiquinque non sit, non commitere in pœnas huius. l. etiam si veniam ætatis impetrasset. atque hanc opinionem Alciatus quoque probauit. item Cagno. nu. 25. Existimo prętereà quòd etiam stante statuto, vt minor vingintiquinque annis possit cōtrahere sicut maior, adhuc minorē hac lege non comprehendi, licèt contrarium Corneus hic senserit. nu. 1. Bologn. nu. 37.

7 Cùm autem minor vigintiquinque annis pœnis huius. l. non teneatur, videtur rempublicam collegium vel vniuersitatem transactionem iurantes in pœnas huius legis non committere, cùm & iure minoris fungantur. l. rempublicam. de iure reipubl. lib. 11. l. respublica. ex qui. caus. maior. Præterea periurij pœna ad has vniuersitates non pertinet, cùm nec excommunicatio in illas ferri possit. c. Romana. §. in vniuersitatem, de senten. excommu. lib. 6. Et hanc opinionem videtur tenere Bald. in. l. generaliter. in princip. de reb. credit. & iureiuran. & eam sequuntur Claudius in præsent. num. 3. Thomas Parpal. num. 83. qui multis eam instruit fundamentis

Alciatus colum 4. & testatur esse communem eam sequutus Alciat. responso. 4. numero. 10. cui non leuia argumenta præstat elegans Romani consilium. 400. quæritur an statutum. Tametsi contrariam opinionem sequantur Ias. in præsen. num. 8. Cagnol. num. 13. Nonius de Auendaño de exequ. mand. reg. cap. 27. nu. 12. Mihi verò ea opinio magis semper placuit, vt respectu personarum collegij vel ciuitatis, quæ transactionem ipsam iurauerunt, vera sit hæc posterior opinio: cur enim ad eas constitutionem hanc non producamus? Respectu verò earum personarum quæ contractum non iurauerunt, nil est cur collegium vel vniuersitatem ad pœnas in hac. l. contentas condemnemus. atque hæc opinio Curtij Iunioris est in præsenti. num. 3. quam etiam sequitur Bolognetus. num. 20.

8 Sed in fœmina transactionem iurante an habeat locum hæc lex. Et refert quidē Curtius Senior. num. 7. Fulgo. dicentem doctores communiter tenere, vt tex. hic in fœmina locum minimè habeat. Sed ipse hoc apud Fulgosium inuenire nō potui. Imò Fulgosius ipse. num. 7. asseuerat mulierem iurantem transactionem teneri pœnis hac. l. cōtentis. quoniam verbum hoc si quis, fœminas etiam complectatur. l. 1. ff. de verb. signif. cum alijs. & quoniam odium huius legis rationabile quidem sit, quare ad fœminas etiā pertinere. l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iudi. & quoniam quando termino huic, si quis, adijcitur alius terminus communis, puta homo, vel maior, fœminam etiam comprehendit. Barto. in illa. l. 1. ff. de verb. signif. nu. 2. & in l. 1. in princ. ff. de pecul. num. 24. & quóniā mulieri contrahenti, vel delinquenti non subuenitur, nisi in casibus in iure expressis. l. fi. de iur. & fact. igno. sup. & hanc Fulgosij opinionem sequuntur Ias. nume. 6. Curtius Senior. num. 14. referens ita tenere Antonium ab Alexandro. Iacobi. num. 2. Marcus Mantua. col. 1. communem esse testantur Thomas Parpal. num. 1. Cagnolus

gnolus.num. 5. eam sequuti. Bolognetus num.18. & sensit hanc opinionem glo. ordinaria.in. l. cùm proponas.in parte. nec. exceptio.sup.eod. nam cùm text. ibi agat de quodam Marcello, & quadam foemina contra quam Marcellus ipse supplicabat, inquit, glo. l. illam non habere locum, si transactio iurata sit. & allegat glo. text. hunc. sensit igitur glossa, & in muliere. l. hanc locum habere, & eam ibi expendit in hoc Ias. nume. 9. adde huc texto in. l. ait prætor. in princ. iuncto vers. vel ipsa. ff. de iureiurand. & in. l. qui iurasse in prin. ibi, cuiuscunq; sexus. eo titu. vbi edictum de iuramento à prætore propositum per iureconsultum, ad foeminas extéditur. Nec defuere qui distingendum hic putarent, an negligentia peccauerit mulier, vt quia nó expleuit promissa, & legis huius poenis eã non teneri, sicuti nec minorem teneri admonuimus, cui plerunque mulier æquiparatur. l. 1. §. fi. ff. de eden. l. 2. §. fi. ff. de iur. fisc. Alciatus verò arbitratur. col. 4. quoad iuramenti obseruationem teneri. quidem mulierem huius. l. dispositione, sed minimè eam commissuram in poenas amissionis proprietatis, & alias, quæ hac. l. statutæ sunt. Sed hæ opiniones ad pietatem respexere. Communis iudicio meo vera, tenendaque est.

9 Sed an rusticum iurantem transactionem poenæ. l. huius cóprehendant. Et Curtius Iunior testatur. nu. 20. vidisse se quæstionem hanc ex facto agitatam, & ipse in eam sententiam inclinat, ne in rustico legé hanc recipiamus, cui plurimùm iura semper fauerunt. l. fi. de testam. cum alijs. Præterea Curtius inquit, vt quis in poenas huius. l. committat, in dolo eum esse oportet, vt statim admonebimus, sed rusticos semper à doli præsumptióe excusauit. l. si quis id quod. vers. doli mali. ff. de iurisdic. om. iudic.

10 Quare cum pactum retro vendendi vsurarum suspicionem soleat inducere. c. có questus. de vsur. c. significante. de pign. factum à rustico hanc præsumptionem minimè inducit. quod Bald. eleganter ex glo. ibi notauit. in. l. cum allegas. nu. 9. de vsur. ꝗ. Fulgo. ibi. nu. 1. & multos allegans eandé opinionem sequutus Andreas Tyraquel. de retract. conuent. in præfat. nume. 34. rursus Tho. Parpal. nu. 2. ad rusticũ quoq; legis huius decisioné pertinere existimat, nisi ille perquã ignarus sit. Sed mihi quo ad rustici causam attinet, Alciati sententia placet, vt ad iuramenti religionem rusticũ quoq; obligemus, sed in poenas hac. l. statutas illum propter rusticitatem minimè cómittere. Fuit autem Cagnol. hic. nu. 16. in ea sentẽtia, vt poenæ ex hac. l. faciendo cómissæ rusticum quoque comprehẽdãt, non verò illę quæ negligentia illius euenere. Sed si rusticus sagax sit, quod religioni iudicantis ipse commiserim, non dubitarunt poenas huius. l. eum daturum, si iuratam transactionem transgrediatur, huic enim rusticitatis priuilegia non competút, quod ipse pluribus probaui. in. l. fi. de iuri. & fact. ignor.

11 Sed cótra tex. hunc, qui per iudicis interpellationé, vel ad principis supplicationé poenas hac lege statutas cómitti dicit, oppono tex. in. l. amplius non peti. ff. rem rat. hab. vbi non est satis quo poena cómittatur, iudicé fuisse interpellatũ, sed litem quoq; cótestatã esse oportet. gl. iudicé. respondet interesse quibus verbis fuerit concepta promissio: nã si quis dicat, non contrauenĩam, habet locũ tex. hic: sed si dicat, amplius non petã, oportet lité contestatã esse vt poena cómittatur. húc gl. intellectũ sequuntur Bart. nu. 3. & cómuné esse testatur Fulgo. nu. 4. & eum recentiores sequũtur. & cómuné esse testantur Curtius Senior. nu. 58. Cagnol. nu. 122. Fulgo. tamen magis placet intellectus quorũdam dicentiũ speciale hic esse fauore religionis iuramenti, qui intellectus cũ iuramenti reuerẽtiam, & cultum respiciat, mihi non displicet. Tertiò soluit hãc difficultatem glo. vt lex hæc per legem cótrariã suppleatur, quę solutio meritò ab omnibus explosa est.

12 Sed iterũ oppono tex. in. l. qui cũ natu

maior.§.accusasse.ff.de bon.libert. vbi vt
pœnam quis incurrat,oportet eum ad sen
tentiam vsque perseuerare.Idem probant
text in.l.Papinianus.§.meminisse.ff.de in-
offi.testa.in.l.in seruitutem.§.petijsse.ff.de
bon.libert.l.alia.ij.de ijs quib.vt indig. Gl.
hanc difficultaté prætermisit, quam ita ex
plicat Bart.nu.4.vt tex. illi agant in pœna
legali,hic verò agimus in cõuentionali,at.
verò mitiùs cum lege quàm homine agi
solet.l.Celsus.ff.de arbit. Sed nonne & de
pœnis legalibus hic agimus,quæ legis hu-
ius authoritate inducũtur? Quare cùm plu
res ad hãc difficultatem solutiones hic re-
ferantur ab Alexand. nu.11. illa verior est
quæ fuit Petri in præsent.Rayne. in illo.§.
accusasse.quãq; Alexan.ipse magis pro-
bat,in pœnis etiam legalibus sententiã hic
minimè expectari propter odium peieran-
tis.& ita etiam dissoluunt Ias.nu.32. Alcia.
& Cagno.nu.123.& est cõis resolutio.

13 Sed Paul.de Cast.nu.3.existimat ex sola
iudicis interpellatione non cõmitti in pœ-
nas huius.l.sed esse necesse,vt reus fuerit in
iudiciũ vocatus.Mouetur Paul. de Castr.
ex text.in auth. qui semel. quo.& quando
iud. vbi vt cogatur quis in ea actiõe quam
instituit perseuerare,oportet reo iam actio
nem editam fuisse.

14 Præterea pro hac Pau. de Cast. sentẽtia,
quæ humanitaté maximam præ se fert,ip-
se considero,quòd prima illa interpella-
tio facta iudici cùm ei offertur libellus an
tequam pars citetur,est actus extraiudicia
lis,neque adhuc videtur esse pars proces-
sus.quod probat text. pulcherrimus in.l.
miles.§.sexaginta.ff.ad.l. Iul. de adult. vbi
huiusmodi libellus potest iudici dari die-
bus quoque feriatis,sed si actus ille esset iu
dicialis,minimè die feriato posset explica
ri.l.1.l.omnes.l.dies festos.de feri.ij.& ita vo
luit glo.notabilis in clem.1. verb. citatio-
nes. de iudi. quam ibi sequuntur omnes
canonistæ.& eam quoque Bart. probauit
in rubr.de in ius vocan.sup.licèt eam alle-
gans modestissimè profiteatur, nõ memi-
nisse se vbinam gl.illa sita sit,quam etiam
in illa rub.sequuntur nominatim eã alle-
gantes Pau.de Cast.nu.1.Alex.nu.1.Ias.nu.
2.& testatur Curt.ibi.nu.5.eam opinionem
esse cõmuniter approbatã,quam etiam se-
quitur Ias.in rub.ff.de in ius voca.nu.3.di-
cens glo.illam esse notabilé.Soci.ibi.nu.1.
qui addit gl.similem in auth.in med.lit.nõ
fier.sacr.iu.s.verb.ex proœmijs.coll.8.aliam
in auth.de litig.§.omnem. verb. initium.
coll.8.quare huiusmodi libelli oblatio nõ
operatur litis pendentiam absq; partis cita
tione.clem.si.vt lit.pendent.neque vitium
litigij.auth.litigiosa.de litigios.

15 Vltimò pro hac opinione Pau.de Cast.
est pulchrum argumentũ ex tex.in.l.liber
tus.2.ff.de in ius vocã.vbi pœna quinqua-
ginta aureorum quæ imponitur liberto
vocanti patronũ in ius sine venia.§ si. cum.
vulgat.de pœn. tem. litig. non cõprehen-
dit libertum,qui præsidi libellũ obtulit, vt
patronus in ius vocaretur. Addit Pau. de
Cast.non satis esse,vt in pœnas hac.l.statu-
tas cõmittatur reum citatum fuisse, nisi &
ille comparuerit.atq; ita ille tex.hunc inter
pretandũ esse arbitratur. & hãc opinioné
sequũtur Ias. Alcia.col.7. Verũ hæc Pau.
sentẽtia tex.hũc,qui generalis est,nimiũ re
stringit,qué sine hac Pau.de Cast.subaudi
tione interpretãtur Fulg.& Salic.ité Alex.
qui nu.4. adfirmat Docto.cõiter accipere
text.hunc.vt ex sola iudicis interpellatiõe
cõmittatur in pœnas hac.l.statutas.eandé
opinioné sequũtur Iacob.nu.17. cõmuné
esse testatur Parp.nu.22.eã sequutus.Nec
ei obsunt supradictę difficultates:qm cùm
lex hæc in odiũ peierantis edita sit, nil est
quòd regulas cõmunes præstolemur.

16 Nec rursus erit necessarium in supplica
tione principi facta,supplicanté vsum fuis
se rescripto, quo princeps causam cogno
scẽdã cõmisit,sola em supplicatio satis est,
vt hæ pœnę cõmittãtur:tantũ em lex hęc
detulit iuramenti religioni, vt vel cogita-
tioné videatur hic castigasse eius, qui ani-
mo concepit, rumpere huiusmodi trans-
actioné ex illis verbis imperatorũ,puta ue
rit esse veniendũ, vt tamen interim admo-
neam

neam ſola cogitatione, niſi ad actum ali-
què proceſſum ſit, in pœnas huius. l. nõ cõ
mitti. vulgat. l. cogitationis pœnã. ff. de pœ
nis. ita enim. l. hanc ex Oberto de Bouio
rectè explicat Alber. nu. 3. Claud. nu. 11. Al
17 ciat. nu. 32. Deinde cõtra tex. hunc impone͂
tem periuro pœnã infamiæ, quã etiam illi
imponit tex. in. l. quoties. de dignit. lib. 12.
allego tex. in l. Lucius. ff. de his qui not. in-
fa. vbi teſtes, quorum teſtimoniũ reproba
tũ eſt, infamiã minimè paſsi ſunt, & tamẽ
non dubiũ eſt, quin teſtes illi peierauerint,
cùm rem falſam aſſeruerint interpoſito iu
ramento, ſine quo illi ad teſtationẽ facien-
dã minimè admitterẽtur. l. iuriſiurandi. de
teſt. j. c. nuper nobis. de teſti. optima. l. regia
23. cum pluribus ſequen. tit. 16. part. 3. Hãc
difficultatẽ ſoluit gl. in l. contraria. in par-
te, debeant. dicẽs poſtquã plura voluit, eũ
demũ ex periurio infamẽ eſſe, qui rem ali-
quam futuram facturũ ſe cum iuramento
promiſit, eũ autẽ qui rem præteritam iura
mẽto interpoſito adfirmauit, infamẽ hinc
minimè eſſe, ac proinde teſtes illos qui ad
uerſus Caium Seium falſa depoſuerũt, in
famia nõ prægrauari. glo. illius diſtinctio-
nẽ ſequuntur in proprio loco Bart. nu. 2.
Alberic. num. 2. Fulgo. nu. 7. Ange. ibi. § fi.
nu. 2. dicens hanc eſſe ipſam veritatẽ Paul.
de Caſt. nu. 5. qui dicit non vidiſſe ſe gl. illã
reprobari, atq; ad eam cõmuniter recurri.
eandẽ diſtinctionem ſequuntur pro harũ
legum cõcordia Bal. in præſen. col. 2. verſ.
vlterius oppono. Fulg. nu. 5. teſtatus hãc ſo
lutionẽ eſſe cõmuniter approbatam. Paul.
de Caſt. nu. 6. Areti. ſeptimo notab. Iaſ. nu.
21. Alcia. nu. 56. teſtatur eſſe cõmuniter ap-
probatam eam ſequutus Cagnol. nu. 126.
licèt Parpal. nu. 42. arbitretur in caſu hu-
ius. l. periurum infamia ſuffundi, nõ verò
in alijs contractibus. Et tenuit eandem di-
ſtinctionem glo. in. c. quicunque. in glo. re
cipiatur. 6. q. 1. Alberic. 2. part. ſtatutorum
quæſt. 165. nu. 2. Bald. in rub. de iureiu. in fi.
Panor. in. c. teſtimonium. nu. 7. de teſtib. Fe
li. ibi. num. 20. teſtatus hanc eſſe commu-
nem reſolutionem, quam etiam teſtantur
eſſe communem eam ſequuti Lanfranc.
in repe. c. quoniam contra. nu. 135. de pro-
bat. Lambert. de iure patro. 1. part. lib. 2. q. 9
artic. 15. Et eam ſequuntur Ange. de Are-
tio. num. 7. Iaſ. nu. 63. in. § item ſi quis poſtu
lante. de actio. inſtit. Pau. de Caſt. in. l. iuſiu
randum quod ex conuentione. §. procura-
tor. nu. 1 ff. de iureiur. Iaſ. in. l. ſi duo patro-
ni. §. ſi quis iurauerit. 2. ff. de iureiu. n. 3. Te
ſtatur eſſe communem eam ſequutus Epi-
ſcop. Segobienſ. in. c. quanuis pactum. de
pact. lib. 6. 1. par. §. 7. num. 4. Nonius de A-
uendaño. de exequẽ. mand. reg. c. 27. nu. 8.
18 Ex qua inferunt Bal. Pau. Iaſ. & Alciat.
ſcholaſticum qui iurauit parêre rectori, ſi
peieret, non eſſe infamẽ, quoniam iuramẽ
tum hoc ſuper aliquo contractu non fue-
rit interpoſitum. idem Curtius Senior. nu.
60. Sed ego exiſtimo hãc illationẽ falſam
eſſe, obuiareq; vel maximè diſtinctiõi, quã
paulò antè cõmunem eſſe probaui: nam et
iuramentum hoc ſcholaſtici licèt ſuper cõ
tractu aliquo non fuerit interpoſitum, fu-
tura reſpicit, nilque in præteritum adfir-
mat, quare ſi ſcholaſticus hic rei à rectore
ſibi præceptę ſi modò illa honeſta ſit nõ
faciat, ſatis exiſtimo periurum eſſe, infa-
miamq; cõtrahere: quod ſi ſententia ſup
periurio etiã de præterito feratur, infamis
erit condẽnatus. l. fi. ff. de crimi. Stel. iuncta
l. quid ergo. §. fi. ff. de his qui not. infa.
19 Sed ſuperior quã notaui diſtinctio pro
concilianda. l. hac cum. l. Lucius. mihi ex
integro non facit ſatis, imò verò arbitror
eam eſſe ab omni veritatis ſpecie alieniſsi
mã: nam & is iudicio meo infamis erit, qui
iureiurando rem aliquam de præterito fal
ſo aſſeuerauerit: nam cùm alijs ex cauſis
facilimè infamia irrogetur, vt quia artẽ lu-
dicrã maior quis annis viginti quinque in
populi ſpectaculo exercuerit. l. ſi fratres. j.
ex qui. cauſ. infam. irroge. quòd actione
pro ſocio quis ſit condẽnatus. l. fi. eiuſdem
tituli. quòd denique depoſiti fuerit con-
uentus. l. qui depoſitum. j. depoſit. & alijs
cõpluribus cauſis quas iuriſcõſultus enu-
merat. in. l. 1. & 2. ff. de his qui not. infa. Im-

peratos in.§.ex quibusdam.de pœn. teme.
litigant.cur periurũ, maximè in testimo-
nio ferẽdo infamẽ non reputemus? Neq;
20 huic meæ sententiæ est impedimento tex.
in illa.l.Lucius.quoniã licèt testes ibi fal-
sa deposuerint aduersus Caium Seium,nõ
remansere infames, quoniã testationẽ suã
minimè iurauerunt,neq; de iuramẽto ibi
mẽtio vlla.Imò existimo ipse ante leges im
peratorũ.quæ iuramenti necessitatẽ vtilissi
mè in testibus exegere.l.iurisiurãdi.l. si qñ.
cum alijs.de testib.j.non fuisse in teste ne-
cessariam iuramẽti religionẽ,namq; si fuis
set in vsu apud ipsos iurisconsultos,nõ du-
bium est,quin ipsi cùm acuratissimè titu-
lum de testibus,quẽ in pandectis omni e-
ruditionis supellectili instructissimũ ha-
bemus,iuramenti quoq; meminissent, de
quo verbum nullũ in vniuerso illo tracta-
tu adinuenitur. Vsi sunt iurisconsulti iura-
menti religione in iudicijs cũ inopia pro-
bationis iudex defert iuramentũ parti ne-
cessariũ,vel pars ipsa defert, vel refert iura-
mẽtũ sibi delatũ. De quo extat celebris ille
iurisconsultorũ tractatus de iureiurãdo,siue
volũtario,siue necessario,siue iudiciali. A-
gnouerũt etiã iuramentũ promissoriũ.l.vt
iurisiurãdi.in prin.& in.§.iurare.ff.de ope-
ri.liber.l.si quis pro eo.ff.de fideiuss. cum
alijs. Iuramentum verò in teste Imperato-
res primũ,deinde pontifices exegere. Scio
gl. in.l.3.in gl.sabino.ff.de testi.scio docto-
res omnes hactenus in contraria fuisse sen
tẽtia. Sed ego opinionẽ hanc meam veram
esse existimo,à qua nec inuitus discedam,
vbi quispiam me testimonio aliquo legiti
mo cõuicerit. Neq; hanc meam opinionẽ
offenderit.l.Theopõpus.ff.de dot.præleg.
ibi,iuratus scripsit. Nam respõdeo in qui-
busdam exemplaribus loco iuratus, roga-
tus circunferri:quòd si iuratus vera litera
tex.illius sit,quam & Accursius ibi agno-
uit,& cæteri communiter receperunt; &
ea quoq; est in pandectis Florẽtinis quas
ego in hoc consului, atq; hanc literam ha
buit Bald.in suo libro,quod eius testimo-
nio cõprobatur.in.l.milites.nu,5.in fin.de
test.milit.j.facilè respondebo, Pollianum
ibi non fuisse in testẽ productũ, sed veluti
interpretẽ voluntatis Theopõpi,sed neq;
dicitur ibi necessariò Pollianũ iurasse.

Iuramentum autem quod iudices præ
stare solent,existimo ante tempora impe-
ratorum fuisse in vsu,licèt paucissima hac
de re extent apud iurisconsultos testimo-
nia. Id tamen satis videtur Cicero signifi-
casse multis in locis,qualis est ille pro Caio
Rabirio oblitum esse,quid æqui & iurati
iudices iudicarint. atque idem Cicero. lib.
3.officio.cap.6. Cum verò iurato dicenda
sententia sit,meminerint Deum se adhibe
re testem. Nam quod Iustinianus statuit
in.l.rem non nouam.j.de iudi.id fuit,vt iu
dices omnes iudicantes ante sedem iudi-
ciorũ sacrosanctas sibi proponerent scri-
pturas,& hoc incremẽtum inquit ipse ad-
dere se legibus Romanorũ, quasi illi qui-
dem iuramentũ exegerint à iudicibus, Iu-
stinianus hoc ãplius vt sacrosanctas scri-
pturas iudices sibi ob oculos collocarent.
Quòd si adhuc videatur apud ipsos quo-
que iureconsultos iuramentum testis fuis
se in vsu, quoniam & si eius mentionem
vllam illi non fecerint; id tamen Plato, Ari
stoteles, Cicero. Valerius Maximus, Iuue-
nalis, Blondus quoque de Roma triũphã-
te fuisse in vsu testantur, legi. Lucius. respõ
debo, ne communi opinioni patrocinetur
testes ibi infamia aspersos non fuisse, quo-
niam incidenter crimen periurij cõtra eos
cõstitit, quo casu nõ oportuit eos infamiã
contrahere. argu. tex. in.c.2. vers. fina. de
ordi.cognit.atq; ita interpretatur tex.in il
la.l Lucius. Panor.in.c.sup.eo.n.2. de elec.
21 Glos. verb. priuatus, colligit pœnas de
quibus in hac lege ipso iure cõmitti, quo-
niam tex.hic verb.præteriti tẽporis vtatur
ibi,actione priuatus. Præterea vtitur lex ad
uerbio, mox, cuius ea natura est, vt faciat
rem deberi ipso iure absque iudicis mini-
sterio: glos. ordinaria.in authen.de incest.
nupt. verb. imminere. collat.5. quam se-
quuntur infiniti prope authores, quos in
vnum congerit Tyraquel.in.l.si vnquam.
verb.

verb. reuertatur. nu. 90. de reuo. don. Iaſ. præ
tereà in l. ſi arrogator. nu. 10. de adop. ff.

22 Hinc infert Bart. nu. 11. accedente iura-
mento obligationi, impediri moræ purga
tionem: nam cùm fiat executio ipſo iure
abſque iudicis ſententia, conſtat non fu-
pereſſe locum purgationi moræ, quæ ge-
neraliter ceſſat, quotieſcunq; executio eſt
facta à lege. l. ſi in cui. ff. de leg. 2. & ſequun-
tur hanc opinionem Bar. Bal. ac Salicet. in
præſ. Alex. qui eleganter hoc diſputat nu. 7.
Iaſ. dicens hanc eſſe communem opinio-
nem nu. 26 Iacobi. nu. 41.

23 Non ſolùm autem in ſpecie huius. l. ſed
generaliter vbicunque obligationi accedit
iuramentum, impeditur moræ purgatio.
quod Bar. ex hac l. notauit in l. ſi inſulam.
nu. 20. ff. de ver. obligat. vbi eius opinioné
teſtantur eſſe communem allegátes alios
Alexand. nu. 37. Iaſ. nu. 35. Ripa nu. 90. Cro
tus nu. 68. Iacobus de Nigris nu. 291. Vin-
centius de Hercu. nu. 107. & eam ſequitur
Iaſ. in præſ. nu. 26. reclamante licèt Alci. cui
Beſutij ſententia ſedit, exiſtimantis ex cau
ſam huius l. iuramento nó impediri moræ
purgationé. Sed Bar. opinioné teſtatur eſſe
commu. eá ſequutus Ripa in l. ſi. nu. 112. de
reuo. donat. & eam ſequitur Rolandus à
Valle conſ. 6 nu. 46. Marcus Antonius de
viribus iur. nu. 17. & hi allegant alios.

24 Hanc opinioné Bar. ac cóm. limitat Pau.
de Caſt. in præſ. nu. 3. vt ſolùm procedat in
duab⁹ pœnis, ex his quæ hac l. ſtatuũtur, in
famię ac priuatióis actionis, quæ nullá exe
cutioné requirit, ſed vt theologi loquun
tur, conſiſtunt in paſsione, ne igitur hic ac
cepta reſtituat, ne pœná ſoluat, poterit mo
rá purgare, Alex. auté & Iaſ. reſpectu omniũ
pœnarú excludunt moræ purgationé, ne
hæc quatuor determinabilia difformiter
terminétur. vulg. l. iá hoc iure. ff. de vulg.
& pupill. quare Alex. opinioné receptiſsi-
má eſſe Alci. affirmat, & eá ſequitur Tho-
mas Parpa. nu. 77. Cagn. nu. 111. teſtatus hác
eſſe cómu. opinioné. cómuné eſſe teſtatur
eá ſequutus Claud. in illa. l. ſi inſulá. nu. 53.
quorũ illa etiá ratio eſt: ná cùm pœnæ hæ
imponãtur propter cótemptũ periurij, ac
proinde propter delictũ, excluditur moræ
purgatio, quæ in delicto locũ nó habet. l. q
ca méte. ff. de furt. l. penul. ff. vi. bon. raptor.

25 Secundò limita communem opinioné,
vt non procedat iure Canonico, hoc enim
ius, cùm æquitatis ſemper maximam curá
geſserit, moræ purgationem non excludit.
glo. notabilis in. c. apud miſericordiam. in
gl. 1. 32. q. 1. & ita limitat l. hanc Alexa. nu. 7.
& affirmat Alciatus receptiorem eſse ſen-
tentiam hanc, eam ſequutus. Addit Tho-
mas Parpal. nu. 77. cum Alexandro tranſi-
re omnes. & idem ſequuntur Iaſ. nu 26. Ca-
gnolus nu. 123. Iaſson in. § item ſi quis po-
ſtulante. nu. 16. de acti. Inſtit. & ibi Gomec.
nu. 8 inquit, hoc eſse in confeſso apud om
nes. Zenetinus in differentijs iuris canoni-
ci & ciuilis nu. 91. ſequuntur eandé opinio
nem Ioan. Hanibal in l. ſi inſulá nu. 165. de
ver. oblig. Iacob. de Nigris ibi nu. 292. Sed
ante hos omnes ita limitauerat. l. hanc Bal.
primus author, iudicio meo, huius doctri-
næ in l. qui crimen. q. 11, nu. 24. qui accuſ.
non poſsunt. Pariſius conſ. 19. nu. 196. vol.
2. Hippoly. Rimi. in additionibus Ioannis
Riminaldi. conſ. 222. literá. b. vol. 2. Nec du
bito eſse ab omnibus frequentiùs approba
tá, licèt in maximũ diſcrimen eá adduxerit
ipſe Alex. in illa l. ſi inſulá. nu. 38. qui exiſti-
mat ex æquitate quoque canonica ſeruan
dá eſse cómu. opinioné, ne hic admittatur
morę purgatio & huius opinioné ſequitur
Bologn. nu. 91. Sed ſuperior opinio vera
eſt, & communis. Fuit enim ſemper iuri ca
noni cùm peculiare, ne pœnæ commit-
tantur, æquitatem præferre rigori.

26 Quod illo quoque exemplo fit manife-
ſtum. Licèt enim iure ciuili, qui certá quá
titatem ſub pœna ad diem promiſit, ſi par-
tem ſoluat, propter partem non ſolutam,
vniuerſam pœnam debeat pendere. l. 5. §.
ſi ſortem. ff. de verbor. oblig. l. hæredes. §. in
illa. ff. fam. erciſ. cum vulgat. iure tamen ca
nonico non niſi pro parte nó ſoluta com
mittitur pœnæ promiſsio. quod Innocen-
tius. III. rectè diſpoſuit in. c. ſuam. de pœn.

quem text. ita interpretantur ibi gl. Inno-
centius, Ioannes And. Antonius, Panor. &
communiter canonistæ. & prætereà Bart.
in l. si seruus. §. si plurium. num. 8. ff. si quis
caut. Angel. ibi col. 1. Paul. de Castro num.
10. eundem intellectum ad text. illum po-
suit Bart. in illo §. si sortem. num. 3. versicul.
Canonistæ dicunt quod de æquitate. vbi
frequentiores eum sequuntur. Alexand.
in l. 4. §. Cato. nu. 42. post Bar. ibi, in vltima
opposi. ff. de verb. oblig. vbi Aretin. col. 9.
testatur hunc esse communem illius decre
talis intellectum. communem esse testan-
tur Iass. ibi nu. 40. Ripa nu. 66. Alc. nu. 171.
Hieronym. Butigella nu. 148. & eum sequi
tur Crotus nu. 104. communé esse testan-
tur Gaiau. nu. 87. Hermanot. Det. nu. 411.

27 Quibus ita ad l. hanc prænotatis, ani-
maduertendú est, plura esse necessaria, vt
pœnæ hac lege statutæ committantur. Pri
mum est, vt is qui has pœnas luere cogi-
tur, sit maior vigintiquinque annis, quod
superiùs ipse etiam notaui. Sed fingamus
minorem annis viginti quinque trāsactio-
nem iurasse, sed cùm transactioni contraue
nit, iam erat effectus maior, an sit locus di-
spositióni huius legis. Et Thomas Parpal.
nu. 3. quem sequitur Bologn. nu. 41. in hac
specie non cómitti in pœnas hac. l. statutas
arbitratur, quoniam tempore præstiti iu-
ramenti oporteat hunc maiorem esse, có-
trà Cagnol. nu. 17. qui existimat satis esse, si
tépore violatæ transactionis maior hic sit,
licèt tépore, quo iurauit, fuisset minor. Ego
verò Thomæ Parpal. opinionem arbitror
esse verioré. Mouet me text. pulcherrimus,
quem neuter horum allegauit in. l. 3. §. si
quis cum minore. versi. scio etiam. ff. de mi
nor. quo probatur minorem adeuntě hæ-
reditatem restitui aduersus aditionem, pos
se etiam, si maior factus debita hæreditaria
exegisset: quoniam ad initium ipsius con-
tractus, quem minor gessit, cùm adijt hæ-
reditatem, ratio solùm habenda sit: eadem
igitur ratione existimo ipse, quòd cùm le-
gitima ętas hic requiratur, eam adfuturam
tempore quo transactio conficitur.

28 Secundò necessarium est, vt huic legi lo
cus fiat, transactionem spontè fuisse conce
ptá, nulla prorsus coactione præcedente,
ex illis verbis text. nullo cogente imperio.

Ex hoc infert Bart. nu. 2. non habere lo-
cum legem hanc in transactione, vel cópro
misso facto parte inuita, ex forma statuti
compellentis litigantes transigere vel có-
promittere. & Bart. opinionem sequuntur
omnes in præsenti. & qui eos allegát Alex.
Iass. numer. 14. dicens quòd Bart. sequun-
tur alij in hoc. Riminald. 2. notab. & esse
communem hanc decisionem Bar. testan-
tur Curtius Senior numer. 20. Curtius Iu-
nior nu. 6. Parpal. num. 13. Cagnol. nu. 38.
eam sequuti. exemplum fingit Bar. in transi
gentibus ex forma statuti vel iudicis præ
cepto. Sed contra hanc Bartol. & commu
nem sententiam facere videtur, quòd tex.
hic solùm videatur excludere coactioné
iniustam, quæ libertati consensus opponi
tur, non verò eam quæ iusta est: nam in ser
mone etiam generali, non videtur lex co-
actioné, quæ ex dispositione ipsius. l. vel sta
tuti prouenit exclusisse, vulg. l. inquisitio.
de solut. C. Sed ipse cómunem opinioné
sequutus respondeo, iustum esse metú, qui
ex dispositione legis vel statuti prouenit,
quod Bal. eleganter notauit in. l. omnem.
nu. 13. ad Tertull.

29 Est tamen Bar. ac communis opinio in
telligenda, quādo cópellit statutú ad com
promissum, & ad iuramentum simul, nam
si solùm compelleret compromittere, nil
est, cur si spontè ipse iurauerit, in pœnas
hac. l. statutas non incurrat, imputet enim
sibi, qui non compulsus iurauit. Ita enim
hanc communem opinioné accepit Ful-
gos. hic relatus à neotericis scriptoribus,
tametsi in libro meo Fulgos. nil determi-
net, quoniam rem ex facto agitatam, in
manibus se habere dicit. Hanc opinionem
prætereà sequuntur Paulus de Castro nu.
2. Alex. nu. 3. dicens eam esse veram opinio
nem. Curtius Iunior num. 8. Thomas Par
pal. nu. 17. Contrariam sententiam tenue
runt Riminal. col. 2. Iass. num. 14. & dicunt

esse

esse hanc opinionem veriorem, eam sequuti Curtius Senior nu.24. Cagnolus nu.48. quibus visum est hanc arbitrij libertatem in cōtractu ipso principali solùm hic considerari, non etiam in iuramento. Cùm igitur compromittere cōpellantur, etsi iurēt, videntur necessitate quadam compulsi iurasse. Alciatus verò num. 31. eleganti quadam distinctione has opiniones componit, vt qui compromittere compulsus spontè iurauit, pœnam periurij incurrat, contraueniens compromisso, sed à cæteris pœnis huius. l. necessitas compromissionis eum excuset. Ego Fulgosij, Pauli, & aliorum sententiam sequi malo, propter excellentem eorum authoritatem, & quoniam iustior mihi esse videtur, quòd si adesset consuetudo, vt compromissa omnia iurētur, posteriorum sententia potior esset, iam enim quis videtur esse compulsus vt iuret. l. si post. §. 1. ff. de aqua pluui. arcen. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædilit. edict. quæ declaratio Alexandri in præsenti est. Quæ mihi placet.

30 Si tamen partes compromissum minimè iurauerint, etiam si adesset consuetudo, vt compromissa iuramento vallarentur, non liceret notario iuramenti clausulam instrumento apponere, neque potest fingere consuetudo illud interuenisse, quod Socinus rectè notauit in. l. Gallus. §. idem credendum. numero quarto. vbi authoritate Antonij, Abbatis, & Imol. in. c. clericus qui iurauit. de iureiur. scribit Tabellionem rogatum conscribere instrumentum ad sensum sapientis, non posse instrumento adijcere iuramentum. ff. de liber. & posth. quod meritò Hieronymus Cagnolus hic commendauit numero. 53. neque hic propter iuramenti grauitatem clausula hęc cōsueta apponi habebitur pro adiecta, licèt aliud sit regulariter in clausulis quæ non sunt tanti præiudicij. l. fi. cum vulg. de fideiuss. infra. De huiusmodi autem statuto compellente agnatos vel affines compromittere, plura Thomas Parpal. & Cagno. hic scripsere, quæ etsi eleganter ab his sint composita, potuissent alibi aptiùs iudicio meo accommodari.

31 Tertio loco obseruandum est, vt dispositioni huius. l. locus sit, necessum esse trāsactionem per Deum, vel per Principem fuisse iuratam, neque satis factum huic. l. esse, si alia numina pro obseruantia huius contractus sint inuocata.

32 Sed an si sub alia forma iuratū sit, transactioni non obtemperans, sit pœnis huius. l. obnoxius, vt si quis iuxta cōsuetudinem huius temporis iuret transactionem tactis scripturis, aut sacerdos super pectus in verbo sacerdotis. Et communis mens scribentium omnium est, vt vel hoc satis sit, vt in pœnas huius. l. committatur, teste Curtio Iuniori nu. 11. potest enim consuetudo immutare formam iuramentorum. Sed an in fidei simplicis præstatione habeat locum hęc. l. Et Ioannes quidem de Imola in c. cum tempore. nume. 2. de arbit. constanter affirmat non habere locum. l. hanc in fidei prestatione. Cuius opinio hoc verior esse videtur, quòd cùm lex sub certa quadàm forma iurari mandat, exinde aliquid statuens, id minimè habet locum, si aliter quàm lex præceperit, iuratū sit. gl. insignis in. c. vt circa in gl. corporali. de elect. libro sexto. quam ibi sequuntur Canonistæ. & testatur esse communiter approbatam Ias. eam sequutus in. l. iubemus. numero duodecimo. de testament. Et præter eum gloss. illam sequitur Bal. in. l. 1. notabil. 1 si aduersus vendit. Paulus de Castro in. l. 3. §. iurari. numer. 3. ff. de iureiur. Panormitan. dicens eam esse singularem in. c. laudabilem. numero tertio. de frigi. & maleficiat. Testatur esse glos. illam communiter approbatam, licet neminem alleget Brunus de form. & sole. c. de implemen. formæ. col. decima. versic. ad quod facit text. eam sequutus.

Præterea cùm ex iuramento delato vel relato nascatur actio in factum ad similitudinem iudicati. l. actori. de rebus credit. certè illa actio non nascitur ex fidei præstatione. quod Ioannes Faber eleganter notauit

notauit in. §. item si quis postulante. nu. 15. de action. Institut. Prætereà cùm testis iuramentum semper sit necessarium. l. iurisiurandi. l. si quando. ff. de testi. c. tuis quæstionibus. c. nuper nobis. de testib. cũ alijs. si testis sub fide promittat dicere veritaté, non videbitur iuratus deponere. quod ex Bal. retulit Gomecius in. §. item si quis postulante. nu. 25. de act. Instit. Quare non immeritò opinionem Ioannis de Imola ad. l. hanc sequuntur Aretinus in præs. 6. notab. Parpal. notabili. 10. & eam quoq; sequuntur Corneus & quidam alij, qui à Gomet. citantur in illo. §. item si quis postulante.

Sed verior opinio est, vt hæc. l. habeat locum etiam in simplici fidei prę stationé, cuius authores sunt Speculator in titu. de arbit. §. sequitur de quibusdam. nu. 49. idem dicitur tenuisse Ioannes Andræ. in. c. cum tempore. de arbit. qui in libro meo hóc nó dicit, licèt id videatur tenere Antonius ibi nu. 4. Ioannes Faber in præsenti. col. 2. vers. sed quid si non iurauit. Alexand. num. 16. Curtius Senior nu. 33. Iass. num. 28. Curtius Iunior num. 10. & esse communem, eam sequutus affirmat Cagnolus nu. 75. quam sequuntur præterea Iass. nume. 54. Gometius nu. 26. in illo. §. item si quis postulante. Zenetinus dicens eam esse veriorem, in differentijs iuris canonici & ciuilis. nu. 93. Interpositio quoque fidei, sicut iuramétum, priuat minorem in integrum restitutione. Capel. Tholo. 382. Nonius de exeq. man. reg. c. 27. nu. 6. ita amplians auth. sacramé ta. si aduer. vendit.

33 Quorum ea ratio est, quòd eadé pœna imponatur venienti contra fidei præstatioñé, quæ imponitur violanti iuramentũ. gl. in. c. penul. de iureiur. & fidei præstatio ac iuramentum æquiparantur. c. ad aures. de ijs quæ vi met. ve caus. fiunt. c. peruenit. de fideius. Et sicuti priuatur beneficio qui falsò per Deũ iurauit. c. querelam. de iureiu. ita etiam qui falsò per fidé iurauit. quod Panorm. ibi obseruauit nu. 5. vers. & per hoc infero. quibus multa addit Alci. in rub. de iureiu. nu. 6. Est auté accipienda hęc propositio, si quis fide Christi interposita contractũ seruaturũ se promiserit, nó verò si fidẽ humanã fuerit protestatus, quã & Gentiles homines, Turci deniq; atq; cæteræ gétes, quæ à nostra etiam religione abhorrent, iure gentium obseruare tenentur. quod Alciatus hic rectè obseruauit nu. 51.

34 Idemque videtur dicendum, si ea fides præstetur ad contractus obseruationem, quam nobiles priuato quodam iure custodire tenentur, vt si nobilis affirmet seruaturum se contractum per illa verba, quæ apud nos, Gallos quoq; ac Italos sunt frequentissima, *à fe de Cauallero, à fe de hijo d'algo.* Nec etiam ex hoc contractus censebitur iuratus, vt huic. l. locus sit. Quæ conclusio deducitur apertissimè ex his, quæ ex Felino, Alciato, Caietano, Dominico de Soto, resoluit doctissimus Episcopus Segobiensis, in. c. quamuis pactum. de pact. li. 6. par. 1. §. 2. num. 2.

35 Sed in dubio cùm quis suam fidé interponit ad contractus obseruationé, an fidé Christi videatur interposuisse, vel humanam. Et idem Alciatus arbitratur in dubio fidem Christi videri interpositam, quóniam tutiùs hæc pro anima præsumptio capienda sit. c. iuuenis. de sponsa. & in dubio iudicio meo fidei interpositio potioris, hoc est diuinæ fidei interpositionem significabit. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager. vectig. vel emphithe. petat. tametsi contrarium hic Bolognetus scripserit nu muro. 60.

36 Hinc & illud consequitur, quòd cùm diuina numina oporteat esse inuocata pro obseruantia cótractus, vt huic. l. locus sit, non habere locum. l. hãc in contractu, in quo homagium duntaxat nobilis apud nos præstiterit, hoc etenim non est diuina numina inuocare, sed fide humana soléniter promittere, seruare aliquã conuentioné. Et opinionem hãc pro intelligentia huius legis existimo esse verissimam, neque arbitror homagio iuramétum inesse, quãuis id senserit Bal. cons. 291. vol. 2. Et hęc esse diuersa constat ex eo, quòd cùm in spiritualibus

clerici

clerici iuramentū obedientiæ soleant præstare.c. nullus. de iureiur. homagium tamen nunquam præstabunt.c.fi.de reg.iur. c.ex diligenti.de symo. Præterea homagiū & iuramentum dissimilia esse constat ex l.25.titu.16.part.3.optimus tex. in.l.26.tit.11. eadem.parti.vbi Greg. Lopius doctissimè multa tractat, qui in eam quoque sententiam procliuior est, ne dispositio text.in auth. sacramenta puberum. si aduer. vendit. in minore homagium præstante locum habeat,in quo ipse idem sentio. Præterea, cùm iuramētum adiectū meliorationi bonorū efficiat illā irreuocabilē, idē erit dicendū, si nobilis iure Hispaniæ melioratio nē homagio firmauerit. quod elegāter scripsit Pet. Peral.dicens de hoc fuisse aliquando dubitatū in.l.vnum ex familia.sup. nu. 23.ff.de legatis.2.

37 Infertur præterea non censeri iuramentū accessisse trāsactioni, vt huic.l.locus sit, si quis in veritate promittat seruaturum se promissa. quòd Alcia.& Bologn. hic tradidere nu.59.tametsi hoc verbū, in veritate, iuramentum in se continere arbitratus fuerit Bal.in rub.de re. iudicat.3.nu.11. Panor. in.c.etsi Christus nu.2. de iureiu. motus ex illo tex.nisi qui iurat in veritate, in Deo iurare voluerit, qui est ipsa veritas.c.quidam. de celeb. Miss. quo casu locus esset dispositioni.l.huius, & ita procedet sententia Bal. & Cagnolii in præsenti nu.76.

38 Si quis autem per salutē Principis transactionem iurasset, non dubitauerim etsi illam nō seruauerit, iuramenti violatorē nō esse, neq; obnoxiū pœnis huius cōstitutionis, quoniam diuina numina inuocata hic minimè fuerint: licèt qui genium principis falsò inuocat, fustib' castigetur.l. si duo patroni.§.fi.ff.de iureiu.& tex noster. Idēq; dicendū videtur in eo, qui per salutē suā iurat: licèt enim per Deū iurare videatur (respectu enim diuini numinis ita iurat) at tamē diuinum specialiter hic nō inuocauit quare nō videtur in pœnas hui'.l.incidisse.

39 Sed neque si per sanctorum aliquē transactionem quis iurauerit, esse locum huic.legi existimat Claudius nu. 15. in quo ego in contrariam sententiam procliuior sum, maximè si beatissimæ Virginis numen pro obseruantia transactionis sit inuocatū. argumento tex.in.c.2.de maled.cum aliis.

40 Illud ego constanter affirmem. Si quis pro obseruantia contractus Dei omnipotentis nomen non inuocauerit, sed per sancta Euangelia, aut per crucem Domini, transactionem se seruaturum promiserit, si transactionem non seruet, obnoxium esse pœnis huius legis: quoniam qui per Euangelia iurat, per Deum iurare videtur, cuius veritas in ipso Euangelio cōtinetur: & qui per crucem iurat, Christum ipsum testem adferre videtur, qui in ligno crucis mortē pati dignatus est, quo genus humanum redimeret.

41 Quartum requisitum est, quo huic.l. locus sit, vt dolo transactioni sit cōtrauentum: nam qui sine dolo transactionē fuerit prætergressus, in pœnas hac.l. statutas non incidet. ita enim voluit eleganter Bal. in.l.obseruare.§.proficisci.nu.5.ff.de offic. proconsul. & legat. quoniam periurium sine dolo non committitur.gloss in.c.breui.de iureiur.c.quæritur.§.item opponitur. 22.q.2. Baldi præterea opinionem sequuntur Claudius nu. 41.item Alex.non semel, quem hic refert Iass.nu.2 Marcus Mantua col.2.item Curtius iunior nu.17. dicens in iudicando ab opinione Bald. non esse recedendum. & eam sequuntur præterea Iass. consilio.84 vol.1.nu.6. Decius consil. 452. nu.7.Rolandus à Valle allegans alios cōsi. 57.nu. 6. testatur esse cōmunē, eam sequutus Iacobus Machellus patrocinio. 7. nu. 17.& eam sequitur Ioan.Rimin cons. 419. nu. 7.vol.3.

42 Ex quo infertur, rarò euenire posse, vt quis incidat in pœnas hac.l.statutas, cùm enim dolū interuenire necesse sit, facilè excusabitur quis ab hac doli præsūptione, cùm quælibet causa etiā iniusta excuset à dolo.l. igitur.ff.de libe.caus.l.1 in fine ff.de abige.vbi hoc notat gl.verb.iustis rationib'.& voluit gl.vulgò dicta singularis. in. l.plagij. verb. iusta

iusta ducti. ad. l. Flaui. de plagiar. quam ibi notarunt Alber. & Bal. atque idem Bal. in. l. qui non probasse. nu. 3. de calumniat. C. Iass. in. l. iustè possidet. nu. 31. ff. de acqui. poss. idem Iass. in. l. 1. in princ. num. 24. ff. de eo per quem fact. erit. vbi tamen expendit text. contra opinionem harum glossarum idem Iass. in. l. si quis id quod. nu. 35. ff. de iuris. om. iudi. Curtius ibi nu. 42. idem Iass. in præsen. nu. 3. & in l. qui accusare. nu. 4. sup. de eden. & in. l. videamus. in princ. nu. 9. ff. de in lit. iur. & in. l. qui iurasse. in princi. nu. 5. ff. de iureiur. Curtius Iunior in. l. vnica. §. fi. nu. 20. ff. si quis ius dice. non obtem. Alciatus 30. præsump. 3. reg. nu. 6. qui duo gl. opinionem elegãter limitant. Decius con silio. 165. nu. 7. & cons. 452. nu. 4. etiã si causa illa sit bestialis, hac enim hyperboli gl. illam ampliauit Aymon Craueta consil. 46. nu. 14. quam esse communem præter alios testantur Decius cons. 398. nu. 1 Boerius decis. 168. nu. 11. Curtius in. l. 1. in princ. nu. 6. ff. quod quisq. iur. Sunt tamen multi authores, quibus hæc Bald. opinio nõ placuit, existimantes non esse necessum dolum interuenire, vt pœnę huius. l. committantur, sed culpam satis esse, nam de hac Bal. decisione dubitat Iasson, nec satis firmat pedes. in. l. qui iurasse. in princ. nu. 8. ff. de iureiur. vbi inquit Iass. sine dolo non committi periurium, sed committi posse in pœnas periurij. Et hanc resolutionem testatur esse cõmunem Bolognetus in præs. nu. 16. & contra Bal. tenet idem Ias. in præs. nu. 3. Curtius Senior nu. 4. Thomas Parpal. nu. 97. quorum opinioné ipse sequor, quoniam periurium etiam absque dolo ex sola culpa committatur. c. licet. vbi id notat Bal. nu. 3. si de feud. content. sit inter domi. & agn. libr. feudorum.

43 Vnde consequitur errasse virum grauissimum Ioannem Fabrum in præsenti, qui ad finem penult. colum. vers. sed quæritur. affirmat in pœnas huius. l. incidere eũ, qui etiam iussu iudicis transactionem violauerit, nam impossibile est, hunc in pœnas hac l. statutas incidere, quem à dolo ac culpa, iussus iudicis excusauit. l. furti. §. qui iussu. ff. de his qui not. infam. l. ad ea quæ non habent. ff. de regul. iuris. Nam & in iuramento videntur partes ipsæ semper authoritaté superioris excepisse. l. fi. ff. ad municip. l. fi. ff. qui satisda. cog. c. venientes. cũ alijs de iureiur. Quare opinionem Fabri rectè iudicio meo improbarunt Curtius Senior nu. 5. Iass. nu. 18. & horum opinionem contra Fabrum probat text. optimus in. l. fi. ff. de l. commiss. vbi iussus iudicis excusat à mora. iuncta gl. in. c. breui. de iurei. dicente difficultatem. quæ excusat à mora, à periurio quoque excusare. quam ibi sequuntur omnes canonistę. & testatur esse communiter approbatam Iass. in. l in actionibus. nu. 4. ff. de in lit. iur. idem Iass. in. l. qui iurasse. in princ. nu. 4. ff. de iureiur.

44 Ampliabis tu modò legem hanc, vt habeat locum non solùm in contractu transactionis, sed etiam in alio quocumque cõtractu. quod text. ipse videtur significasse ibi, aduersus pacta. & iterum ibi, pactis. atque iterum ibi, pactionum. Et tenet hanc opinionem Bar. nu. 13. Bal. in vltima. q affirmans ita tenere doctores. Fulgos. nu. 7. ex quo etiam constare potest, hanc esse communem opinionem. & hanc opinionem affirmat esse communem, eam sequutus Alexand. nu. 2. sequitur eam Iacob. nu. 8. Iass. nu. 11. testantur esse communem Claudius nu. 10. Curtius Iunior nu. 30. communem esse testantur Thomas Parpal. nu. 10. Cagnol. nu. 27. Bolognetus nu. 2. & eam sequuntur Imola in. l. si insulam. nu. 19. ff. de verb. oblig. vbi Crotus nu. 65. testatur hanc esse communem opinionem, eam sequutus. sequitur eam Corneus cons. 246. col 1. vol. 1. qui neminem allegãs in præsenti nu. 2. affirmat hanc esse veritatem. & testantur præterea hãc opinionem esse communem Cassiodorus decis. 2. sub rub. de iureiu. Alexan. cons. 85. col. 2. vol. 1. Ripa lib. 3. respon. c. 7. nu. 2. Hubertinus Zuchardus in. l. posthumo nato. nu. 14. de bono. possess. contra tabul. licèt dicat dubiam esse sententiam hanc, communem esse affirmat, eam sequutus

quutus Rolandus à Valle, consi. 57. nume.
15. quorum illa sunt fundamenta, quòd ge
nerale nomen pacti sit quencumque cõ
tractum comprehendens l. 1. §. 1. ff. de pact.
l. pactum. ff. de pollicit. glo. vulg. in l. 1. ff.
de act. & obliga. & quoniam licèt nomi-
natim agat lex hæc in transactione, ratio
tamen ipsius, quæ iuramenti religionem
prospicit, generalis omnibus cótractibus
est, quare ad cæteros contractus pertine-
bit l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2.
l. regula. §. licet. ff. de iur. & fact. ignor. &
hãc opinionem ipse sequor, licèt eam im-
probet Alciatus allegans Riminal, & Par-
palium. num. 21.

45 Infertur autem ex hac ampliatione em
phytheotam ecclesiæ si non soluat pensio
né, quam iurauit soluere, posse statim ex
pelli biennio non expectato, neque posse
eum moram purgare, ita enim voluit ele-
ganter Bald. in margarita Innocentiana
verb. emphytheota. & Bald. opinionem se
quuntur in præsenti Lancello. Decius, Ia-
cobi. & Ias. item Curt. Senior, dicens nu.
17. ita se obtinuisse. Cagno. nu. 32. optimè
Bologne. num. 29. Et sequuntur præterea
hanc opinionem Alexan. consi. 85. volu. 1.
col. 1. testatur hanc esse communem opi-
nionem Marcus Antonius de virib. iura-
mé. num. 22. eam sequutus. Et tenuit ean-
dem opinionem ipse Bald. in c. querelam,
num. 5. de iureiur. Feli. ibi. num. 8. Ias. in l. 2.
num. 47. de iur. emphytheo. Decius in au
thent. qui rem. nu. 10. de sacrosanct. eccle.
idem consi. 138. num. 4. Corsetus. verb. em
phytheota. 1. Hyppolyt. sing. 226. & testá
tur esse communé Gozadinus, consi. 57.
num. 19. eam sequutus. & eam sequitur al
legans alios Gome. in. §. item si quis postu
lante. nu. 8. de actio. instit. Ioan. Anto. Tri
gona. singula. 23. & mihi placet, propter iu
ramenti religionem. Tametsi idem Alcia.
contrarium adfirmet. & allegãs alios Epi-
scopus Segobiensis in c. quãuis pactum.
de pact. lib. 6. 1. par. §. 4. num. 5.

46 Iudex præterea qui malè officium ad-
ministrauit, propter iuramentum ab initio
præstitũ. auth. iusiur. quod præst. ab his. in-
cidet in pœnas huius l. quod Curt. rectè
obseruauit in l. diem functo. nu. 44. ff. de
offic. asses. Respondit quoque Mathesala
47 nus. singul. 50. venditoré non teneri ad eui
ctionem, si emptor pretiũ, quod ad certũ
diem iurauit soluere, nõ numerauit, licèt
postdié illũ id persoluerit, priuatur enim
ille actione qui iuratam promissioné non
48 impleuit. Ad compromissa quoq; l. hãc.
extẽdit, Pan. in c. per tuas. nu. 14. de arbi.

49 Secũdò ampliabis l. hanc vt procedat
non solùm in actore, verùm etiam in reo:
nã præterquã quòd semp. oporteat æqua-
litatem inter hos seruare, ratio iuramenti,
quæ totã hanc materiã regit, cõis vtrique
est, atq; ita l. hanc interpretantur gl. verb.
cõsequutus quã dicit esse cõiter approba
tã Curt. Iunior. nu. 28. Bar. nu. 12. Iacobi. n.
63. testãtur esse cómuné opinionem eam
sequuti Claudius de Seysel. nu. 43. Thom.
Parpal. nu. 109. Cagnolus. num. 129. Bolo-
gnetus. nu. 26. & hæc opinio mihi placet,
tametsi Antonius de Prato in 4. vol. con-
siliorum Alexan. de Imola. consi. 49. nu.
36. vers. nec obstat prædictis adfirmet. l.
hãc ad actorem solùm pertinere, quoniã
text. dicat, actionem perdat. Sed huius opi
nio explosa ab omnibus est. Licèt enim in
actore verba legis cõcepta sint, ppter cor
relationé ad reũ quoq; pertinebũt. vulg. l.
si de indict. viduit. toll. l. 1. de cupres. lib. 11.

50 Tertiò ampliabis text. hunc, vt proce
dat non solùm in eo qui iuratam trãsactio
nem violauit, sed etiam in hærede transi
gentis, qui iuratæ à defuncto transactioni
contrauenit. ita enim voluit Angel. de Pe
rusio. quem hic retulit Thomas Parpal.
nu. 96. quem illa ratio mouit. quòd hæres
ac defunctus censeantur vna eademque
persona. in auth. de iureiur. à moriẽt. præst.
in princ. col. 5. Idque arbitratur Ange. pro
cedere vel maximè, si ad obseruantiam
transactionis hæredes quoq; suos (quod
cõmuniter fieri solet) transigẽs obligaue-
rit. existimat tamen Angelus hæredé hunc
ab infamia liberari cùm in reliquas pœnas

hac.l.statutas incidat. Hanc opinionem tenet prætereà Paul.de Cas. quem hic refert Curt.Iun.nu.24. dicens iuramentum hac in parte transire contra hæredem, veluti sequelam, & accessoriũ ipsius contractus: allegat ille text.in l. seruus si hæredi. ff. de statu liber. vbi conditio statu libero imposita, vt decem datis, liber fiat, transit in omnem successorem. Maxima est authoritas Ang.de Perus. ac Pauli de Cas. sed eorum decisio dura est, quod Curtius Iunior fatetur. & eam iure optimo reprehendunt Parpal. nu.97. Cagnol. nu.143. Quorum opinio illa ratione satis instructa esse videtur, quòd iuramentum est obligatio quædam personalis, quæ iurantis duntaxat animam ligat; non igitur obligabit hæredem, qui non iurauit. l. generaliter. in principio. de reb. credit. c. veritatis. de iureiur. sicuti accidit in voto, atque cæteris contractibus spiritualibus. c. vnico. 30. q.2. ad cuius obseruantiam hæres ipse minimè tenetur, nisi ipse se obligauerit. c. licèt. de voto.

51 Nam & generaliter decretum est, vt si quis iurato aliquid promiserit, licèt hæres huius veluti hæres teneatur stare conuentioni, non tamen si eam non seruet, erit periurus, quod in illo. c. veritatis. tenuere Antonius, Imola, & Panor. atque alij plures, quos idem sequutus allegat Episcopus Segobiensis in. c. quamuis pactũ. de pact. in 6.1.p.§.4.nu.4. & testatur hanc opinionem communem Nonius de Auendaño de exeq.mand.reg. c.27.nu.11.in fine.

52 Neque si transigens obligarit suos hæredes ad iuramenti obligationem, obligatio iuramenti eos comprehendet, quippe quæ sine vero consensu hæredis ligare ipsum non potuit.

Neque obstat huic sententiæ, quòd hęres ac defunctus vna eademque persona iure fingantur, quoniam id quoad alios effectus verum est, non quoad iuramenti religionem obseruãdam, in qua re vera propriaq; persona iuret oportet, vt pœna periurij teneatur. neque text. in. l. seruus si hæredi. ibi, de iuramento verbum nullum.

53 Illud sanè extra controuersiam esse video apud frequentiores, vt habeat locum hæc. l. etiam in fauorem hęredis eius, cui facta transactio est, si is qui transegit, eam violauerit. quod ex text. in illo. c. veritatis. quàm optimè deducitur. idem videtur esse dicendum in cessionario eius, in cuius fauorem transactio concepta fuit; huic enim si fides violetur, tenebitur transactor pœnis huius. l. tametsi Bal. in. l. sed si hoc. in princ. ff. de in ius vocan. existimet iuramentum alicui præstitum personale quoquè esse ex parte eius cui pręstatur, in quo tamen ille cogitandum reliquit.

54 Quartò ampliabis. l. hanc, vt habeat locum eius remedium, etiam in singulari successore: vt si domus ex causa transactionis remaneat apud Petrum, quam ille in Ioannem alienauit, & post factam alienationem contrauenit transactioni, is, in cuius fauorem fuit facta transactio, poterit rem illam ab illo Ioanne vendicare, ita enim. l. hanc interpretantur Alciatus in finalibus verbis. Cagnol. nu. 146. Verùm in hoc frequentiùs arbitrantur non habere locum l. hanc, quoniam eius remedium sit condictio ex hac. l. at verò condictiones, actiones personales sunt. §. appellamus. de act. Institut. sed hæ non dantur contra tertios possessores. l. fin. vbi ego hoc latiùs disputabo, si aduer. credit. atque ita in specie huius l. respondit Alexand. cons.92. vol.1. & eius opinionem sequuntur Curtius Iunior nu. 26. Thomas Parpal. num. 92. vt non dubitem alienatorem ad æstimationem rei alienatę, esse obligatum: in subsidiũ quoq; existimo actionem contra tertiũ possessorẽ competituram. arg. tex. generalis. in. l. si in prin. ff. de eo per quem fact. erit.

55 Quintò ampliabis. l. hanc, vt habeat locum, etiam si is, qui transactioni contrauenit, à Papa impetrasset facultatem contrauenïendi; quoniam non liceat Papæ tollere effectum iuramenti inductum à lege ciuili, licèt posit liberè dispensare in iuramẽto inducto à lege canonica. ita enim

voluit Paul. de Cast. qui ita olim respondit, cuius sententiam veluti notabilem refert ac sequitur Curtius Iunior hic nu. 2. Sed ego in contrariam sententiam procliuior sum, existimo enim, vt primum iuramentũ cõtractui accessit, vniuersi contractus causam ad summum Pontificem pertinere. c. venerabilem. de elect. c. fin. de for. comp. lib. 6. Poterit igitur summus Pontifex causa cognita dispensare, ne qui transegit, periurij crimen incurrat. Cæteras autem pœnas hac. l. statutas, in præiudicium tertij, cui illa ex suo cõtractu competunt, auferre non poterit. Si quis autem, postquam transactionem iuratam violauit, dispensationem petierit, indignus est cui illa concedatur, quoniam frustrà. l. auxilium implorat, qui iam in ipsam. l. offendit. l. non dubium. de legi. l. auxilium. ff. de minor. atque ita Iacobinus hic obseruauit num. 60.

56 Sextò ampliabis legem hanc, vt habeat locum etiam in foro, quod conscientiæ appellant, nam & in eo poterit is, qui has pœnas hac. l. statutas exegit, iure optimo retinere. ita enim. l. hac interpretatur Thomas Parpal. numero. 104. dicens aliquando fuisse in contraria opinione: & tenet eandem opinionem Syluester. verb. transactio. versic. quintum dispositio. l. si quis maior.

57 Sed huic opinioni negocium facere videtur gl. notabilis, licèt vulgata in. c. fraternitas tua. in gl. cùm augmento. ibi, eisque sitũ fuit si aliquis. 12. q. 2. dicens pœnas legales minimè deberi in foro cõscientiæ: licèt enim quis furtum fecerit, non tenebitur in foro animæ ad pœnam dupli vel quadrupli vel septupli quæ imponitur apud nos, sed satis erit, si rem subtractam restituat. & eius gloss. opinionem sequuntur ibi omnes canonistæ, & præterea Bal. in. l. post decisionem. fin. col. de furt. Ioannes de Imola in. l. stipulatio. §. alteri. nu. 28. ff. de verb. obligat. dicens eam esse singularem: Panorm. nu. 10. dicens nescire se alibi eam gl. Fel. col. 17. Decius nu. 20. in. c. 1. de cõsti. atque idem Panor. in procemio Rex pacificus. nu. 6. Ias. in. §. sed iste quidem, nu. 110. de act. Instit. idem Iass. in. l. vt vim. nu. 22. ff. de iusti. & iur. Alciat. in. c. cùm non ab homine. nu. 12. de iudici. Segura in. l. filius dum in ciuitate. nume. 15. ff. de verbor. oblig. Maynerius in. l. quod à quoquam. nume. 3. ff. de reg. iur. Thomas Parpal. in præsen. nu. 104. dicens singularem esse gl. illam. communem esse gl. illius opinionem, preter alios testantur hi. Panormit. in c. dilecti. nu. 12. de arbit. Iass. in. l. si ab hostibus. §. 1. col. ii. ff. solut. mat. Decius & Cagn. vterq; col. 3. in illa. l. quod à quoquã. noster Fortun. de vlti. fine. vtriusq; iuris nu. 205. Mart. Nauarr. in. c. sacerdos. de pœnit. dist. 6. nu. 146. Episcopus Segobiens. in epit. de sponsal. 2. p. c. 6. §. 8. nu. 10. Cagnol. in præs. & ex theologis testantur gl. opinionem esse communiter approbatam, summa Rosella in parte. pœna. §. 8. Ioannes de Medina de restit. rub. de rer. diuis. q. 1.

Sed huic difficultati respondet ipse Parpal. gl. illius traditionem non procedere in pœnis legalibus, quæ imponuntur ipso iure, illæ enim debentur in foro, quod conscientiæ appellant, atque ita existimat ille limitandam esse gloss. in illo. c. fraternitatis. & ita limitant gloss. illam plurimi, quos allegat Tyraq. in. l. si vnquam. verb. reuertatur. de reuo. donat. nu. 236. qui nu. 237. testatur hanc communem opinionẽ. Sed re uera fallitur Thomas Parpal, qui aliorum quoque opinionem sequutus, existimat gl. illam non procedere in pœnis, quæ ipso iure à lege imponuntur, namque & in illis verum est, eas minimè deberi in foro animæ, quousque sequuta sit condemnatio. ita enim gloss. illam frequentius interpretantur plærique omnes, quos suprà allegaui. Fitque compertissimum ex eo, quòd

58 hæretici quoque, & quicumque diuinam læsere maiestatem (quorum bona in detestationem, tanti criminis ipso iure à lege ipsa confiscantur. c. vergẽtis. de hære. c. cùm secundum leges. de hære. lib. 6.) iure optimo bona illa possidebunt quousq; senten

tia iudicis competentis ea fisco restituere fuerint cōdemnati. Quam opinionem ex antiquioribus authoribus tenuerunt per multi, atq; ex recentioribus Angel. de Clauasio. verb. Pœna. §. 3. summa Rosella verb. absolutio. 1. §. 19. & iterum verb. restitutio. §. 6. Syluest. verb. hæresis. 1. q. 8. verb. tertia. frater Petrus de Couarruuias. de remedio lusorum. 3. parte. c. 21. testantur hanc opinionem esse communē eam sequuti Syluest. verb. assasinus. quæst. 5. Iacobus Septimancensis. de institut. catho. c. 9. num. 82. Et eam sequuntur Dominicus de Soto de iustit. & iur. lib. 1. q. 6. articulo. 6. Ioannes de Medina de restitut. folio. 4. colum. 3. in princip. Episcopus Segobiens. de sponsa. 2. parte. c. 6. §. 8. num. 10. quæ opinio est vt recepta à frequentioribus ita, quoque vera. Tametsi contrariam quæ, quidem durissima mihi semper visa fuit, tenuerint Panor. in cap. 1. num 11. de constitu. Feli. ibi. col. 17. Decius. nu. 20. licèt hic non satis firmet pedes. Bolognetus impiè. nu. 88. Feli. in. c. Rodulphus. nu. 38. de rescrip. Alfonsus de Castro de iust. puni. hære lib. 2. c. 7. atque idē ex professo de leg. pœnal. lib. 2. c. 27. Martinus Nauarrus in Manuali. c. 23. nume. 66. Antonius Gometius lib. 3. variarum resolutio. cap. 2. nu. 6. quorum opinio cōmuniter explosa est. Quare licèt pœnæ hac l. statutę sint impositę ipso iure, non tenebitur eas pendere is, qui transactionem fuit prætergressus.

Imò probabilissima sententia est, neq; post condemnationem teneri quemquā pœnas legales persoluere quousque executio facta sit, quod in pœna confiscationis bonorum propter hæresim grauissimi authores receperunt, & ego in specie nostræ l. verissimum esse existimo.

59 Adde huc, neque si hę pœnæ in conuētionem fuerint redactę, teneri qui transactionem violauit eas sponte soluere, nisi à parte illę petantur. quod Philippus Corneus respondit cons. 69. num. 39. volum. 2. Rebuffus in. l. vnica. de sentent. quæ pro eo quod interest. profer. nu. 40.

60 In summa, qui violauit iuratam transactionem, non tenetur in foro animæ has pœnas pendere aduersario: sed si eas spontè persoluat, aut à iudice compulsus, is cui earum commodum cessit, iure quidem optimo retinebit eas sine dispendio salutis æternæ.

61 Limitabis tu modò. l. hanc, vt non habeat locū, si inter contrahentes ipsos dum transigunt conuentum sit, ne violata etiam transactione ad pœnas hac. l. statutas agi possit, quod verè iudicio meo Cagnolus hic obseruauit, nume. 148. Generaleque omnibus in contractibus est, vt ex conuentione partium contractus legem accipiat, vulg. l. 1. §. si cōueniat. ff. deposit. l. contractus. ff. de regu. iur. cum alijs.

62 Secundò limitabis. l. hanc, vt minimè habeat locum si is, qui ad eius pœnas agere vult, perfectè non impleuerit transactionem ex parte sua, oportebit igitur agentem in primis fidem iudici facere implementi ex sua parte sequuti. ita enim sensit glos. hic verb. seruauerint, vt sequuntur hanc limitationem Claudius numer. 46. Thomas Parpal. nume. 105. Cagnol. num. 130. Corneus cons. 246. volum. 2. nume. 6. Et est ratio, quoniam illi debet permitti pœnā petere, qui in ipsam nō incidit. l. cū par. §. 1. ff. de regul. iur. l. cum pater. §. libertis. ff. de legāt. 2. Generaleque omnibus contractibus est, vt is qui agit, ante omnia debeat munus suum adimplere. l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. gloss. fina. in. l. ædiles etiam. §. fina. ff. de ędilit. edict.

63 Addit Alexand. consi. 222. numero. 18. volum. secundo. liquidissimam probationem hic esse exigendam, quasi in supplementum probationis iuramentum hic minimè sit admittendum, quę sententia iudicio meo est verissima.

64 Tertiò limitabis text. hunc, vt minimè habeat locum, nisi postquam plenè probatum est agentem ex parte sua impleuisse, contrauentio quoque, atque violatio iuratę transactionis ad vnguem

probata

probata sit. quod idem Parpal. & Cagno-
lus ad l. hanc rectè obseruarunt, nõ quidẽ
per semiplenas probationes, sed per eas
quoque quæ in causis criminalibus exige-
rentur. atque ita etiam Barbatius ad speciẽ
huius l. respondit consi. 15. vol. 1.
65 Cuius rei ratio illa ferè omnibus com-
munis est, quoniam ad exigendas pœnas
legales, oportet probationes esse liquidis-
simas. l. in testamento. 1. ff. de condit. &
de monstrat. vbi ex probabilibus etiam
coniecturis non committitur pœna a te-
statore pręcepta. atq; eum tex. expendunt
in hanc sententiam Bald. & Imol. ibi. Soci-
nus optimè numer. 3. atque idem Bald. in
c. 1. nu. 12. versi. porrò in prædictis. qualiter
dom. propriet. feu. priuet. idem Bald. in l. v-
nica. 3. opposit. nu. 6. §. de his quæ pœnæ no-
mi. relin. dicens non esse hic locum iura-
mẽti delationi, sicut in cæteris causis. quod
inquit Bal. esse mente tenendum. Alexan.
consi. 33. nume. 1. vol. 1. dicens singularem
esse text. in illa l. in testamẽto. quem etiam
in eandem sententiam dicit esse singula
rem Iass. in l. qui Romæ. §. cohæredes. nu
mer. 11. ff. de verb. obligat. & allegans alios
Carol. Molinæ. consi. 47. num. 4. qui addit
text. in l. pe. ff. de pœn.
66 Quartò limitabis l. hanc, vt minimè ha
beat locum, si is qui agit contra transgres
sorem violatæ trãsactionis, recepit aliquid
à reo ipso qui transactionem violauerat,
hoc enim ipso visus est pœnas hac l. con
tentas remittere. ita enim l. hanc limitauit
Thomas Parpal. num. 108. Cagnol. nu. 136.
quorum opinio vera mihi esse videtur. ex
textu in l. post diem. ff. de leg. commissor.
vbi qui post diem legi commissorię præsti
tum pretium petit, videtur legi commisso
riæ renuntiare. Adde huc. l. commissoriæ.
de pact. inter emp. & vendit.
67 Quæ sententia confirmatur quàm opti
mè ex gl. notab. in c. 1. verb. & mensem. ver.
sed pone. quo temp. miles. dicente quòd si
à vassallo, qui intra annum & mensem in
uestituram à filio vel hærede domini dece
dentis non petijsset, filius ipse vel hæres cõ
sultò pensionem receperit, videri eos remi
sisse ingratitudinem, quã illi ob huiusmo
di negligentiam contraxerant. & gl. illius
opinionem sequũtur ibi omnes doctores.
& testatur esse communiter approbatam
eius sententiam sequutus Alexan. consi. 14.
nu. 10. vol. 2.
68 Dominus quoque emphitheosis, si ab
emphitheota, qui trienniò cessauit canonẽ
exsoluere, recipiat præteriti temporis pen
sionem sine protestatione, videtur iuri ex
pulsionis renuntiare. quod gloss. notabilis
scripsit in l. 2. verb. repellere. de iur. emphi.
vbi eius opinionem sequuntur Dy. & fre
quentiores, & qui eos refert Iass. num. 124.
alia in c. potuit. verb. ex pelli. de locat. vbi
eam sequuntur canonistæ.
69 Vltimo loco ex hac l. illud notabis, eam
inter cęteras virtutem iuramento inesse, vt
vbicunque illud contractui accesserit, im
partiatur illi vim paratæ executionis, id
enim significat verbum, mox, in hac l. posi
tum. Et non est mirum iuramento adesse
paratam executionem, in quo fides Deo
præstatur, cùm & contractui depositi, quo
70 niam fides in eo homini præstatur de re-
stituenda re deposita, parata quoque sit ex
ecutio. l. penultima ibi, ilicò modis omni-
bus compellatur. infra. deposit. ex quo
text. ita colligit ibi Bartol. numero tertio.
cuius opinionem Angelus & Paulus de
Castro. item Alexand. ad Bartol. proba-
runt, dissidentibus à Bartoli sententia Bal.
ac Saliceto, qui contendunt deposito non
competere paratam executionem. Sicut
neque cæteris contractibus iure commu-
ni competit l. minor viginti quinque an-
nis cui fidei commissum. ff. de mino. & ho
rum opinionem tenet Antonius de Gana
rio de executio instrument. quæst. 7. Iaco
bi. in l. fin. nu. 5. de edict. Diui Adria. toll. di
cens vidisse se secundũ opinionem Bal. ac
Salic pronũtiari. Sed Bar. sententia vera est,
quã sequũtur præterea ex eo tex. Alex. in l.
fi. nu. 3. de edic. Diui Adri. tolle. idẽ Alex. in
l. si cũ dotem. §. trãsgrediamur. nu. 6. ff. sol.
mat. idẽ in l. ait prætor. §. si iudex. nu. 4. ff. de

re iudicat. Barba. in c. bona fides. de depos. Roder. Xuares in. l. post rem iudicatam. 3. notabi. vers. adde quintum. de re iudicat. Boerius decis. 295. nu. 7. Ioan. Bernal. regu. 334. Rolandus à Valle consi. 17. Segura in l. si ex legati causa. nume. 62. de verb. oblig. Curtius Iunior in. l. 1. supr. de edend. nu. 15. & ante eum Ias. ibi nu. 4. decis. 5. nu. 6. Iuramento autem paratam esse executionem, si iudiciale illud sit, nemo ambigit, cùm sententiæ illud æquale sit. l. sed etsi possessori. §. si cum de hereditate. ibi, id consequi debebo, quod haberem, si secundum me de hæreditate pronuntiatum esset. ff. de iu reiur. Sed in iuramento extra iudicium inter partes ipsas conuento idem est, vt & paratam habeat executionem, cui rei præstat optimum argumentum text. hic, vt eum iam expendi. & ita tenet Bartol. in. l. 2. numero octauo. ff. de iureiur. vbi inquit mirari se hunc executionis modum, non esse consuetudine comprobatum. & inquit Bald. in. l. 1. infra de reb. credit. numero. 5. quòd illa fuit singularis sententia Bartol. ab ea tamen discedens. Addit Romanus in rub. ff. de arbit. nu. 58. hãc fuisse nouam Bart. traditionem. Licèt autem posteriores sententiam Barto. aliquibus fundamentis instruxerint, illa omnia infirma sunt, atq; ad virtutem iuramenti iudicialis spectantia. Bart. autem sententiam sequuti sunt in proprio loco Ful. nu 10 Alex. nu. 5. Ias. nu. 9. qui pro Bar. sẽtẽtia nu. 18. inducit. l. hãc. & nu. 19. testatur hanc esse cõm. opinionẽ cum Bar. Et tenuit eãdẽ opinionẽ ipse Bar. in. l sed etsi possessori. §. si. nu. 7. ff. de iureiu. vbi eius sententiã probarũt Sali. nu. 6. Fulg. ibi in princ. Alex. 1. notab. Ias. nu. 1. idem tenuit etiã Paul. de Cast. in. l. post rẽ iudicatã. nu. 2. ff. de re. iudic. Alex. ibi nu. 2. vers. & dicit Bar. Et qui cęteris diligentiùs articulum hunc excussit Rodericus Xuarez ibi. 2. notab. nu. 7. licèt ratione quadam leuissima à Bar. discedat Zasius ibi nu. 2. & tenuit idẽ Paul. de Cast. in. l. nam & posteà. §. si petitor. nu. 14. ff. de iure. vbi eam quoq; Bar. sententiam cõmendat, dicẽs à Bal. fuisse reprehensam studio potiùs cõtradicendi, quàm bona quapiã ratione. quam ab omnibus esse probatã testatur Ang. de Are. in. §. item si quis postulante. nu. 5. de act. Inst. vbi eam sequitur Ias. nu. 17. & iterũ eam optimè defendens nu. 87. communem testatur Ias. eam sequutus in. l. nulli. num. 8ↄ. de iudi. cõmunem esse testatur idem Ias. cons. 85. col. 1. vol. 1. & eam sequuntur Mathesola. sing. 20. Antonius de Canario. de execut. instrument. q. 4. nu. 7. Testatur hanc opinionem esse communem Oroscius in. l. tale pactũ. §. qui prouocauit. nu. 22. ff. de pac. Et hæc opinio verissima quidẽ est, tametsi Ang. nu. 2. Rom. nu. 13. in illa. l. 2. Bart. sententiã reprehẽdãt. itẽ Bal. in. l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. eo. tit. Rom. in. l. sed etsi possessori. §. fi. de iurei. nu. 20. Panor. in c. fi. in prin. nu. 3. de iureiu. nec satis tutã esse hanc Bart. sententiã arbitretur Marc. Bau. de iur. nu. 55. quorũ illa sunt contra Bart. firmiora fundamẽta. Primò, quòd ex iuramẽto oriatur actio in factũ, sed cùm actio intenditur, libello iã opus est, & causę cognitione. l. 1. ff. de eden. Sed rectè huic fundamento ab Alexan. Bart. defenditur sententiam Bar. esse accipiendam, cùm pro executione promissionis iuratæ intenditur officium iudicis, non si actio ipsa intendatur. Ego verò existimo adiecto instrumento iuramento, siue actio ipsa contractus intendatur, siue iudicis officium, semper adesse promissioni paratam executionem. Et hãc opinionem testatur esse communem, eam sequutus Aretinus in. l. petens. col. 3. ante medium. sup. de pact.

Secundò contra Bartolum obijciunt text. in. l. iusiurandum & ad pecunias. §. fi. ff. de iureiur. vbi postquam iuratum est, oportet sententiam sequi: nam si ex iuramẽto posset peti executio, quorsum sentẽtia expectaretur? Sed & huic fundamento pro Bartolo responsum est, textum illum agere in iuramento iudiciali, in quo necessum est sententiam condemnatoriã ferri, postquam illud delatum est, præcedente libello, & litis contestatione. Bartol.

verò

verò agit in iuramento voluntario delato à partibus ipsis, vbi nulla præcessit libelli oblatio, vel litis contestatio.

71 Nã & idem in confessione euenit, si enĩ illa facta sit sine libello, non est necessum subsequi sententiã condemnatoriam, sed nudum præceptum de soluẽdo est satis. l. si debitori. ff. de iudi. l. si reus paratus. ff. de procur. Si verò emissa confessio sit præcedente libello atque litis contestatione, oportet sententiam sequi condemnatoriã. quod glo. notabilis obseruauit in. l. vnica. de confes. in glo. magna. vers. & si quæras. vbi eius opinionem sequuntur Cinus. 2. quæst. & testatur esse communẽ opinionem eam sequutus Salicet. num. 15. & idẽ quoque voluit glo. in. l. certum. §. fi. in glo. fi. ff. de confes. vbi eam sequitur Bart. nu. 1. idem Bart. in. l. 1. ff. de confes. nu. 2. & idem quoque voluit gl. in. l. 1. in glo. cum iudex. ibi, quid autem si confiteatur. ʒ. de liti. contestat. & probari videtur sententia hæc ex tex. in. l. Iulianus. & in. l. qui Stichum. ff. de confes.

Tertiò contra Bart. obijciunt text. in. l. qui iurasse. §. fi. ff. de iureiur. vbi dicitur iuramentum habere vicem conuentionis, atque contractus: at cõtractus, non habẽt paratam executionem. Sed huic quoque fundamento respõdeo post alios, iudiciũ quoque atque sententiam vicem contractus obtinere. l. 3. §. idẽ scribit. ff. de pecul. l. omnem. ff. de iudi. & tamen habet illa paratam executionẽ. His igitur omnibus recte perpensis, ego sententiã Bart. sequi malo. Licẽt autem Bart. ipse solùm videatur agere in iuramento decisorio cùm ob metum futuræ litis à partibus defertur ratio atque religio iuramenti, & in confirmatorio contractus militat, & in eo quoque sententiam Bart. locũ sibi esse vendicaturam existimo, semper enim videtur veluti in iudicio delatum huiusmodi sacramentum, cùm à tabellione recipiatur, qui iudex saltem chartularius est. gl. 2. in. l. 1. ff. de iudi. quam ibi sequuntur omnes. Bal. in. l. secundum. de donatio. 2. lect. nu. 1. vers. regulariter. dicens glo. illam non esse alibi. Alex. in. l. si cũ dotem. §. eo autem tempore. nu. 6. ff. solu. mat. Feli. in. c. cæterum. nu. 2. vers. quartò limita. de iudici.

72 Collige postremò ex. l. hac ibi. quæ pactis probantur inserta. iure ciuili actionem ex iuramento dari, hic enĩ nulla transactio ni accessit stipulatio, & tamen actio nata ex transactione fuit. quæ ex nudo pacto oriri minimè potuit, produxit igitur illam iuramentum. atque ita legem hanc expendunt Raphael Cumanus in rub. ff. de ver. obligat. Romanus in. l. 1. in princ. nu. 37. ff. eod. titu. Et tenet hanc opinionem Ludouicus Roma. in præsenti. item Bolognetus nu. 74. allegans alios. Episcopus Segobien. in. c. quanuis pactum de pact. lib. 6. 1. part. §. 2. nu. 5. ad fin. diligenter rem hanc prosequutus. Verior tamẽ opinio est ex iuramẽto promissorio actionem non oriri, nisi stipulatio accesserit promissioni. quã tenuit gl. ordinaria. in. l. 1. verb. impositę. ʒ. de ope. libert. quæ speciali ratione inquit ibi fuisse nudam promissionem iuramento confirmatam, indeque actionem fuisse productam: libertus enim si vel solo iuramento operas patrono promittat, efficaciter obligatur. l. si quis pro eo. in prin. ff. de fideius. l. vt iurisiurandi. ff. de oper. libert. l. fi. ff. de liber. caus. quasi speciale ius in hoc constitutum sit propter grande beneficium libertatis in libertum à patrono collatum. Tenent igitur hanc opinionem in præsenti Salicet. & Alexã. nu. 14. & testantur hanc esse communem opinionem eam sequuti Iacobinus nu. 34. Claud. n. 21. Ias. nu. 23. Cagno. nu. 95. & eam sequitur Thomas Parpal. nu. 74. & tenet hãc opinionẽ Bart. in. l. iusiurandum quod ex conuentione. in prin. nu. 2. ff. de iureiur. vbi inquit Bart. hanc fuisse opinionem Guliel. de Cugno, quam posteriores ibi post Bart. receperũt. Et testantur esse communem eam sequuti Alexan. ibi nu. 2. Ias. nu. 7. & tenuit eandẽ sententiam Bart. in. l. si quis pro eo. nu. 3. ff. de fideiuss. idem Bart. in. l. vt iurisiurandi. nume. 1. ff. de oper. libert. & videtur huius

quoque opinionis idem Bart.in.l.iurisgen
tium.§.quinimo.ff.de pact.cum enim om
nia pactorum vestimenta diligenter enu-
merauerit,iuramenti non meminit, quasi
eius interuentu nuda promisio minimè
confirmetur. & ibi expressisù sequuntur
hanc opinionem Ange.de Perusio.nu.10.
Ias.nu.21.fuitque opinio hæc Iacobi Bu-
tricarij in.l.1.de oper.liber.j.vbi eam sequú
tur Cinus quæst.5 Albericus.nu.4.dicens
veriorẽ esse hanc opinionem. Bald. nu.4.
Ange.nu.4.Salice.nu.7.testatur hanc esse
communem opinionem, quam optimè
defendit Ioan.de Imo.in.c.cú contingat.
num.31.de iureiur.& testãtur hanc opinio
nem esse communem hi præter alios An-
tonius Corsetus in tractat. de iureiu.q.11.
nu. 72. Marcus Antonius Baua. de viri-
bus iuramenti.nu.50. Tametsi hic adfir-
met contrariam sententiam aliquando se
sustinuisse Galiaula in rub.ff.de verb.obl.
num.85.Fortunius.in.c.1.de pact.num.23.
Ioan.Corrasius.in.l.admonendi.nu.12. ff.
de iureiur.Ioã.Igneus.in auth.sacramenta
puberú.nu.12. si aduer. vẽdit. Ias. ibi nu.11.
pro qua etiam induci solet text. in.l.cú an-
tea.vers.exceptis.de arbit.j.vbi ex compro
misso quoque, cui accessit iuramẽtum, si
pacto nudo fuit celebratum,non oritur
actio,nisi sequuta emologatióe atque. ita
eum tex.expendit Bald.ibi ad finem.dicẽs
nulla lege constare,vt pactum nudum iu-
ramẽto confirmetur. Huic autem legi re-
spondent,ne communem opinionem of-
fendat, transactioni stipulationem acces-
sisse,neque enim aliter pœna transactioni
adiecta peti potuit, quod diuinatio hæc
videatur,cùm stipulatio quæ in facto con
sistit.l.consilio.in fine.ff.de curat.furio.mi
nimè sit presumenda. vulg.l.in bello.§.fa
ctę.ff.de capt.& post.reuer.Respondet sta
tim nec insubtiliter Hieronymus Cagno.
stipulationem hic interuenisse suaderi ex
illis verbis,non implendo promissa: quo-
niam verbum,promisit,redactum in scri-
pturam, solennem stipulationem signifi-
cet.§.si scriptum.de inuti.stipu.l.sciendum.
ff.de verb.obligat.l.1.de vsu.j.scripturam
autem hic interuenisse ex eo coniectant,
quòd illa semper in transactionibus soleat
interuenire,maximè accedente iuramen-
to;quod plerunque à tabellionibus recipi
solet.Sed hæc diuinatio quoque est, quo-
niam promissum potest referri, & ad nu-
dam promisionẽ siue pollicitationẽ, siue
sponsionem.l.sciendum.vers.promissum.
ff.de ædilit.edict. vt non rectè difficultas
hæc adhuc à Doctoribus explicita videa-
tur. Obstare præterea communi huic sen
73 tentię videtur tex. in auth. sacramenta pu-
berum.si aduer.vendit. vbi si iuramẽtum
adimas,nulla erit contra minorem vendẽ-
tem, vel ementem aliovè quouis modo
contrahentem actio,quę tamẽ addito iu-
ramento contractũ quàm tenacissimè
minorem obligat, adeò vt in integrũ quo
que restitutionis auxilio priuetur. Sed illi
tex. facilè posset fieri satis, si existimemus
verum esse intellectum Vulgari,qui sem-
per contendit,tunc demum iuramentum
minori obesse,cùm interponitur super cõ
tractu valido cum curatoris authoritate
atque iudicis decreto celebrato,& hoc so-
lùm iuramentum operari, vt minor in in-
tegrum restitui minimè posit, iam igitur
actio nata fuerat ex contractu.Sed hic in-
tellectus licèt eum Cinus,& Vltramonta-
ni(quos vocant)sustinuerint,est commu
niter improbatus.Obtinuit denique Mar
tini sentẽtia existimantis inualidum quo-
que contractum iuramẽto confirmari,in-
deque actionẽ oriri. Quare ego existimo
Federicum Imperatorem cùm iam eccle-
sia Romana magnas radices egisset,eius q;
ministerio iuramẽti religio coli qua opor
tet reuerentia cœpisset, statuisse,vt ex iura
mento contractus confirmatorio actio in
minores quoque competeret. Iure autem
canonico certiùs est obligationem ex solo
iuramento promissorio dari. Cùm enim iu
re illo,vel ex solo pacto nudo actio detur.
c.1.c.qualiter.de pact. c. quicunque suffra
gio.12.q.2.cur ex iuramento quoque non
detur? Et ita videtur opinionem hac signifi
casse

casse. glo. ordinaria in c. quoties cordis, oculus. verb. Per te. ibi, maximè si interueniat sacramentum. 1. q. 7. & tenet hanc opinionem Bart. in l. si quis pro eo. nu. 4. ff. de fideius. vbi inquit Bart. audiuisse, quòd hanc quoque opinionem tenuerint Hostien. & Ioan. Andr. in c. cum venissent de institu. vbi re vera eam sequuntur. Et ibi testantur hanc opinionem esse communem eam sequuti Antonius de Butrio. nu. 23. vers. quartus, & vltimus. Ioannes de Imola. numer. 30. & eam sequitur Panorm. numer. 26. & tenent eandem sententiam grauissimi canonistę. Dinus in cap. non est in mora de regu. iur. libr. 6. Archidiaconus in cap. iuramenti numer. 4. 22. q. 5. Hostien. in cap. per tuas. de arbi. Anton. de Butrio. in cap. cum contingat. de iureiurā. numer. 7. dicens hanc Barto. opinionem sibi placere. vbi Alciat. numer. 172. testatur hanc esse communem opinionem. & eam sequitur Antonius de Butrio. testatus esse communem in cap. primo. num. 5. de pact. vbi idem videtur placuisse Ioanni de Imola. num. 8. & testantur prætera hanc opinionem esse communem eam sequuti Ioan. de Selua. de iureiur. 3. part. numero decimo. Corsetus in tractat. de iureiurand. quæst. 11. quam & Bald. quem nemo citat, probauit in authent. ei qui. numer. 72. de bon. aut. iu. pos. Est autem ratio huius propositionis euidentissima, q̄m ius pontificum iubet omne iuramentum seruari, quod in dispendium salutis æternæ non vergat. c. 2. de pact. in 6. cùm igitur iuramentum seruari præcipiat, videtur ex templò ad eius obseruationem actionem atque exceptionem prospexisse. l. statuas ff. de acquir. rer. domi. glos. custodiantur. in authen. sacramenta puberum. si aduersus vendi. Innocentius autem in illo cap. cum venissent. de institu. nume. 2. atque idem in cap. nouit. num. 4. de iud. & in cap. quintauallis nu. 1. de iureiuran. Neque iure canonico existimat oriri actionem ex iuramento promissorio, sed vel per euangelicam denuntiationem, vel per per iudicis officium existimat iurantem esse ad iuramenti obseruationem compellēdū. Quæ opinio paucis quibusdam placuit, cùm prior, quam retuli, à frequentioribus Iubē-

75 tissimè recepta sit. Iure autem nostro indubitantissima sententia est, ex iuramento promissorio efficacem obligationē dari, cùm hinc satis constare possit de animo obligare se volentis. l. 3. titu. 8. libr. 3. ordina

76 menti. Collige postremò ex hac. l. ibi, actione priuatus. periurum non esse ad iudiciū admittendum: si enim actione priuatur, frustra ad iudicium prouocabit, in quo nemo sine actione experitur. l. pupilli. §. videamus. ff. de nego. gest. Atque ita colligit ex hac. l. generaliter. Speculator in titulo de actore. §. 1. vers. item quid est periurus. num. 16. quòd & illa ratiōe probatur. Nā periurus non potest iuramentum calumnię subire: cùm enim semel deierauerit, nō est ad iuramenti religionem amplius admittendus. cap. paruuli. 22. q. 5. quem text. dicit esse singularem Roma. in l. admonendi. ff. de iureiurand. num. 88. cap. literas. de præsumpt. sine iuramento autem calumnię nemo iudicium ingredi potest. §. hæc autem. Inst. de pœna teme. litig. cum alijs. Nam & ex eadem ratione qui semel deierauit, amittit beneficium iuratorię cautionis. quod Bald. eleganter notauit in auth. ei qui iurat. in princi. de bon. aut. iudi. poss. Roman. in l. 2. in princip. num. 39. ff. solut. matr. Feli. in cap. per tuas. de simo. nume. 9. Ias. in l. 1. num. 23. vers. tertiò limita. ff. qui sat. dar. cogā. idem in l. 2. §. quod diximus. num. 7. si quis caut. Hippolytus singulari. 74. num. 3.

Sed verius est periurum ab ea tantùm causa, in qua deierauit, esse excludendum ne agat, non verò à cæteris. atque ita text. hic est accipiendus. quod Alexander hic obseruauit. numer. 14. Ias. nume. 24. Iocobinus nume. 62. Bolognetus numer. 75. testatur hanc esse communem opinionē eam sequutus Cagnol. nu. 85. & tenuerunt hanc opinionē Ioan. de Lignia no. & Collectarius in cap. intelleximus. de

iudicij

iudicij. Anton. de Butr. ibi. nu. 15. Panor. nu. 14. vers. sed quid de periuro. Feli. ibi. nu. 6. Decius nu. 17. Et tenent eandem sententiam Innocentius, & frequentiores canonistę. in c. dilecti. de excep. quo in loco Feli. nu. 2. Decius nu. 3. testantur hanc esse cõmunem opinionem eam sequuti Feli. in c. 1. nu. 28. vers. sed considera de iureiu. Alex. cons. 17. nu. 6. vers. & constat quod actor. volu. 3. Corneus cons. 215. nu. 5. volu. 3. Aymon. Craueta. cons. 199. nu. 13. Marianus, consi. 125. nu. 3. volu. 3.

Estque pro hac communi sententia ratio illa, quòd nusquam relatum sit periuro audientiam esse denegandam: nã quòd iuramentum illi minimè deferendum sit, qui semel peierauit, verum est, si iuramentum illud honoris sit, quale illud planè est, quod exigitur à teste. Est enim veluti dignitas quædam testimonium ferre in iudicio. c. pręceptum. 32. q. 5. atque huiusmodi iuramentum ei qui semel peierauit, deferendum minimè est: iuramentũ verò oneris, quale iuramentum calumniæ est, periurus subire non prohibetur; ex text. pulcherrimo in c. cùm in Ecclesijs. de maiorit. & obedient. vbi canonici manifestissimè peierauerant, cùm priori, cui iurato obedientiam promiserant, restitissent, & tamen compellit eos iterum summus Pontifex obedientiæ iuramentum repetere. In summa hæc opinio vera est, & communis, tametsi Thomas Parpal. nu. 65. communem opinionem sequutus, eam limitet, vt nõ procedat in eo, qui violatã transactionem iurauit, hic enim cùm infamia ꝓpter periuriũ pręgrauatus sit, nõ erit amplius ad iudicium admittendus. Et fuit quoque huius sententiæ Parisius in. c. dilecti. nu. 6. de exce. Sed cõmunis resolutio vera sine hac limitatione semper est. Infamis enim ad iudiciũ ire ꝓhibetur cùm alieno nomine agere vult, vel pro eo qđ publicè interest cõparere, nõ verò cùm ꝓpriũ cõmodũ persequitur. l. 1. §. remouet. ibi, postulãdo ꝓ alijs. ff. de postul. c. omnib9 4. q. 6. cõmunem. igitur opi. ipse probo.

## *Summa rerum. L. Si ex falsis.*

1 *Retractatur transactio etiam iurata, si ex falsis instrumentis facta sit.*
2 *Oportere tamen eam rescindi per in integrum restitutionem.*
3 *Quæ quadriennio solum durabit.*
4 *Titulum, si ex falsis instrumentis habere locum, si sine dolo partis, instrumenta falsa producta sint.*
5 *Sed aliud esse, cùm agitur actione in factum, pro eo quod interest.*
6 *Text. hunc non procedere, si instrumenta falsa talia fuerint, vt ex illis obtineri non potuerit.*
7 *Item si reuera instrumenta illa producta nõ sint.*
8 *Vel si fuerint à tertio fabricata, ignorante eo, qui ea produxit.*
9 *Atque inde elegans illatio proponitur.*
10 *Explicatur quædam oppositio.*
11 *Sententia lata ex falso iuramẽto, an retractetur.*
12 *Legem hãc habere locum, si falsis testibus transactio facta sit.*
13 *Acta in causa criminali, an fidem faciãt in ciuili.*
14 *Instrumentum in parte falsum, non corruit in vniuersum, nisi defectus in persona notarij sit, quo casu corruit in vniuersum.*
15 *Si modò defectus sit in parte substantiali instrumenti.*
16 *Vel nisi circa accessoria, vt pœnam, & vsuras.*
17 *Vel si falsitas præsumpta sit, non vera.*
18 *Vel nisi pars confiteatur cætera capitula esse vera.*
19 *Instrumenta confecta à notario, qui alia instrumenta falsa confecit, an iure subsistãt.*
20 *Defectus in parte non substantiali, non vitiat instrumentum in totum.*
21 *Testis in parte vitiosus, an reprobetur in omnibus quæ dixit.*

## ¶ *L. Si ex falsis.*

DIuiditur in tres partes. In prima ponitur quædam decisio generalis. In secunda hæc eadem decisio limitatur. In tertia, exceptio quædam limitationis proponitur. Secunda est ibi, alijs firmis. Tertia ibi, nisi fortè etiam.

1 Collige ex text. Transactionem etiam iuratam retractari, si illa inita celebrata sit prætextu falsorum instrumentorum. Sed cùm text, hic retractari huiusmodi transactionem

actioné dicat,significat apertissimè transactionem valuisse.l.nam & sub conditione.versi.post defectũ.ff.de in iust. rupt.sed videtur non valere transactioné,cùm semper subintelligatur clausula illa si instruméta, quorum prætextu initur trãsactio, vera sint.l.fi. de diuer. rescript. c. 2. de rescript.Glo.præcipimus in præsenti respondisse videtur huic difficultati,dicens conditionem illam ad principum rescripta, ac concessiones pertinere,in cótractibus verò non subintelligi.Et idé sequuntur Bar. & Bald.vterque.1.opposit.è quibus posterior colligit diligéter in actibus litis decisiuis non subintelligi clausulam illam,si preces veritate nitantur.Sequũtur eandé solutionem Fulg.nu.5.in fin.Pau.de Castr. nu.8.qui admonet hoc esse diligenter notandum. Alexand. nu.8.Ias.nu.7.Curtius Senior.nu.40.Iacobi.num.15.Et glo.hanc veluti singularem allegauit Bald. in.l.1. de vindict.libert.Paul.de Cast.in.l.fi.de diuers. rescrip.Sunt & aliæ huic similes,licèt hæc veluti singularis commendetur in.l. fi. ff. qui sat.dar.cogant in.l.atá demum.in glo. conditione.ff.de arbit.

Quare cùm transactio mero iure valuerit,oportebit eã rescindere per in integrũ restitutioné,quod eadem glos. nostra obseruauit cuius opinioné sequuntur Iacob. Butricarius,Cinus,Bald.Pau.& recentiores,è quibus omnium optimè eam defendit contra Bart.Alexan.nu.7.& esse glo. opinionem communiter approbatam eã sequuti testantur Ias.nu.6.Iacobi.num.10. Curtius Senior.nu.35.Iunior verò num.9. quæ quàm optimè probatur in.l.diuus.ff. de re iudi.in gl.allegat.vbi idem statuitur in sententia lata ex falsis instrumentis,oportet enim eam rescindere per in integrum restitutionem.quod ibi ex ea.l. colligit glo. verb restituas.cuius opinionem sequuntur Cuma.Imo.Paul.& alij.& esse communem testatur Ias.ibi num.30.communem esse testatur Zasius ibi. nume.6. licèt ab eã ille discedat. Et idem quoque voluit glo. in.l.qui agnitus.in glo. penult. ff.de except.quam ibi sequuntur frequentiores.& testatur esse communiter approbatam Socinus ibi.num.17.& idem quoque voluit glo.in.c.licèt.verb. opponi. de probat.vbi eam sequuntur Antonius.nume 35.Imola nu.19.Panor. nu. 26.Feli. nu 35.testatur esse communem Decius nu. 21. communé esse testatur Vantius de nulli. ex defect.proces nu.134.communem esse testatur Episcopus Segobiens. in.c.alma mater.prima parte.§.11.num.14.de sentét. excommu.lib.6.Tametsi glo.1.in.l. quærela. de fals. ipso iure existimet sententiam non valere, ac proinde perpetuò rescindi posse.Pro qua nonnulli considerant tex. in.c.cum venerabilis de excep.Idem igitur in transactione dicendũ est,cui vel maximè transactio assimilatur.l. non minorem.sup.eod.Iuuat & hanc opinionem communem text.in.l.nam & postea.§.si minor.ff.de iureiuran.vbi etiam si prima actio duret,oportet intédere in integrum restitutionem pro rescindendo contractu.atque hæc opinio glos. & vera est & cómunis,quamuis aliter distinguat Bart. num.8.& falsam esse communem opinionem,& in transactione,& in sententia cótendat Zasius lib. 1.singula. respon. c.13.

3 Ex quo infertur intra quadriennium oportere transactionem hanc rumpere, cùm hoc tempore finiatur hæc in integrũ restitutio.l.final. de tempor. in integr. res. pet.c.1.de in integr.restitu.lib. 6. & testantur hãc opinioné esse cómuné eã sequuti Iacobi.nu.14. Alcia.n.10.E quibus prior bene notat Fulgosiũ contendenté perpetuò transactionem hanc rescindi posse.

4 Et est quidem ex eadem glo.ibi, nec distinguo accipienda hæc.l.etiã si absq; dolo pars fuerit vsa falsis instruméntis,nãq; si dolus adesset,etiã ex veris instrumentis facta transactio rescinderetur,& hanc glos. opinionem sequitur Barto. numer.3.qui hinc notat text.in.l.diuus.ff.de re iudicat. & titulum . si ex fals. instrument. locum habere, etiam. si sine dolo partis instrumenta illa producta sint . idem,

Bald.

Bal.2.oppo.qui existimat hoc esse notatu dignum. Paulus de Castr.nume.9.dicens hoc esse perpetuò mente tenendum, Alexand.num.9.qui alios allegat eiusdem opinionis authores.Ias.num. 8. Iacobi. nu. 3. communem esse opinionem hanc testantur Curtius Senior, nu.41. Alciat. nu. 5.& sequuntur hanc opinionem glo. Oldral.Bart.nume.2.ad medium suæ distinctionis in.l.si is ad quem.ff.de acquir.hær. & ibi hanc opinionem sequuntur Bald. col.1.Ioannes de Imola.num. 2. Alexand. nu.6.testatus hanc esse opinionem verissimá. idé quoque tenuit Barto. in.l. diuus. ff.de re iudicat.num.1. Paulus ibi. colum. 1.Alexan.num.10.Ias.num. 18. dicens hác opinionem tenere doctores.idem Barto. in.l. ná & postea.§. si minor. num.4.ff. de iureiurand.Ias.ibi.nu.16. testatus hanc esse communem.sequuntur hanc opinioné Ioannes de Anania in.c.2. num. 7. de crimi. fal. Bertachinus in repertorio. 3. part. verb.sententia.col.2.noster Gregorius in l.1.titu. 27. part. 3. Et testatur esse præterea communem Socinus in.l.qui agnitis.nu. 9.ff. de except. Et hęc opinio mihi placet. Tametsi Placétinus doctor antiquus contrariam sententiam defenderit acriter,contendens dolum adesse oportere, vt transactio vel sententia retractetur ex falsis instrumentis.atque huius opinionem grauissimi quoque authores adprobarunt, quales sunt Petrus, & Cinus in præsen. q. 4.Cinus in illa.l.si is ad quem.Iacob.de Rauena,Petrus,& Bald.in.l.1.nu. 7.j. de condict.indebit. Innocentius in. c.cum dilecta. num.2.de rescrip.idem in.c.cum Bertoldus.in parte,concessimus.de re iudica. Bart.in.§.semel.num.8.ex qui.caus.maňu mit.nó lice. Marianus in.c. 2. de crimi. fal. quos semper mouit text. in.l. si prætor. §. Marcellus,ibi.sciens.ff. de iudi. Sed ibi gl. respondet communiter approbata teste Alexand.in præsen. idem fuisse dicendú, si ille fuisset ignorans.

5 Sed licèt ad rescindendam transactionem vel sententiam prætextu falsorú instrumentorum non sit necessum scienter atque prauo animo illa fuisse à parte producta, si velim agere actione in factum ad id quod mea interfuit instrumento falso aduersarium meum cótra me vsum nó fuisse.iuxta tex.elegantem in.l. qui nomine.ff.ad.l.Corne. de fal.semper oportebit, vt dolo malo instrumentum huiusmodi contra me productum sit ab aduersario meo sciente illud falsum esse.quod ex méte Pauli de Castr.hic scripsit Iacobi. num. 12.quoniam falsum sine dolo non committatur.l.nec exemplum.j.ad.l.Corn.de fal.l.quid sit falsum.ff.de fals.

6 Text.ita intellectum limitabis, vt minimè procedat, si instrumenta hæc falsa talia fuerint, vt nó sufficerent ad victoriam: nam ex illis facta transactio non rescinderetur,nam vani timoris non fuit habenda ratio.l.si quis ab alio.in princ.ff. de re iudicat.l.vani timoris. cum alijs.ff. de regu.iu. Ita.l. hanc limitarunt in præsenti. Guido de Suza.& Alexand.num.2 Ias.col.1. Lancello.Decius.1.notabi. Iacobi. num.1. Alciatus num. 1. Curtius Senior. nu. 6. Nec dubito hanc esse communem traditioné.

7 Secundò limita. l. hanc, vt non procedat,si instrumenta falsa producta minimè sint,sed iactauerit se aliquis illa se producturum,atque hoc timore transactio celebrata sit, nanque hic vanus timor fuisse videtur.ita enim l. hanc limitauit. Alber.nu. 2.quem sequuntur recentiores.

8 Tertiò limita text.hunc,vt minimè habeat locum,si instrumenta hæc falsa sint à tertio fabricata ignoráte eo, qui illa produxit,hîc enim potiùs agendum erit contra illum tertium fabricatorem actione in factú,quàm transactio rescindatur.ita enim voluit Iacob. Butricarij. in.l.fi.si ex fal. instrum. Et idem dicitur. tenuisse ipse in hac l.quòd si ille tertius non fuerit soluendo, in subsidium oportebit rescindere transactionem. argumé.text.in.l.final. ff. de eo per quem fact. erit. & sequntur hanc traditionem Alexand.num.8.Ias.col.2. in prin. Curtius Senior.num.10. Iunior.nu.2.

Qui

9 Qui inde inferunt ad quæstionem de arbitramento lato per dolum, vt priùs agi oporteat actione de dolo contra arbitratorem, quàm reductio ipsius arbitramenti ad arbitrium boni viri petatur. adfirmat tamen Curtius senior non potuisse se in facti contingentia obtinere.

10 Sed oppono tex. in l. 3. in fine. si minor se maior. dixer. vbi pactio non retractatur, ne iuramenti religio violetur. Gl. præcipimus. respondet in l. illa non interuenisse falsitatem, sed mendacium, hic autem propter falsitatem retractari etiam iuratã transactionem. Et hanc solutionem sequitur Bar. num. 3. Sed cùm l. hanc etiam sine dolo malo vtentis falsis instrumentis locũ habere admonuerimus, frustra hic falsitas à glossa perpéditur. Quare tenenda est solutio glo. in l. contraria. verb. per sacramẽti dicentis ibi denegari in integrum restitutionem propter interpositum iuramentũ: quoniam illa iure speciali concedebatur propter minorem ætatem, hic autem non tolli in integrum restitutionem, quæ maioribus conceditur ex clausula generali, si qua mihi iusta causa videbitur. Et hanc solutionem sequuntur Alexan. num. 9. Iasi num. 8. addit Curtius senior nu. 41. doctores tenere hanc solutionem. Et eadem solutio erit satis pro difficultate quam glos. obijcit de. l. 1. si aduer. vendit. vbi etiam iuramẽtum aufert minoribus in integrum restitutionem. Deinde glo. opponit tex. in l. ipse. ꝟ. de fals. sed ibi non retractatur conuentio, quoniam super falso fuit transactum.

Deinde opponit glo. tex. in l. 1. de plus peti. & in l. qui agnitis. ff. de exceptio. Sed glo. ipsa & post eam Bart. fatentur leges illas huic contrarias minimè esse.

11 Quærit vltimò eadem glo. an sententia retractetur quę fuit per falsum iuramentũ celebrata. Et breuiter distinguit, quòd si iudex illud detulit, retractari eã posse ex. l. admonendi. ff. de iureiu. si verò pars illud detulit, non retractaretur: si sponte fuerit oblatum, competit actio de dolo. l. si legatarius. ff. de dol. mal. Gl. distinctionem sequuntur Barto. nume. 8. in fine. & cæteri post eum.

12 Glo. 1. extendit text. hunc ad transactionem ex falsis testibus celebratam. Et eam sequuntur Bart. numer. 5. Bald. 2. q. Fulgo. num. 1. Curtius senior. numer. 22. Iacobi. num. 8. & est communis traditio, quoniã appellatione instrumentorũ inquit Bart. testes etiam continentur. l. notionem. §. instrumentorum. ff. de verb. signifi. & instrumentum dicitur quodcunque causam instruit. l. 1. ff. de fid. instru.

13 Secundò collige ex tex. transactionem rescindi si ex falsis instrumentis expedita sit, siue ciuiliter de falsitate cõstiterit, siue criminaliter. Ex quo subsequitur necessariò acta iudicij facta in causa criminali fidem facere in iudicio ciuili inter easdem personas: nisi enim fidem facerent, non retractaretur trãsactio hoc solo, quòd criminaliter apparuisset ex falsis instrumentis fuisse celebratam, & ita probat text. hic sententiam Bart. quam ille nulla. l. tuetur. in. l. 2. §. 1. num. 5. vers. aut probationes sunt factę in criminali. ff. vi bono. rapto. contendentis acta in causa criminali fidem facere, in ciuili inter easdem personas, & hoc rationem habet: cùm enim lucidiores probationes ad crimina coercenda semper exigantur. vulg. l. fi. de probat. ꝟ. cur eędem probationes ad easdem personas productę in causa ciuili, in qua non tam anxiè probationes speculamur, fidem non faciant. Et poterunt quidem omnia acta in vno iudicio ad aliud iudicium vnico verbo præsentari, prout apud nos quotidie fit authoritate glo. ordinariæ. in. l. mutari. in glo. fina. ff. de procurat. quam ibi maximè Barto. commendauit. numer. 3. Bart. in. l. 1. de sentent. & inter. om. iudi. nu. 6. idem Bart. in. l. si ante acceptũ. nume. 6. ff. iudicat. sol. Barto. in. l. 1. in princ. nume. 4. ff. ad Trebell. Alexand. ibi. qui alios allegat. num. 2. item Ias. dicens eam esse notabilem in. l. naturaliter. §. nil. commune. nume. 159. ff. de acquir. possess. Oportebit tamen vt acta in causa criminali fidem faciant

ciant in ciuili, vt probationum publicatio facta fuerit in priori illo iudicio, vnde huiusmodi acta traducuntur. l. gesta. de re. iudi. infra. vbi gloss. & antiquiores omnes hoc notarunt. & idem quoque voluit gloss. notabilis. in. l. 3. verb. patiatur. ff. quæ in fraud. credit. vbi idem voluit Bar. gloss. in. l. solam. de test. infra. vbi sequuntur Bartol. numer. 13. & posteriores. Et cùm non defuerint qui huic quoque opinioni refragentur contendentes, quòd etsi testes publicati non sint, posse tamen iudicem alterius instantiæ, apud quem modò producuntur, eos publicare, verior certiorque opinio est, quam primò retuli, quam sequuntur præterea Cynus in. l. properandum. §. si. quæst. 2. de iudi. Bart in. l. is apud quem. numer. 12. de ædend. sup. Alexander ibi numer. 23. versic. sexta conclusio. qui plures citat eandem sententiam sequutos. Iass. ibi numero. 20. qui ex Alexandro affirmat hanc esse veriorem opinionem. & ibi hanc opinionem sequuntur frequentiores. & tenent eam propè omnes canonistæ in. c. causamque. de testi. quo in loco Aretin. Felin. numer. 14. Decius numer. 4. testantur hanc esse cōmunem opinionem, quam veriorem quoque esse ac communiorem affirmat, eam sequutus Alexand. consi. 82. num. 23. versi. præterea dicti testes. volum. 3. pro qua est text. pulcher in. c. cùm causam. de testib. vbi testes producti ex vna instantia fidem minimè fecerunt, quoniam publicati apud priorem iudicem non fuerint, tametsi quidam existimarint si apud successorem prioris iudicis producantur fidem facere, cùm hic, qui in locum prioris succesesit, possit facere publicationem. quod Bartol. quoque authoritate defendunt. in. l. cum lite mortua. numero quinto. ff. iudicat. sol. & testatur hanc opinionem esse communē eam sequutus Franciscus Ripa. in. l. is apud quem de eden. numero 32. Et hæc opinio mihi placet, si causa sit eadem, sed si diuersa sit, procliuior sum, ne possit fieri hæc publicatio, sed opus erit testes denuò examinare, quòd si mortui illi sint, citra vllam controuersiam est, apud quemcumque iudicem posse fieri hanc publicationem. l. fin. de test. ʃ.

14 Secundò principaliter tu collige ex versic. ita demum. instrumentum in parte falsum non corruere in vniuersum, sed respectu earum partium duntaxat, in quibus vitium falsitatis arguitur. Ex quo colligit argumentum gloss. firmis. vt instrumentum in parte vitiosum, in totum vitiosum non esse videatur. allegat gloss. text. qui hoc minimè probat in. l. vnica. §. penultima. de lat. liber. tollend. Rursus videtur instrumentum in parte vitiosum ex omnibus suis partibus corruere. l. 2. ad finem. de veter. iur. enucleand. vbi gloss. libri hoc notat. ad idem est text. in. l. 1. §. si quis. ff. quemad. testa. aperi. quare Bartol. in præsenti numero duodecimo. colligit elegantem distinctionem pro explicanda hac difficultate, ex qua constat prima conclusio.

Si instrumentum sit vitiosum propter defectum notarij, dubio procul in totum videtur vitiosum. allegat Bartol. text. in. l. si aliquid. de suscept. libr. 10. qui id non probat necessariò. Iudicio autem meo in hunc modum voluit eum text. Bartol. inducere. Dicitur ibi non valere instrumentum ab eo confectum, qui alia instrumenta falsa confecit. Si igitur hoc in diuersis instrumentis est receptum, multò magis in eodem instrumento recipietur. Allegat præterea Bartol. glos. in. l. si quis ex argentarijs. in glos. de fide editionis. ff. de edend. quæ neque id probat necessariò. Bartoli sententiam in hac prima conclusione sequuntur propè omnes antiqui doctores, excepto Baldo. Communem esse testantur, eam sequuti Roman. numer. 56. Iass. nume. 9. Curtius Senior numer. 46. Rinnald. colum. secunda post medium. & tenuit hanc opinionem glos. in. c. quid ergo. in glos. falsum. 23. q. 5. alia in. c. si ad scripturas. in glos. quid in eis. 10. distinct. Innocentius in. c. fraternitatis. num. 1. de hære. si

cut

cet diuersas sententias referat Panorm. ibi col. 2. idem sequuntur ibi Ancharran: & Anania. & testatur esse communem opinionem, eam sequutus Felin. ibi nu. 16. & eam quoque Iacobi. hic probauit nu. 17. Alex. cons. 43. nu. 6. vol. 4. Syluester verb. falsarius nu. 6. communem testantur eam sequuti Ruinus cons. 63. nu. 18. vol. 1. Marianus cons. 132. nu. 9. vol. 3. communem esse testatur, eam sequutus idẽ Marianus cons. 40. nu. 16. vol. 2. communem prætereà esse testatur Bellonus cons. 75. nu. 10. Sequitur eam Igneus in l. 3. §. si quis tabulas. nu. 92. ff. ad Sillani. Et videtur communis hęc propositio deduci ex text. eleganti. in c. quanto. de his quæ fiunt à prælat. sine consen. capit. quo probatur, quòd si notarius describat aliquem testem in instrumento, qui re uera instrumento illi non interfuit, vniuersum instrumentum hoc solo vitiari. Addo ipse fidem notarij esse indiuiduam, quæ si vel in vno capitulo instrumenti læsa sit, vniuersum instrumentum facilè vacillat. Adde huc idem esse dicendum in libro aliquo rationum, namque si falsitas reperiatur in vno capitulo, cætera sunt suspecta. Parisius cons. 23. nu. 253. vol. 1.

15 Limitabis hanc communem opinionẽ, vt solùm procedat, si falsitas sit in parte aliqua substantiali ipsius instrumenti. ita enim determinat Innocentius in illo. c. fraternitatis. vbi Abbas & Feli. numer. 19. idem sequuntur Bald. & Paul. de Castro in præsenti numer. 12. Rimi nald. col. fin. Iacobin. num. 20. Iass. num. 9. Alciat. num. 28. Curtius Senior numer. 53. Bellamera decis. 47. Alexand. cons. 88. vol. 5. Iass. in l. 14. hoc autem. numer. 9. ff. de no. oper. nunt. Nonius de Auendaño de exequ. man. reg. c. 27. numer. 19. Et non dubito hanc esse communem opinionem. Et fingit exemplum Paulus de Castro in tabellione dicente aliquid fuisse factum in domo Titij, cùm domus illa non Titij sit, sed Sempronij, nam & testis in hac specie non punitur pœna falsi. authore Butricario in l. Lucius. de his qui no. infa. & allegat alios Hippolyt. singul. 76.

16 Secundò communem opinionem limitabis, vt minimè procedat, si falsitas committatur circa accessoria contractus, putà pœnam vel vsuras. Ita enim voluit gl. notabilis. in l. 2. in gl. obijcitur. de fals. C. quam ibi notauit Bal. nu. 3. idem Bal. in præf. col. penult. Alex. num. 10. Alciatus nu. 27. Felin. in illo. c. fraternitatis. nu. 18. qui Ananiam citat. Pro qua sententia præstabit quoque text. pulcher in l. filius. §. sequens quæstio. ff. de falsi.

17 Tertiò limita communem opinionem, vt non procedat in falsitate præsumpta, quæ in vno capitulo commissa, cætera nõ vitiat. tex. vnicus est. in l. iubem*. vers. quod si non fuerit obseruatum. iuncto versiculo si. de testament. C. nam in fine illius textus dicitur testamentum à tabellione confectum, in quo nomina hæredum prætermissa sunt, falsum esse iuris præsumptione, & tamen in vers. quòd si non fuerit obseruatum. dicitur huiusmodi testamentum solùm vitiari respectu hæredum, quorũ nomina prætermissa fuere, non verò in vniuersum. atq; ita tenet Bald. vbi nu. 10. qui tamen videtur text. illum intelligere in vera falsitate, sed reuera est accipiendus de falsitate præsumpta, vti esse communem opinionẽ pro explicanda. l. illa testatur Alex. ibi nu. 5. Iass. nu. 8. Quare limitationẽ hanc expresse tenuit Bal. in l. 2. nu. 5. de fideicom. liber. C. & idem sequũtur Alex. in præf. nu. 12. Ias. nu. 41. Curt. Sen. nu. 54. Iacobi. nu. 22. Alciat. nu. 26. & est recepta communiter hæc limitatio.

18 Quartò limitabis hanc cõmunem opinionem, vt minimè procedat, si pars confiteatur cætera capitula, in quibus falsitas non inest, esse vera. Ita enim existimarunt Bal. Salicet. Alex. Iacob. Iass. Curtius & omnes. Sed hæc confessio partis sibi in priuato commodo præiudicabit, non verò in publico, vt notarius excusetur à falsitate.

19 Sed fuit quæstionis, an omnia instrumenta ab eo notario confecta, qui falsum instrumentum confecit, statim corruant,

Quæ alibi à nobis cõmodiùs explicabitur.

20 Secunda constat ex distinctione Bart. conclusio. Defectus cõmissus circa ea quæ non sunt substantialia instrumenti, vitiat instrumentum in ea parte in qua est defectus, nõ in diuersis. ita probat tex. hic, nisi omnia instrumenti capitula essent connexa, quo casu vitiarentur omnia. l. etiam. §. ex causa. ff. de minor. cum alijs. atq; hanc conclusionẽ nemo improbat in præsenti.

21 Exinde quærit Bart. quid dicendum sit in teste, qui in parte vitiosus inuenitur, an in totum sit repellendus. Et remittit Barto. huius articuli resolutionem ad canonistas. in. c. in nostra. de testi. Sed in teste quoque idem videtur esse dicẽdum quod in tabellione præmisimus, nam & tabellio quodã modo testis est. l. Domitius. ff. de testamen. Sunt tamen in hac quæstione vt penè in in cæteris, variæ doctorum nostrorum sententiæ atque opiniones, è quibus Bal. fin. col. eam elegit, vt vniuersa testis depositio vitietur, si falsus in aliquo reperiatur, quoniam fides in teste indiuidua esse censetur. c. pura & simplex. 3. q. 9. & cùm falsum semel dixerit, veluti periurus, iam testimonium dicere prohibetur. c. testimoniũ. de testi. & hanc Bal. conclusionem testantur esse cõmunem, eam sequuti Roman. nu. 36. Alex. nu. 12. Rimin. fi. col. Alciatus qui optimè hoc explicat nu. 31. & tenuit hanc opinionem gl. in. c. in nostra. verb. sed aduersa. ibi, idem videtur si testis. de testi. vbi eam sequuntur Panor. nu. 2. & cæteri post eum. Oldral. consi. 37. ad primam quæstionem. nu. 1. dicẽs hoc esse indistinctè verũ, siue articuli, super quibus testis declarat, sint separati, siue cohęrentes, cùm dictum testis vnicum sit super vnico iuramento fundatum. Eandem opinionem tenet Albericus in præs. nu. 5. testatus eam esse communẽ. Bal. in. l. fi. nu. 18. de edict. diui Adria. toll. vbi id intelligit, siue falsum præcedat vera, siue subsequatur, quoniam in teste nil sit prius neque posterius, quam Bal. doctrinam testatur esse communiter approbatam Marian. Socin. cõsi. 41. nu. 13. vol. 2. & hanc doctrinam in teste sequuntur Riminal. fi. col. Feli. allegans alios in illo. c. fraternitatis. nu. 21. Corneus consi. 149. nu. 18. vol. 2. communemq́ue esse testatur, eam sequutus Alexan. consi. 133. nu. 7. vol. 1. communem esse affirmat Hippol. sing. 76. qui & illam probat. communem esse testatur Marianus Soci. consi. 132. nu. 10. vol. 3. Nõ solùm autem hoc erit admittẽdum in eadem causa, sed in diuersa etiam, nam testis falsus cõtra Petrum, censetur etiam falsus cõtra Ioannem, ita enim inquit tenere canonistas Bal. in. l. 2. nu. 5 de fidecom. libert. Quæ traditio duobus casibus non procederet, si ignorans falsum deposuerit testis, aut in accidentibus negotij, nõ in substantialibus, qui casus Bald. & aliorum sunt in præsenti, vt memineris tamen dolum hic semper esse præsumendum contra regulas communes, quod ijdem tradiderunt in præsenti, & cæteris exactiùs allegans alios Alciatus num. 33.

## *Summa rerum. L. Iubemus.*

1 *Licita est transactio in causa liberali, licèt compromissum prohibeatur.*
2 *Esse tamen casum, in quo compromissarius quoque super libertate pronunciet.*
3 *Et an text. hic procedat, siue pro libertate, siue contra eam transigatur.*
4 *In causa conuersionis, vel monachationis, an liceat transigere.*
5 *Transactio, an valeat super causa matrimoniali.*
6 *Et an compromissum.*
7 *Arbiter laicus, an incidenter super causa matrimoniali cognoscat.*
8 *Transactio pro matrimonio cõcepta, iure valet.*
9 *Deprehensi in adulterio, si dicant se matrimonio fuisse copulatos, an à pœna liberetur, & matrimonium hinc contractum esse videatur.*
10 *Super causa filiationis, an liceat transigere.*
11 *Et an super legitimitate.*
12 *Et an super decimis & procuratione.*
13 *Et an in beneficialibus.*
14 *Et an super iure patronatus.*
15 *Et an super iure sepulchri.*
16 *Locus hodie non efficitur sacer per corporis humani illationem.*

## ¶ L. Jubemus.

NOn diuiditur tex. hic, qui hoc
1 continet in summa. Licita est
trãsactio in causa liberali, vel
ascriptitia, de quo potuit du-
bitari, quoniam de his causis compromis-
sum fieri minimè potest. l. non distingue-
mus. §. Iulianus. vers. de liberali. ff. de arbit.
Sed maior hic trãsactionibus, quàm com-
promissis fauor impenditur, quoniam ar-
bitri inferiores iudices sunt, quàm vt ab
eis causas liberales expediri oporteat, quæ
non nisi à maioribus iudicibus tractantur.
l. placet. de pedan. iudi. l. procuratores. vbi
caus. stat. agi oport. At verò transigentes
nullam cognitionem sibi arrogantes pos-
sunt causas liberales componere, quibus
ex æquitate hoc mihi concessum fuisse vi
detur, quo & hac via possint etiam serui
ad libertatem peruenire.

2 Est tamen casus, in quo arbiter etiam
de causa liberali cognoscit, vt si aliter cõ-
promissum explicare non possit, quàm si
priùs de libertate atque hominis statu pro
nuntiet. l. cùm proponas. infra. de reb. cre-
dit. vbi eum text. in hunc sensum interpre-
tantur gloss. fin. ibi, vel dic quod principa
liter, & eundem intellectum sequuntur
Angel. & Salic. Angelus in l. 3. nume. 2. de
iudic. infra. vbi inquit hoc esse mirum. Fe-
lin. in c. cùm oporteat. col. penul. post me-
dium. versic. pro quo dicto. de accusat. Be
roius in c. quoniam contra. numer. 29.
de probat. Roma. sing. 472. incipit, Causa
status. & esse hunc gloss. intellectum ad l.
illam communiter approbatum testatur
Curtius Iunior in l. 2. nume. 45. ff. de iuris.
omn. iudic. Sed videtur inter dominum &
seruum transactionem concipi non po-
tuisse. l. interpositas. sup. eod. Sed gl. in prin
cipio respõdet verum id esse, nisi super cau
sa status transactio concipiatur.

3 Sed an text. hic procedat, etiam si trans-
actio super causa liberali cõtra libertatem
concepta sit. Et gl. in præsenti existimat so-
lùm valere transactionem in causa liberali
quæ in fauorem libertatis concepta sit, nõ
si contra libertatem, & gl. opinionem pro
bauit Bart. nu. 1. Roman. nu. 3. & sunt qui-
dem argumenta gl. non leuia. Primò, quo-
niam pactio hæc contra bonos mores es-
se videtur. l. inter stipulantẽ. §. homo liber.
ff. de ver. obligat. Secundò, quoniam si ille
cum quo transigitur, seruus remansurus
est, nil iam dari ei à domino poterit, & ita
transactio non valebit, quæ nisi aliquo da
to vel retẽto explicari minimè potest. Ter
tiò, quoniam nemo sua pactione etiam vo
lens, ex libero seruus fieri potest. l. neque
si volens. infra. de liber. caus. Sed rursus va-
lere transactionem, siue pro libertate, siue
contra eam inita sit contra gloss. & Barto.
contendunt frequentiores. Hanc enim
opinionem tenuerunt Petrus Cinus, & an
tiquiores. Faber dicens ita tenere docto-
res. Bald. Salicet. Paul. Alexand. & cæteri.
communem esse testantur eam sequuti
Riminal. col. 1. Iacobin. nume. 1. Iass. num.
2. Curtius Senior numer. 2. Alciatus num.
18. & quoad ascriptitios attinet, hoc vide-
tur expressum in l. iubemus. & in authen.
ascriptitios. de episc. & cler. quoad verò
seruos, tex. hic generalis cùm sit, videtur id
quoque comprehendisse. Neque huic opi
nioni glossæ argumenta sunt impedimen-
to, quibus locus esset, cùm certum est libe
rum aliquem esse qui transigit super liber
tate. Sed cùm dubium id est, nil vetat ad-
mitti transactionem, receptum est enim
multa in dubijs tolerari, quæ in casu cla-
ro nõ permitterentur. l. de fideicommisso.
cum alijs. supr. eod. & potest seruus num-
mos ex transactione sibi datos, cõniuenti-
bus oculis domini, possidere. l. 4. in princi.
ff. de manumiss. l. cum in fundo. ff. de iu-
re dot.

4 Colligit deinde glo. nostra argumentũ
ex hac l. vt in causa conuersionis seu mo-
nachationis locus sit transactioni, dum-
modo inquit gl. decretum Episcopi inter-
ueniat. & gl. opinionem sequitur Bald. in
l. si hæredes. nu. 2. de testam. manumiss. Sed
gl. huius opinionem, nõ posse procedere,

partibus huius causę sufficienter enumeratis demonstrabo. Aut enim ita concipitur transactio, vt aliquis monachus supersit, et illa non valebit, cùm symonia hinc impendeat, si aliquid pro ingressu religionis ingredienti detur vel promittatur, spiritualis enim materia hæc cùm sit, transactiones non agnoscit. c. super eo. de transact. Aut ipse monachus aliquid dat Abbati, vt ex causa transactionis mittatur extra claustra, & hæc conuentio non valet, sed alia ratione: quoniam Abbas etiam cum consensu Episcopi efficere non posiit, vt monachus, qui est monachus, non sit, soli enim Papæ (idque cum magna causa) permittitur. c. cùm ad monasterium. in fine. de statu monachor. quare gloss. opinionem reprobant Cynus in fine. Bartol. nu. 2. Bal. col. 1. vers. sed nunquid. dicens ita tenere doctores. Salicet. Alex. & cæteri communem esse testantur contra gloss. Rimi. col. 2. Curtius Senior nu. 2. Alciat. nu. 23.

5 Colligit deinde gl. nostra argumentum, vt valeat transactio super causa matrimoniali, sicut valet super liberali. Sed contrarium probat tex. in c. si. de transact. vbi matrimonij sacramentum transactione terminari nō potest. Cuius illa ratio est, quoniā causa hæc non est sub ipsorum actoris & rei potestatem redacta, sicut cæteræ causę sunt: nam neq; volētes possunt à matrimonij vinculo discedere. Sed neque virtute sententiæ verum matrimonium poterit separari. c. lator. de re iudi.

6 Sed neque compromitti causa matrimonialis potest, quod gloss. singularis obseruauit in. l. non distinguemus. §. Iulianus. verb. idem dicendum. ff. de arbit. & probat text. in c. penult. de in integ. restit. regia lex.

7 Sed neque incidenter arbiter laicus causam matrimonialē decidere potest. gl. notabi. in c. contingit. verb. spiritualibus. de arbit. Roma. consi. 299. nu. 10. & testatur esse communē opinionē, eā sequutus Episcopus Segob. de spons. 2. par. c. 8. §. 12. num. 2. Causa enim matrimonialis decidi non potest, nisi per bonos ac discretos viros, qui habent potestatem iudicandi. c. 1. extra de consangui. & affinit.

8 Limitabis hanc cōmunem opinionem, vt non habeat locum, si transactio in causa matrimoniali ita concepta sit, vt transigentes persistant in matrimonio, tūc enim rectè admittetur. quod Bartol. nu. 3. hic obseruauit, quem cæteri sequuntur. & communem esse eius traditionem constat ex Curtio Seniori num. 4. Sed quod Bald. hic eleganter scripsit, cùm sit transactio pro matrimonio, potiùs valet matrimonij ratione noui consensus, quem modò adhibent transigentes, quàm propter transactionem.

9 Quod & illa ratione cōfirmatur, quòd si duo deprehensi in adulterio fateantur se matrimonio copulatos fuisse, eis credendum est: licèt enim anteà non contraxerint, hac noua sua confessione videntur matrimonium contraxisse. ita enim voluit gloss. singular. in. l. penultim. verb. confessus. de fideiuss. infra. cuius literam emendari oportet in illis verbis, & iurat se eam vitiasse, nam legi oportet, & iurat se eam duxisse. & glos. opinionem sequitur Bald. ibi numero quinto. Romanus in præsenti numero septimo. atque idem Bald. in. l. vnica. de confes. numero 36. vers. quæro fuit quæstio. dicens eam esse ordinariam, & perpetuò mente tenendam, nec alibi reperiri. idem Bald. dicens eam esse aureā in. c. fi. numer. 13. vers. idem dico in tali exemplo. de confes. Alexander consi. 1. vol. 5. nu. 19. Ias. qui multos authores citat glos. illius opinionem sequutos in. l. 3. §. iurari. ff. de iureiur. nu. 26. Plures allegat Tiraquell. §. l. connubiali. nu. 29. Hippolyt. sing. 220.

10 In causa quoq; filiationis licita trāsactio est inter patrē & filiū, nō vt filius fit, qui nō erat, vel nō sit, qui erat, hoc enim fieri non posse constat. l. ius agnationis. ff. de pact. l. iura sanguinis. ff. de reg. iur. sed vt pro filio vel non filio quis habeatur. quod. l. 2. codicis Theodosiani probat in rub. de bon. decur. quam huc allegauit Alciat. nu. 26.

Super

11 Super legitimitate quoque, atque statu videtur transactioné admitti posse, quod ego verum esse arbitror, & expressim tradi derunt Bald. Salicet. & Claudius nume. 2. in l. fratris. sup. eodem. Item super ingenuitate Hispaniæ, quam Hidalguia vocamus, quòd ipse in l. transactione matris, ad finē suprà notaui.

12 Est & in causa decimarū permissa transactio. c. 2. de transact. c. ex multiplici. de decim. itē in procuratione quæ debetur Episcopo suam diœcesim, vel Archiepiscopo suā prouinciā visitanti. Clem. 2. de cēsibus.

13 In beneficialibus autem non est licita transactio. c. super eo. c. cōstitutus. de transact. Cuius iuris dispositio & illa ratione iuuatur, quoniam beneficia ecclesiastica dantur ministris ecclesiæ loco alimentorum. c. cùm secundum Apostolum. de præben. c. quoniam. de vit. & ho. cler. non est igitur in illis permissa transactio. l. de alimentis. sup. eod. Huic regulæ obstare maximè videtur text. in. c. nisi essent. de præben. Nam cùm ibi duo in iudicio super quodam prioratu contenderent, facto compromisso, ita causa illa terminata est, vt quidam ex illis prioratum obtineat, alter verò viginti libras de reditibus capituli, & quadraginta de reditibus ipsius prioratus perciperet annuatim, & tamen valuit huiusmodi compositio. Ioannes Maior in 4. sententiarum lib. distin. 25. q. 5. in. 4. arg. respondet illi text. dicens licitam ibi fuisse transactioné vel cōpositioné, quoniā datū fuerit aliquid spirituale pro spirituali. Sed hic intellectus huius doctoris scholastici nil est, quoniā pensio illa quæ ibi fuit constituta, fuit quid tēporale. c. ad audientiam. de rescrip. c. quamuis. in primo. de præben. li. 6. Quare meliùs gl. ordi. in. c. cùm pridē. in gl. nō duximus, ibi, itē argumentū cōtra de pact. respondet cōpositioné transactionéue turpē nō interuenisse facto ipsarū partiū, sed ex causa iudices arbitri statuisse, vt certa illa pecunia solueretur, atq; ideò Pápā cōpositioné illam tolerasse. Et hunc intellectū ad tex. illū videntur sequuti Antō. nu. 6. Imol. nu. 12. in. c. si deter. per mu. Anania. in. c. audiuimus. nu. 2. de collus. detegē. Feli. in. c. ad audientiā. 2. nu. 2. de rescript. Baptista Perusq 4. nu. 2. & optimē tex. illū interpretatur Soci. cons. 220. col. 1. vol. 2. etsi qua symoniæ suspicio ibi interuenit, ilicò fuit purgata Papæ authoritate. quoniā pactiū cōuentiones, quę sapiunt symoniā, accedente Papæ confirmatione emundātur. quod Abbas eleganter notauit in. c. nō satis. fi. col. de sym. & in. c. cùm pridē. de pac. Decius consi. 436. nu. 18. Sed adhuc videtur licitam esse in beneficialibus trāsactioné ex tex. in. c. dilectus filius. R. de sym. Sed gl. verb. accepit in proprio loco rectè arbitratur, propter redimendā vexationé licitè ibi pecuniā datā fuisse. Et eū intellectū sequuntur ibi antiqui omnes scriptores, & ex nouioribus eū quoque probarunt Panor. & Anan. item Feli. nu. 2. & esse cōem testatur Anto. de Petru. in. l. 2. ff. de iureiur. in. 6. remedio. & ita eū tex. interpretatur Ioan. Fab. hic in fine sui in hūc tit. breuiarij.

14 Sed super iure patronatus, an possit fieri transactio. Et non valere transactioné probat tex. in. c. præterea. j. de transact. quoniā licèt non sit res merè spiritualis, ita tamen spiritualibus est annexa, vt spiritualis censeatur. c. quanto. de iud. c. de iure. de iure patr. quibus conuenit optima lex regia. 56. tit. par. 1. Quòd si in transactione iuris patronatus pecunia interuenerit, non est dubium quin symonia committatur. quod Panormit. obseruauit in disputatione. Augerio. numer. 9. Lambertinus qui allegat alios de iure patronat. libr. 3. q. 9. articulo. 6. numero primo,

15 Sed super iure sepulchri, an liceat contendentibus trāsigere. Quod videtur, quoniam nil hic adsit spirituale: quod ex eo constat, quòd laici quoque atque seculares iura sepulchrorum possideant. l. 1. ff. de mortu. infere. gl. fi. in. c. quanto. de iudi. vbi eam defendit Decius nu. 8. cùm tamen spiritualia possidere illi nō possint. c. causam quæ. de præsc. cū alijs. Ego verò in eā sententiā procliuior sum, vt sup iure ecclesiasticę sepul-

sepulturæ trāsactio non admittatur: licèt enim ius sepulchrorum non sit omni ex parte spirituale, est tamen spiritualibus annexum, sicut & ius patronatus: & qua ratione diximus in iure patronatus non admitti transactionem, eadem nec in iure sepulturę admittetur. Adde quòd nec recto res etiam ipsarum ecclesiarum possunt pecuniam exigere pro effodienda ecclesiastica sepultura. c. abolendæ. de sepult. c. questa est. c. postquàm. 3. q. 2. neque valet consuetudo in contrarium, quod probat text. egregius in illo. c. abolendæ. quem in hoc allegauit Iass. cōtra Roma. in. l. de quibus. nu. 76. ff. de legibus. Cùm itaque neque rectores Ecclesiæ possint pro sepultura aliquid exigere, neque à partibus vice transactionis quicquam dari poterit: quòd si locus adhuc sacer non sit, neque ad sepulturam ecclesiasticam destinatus, dubium non est, quin pecunia possit comparari, quo casu & transactioni locus erit.

16 Neque mutat, quòd iura quoq; sepulchrorum laici possideant, nam id quidem verum est ex regulis iuris ciuilis, secūdum quas sine vlla consecratione vel benedictione, quilibet locus efficiebatur religiosus, cùm primùm corpus humanum in illum illatus fuit. l. 2. l. cùm in diuersis. ff. de religi. & sump. fune. l. 2. §. de relig. & sump. fun. Hunc igitur locum, quare dominus non possideat, licèt eum alienare non possit? Hodie verò non constituitur locus sacer per humani corporis illationem, cùm ad constituendum locum sacrum, authoritas episcopi sit necessaria. c. ad hæc. de religios. domi. quo text. correcta sunt iam iura ciuilia, quod ibi notat Panor. post antiquiores nu. 3. & ante eum gl. singularis in c. in ecclesiastico. verb. si terram. 13. q. 2. vbi idem sequitur Archidiaconus nu. 3. Innocentius in. c. abolendę. nu. 1. Panormit. ibi nu. 4. de sepultur. Panor. in. c. quanto. nu. 10. de iudi. Feli. ibi nu. 4. Decius nu. 9. Cardinal. in Clem. 1. in princ. 7. quæst. de sepult. Ioannes Faber in. §. religiosum. nu. 3. Ange. de Aretio ibi nu. 5. de rer. diuis. Imola in. l. quid ergo. §. si hæres. ff. de leg. 1. Mathesalanus sing. 75. vbi additio. Gabrielis Saray infinita propè cumulauit. Testatur esse cōmunem opinionem, eam sequutus Peralta in. l. Mæuius. § in fundo. nu. 5. ff. de legat. 2. Hoc igitur ius sepulchri possidere laicus nō potest, quoniam spirituale ius est, quod neque possideri potest, neque admittit transactionem.

(:)

FINIS

*SALMANTICÆ*

Excudebat Mathias Gastius,

*Anno M. D. LXVI.*

# INDEX COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM QVAE IN HOC VOlumine continentur, ordine alphabetico digestus.

A.

D.



Diſtra-

 Glos.

Iudex

N.



Nocte

Rusticus

T.

V.



# Indicis Finis.